

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ЦЕНТР
СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

III Міжнародна науково-практична конференція

**Березневий науковий дискурс 2025 на тему:
«Синергія освіти, науки та бізнесу
в епоху глобальний трансформацій»**

**27 лютого
2025 року
Чернівці**

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ЦЕНТР
СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

*III Міжнародна науково-практична
конференція для освітян*

**БЕРЕЗНЕВИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС 2025
НА ТЕМУ: «СИНЕРГІЯ ОСВІТИ, НАУКИ
ТА БІЗНЕСУ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ»**

27 лютого 2025 року
Чернігів, Україна

УДК 005.8:378+001.895:330.341.1(063)
Б438

Редакційна колегія: Г. В. Старченко, А. П. Дука.

*Рекомендовано до видання оргкомітетом конференції,
протокол № 1 від 27.03.2025 року.*

Березневий науковий дискурс 2025 на тему: «Синергія освіти, науки та бізнесу в епоху глобальних трансформацій»: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 27 лютого 2025 р.). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2025. – 780 с.

ISBN 978-617-8431-06-8

DOI: https://doi.org/10.54929/conf_reicst_27_02_25

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції для освітян Березневий науковий дискурс 2025 на тему: «Синергія освіти, науки та бізнесу в епоху глобальних трансформацій».

Наукове видання призначене для науковців, практиків, викладачів, аспірантів і студентів відповідних спеціальностей, а також для широкого кола читачів.

Матеріали подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей несуть автори.

ISBN 978-617-8431-06-8

© «Науково-освітній інноваційний центр
суспільних трансформацій», 2025
© Автори, текст, 2025

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: НОВІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Корнієнко Н. О.

Директор Одеського закладу дошкільної освіти
«Ясла-садок» № 106 комбінованого типу Одеської міської ради,
м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПСИХОСОМАТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТІ

Сучасна логопедична практика все частіше звертається до інтегративних підходів у корекційній роботі, серед яких особливе місце займають психосоматичні методи, розроблені Томасом Ханною та Моше Фельденкрайзом [1]. Їхні дослідження та методики, спрямовані на відновлення природного зв'язку між тілом і свідомістю, відкривають нові перспективи для логопедичної роботи, особливо в контексті корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Теоретичні засади методу соматичного навчання Томаса Ханни базуються на розумінні того, що всі рухові патерни, включаючи мовленнєві, формуються через сенсомоторний досвід та можуть бути змінені через усвідомлене навчання. Ханна розвинув концепцію «соматичної освіти», яка передбачає, що людина може навчитися краще відчувати та контролювати власне тіло через усвідомлені рухи та сенсорний зворотний зв'язок. У контексті логопедичної роботи це означає, що дитина може навчитися краще контролювати артикуляційний апарат через підвищення усвідомленості тілесних відчуттів та рухів.

Основоположним принципом методу Ханни є поняття «соматичної амнезії» – втрати здатності відчувати та контролювати певні м'язові групи внаслідок стресу або травми. У логопедичній практиці це може проявлятися як напруження артикуляційного апарату, порушення координації дихання та голосоутворення. Метод Ханни пропонує систему повільних, усвідомлених рухів, які допомагають відновити природну рухливість та чутливість м'язів, що безпосередньо впливає на якість мовлення.

Метод Фельденкрайза, у свою чергу, базується на принципі нейропластичності – здатності нервової системи змінюватися та адаптуватися під впливом досвіду. Фельденкрайз розробив систему «Усвідомлення через рух», яка включає серію м'яких, повільних рухів, спрямованих на покращення тілесної усвідомленості та рухової координації. В логопедичній роботі цей підхід дозволяє створити нові нейронні зв'язки, які сприяють формуванню правильних артикуляційних патернів [2].

Інтеграція методів Ханни та Фельденкрайза в логопедичну практику передбачає розробку спеціальних вправ, які поєднують роботу з тілом та

мовленням. Наприклад, вправи на усвідомлення дихання можуть включати спостереження за рухом діафрагми та грудної клітки під час вимови різних звуків. Це допомагає дітям краще відчувати зв'язок між диханням та голосоутворенням, що є crucial для правильного мовлення. Особливу увагу в методиках приділяється роботі з м'язовим напруженням. Надмірне напруження артикуляційного апарату часто є причиною мовленнєвих порушень. Використання принципів соматичного навчання дозволяє навчити дітей розпізнавати та регулювати м'язове напруження, що сприяє формуванню більш природного та вільного мовлення. Важливим аспектом обох методів є принцип індивідуального підходу. Кожна дитина має унікальний патерн рухів та напружень, тому вправи повинні адаптуватися під індивідуальні особливості та потреби. Логопед, використовуючи принципи соматичного навчання, може розробити персоналізовану програму корекції, яка враховує специфіку кожного випадку [3].

У роботі з дітьми дошкільного віку особливо важливо представляти вправи у формі гри. Методи Ханни та Фельденкрайза легко адаптуються до ігрової форми, що робить корекційний процес більш привабливим та ефективним для дітей. Наприклад, вправи на усвідомлення рухів язика можуть бути представлені як «пригоди язичка», де кожен рух має свою історію та образ. Інтеграція дихальних практик є ключовим елементом обох методів. Правильне дихання не тільки забезпечує необхідну підтримку для мовлення, але й допомагає регулювати рівень напруження та стресу. В логопедичній роботі дихальні вправи можуть бути використані для покращення координації дихання та мовлення, розвитку мовленнєвого дихання та голосової модуляції.

Особлива увага приділяється розвитку пропріоцепції – відчуття положення частин тіла у просторі. Це особливо важливо для формування правильної артикуляції, оскільки дитина повинна точно відчувати положення язика, губ та інших органів артикуляції. Вправи на розвиток пропріоцепції допомагають дітям краще контролювати артикуляційний апарат та формувати правильні мовленнєві патерни. Методи Ханни та Фельденкрайза також приділяють значну увагу зв'язку між емоційним станом та тілесними проявами. В логопедичній роботі це дозволяє враховувати емоційний компонент мовленнєвих порушень та працювати не тільки з фізичними проявами, але й з психологічними аспектами проблеми.

Важливим аспектом впровадження цих методів є робота з батьками. Батьки навчаються спостерігати за рухами та реакціями дитини, розуміти зв'язок між тілесними проявами та мовленнєвими труднощами. Це дозволяє створити підтримуюче середовище для розвитку мовлення не тільки під час логопедичних занять, але й у повсякденному житті. Методи соматичного навчання також включають роботу з просторовою орієнтацією та схемою тіла. Це особливо важливо для дітей з мовленнєвими порушеннями, оскільки часто такі порушення супроводжуються проблемами з координацією та просторовим орієнтуванням. Вправи на розвиток цих навичок допомагають створити більш стабільну основу для розвитку мовлення.

У практичному застосуванні методів Ханни та Фельденкрайза в логопедичній роботі важливо дотримуватися принципу поступовості. Вправи починаються з простих, легких рухів і поступово ускладнюються по мірі того, як дитина освоює базові патерни. Це дозволяє уникнути перенапруження та забезпечити стійкий прогрес у корекційній роботі. Інтеграція цих методів у логопедичну практику також передбачає використання специфічних прийомів спостереження та оцінки. Логопед повинен вміти «читати» тіло дитини, розуміти зв'язки між різними патернами рухів та мовленнєвими проявами. Це вимагає спеціальної підготовки та розвитку навичок соматичного спостереження.

Особлива увага приділяється розвитку сенсорної інтеграції. Методи Ханни та Фельденкрайза допомагають інтегрувати різні сенсорні системи, що особливо важливо для розвитку мовлення. Вправи включають роботу з різними сенсорними модальностями – тактильними, пропріоцептивними, вестибулярними відчуттями. У роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення методи соматичного навчання можуть бути особливо ефективними, оскільки вони дозволяють працювати з базовими патернами руху та відчуттів, створюючи основу для розвитку більш складних мовленнєвих навичок. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та адаптувати вправи відповідно до її можливостей та потреб.

Інтеграція елементів соматичного навчання в традиційні логопедичні методики дозволяє створити більш цілісний підхід до корекції мовленнєвих порушень. Це особливо важливо в контексті сучасного розуміння мовлення як складної психофізіологічної функції, що вимагає координованої роботи багатьох систем організму. У перспективі розвитку цього напрямку важливо проводити дослідження ефективності використання методів Ханни та Фельденкрайза в логопедичній практиці, розробляти нові методики та адаптувати існуючі вправи під специфічні потреби логопедичної роботи. Це дозволить створити більш ефективні та науково обґрунтовані підходи до корекції мовленнєвих порушень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Feldenkrais M. Awareness Through Movement: Health exercises for personal growth / M. Feldenkrais. New York: Harper & Row, 1972. 173 p.
2. Feldenkrais M. Embodied wisdom: The collected papers of Moshé Feldenkrais. Berkeley, Calif.: North Atlantic Books, 2010. 230 p.
3. Feldenkrais M. The potent self: A study of spontaneity and compulsion. Berkeley, Calif.: Frog Books, 2002. 288 p.

Черняк В. А.

«Київський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0005-5280-542X

Саленко О. Ф.

НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського», Міністерства освіти і науки України,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-5685-6225

НОВІ МОЖЛИВОСТІ РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИДАЛЕННЯ УЛАМКІВ У ВОГНЕПАЛЬНІЙ РАНИ

Військові дії, значне зростання кількості поранених як цивільних так і військових осіб призводить до гострої потреби у створенні високоефективних, надійних та простих методів польової діагностики уламків та інших проникаючих у тіло пацієнта предметів у найкоротший термін, бажано, під час первинної хірургічної обробки рани [1], [2].

Травмування, поранення тіла може призвести до того, що сторонні частинки, уламки потрапляють у тканини, і не завжди вони можуть бути виявлені та ідентифіковані традиційними методами, [2].

Задача ускладнюється в польових умовах, [3] коли від оперативності догоспітальної діагностики, швидкості, точності та надійності обробки рани залежить стан і навіть життя пораненого.

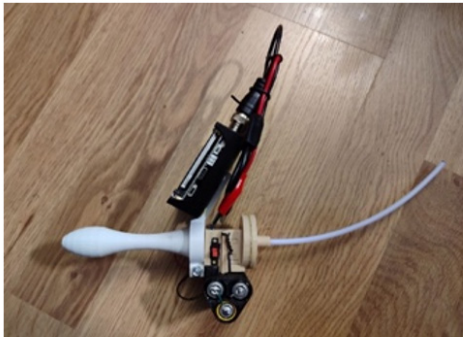
Саме тому розробка простого та надійного засобу діагностики є актуальною та важливою, особливо із огляду на зростання травматичних мінно-вибухових та інших поранень військових і цивільного населення.

Нині існує велика кількість засобів виявлення уламків у тілі людини, які у тій чи іншій мірі можуть застосовуватися за межами стаціонарних відділень госпіталів. Зазвичай це засоби КТ, [4], МРТ, [5], [6] УЗД, рентгенапарати [7].

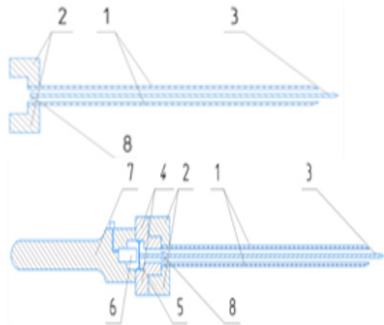
Попри очевидні переваги УЗД-апаратів, у польових умовах, особливо при первинній хірургічній обробці вогнепальних ран уражених уламками пацієнтів пропонуваннями нами пристрій має беззаперечні переваги, оскільки не вимагає ні високої кваліфікації персоналу, а є простим та енергоощадним у використанні. Тому для виявлення уламків пропонуємо використати ефект шумової емісії. Наш пристрій повинен складатися з 2 частин: 1) змінна деталь, що вводиться в поранення; 2) багаторазовий пристрій з мікрофоном для фіксації шуму і відповідним програмним забезпеченням (ПЗ) для його обробки. Це може бути використано для знаходження уламка в 3Д проєкції, що зможе полегшити операцію (рис 1).

Відповідно до положення вхідного отвору, ми можемо визначити початкову точку, а за допомогою кута нахилу – подальший рух уламка. Враховуючи місце, де ми визначили уламки, й нанісши на щуп помітки, як у лінійки, можемо доволі точно визначити місце знаходження уламка. Для реалізації зазначених теоретичних положень користуємося програмою статистичної обробки експериментальних даних

«StargraphicCENTURION». Ця програма дозволила на основі внесених у вигляді електронних таблиць даних експериментів виконувати весь необхідний комплекс статистичної обробки даних і використовуючи певні критерії подібності (t-критерій Стюдента, G-критерій Кохрена, критерій Пірсона) робити висновок щодо значущості прийнятих гіпотез, законів розподілу величин та іншого.

а

б

Рис. Фото пристрою в зібраному вигляді (а) та його креслення для виявлення уламків зі змінною частиною (б)

Джерело: розроблено авторами

Важливим аспектом менеджменту під час цих ситуацій з вогнепальними пораненнями є введення внутрішньовенних розчинів як компоненту рідинної ресусцитації. Неправильне або надмірне введення рідин може призвести до серйозних наслідків, включно з підвищеною смертністю. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є індивідуалізація терапії, що базовано на розумінні патофізіології порушень, що виникають на кожному етапі критичних станів. Одним з варіантів вирішення цієї проблеми є впровадження у щоденну практику концепції рідинної ресусцитації ROSE, яка складається з чотирьох етапів: ресусцитація (R), оптимізація (O), стабілізація (S), евакуація (E) та ілюструє динамічний підхід до інфузійної терапії, який спрямований на максимізацію користі та мінімізацію можливої шкоди: R – ресусцитація – триває хвилини. Зосереджена на корекції критичного стану пацієнта та ранньому адекватному дозуванні рідини з метою корекції гіповолемії та збільшення судинного опору. O – оптимізація – триває години. Акцент на попередження розвитку ускладнень та уникнення перевантаження рідиною. S – стабілізація – триває дні. Увага на підтримці функціонування органів. E – евакуація – триває дні або тижні. Фокус на відновлення органів та усунення перевантаження рідиною. Включення багатofункціонального гіперосмолярного розчину Реосорбілакт у схему інфузійної терапії за нашими спостереженнями сприяє досягненню цілей інфузійної терапії на етапі O, S, E та запобіганню ризиків перевантаження рідиною. Однією з найважливіших складових успішного лікування поранених також є пов-

ний контроль над болем різної інтенсивності. Слабкий біль (ВАШ 10 - 40 мм): Інфулган, Кейдекс. Біль середньої інтенсивності (ВАШ 40 - 70 мм): Інфулган, Кейдекс, Ропілонг: зі швидкістю 6-16 мл/год через епідуральний катетер. Сильний біль (ВАШ 70 - 100 мм): Інфулган, Кейдекс, Ропілонг: зі швидкістю 6-16 мл/год через епідуральний катетер, Налбуфін. Також нами рекомендовано застосовувати Юмерокс® Інгал – індивідуальний пристрій, що призначений для інгаляційного введення Метоксифлурану. У комплекс засобів детоксикації поранених залучали препарати ксилат, реосорбілакт, сорбілакт а у випадках прогресуючої артеріальної ішемії застосувати схему терапії «Тріо»: базова терапія + Реосорбілакт 400 мл/доба, Латрен 400 мл/доба, L-аргінін 100 мл/доба.

Використовуючи 3Д модель імітатора кут і довжину входу шупа, попередньо, вдалося чітко визначити місце знаходження уламка в тілі. Після чого проведено розріз імітатора ножем й вилучення уламка пінцетом. Оскільки зонд рухається в рановому каналі, на екрані осцилографа спостерігається значний шумовий ефект, який має бути нівельований спеціальним алгоритмічним забезпеченням, що покращить якість сигналу та його інформативність. Наразі вдалося зафіксувати залежність амплітуди та базової частоти коливань залежно від положення уламка та його розміру в рановому каналі. Залежність форми сигналу від типу уламка потребує подальшого дослідження. Проведено також перевірку розподіл контрольованих параметрів усередині груп, у межах однієї вибірки, якщо у першому випадку генеральна сукупність даних в цілому не підкоряється закону нормального розподілу, то у другому маємо таке підкорення, що свідчить про існування відмінностей серед серій спостережень, у той час як кожен вимір може характеризуватися середнім значенням контрольованих параметрів із шестисигмовим інтервалом розсіювання, що встановлюється стандартними статистичними процедурами. Оскільки поля розсіювання Аі кожної вибірки порівняні між собою та порівняні із загальним полем розсіювання, функціональна обумовленість відсутня. Тож з 95% ймовірністю можна вважати, що контрольована амплітуда не залежить від того, який осколок знаходиться в рані, а проявляється випадковим чином.

Висновки.

1. Розглянутий пошук простих та надійних засобів діагностики сторонніх предметів у тілі пацієнта показав недоліки методу ультразвукової діагностики в умовах військово-польової хірургії.

2. Надано теоретичне підґрунтя для розробки принципово нової технології шумової емісії для детекції вогнепальних уламків: виявлено функціональну обумовленість контрольованих сигналів від форми та типу стороннього предмета в рановому каналі та доведена доцільність використання у якості параметру контрольованого сигналу його частотно-амплітудні характеристики.

3. Визначені передумови для створення інструменту по перевірці ранових каналів з метою виявлення уламків.

4. Були отримані переконливі дані щодо алгоритмів знеболювання та інфузійної терапії поранених бійців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жианну К., Балдан М., Молде А. Військово-польова хірургія. Робота хірургів за умов обмеженості ресурсів під час збройних конфліктів та інших ситуацій насильства. 2013. 389 с.
2. Заруцький Я. Л., Ткаченко А. Є., Вовк М. С. Клініко-епідеміологічна характеристика вогнепальних поранень грудної клітки у військовослужбовців під час проведення АТО/ООС. Київ, 2021. 93 с.
3. Вибір системи оцінки тяжкості бойової хірургічної травми в поранених із вогнепальними дефектами м'яких тканин на I-II рівнях медичного забезпечення / Хоменко І. П. та ін. Тернопіль, 2022. 12 с.
4. Суворов В. В. Клініко-патогенетичне обґрунтування методики оцінки тяжкості стану у постраждалих з тяжкою травмою в динаміці травматичної хвороби : дис. канд. мед. наук : 14.00.27. 2005. 197 с.
5. Туманська Н. В., Барська К. С., Скринченко С. В. Рентгенологічні методи дослідження. Запоріжжя, 2016. 82 с.
6. Indicators of X-ray fluorescent intensity in the content of captules of metal fragiles of soft tissues in injuries with explosive and fire-fire / Lurin I. A. et al. Харків, 2022. 7 с.
7. Застосування магніта для вилучення осколків при мінно-вибухових пораненнях / Герасименко Е. П. та ін. Укрмедкнига. 2014. №4. С. 101-103.

Тези підготовлені в рамках науково-дослідної роботи: «Розробка інноваційного портативного пристрою для виявлення уламків в рані, включаючи не рентгенконтрастні» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України конкурсу «Наука для зміцнення обороноздатності України» (№ 2023.04/0145).

Stoyanets N. V.

Doctor of Economics,
Professor of Management Department named
after Professor L. I. Mykhaylova,
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7526-65702

MODERN EDUCATION AS A KEY FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Sustainable Development Goal 4 focuses on ensuring inclusive and equitable quality education and promoting lifelong learning opportunities for all. This goal helps to reduce disparities and inequalities in education both in terms of access and quality. It recognizes the need to provide quality education for all, especially for vulnerable populations. This is one of the 17 SDGs adopted by world leaders in 2015 as a plan of action to achieve a better and more sustainable future for all. Sustainable development depends on every child receiving a quality education. When children are offered the tools to fully develop their potential, they become productive adults ready to contribute to their communities and break the cycle of poverty. Education provides upward socio-economic mobility.

The importance of quality education is fundamental to development, serving as the foundation for personal growth, societal advancement, and economic progress. It contributes to reducing inequalities, as ensuring equal access to quality education helps overcome social inequality and poverty. Education is a key factor in achieving other SDGs, such as combating climate change, overcoming hunger, and ensuring gender equality. Quality education prepares people for life in a globalized world, developing critical thinking, creativity, and collaboration skills – a kind of preparation for the future.

European integration in the field of education is one of the most important areas of development of the European Union. It aims to create a common educational space where every citizen has equal opportunities to receive a quality education throughout their lives. For Ukraine, the importance of European integration in education is due to the formation of common values, that is, it promotes the spread of European values such as democracy, tolerance, multiculturalism and inclusiveness. Increases the competitiveness of European countries, as well as our state, in the global labor market. Provides academic mobility of students and teachers, promoting the exchange of knowledge and experience. It helps to improve the quality of education in all EU countries through the exchange of best practices and the establishment of common standards.

Ukraine is actively working to integrate its education system into the European space. This process involves adapting European standards and

practices to national conditions. It is advisable to identify the main directions of this integration adapted by Ukraine. Firstly, this is the Bologna process, that is, the transition to the credit-modular system: the introduction of ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System) to ensure the mobility of students and teachers; a two-tier system of higher education includes bachelor's and master's degrees as the main levels of higher education; expanding the powers of universities in making decisions regarding curricula, personnel and finances. Secondly, compliance with the EU Qualifications Framework through the comparison of national qualifications is the alignment of Ukrainian qualifications with the European Qualifications Framework (EQF); facilitating the recognition of Ukrainian diplomas in other EU countries.

Thirdly, active participation in exchange programs for students, teachers and staff in the Erasmus+ programs contributes to the development of language competencies, gaining experience, developing international cooperation through the conclusion of cooperation agreements with universities in EU countries.

The next step is the digital transformation of education through the active use of digital tools and platforms in the educational process; the development of distance and mixed forms of education; raising the level of digital literacy of pupils, students and teachers. Inclusive education ensured equal opportunities for applicants regardless of their individual characteristics, needs and abilities. This is an education that unites all students in a common learning environment where everyone can develop and succeed, that is, promoting tolerance and inclusiveness in the educational environment. And the main thing is the quality of education through the improvement of the qualifications of teaching staff and the creation of conditions for the professional development of teachers. The development of modern curricula, that is, updating curricula in accordance with the requirements of the labor market and modern technologies.

Задорожна О. М.

к.пед.н., доцент,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0000-1234-5678

STEM, STEAM, STREAM ЯК ОСВІТНІ ПІДХОДИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ШКОЛЯРІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасні тенденції розвитку освіти вимагають від учнів не лише високого рівня предметних знань, а й розвитку так званих «м'яких навичок» (soft skills). Інноваційні методики, зокрема STEM-STEAM-STREAM, набувають значного поширення в освітньому середовищі, сприяючи формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної професійної реалізації учнів.

Soft skills – це комплекс навичок, які включають комунікацію, критичне мислення, командну роботу, адаптивність та креативність. Вони є незамінними в умовах динамічного розвитку технологій та глобальних змін на ринку праці. Розвиток цих навичок починається в шкільному віці та значно посилюється при використанні інтегрованих підходів до навчання.

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) спрямований на розвиток технічних і математичних навичок учнів. STEAM додає до цієї концепції мистецтво (Art), що стимулює креативне мислення. STREAM (Reading/Writing) розширює STEAM за рахунок мовної грамотності та критичного мислення. Запровадження цих методик у навчальний процес дозволяє учням застосовувати отримані знання на практиці через дослідницькі проєкти та інтегроване навчання.

В останній час в науковому просторі набули значного поширення дослідження присвячені STEAM-освіті, її концептуальним підходам та формуванню soft skills у здобувачів освіти. Аналіз світового досвіду розвитку STEAM-підходу та його перспективи у контексті євроінтеграції розкриваються в наукових розвідках О. Гриневич, О. Костенко, О. Кузьменко, І. Савченко, В. Жук, І. Романько, В. Федів та інші [1]. Впровадженню STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти присвячені роботи Н. Поліхун, К. Постової, І. Сліпухіної, Г. Онопченко, О. Онопченко [2]. Аналіз зв'язку між STEM/STEAM-освітою та інноваційними процесами вивчаються С. Ryan [3]. Дослідження теоретико-методологічних аспектів формування soft skills у закладах освіти здійснювали Л. Гула, В. Заболотний, О. Комар, Т. Кошелева, Т. Лещенко, Г. Мухіна, О. Панченко [4]. Визначення ключових STEM-навичок, необхідних для 21 століття, включаючи когнітивні, аналітичні, комунікативні та технологічні вміння знаходимо в програмному документі ЮНЕСКО «Exploring STEM Competences for the 21st Century» [5].

Концептуальні підходи до STEAM-освіти досліджували К. Корсак (ідея «ірландського шляху» у STEAM-освіті, що підкреслює самостійне мислення та використання національних досягнень), А. Давиденко (критичний аналіз ідеології STEAM-освіти, її різних інтерпретацій), Ж. Якман (підкреслення взаємозалежності між наукою, технологіями, інженерією, мистецтвом і математикою) тощо [6].

Наукові підходи до формування soft skills у школярів за допомогою STEM-STEAM-STREAM базуються на декількох ключових концепціях:

- компетентнісний підхід: розвиток навичок як складової загальної освітньої підготовки (О. Овчарук, О. Пометун);
- конструктивістський підхід: навчання через створення власних проєктів, експериментування, що сприяє глибшому розумінню матеріалу (Дж. Дьюї);
- проблемно-орієнтоване навчання: стимулювання активної діяльності учнів у вирішенні реальних завдань (Б. Блум, Д. Бруннер).
- інтегративний підхід: поєднання різних дисциплін у межах одного освітнього процесу, що допомагає формувати міждисциплінарне мислення (К. Фрідман, Л. Андерсон).

Еволюція підходів STEM-STEAM-STREAM демонструє розширення освітньої парадигми через інтеграцію мистецтва, гуманітарних і творчих дисциплін, що наближає навчання до реального життя та сприяє комплексному вирішенню практичних завдань.

STEM-STEAM-STREAM-освіта відіграє важливу роль у розвитку soft skills, оскільки сприяє формуванню комунікативних навичок через командну роботу та спільні проєкти, стимулює критичне мислення завдяки аналізу проблемних ситуацій і пошуку оптимальних рішень, розвиває креативність через створення інноваційних рішень, підвищує адаптивність, навчаючи учнів змінювати підходи до вирішення завдань відповідно до обставин, а також сприяє розвитку лідерських якостей, залучаючи школярів до організації роботи в групах та ухвалення рішень.

Впровадження STEM-STEAM-STREAM-освіти в закладах середньої освіти передбачає комплексний підхід, що поєднує інтегровані уроки з використанням міжпредметних зв'язків, проблемно-орієнтоване навчання та активне залучення учнів до дослідницької діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення STEM-лабораторій та навчальних хабів, які забезпечують доступ до сучасного обладнання та сприяють розвитку практичних навичок. Проєктна діяльність і проведення хакатонів стимулюють учнів до творчого вирішення завдань, співпраці та інноваційного мислення. Додатково розширення партнерства з науковими установами, технологічними компаніями та бізнесом дозволяє забезпечити учням можливості для стажувань, практичного застосування знань і підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Висновки. STEM-STEAM-STREAM є ефективним засобом для розвитку soft skills у школярів, оскільки поєднують предметні компетентності з комунікативними, критичним мисленням, креативністю, адаптивністю та лідерськими якостями. Інтеграція мистецтва, гуманітарних та мовних

дисциплін у STEM-освіту сприяє кращій адаптації учнів до сучасних викликів та підвищує їхню здатність до комплексного вирішення проблем. Впровадження цих підходів у навчальний процес через міжпредметні зв'язки, дослідницькі проекти, проблемно-орієнтоване та інтегративне навчання є ключовим для підготовки конкурентоспроможних фахівців майбутнього. Таким чином, STEM-STEAM-STREAM-освіта є важливим напрямом розвитку сучасної освіти, що сприяє формуванню компетентностей XXI століття.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Кропивницький, 21 квітня 2023 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 405 с
2. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Посто-ва, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.
3. Ryan, C. Science Education for Responsible Citizenship, Report to the European Commission of the Expert Group on Science Education, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/280831573_Science_Education_for_Responsible_Citizenship (дата звернення: 20.02.2025).
4. STEAM-освіта: від теорії до практики : матеріали круглого столу (Київ, 24 березня 2023 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 652 с. URL: https://iod.gov.ua/content/events/40/kruglii-stil-steam-osvita-vid-teorii-do-praktiki_publications.pdf?1710835930.1472 (дата звернення: 20.02.2025).
5. Exploring STEM Competences for the 21st Century. Current and Critical Issues in Curriculum, Learning and Assessment. UNESCO, February, 2019, No. 30. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000368485> (дата звернення: 20.02.2025).
6. Лучанінова О. П. Теоретико-методичні аспекти STEAM-освіти та їх роль у формуванні soft skills у студентів вищої школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* 2023, № 3 (107). С. 67-81. URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-107-3-67-81> (дата звернення: 20.02.2025).

Панчук Н. П.

к.психол.н., доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0001-9090-6073

ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ПІДХОДІВ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Науковці звертають увагу на те, що в практичній діяльності перед викладачем постають питання, для вирішення яких потрібно оперувати знаннями з гендерної тематики. З метою розуміння і професійної участі в процесі гендерної соціалізації здобувачів вищої освіти науково-педагогічному працівнику необхідний відповідний методологічний і методичний апарат, який включає систему наукових знань про гендер, психолого-педагогічні аспекти виховання та освіти, гендерні технології, фактори, умови та критерії ефективності гендерної соціалізації здобувачів освіти [3, с. 8]. Важливою, зауважує І. Мунтян, вважається інтеграція гендерних підходів у професійну підготовку здобувачів вищих закладів освіти педагогічного профілю [6, с. 8].

Практика та досвід роботи освітніх закладів з навчання організації впровадження гендерного підходу, зауважує В. Супрун, свідчать про те, що окремі напрямки комплексного підходу реалізуються, однак відсутня систематичність, яка передбачає використання усіх видів діяльності, з урахуванням завдань гендерного виховання. В закладах освіти переважно поширений статево-рольовий підхід, який ґрунтується на розрізненні жінок і чоловіків, дівчаток і хлопчиків за психологічними характеристиками і, відповідно, різних підходах до навчання особистості залежно від віку та статі. Такий підхід, фактично, веде до утвердження прихованої нерівності представників різної статі і закріплення у суспільній практиці гендерної упередженості, ініціювання гендерно-рольових конфліктів тощо [10, с.212].

М. Колодій, С. Колодій, О. Сорокопуд наголошують на тому, що в сучасних умовах демократизації суспільства все більше поширюються наукові дослідження і вивчення гендерної проблематики в академічних та університетських центрах України, розвивається також мережа осередків гендерної освіти [1], [8]. Згідно думки В. Супрун, «досягнення гендерної рівності в сфері освіти передбачає досягнення двоєдиної цілі: гендерної паритетності як досягнення рівноправної участі дівчат і хлопців, жінок і чоловіків в усіх формах освіти, виходячи з їхньої представленості в різних вікових групах населення; гендерної рівності як забезпечення рівного ставлення до дівчат і хлопців у процесі навчання, ґендерної рівності в рамках системи освіти, в рамках професії вчителя/викладача (гендерна рівність в працевлаштуванні), в освітніх програмах

і тренінгах (норми і цінності, які передаються в процесі навчання), а також в залученні обох батьків до процесу освіти їхніх дітей» [10, с.217].

«Юнацький вік є важливим етапом у формуванні особистості, оскільки у цей період активно формується Я-концепція, моральна самосвідомість та ідентичність особистості, закріплюються гендерні ролі та соціальні установки» [2, с.21], «... є найбільш сенситивним і у плані формування гендерних цінностей, що відображаються у формуванні ставлень особистості до себе, свого оточення і виявляються в особливостях поведінки» [4, с.55], [5]. «Готовність до самовизначення вимагає формування у юнацькому віці стійких, свідомо вироблених уявлень про свої обов'язки і права по відношенню до суспільства, інших людей, моральних принципів і переконань, розуміння обов'язку, відповідальності, вміння аналізувати власний життєвий досвід, спостерігати за явищами дійсності, давати їм оцінку та ін.» [9, с.536].

М. Колодій, С. Колодій, О. Сорокопуд відзначають зростання кількості українських гендерних освітніх та наукових осередків, формування експертного кола з питань гендеру, зростання кількості захищених наукових робіт з гендерної тематики та кількості годин для викладання курсів гендерної спрямованості у закладах вищої освіти різних профілів [1], [8]. З метою виявлення стану спрямованості на проблеми гендеру ми провели аналіз затвердження тематики кваліфікаційних робіт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, другого (магістерського) рівня вищої освіти здобувачів вищої освіти на факультеті спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

На кафедрі загальної та практичної психології факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи для здобувачів другого (магістерський) рівня вищої освіти (денної форма навчання) Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Спеціальності 053 Психологія за Освітньо-професійною програмою Психологія з 11 тем було затверджено 1 тему («Психологічний аналіз адаптаційних проблем молодшої сім'ї на початку подружнього життя»), яка присвячена гендерній проблемі (9,1%).

Для здобувачів другого (магістерський) рівня вищої освіти (заочна форма навчання) Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Спеціальності 053 Психологія за Освітньо-професійною програмою Психологія з 54 тем було затверджено – 7 тем (9,5%) («Взаємозв'язок сімейного виховання та агресивності в підлітковому віці», «Лідерство як психологічна основа професійної успішності сучасних жінок», «Психологічні особливості особистості дружин військовослужбовців», «Вплив типів сімейного виховання на формування самоставлення підлітків з асоціальною поведінкою», «Відображення міжособистісних відносин у діагностичному малюнку сім'ї», «Психологічні особливості порушень харчової поведінки у жінок», «Взаємозв'язок структури Я-концепції дитини і специфіки внутрішньо сімейних відносин»).

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Спеці-

альності 053 Психологія за Освітньо-професійною програмою Психологія на гендерну тематику було затверджено 1 тему (9,1%) з 11 («Типологія материнської ідентичності жінок на ранньому етапі материнства»). Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти заочної форми навчання Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Спеціальності 053 Психологія за Освітньо-професійною програмою Психологія з 31 теми на гендерну тематику було затверджено 5 тем (16,1%) («Особливості сексуальної сфери жінок, які схильні до емоційної залежності від партнера», «Особистісні характеристики жінок з емоційною співзалежністю», «Соціально-психологічні особливості формування ґендерних ролей у молоді», «Соціально-психологічні практики шлюбно-сімейного партнерства та батьківства», «Психологічна готовність студентів до створення сім'ї»). Як бачимо, «в результаті цього гендерний підхід має можливість реалізуватись як особливий напрямок у дослідженнях та практиках, орієнтований на формування та утвердження політики рівних можливостей в освітній галузі [10, с.213].

«Як соціальний інститут – гендер, один із головних засобів, при допомозі якого людство організовує своє життя» [7, с.41]. «Це соціальний конструкт, який охоплює соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступ до влади...» [7, с.45].

Таким чином, гендерна взаємодія є визначальною особливістю психічного розвитку особистості у юнацькому віці. Гендер визначає, як суспільство сприймає та формує ролі, обов'язки, очікування та можливості для чоловіків і жінок, містить соціальні норми, стереотипи, очікування, є соціально конструйованим. Відмінності між чоловіками і жінками формуються в результаті соціального впливу та навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гендерна освіта: метод. посіб. для вчителів з ґендерної просвіти; Закарпатський обл. центр гендерної освіти при УжНУ; М. Колодій; Ред. Ужгород, 2007, 49 с.
2. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України / ред. А. Чернова. Київ : Центр Разумкова, 2016. 244 с.
3. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посіб. Тернопіль, Україна: Джура, 2003. 416 с.
4. Максимчук Н. П. Ціннісні орієнтації та формування особистості майбутнього педагога. Психологія. Зб. наук. праць. Вип. 1. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 1998. С.33-37.
5. Максимчук Н.П. Психологія сексуального розвитку: Навчальний посібник для студентів ВНЗ / Автор укладач Н.П. Максимчук. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А, 2006. 144 с.
6. Мунтян І. С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів: автореф. дис. канд. наук: 13.00.04. Одеса, 2004, 21 с.
7. Основи теорії ґендеру : навчальний посібник / ред. М. М. Скорик. Київ: «К.І.С.», 2004. 320 с.
8. Оцінка соціально-ґендерного впливу: навч.-метод. посіб. / М. Колодій, С. Колодій, О. Сорокопуд; Центр гендерної освіти УжНУ.; М. М. Колодій; Ред. Ужгород, Україна: «УЖДРУК», 2014. 45 с.

9. Панчук Н. П. Гендерна психологія: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою Практична психологія спеціальності 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 273 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7475>

10. Супрун В. В. Гендерний підхід та гендерно-орієнтоване бюджетування освіти як пріоритет державної політики України. *Вісник післядипломної освіти. Випуск 13 (42) «Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. С. 200-230. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728495/1/Bulletin_14_43_Social_and_behavioral_sciences_Suprun.pdf.

Панчук С. О.

Студентка,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0009-0004-2930-1904

АНГЛОМОВНА ГРАМАТИЧНА, СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА ПОЛІКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

В процесі професійної підготовки майбутніх педагогів-філологів належна увага має приділятися полікультурній, соціокультурній, англomовній граматичній освіті з метою їхньої підготовки до формування готовності до виховання полікультурності, соціокультурності, англomовної граматичної компетентностей здобувачів середньої освіти у професійно-педагогічній діяльності. Професійно-особистісні компетенції є провідним компонентом, оскільки вони сприяють успіху в майбутній професійній діяльності, забезпечують конкурентоспроможність в сучасному соціумі. Вища школа повинна давати таку освіту, яка б «формувала навички самостійного навчання у майбутньому, стимулювала б у них зростання потреби щодо самоосвіти й самовдосконалення з метою власного духовно-інтелектуального зростання, освіченості й інтелігентності» [6].

Полікультурність особистості майбутніх учителів полягає в прагненні під час міжкультурного спілкування з представниками інших мов і культур зрозуміти іншомовну специфічну систему мови і концепти культури, їх систему ціннісно-смислові орієнтири, інтегрувати новий досвід у власну систему мови і концепти культури, а також проаналізувати систему власної культури через пізнання нової культури, що призводить до формування в майбутніх учителів полікультурних ціннісних орієнтирів [8]. Полікультурна освіта сприяє усвідомленню загального і особливого в традиціях, способі життя, культурних цінностях народів, вихованню в учнів толерантності у ставленні до носіїв іншої культурної системи. Поведінка особистості, перш ніж реалізуватись, співвідноситься з системою її особистісних цінностей [5]. Основними принципами полікультурності, які мають важливе значення під час структурування освітньо-виховного процесу в загальноосвітніх закладах і з якими, на нашу думку, обов'язково повинні бути обізнані майбутні вчителі, є наступні: виховання в дусі відкритості й розуміння інших народів; постійна систематизація та інтеграція набутих знань, виявлення їх зв'язків із полікультурністю; формування впевненості в собі як особливо важливого феномену полікультурної свідомості; застосування нових педагогічних технологій; оволодіння учнями навчальним матеріалом полікультурного напрямку; формування в учнів почуття господаря рідного краю, творця власного життя, активного учасника подій сьогодення своєї Вітчизни; стимулювання учнів постійно займатися самоосвітою та самовихованням, самореалізацією та самостійною науково-дослідною діяльністю з проблем полікультурності; вивчення результатів своєї роботи, постійне вдосконалення системи роботи щодо формування полікультурності [2].

Одним із пріоритетних завдань при вивченні іноземних мов є формування комунікативних навичок, які включають у себе лексичну, монологічну, діалогічну компетентності та граматичну компетентність.

Граматична компетентність виступає однією з провідних, оскільки забезпечує знання ключових для побудови зв'язних та осмислених висловлювань аспектів мови, зокрема лексичного, синтаксичного, морфологічного та орфографічного. Аспекти формування граматичної компетенції досліджено та висвітлено в працях науковців: О. Бігич, О. Вовк, С. Гапонова, О. Литвинюк, Т. Стеченко, І. Тригуб, С. Ніколаєвої, О. Касаткіної та інших. Питаннями, пов'язаними з методикою формування граматичної компетенції, займалися такі зарубіжні науковці: M. Swan, B. Aarts, G. Leech, A. Rossiter, A. Hirsh та інші.

«Граматична компетентність – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших людей, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості» [4, с. 57]. Згідно думки О. Вовк, основними компонентами граматичної компетентності є: граматичні навички (репродуктивні, рецептивні), граматичні знання, граматична усвідомленість [1, с. 57]. «Важливим стає використання не лише актуальних ресурсів особистості, а й розвиток та реалізація її потенційних ресурсів, що в кінцевому випадку забезпечить успішне набуття професійних компетентностей майбутніх фахівців [7, с.234]. На кожному занятті здобувачі вищої освіти повинні мати можливість «конкретизувати власні уявлення про себе, можливість розширити територію «Я», усвідомити важливість становлення професійних цінностей» [3].

Таким чином, полікультурна освіта є важливим та актуальним завданням професійної підготовки майбутніх учителів і розглядається як педагогічний процес, спрямований на поглиблення знань студентів щодо розмаїтості культур у світі, етнічних, національних і релігійних особливостей, культури поведінки представників різних культур, а також передбачає набуття практичних навичок прояву толерантності, налагодження міжкультурних зв'язків і побудову конструктивної міжкультурної взаємодії з представниками інших культур на основі діалогу.

Формування соціокультурної компетенції є важливим аспектом становлення майбутнього фахівця філологічного профілю у закладах вищої освіти. У зв'язку з цим, постає необхідність зробити викладання навчальних дисциплін за професійним спрямуванням більш проблемно-орієнтованим; ширше використовувати рефлексивний підхід у навчанні; стимулювати у майбутніх учителів іноземної мови розвиток умінь не тільки відповідати на поставлені запитання, але й формулювати свої власні питання з курсу; переглянути суб'єктивність ролей викладача та майбутнього учителя іноземної мови під час освітнього процесу в закладі вищої освіти, а також роль викладача під час лекційних та практичних занять.

Підвищення ефективності формування граматичної компетентності, яка забезпечує знання ключових для побудови зв'язних та осмислених висловлювань аспектів мови, зокрема, лексичного, синтаксичного, мор-

фологічного та орфографічного, є актуальним. Формування граматичної компетентності виступає складним та тривалим процесом, що вимагає поєднання різних методів та прийомів навчання. Успішність формування граматичної компетентності буде успішною при умові систематичної та цілеспрямованої роботи з граматичним матеріалом, в поєднанні з вправами, завданнями та стратегіями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовк О. І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2008. 276 с.
2. Левицька Л.А. Зміст поняття «полікультурна освіта» в вітчизняній та зарубіжній педагогіці. 2013. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/02/Lewicka-L.-Consept-policultural-education-in-ukrainian-and-foreign-pedagogy.pdf>
3. Максимчук Н. П. Професійні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя в системі особистих ціннісних орієнтацій. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онufrієвої. Вип.12. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. С.634-642.
4. Методика викладання англійської мови: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / уклад. Холод Ірина Василівна. Умань : Візаві, 2018. 165с.
5. Панчук Н.П. Особистісно орієнтований підхід у становленні ціннісної сфери майбутнього компетентнісного фахівця. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онufrієвої. Вип. 41. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. С. 252-262. URL: <http://spne.ukma.edu.ua/index.php/2227-6246/article/view/156543>
6. Панчук Н., Панчук С. Вплив компетентнісного підходу на формування особистості майбутнього філолога-полоніста в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психологічний часопис : науковий журнал / за ред. С. Д. Максименка*. Том 9. Вип. 7. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2023. С.7-14 URL: <https://apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1586/909>
7. Панчук Н. П., Панчук С. О.* Компетентнісний підхід у формуванні особистості майбутнього філолога-полоніста у процесі професійної підготовки. Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 листопада 2023 року, м. Херсон) / за ред. С. О. Моїсєєва, О. В. Стребної. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2023. С.233-235. URL: <https://drive.google.com/file/d/1meBNBSRtHqQr2JUXcH4X-HOFAp7Za1/view>
8. Шкарлет В.О. Формування полікультурності майбутніх учителів іноземних мов в контексті полікультурної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 5 (336). С. 168-175.

Науковий керівник: Литвинюк О.М., канд. філ. н., ст. викл., Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Трикіз К. Д.

Студентка,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID: 0009-0009-6169-5065

Панчук Н. П.

Науковий керівник,

к.психол.н., доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В психологічній науці у зв'язку з інтелектуалізацією праці зростає увага до проблеми професійного мислення, як однієї з професійно найважливіших якостей сучасного конкурентоспроможного фахівця. Мисленнєва діяльність майбутнього фахівця, як важлива проблема психологічної науки, досліджується, в першу чергу, із позиції вивчення теоретичного мислення (Г.С. Костюк), практичного мислення (М.Л. Смульсон), творчого мислення (В.О. Моляко, В.В. Рибалка).

Розвиток мислення майбутнього фахівця відбувається в процесі «оволодіння спеціальністю в період навчання в освітньому закладі; відбувається етап розвитку від невідомого до здобуття знань, від часткового знання до повного та всеохоплюючого, від неточного до точного, від відсутності практичних навичок до фахової майстерності під час здійснення різних розумових операцій» [10, с.39].

Поняття «професійне мислення» вивчалось такими дослідниками, як: Л.М. Гриндей, О.В. Меленко, А.О. Федик, О.К. Черновський тощо. Проблема вивчення психологічного мислення досліджувалася у наукових працях таких вчених, як: Л.А. Києнко-Романюк, А.Б. Коваленко, І.Д. Пасічник, Н.І. Пов'якель, М.Л. Смульсон, С.О. Терно, Ю.М. Швалб та ін. Мисленнєва діяльність фахівця аналізувалася переважно як інтелектуальна діяльність М.В. Бадаловою, Т.С. Лисянською, та ін.

Н.М. Куцинова розглядає професійне мислення як результат реалізації професійних компетентностей майбутнього фахівця та як умову його професійного розвитку [8, с. 450].

Н.І. Пов'якель, вивчаючи професійне мислення, виокремлювала наступні його ознаки, а саме: високу метакогнітивну обізнаність, культуру, саморегуляцію, самоорганізацію і самообілізацію. На думку дослідниці, професійне мислення характеризується такими критеріями та особливостями професіоналізму мислення, як: високий рівень кваліфікації та високий рівень професійної компетентності, особистісні якості та професійно значимі, мотивація, спрямована на досягнення успіху, організованість, гнучкість саморегуляції, високий рівень працездатності

мобілізаційні якості, володіння змістом фахової діяльності та актуальними технологіями розв'язання фахових завдань, а також низький рівень залежності від зовнішніх детермінант [6, с.89].

Професійна діяльність фахівця, згідно досліджень А.О. Федик, корелює з теоретичним та творчим, а інколи – з інтуїтивним мисленням та практичним інтелектом. Під час підготовки фахівця в закладі освіти обов'язково потрібно аналізувати специфіку професійно-орієнтованих завдань та підходів до їхнього розв'язання, адже процес мислення полягає в тому, щоб успішно вирішити завдання [9, с.321].

Вдосконалення розумової діяльності майбутнього фахівця як одного з основних показників професійного становлення особистості проходить у постійній взаємодії з її ціннісним потенціалом. Однак, процес перетворення мисленнєвої діяльності майбутнього фахівця у його власне професійне мислення вимагає специфічної спрямованості освітнього процесу, метою якого виступає не лише розвиток гностичних можливостей особистості, необхідних для розв'язання фахових аспектів, але також і формування ціннісно-мотиваційної сфери, здатної істотно впливати на продуктивність процесу мислення. Цінності можна характеризувати, як ключовий аспект професійної реалізації особистості, адже саме вони визначають ставлення фахівця до професійних цілей, до завдань та вимог, можливість професійної самореалізації [1], [2], [3], [4], [5].

Професійне мислення «базується на законах логіки та на розумінні психологічних процесів, що відбуваються у людській свідомості» [7, с.6]. Бути інтелектуально незалежним, вміти уникати або ж, навпаки, протистояти маніпуляціям, задавати влучні запитання, висувати гіпотези, логічно будувати доведення або ж спростовувати, формулювати висновки на основі мисленнєвих операцій, пояснювати, помічати помилки та усувати їх у власних міркуваннях та міркуваннях інших, бути переможцем в дискусіях – це ті вміння та навички, які кожна особистість набуває в освітньому процесі, та удосконалює їх протягом усього життя. Тому, саме розвитку цих вмінь, які потім трансформуються у фахові компетентності, і слід навчати в закладах вищої освіти. Саме завдяки цьому майбутні фахівці можуть стати конкурентоспроможними, успішними фахівцями в сучасному суспільстві.

Таким чином, професійне мислення дає особистості можливість підвищувати рівень своїх знань, кваліфікацію, розвиває вміння критично мислити, сприяє оновленню та розширенню знань, допомагає знаходити нові та оригінальні шляхи вирішення фахових завдань, знаходити потрібну інформацію серед великого потоку інформації. Суб'єктивна здатність конкретного фахівця, а саме – здатність шукати, знаходити, виділяти та успішно і ефективно вирішувати проблеми в професійній конкретній діяльності та вміти творчо їх розв'язувати – виступає важливою рисою професійного мислення.

Саме професійне мислення дає можливість розв'язувати професійно зумовлені завдання різноманітного рівня складності. Ефективність фахівця визначається переважно його готовністю до прийняття своє-

часних, точних, вдалих рішень, що пов'язано з високим рівнем розвитку професійного мислення. Результати дослідження наукових праць є свідченням того, що питання розвитку професійного мислення недостатньо досліджено в теоретичному і практичному аспектах, а також з боку впливу ціннісного компоненту на формування професійного мислення. У зв'язку з цим дослідження психологічних особливостей, механізмів, чинників розвитку професійного мислення з метою підготовки компетентного фахівця є актуальним для сучасної психологічної науки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Максимчук Н.П. Зміст ціннісних орієнтацій в життєво-професійному самовизначенні майбутнього педагога. *Психологія. Зб. наук. праць*. Вип. 4 (7). К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 1999. С. 55–61.
2. Максимчук Н.П. Особливості ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. *Психологія. Зб. наук. праць*. В. 2 (5). К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. С.137 - 202.
3. Максимчук Н.П. Становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2009. 176с.
4. Панчук Н.П. Ціннісна сфера особистості та її роль у становленні професіонала. Проблеми сучасної психології. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Випуск 29, 2015. С.471-480.
5. Панчук Н.П. До питання становлення ціннісної сфери у структурі особистості майбутнього вчителя в контексті професійної підготовки. *Психологічний часопис : науковий журнал / за ред. С.Д. Максименка*. Т.7. Вип. 6 (50). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2021. С.49-56. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6931>
6. Пов'якель Н.І. Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 408 с.
7. Професійне мислення як фактор становлення сучасного правника: навч. посібник/ Черновський О.К., Меленко О.В., Гриндей Л.М. Чернівці: Технодрук, 2021. 220 с.
8. Кучинова Н.М. Психологічні особливості професійного мислення маркетологів. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Випуск 24. С. 441-454.
9. Федик А.О. Формування професійного мислення як наукова проблема. *Збірник наукових праць Національної державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. №2 (13), 2019. С.304-325. URL: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/psy_zbirnyk/article/view/182/163
10. Duncker K. On problem solving. *Psychological Monographs*. 1945. Vol. 58, No 270. P. 35–46.

Гальчич І. П.

Аспірантка 2-го курсу
спеціальності 231 «Соціальна робота»,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0005-6896-5209

Ярошенко А. О.

д.ф.н., професор
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-9022-4726

ФОРМУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасні глобальні трансформації вимагають нових підходів до підготовки соціальних працівників, оскільки вони працюють у складному соціальному середовищі, де конфлікти, напруження та кризи є невід'ємною частиною професійної діяльності. Однією з важливих компетентностей, що сприяє ефективній роботі в таких умовах, є медіація — навичка конструктивного вирішення конфліктів.

Цифрова трансформація освіти відкриває нові можливості для розвитку цих компетентностей. Використання цифрових платформ, симуляцій, онлайн-кейсів та інтерактивних тренінгів дозволяє студентам отримувати практичний досвід у віртуальному просторі, що значно розширює їхні можливості підготовки.

Глобальні трансформаційні процеси впливають на всі сфери суспільного життя, зокрема на соціальну сферу, освіту та механізми врегулювання конфліктів. У цих умовах роль соціального працівника набуває нового значення: він не лише допомагає вразливим групам, а й виступає посередником у розв'язанні конфліктних ситуацій. Саме тому розвиток медіаційних навичок у процесі підготовки соціальних працівників є необхідним компонентом їхньої професійної компетентності.

Медіація як метод альтернативного врегулювання конфліктів активно застосовується в соціальній роботі в багатьох країнах світу. Проте в Україні її потенціал ще не повною мірою реалізований. Важливим завданням є інтеграція медіації в освітні програми, розробка інноваційних методик навчання та практичного відпрацювання навичок у реальних чи наближених до реальних умовах.

Медіація — це процес управління конфліктами за допомогою спеціально підготовленого посередника, який допомагає сторонам досягти взаємовигідного рішення. Соціальні працівники стикаються з різними конфліктними ситуаціями у своїй діяльності [1]:

- конфлікти між членами родини;
- суперечки між клієнтами соціальних служб;

- взаємодія з державними органами та громадськими організаціями;
- вирішення кризових ситуацій у громадах.

Ефективні навички медіації дозволяють майбутнім фахівцям забезпечити соціальну згуртованість, запобігати ескалації конфліктів і підтримувати мирне вирішення суперечностей.

Сучасні технології змінюють методи викладання та підготовки фахівців. У навчальному процесі соціальних працівників можуть використовуватися такі цифрові інструменти [2]:

1. Онлайн-симуляції та тренажери – платформи, які дозволяють студентам практикувати навички медіації у віртуальному середовищі.
2. Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) – моделювання конфліктних ситуацій у реалістичних умовах.
3. Платформи для онлайн-навчання та кейс-методи – інтерактивні кейси, що допомагають студентам розвивати аналітичне мислення та комунікативні навички.
4. Чат-боти та штучний інтелект – використання AI у ролі віртуального співрозмовника для відпрацювання навичок комунікації та вирішення конфліктів

З огляду на сучасні тенденції в освіті, підготовка майбутніх соціальних працівників має спиратися на практикоорієнтовані методи навчання, що дозволяють розвивати медіаційні навички у реальних або симульованих ситуаціях.

На основі аналізу сучасних підходів можна виділити кілька ключових напрямів удосконалення підготовки соціальних працівників:

1. Введення обов'язкових навчальних модулів із медіації у програми соціальної роботи.
2. Розширення партнерства з організаціями, які спеціалізуються на врегулюванні конфліктів.
3. Використання інтерактивних методів навчання, включаючи симуляції, VR-технології та онлайн-платформи.
4. Створення бази кейсів для практичного аналізу та тренування студентів.

Отже, формування медіаційних навичок у процесі підготовки соціальних працівників є необхідною умовою їхньої ефективної діяльності в умовах глобальних трансформацій. Запровадження інноваційних підходів до навчання медіації дозволить підготувати конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно реагувати на соціальні виклики та сприяти мирному врегулюванню конфліктів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаревська О. В. Формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки / О. В. Бондаревська // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. – 2020. – Вип. 3(1). – С. 56–62.
2. Шевченко О. Г. Медіаційні технології у соціальній сфері: навчальний посібник / О. Г. Шевченко. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 228 с.

Федоришина Л. М.

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0000-0001-8852-0649

НАСТАВНИЦТВО, МЕНТОРСТВО ТА КОУЧИНГ ЯК МЕТОДИ ПЕРЕДАЧІ ТА ПОШИРЕННЯ ЗНАНЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Ефективне управління знаннями є основою успішної діяльності організації в умовах динамічного середовища, оскільки забезпечує досягнення відповідного рівня конкурентоспроможності, сприяє впровадженню інновацій, підтримує адаптивність й створює умови для її сталого розвитку. У сучасному світі, де інформація є ключовим активом, системна передача знань стає невід'ємною складовою стратегічного управління. Тому умови, що склалися, диктують нові вимоги до носіїв людського капіталу – сьогодні слід бути адаптивними, стресостійкими, з розвиненими когнітивними й комунікативними навичками носіями знань в організації. Але не просто носіями, а й водночас джерелами їх поширення.

Передача й поширення знань в організації та налагодження ефективного управління цими процесами є важливими та необхідними з таких причин (табл. 1).

Вказані причини зумовлюють керівництво організацій зважено підходити до вибору методів передачі й поширення знань в організації. На нашу думку, в нагоді можуть стати такі методи, як наставництво, менторство та коучинг.

Наставництво – це відносини, в яких досвідченіша чи більш обізнана особа (наставник) допомагає менш досвідченій або менш обізнаній (учневі) засвоїти певні компетенції (нові знання та навички) [1]. По суті, це відносини, що виникають для передачі досвіду, підтримки та розвитку особистості; метод передачі знань переважно прикладного характеру, коли учень буквально стає поруч з досвідченим фахівцем і повторює його дії. Наставництво підходить для ситуацій, коли у людини немає власного досвіду у справі, тому вона бере за основу готову модель роботи іншої людини, причому наставником може бути як керівник, так і колега [2].

Менторство – це процес, за яким досвідчена та успішна людина (ментор) допомагає менш досвідченій або менш успішній людині (менті) в розвитку її професійних або особистісних навичок [3]. Неодмінною умовою менторства є те, що ментор повинен бути експертом у своїй галузі, є відкритий до спілкування й передачі досвіду, знань, певних лайфхаків роботи у цій сфері через тривалу неформальну комунікацію.

Таблиця 1

Основні причини важливості управління знаннями в організації

Причина	Пояснення
Забезпечення конкуренто-спроможності	Знання є стратегічним ресурсом, який дозволяє організації бути на крок попереду конкурентів. Систематична передача знань сприяє впровадженню інновацій та створенню нових продуктів і послуг.
Збереження корпоративної пам'яті	Втрата досвідчених співробітників через звільнення чи вихід на пенсію може призвести до втрати важливих знань. Управління цим процесом допомагає зберігати та передавати досвід новим працівникам.
Підвищення ефективності та продуктивності	Швидка передача знань між співробітниками дозволяє уникати повторення помилок, оптимізувати робочі процеси та зменшувати час на виконання завдань.
Стимулювання інновацій	Колективне обговорення ідей і вільний обмін знаннями сприяють створенню інноваційного середовища, де співробітники можуть пропонувати нові рішення для розвитку організації.
Підтримка адаптивності організації	У сучасному світі технології швидко змінюються, тому організації повинні постійно оновлювати свої знання та навички, щоб залишатися адаптивними до нових умов ринку.
Розвиток людського капіталу	Співробітники, які мають доступ до актуальних знань і можливостей навчання, стають більш кваліфікованими, мотивованими та залученими до роботи. Це сприяє формуванню сильних команд і покращенню загальної культури організації.
Підвищення якості управлінських рішень	Завдяки ефективному обміну знаннями керівники та працівники мають доступ до більшої кількості релевантної інформації, що дозволяє приймати обґрунтовані та якісні управлінські рішення.
Мінімізація ризиків	Передача знань допомагає зменшити ризики, пов'язані з втратою критично важливої інформації або помилками через недостатність досвіду в окремих співробітників.
Формування спільної культури та цінностей	Управління знаннями сприяє розвитку єдиної корпоративної культури, де всі співробітники розуміють цілі організації, її місію та методи досягнення результатів (формується корпоративна єдність).
Відповідь на глобалізаційні виклики	У міжнародних компаніях передача знань дозволяє співробітникам з різних країн ефективно взаємодіяти, враховуючи культурні особливості, та швидко адаптувати локальні практики до глобальних вимог.

Джерело: складено автором

Коучинг – один із методів розкриття особистого потенціалу людини, коучі (того, хто звертається за порадами, настановами) в досягненні певної цілі в професії чи в особистому житті [2] за рахунок самоусвідомленого способу; це, по суті, спрямування коучі в певному напрямку, це допомога навчитися робити щось самому (а не навчити це робити).

Таким чином, проявляються певні відмінності у розумінні цих понять та можливості їхнього застосування як методів передачі й поширення знань в організації (рис. 1).

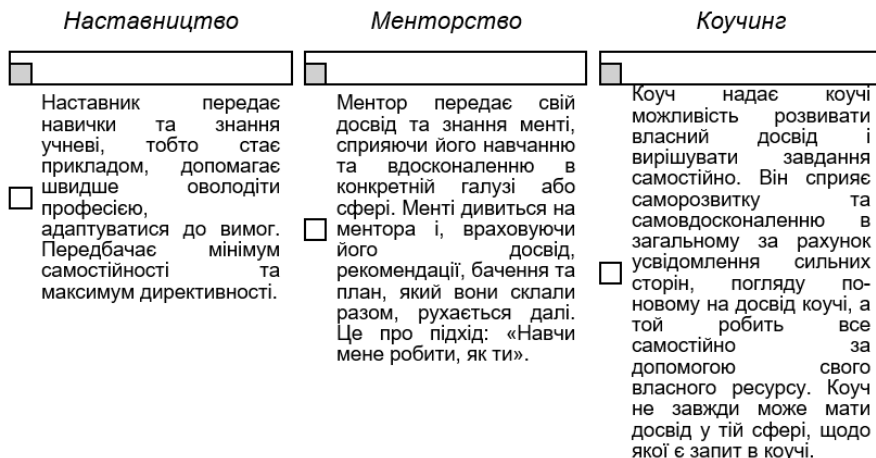

Рис. 1. Відмінності у сутності наставництва, менторства та коучингу

Джерело: сформовано автором на основі [2] та власного бачення

Крім того, варто зауважити, що, залежно від стадії розвитку компетентності та ступеня зацікавленості (мотивації) працівника, наставництво і менторство варто використовувати на першій та другій стадіях розвитку співробітника, а коучинг – на третій і четвертій (рис. 2).

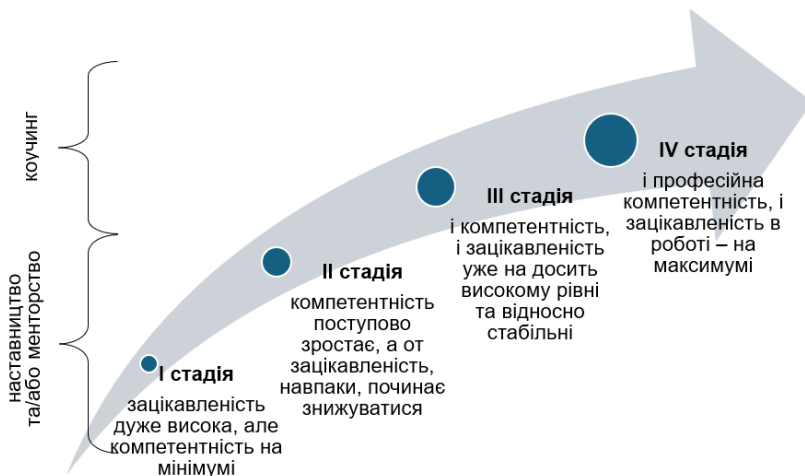

Рис. 2. Доцільність застосування наставництва, менторства та коучингу на різних стадіях розвитку працівника

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Таким чином, управління процесом передачі й поширення знань в організації є критично важливим у сучасних умовах через швидкі зміни в бізнес-середовищі, посилення конкуренції та необхідність адаптації до інновацій. Саме тому надзвичайної актуальності набувають такі методи передачі й поширення знань, як наставництво, менторство та коучинг, оскільки забезпечують персоналізований підхід до передачі досвіду й розвитку працівників. Наставництво сприяє адаптації нових співробітників, передаючи їм практичні знання та навички через взаємодію з досвідченими колегами. Менторство дозволяє побудувати довгострокові відносини, у яких ментор допомагає не лише з професійними завданнями, а й з формуванням кар'єрного шляху. Коучинг фокусується на розвитку компетенцій та досягненні конкретних цілей, допомагаючи співробітникам розкрити свій потенціал і знаходити власні рішення. Ці методи сприяють не лише передачі знань, але й підвищенню мотивації, залученості та впевненості працівників. В результаті організація отримує кваліфіковану команду, здатну швидко адаптуватися до змін і генерувати інноваційні ідеї.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Наставництво. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE> (дата звернення: 15.01.2025).
2. Котелевець М. Ментор, коуч, наставник? Хто найкраще сприятиме вашому розвитку. Happy Monday. URL: <https://happymonday.ua/mentor-kouch-nastavnyk> (дата звернення: 19.01.2025).
3. Що таке менторство та в чому його переваги. URL: <https://advice.telegazeta.com.ua/shho-take-mentorstvo-ta-de-znajty-nastavnyka/> (дата звернення: 19.01.2025).
4. Наставництво, менторство та коучинг: в чому різниця?. URL: <https://pravokator.club/news/nastavnytstvo-mentorstvo-ta-kouchyng-v-chomu-riznytsya/> (дата звернення: 20.01.2025).

Лопатинська І. С.

к.п.н., доц.,

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ,
м. Кривий Ріг, Україна

ORCID: 0000-0003-4957-9845

DEVELOPMENT OF GRAMMATICAL COMPETENCE DURING LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Education and the teaching process are constantly under the influence of changes and new requirements of the present, and pedagogical technologies are an integral part of the learning process at all stages of obtaining education. Nowadays educational technologies require a transition from explanation to understanding, from social control to development and self-control, from management to self-government.

Modern pedagogy defines pedagogical technologies for training future professionals in various fields as a stage-by-stage organized activity of a teacher who interacts with students in order to achieve optimal results through a certain standard of behavior and activity. The main components of pedagogical technology of learning are: pedagogical communication, pedagogical demand, pedagogical assessment and creation of success, pedagogical conflict resolution, organization of individual and group activities.

Pedagogical actions of the teacher contribute to overcoming and mitigating the adaptation of students to future professional activities. The difficulties that students encounter in the process of mastering their future professional activities often lead to the formation of certain communicative difficulties, increase the level of persuasiveness, irritability, insecurity, disorganization of students during foreign language communication. In such a situation, a special role is played by a successful combination of pedagogical technologies and teaching aids to ensure positive psychological comfort and create an emotionally favorable climate in the student group. Due to the fact that the moral atmosphere, timely consideration by the teacher of factors that provide psychological comfort to each student. It is worth noting that the emotionally favorable environment of the student group during martial law is especially important and affects the successful adaptation of students to the educational process in the university.

Today, the main goal for foreign language teachers is to create conditions for the full development of students' communication skills, to introduce innovative models that stimulate the skills of free foreign language communication, to form a positive motivation for educational activities, to involve them in active interaction with international partners and colleagues. All areas of the teacher's work should be aimed at pedagogically competent organization of educational activities, management of the mental state (mood, emotions) of students in order to mitigate or prevent the formation of a barrier in foreign language communication, and on the contrary, to create conditions for free communication in everyday life and at the professional level.

When forming foreign language communication skills in general and professional communication, there are important aspects that must be taken into account, namely: uncommunicative external environment, stereotypes; inability and unwillingness to listen to the opinions of others; use of jargon; lack of attention, interest, distraction or inconsistency of educational material with the goals of learning. Given this, we consider it necessary to find effective forms, methods and means - which are key to successfully overcoming the difficulties of foreign language communication, as well as creating psychological and pedagogical conditions for overcoming them.

An important means for the effective perception and practice of educational material is the use of modern and relevant literature and pedagogical technologies.

One of the necessary teaching aids for the formation of grammatical competence are simulators, grammar workshops, in order to form, consolidate and improve skills on basic topics of English grammar, aimed at working out and consolidating lexical and grammatical skills. After all, through a system of grammatical exercises, understanding, comprehension, memorization and application in speech activity of a particular grammatical phenomenon are ensured, favorable conditions are created for the development of translation skills and reproductive skills (grammatical skills of speaking and writing).

Of course, the effective use of the workshop in combination with the main textbook for the formation of professionally directed communication. Thus, the author's team compiled a grammar workshop for the Career Path textbook. Police. John Taylor - Jenny Dooley. The educational publication is intended both for classroom work and for independent work in preparation for current and final control. This manual consists of 15 parts, which correspond in their lexical and thematic content to the parts of the main textbook. The goal of this manual is to systematize the knowledge of higher education applicants on the above aspects, which creates a basis for further expansion of vocabulary and improvement of speech competencies. The workshop covers grammatical material on the following topics: infinitive, gerund, adverb, conditional sentences, active and passive verb states, prepositions, phrasal verbs. Each section includes various exercises aimed at developing students' skills in using certain grammatical constructions, and a brief explanation of the grammatical material in Ukrainian is added. At the end of all sections there are tests with lexical and grammatical tasks to check the learned material.

Unified pedagogical demands as socio-cultural norms of behavior and expression of attitude apply to the entire content of people's lives, any type of their activity. The use of pedagogical technologies will help develop the professional qualities of future professionals.

REFERENCES:

1. Dooley, Jenny and Taylor, John. Police. Book 3. Express Publishing, 2011
2. Практикум з граматики англійської мови (для здобувачів вищої освіти спеціальностей «Право», «Правоохоронна діяльність» на основі підручника Career Path. Police / John Taylor - Jenny Dooley. Частина 3) / укладачі: Лопатинська І.С., Мирошніченко Н.О., Дзевицька Л.С.: КННІ ДонДУВС, 2023. 65с.

Кузнецова В. А.
Здобувачка вищої освіти,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІЙНИХ КАДРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Одним із напрямків професійної діяльності, що підтверджує якість підготовки фахівців у закладах вищої освіти є успішна участь у Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах наукових робіт та конкурсах робітничих професій. Для якісної участі у наукових та професійних заходах потрібно оновлення змісту освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів та магістрів до вимог теперішнього часу. Розвиток та збільшення кількості компетенцій, розробка оціночних засобів, які передбачають проходження кваліфікаційного іспиту [1, с. 8] у формі демонстраційного іспиту згідно з професійними стандартами за певними напрямками.

Зрозуміло, що підготовку претендентів на участь у Всеукраїнських та Міжнародних конкурсах повинна починатися ще у закладах вищої освіти: здобувачі освіти проходять відбіркові змагання серед студентів. Найкращі студенти-переможці проходять апробацію своїх наукових досягнень, професійної майстерності у міських та обласних змаганнях.

Підготовку до участі у конкурсах науковий керівник завжди розпочинає з вибору претендента-учасника [2, с. 301]. І якщо на початковому відборі було достатня кількість бажаючих проявити себе, викладачу буде просте обирати найкращих. Кандидат на участь у конкурсі повинен мати такі якості, як відповідальність, акуратність, фізичну витривалість, здатність до самоаналізу, готовність до позаурочних тимчасових витрат та зусиль у період підготовки до конкурсу.

Найважливішим параметром при відборі кандидата є його мотивація - бажання брати участь у конкурсі не лише з метою досягнення перемоги, а й прагненням професійного зростання, бути відповідним своєї майбутньої професії, вимогам сучасного ринку праці.

Участь у конкурсі претендента повинна починатися у співпраці з науковим керівником, який разом з конкурсантом розробляє індивідуальну програму підготовки. Зрозуміло, конкурсант повинен мати необхідні професійні знання та навички по темі наукового дослідження чи професійного конкурсу [3, с. 262]. Не завадить актуалізація та оцінка базових знань, умінь здобувачів вищої освіти з професійної компетенції (тестування, рішення ситуаційних завдань тощо); спостереження за виконанням практичних завдань. Це допоможе при усуненні наявних помилок та прогалин.

Викладач-науковий керівник при прийнятті рішення щодо участі його підлеглого-студента у конкурсі повинен бути зацікавленим у досягненні поставленої мети, здатним методично грамотно та раціонально організувати свою роботу та діяльність конкурсанта на всіх етапах підготовки до

наукових заходів. Головні чинники успіху наукового керівника та конкурсанта - відповідальність, психологічна стійкість, професіоналізм, академічна доброчесність.

Підвищити якість підготовки можна за рахунок використання матеріально-технічної бази закладів вищої освіти та баз практик кафедр, факультетів тощо [4, с. 12]. Вміле володіння та активне використання викладачами сучасних освітніх технологій, якісна організація практик, виконання завдань на виробництві завжди було підмогою у здобутті практичних знань та навичок молоді.

Професійний цикл освітньо-професійної програми включає навчальні та професійні практики, бажано їх проводити на філіях кафедр закладів вищої освіти. Це допомога тим, хто збирається прийняти участь у наукових/професіональних конкурсах, оволодіти фаховими та спеціальними компетентностями, здобути програмні результати навчання для участі у наукових заходах з обраного наукового дослідження. Не завадить поетапне підбиття підсумків, де розбираються помилки, нестандартні ситуації [5, с. 12]. Такий підхід організації практик сприяє якісній підготовці молоді до виконання конкурсних робіт.

На всіх етапах підготовки конкурсанти не лише «відточують» професійні навички, а й виявляють свої найкращі особисті якості: витримку, волю до перемоги, працьовитість, роботу в команді та пошук рішень, вибір необхідної інформації та інтерес до майбутньої професії. Учасники Всеукраїнських та Міжнародних наукових заходів отримують безцінний досвід, який, безперечно, стане в нагоді їм у їх професійному зростанні. Підготовка та участь в таких заходах вимагає від учасників наполегливу працю, молодь доводить свій професіоналізм та прагнення до перемоги [6, с. 739]. Конкурсні вимоги та завдання досить складні, що завжди вимагало від конкурсантів високу концентрацію уваги, акуратність, точність, витримку.

Отже, прискорені темпи сучасного етапу розвитку суспільства вимагають від майбутніх фахівців, випускників закладів вищої освіти, нових ідей, нестандартного вирішення виробничих завдань. В цьому молоді, зрозуміло, допоможуть професійні конкурси та наукові заходи Міністерства освіти та науки України. Вони допомагають розвивати професійні компетенції, підвищують престиж до обраних молоддю професій, майбутніх фахівців роблять конкурентоспроможними.

Разом з тим, молодь, яка ще навчається, за допомогою наукових заходів підвищує освітньо-професійну мотивацію та мотивацію досягнення успіху, змінює своє особисте ставлення до здобуття знань. Вони вже не сприймають освітній процес як обтяжливий та нудний обов'язок, а як цікавий динамічний процес, що дає можливість здобути знання та навички для успішного розвитку в обраній спеціальності та підвищити рівень професійних компетенцій до рівня висококваліфікованого фахівця.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Batsurovska, I. V., Dotsenko, N. A., Gorbenko, O. A., Haleeva, A. P., & Kurepin, V. M. (2024). Online control of educational results of the unit "Electricity" in the

conditions of blended learning. *Journal of Physics: Conference Series*, 2871(1), 012013. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/2871/1/012013>.

2. Kurepin V. Organization of the educational process at the Mykolayiv National Agrarian University in modern conditions // Цифрові трансформації та інноваційні технології в економіці : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ломжа - Харків, 14 березня 2024 р.). Ломжі ; Харків : ПЗВО «Харківський технологічний університет «ШАГ» ; MANS в Ломжі. 2024. Ч. 1. С. 295-303. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17161>.

3. Kurepin V, Bakhishova S. Scitnce during the war: realities, challenges and ways of overcoming // Ekologia i racjonalne zarzadzanie przyrodą: edukacja, nauka i praktyka [Zasób elektroniczny]: materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej (Łomża – Żytomierz, 15.11.2023 r.). Łomża : MANS w Łomży, 2023. С. 256-264. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16203>.

4. Бацуровська І. В., Доценко Н. А., Курепін В. М. Особливості проектування освітнього середовища для майбутніх фахівців аграрної галузі // Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART-освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Харків, 29-30 листопада 2023 р.) / за заг. ред.: В. М. Нагаєва, Ю. М. Сагачко, О. В. Грідіна. Харків : Комунальне підприємство «Міська друкарня», 2023. С. 11-16. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15906>.

5. Batsurovska I., Kurepin V. The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University // Tréma. 2023. № 60. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15314>.

6. Іваненко В. С. Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді // Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів, м. Костанай, 30 березня 2021р. Костанай : Костанайський регіональний університет імені А. Байтурсінова, 2021. С. 737-741. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.

Ткачук В. В.

Військовослужбовець Збройних Сил України,
Об'єднаний навчально-тренувальний центр «Поділля»,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0009-0002-2630-3184

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ІНСТРУКТОРІВ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАВЧАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ

З урахуванням визначень сутності поняття, що пропонується вченими [1], [2], методичну компетентність інструкторів навчальних підрозділів можна тлумачити як інтегративну професійну якість особистості інструктора, що відображає його здатність ефективно планувати, організовувати та проводити навчальні заняття, застосовувати сучасні методи, засоби й технології навчання, а також оцінювати його результати з урахуванням специфіки військової служби та бойової підготовки.

У структурі методичної компетентності доцільно виокремити декілька основних компонентів, серед яких когнітивний (охоплює знання основ педагогіки, дидактики та психології навчання; розуміння принципів, методів і форм організації навчального процесу; знання нормативно-правової бази, стандартів професійної підготовки у Збройних Силах України), процесуально-діяльнісний (передбачає наявність здатності розробляти навчально-методичні матеріали – плани, конспекти, завдання; навички організації та проведення теоретичних, практичних і польових занять; використання сучасних технологій навчання – віртуальних симуляторів, ІКТ, мультимедіа тощо), комунікативний (охоплює вміння ефективно взаємодіяти з курсантами та колегами; навички наставництва та мотивації до навчання; здатність створювати конструктивну атмосферу під час освітнього процесу), оцінювально-аналітичний (охоплює здатність оцінювати досягнення курсантів за допомогою об'єктивних методик; вміння аналізувати результати навчання та виявляти недоліки, коригувати навчальний процес відповідно до потреб і рівня підготовки курсантів), творчий (готовність до впровадження інновацій у програму підготовки військовослужбовців, здатність адаптувати навчальні програми до актуальних завдань бойової підготовки та готовність до розробки нових методик та підходів у навчанні) та особистісний (охоплює професійну мотивацію та прагнення до самовдосконалення, емоційну стабільність та стресостійкість, а також розвинене почуття відповідальності за результати навчання).

Отже, методична компетентність є системним утворенням, що охоплює знання, уміння, навички, особистісні якості та цінності, які забезпечують успішну реалізацію завдань військово-професійного навчання. Її формування в інструкторського складу навчальних центрів є ключовим чинником у забезпеченні ефективності підготовки військовослужбовців Збройних Сил України.

Також потрібно урахувати, що формування методичної компетентності неможливе без знань психології дорослих (андрагогіки) та особливостей навчання військовослужбовців. Інструктори повинні розуміти механізми мотивації навчальної діяльності, а також враховувати вплив стресових чинників на навчання. Розвиток емоційного інтелекту є важливим для створення ефективного навчально-виховного середовища.

Ще одним важливим теоретичним аспектом формування методичної компетентності є правове та нормативне забезпечення цього процесу. Інструкторському складу у навчальних центрах ЗСУ необхідно знати нормативну базу, яка регламентує освітню діяльність у ЗСУ, та вимоги стандартів професійної підготовки, що сприяють ефективному навчанню.

Щодо практичних аспектів формування методичної компетентності інструкторського складу навчальних центрів ЗСУ, то інструктори повинні вміти готувати робочі плани, конспекти занять, тестові завдання та інструкції для практичних занять, вміти інтегрувати інформаційно-комунікаційні технології у навчальний процес, зокрема, мультимедійні презентації, відеоаналіз, віртуальні симулятори та елементи гейміфікації.

Практичні аспекти формування методичної компетентності інструкторського складу навчальних центрів ЗСУ передбачають оволодіння навичками організації та проведення теоретичних, практичних і польових занять. З огляду на те, що у військовослужбовців важливо формувати навички роботи в стресових та бойових умовах, інструктори мають уміти використовувати інтерактивні методи, такі як дискусії, ситуаційні завдання та рольові ігри.

Інструктори повинні розробляти системи оцінювання досягнень курсантів, аналізувати ефективність навчального процесу та вносити корективи. Проведення зворотного зв'язку з курсантами допомагає вдосконалювати їхні навички та підвищувати ефективність навчання.

Одним із ключових завдань, яке покладається на інструкторів, є практична підготовка до реальних умов служби, організація тренувань, які моделюють бойові ситуації, та відпрацювання як стандартних, так і нестандартних операцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Арістархова М., Федорович М. Методика розвитку методичної компетентності інструкторів мовної підготовки засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Військова освіта. № 1 (47), 2023. С. 9–17. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-47/9-17>

2. Олійник Л. В. Методична компетентність майбутніх офіцерів військ зв'язку як педагогічна проблема / Л. В. Олійник. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2010. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2010_1_16.

Лавніков О. А.

Доктор філософії з професійної освіти,
докторант кафедри психології та педагогіки,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-6752-5851

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Активізація міжнародних відносин України з іншими країнами світу у багатьох сферах, зокрема й у галузі освіти поставила перед системою вищої освіти проблему підготовки висококваліфікованих здобувачів наукового ступеня доктора філософії з високим рівнем професійної компетентності, здатних до продукування нових ідей, розв'язування комплексних проблем у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосування методології наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [4].

Одним із напрямів вирішення поставлених завдань є міждисциплінарна інтеграція як фундамент підвищення ефективності науково-теоретичної й практичної підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії. Методологічні й теоретичні основи застосування ідеї інтеграції до розгляду змісту професійної освіти розроблено О. Вознюк, О. Дубасенюк, Є. Іванченко, С. Клепко, І. Козловською, В. Хранівською та ін.

Щодо поняття «міждисциплінарна інтеграція», то його розуміємо як процес узгодження змісту навчальних дисциплін щодо відображення ними єдиних, безперервних і цілісних явищ професійної діяльності; цілеспрямованого посилення міждисциплінарних зв'язків за умов збереження теоретичної і практичної цілісності навчальних дисциплін. Міждисциплінарна інтеграція передбачає об'єднання навчального матеріалу за певними напрямками та моделювання зв'язків між дисциплінами із урахуванням їх змісту та інтерактивного підходу і взаємопроникнення змісту навчальних дисциплін.

За такого підходу освітньому процесу властива єдність теоретико-методологічної, загальноосвітньої і практично спрямованої професійної підготовки. «На практиці міждисциплінарна інтеграція сприяє виділенню в змісті освіти фундаментальних, генерувальних, спільних для всіх понять, концептуальних теорій, законів та закономірностей, які розкривають наявні в освітній системі причинно-наслідкові та кореляційні зв'язки, що здатні спрямувати навчальний процес на цілісне об'єднання міждисциплінарних знань» [3, с. 203]. Упевнені, що міждисциплінарна інтеграція є засобом, який дозволяє докторам філософії використовувати зміст кожної дисципліни для побудови відповідного предметного

образу індивідуального стилю професійної діяльності та об'єднання цих образів у цілісну картину професійної діяльності.

Розкриємо один із засобів міждисциплінарної підготовки аспірантів, які навчаються за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» та здобувають третій (освітньо-науковий) рівень за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля». Таким засобом є авторський міждисциплінарний тренінг «Індивідуальний стиль комунікативної діяльності докторів філософії з професійної освіти».

У процесі розробки тренінгу спиралися на положення Г. Декусара і О. Клименової, які виокремили такі ознаки тренінгу: короткостроковість; інтерактивність (інтерактивний режим, комунікація, постійна залученість групи у діалог, використання ігор та кейсів, максимальна наближеність до реальності); залученість (максимально активний режим) [1].

Міждисциплінарний тренінг «Індивідуальний стиль комунікативної діяльності докторів філософії з професійної освіти» є гармонійним поєднанням інформаційного та діяльнісного аспектів. Теоретична частина спрямована на засвоєння теоретичних знань, комплексне використання та інтеграцію знань, отриманих під час вивчення таких навчальних дисциплін як «Іноземна мова для академічних цілей», «Професійно-педагогічна комунікація», «Педагогічні технології в сучасній вищій освіті», «Лідерство і особистий розвиток»; практична частина орієнтована на розвиток міжкультурної, комунікативної, самоосвітньої компетентностей, відпрацювання соціальних навичок, а саме умінь активно слухати співрозмовника, переконувати й аргументувати, презентувати себе і свої ідеї; володіти невербальними засобами комунікації, результативно працювати в команді та враховувати інші позиції; встановлювати зв'язки й підтримувати контакти; моделювати взаємини з різними суб'єктами освітнього процесу – студентами, батьками, педагогами, керівництвом ЗВО, соціальними партнерами, стейкхолдерами тощо; методична частина містить традиційні процедури групової роботи (групові дискусії, рольові ігри, рефлексію досвіду, дискусії бесіди, інтерактивне моделювання, симуляція). Реалізація зазначеного дозволяє підготувати докторів філософії до ефективних контактів з іншими суб'єктами професійної діяльності, навчити їх розуміти, відчувати та аналізувати як власну поведінку, так і поведінку співрозмовників.

Ураховували такі конструктивні принципи: включення основних фахових дисциплін; відбір відповідних тем з фахових дисциплін; формування ланцюга тренінгових завдань; комплекс тренінгових завдань – наскрізне завдання; уніфікована структура тренінгових завдань; максимальна індивідуалізація і контроль самостійності виконання тренінгових завдань [2].

Тренінг було реалізовано під час засідань Клубу аспірантів протягом шести тижнів (один раз на тиждень). Всі форми роботи зі здобувачами здійснювались онлайн через платформу Zoom. Важливими завданнями тренера вбачали у тому, щоб: надихати учасників власним прикладом, демонструвати вільно розуміння теми, мотивувати до активної участі у

тренінгу, вміло керувати командною взаємодією, підтримувати дисципліну під час онлайн-сесій, консультувати і допомагати учасниками, виявляти емпатію.

Особливу зацікавленість в аспірантів викликала низка вправ: «Чи боїтесь ви тренінгу?», «Моя компетентність», «Інтерв'ю», «Страва», «Складові конфлікту», «Розширення лексичного діапазону», «Розповідь про себе від імені предмету», «Я успішний», «Дій» та ін.

За результатами проведення міждисциплінарного тренінгу у майбутніх докторів філософії відмічалось зростання рівня сформованості здатності до пошуку та засвоєння нових знань, до набуття навичок, необхідних для виконання професійної діяльності, та умінь навчатися впродовж життя, здатності до прийняття оригінальних рішень та виявлення нових способів їх реалізації; здатності адекватно оцінювати результати професійної діяльності й способи її здійснення; вміння встановлювати ефективні комунікативні відносини з отримувачами освітніх послуг; вміння працювати в команді та відповідально вибудовувати робочі відносини; вміння бути гнучким і адаптуватися до будь-якої ситуації і різних людей та ін.

Підсумовуючи зазначимо, що застосування міждисциплінарного тренінгу «Індивідуальний стиль комунікативної діяльності докторів філософії з професійної освіти» дозволило підняти на якісно новий рівень професійне мислення аспірантів, їх здатність комплексно вирішувати завдання професійної педагогічної практики на основі широкого інтегрування даних різноманітних дисциплін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Декусар Г.Г., Клименова О.М. Тренінг як засіб професійної мовної підготовки майбутніх перекладачів. *Науковий огляд*, 2018. № 2 (45). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/217450939.pdf>.
2. Ковальчук Г.О., Бутенко Н.Ю., Артюшина М.В. та ін. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін: навч. посіб.; за ред. Г.О. Ковальчук. Київ: КНЕУ, 2006. 320 с.
3. Ребуха Л.З. Теоретичні і методичні засади фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2019. 560 с.
4. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/26.06.2024/015-Profesiyna.osvita-doktor.filosofiyi-924.vid.26.06.2024.pdf>.

Прекурат О. Т.
Старший викладач,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна
Січковська О. В.
Асистент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З НАСТІЛЬНОГО ТЕНІСУ

Настільний теніс є одним із найдинамічніших видів спорту, який вимагає від спортсменів високої швидкості реакції, точності рухів, стратегічного мислення та витривалості. У сучасних умовах традиційні методи підготовки фахівців у цій сфері вже не можуть повністю відповідати зростаючим вимогам до якості тренувального процесу та результативності гри.

Завдяки розвитку інноваційних технологій підготовка гравців і тренерів настільного тенісу значно змінюється. Використання штучного інтелекту, сенсорних датчиків, відеоаналізу, роботизованих тренажерів та технологій доповненої реальності дає змогу оптимізувати навчальний процес, персоналізувати тренування та покращити тактичні навички спортсменів.

Таким чином, актуальність дослідження цієї теми зумовлена необхідністю модернізації тренувальних методик, впровадження новітніх технологій у спортивну підготовку та підвищення рівня професійної кваліфікації фахівців з настільного тенісу.

Мета дослідження - аналіз впливу інноваційних технологій на підготовку фахівців з настільного тенісу, оцінка ефективності їхнього використання в тренувальному процесі, а також визначення перспектив подальшого розвитку технологічних рішень у спортивній сфері.

Сучасний настільний теніс є високоінтенсивним та технічно складним видом спорту, що вимагає від спортсменів не лише чудової фізичної підготовки, а й стратегічного мислення та точності виконання технічних елементів. Для досягнення високих результатів необхідно використовувати новітні технологічні розробки, які дозволяють оптимізувати тренувальний процес, покращити техніку гри та забезпечити персоналізований підхід до кожного спортсмена. Інноваційні технології, такі як штучний інтелект, біомеханічний аналіз, роботизовані тренажери, віртуальна реальність та автоматизовані системи суддівства, є невід'ємною складовою сучасного спортивного тренінгу.

На нашу думку, однією з найбільш значущих інновацій у настільному тенісі є використання штучного інтелекту для аналізу гри. Програмне забезпечення, що базується на алгоритмах машинного навчання, доз-

воляє детально розбирати кожен рух спортсмена, аналізувати траєкторію м'яча, визначати помилки в техніці та надавати рекомендації для їх усунення. Відеоаналіз, що використовується у сучасних тренувальних центрах, допомагає тренерам швидко оцінювати продуктивність спортсмена та будувати індивідуальну тактику гри. Програми на основі штучного інтелекту, такі як Dartfish та PlaySight, широко застосовуються для розробки персоналізованих тренувальних стратегій.[3,с. 110-112.]

Технологічний прогрес суттєво впливає на тренувальний процес у сучасному спорті. Традиційні методи підготовки базувалися на суб'єктивній оцінці тренера, що не завжди забезпечувало точність аналізу гри. Сучасні технології дозволяють об'єктивно оцінювати фізичні параметри спортсменів та їхню ігрову ефективність, скорочувати час на освоєння техніки та покращувати результати гравців. Впровадження відеоаналізу та штучного інтелекту допомагає виявляти помилки у техніці, адаптувати індивідуальні тренувальні плани.

Роботизовані тренажери та симулятори є ще одним важливим елементом у підготовці фахівців з настільного тенісу. Вони допомагають спортсменам удосконалювати точність ударів, покращувати реакцію та імітувати гру суперника з різними стилями гри. Такі тренажери, як Butterfly Amicus, дозволяють гравцям працювати в інтенсивному режимі без необхідності постійної участі тренера чи партнера.[1,с. 15-27.]

Також, значну роль у вдосконаленні підготовки спортсменів відіграє використання біомеханічного аналізу. Системи на основі сенсорних датчиків та 3D-моделювання рухів дозволяють оцінювати правильність технічних елементів, що допомагає мінімізувати ризик травм та покращити ефективність виконання ударів. Подібні технології сприяють розробці персоналізованих програм тренувань, які враховують фізичні та технічні характеристики кожного спортсмена. VR та AR-технології моделюють реальні ігрові ситуації без необхідності фізичної присутності суперника.[5,с. 250-255]

Крім того, цифровізація навчального процесу є ключовим фактором у підготовці сучасних фахівців з настільного тенісу. Онлайн-курси, вебінари та інтерактивні мобільні додатки забезпечують тренерів та спортсменів доступом до найновіших методик та досліджень у сфері спорту. Використання соціальних мереж та відеострімінгових платформ сприяє популяризації настільного тенісу серед молоді, що сприяє зростанню кількості гравців та загальному розвитку цього виду спорту.

Інноваційні технології також відіграють важливу роль у суддівстві та організації змагань. Автоматизовані сенсори забезпечують точну фіксацію торкань м'яча, відеоаналіз дозволяє усувати суддівські помилки, а цифрові платформи надають спортсменам миттєвий аналіз гри. Цифрові рейтинги та статистика допомагають тренерам об'єктивно оцінювати рівень підготовки гравців.[2,с. 45-67.]

Соціальний та освітній аспекти інноваційних технологій є важливими для популяризації настільного тенісу. Онлайн-курси, відеоуроки та вебінари дозволяють тренерам і спортсменам навчатися у провідних фахівців.

Інтерактивні мобільні додатки допомагають гравцям розвивати тактичні навички та отримувати миттєвий зворотний зв'язок щодо своєї гри. Соціальні мережі та відеострімінгові сервіси сприяють популяризації настільного тенісу серед молоді, мотивуючи нових гравців долучатися до спорту.

Отже, застосування інноваційних технологій у підготовці фахівців з настільного тенісу є важливим фактором, що сприяє підвищенню ефективності тренувального процесу, вдосконаленню технічних та тактичних навичок спортсменів, інтеграції сучасних технологій, а також загальному розвитку цього виду спорту.

Завдяки відеоаналізу, сенсорним системам, штучному інтелекту та роботизованим тренажерам підготовка фахівців стає ефективнішою, персоналізованою та науково обґрунтованою. Подальші дослідження дозволять удосконалити методику навчання та сприятимуть розвитку цього виду спорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Butterfly. (2022). «Тренування з роботом Amicus: покращення навичок за допомогою робототехніки». Butterfly Sports.
2. Г'юз, М., & Франкс, І. (2015). «Нотативний аналіз спорту: системи для покращення тренерської роботи та спортивних результатів». Routledge.
3. Лю, Ю., & Сюй, В. (2021). «Штучний інтелект у тренуванні з настільного тенісу: нова ера спортивної науки». *Міжнародний журнал спортивних технологій*, 14(2), 105-118.
4. Семко Л.М. «Впровадження та ефективне використання новітніх інформаційних технологій у процесі фізичного виховання». Методична розробка, Ліцей №142 м. Києва, 2020-2021 н.р.
5. Схундервальдт, Е. (2020). «Віртуальна та доповнена реальність у спортивному тренуванні». *Журнал спортивних інновацій*, 7(4), 245-260.

Купіна І. О.

к. філ.н., доцент,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-003-3009-1604

Радченя І. В.

к.п.н., доцент кафедри,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-2524-7109

ІННОВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ

Система освіти України перебуває в процесі глибоких трансформацій, що зумовлені сучасними викликами. Збройна агресія Росії суттєво вплинула на зазначену сферу. П'ятий рік поспіль здобувачі освіти в Україні змушені навчатися в змішаному та дистанційному форматах, що особливо неминуче для прифронтових регіонів. Забезпечення якісного освітнього процесу та підготовка педагогів до ефективної професійної діяльності залишаються ключовими завданнями, що потребують розв'язання.

Сучасна освітня парадигма вимагає впровадження інноваційних підходів до вивчення дисциплін, зокрема «Основи природознавства і методика ознайомлення дітей з природою» та «Сучасна українська мова з практикумом». Інтеграція новітніх технологій, активних методів навчання та міждисциплінарних зв'язків сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, розвитку критичного мислення здобувачів освіти й формуванню їхніх практичних навичок.

Сучасні науковці слушно зауважують, що використання інноваційних технологій у дошкільній і початковій освіті спрямоване на модернізацію системи освіти відповідно до поточних вимог стандартів освіти [1, с. 1225].

До інноваційних підходів у вивченні дисципліни «Основи природознавства і методика ознайомлення дітей з природою» належить STEM-освіта – використання інтегрованих підходів, що дозволяє здобувачам освіти глибше розуміти природні явища та їхні взаємозв'язки. STEM-освіта спрямована на розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей із використанням трансдисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань і вмінь для розв'язання практичних проблем із подальшим використанням їх у професійній діяльності [2]. Не менш важливою є проєктна діяльність, бо залучення здобувачів освіти до розробки й реалізації екологічних проєктів розвиває їхню

дослідницьку компетентність і формує екологічну свідомість. Дуже поширеним є використання доповненої та віртуальної реальності. Одним із ключових аспектів модернізації освітнього процесу є впровадження цифрових технологій, які сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти та інтерактивному знайомству з природними явищами і процесами, що особливо актуально для дистанційного навчання. Використання мультимедійних ресурсів, віртуальних лабораторій, електронних підручників та онлайн-платформ дозволяє зробити навчання більш доступним, гнучким і цікавим. Особлива увага приділяється гейміфікації навчального процесу, що сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти й залученню їх до активної участі в студіюванні матеріалу.

До інноваційних підходів у вивченні дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом» належать комп'ютерні технології, адже використання лінгвістичних корпусів, онлайн-словників, автоматизованих систем перевірки правопису та стилістики значно підвищує рівень грамотності здобувачів освіти. Акцент на інтерактивних методах навчання, зокрема проведення дебатів, мовних квестів, лінгвістичних батлів, креативних калейдоскопів, сприяє розвитку мовленнєвої компетенції. Поєднання традиційних аудиторних занять із цифровими платформами (Moodle) дозволяє оптимізувати навчальний процес та індивідуалізувати підхід до здобувачів освіти. Використання сучасних цифрових ресурсів для аналізу мовних конструкцій і стильових особливостей текстів формує навички професійної комунікації.

Запровадження інноваційних методів у процес вивчення навчальних дисциплін «Основи природознавства і методика ознайомлення дітей з природою» та «Сучасна українська мова з практикумом» є важливим напрямом удосконалення сучасної освіти та необхідною умовою підготовки конкурентноспроможних фахівців, здатних адаптуватися до сучасних викликів галузі освіти. Інтеграція технологій, активне залучення здобувачів освіти до практичної діяльності та використання персоналізованого підходу сприяють формуванню професійних компетенцій, що відповідають сучасним вимогам ринку праці та освітньої царини загалом.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми, одержані результати становлять основу для подальшого її вивчення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сергєєва В.Ф., Радченя І.В., Купіна І.О., Старікова Л.П., Донченко О.С. Педагогічні інновації у навчанні дітей дошкільного віку та початковій освіті. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 10(28) 2024. С. 1212-1227.
2. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.

Зенинець С.-М. І.

Студентка,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0009-0008-7076-2648

Дідик Н. М.

Науковий керівник,
Дк.психол.н., доцент,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0001-5852-2379

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК КОМПОНЕНТ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Ситуація в українському суспільстві висуває вимоги до всіх аспектів, що стосуються освітньої діяльності, в першу чергу, до особистості педагога. «Сучасна модель підготовки фахівця ґрунтується на компетентнісному підході, який передбачає пізнавально-діяльнісну організацію освітнього процесу, при якій студенти здобувають не лише міцні знання, а й сталі практичні навички. Важливим стає використання не лише актуальних ресурсів особистості, а й розвиток та реалізація її потенційних ресурсів, що в кінцевому випадку забезпечить успішне набуття професійних компетентностей майбутніх фахівців» [5, с.233-234].

Професія вчителя, яка виступає як одна з найбільш розумово та емоційно напружених видів фахової діяльності, включає в себе багато різноманітних факторів, серед яких виокремлюються такі, які мають здатність призвести до певної деформації особистості фахівця педагогічного профілю. Професійний стрес педагога є одним із цих факторів. Він негативно впливає на ефективність професійної діяльності. У зв'язку з цим, здатність чинити опір стресовим ситуаціям, або стресостійкість має бути однією з професійно значимих якостей особистості педагога.

В сучасних реаліях воєнного стану ситуація стресовості освітян України загострилася. Це спричинене тим, що вчителям, не дивлячись на свій власний страх за власне життя, за життя своїх рідних, потрібно було працювати в змішаному форматі, весь час мотивувати учнів та підтримувати їх та їхніх батьків. Як бачимо, у непростий для нас час роль вчителя сильно зростає. Повітряні тривоги, тривожні новини та надзвичайні події в Україні збільшують навантаження на нервову систему. І при всьому цьому вчителю потрібно залишатися конкурентоспроможним, не дозволяти собі емоційно вигорати, виконувати важливу і відповідальну роль в суспільстві. Вплив на учнів, особистісний розвиток, вміння знаходити правильний індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти

виступають важливими чинниками формування світогляду молодого покоління.

У сучасному суспільстві професійна діяльність працівників проходить в екстремальних умовах. Ефективність такої діяльності, на думку С. Максименка, залежить не лише від професійних знань, вмінь і навичок, а й від професійно важливими властивостей, до яких науковці відносять стресостійкість [4, с.278].

Стресостійкість у психологічній науці розглядають як один з видів психологічної стійкості, який забезпечує формування та збереження, як психічного, так і фізичного здоров'я особистості. Як зауважує С. Максименко, стресостійкість є одним з основних чинників, що детермінують розвиток психологічної готовності особистості до професійної діяльності та сприяють її ефективності. Однак, на думку вченого, стресостійкість вчителя та її вплив на ефективність професійної діяльності останнім часом не була предметом окремого наукового дослідження. Як наслідок, недостатнє дослідження зазначеної проблеми в психології не дає змоги згенерувати чіткої наукової основи, яка би відповідала сучасним вимогам, ставила за мету змодельовання цілісного процесу розвитку та оптимізації досліджуваної якості для підвищення ефективності професійної діяльності, яка детермінує успішність освітньої взаємодії [4].

Поведінкова складова компонента професійної стресостійкості є відображенням дій та вчинків «фахівця у стресовій ситуації заради нейтралізації впливу стрес-факторів та підтримки рівноваги між вимогами професійної діяльності та внутрішніми ресурсами, які задовольняють ці умови. Складові частини професійної стресостійкості взаємопов'язані між собою» [7, с. 154].

Поняття «професійної стресостійкості» характеризують як професійно значиму якість педагога. Суть даної якості заключається у здатності протистояти негативному впливові стресових детермінант, що, як наслідок, уможлиблює у складних ситуаціях успішність, результативність та ефективність фахової діяльності. Стресостійкість є професійно важливою якістю педагога, що «зумовлюється індивідуальним комплексом вроджених та набутих властивостей» [7, с. 154].

Стресостійкість, на думку Н. Дідик, – «це необхідний ступінь адаптації до впливу екстремальних факторів оточуючого середовища та професійної діяльності» [3, с.73].

Війна збільшує кількість стресогенних факторів, які впливають на здобувачів вищої освіти, їхнє фізичне та психічне здоров'я. Л. Потапюк зазначає, що «для збереження та відновлення психічного здоров'я, забезпечення психологічної та емоційної підтримки, підвищення рівня стресостійкості нагальними виступає пошук форм, методів та прийомів навчання у закладах вищої освіти» [6].

Н. Дідик наголошує на тому, що на сучасному етапі актуальним виступає становлення особистості майбутнього фахівця, у якого наявний комплекс відповідних професійних компетентностей та високий рівень розвитку професійно важливих якостей особистості та особистісної зрілості [1], [2].

Н. Цибуляк, А. Боднарчук зазначають, що однією із важливих професійних компетенцій майбутнього фахівця виступає готовність та вміння справлятися зі станом напруження, долати стресогенні ситуації – мати розвинену професійну стресостійкість [7, с. 154].

Таким чином, високий рівень психологічної стійкості до стресів виступає чинником збереження, розвитку та зміцнення здоров'я, а також професійного довголіття особистості. Шлях до психічного здоров'я – це шлях до інтегральної особистості, яка не руйнується зсередини конфліктами мотивів, сумнівів, невпевненістю в собі. На цьому шляху важливо пізнавати свої психологічні особливості, що дасть можливість не тільки зміцнювати здоров'я, а й удосконалювати самого себе та свою взаємодію із зовнішнім світом, ставати професіоналом, чому й сприяє професійна компетентність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дідик Н. М. Проблема розвитку професійно значущих характеристик особистісної зрілості майбутніх психологів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2012. Вип. 18. С. 250-260. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_18_34
2. Дідик Н.М. Професійно важливі якості особистісної зрілості майбутніх військовослужбовців. Соціально-психологічна робота: інновації, стратегії та можливості [електронне видання] : Збірник матеріалів круглого столу з міжнародною участю, Кам'янець-Подільський – Ломжа, 19 березня 2024 р. / Наукова редакція: Зоя Шарлович, Мар'ян Тріпак, Оксана Палилюк, Марина Волощук. Видавництво: MANS w Łomży, 2024. С. 104-108.
3. Дідик Н.М. Формування стресостійкості у майбутніх фахівців соціальної сфери. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. Вип. 37. / за ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В, 2023. С. 67-75.
4. Максименко С. Д. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. К.: Міленіум, 2004. 264 с.
5. Панчук Н.П., Панчук С.О. Компетентнісний підхід у формуванні особистості майбутнього філолога-полоніста у процесі професійної підготовки. Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 листопада 2023 року, м. Херсон) / за ред. С. О. Моїсєєва, О. В. Стребної. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2023. С.233-235. URL: <https://drive.google.com/file/d/1meBNBSRtHqQr2JUXcH4X-pHOFaPa7Za1/view>
6. Потапюк Л. М. Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. DOI:10.32782/psy-visnyk/2023.2.6.
7. Цибуляк Н. Ю., Боднарчук А. Є. Структура професійної стресостійкості спеціального педагога. *Теорія і практика сучасної психології*. № 6, Т. 2. 2019. DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-2.27>

Батов Д. Г.

Ад'юнкт,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0009-0004-5642-1119

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬК ЗВ'ЯЗКУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В РАЙОНАХ БОЙОВОГО ЧЕРГУВАННЯ

Результати аналізу наукових публікацій дозволяють стверджувати, що питання підготовки майбутніх офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки досліджували О. Павленко (підготовка майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку до управлінської діяльності) [1], О. Борознюк (формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки) [2], С. Бутенко (підготовка майбутніх фахівців-зв'язківців у закладах вищої військової освіти) [3], О. Лаврут, Т. Лаврут, М. Науменко, В. Хоменко (інноваційні технології викладання дисциплін з організації військового зв'язку) [4], Л. Олійник (методична компетентність майбутніх офіцерів військ зв'язку) [5], О. Пономарьов, О. Нестеров, І. Козубцов, В. Ольшанський, В. Філіпов (підготовка фахівців зв'язку та кібербезпеки сектору безпеки та оборони) [6], та інші.

Разом з тим важливо з'ясувати особливості підготовки майбутніх офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки до виконання завдань в районах бойового чергування.

Результати військового протистояння значною мірою залежать від інформаційної переваги, надійності комунікацій та стійкості до кібератак, що визначає особливу роль військ зв'язку та кібербезпеки у структурі Збройних Сил України. Підготовка майбутніх офіцерів цього профілю має бути спрямована на формування стійких професійних компетентностей, адаптованих до реальних бойових умов.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що основними напрямками підготовки майбутніх офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки до виконання завдань в районах бойового чергування є:

- технічна підготовка та знання сучасних засобів зв'язку – вміння працювати з сучасними системами зв'язку, зокрема радіозв'язком, супутниковим зв'язком, криптографічними пристроями, шифруванням і декодуванням даних; навички конфігурації та налаштування обладнання, вміння налаштувати комунікаційні системи для забезпечення захищеного та ефективного зв'язку в різних умовах, включаючи обмеження на енергетичні ресурси; оперативна підтримка зв'язку, вміння відновлювати або забезпечувати альтернативні шляхи зв'язку в умовах, коли звичайні канали недоступні або порушені;

- знання, уміння і навички захисту інформації та кібербезпеки, серед яких можна виокремити знання засобів захисту інформації, навички ро-

боти із засобами шифрування даних, захисту систем від кібератак, визначення загроз і реагування на них;

- знання, уміння і навички виявлення та протидії кіберзагрозам, зокрема вміння аналізувати мережевий трафік, виявляти підозрілу активність, застосовувати заходи протидії кібератакам, а також здійснювати оперативну взаємодію з фахівцями з кіберзахисту;

- організаційні та управлінські навички, зокрема щодо планування та координації роботи підрозділу, планування комунікаційних операцій і дотримання стандартів бойового чергування; лідерські навички, зокрема вміння приймати швидкі, зважені рішення у складних і стресових ситуаціях, надання чіткого керівництва підлеглим у різних обставинах;

- навички управління кризовими ситуаціями, такими як збій зв'язку, атаки на системи або фізичні загрози;

- тактична підготовка, яка охоплює знання принципів і правил тактичних дій, що можуть впливати на використання зв'язку;

- підтримка зв'язку в умовах електронної війни (РЕБ), зокрема навички діяти в умовах глушіння сигналів або електронних атак, щоб забезпечити безперервну роботу засобів зв'язку;

- навички роботи з інформаційними системами, аналізу та роботи з великими обсягами даних, обробки інформації та приймати рішення на основі розвідданих, зібраних з різних джерел;

- психологічна стійкість та стресостійкість, уміння діяти швидко і впевнено у стресових умовах, які супроводжують бойові чергування, здатність до самоконтролю, збереження спокою в умовах загрози або надзвичайних ситуацій;

- здатність до швидкої передачі і сприйняття інформації, уміння чітко й оперативно комунікувати з підлеглими, вищим командуванням та іншими підрозділами, навички ефективного інформування, розуміння важливості чіткої комунікації в бойових умовах і забезпечення її на всіх рівнях.

Загалом, офіцери військ зв'язку ЗСУ мають бути висококваліфікованими професіоналами, готовими до роботи в умовах складної кібер та інформаційної війни, з глибокими технічними знаннями, управлінськими навичками та стійкою психологічною підготовкою. Підготовка майбутніх офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки ЗСУ зорієнтована на гнучкість, технологічну компетентність та готовність діяти в умовах, що вимагають високого рівня професіоналізму, злагоженості та оперативності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Павленко О. А. Підготовка майбутніх офіцерів підрозділів зв'язку до управлінської діяльності як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 87'2022. С. 72–76.

2. Борознюк О. В. Формування спеціальних знань і навичок майбутніх офіцерів-зв'язківців у процесі фізичної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2012. 20 с.

3. Бутенко А. Є. Науково-теоретичне підґрунтя підготовки майбутніх фахівців-зв'язківців у закладах вищої військової освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, вип. 3К (176) 2024 2024. С. 139–143.
4. Лаврут, О. О., Лаврут, Т. В., Науменко, М. В., Хоменко, В. П. Інноваційні технології викладання дисципліни Організація військового зв'язку. *Військово-технічний збірник*. № 18, 2018. С. 62-69.
5. Олійник, Л. В. Методична компетентність майбутніх офіцерів військ зв'язку як педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. № 1. 2010.
6. Пономарьов, О. А., Нестеров, О. М., Козубцов, І. М., Ольшанський, В. В., Філіпов, В. В. Підготовка фахівців зв'язку та кібербезпеки сектору безпеки та оборони на засадах лідерської професійно-ділової гри. Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку, (2024). 266 с.

Кабиш М. Ю.

д-р пед. н., старший викладач,
Глухівський НПУ ім. О. Довженка,
м. Глухів, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасний розвиток освіти потребує активного впровадження інноваційних методів навчання, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Використання ІКТ сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, зокрема у вивченні української мови. Особливої актуальності цей напрям набув у зв'язку з розвитком дистанційного навчання [4].

Застосування інформаційних технологій є однією з провідних тенденцій розвитку світової освіти. В українських закладах вищої освіти (ЗВО) активно використовуються комп'ютерні технології, мережеві сервіси, платформи дистанційного навчання та мультимедійні засоби [8].

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють створювати, зберігати, обробляти й передавати інформацію, що сприяє підвищенню мотивації студентів і їх активному залученню до навчального процесу [5].

Пандемія COVID-19 та сучасні виклики освіти, зокрема війна в Україні, спричинили масове використання платформ дистанційного навчання, таких як: Moodle – найпопулярніша система управління навчанням, яка дозволяє завантажувати матеріали, створювати тести й відстежувати успішність студентів; Microsoft Teams, Canvas, Zoom, Google Meet – використовуються для комунікації та інтеграції навчальних матеріалів.

Викладачі української мови завантажують на ці платформи електронні підручники, словники, вправи для самостійного опрацювання, а також здійснюють моніторинг успішності студентів [1].

Використання мультимедійних технологій сприяє візуалізації навчального матеріалу, що покращує його засвоєння. Основні засоби: 1) презентації Microsoft PowerPoint та Prezi – дозволяють ілюструвати матеріал, організовувати словникові диктанти, пояснювати граматичні правила; 2) інтерактивні платформи: WordMint – створення кросвордів і ребусів, PuzzleIt – генерація онлайн-головоломок, WordArt, WordItOut – розробка «хмар слів» для наочного представлення термінології [3].

Популярність месенджера Telegram зумовлює його активне використання у навчанні. Telegram-канали, наприклад «Щоденний словник», «Вивчаємо українську разом», надають студентам можливість отримувати актуальні мовні матеріали [7].

Інтернет-меми, що поширюються через соціальні мережі, можуть бути ефективним інструментом навчання, оскільки сприяють формуванню критичного мислення та запам'ятовуванню лексичних і граматичних конструкцій [2].

Технології штучного інтелекту відкривають нові можливості для навчання української мови: машинний переклад (google translate, deepl) до-

помагає аналізувати мовні структури, моделі GPT-4, BERT використовуються для створення навчальних матеріалів та аналізу мовних даних [6].

Перспективи розвитку ІКТ у викладанні української мови:

1. Створення адаптивних електронних курсів на основі штучного інтелекту;
2. Використання доповненої та віртуальної реальності для навчання;
3. Подальше вдосконалення цифрових ресурсів для дистанційної освіти.

Інформаційно-комунікаційні технології значно трансформують викладання української мови, роблять його більш ефективним, інтерактивним і доступним. Вони сприяють підвищенню рівня самостійності студентів, розвитку комунікативних навичок та критичного мислення. Подальше дослідження ІКТ у вивченні української мови має бути зосереджене на розробці інноваційних технологій навчання із застосуванням штучного інтелекту, інтерактивних платформ та мультимедійних ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брегей Ю. Вивчення української мови і літератури в процесі дистанційної форми навчання. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2023. № 1. С. 33–37.
2. Гогуленко О., Чудак Є. Мем-культура – один з інтерактивних методів вивчення української мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 1(49). С. 41–45.
3. Димань Н., Данілова О., Бадран Є. Інтерактивні прийоми викладання української мови як іноземної. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 122–127.
4. Кучерук О., Караман С., Караман О., Віннікова Н. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 71(3). С. 196–214.
5. Мартос С. Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні курсу сучасної української літературної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 2(39). С. 135–140.
6. Ніколашина Т., Лисак Л., Богуславська Л. Використання комп'ютеризованих лінгвістичних моделей у викладанні української мови. *Вісник науки та освіти*. 2024.
7. Петрович О., Петрович С., Пойда О. Використання Telegram-каналу у формуванні готовності майбутніх учителів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. № 88(2). С. 152–166.
8. Хомік О. Ефективність електронних освітніх ресурсів для реалізації дистанційного навчання студентів. *Educational discourse*. 2021. № 35(4). С. 173–195.

Заєць С. В.

к.е.н., доцент,

Центр академічної етики та досконалості
в освіті «Етос», ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-6133-1087

СЕРТИФІКАЦІЯ ЯКОСТІ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ ЗА СТАНДАРТОМ ISO 21001 ЯК МАРКЕР ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Довіра суспільства до закладів освіти у всьому світі падає. Скандали, пов'язані з корупцією, збільшення розриву між задекларованими академічними цінностями і реально здійснюваним освітнім процесом, системна несправедливість, викликають занепокоєння та розчарування у громадян багатьох країн світу.

Наприклад, вебопитування Gallup, в якому взяли участь понад 2000 членів групи Gallup, проведене 3-23 червня 2024 р. показало, що лише 36 % дорослих громадян США висловлюють довіру вищій освіті, часткову впевненість щодо довіри має 32 % опитаних, частка тих, хто мало довіряє або зовсім не довіряє вищій освіті складає також 32 % (рис. 1).

Коли Gallup вперше виміряв довіру до вищої освіти у 2015 р., 57 % опитаних дорослих громадян США мали високу або досить велику довіру, і лише 10 % опитаних мали невелику довіру або зовсім не довіряли.

Дорослі громадяни США також не вірять у те, що вища освіта в їх країні рухається у позитивному напрямі: лише 31 % вважають, що вона рухається у правильному напрямку. Серед тих, хто мало або зовсім не довіряє вищій освіті, 94 % вважають, що вона рухається в неправильному напрямку (табл. 1).

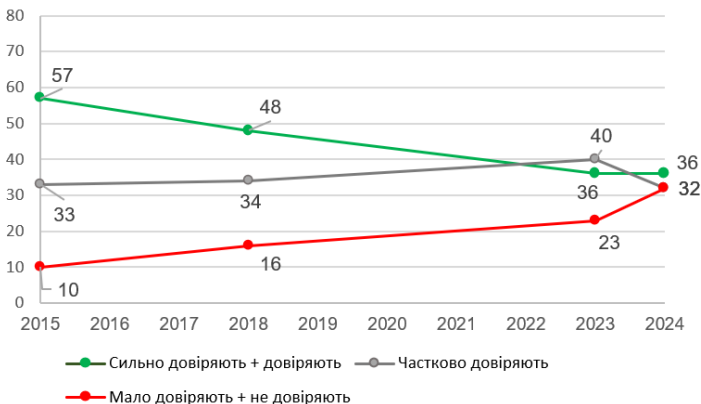

Рис. 1. Динаміка думки опитаних серед дорослого населення США щодо рівня довіри до вищої освіти США у 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за [1]

Результати дослідження, проведеного 14-23 жовтня 2024 р. Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України та Асоціацією політичних психологів України, засвідчили те, що 69 % українців вважають, що освіта у нашій країні потребує реформування. Лише 5,9 % опитаних не бачать у цьому потреби, а 23 % не змогли визначитися з відповіддю. У 2020-2023 рр. частка тих, хто вважав, що вітчизняна освіта потребує реформування, коливалася в межах 64-67 % (рис. 2).

Таблиця 1

Розподіл опитаних у 2024 р. серед дорослого населення США за відповіддю на питання «Як ви думаєте, вища освіта рухається в правильному чи неправильному напрямку?»

Напрямок руху освіти	Частка дорослого населення США	За групами довіри до вищої освіти		
		Сильно довіряють / довіряють	Частково довіряють	Мало довіряють / не довіряють
Правильний напрямок	31	69	17	6
Неправильний напрямок	68	30	81	94

Джерело: складено автором за [1]

У цьому опитуванні взяли участь 1513 респондентів віком від 18 років з підконтрольної українському уряду території. Похибка вибірки становила 3,2 % [2].

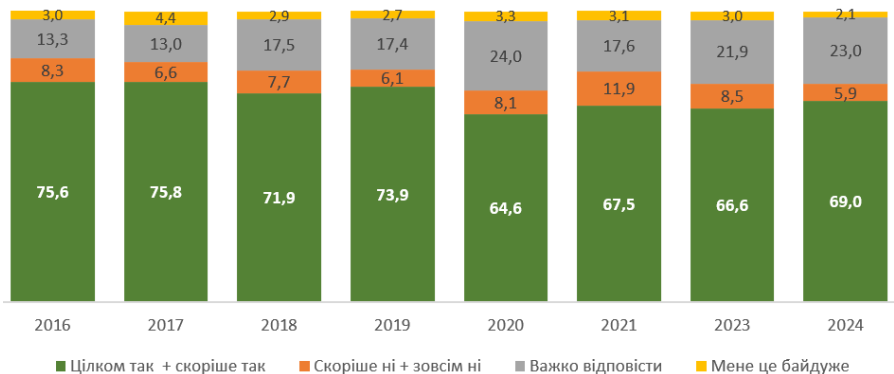

Рис. 2 Динаміка думки українців про необхідність реформування освіти

Джерело: побудовано автором за [2]

У 2024 році суспільство більш позитивно, ніж у попередні роки, оцінює якість вітчизняної освітньої системи, і, відповідно, якість і доступність освіти, які вона здатна забезпечити. У 2024 р. частка опитаних, які оці-

нювали якість освіти сучасної української освітньої системи, як високу, становила 15,2 %, тоді як у 2023 р. – 14,8 %, у 2021 р. – 9,7 %, у 2020 р. – 4,8 %. Більше половини респондентів (52,5 %) вважають, що якість української освіти є середньою (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання “Як Ви оцінюєте якість освіти, яку забезпечує сучасна українська освітня система?” (у %)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2023	2024
Висока	10,3	8,9	8,6	8,3	8,1	4,8	9,7	14,8	15,2
Середня	51,5	47,5	49,4	52,8	54,6	50,4	51,6	47,0	52,5
Низька	22,5	30,5	26,3	25,3	22,5	27,0	24,6	20,0	21,4
Важко відповісти	12,5	10,2	12,3	9,3	12,8	15,1	11,7	15,2	9,2
Мене це байдуже	3,2	2,9	3,4	4,3	2,0	2,7	2,5	3,0	1,8

Джерело: складено автором за [2]

Думку про те, що вітчизняна система освіти розвивається в правильному напрямі, поділяють 42,5 % респондентів. Це значно більше, ніж у ковідні часи: наприклад, у 2020 р. таких респондентів було лише близько 26 % (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл відповідей на запитання “Чи вважаєте Ви, що вітчизняна система освіти розвивається у правильному напрямі?” (у %)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2023	2024
Цілком так / скоріше так	45,6	36,3	35,5	36	42,2	26,4	34,8	42,3	42,5
Скоріше ні / зовсім ні	35,5	37,9	38,8	32,5	26,3	38,6	41,2	24,6	29,5
Важко відповісти	17,6	22,7	23,2	28,1	29,5	32,3	21,5	30,0	26,0
Мене це байдуже	1,3	3,1	2,5	3,4	2,1	2,7	2,6	3,1	2,1

Джерело: складено автором за [2]

Щоб підвищити інноваційну спроможність вищої освіти, допомогти освітнім установам усіх країн світу стимулювати інтерес здобувачів освіти до навчання, забезпечуючи при цьому високий рівень якості послуг, якого вони очікують, Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробила стандарт ISO 21001:2018 «Освітні організації – Системи управління для освітніх організацій – Вимоги з настановами щодо використання» [3].

З 01.01.2021 р. в Україні набув чинності гармонізований з міжнародним національний стандарт ДСТУ ISO 21001:2019 «Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 21001:2018, IDT)» [4].

На відміну від ISO 9001 (який фокусується на загальному управлінні якістю), ISO 21001 наголошує на освітніх результатах, справедливості та залученні зацікавлених сторін. Його основні принципи включають: задоволення різноманітних потреб здобувачів освіти; сприяння етичним та інклюзивним практикам; забезпечення прозорості прийняття рішень.

ISO 21001 узгоджується з Ціллю сталого розвитку 4 (Якісна освіта), передбачаючи справедливий доступ і вимірювані результати [5].

Перевагами сертифікації за ISO 21001 є незалежна перевірка системи управління якістю закладу освіти, демонстрація заінтересованим особам прагнень закладу до якісної освіти, підвищення довіри та репутації у всьому світі. Впровадження ISO 21001 може допомогти освітнім закладам створити дієву систему управління, покращити якість освітнього процесу, посилити ефективність діяльності, зміцнити репутацію та підвищити привабливість освітніх послуг.

Гармонізація національних стандартів у міжнародному контексті розширила можливості залучення зацікавлених сторін до просування досконалості та інновацій.

Серед проблем впровадження можна виокремити сприйняття ISO 21001 як бюрократичного механізму. Зважаючи на це, потрібні додаткові рішення щодо реформування освітньої політики, розбудови партнерства серед стейкхолдерів для спільного проєктування рішень, навчання етичного лідерства для адміністраторів системи управління освітньою організацією (СУОО).

ISO 21001 це інструмент, а не панацея для відновлення довіри до вищої освіти. Незважаючи на те, що його рамки спрямовані на прозорість і справедливість, тривалі зміни у сфері освіти вимагають зрушень. Освітні інституції повинні поєднати ISO 21001 із сміливими реформами, щоб перетворити риторичу сталого розвитку на реальність.

Шлях до сертифікації ISO 21001 це стратегічна інвестиція в майбутнє, яка прокладає шлях до покращеного освітнього досвіду, операційної ефективності та глобального визнання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Jones Jeffrey M. U.S. Confidence in Higher Education Now Closely Divided. URL: <https://news.gallup.com/poll/646880/confidence-higher-education-closely-divided.aspx>.
2. Слюсаревський М., Чуніхіна С., Базь Л., Черниш Л. Проблеми освітньої галузі у дзеркалі громадської думки: інформаційний бюлетень (жовтень 2024 р.). Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2024. 43 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/1bul102024.pdf>.
3. ISO (2018). ISO 21001 Educational organizations- Management system for educational organizations – Requirements with guidance and use (First Edition 2018-05). ISO, ISO Copyright Office, Published in Switzerland. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:21001:ed-1:v1:en>.
4. ДСТУ ISO 21001:2019 Освітні організації. Системи управління в освітніх організаціях. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 21001:2018, IDT). URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=88050.
5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

Власюк О. А.

К.С.-Г. Н., С.Н.С.,

Державна установа «Науково-методичний центр вищої
та фахової передвищої освіти»,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-1683-5622

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні глобалізаційні зрушення, курс на сталий розвиток суспільства потребує суттєвих змін у освітньому середовищі. Задля таких змін підготовка висококваліфікованих спеціалістів у системі вищої освіти набуває вагомого значення з точки зору спроможності та готовності таких працівників визначати стратегічні напрями розвитку країни та забезпечувати ефективність досягнення поставлених стратегічних цілей. Разом з тим, розвиток вищої освіти перебуває у постійному реформуванні з огляду на потенційні можливості та загально цивілізаційні орієнтири розвитку країни. Одним з таких стратегічних напрямів для розвитку освітньої сфери, її наближення до міжнародних зразків є питання впровадження інноваційних методів та підходів навчання. Важливим при цьому є об'єднання спільних зусиль державних органів, університетів, економіки. Це в свою чергу сприятиме підвищенню якості освіти через можливість вибору найефективніших методів навчання та досліджень.

Однак, модернізація вищої освіти на основі інноваційного розвитку містить низку проблем:

- фінансування закладів вищої освіти, переважною більшістю залежить від державного фінансування (часто отримують недостатньо коштів для забезпечення якісної освіти та виконання своїх наукових досліджень);
- значна чисельність законодавчих та адміністративних обмежень (бюрократичні процедури, складність отримання дозволів та регулювання можуть уповільнювати прийняття рішень і реалізацію змін);
- заклади вищої освіти повинні бути спроможними самостійно визначати свої освітні програми, дослідницькі напрями та політику прийому студентів (однак існують обмеження щодо цих прав);
- залучення бізнесу та громадськості до процесів прийняття рішень та виконання програм ЗВО ускладнена встановленими обмеженнями.

Для подолання цього потрібна більш ефективна співпраця з громадськістю, роботодавцями та іншими стейкхолдерами, щоб забезпечити розвиток практичних навичок здобувачів вищої освіти та вирішення реальних проблем суспільства [1, с.38]. Особливим при цьому є засвоєння здобувачами вищої освіти базових компетентностей інноваційної діяльності, що включають до відповідних практик.

Швидкі технологічні зрушення та зміни в суспільстві вимагають від освітніх систем адаптації до нових умов. Для інноваційного розвитку закладів вищої освіти необхідним є постійне оновлення освітніх програм з

урахуванням сучасних тенденцій у світі, що забезпечить розвиток креативності та індивідуальний підхід до навчання. Крім цього, впровадження інновацій в освіті сприяють розвитку критичного мислення, творчого підходу та підготовці випускників до майбутньої роботи в цифрову епоху. У результаті, ЗВО зможуть гнучко та ефективно реагувати на потреби ринку праці, легко адаптуватись до змін у суспільстві та економіці, а здобувачі вищої освіти отримають більш ефективну підготовку до сучасної реальності та ринку праці.

Інноваційні стратегії розвитку університетів включають розвиток дистанційного навчання, онлайн платформи, співпрацю з промисловим сектором задля підготовки високоякісних конкурентоспроможних фахівців, а також створення умов для дослідницької роботи та інновацій. Ключовими елементами цього є створення центрів інновацій та технологічних парків на базі закладів вищої освіти, а також міжнародного співробітництва з іншими університетами та дослідницькими установами.

Інноваційний розвиток університетів визначається характеризується тісної активізацією їх співпраці з іншими дослідницькими науковими установами, державою та бізнесом. При цьому інноваційний заклад вищої освіти є не тільки осередком знань та спеціалістів, а й бере безпосередню участь у створенні інноваційних підприємств. Застосування інновацій у закладах вищої освіти забезпечує стратегічне управління університетом на належному рівні, покращує якість надання освітніх послуг, сприяє науково-дослідній та дослідно-інноваційній роботі, підвищує рівень інноваційного потенціалу закладів вищої освіти, забезпечує автоматизацію та технологізацію освітнього процесу [2].

Отже, інноваційний розвиток вищої освіти охоплює впровадження новітніх технологій в освітній процес, створення гнучких освітніх програм, розвиток співробітництва між закладами вищої освіти та промисловістю, підтримку студентського підприємництва та інновацій. Завдяки впровадженню інновацій здобувачі вищої освіти можуть отримати більше практичних навичок, розвивати креативність та мислення, а заклади вищої освіти - пристосовуватися до змін у суспільстві та економіці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи : зб. наук.-експерт. матеріалів. Ред. С. І. Здіюрука. Сер. «Гуманітарний розвиток», вип. 2. Київ : НІСД, 2014. С.38-43.
2. Трубіцина О. Управління ВНЗ: застосування інновацій. Соціальна робота та освіта , 7 (3), 383–393. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.12>.

Пасько М. В.

Військовослужбовець Збройних Сил України,
Об'єднаний навчально-тренувальний центр «Поділля»,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0009-0007-5036-7619

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬК ЗВ'ЯЗКУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Необхідність вирішення наукового завдання щодо розвитку лідерської компетентності офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки у процесі неформальної освіти зумовлена практикою бойових дій, що їх ведуть Збройні сили України, відбиваючи збройну агресію російської федерації.

Для протидії викликам та загрозам, належної організації зв'язку й кібербезпеки у військових частинах, забезпечення функціонування системи зв'язку та інформаційних систем командири військових частин (підрозділів) зв'язку, кібербезпеки повинні вміти здійснювати централізоване управління, надаючи разом з тим своїм підлеглим можливості для розумної ініціативи й самостійності щодо способів виконання завдань; чітко розподіляти функції, завдання, повноваження і відповідальність між структурними підрозділами органів військового управління, що здійснюють управління системою зв'язку та інформаційних систем, уміти створювати команди односторонніх, згуртовувати військовий колектив та вести за собою [1, с. 9].

Для належної підготовки офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки у арміях технологічно розвинутих країн широко задіюють потенціал неформальної освіти. Серед неформальних форм насамперед слід вказати на онлайн-курси, які допомагають учасникам досліджувати, вчитися та вдосконалювати освіту. Це онлайн-курси, що стосуються основ лідерства: «Вступ до лідерства», «Навчальний семінар із законів лідерства», «Тренінговий семінар з основ лідерства», «Семінар з навчання лідерства персоналу», «Програма навчання стилям лідерства». Окрема група охоплює курси, що стосуються створення команд та керування ефективністю, а також вдосконалення навичок спілкування та збалансування особистого й професійного життя кіберлідера.

В Інституті кіберлідерства в Сіднеї (Австралія) (Cyber Leadership Institute) пропонують багато онлайн-курсів на кшталт «Основи кібербезпеки» («Cyber Resilience Fundamentals»), що передбачають вивчення питань кіберстійкості, ефективного кіберуправління, управління кіберінцидентами, реагування на кіберкризу, управлінської комунікації. Серед важливих інструментів навчання тут використовують наставництво, організовуючи допомогу від видатних лідерів, участь у прямому ефірі, симуляції кіберкризи, моделювання презентацій та зворотний зв'язок, позакласову коучингову підтримку для співбесід, цифровий онлайн-підручник та дзвінки через Zoom (загалом йдеться про доступ до 100 ша-

блонів і наборів інструментів). Окрім онлайн-курсів, серед неформальних засобів необхідно вказати на наставництво (менторинг, коучинг), зокрема розвиток лідерських здібностей «на робочому місці» завдяки обміну досвідом та взаємодії [2].

Третій варіант неформальної освіти для підготовки кіберлідерів стосується практик професійного читання. У відомчих навчальних закладах, де є спеціалізація щодо кібербезпеки, поширена практика самостійної роботи офіцерів. Зокрема у Кібервійськах США (U.S. Army Cyber) враховують, що розвиток кіберлідерів є складнішим, ніж в інших сферах, так як операції у кіберпросторі є безперервними та глобальними, висувають великі вимоги до особистісного розвитку [3]. Керівництво кібервійськ запровадило якісну програму розвитку лідерства, що ґрунтується на практиках професійного читання. Передбачено, що офіцери для переходу до іншого рівня повинні прочитати мінімум 5 книг з окремих списків. Керівництво армії розглядає таку літературу як опору для розвитку лідерства, глибшого розуміння військової служби та унікальної ролі кібервійськ для сучасного бою.

Зазначений досвід підготовки кіберлідерів презентує низку ефективних практик, які можна використати для розвитку лідерської компетентності офіцерів військ зв'язку та кібербезпеки Збройних сил України засобами неформальної освіти, що допоможе підготувати їх до ефективного виконання завдань на різних рівнях відповідальності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Доктрина військ зв'язку та кібербезпеки Збройних сил України. Київ: «ЦУЛ», 2024. 48 с.
2. Cyber Leadership Institute. URL: <https://cyberleadershipinstitute.com/courses/> (assessed 07.02.2025).
3. U.S. Army Cyber Professional Reading List. URL: https://militaryreadinglists.com/reading_list/42-u-s-army-cyber-command. (assessed 07.02.2025).

Іваночко І. Б.

к.ю.н., доцент,
Львівський національний університет Імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-5007-8367

Козьмук Н. І.

к.е.н., доцент,
Львівський національний університет Імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0001-7438-8691

ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙ

Сучасний ринок праці висуває все вищі вимоги до випускників навчальних закладів. Роботодавці очікують не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, які дозволять молодим спеціалістам швидко адаптуватися до реальних умов роботи. У відповідь на ці виклики в освітньому середовищі активно розвивається дуальна форма здобуття освіти - інноваційний підхід, що поєднує навчання в закладах освіти з практичною підготовкою на підприємствах.

Дуальна освіта — це модель навчання, що передбачає розподіл часу між теоретичними заняттями у навчальному закладі та практичною діяльністю на базі підприємства. Студент отримує можливість застосовувати отримані знання безпосередньо у виробничому процесі, здобуваючи неоціненний досвід [1].

Серед основних особливостей дуальної освіти виділяють:

- поєднання теорії та практики. Студент чергує навчання у закладі освіти з роботою на підприємстві.
- робота за фахом. Практичне навчання здійснюється в реальному робочому середовищі, що відповідає спеціальності студента.
- фінансова підтримка. У багатьох випадках студенти отримують стипендію або заробітну плату за виконану роботу.
- працевлаштування після закінчення навчання. Багато підприємств залишають випускників на постійну роботу, оскільки вони вже адаптовані до виробничого процесу [2, с.47-51; 5].

Перевагами дуальної освіти є:

1. Зменшення розриву між теорією та практикою. Студенти набувають реального досвіду роботи, що значно покращує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.
2. Підвищення рівня працевлаштування. Багато випускників після завершення навчання отримують запрошення на роботу від підприємств-партнерів.
3. Мотивація студентів. Усвідомлення того, що навчання безпосередньо пов'язане з майбутньою кар'єрою, підвищує рівень зацікавленості у здобутті знань.

4. Вигода для підприємств. Роботодавці отримують можливість підготувати кадри відповідно до власних потреб, зменшуючи витрати на додаткове навчання працівників [3].

Незважаючи на численні переваги, дуальна освіта стикається з певними труднощами, зокрема: необхідність тісної взаємодії між закладами освіти та підприємствами; адаптація навчальних програм під потреби ринку праці; пошук підприємств, готових до співпраці [4].

Проте з кожним роком інтерес до цієї форми навчання зростає, і все більше компаній визнають її ефективність. Дуальна освіта є одним із перспективних шляхів модернізації освітньої системи, що сприяє підготовці висококваліфікованих спеціалістів, затребуваних у сучасному світі.

Таким чином, дуальна форма навчання — це інноваційний підхід, який змінює традиційне уявлення про освіту, наближаючи її до реальних потреб економіки та суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережна, О. В. Інтеграція європейського досвіду дуальної освіти в навчальний процес вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс] / О. В. Бережна // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки: проблеми та перспективи». — Харків: ХНТУСГ, 2020. — С. 52–58. — Режим доступу: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/57104/1/Berezhna_Intehratsiya_yevropeyskoho_dosvidu_dualnoi_osvity_Kharkiv_2020_52-58.pdf.
2. Кравченко, О. Дуальна освіта в Україні: від концепції до практики [Електронний ресурс] / О. Кравченко // Молодий вчений. — 2021. — №2 (90). — С. 47–51. — Режим доступу: https://www.academia.edu/122177971/ДУАЛЬНА_ОСВІТА_В_УКРАЇНІ_ВІД_КОНЦЕПЦІЇ_ДО_ПРАКТИКИ.
3. Кравченко, О. Огляд світового досвіду з проблем дуальної форми здобуття освіти [Електронний ресурс] / О. Кравченко // Молодий вчений. — 2020. — №10 (86). — С. 123–127. — Режим доступу: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/285>.
4. Кучер, О. А. Міжнародний досвід упровадження дуальної освіти [Електронний ресурс] / О. А. Кучер // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». — 2023. — №2 (26). — С. 70–75. — Режим доступу: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2023/2/9.pdf>.
5. Міністерство освіти і науки України. Дуальна освіта [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>.

Воронова О. Ю.

к.психол.н., доцент,
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна
ORCID: 0000-0002-6504-240X

Барчій М. С.

Старший викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна
ORCID: 0000-0002-7762-0959

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В сучасних реаліях формується нова система освіти, яка орієнтована на входження у світовий освітній простір, відбуваються істотні зміни в педагогічній теорії та практиці освітнього процесу. Це зумовлює появу освітніх інновацій, які покликані суттєво змінити освітній процес. Тому якісна підготовка майбутніх фахівців, неможлива без використання сучасних освітніх технологій. Запит сучасного розвитку життя вимагає від фахівця, насамперед, вільно адаптуватися в умовах сьогодення, швидко та якісно реагувати на зміни та потреби суспільства.

Розвиток інформаційного суспільства вимагає впровадження інноваційних освітніх технологій у навчальний процес, а також модернізації та оновлення методів навчання.

У вищій освіті інновації зазвичай спрямовані на вирішення таких питань, як: підвищення мотивації студентів до навчальної та професійної діяльності, збільшення обсягу матеріалу, що опановується на заняттях, прискорення навчального процесу, ефективне використання часу та сприяння студентам у самостійному формуванні індивідуальної освітньої траєкторії.

Інновація – це цілеспрямоване нововведення, що спричиняє перехід від одного стану до іншого. Освітня інновація – це результат творчого пошуку нестандартних та оригінальних рішень педагогічних завдань, який може виражатися у впровадженні нових навчальних технологій, унікальних виховних концепцій, сучасних форм і методів виховання, а також нетрадиційних підходів до управління освітнім процесом.

Питання педагогічних інновацій у вищій школі досліджували О. Андрєєв, І. Дичківська, О. Дубасенюк, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, Г. Селевко та ін. Сучасні заклади вищої освіти спрямовують свою діяльність на формування у майбутніх фахівців насамперед інноваційного та творчого мислення. Ефективна підготовка студентів до інноваційної діяльності можлива за умови систематичного впровадження інноваційних технологій у навчальний процес та використання їх розвивального потенціалу в межах різних навчальних дисциплін.

Під час ділових ігор, тренінгів або аналізу ситуацій студенти не отримують готових знань, а залучаються до діяльності, що вимагає самостій-

ного пошуку інформації за допомогою ігрових та креативних методів. Це сприяє розвитку їхньої ініціативності та творчого підходу до вирішення конкретних завдань. Власний практичний досвід студентів слугує відправною точкою для пошуку нової інформації, її аналізу та формування нових рішень, що, у свою чергу, дозволяє удосконалювати та розширювати вже набуті знання.

Результати наукових досліджень та практичного досвіду свідчать, що для ефективного розвитку ключових компетентностей доцільно використовувати різноманітні інноваційні методи навчання, зокрема тренінги, ділові ігри, дебати тощо. Інтерактивні технології навчання передбачають, що здобувачі освіти опановують знання та навички як у процесі взаємодії з викладачем, так і під час спільної роботи з іншими студентами, залучаючись до творчої та пошукової діяльності.

Ефективною інноваційною формою є командний коучинг, який базується на інтерактивному навчанні. В його межах команда працює над розв'язанням певного завдання, використовуючи сукупність знань, досвіду, уяви та творчості всіх її учасників.

Кооперативне навчання, як один із різновидів інтерактивної технології, сприяє співпраці між студентами, реалізації їхньої потреби у спілкуванні та підвищенню ефективності засвоєння знань і формування нових навичок. До кооперативних методів відносять роботу в парах, ротаційні трійки, метод «Карусель», «Акваріум» та дискусії.

Ігрові технології є потужним інструментом отримання, аналізу та передачі інформації. Їх застосування створює позитивну атмосферу взаємодії між викладачем і студентами, сприяє моделюванню професійних ситуацій, підвищує мотивацію до навчання та забезпечує формування професійних компетентностей [2].

До інноваційних підходів також належать інтерактивні лекції, нові методичні прийоми для проведення практичних занять і семінарів-дискусій, присвячених актуальним проблемам. Лекційний матеріал доповнюється презентаціями, інтерактивними плакатами, ситуативними відеофільмами, що дозволяє пов'язати теоретичні знання з реальними професійними ситуаціями.

Важливу роль відіграють техніки креативності, такі як мозковий штурм, синектика, різні види аналогій (пряма, символічна, фантастична, особиста – емпатія), модерація та складання ментальних карт. Вони сприяють швидкому та нестандартному вирішенню проблем, розвитку творчого мислення, покращенню командної роботи та подоланню страху критики. Використання цих методів допомагає студентам бачити завдання з різних перспектив і сприяє формуванню їхніх професійних компетенцій.

В умовах воєнного стану активно застосовуються дистанційні форми навчання з використанням віртуальних майданчиків, індивідуальних кейс-завдань, творчих проєктів організації освітнього процесу.

Так, наприклад, у межах самостійної роботи з психологічних дисциплін студенти можуть виконувати як командні, так і індивідуальні проєк-

ти, обираючи формат роботи на власним бажанням. Такі проекти мають бути комплексними та досить складними, а їх результати презентуються наприкінці семестру [1].

Студентам можуть бути цікавими такі проекти, як створення збірника тренінгових вправ для розвитку комунікативних навичок, розробка відео-, аудіо- та фотоматеріалів для покращення комунікативних здібностей майбутнього фахівця, а також вивчення можливостей використання Інтернет-ресурсів для професійної комунікації (соціальні мережі, відеосервіси, блоги). Крім того, можна укласти перелік освітніх онлайн-ресурсів для певних курсів.

При вивченні вікової психології можна реалізувати проекти «Девіації підлітків», «Соціальні детермінанти розвитку дитини молодшого шкільного віку». Вони вимагають інтеграції знань із загальної та вікової психології, психодіагностики, анатомії та фізіології, а також творчого пошуку інформації в Інтернеті та друкованих джерелах. Проектні ідеї формуються студентами за підтримки викладача, який допомагає визначити тематику та стимулює їх інтерес до проблематики. Хоча основна частина проекту виконується самостійно в позааудиторний час, окремі його етапи реалізуються на семінарських заняттях. Підсумком роботи стає розгорнута презентація, що охоплює різні аспекти психології сучасної дитини.

Такі проекти мають дослідницький характер із практико-орієнтованими та інформаційними елементами, їх можна доповнити консультивно-просвітницькими та корекційними модулями для роботи з батьками та педагогами на наступних етапах навчання.

Реалізація проектної діяльності сприяє розвитку як загальних компетентностей (громадянської, соціальної, цифрової, особистої, навчальної, лідерської, підприємницької, культурної, мовної, етичної), так і фахових компетентностей, визначених професійним стандартом. Таким чином, проектні технології створюють умови, максимально наближені до майбутньої професійної діяльності. Це дозволяє розширити методичний інструментарій майбутніх психологів та підвищити рівень їхньої професійної підготовки.

Актуальним нині є використання сучасних комунікаційних засобів, наприклад e-mail, chat-room, сайтів, порталів, форумів, відеоконференцій та інтернет-трансляцій; мультимедійних продуктів, пошукових служб, електронних засобів навчання: електронних підручників, енциклопедій, довідників, словників, тренажерів, документів, блогів, фото, аудіо та відеозаписів тощо [3].

Інноваційні освітні технології сприяють інтенсифікації та індивідуалізації освіти та підвищують зацікавленість до навчання у студентів. Під час навчання в закладі вищої освіти, на етапі зародження інноваційної діяльності, її загальних творчих основ створюються найбільш ефективні умови для розвитку інноваційної поведінки майбутнього фахівця, виховання сприйнятливості до нового.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
2. Пащенко М.І. Інноваційні технології навчання: словник-довідник. Умань: ПП Жовтий, 2016. 194 с.
3. Ярошик Я. В. Інноваційні технології в системі освіти України. Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/218>.

Дичко А. О.

д.т.н., професорка,
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-4632-3203

Вишемірський Є. Д.

Здобувач 2 курсу спеціальності «Екологія»,
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА JAVASCRIPT ДЛЯ МОНІТОРИНГУ І АНАЛІЗУ ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ

Війна в Україні значно ускладнює збір даних про стан екології та тимчасово окупованих територіях і впливає на доступність регіонів для проведення екологічних досліджень.

Хмарні технології можуть бути ефективно використані для збору даних про стан екології, незважаючи на складнощі, спричинені війною. Вони надають можливість віддаленого доступу до екологічної інформації, зокрема через супутниковий моніторинг та інші дистанційні методи збору даних [3, с.83].

Google Earth Engine — це потужна хмарна платформа, яка надає унікальні можливості для аналізу геопросторових даних. Завдяки доступу до супутникових знімків, кліматичних показників і великих екологічних баз даних, Google Earth Engine дозволяє ефективно працювати зі складними завданнями моніторингу довкілля, управління природними ресурсами, дослідження змін клімату та багато іншого [2, с.370].

Платформа забезпечує доступ до глобального архіву даних, який охоплює понад 40 років спостережень за допомогою супутників, таких як Landsat, Sentinel і MODIS. Однією з ключових переваг Google Earth Engine є використання хмарної інфраструктури Google, яка обробляє великі обсяги інформації без необхідності локального зберігання чи складного обчислювального обладнання.

Робота з платформою базується на написанні скриптів, які виконуються в інтерактивному середовищі Code Editor. Основна мова програмування — JavaScript, хоча платформа підтримує також Python через API, що дозволяє інтегрувати аналіз у ширші аналітичні процеси. За допомогою цих інструментів можна проводити класифікацію земельного покриття, аналіз змін клімату, моніторинг лісів чи водних ресурсів. Завдяки інтеграції алгоритмів машинного навчання дослідники можуть прогнозувати екологічні процеси й оцінювати ризики.

За допомогою JavaScript-скриптів можна виконувати обробку великих обсягів супутникових зображень із використанням хмарних обчис-

лень; розробляти інтерактивні веб-додатки для відображення результатів аналізу; автоматизувати процеси моніторингу екологічних змін, таких як вирубка лісів, танення льодовиків або зміни покриття ґрунтів; інтегрувати зовнішні джерела даних для більш точного моделювання природних процесів.

Хмарна інфраструктура платформи забезпечує паралельну обробку великих обсягів даних. Це дозволяє працювати з архівами супутникових зображень, аналізуючи зміни за десятки років без необхідності мати потужне локальне обладнання. Окрім цього, API Google Earth Engine дозволяє інтегрувати JavaScript-скрипти з іншими програмними середовищами, такими як Python, для більш складного аналізу. Така комбінація об'єктно-орієнтованого підходу, функціональності й можливостей хмарного обчислення дозволяє проводити складні дослідження екологічних і кліматичних процесів з використанням JavaScript як основної мови програмування.

На рис. 1 представлений фрагмент коду JavaScript у Google Earth Engine для обчислення втрат лісового покриття

```
1 // Завантаження глобальних даних про зміну лісів (Hansen Global Forest Change)
2 var forestChange = ee.Image("USD/hansen/global_forest_change_2021_v1_0");
3
4 // Вибір шару з втратами лісів
5 var lossLayer = forestChange.select('loss');
6
7 // Обмеження області аналізу (Кримський півострів)
8 var crimeaRegion = ee.Geometry.Polygon([
9   [32.0, 46.0],
10  [36.0, 46.0],
11  [36.0, 45.0],
12  [32.0, 45.0],
13  [32.0, 46.0]
14 ]);
15
16 // Обчислення загальної площі втрат у регіоні
17 var lossArea = lossLayer
18   .multiply(ee.Image.pixelArea()) // Кожен піксель перетворюється на площу
19   .reduceRegion({
20     reducer: ee.Reducer.sum(),
21     geometry: crimeaRegion,
22     scale: 30,
23     maxPixels: 1e9
24   });
25
26 // Виведення результату в консоль
27 print('Втрати лісового покриття (м²) у Криму:', lossArea);
28
29 // Візуалізація втрат лісів
30 var visParams = {palette: ['red'], min: 0, max: 1};
31 Map.centerObject(crimaRegion, 6);
32 Map.addLayer(lossLayer.clip(crimaRegion), visParams, 'Втрати лісів у Криму');
```

Рис. 1. Приклад коду для аналізу втрат лісів у Google Earth Engine

Джерело: складено автором

Регіон аналізу задається через геометрію, що описує територію півострова. У цьому випадку, для визначення меж використовується багатокутник, створений на основі координат, які охоплюють територію Криму.

Код дозволяє завантажити глобальні дані про зміну лісів із набору Hansen Global Forest Change і обмежити аналіз вибраною географічною областю. На основі цих даних обчислюється загальна площа втрат лісового покриття, перетворюючи кожен піксель зображення на реальні площі у квадратних метрах.

Для візуалізації даних втрати лісів у Криму накладаються на карту у вигляді шару, який можна інтерактивно переглядати. Карта, створена на

основі цього скрипта, показує ділянки з втраченим лісовим покривом, виділені червоним кольором. Також у консолі платформи виводяться результати обчислення загальної площі втрат у заданому регіоні.

Такий підхід дозволяє оцінити зміни у лісовому покриві на території Кримського півострова з високою точністю, використовуючи дані супутників, автоматизовані алгоритми аналізу та сучасні інструменти геовізуалізації.

Приклад коду для візуалізації приросту лісу представлений на рис 2.

```
1 // Завантаження шару приросту лісу
2 var gainLayer = forestChange.select('gain');
3
4 // Візуалізація приросту лісу
5 var gainVisParams = {palette: ['green'], min: 0, max: 1};
6 Map.addLayer(gainLayer.clip(region), gainVisParams, 'Приріст лісу');
7
8 // Обчислення площі приросту
9 var gainArea = gainLayer
10   .multiply(ee.Image.pixelArea())
11   .reduceRegion({
12     reducer: ee.Reducer.sum(),
13     geometry: region,
14     scale: 30,
15     maxPixels: 1e9
16   });
17
18 print('Приріст лісового покриття (м²):', gainArea);
19
```

Рис. 2 Приклад коду для візуалізації приросту лісу

Джерело: складено автором

На рис 3. представлено приклад JavaScript-коду в Google Earth Engine, що демонструє, як проводити аналіз змін лісового покриття за роками і створювати інтерактивну карту для візуалізації цих змін.

```
1 // Завантаження даних про зміну лісового покриття
2 var forestChange = ee.Image('USD/ Hansen/global_forest_change_2024_v1_9');
3
4 // Вибір шару втрат лісу
5 var lossLayer = forestChange.select('loss');
6
7 // Вибір року для аналізу (наприклад, 2024)
8 var year = 2024;
9 var lossYearLayer = forestChange.select('lossyear').eq(year - 2000); // 'lossyear' від 0 до 24 для 2000-2024
10
11 // Вибір області інтересу (наприклад, частина України)
12 var region = ee.Geometry.Polygon([
13   [51.0, 51.0],
14   [51.0, 51.0],
15   [51.0, 47.0],
16   [51.0, 47.0],
17   [51.0, 51.0]
18 ]);
19
20 // Візуалізація втрат лісу за обраний рік
21 var visParams = {palette: ['red'], min: 0, max: 1};
22 Map.centerObject(region, 6);
23 Map.addLayer(lossYearLayer.clip(region), visParams, 'Втрати лісу за ' + year);
24
25 // Обчислення площі втрат за рік
26 var lossArea = lossYearLayer
27   .multiply(ee.Image.pixelArea())
28   .reduceRegion({
29     reducer: ee.Reducer.sum(),
30     geometry: region,
31     scale: 30,
32     maxPixels: 1e9
33   });
34
35 // Виведення результату в консоль
36 print('Втрати лісу за ' + year + ' році (м²):', lossArea);
37
38 // Вибір шару приросту лісу
39 var gainLayer = forestChange.select('gain');
40 var gainVisParams = {palette: ['green'], min: 0, max: 1};
41 Map.addLayer(gainLayer.clip(region), gainVisParams, 'Приріст лісу');
```

Рис. 3 Аналіз змін лісового покриття за роками

Джерело: складено автором

Код завантажує дані про втрати лісу, визначає втрати за певний рік і візуалізує їх як шар на інтерактивній карті. Використовується шар `lossyear`, щоб фільтрувати втрати за конкретний рік, і виконується аналіз у заданому регіоні. Додається також шар приросту лісу (`gain`) для візуалізації зон, де відбулося зростання лісового покриву. У консоль виводиться площа втрат лісу за вибраний рік. Цей скрипт ілюструє, як можна інтегрувати дані, обробляти їх за роками і створювати візуалізації для аналізу змін у лісовому покриві.

Таким чином Google Earth Engine поєднує в собі сучасні технології, хмарну обробку, глобальні бази даних і потужні аналітичні інструменти. Це робить платформу незамінною для аналізу екологічних проблем і сприяє сталому розвитку [1, с.74]. А застосовуючи JavaScript, користувачі Google Earth Engine можуть створювати складні скрипти для обробки супутникових знімків, візуалізації даних і виконання аналізу геопросторових змін. Таким чином, використання JavaScript у Google Earth Engine відкриває безмежні можливості для досліджень та інновацій у сферах геоінформатики, управління природними ресурсами та екологічного менеджменту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Becker-Reshe I., Justice C.O., Sullivan M. J. et al. Monitoring global croplands with coarse resolution Earth observation: The Global Agriculture Monitoring (GLAM) project. *Remote Sens.* N 2, 2010. 1589–1609.
2. Cardille, J. A., Crowley, M. A., Saah, D., & Clinton, N. E. (2024). *Cloud-Based Remote Sensing with Google Earth Engine: Fundamentals and Applications*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-26588-4>
3. Довгий С.О., Бабійчук С. М., Кучма Т. Л. Дистанційне зондування Землі: аналіз космічних знімків у геоінформаційних системах: навч.-метод. посіб. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 268 с.

Сайтарли Н. А.

Здобувач вищої освіти,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

Шевченко С. В.

Науковий керівник,
канд. психол. наук, доцент,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах безперервних змін в освітній системі, розробки нових концепцій і програм та війни в Україні особливого значення набуває створення сприятливих умов для збереження психічного здоров'я дітей. Це питання є надзвичайно актуальним у дошкільному віці, коли формуються основи особистості, емоційна стійкість та здатність до адаптації. Емоційна сфера є ключовим фактором, що визначає емоційне благополуччя дитини [6, с. 3].

Дошкільний вік є чутливим періодом для змін у когнітивній та емоційній сферах, оскільки відбувається активне засвоєння соціального досвіду, розвиток самосвідомості та формування поведінкових реакцій. Емоції є невід'ємною частиною життя дошкільників. Вони можуть бути як позитивними (радість, інтерес), так і негативними (страх, тривога). Емоційне благополуччя дитини визначається балансом між позитивними та негативними переживаннями, а також наявністю механізмів саморегуляції для ефективного опанування емоцій. Позитивні емоції сприяють гармонійному розвитку, а негативні можуть призводити до внутрішніх конфліктів.

Л. Виготський зазначав [6, с. 5], що емоції є провідними регуляторами поведінки та розвитку в дитинстві, що особливо важливо в умовах високої чутливості до зовнішніх впливів. Дошкільний вік пов'язаний із ігровою та фізичною діяльністю, які обумовлюють емоційні реакції дітей і виступають ефективними засобами корекції емоційного стану дитини.

У воєнний час проблема негативних емоцій загострюється, тому важливо забезпечити дитині підтримку і створення безпечного простору для вираження почуттів та емоцій [2, с. 777].

Емоції дітей не можна ігнорувати, оскільки дошкільники ще не вміють самостійно виражати свої емоційні переживання. Якщо доросла людина може опанувати свої емоції й знайти способи стабілізації свого стану, то дитина залишається наодинці зі своїми переживаннями. Уявімо, що вона перебуває у «пляшці з темного скла» [5, с. 168], де її оточують негативні емоції, які не знаходячи свого виходу, завдаючи душевних страждань.

Тому, для надання психологічної допомоги важливо правильно діагностувати емоційний стан дитини, використовуючи «чутливий» діагностичний матеріал. Це дозволить підібрати ефективні методи корекції та психологічної допомоги [5, с. 169; 7, с. 4].

Діагностика емоційного стану дитини є складним завданням, оскільки має вікові обмеження, вимоги до проведення, часові рамки та потребує використання додаткових матеріалів, пристроїв або засобів [4; с. 162].

Методи діагностики емоційного стану можна поділити на шість основних груп [7, с. 4]: 1. методи на основі слухових критеріїв; 2. на основі аналізу поведінки (жести, міміка, рухи); 3. методи вибору кольору; 4. Малюнкові методи; 5. тестові методи; 6. інтерактивні засоби (ляльки).

Методи на основі слухових критеріїв є ефективним для аналізу спектральних та інтонаційних показників мовлення. Одним із прикладів є запропонований В.Х. Манеровим та Є.М. Шнейдером метод автоматичного розпізнання емоцій [7, с. 4].

Методи поведінкової діагностики оцінюють невербальні прояви емоцій через аналіз відеозаписів за допомогою комп'ютерної програми, але ще не є доступними для широкого використання.

Серед тестових методик важливе місце займає методика «Самооцінка емоційних станів» А. Уессмана і Д. Рікса, що дозволяє визначити домінуючу емоцію через оцінку емоційних станів [7, с. 5].

Методи діагностики емоцій на основі вибору кольору є доволі швидкими й простими у проведенні і найбільш прийнятними у роботі з дітьми. Найбільш відомою методикою визначення емоційного стану дитини крізь призму кольору є тест М. Люшера. У 1947 р. на першому всесвітньому конгресі з психології дослідник вперше представив основні положення колірної діагностики. Тоді і був створений наразі відомий нам тест Люшера [8, с. 236], який визначає емоційний стан дитини на основі обраних кольорів. На сьогодні існує багато варіантів та аналогів проведення тесту М. Люшера.

Методика «Потяг» С.В. Велієва, розроблена на основі кольорового тесту Люшера, дозволяє визначити ступінь позитивного або негативного психічного стану дитини від 2,5 років [5, с. 171; 3, с. 50].

Широкі можливості в діагностиці психоемоційного стану дитини дають малюнкові або графічні методи, які визначають актуальний психоемоційний стан дитини, її внутрішні переживання та страхи [5, с. 176]. Малюнок вважається ефективним і доступним засобом дослідження картини світу дитини, оскільки забезпечує символічну передачу змісту [2] Малюнок для дитини є не мистецтвом, а своєрідною мовою виразити свій емоційний стан, своє ставлення до навколишнього світу [6, с. 7].

Методики в межах даної категорії можна розділити на два загальні види [7, с. 8]: 1. вивчають емоції на основі пред'явлення шаблонних малюнків та 2. передбачають діагностованому самостійно створювати малюнок.

Яскравим представником графічних методик, в яких діагностований самостійно створює малюнки, є розроблена М. О. Панфіловою графічна методика «Кактус». Методика дозволяє визначити психоемоційний стан

дитини вже з 3 років, наявність агресії, її спрямованість та інтенсивність. На стандартному аркуші А4 простим олівцем дитині пропонують намалювати кактус. В ході малювання питання та додаткові пояснення заборонені [5].

Тест «Малюнок людини» був уперше запропонований Ф. Гудінаф для дослідження пізнавальних здібностей, а вже К. Маховер розробила систему критеріїв для оцінки особистісних особливостей, для виявлення тривожності, агресивності, фобій [1, с. 89-94].

Діагностика емоцій за допомогою ляльки з динамічними рисами обличчя була розроблена на базі Національного університету цивільного захисту України в науково-дослідній лабораторії екстремальної та кризової психології. Метод дозволяє діагностувати актуальний психоемоційний стан дитини вже з 2,5 років, емоційне ставлення до певної життєвої ситуації або об'єкту (людини) з її оточення [5, с. 172]. Дитині надається м'яка лялька розміром 27 сантиметрів без обличчя (лялька-хлопчик або лялька-дівчинка відповідно до статі дитини). Всі необхідні деталі (очі, брови, губи) додаються окремо. Дитина самостійно створює обличчя ляльці, після чого психолог порівнює його з шаблоном в спеціальній таблиці інтерпретацій, й визначає емоційний стан дитини [7, с. 8].

Тест тривожності (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен) призначений для визначення рівня тривожності дитини 3-7 років. Дитині надається 14 малюнків з певними ситуаціями (окремо варіант малюнків для дівчинки та хлопчика). Малюнки демонструють дитині в чітко визначеному порядку один за одним (усміхнене обличчя, сумне обличчя) [3, с. 44; 1, с. 56].

Методика М. П. Фетіскина «Візуально-асоціативна самооцінка емоційних станів» допомагає діагностувати психоемоційні стани у дітей вже з 2,5 років. Дитина із 9 масок з відповідними емоціям обирає одну, яка найбільш відповідає його емоційного стану [5, с. 171].

Тест «Маски» (за Т. Марцинковською) визначає емоційний стан дітей віком від 5-ти років (4 маски з паперу (гарний і поганий настрій, намагання керувати і підкорюватись) [1, с. 48] .

Застосування сучасних діагностичних методик дозволяє комплексно оцінити емоційний стан дітей дошкільного віку та вчасно виявити можливі труднощі. Використання слухових, поведінкових, колірних, малюнкових, тестових та інтерактивних підходів сприяє глибшому розумінню переживань дитини, що є ключовим для ефективної психологічної підтримки та збереження її емоційного благополуччя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загадковий світ емоцій. Розвиток емоційної сфери дошкільників / упоряд. Молодушкіна І. В. 2-ге вид. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 208 с.
2. Іщенко Л., Кравчук Н. Теоретичні аспекти дослідження проявів негативних психічних станів дітей старшого дошкільного віку в умовах війни // Перспективи та інновації науки. 2024. № 5(39). С. 777–789.
3. Навчально-методичний посібник «Психодіагностична практика в дошкільних навчально-виховних закладах» / упоряд.: Заболотна Н. М., Ісаєвич С. І., Михайлишин У. Б., Омелянська В. І. Ужгород, 2022. 96 с.

4. Павлова Н. В. Розробка програмного засобу експрес-діагностики емоційного стану дітей шкільного віку // Сучасний рух науки: тези доп. X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 2–3 квітня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 162–165.

5. Похілько Д. С. Використання методів діагностики психоемоційного стану дитини в умовах надзвичайної ситуації // Проблеми екстремальної та кризової психології. 2015. Вип. 18. С. 168–178. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Рекр_2015_18_23.

6. Попиченко С., Скрипник Н. Образотворча діяльність як засіб діагностики та корекції емоційного стану дитини // Наукові перспективи. 2023. № 8(38). С. 729–741. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-729-741](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-729-741).

7. Тімченко О. В., Похілько Д. С. Аналіз сучасних методів діагностики емоцій у дітей // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2017. Вип. 55. С. 259–268. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2017_55_27.

8. Щелупанова О. Психологічні особливості впливу кольору на емоційний стан дітей дошкільного віку / О. Щелупанова, О. О. Стахова // Організація освітнього простору у закладі дошкільної освіти і школі: проблеми і перспективи: зб. наукових праць: у 2-х ч. / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2020. Ч. 2. С. 234–238.

Тітова Л. О.

Викладач,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна

ORCID: 0000-0002-2441-0560

Ковтанюк І. І.

Викладач,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна

ORCID: 0000-0002-9886-9315

МІКРОНАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У час стрімких технологічних трансформацій та інформаційного перенасичення, освітяни стикаються з необхідністю фундаментального переосмислення традиційних підходів до навчання. Сучасне суспільство характеризується прискореним темпом змін, що вимагає від людини постійного оновлення знань та вмінь. Класичні освітні моделі, орієнтовані на довготривалі навчальні цикли, дедалі частіше демонструють свою неефективність у контексті динамічних вимог ринку праці та професійного розвитку.

Глобальна тенденція до цифровізації усіх сфер життєдіяльності створює не лише виклики, але й відкриває нові можливості для модернізації освітнього процесу. Трансформуються не тільки технічні засоби передачі знань, але й сама природа пізнавальної діяльності людини. В цих умовах особливої актуальності набувають альтернативні освітні концепції, здатні забезпечити гнучке, адаптивне та ефективне засвоєння інформації.

Серед інноваційних підходів, що демонструють значний потенціал у відповідь на сучасні освітні виклики, особливе місце займає мікронавчання. Ця концепція пропонує переосмислення традиційних часових та змістових параметрів процесу навчання, адаптуючи їх до когнітивних особливостей сприйняття інформації в цифровому середовищі.

Мікронавчання (microlearning) – це освітній підхід, який фокусується на передачі невеликих, чітко структурованих порцій навчального матеріалу за короткий проміжок часу.

Зміст мікронавчання фокусується на одній конкретній концепції чи навичці, забезпечуючи глибоке засвоєння без інформаційного перевантаження. При цьому типова тривалість одного навчального епізоду становить 15-20 хвилин, що дозволяє ефективно інтегрувати навчання в щоденні справи сучасної людини [1].

Цей підхід може реалізовуватися через різноманітні форми – короткі відео, аудіозаписи, інфографіку, інтерактивні картки або мінітести. Важливою особливістю мікронавчання є його доступність через різні пристрої та платформи, що дозволяє навчатися в будь-який зручний час та будь-де. При цьому кожен мікроурок є самодостатнім, хоча може бути частиною більшої навчальної системи.

Мікронавчання широко використовується в різних сферах завдяки своїй ефективності та гнучкості. Так, у корпоративному навчанні воно допомагає співробітникам швидко опановувати нові навички, адаптуватися до змін та підвищувати кваліфікацію. Компанії використовують короткі відео, інтерактивні тести та мобільні застосунки, що дозволяє навчатися без відриву від роботи. Прикладом застосування мікронавчання у підготовці персоналу є компанія Comfy, яка пропонує співробітникам короткі відеоролики та тестування для визначення та підвищення рівня професійної кваліфікації.

Мікронавчання часто є компонентом самоосвіти, що дозволяє ефективно розвивати власні soft skills, професійні компетентності, вивчати іноземні мови за допомогою мобільних застосунків, подкастів та онлайн-курсів у будь-який час та у будь-якому місці.

Одним із популярних напрямків впровадження мікронавчання є підготовка до іспитів, зокрема ЗНО/НМТ, що стає ефективнішою завдяки коротким навчальним модулям, тестам та платформам для швидкого повторення матеріалу. Це допомагає здобувачам освіти краще структурувати знання та запам'ятовувати ключові концепції.

Що стосується закладів освіти, то мікронавчання є чудовим доповненням традиційного, оскільки дає змогу адаптувати темп та зміст навчальних занять до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Крім того, із впровадженням цифрових технологій мікронавчання стає більш доступним через мобільні застосунки або онлайн-ресурси, що дозволяє здобувачам освіти дотримуватись індивідуальної освітньої траєкторії. Серед цифрових інструментів, що дозволяють ефективно впровадити мікронавчання в освітній процес, можемо виділити такі:

- Мікрокурси – це короткі онлайн-курси, що складаються з невеликих відеолекцій, тестів та інтерактивних вправ. Такі платформи, як Coursera, Udemy, ВУМ, EdEra та Prometheus, пропонують курси тривалістю від кількох хвилин до декількох годин, що дозволяє гнучко організувати освітній процес. Вони часто розбиті на маленькі модулі, кожен з яких фокусується на конкретній темі, що полегшує засвоєння матеріалу [3].

- Навчальні відео у форматі TikTok, YouTube Shorts та Instagram Reels стають популярними завдяки короткому хронометражу (15–60 секунд) та динамічній подачі інформації. Вони ефективні для ознайомлення з основними поняттями, «лайфхаками» (наприклад, щодо цікавих математичних розрахунків) або швидкими поясненнями складних тем. Завдяки візуальним ефектам, анімаціям та інтерактивним елементам такі відео підвищують залученість та мотивацію до навчання.

- Подкасти та аудіофрагменти дозволяють навчатися в зручний час без прив'язки екрана гаджета. Аудіоуроки можна слухати в дорозі, під час прогулянки чи виконання побутових справ. Вони є корисними для розвитку мовних навичок, вивчення нових понять або ознайомлення з аналітичними темами. Платформи на кшталт Spotify та Google Podcasts, пропонують подкасти освітнього, наукового, бізнесового та мотиваційного спрямування.

- Флеш-картки є одним із найефективніших засобів запам'ятовування, що базується на повторенні матеріалу. Quizlet та Anki – це платформи, які

дозволяють створювати набори карток для вивчення термінів, мовних конструкцій, історичних дат або формул. Флеш-картки часто використовують алгоритми повторення з оптимальними інтервалами, що покращує довготривале запам'ятовування.

- Ігрові тренажери та симуляції допомагають вивчати складні теми через взаємодію з віртуальним середовищем. Наприклад, Duolingo використовує гейміфікацію для вивчення іноземних мов [2], а ігрові симулятори, як-от CodeCombat, CheckiO, Kodable тощо дозволяють вивчати алгоритми, структури даних та мови програмування. Такі інструменти підвищують мотивацію до навчання, зменшують страх перед складними темами та забезпечують активне навчання через досвід, а не просто пасивне сприйняття інформації [4].

Завдяки таким цифровим технологіям мікронавчання дозволяє персоналізувати освітній процес, підвищити залученість та покращити засвоєння матеріалу. Поєднання різних інструментів при цьому дозволить ефективно навчатися незалежно від рівня підготовки, професійної сфери чи віку.

Отже, на нашу думку, мікронавчання є ефективною відповіддю на виклики сучасної освіти, забезпечуючи гнучкість, доступність та індивідуалізацію процесу навчання. Воно дозволяє засвоювати знання у зручний час, використовуючи інтерактивні та адаптивні формати. Завдяки коротким, цільовим модулям мікронавчання дозволяє швидко адаптуватися до змін, підтримувати безперервний професійний розвиток та сприяє самонавчанню. Використання цифрових технологій та гейміфікації у цьому контексті підвищує мотивацію та залученість, роблячи освітній процес результативнішим. Таким чином, мікронавчання не лише змінює підходи до здобуття знань, а й формує нову культуру навчання, що відповідає динамічним потребам сучасного суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Литвинова С. Г. Мікронавчання ІК-технологій педагогів в умовах онлайнового марафону як парадигма цифрової трансформації освіти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. 3(1), С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X2021-3-1-10-1>.
2. Медведєва А. О. Віртуальні мовні платформи як засіб ресурсно орієнтованого навчання майбутніх учителів польської мови. *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка* : IV Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 22–23 лют. 2024 р. Полтава. С. 259–262. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16071>.
3. Медведєва М. О., Жмурко О. І., Криворучко І. І., Ковтанюк М. С. Використання масових відкритих онлайн-курсів у підготовці майбутніх учителів інформатики. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 33(2). С. 159–164. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.31>.
4. Тітова Л. О. Гейміфікація у навчанні програмування. *Комп'ютерні ігри та мультимедіа як інноваційний підхід до комунікації* – 2024 : Матеріали IV Всеукр. науково-техн. конф. молодих вчен., аспірантів і студентів, м. Одеса, 26–27 верес. 2024 р. Одеса, 2024. С. 105–107. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/17043>

Войналович О. О.

к.п.н., доцент,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3920-4898

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Сучасне суспільство постійно перебуває в умовах змін та перетворень, які захоплюють усі сфери життєдіяльності людей. Тому актуальним постає питання пошуку інноваційних форм навчання. Однією із таких форм виступає тренінг, який має суттєві відмінності із традиційними формами навчання. Тренінг – динамічна форма навчання, під час якої особистість активно засвоює нові знання, вміння та навички, які відповідають умовам сучасного життя.

Тренінг – це форма соціально-педагогічної діяльності, спрямована на набуття життєвої компетентності шляхом збагачення як знаннями, так і життєво-практичним та емоційно-особистісним досвідом завдяки використанню інтерактивних засобів навчання. Тренінг виступає ефективною формою навчання, адже він зорієнтований на розвиток активної творчої особистості. Тренінгові заняття в освітньому середовищі стали популяризуватись вже більше як десятиліття. Вони передбачають застосування активних форм навчання, орієнтованих на груповий процес, міжособистісну взаємодію та вироблення конкретного досвіду.

Тренінг – це одночасно: цікавий процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь та навичок; форма розширення досвіду. Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники в захваті від тренінгових методів, тому що ці методи роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим. Тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал здобувача освіти: рівень та обсяг його компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо.

Тренінг має певні складові: тренінгова група; тренінгове коло; спеціально обладнане приміщення та приладдя для тренінгу; тренер; правила групи; атмосфера взаємодії та спілкування; інтерактивні методи навчання; структура тренінгового заняття; оцінювання ефективності тренінгу [1, с.119]. Вони можуть бути спрямовані на: набуття загально-навчальних умінь та навичок; формування навичок співпраці на засадах толерантності; формування навичок аналізу першоджерел та додаткової літератури; формування навичок логічного мислення, аналізу, вибору і презентації інформації або результатів самостійної роботи; опанування новими формами навчальної діяльності; формування позитивного ставлення до себе та оточуючих; пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем.

Практикується використання таких видів тренінгових вправ: організаційні; мотиваційні; комунікативні; креативні; розвитку когнітивних процесів; рефлексивні. Проводячи тренінгові вправи, потрібно дотримуватися принципів активності, творчої позиції, усвідомлення своєї поведінки, партнерського спілкування. Використання тренінгових вправ на заняттях сприяють соціалізації особистості здобувача освіти, формуванню умінь співпрацювати з іншими людьми, здобувати знання шляхом колективної діяльності, приймати рішення на основі співробітництва, толерантного ставлення до протилежної точки зору; розвитку когнітивних процесів, творчих здібностей [4, с. 146].

На нашу думку, саме тренінг є найбільш вдалою формою заняття, що стимулює пізнавальну активність, творче мислення, креативність, самостійність у пошуку й виборі завдань. У ході тренінгу створюються найбільш комфортні умови навчання, де кожен із учасників є успішним, рівноправним, має змогу оцінювати й бути оціненим. Керівникові (модератору) тренінгу надається унікальна можливість побачити учасників із іншого боку, провести моніторинг наявного рівня складових педагогічної майстерності (а в підсумку – і педагогічної майстерності загалом), адже під час такого тренінгу кожен із учасників розкривається зовсім по-іншому: активізується пам'ять, увага, мислення, учасники демонструють нестандартні рішення, свої здібності, уподобання, таланти тощо.

Тренінговим технологіям навчання властиві такі ознаки: наявність стійкої мотивації до навчання; комфортне навчальне середовище, що сприяє досягненню мети; використання ефективних технік, форм, методів; опора на досвід, активне залучення знань, умінь й навичок тих, хто навчається; наявність відчуття контролю над процесом свого навчання; задоволення актуальних пізнавальних потреб та потреби в самореалізації, створення ситуації успіху; гнучкість змісту навчання та позицій учасників в процесі спільної діяльності. Як зазначалося вище, важливе місце в системі вищої освіти педагогів посідають заклади освіти як осередки навчальної та науково-методичної роботи з підготовки майбутніх фахівців [2].

Основу функціонування закладів вищої освіти становить навчальний процес, що з огляду на наявність певного досвіду професійної діяльності та специфіки навчання, має свої особливості й потребує своєрідних підходів до його організації. Актуальними в цьому контексті є зміст, методи та організація процесу навчання. Оскільки, тренінг є найдієвішою формою організації навчання, спробуємо узагальнити організаційно-педагогічні умови його ефективного впровадження в системі підготовки педагогів. Під умовами, зазвичай, розглядають сукупність об'єктів, процесів, відносин, що необхідні для формування, існування та зміни визначеного об'єкта. Беручи за основу дослідження А. Зубка [3, с. 122], який класифікує організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу в закладах освіти, ми розглянули дві групи умов, що, на нашу думку, сприяють ефективному впровадженню тренінгового навчання:

- перша група – умови, що забезпечують процес навчання (рівень професійності тих, хто навчає; ступінь готовності до навчання тих, хто навчається);

- друга група – умови, що забезпечують удосконалення навчального процесу (матеріально-технічне; навчально-методичне забезпечення процесу) [3, с.167].

Неодмінною складовою ефективного впровадження тренінгів є наявність висококваліфікованих кадрів, які володіють певними особистісними та операційними тренерськими якостями, адже відомо, що навчає не метод, а людина. Особистісні якості педагога-тренера пов'язані з розвитком певних рис, усвідомленням та формуванням особливої ієрархії цінностей. Операційні – характеризують методичний інструментарій та поведінковий репертуар, що його використовує тренер. Кваліфікований викладач-тренер, що працює з групою досвідчених фахівців, повинен мати особистісні якості до яких відносять високу мотивацію до роботи з людьми, віру в людей та їх здатність до змін, вміння. Групи організаційно-педагогічних умов:

- умови, що забезпечують удосконалення процесу навчання;
- умови, що забезпечують процес навчання рівень професійності тих, хто навчає ступінь готовності до навчання тих, хто навчається;
- матеріально-технічне забезпечення : легко та невимушено поводитися з людьми, емпатію, емоційну стійкість, високий рівень саморегуляції, упевненість у власних можливостях, розвинену уяву, глибокий інтелект та аналітичні здібності, розвинену інтуїцію, альтруїзм, хороше почуття гумору тощо [5, с.173].

Отже, тренінг у структурі педагогічної системи закладу вищої освіти визначається як особистісно орієнтована інноваційна технологія навчання, що інтенсифікує процес навчання. Таким чином, тренінгові технології з їх унікальними можливостями мотивувати, стимулювати, створювати ситуації успіху, забезпечувати особистісне та професійне зростання, формування та розвиток необхідних якостей, застосовувати інтерактивні методи і поєднувати форми колективної, групової та індивідуальної роботи, стають сьогодні одними з провідних технологій навчання. Вважаємо, що навчальний тренінг перспективна технологія навчальної діяльності здобувача освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрощук І. Тренінг як засіб підготовки майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії. *Вісник Черкаського університету: Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 9.С. 117–121.
2. Вахоцька І. О. Тренінгові технології в освітньому процесі. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги» (14.05.2020).
3. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2002.
4. Зубрицька Т., Зубрицька Л. Тренінг як метод професійно орієнтованого навчання. *Нові технології навчання*. 2020.94. С. 143–149.
5. Стинська В., Карпенко О. Тренінгові технології у практиці підготовки майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. №12 (44). С.172–177.

Ріпей М. В.

к.ф.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-6040-3539

ВИБІРКОВІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Впровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу покликане забезпечити підвищення якості навчання. Адже «чим більше у нашій державі будуть використовувати педагогічні інновації, тим більш розвинені будуть студенти» [2, с. 201].

Розглядають інновації на макрорівні, мезорівні та мікрорівні. Інновації на макрорівні зачіпають зміни в усій системі освіти; на мезорівні охоплюють зміни в освітньому середовищі регіону, у навчальних закладах, «йдеться в основному про створення нових навчальних закладів на базі нових концептуальних підходів» [1, с. 22]; на мікрорівні – «спрямовані на створення нового змісту як окремого курсу, так і блоку курсів... або на відпрацювання нових способів структурування освітнього процесу, або на розробку нових технологій, нових форм і методів навчання» [1, с. 22–23].

Сучасна освітня галузь реалізовує політику особистісно орієнтованого навчання, за якого студент є діяльним суб'єктом навчального процесу, бере активну участь у його формуванні, що сприяє його підготовці як висококваліфікованого фахівця до вимог ринку праці. Зокрема цьому сприяє «надана студентові можливість формувати власну освітню траєкторію паралельно з основним профільним напрямом» [4, с. 266]. Реалізація особистісно орієнтованого навчання дала студентам можливість самостійно формувати 25 % обсягу навчальної програми вибірковими дисциплінами, як професійно орієнтованими, «що відповідають кваліфікованим потребам, глибшому засвоєнню тієї чи іншої нормативної дисципліни, так і тими, «які задовільняють пізнавальні інтереси студента, сприяють формуванню його широкої ерудиції, загальної культури, наприклад, дисципліни з інших спеціальностей, або ж спрямовані на формування певних навичок діяльності, затребуваних у наш час компетентностей тощо» [4, с. 266].

Вибір загальноуніверситетських дисциплін для вивчення у наступному навчальному році у Львівському національному університеті імені Івана Франка відбувається у березні. Студенти денної та заочної форм навчання на платформі системи деканат через особисті кабінети обирають дисципліни із запропонованого переліку дисциплін вільного вибору. Вибір загальноуніверситетських дисциплін охоплює дві хвили реєстрації. Під час першої хвили реєстрації студент обирає/редагує свою дисципліну. Фіксують дисципліни, з яких вдалося сформувати групи (не менше 25 і не більше 200 студентів). А «студенти, що зареєструвалися на

дисципліни, для яких не вдалося укомплектувати групи, у другій хвилі реєстрації отримують можливість вибрати дисципліни зі сформованих після першої хвилі» [3].

Для вивчення на другому курсі (4-й семестр) ми запропонували загальноуніверситетську дисципліну «Сам собі редактор». Пропонуємо слухачам курсу навчитися робити тексти «читабельними», а виступи – легкими для сприйняття. Упродовж навчання у формі діалогів з акцентуємо увагу на процесі втілення ідеї, як найвлучніше перекласти «мову думки» на «мову слів». Студенти будуть творити у власній лабораторії редактора, підбираючи заголовки, навчаючись композиційної стрункості, добираючи слова, будуючи речення, уніфіковано подаючи однотипні елементи, наповнюючи текст таблицями, рисунками, фотографіями тощо. Цей курс допоможе всім охочим написати тези чи статтю, курсову чи дипломну роботу тощо, підготувати доповідь, компонуючи текстовий та ілюстративний матеріал. Дисципліна спрямована сприяти професійному удосконаленню студента, його творчій самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.
2. Матюк Л. В. Інновації в сучасній освіті. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*: матеріали II Всеукр. на-ук.-практ. конф. за міжнар. участю. Київ, 12 травня 2021 р. URL: https://www.researchgate.net/publication/362773763_INNOVACII_V_SUCASNIJ_OSVITI
3. Розпочався вибір загальноуніверситетських дисциплін для вивчення у наступному 2024-25 навчальному році. URL: <https://lnu.edu.ua/rozpochavsia-vybir-zahalnouniversytetskykh-dystsyplin-dlia-vyvchennia-u-nastupnomu-2024-25-navchalnomu-rotsi/>
4. Сидоренко О. В., Денисенко О. М. Мовні вибіркові дисципліни та їх роль у формуванні комунікативних компетентностей як складова особистісно-орієнтованого навчання. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи*: зб. статей VI Міжнар. науково-практич. конф. (м. Полтава, 25–26 листопада 2021 р.). Полтава: Вид-во «Астроя», 2021. С. 264–268.

Бадак М. С.

Викладач правових дисциплін,
Дніпровський транспортно-економічний фаховий коледж.

Аспірант,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна

ORCID: 0000-0001-6021-6928

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЙ У ПРАВНИЧУ ОСВІТУ В АСПЕКТІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЮРИСТА

Гейміфікація є ефективним інструментом у правничій освіті, оскільки вона сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку практичних навичок, які є ключовими для юристів. Традиційні методи навчання часто передбачають пасивне сприйняття інформації, тоді як використання гейміфікації дає змогу залучити студентів до активного навчання, моделювання реальних правових ситуацій та розвитку аналітичного мислення.

Гейміфікація – це використання ігрових елементів та механік у неігрових контекстах, зокрема в освіті, з метою підвищення мотивації, залученості та ефективності навчання. Основна ідея полягає в тому, щоб зробити освітній процес більш цікавим і мотивуючим, використовуючи такі елементи, як бали, рейтинги, нагороди, змагання, сюжетні лінії та інтерактивні завдання.

Сучасний світ вимагає від випускників не знання теоретичного матеріалу, який можна легко знайти за допомогою Інтернету та штучного інтелекту, а вміння мислити, аргументувати, комунікувати, працювати в команді тощо. Ці навички та вміння можна сформувати у студентів шляхом впровадження гейміфікації у освітній процес.

Крім цього, гейміфікація надає змогу викладачу підвищити мотивацію до навчання у студентів, практичні ситуації моделюються в ігровій формі, що дає змогу застосовувати знання на практиці, а також допомагає знизити стрес перед виконанням складних завдань та розвиток професійних компетенцій майбутнього фахівця.

У правничій освіті з метою оволодіння професійними компетенціями можна використовувати наступні варіанти гейміфікації:

1. Вирішення практичних кейсів на основі життєвих ситуаціях. В такому варіанті студенти можуть працювати індивідуально або в команді. Важливим аспектом є пошук необхідних нормативно-правових актів, надання правового аналізу ситуації та порад клієнту з метою його захисту.

2. Дебати, в т.ч. судові засідання. Дієвий спосіб розвитку юридичної аргументації та критичного мислення. Студенти мають відстоювати різні правові позиції. Або використання судових батлів, де учасники отримують правову проблему та повинні аргументовано її вирішити. При цьому, студенти беруть участь у змодельованих судових засіданнях у ролі суддів, адвокатів, прокурорів, відповідачів.

3. Настільні та бізнес-ігри. Можуть бути ігри з різними квестами-завданнями, де студенти поступово рухаються вперед, здобуваючи бали. Також можливе застосування на кожному етапі важчих завдань. Також цікавим варіантом є використання гри по типу «монополія», але на правову тематику, де поля будуть присвячені різним інститутам права або питанням, що вивчаються студентами. При вивчення кримінально-правових дисциплін студенти можуть отримати набір доказів і працювати над розслідуванням справи.

Отже, гейміфікація у правничій освіті сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, а й розвитку ключових навичок майбутніх юристів. Використання інтерактивних інструментів, симуляторів та рольових ігор дозволяє зробити навчальний процес більш ефективним, краще розуміти складні юридичні аспекти, розвивати навички аргументації та практичного застосування норм права. Також підвищується зацікавленість та мотивація студентів під час навчання.

Гейміфіковане навчання у сфері права відкриває нові можливості для адаптації освітнього процесу до сучасних викликів та потреб юридичного ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гейміфікація навчання: в чому суть, які плюси та мінуси. URL: <https://4read.org/4399-geimifikaciya-navchannya-v-chomu-sut-yaki-plyusi-ta-minusi.html>
2. Нехаєнко, К. О., Кривонос, О. М. (2023) Гейміфікація в освіті: інноваційний підхід до залучення та мотивації учнів. Комп'ютерні ігри та мультимедіа як інноваційний підхід до комунікації - 2023 / Матеріали III Всеукраїнської науково-технічної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, Одеса, 28-29 жовтня 2023 р. - Одеса, Видавництво ОНТУ, 2023 р..
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 01.01.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Саган О.В. Гейміфікація як сучасний освітній тренд. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»* № 100 (2022), с. 12-18. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4519>
5. Франчук Н.П., Швидун Л.П. Гейміфікація в освіті. Комп'ютерні ігри та мультимедіа як інноваційний підхід до комунікації - 2023 / Матеріали III Всеукраїнської науково-технічної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, Одеса, 28-29 жовтня 2023 р. - Одеса, Видавництво ОНТУ, 2023 р.

Дорофей С. В.

канд. психол. наук,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID: 0000-0001-9623-3623

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ТВОРЧИХ НАВИЧОК

У сучасному світі інноваційні методи навчання набувають все більшого значення. Одним із таких методів є гейміфікація, яка полягає в застосуванні ігрових елементів та принципів в навчальних та робочих процесах. Гейміфікація стає важливим інструментом для розвитку критичного мислення та творчих навичок, оскільки вона стимулює активну участь, забезпечує зворотний зв'язок та дозволяє ефективно адаптувати процес навчання до індивідуальних потреб учнів. Дана тема є актуальною у зв'язку з постійним розвитком освітніх технологій та важливою роллю творчості та критичного мислення в сучасному суспільстві.

Гейміфікація базується на психологічних принципах, які стимулюють бажання досягати поставлених цілей, отримувати винагороду за зусилля та активно взаємодіяти у освітньому процесі. Ігрові результати, такі як бали, рівні, нагороди та змагання, створюють середовище, яке підтримує мотивацію, підвищує інтерес до завдань і сприяє поглибленому освоєнню нових знань. Однією з основних психологічних переваг гейміфікації є використання так званого принципу «поведінкової активності» – коли учасники активно залучені до процесу і виявляють ініціативу, оскільки їм надається можливість впливати на результат гри або освітній процес. Такий підхід дозволяє не тільки зберігати високу мотивацію, але й стимулювати розв'язання проблем, що вимагають критичного осмислення [8].

Критичне мислення є здатністю аналізувати інформацію, розпізнавати суперечності, визначати причинно-наслідкові зв'язки та приймати обґрунтовані рішення. В умовах гейміфікації, учасники стикаються з різними викликами, які потребують швидкого реагування, аналізу ситуацій та вибору оптимальних шляхів вирішення задач. Ігрові процеси створюють контекст, у якому необхідно оцінювати ризики, приймати логічні рішення та передбачати наслідки своїх дій.

Одним з аспектів гейміфікації є інтерфейс з можливістю взаємодії та зворотного зв'язку. Учасники можуть аналізувати свої помилки та виправляти їх, що сприяє розвитку критичного мислення. Вони мають змогу досліджувати різні стратегії, планувати та коригувати свої дії, враховуючи нові факти та умови. Це дозволяє створювати середовище для рефлексії і самокорекції, що є ключовим для розвитку аналітичного та критичного мислення [5].

Гри, що включають гейміфікацію, часто містять елементи, які імітують реальні життєві ситуації. Це дозволяє учасникам не лише критично

оцінювати різні варіанти вирішення проблем, але й аналізувати наслідки своїх рішень у безпечному середовищі. Така практика допомагає не тільки виробляти навички прийняття рішень, але й тренує здатність бачити більш глобальні перспективи ситуацій, знижуючи ефект «короткозорості», що характерний для звичайних умов [1].

Творчість не є лише вираженням індивідуальних ідей, а й здатністю генерувати нові рішення, підходи та концепції. Гейміфікація надає простір для експериментування та свободи дій, що сприяє розвитку інноваційного мислення. Ігрові елементи, такі як квести, задачі на побудову, стратегічні ігри, можуть бути використані для стимулювання творчого підходу до вирішення проблем.

Гейміфікація включає ситуації, в яких необхідно приймати нестандартні рішення, використовуючи творчий підхід. Завдання часто вимагають таких рішень і ідей, які виходять за межі звичних умов. Це дозволяє учасникам розвивати креативність, адже їх зусилля спрямовані на пошук оригінальних способів досягнення мети.

Ігри, що застосовуються в освітніх цілях, можуть включати інноваційні задачі, створюючи простір для розробки нових ідей. Це дозволяє учасникам не лише аналізувати наявні концепції, а й вигадувати нові моделі, що значно підвищує їхню здатність до творчого мислення в реальному житті.

Психологічно, гейміфікація є потужним стимулом для мотивації. Використання елементів гри дозволяє зробити освітній процес цікавим та захоплюючим, що сприяє підвищенню рівня залученості. Це особливо важливо, коли мова йде про розвиток навичок, які потребують постійної практики та уваги, таких як критичне мислення та творчість [3].

Винагороди, досягнення та система балів є важливими елементами гейміфікації, оскільки вони дають змогу учасникам бачити результати своїх зусиль, що підвищує внутрішню мотивацію. Вони відчують прогрес, що дає їм психологічне задоволення і сприяє подальшому розвитку.

В сучасному освітньому процесі все частіше використовують гейміфікацію як метод для розвитку критичного мислення та творчих навичок. Це дає змогу створювати інноваційні навчальні програми, що залучають студентів до більш глибокого аналізу матеріалу та вивчення складних концепцій. Використання технологій, що включають елементи гейміфікації, є потужним інструментом у підготовці фахівців, здатних до критичного оцінювання та інноваційних рішень у своїй професійній діяльності.

Гейміфікація є важливим інструментом, який дозволяє розвивати критичне мислення та творчі навички. Психологічні переваги цього підходу включають підвищення мотивації, активне залучення до освітнього процесу та можливість оцінки результатів. Використання гейміфікації в освіті дозволяє створити динамічне середовище, яке сприяє розвитку важливих когнітивних та творчих навичок, необхідних для успішної адаптації до змінного світу.

Таким чином, гейміфікація не тільки допомагає у формуванні критичного мислення і творчих навичок, але й створює умови для глибшого і ефективнішого навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар, А. І. Ігрові методи навчання як засіб розвитку критичного мислення. Одеса: Астропринт, 2017.
2. Іванова, Л. О. Психологія розвитку: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2018.
3. Жукова І. В. Психологія мотивації в освіті: гейміфікація як інструмент. Дніпро: ДНУ, 2021.
4. Коваленко Т. М. Гейміфікація в освіті: як ігри змінюють навчальний процес. К.: Наукова думка, 2020.
5. Кучма, М. В. Гейміфікація як інструмент розвитку критичного мислення та творчих здібностей у навчанні. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021.
6. Нечитайло О. В. Психологія освіти: методи і технології. Харків: ХНУ, 2019.
7. Петренко О. І. Творчість і критичне мислення: основи розвитку в сучасному освітньому процесі. Черкаси: ЧНУ, 2018.
8. Шевченко В. П. Інноваційні підходи в освіті: гейміфікація як частина сучасних педагогічних технологій. Київ: Вища школа, 2019.

Медведєва М. О.

канд. пед. наук, доцент,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

м. Умань, Україна

ORCID: 0000-0001-9330-5185

ІНТЕГРАЦІЯ РОБОТОТЕХНІКИ ТА ПРОГРАМУВАННЯ В STEAM-ОСВІТУ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ

В умовах стрімкого технологічного прогресу та цифровізації суспільства, інтеграція робототехніки та програмування в STEAM-освіту стає не лише актуальною, а й необхідною. Ці технології виступають потужними інструментами для розвитку інженерного мислення здобувачів освіти, формуючи у них навички, необхідні для успішної адаптації до вимог сучасного світу.

Інженерне мислення, як ключова компетентність XXI століття, набуває все більшого значення. Це не просто здатність конструювати технічні пристрої, а комплексна система когнітивних навичок, що дозволяє ефективно вирішувати складні проблеми, використовуючи наукові знання, творчість та практичні навички. Сутність інженерного мислення полягає в здатності аналізувати ситуацію, визначати проблеми, генерувати ідеї, проєктувати рішення, створювати прототипи, тестувати їх та вдосконалювати. Структура інженерного мислення включає в себе аналітичне, просторове, системне, творче мислення та практичні навички.

STEAM-освіта відіграє ключову роль у розвитку інженерного мислення. Інтеграція науки, технологій, інженерії, мистецтва та математики створює сприятливе середовище для розвитку всіх компонентів інженерного мислення. STEAM-проєкти, які передбачають практичне застосування знань, дозволяють здобувачам освіти не лише засвоювати теоретичний матеріал, а й розвивати навички розв'язання реальних проблем. Використання робототехніки, програмування та інших технологічних інструментів дозволяє здобувачам освіти експериментувати, тестувати гіпотези та вдосконалювати свої проєкти.

Роль робототехніки та програмування в STEAM-освіті полягає у створенні практичного контексту для застосування теоретичних знань з різних дисциплін. Робототехніка дозволяє здобувачам освіти конструювати та програмувати фізичні об'єкти, що сприяє розвитку просторового та системного мислення, а також формує розуміння механічних принципів. Програмування, у свою чергу, вчить алгоритмічному мисленню, логіці та розв'язанню проблем. Інтеграція цих двох напрямів у STEAM-навчання дозволяє здобувачам освіти не лише створювати технічні пристрої, а й розуміти їхній принцип роботи, а також застосовувати математичні та наукові знання для їхнього вдосконалення.

Методи та прийоми використання робототехніки та програмування для розвитку інженерного мислення включають в себе: проєктну діяль-

ність, проблемно-орієнтоване навчання, використання методів ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких задач), створення прототипів та моделювання. Проектна діяльність дозволяє здобувачам освіти працювати над реальними проектами, що вимагають застосування інженерного мислення. Проблемно-орієнтоване навчання спонукає здобувачів освіти шукати рішення реальних проблем. Методи ТРВЗ дозволяють здобувачам освіти знаходити нестандартні рішення та розв'язувати протиріччя. Створення прототипів та моделювання дозволяє здобувачам освіти візуалізувати свої ідеї та тестувати їх на практиці.

Аналіз існуючих навчальних програм та модулів з використанням робототехніки та програмування показує, що вони в основному орієнтовані на розвиток технічних навичок. Проте, важливо, щоб вони також сприяли розвитку творчості, інженерного та критичного мислення. Для цього необхідно включати у навчальні програми завдання, які вимагають від здобувачів освіти не лише конструювання та програмування, а й аналізу проблем, генерації ідей та розв'язання складних завдань. Також важливо використовувати міждисциплінарні проекти, які дозволяють здобувачам освіти застосовувати знання з різних предметів.

Вимоги до навчального модуля з використанням робототехніки та програмування включають в себе: відповідність навчальним цілям, практичну спрямованість, міждисциплінарність, використання сучасних технологій, наявність завдань різного рівня складності, можливість для творчості та самостійної роботи здобувачів освіти. Навчальний модуль повинен бути спрямований на розвиток інженерного мислення здобувачів освіти, а не лише на формування технічних навичок. Важливо, щоб здобувачі освіти не просто копіювали готові рішення, а й самостійно розробляли власні проекти.

Психолого-педагогічні аспекти розвитку інженерного мислення включають в себе: мотивацію, розвиток когнітивних навичок, формування позитивного ставлення до навчання та розвиток соціальних навичок. Мотивація є ключовим фактором успішного розвитку інженерного мислення. Створення цікавих та актуальних проектів, використання ігрових елементів та надання можливості здобувачам освіти працювати над проектами, що мають практичне значення, сприяють підвищенню мотивації. Розвиток когнітивних навичок, таких як аналітичне, просторове та системне мислення, є необхідною умовою для розвитку інженерного мислення. Формування позитивного ставлення до навчання та розвиток соціальних навичок, таких як комунікація, співпраця та лідерство, також є важливими аспектами розвитку інженерного мислення.

Таким чином, інтеграція робототехніки та програмування в STEAM-освіту є ефективним інструментом для розвитку інженерного мислення здобувачів освіти. Проте, важливо, щоб навчальні програми та модулі були спрямовані не лише на формування технічних навичок, а й на розвиток творчості, критичного мислення та здатності до розв'язання складних проблем, враховуючи психолого-педагогічні аспекти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борзик О. та ін. STEM як інноваційна стратегія інтегрованої освіти: світовий досвід та перспективи розвитку. *Вісник науки та освіти*. 2023. №1(7). С.383–396.
2. Ковтанюк М.С., Криворучко І.І. Переваги та недоліки вебресурсів для створення мобільних застосунків з використанням елементів візуального програмування. *VI Міжнародна науково-практична конференція з економічних та гуманітарних питань* : зб. тез доп., Т. II., м. Дніпро, 14–15 берез. 2024 р. Дніпро, 2024. С. 227–228. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16264>.
3. Матвійчук Ю.Ю. STEAM-освіта як інструмент реалізації інтегрованого природничо-математичного навчання. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. 2019. № 62. С.144–152.
4. Медведєва М.О. Огляд технічного забезпечення освітньої робототехніки. *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка* : зб. тез доп. III Міжнар. Науково-практ. Інтернет-конференція, м. Полтава, 22–23 лют. 2023 р. Полтава, 2023. С. 449–454. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16068>
5. Медведєва М.О., Жмурко О.І., Криворучко І.І., Ковтанюк М.С. Використання ігрових онлайн-сервісів у процесі вивчення мов програмування. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 2, № 36. С. 248–255. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/36-2-40>.
6. Тітова Л.О. Інформатика у системі STEM-освіти. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, м. Харків, 15–16 трав. 2024 р. Харків, 2024. С. 390–392. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16980>.
7. Ткачук Г.В., Стеценко В.П. Впровадження STEM-підходу у підготовці майбутніх учителів інформатики. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. № 29 (03). С.141-146. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit29-03-054>.
8. Шарова Т.М., Шаров С.В., Кремінський Б.Г. Освітні ресурси для організації STEAM-навчання. *Молодь і ринок*. 2023. № 3/211. С.52–56.

Андрєєва Т. Т.

Кандидат філософських наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0000-0002-5923-1589

Дзюбенко О. В.

Кандидат біологічних наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0000-0003-0127-150X

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 6 -8 РОКІВ ЗАСОБАМИ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Народний календар з багатьох позицій не втратив свого значення і сьогодні. Навіть той факт, що ми маємо змогу повніше спізнати життя та побут своїх попередників дає нам законне право пишатися високим рівнем культури українського народу, яка в світовій цивілізації посіла належне місце. Вже це одне змушує нас зберегти духовний спадок для наступних поколінь, котрі б знали, чиїх батьків вони діти.

Василь Скуратівський

На сучасному етапі історичного поступу України як незалежної суверенної держави питання охорони природи й формування екологічної культури мають перебувати в центрі уваги нашого суспільства, адже екологічна ситуація в усьому світі, і зокрема в Україні, викликає велике занепокоєння. Сучасне суспільство внаслідок втручання людини в природні геобіоценози та тривалих воєнних дій балансує на критичному порозі екостабільності. По багатьох позиціях Україна займає передові місця у світовому рейтингу щодо антропогенної загрози довкіллю. У такому контексті важливого значення набуває всебічне дослідження і переосмислення на сучасних методологічних засадах багатовікового досвіду природодоцільної поведінки українського народу та впровадження традицій раціонального природокористування в сучасний соціум. Особливо важливо починати таку роботу з дітьми використовуючи весь накопичений досвід як народної педагогіки, так новітніх досліджень.

Освіта виховує формує громадян України, прищеплює любов до української культури, повагу до народних традицій, формує ціннісне ставлення до рідної природи і в кінцевому результаті до Батьківщини.

Психолого-педагогічні особливості формування екологічної культури були предметом наукових пошуків Г. Беленької, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Тарасенко, Н. Яришевої та ін., а календарна обрядовість українського народу висвітлена у працях О. Воропая, С. Килимника, М. Міщенко, В. Скуратівського, К. Сосенка та ін..

Український народ завжди цінував національні традиції при-

родокористування. Це знайшло відображення в усних народних творах, календарних святах і обрядах, положеннях народної педагогіки.

Аналіз наукової літератури показав, що на сьогоднішній день відсутнє єдине, загальноприйняте визначення терміну «культура». Словник наводить таке визначення «КУЛЬТУРА – увесь, за винятком природи, мовно та символічно відтворений і «репрезентований» (штучний, позаприродний) світ, що охоплює різноманітність видів, засобів і результатів активної творчої діяльності людини, спрямованої на освоєння, пізнання і зміну навколишньої реальності та самої себе».[1, с.20] За допомогою цього поняття характеризується соціально – історичне значення для суспільства і особистісний сенс для індивідів певних явищ дійсності. Екологічна культура виступає засобом самоорганізації сутнісних сил людини в умовах конкретного природного середовища, це напрям людської діяльності та мислення, від якого істотним чином залежать нормальне існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток у майбутньому.

Найважливішими складовими духовного життя народу є родинні та календарні свята та обряди. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію. Релігійні уявлення й аграрний уклад побуту сприяли виникненню календарних свят та обрядів. Це найдавніша обрядовість, корінням своїм вона сягає первісних, язичницьких вірувань. Свята і обряди календарного циклу регламентували всі сфери життя українського селянина - виробничу, суспільну, сімейну, а головна їх мета - відвернути стихійне лихо, вплинути на врожайність. У аграрному календарі українців не було різкого розмежування між сезонами. Обрядовість зимового циклу поступово переходила у весняну, весняна у літню і т.п. Кожний цикл ніс своє сезонне значення навантаження (підготовка ґрунту, сівба, посадка - весною; збір і збереження врожаю восени). Календарний цикл насичений безліччю ритуалів і прикмет, які також зв'язують пори року.

Багато вчених і педагогів вважають, що найкращою умовою формування у підростаючого покоління екологічної культури є спеціальна цілеспрямована система організації спостережень, природознавчих занять свят і цілеспрямоване керівництво з боку педагога. Особливо цікавим є введення в світ природи засобами календарних свят і обрядів, прикмет і передбачень, які український народ зберіг протягом тривалого історичного періоду, передавав з покоління в покоління.

Сучасні тенденції дошкільної, початкової шкільної та позашкільної освіти передбачають переорієнтацію уваги педагогів з інформативної подачі екологічних знань, коли дітям за допомогою словесних методів пояснюють стандартну модель „правильної” поведінки стосовно світу природи на діяльнісний творчий особистісно-орієнтований підхід, максимальне включення дитини в цікаві види природознавчої і природоохоронної роботи. Екологічно мотивована поведінка дітей є результатом довготривалої різнопланової роботи, це спілкування та взаємодія дитини з природним довкіллям, яке побудоване згідно з моральними наративами.

Відтак, особливого значення набуває проблема використання народознавчого матеріалу як важливого засобу оптимізації виховного процесу, зокрема в аспекті формування екологічної культури. Саме народознавство є своєрідним підсилювачем у розв'язанні актуальних проблем екологічного виховання.

Екологічне виховання та природничо-наукова освіта дітей є не просто одним із найважливіших завдань сучасного суспільства, це необхідна умова його подальшого виживання. Необхідно навчити дітей екологічно доцільного способу життя. Робота в цьому напрямку повинна починатися вже з молодшого дошкільного віку, коли в дітей закладається фундамент пізнавальної активності і продовжуватися як в старших групах закладів дошкільної освіти, так і в подальшому шкільному навчанні.

Методика роботи з дітьми базується на гармонійному поєднанні емоційного впливу рідної природи з ознайомленням з багатовіковим народним досвідом. Це може бути здивування, потрясіння, милування, естетична насолода, задоволення пізнавальної активності. Природа - невичерпне джерело духовного збагачення. Діти постійно в тій або іншій формі стикаються з навколишнім природним середовищем. Зміст роботи з екологічної освіти дошкільників варто будувати за наступними блоками: Я і природа. Вода. Повітря. Пісок, глина, каміння. Сонце. Ґрунт. Рослини. Тварини. Ліс і його мешканці. Людина і природа. У своїй роботі з екологічного виховання дітей вдоцільно використовувати різноманітні форми і методи в комплексі. Вибір форм і методів навчання та необхідність комплексного їх використання визначається віковими можливостями дітей, характером виховно-освітніх завдань, які необхідно вирішити вихователю. Діти з задоволенням долучаються до підготовки і проведення таких календарних свят як Водохреща, коли педагоги розповідають про значення води в природі і житті людини, її властивості, зустріч птахів, Благовіщення, Великдень, Івана Купала, Спас яблучний і Спас медовий, Воздвиження, Покрова, Свято Святого Миколая, Різдво. Педагоги розповідають про історію і сутність свята, народний прогностик, особливості святкування та обов'язково звертають увагу на природоохоронні традиції.

Спільна діяльність педагогів з дітьми (цільові прогулянки, екскурсії в природу; обговорення з дітьми правил безпечної поведінки в природі: «Дикі тварини: друзі чи вороги?», «Чим небезпечні гриби?», «Правила друзів природи», «Поверни природі чистоту»; евристичні бесіди, в ході яких діти отримують можливість доводити свої міркування, використовуючи накопичений досвід; посильна праця в природі, пошуково-дослідницька і проектна діяльність в контексті календарних свят українського народу сприятимуть формуванню екологічної культури..

Отже, використання календарних свят і обрядів допомагає в роботі по формуванню екологічної культури та є ефективним способом розвивальної, особистісно-орієнтованої взаємодії дорослого і дітей, забезпечує розвиток творчої ініціативи і самостійності дітей; відкриває можливості для формування власного життєвого досвіду спілкування з навколишнім світом; реалізує принцип співробітництва дітей і дорослих.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Павлов В. І., Лебедев В. О. Словник найбільш уживаних термінів з філософії, логіки, етики, естетики та релігієзнавства. – Харків : УкрДУЗТ, 2019. – 160 с.
2. Скуратівський В. Т. Місяцелік. Український народний календар. - К. Мистецтво 1993. 208 с.

Прусак П. В.

Аспірант кафедри психології та педагогіки,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0006-8512-2446

ЩОДО ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОУЧИНГУ

Необхідність підготовки професійних психологів, здатних ефективно надавати психологічну допомогу, здійснювати супровід клієнтів, зумовлена зростаючою потребою суспільства у таких фахівцях, яка неймовірно зросла у період війни, яка підвищила стресогенний вплив на кожного українця. Вказаній проблематиці присвячено дослідження Ф. Василюка, Ю. Вінтюка, Ю. Гичко, І. Дубровіної, Л. Марковець, О. Нежинської, Н. Пов'якель, В. Тименко, С. Романової, О. Рудницьких та ін.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки «Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти» № 1583 від 29 грудня 2023 року було внесено певні зміни до стандарту вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія для першого бакалаврського рівня вищої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2019 року №565). Так, з'явилась нова редакція певних спеціальних компетентностей («СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання)... СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в тому числі особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)... СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту») [2] та програмних результатів навчання: «ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання)... ПР. 11. Скласти та реалізувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в тому числі у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)» [2]. Нові освітні орієнтири зумовили оновлення змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців бакалаврів зі спеціальності 053 Психологія через введення нових освітніх компонентів, оновлення змісту існуючих.

Розкриємо підходи до змісту підготовки майбутніх психологів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Консультування та корекційно-розвивальна робота» за спеціальністю 053 «Психологія» у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».

Перш за все зазначимо, що оновлено зміст освітніх компонентів: «Педагогічна психологія», «Психологія управління та організаційна психоло-

гія», «Теорія та практика соціально-психологічного тренінгу», «Основи психологічного консультування», «Тренінг психічного здоров'я», «Професійне самовдосконалення: управління кар'єрою через менторинг та коучинг», «Арттерапія».

Виходимо з того, що навчальний процес під час вивчення кожного освітнього компоненту освітньо-професійної програми має будуватися із використанням технології коучингу. За такого підходу, як зазначає Ю. Вінтюк, він здатен орієнтуватися «на тих, хто навчається, де роль викладача більш схожа на ту, що відіграє тренер або консультант, і полягає у тому, щоб направляти студентів, розкриваючи і використовуючи при цьому їхній власний внутрішній потенціал» [1, с. 32].

Зупинимось на новому освітньому компоненті «Основи коучингових технологій в практиці фахівця» (4 кредити). Метою даної дисципліни є: вивчення теоретичних основ та практичних прийомів використання коучінгу в діяльності психолога, основних інструментів коучингу, які можуть бути використані в різних сферах людського життя та спрямовані на розвиток особистості. Особлива увага приділяється розвитку навичок дослідження реальності, постановки цілі, побудови реалістичного плану досягнення цілі та оцінки результатів досягнення.

Дана навчальна дисципліна спрямована на формування у студентів здатності мотивувати людей та рухатися до спільної мети; здійснювати аналіз соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості; виявляти потреби вразливих категорій громадян, у тому числі тих, хто опинився в складних життєвих обставинах; оцінювати потреби, особливості та ресурси клієнтів; взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; бути гнучким і змінювати план роботи згідно з нагальними потребами, що можуть з'являтися спонтанно під час проведення зустрічей з клієнтами; дотримуватися етичних принципів та стандартів в роботі психолога.

Під час проведення лекційних занять увага майбутніх психологів акцентується на різних питаннях: Історія виникнення напрямів та особливості сучасного етапу розвитку коучінгу в Україні та світі. Структура коучингової сесії. Особистість коуча. Вимоги до особистості коуча. Моделі-коучінгу. Особливості роботи за схемами-моделями GROW, TGROW та OSCAR, Матриця Ейзенхауера, «Колесо життєвого балансу», «Коло досконалості», «Декартові координати», Стратегія Уолта Діснея. Слухання в коучинговому процесі. Напрямки розвитку навичок слухання клієнта. Питання в коучинговому процесі. Особливості використання питань на різних етапах коучингового процесі. Принципи побудови якісних питань в коучінгу. Зворотний зв'язок в коучинговому процесі. Функції та цілі зворотного зв'язку в коучинговій комунікації. Робота з логічними рівнями Ділтса при постановці цілі. Помилки в коучинговому процесі. Етичні дилеми в коучинговому процесі. Причини та передумови помилок у коучинговому процесі. Супервізія та її роль в коучинговій діяльності.

Практичні заняття акцентовано на безпосереднє відпрацювання здобувачами різних інструментів коучингу. Увага викладачів зосереджена

на ігрових, тренінгових технологіях, вирішенні кейсів, аналізі відеозаписів коучингових сесій, взаємному навчанні студентів.

Обов'язковим елементом є супервізія та менторство – підтримка студентів з боку досвідчених коучів та викладачів, аналіз помилок та шляхів їх усунення. Коучингова супервізія має значення, тому що містить в собі досить переваг: надає практичні рекомендації, дозволяє обговорити ідеї, методи та прийоми; заохочує різні точки зору та вивчає нові способи роботи; сприяє ефективності та етичності, виявляє «сліпі» зони, розвиває професійну впевненість коуча, дозволяє краще усвідомити тонкощі використання інструментів коучингу для консультативної роботи, зрозуміти їхній потенційний вплив і навчитися з ними працювати тощо.

Підсумовуючи зазначимо, що інтеграція коучингових методів в освітньо-професійні програми сприяє підвищенню професійної компетентності студентів, розвитку їх комунікативних навичок та здатності до ефективного психологічного супроводу клієнтів. Для досягнення високого рівня підготовки необхідне впровадження комплексного підходу, що включає теоретичну, практичну та супервізійну складові.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вінтюк Ю.В. Коучинг у професійній підготовці майбутніх психологів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск No 2.2020. С. 31-37. DOI 10.31651/2524-2660-2020-2-31-37.
2. Наказ Міністерства освіти і науки «Про внесення змін до деяких стандартів вищої освіти» № 1583 від 29 грудня 2023 р. Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2023/Nakaz-1583.vid.29.12.2023.pdf>.

Кібаленко В. В.

Аспірант 1-го року навчання кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID: 0009-0007-2386-7634

СТВОРЕННЯ VR-ЗАСТОСУНКУ З ІНТЕГРАЦІЄЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток віртуальної реальності (VR) та штучного інтелекту (AI) суттєво змінює підходи до розробки цифрових освітніх, тренувальних та професійних платформ. Інтеграція AI у VR-застосунки відкриває нові можливості для створення адаптивних, персоналізованих та інтелектуальних освітніх середовищ, які здатні змінювати сценарії взаємодії залежно від дій користувачів, аналізувати їхні потреби та забезпечувати реалістичну симуляцію реального світу.

Дослідження інтеграції штучного інтелекту у VR-застосунки є актуальним як для освіти та науки, так і для бізнесу та індустрії розваг. Воно відкриває нові перспективи у розробці адаптивних, високоефективних VR-систем, які можуть змінюватися в режимі реального часу, реагувати на корисні дії та забезпечувати високий рівень персоналізації. Удосконалення AI-орієнтованих VR-рішень сприятиме подальшій цифровій трансформації багатьох галузей, підвищенню ефективності освітнього процесу та створенню інноваційних продуктів, які відповідають сучасному суспільству.

Першим кроком у розробці VR-застосунку є чітке визначення цілей, які повинні відповідати функціональним, інтелектуальним та технічним вимогам. Науковий підхід передбачає аналіз потреб користувачів, визначення проблемних областей та вибір відповідних VR та AI технологій для їх вирішення.

Визначаючи загальну мету VR-застосунку необхідно з'ясувати до якої сфери застосування він належить як-от: освітньої, медичної, промислової, геймінгової, психологічної тощо. В залежності від цього, це може бути як створення інтерактивних VR-курсів з адаптивним навчанням на основі ШІ, так і розробка VR-симуляторів для підготовки медичних спеціалістів чи навчання персоналу в безпечних віртуальних умовах тощо.

Наступний етап полягає у аналізі потреб користувачів за допомогою як наукових методів (анкетування, фокус-груп, аналізу ринку) так і визначення очікувань та вимог цільової аудиторії, ключових викликів та конкурентних переваг.

Далі необхідно визначити роль ШІ у VR-застосунку, чи то буде інтеграція ШІ для адаптивного навчання, створення інтерактивних NPC, генерації динамічних сценаріїв, розпізнавання мови та жестів тощо чи використання алгоритмів машинного навчання для покращення інтерактивності та персоналізації досвіду.

На наступному етапі відбувається формування технічних вимог яке полягає у складанні документу з технічними вимогами в якому зазначається перелік функцій, необхідне обладнання, програмні компоненти. Також враховуються можливості та обмеження VR та AI технологій.

Важливим етапом є вибір технологічного стеку, який впливає на продуктивність та можливості VR-застосунку. Необхідно адаптувати стек до цілей та особливостей інтеграції VR та AI.

По-перше необхідно обрати VR-двигжок. Це може бути Unity, який є простий у використанні, містить велику спільноту, в якій діляться досвідом, уроками та ресурсами, є підтримка XR Interaction Toolkit та ML-Agents Toolkit. Як альтернативу можна обрати Unreal Engine, що має потужний рушій для високоякісної графіки, підтримку OpenXR, SteamVR та Blueprint AI System.

По-друге, потрібно здійснити добір інструментів для штучного інтелекту як-от: TensorFlow (машинне навчання, розпізнавання образів та голосу), OpenAI GPT (генерація динамічних діалогів для NPC), ML-Agents (Unity) (навчання агентів у віртуальних середовищах), NVIDIA Omniverse AI (генерація 3D-сцен та фотореалістичних персонажів).

Наступний важливий етап, який здійснюється на основі попередніх – це:

- обрання мови програмування: C# є основною мовою для Unity, інтегрується з AI API через Python; C++ використовується в Unreal Engine для високої продуктивності; Python використовується для машинного навчання, обробки даних, роботи з TensorFlow.

- добір хмарних сервісів для обчислень: Google Cloud AI, Microsoft Azure AI, Amazon Web Services (AWS AI) використовуються для обробки складних AI-алгоритмів.

- вибір пристроїв для VR відповідно до рівня деталізації та продуктивності VR-застосунку: Meta Quest 2/3, HTC Vive Pro, Valve Index.

На наступному етапі відбувається інтеграція ШІ в VR-застосунок, що вимагає ретельного планування та використання відповідних алгоритмів. Зокрема, для адаптивного навчання використовуються алгоритми машинного навчання для аналізу рівня знань користувача та адаптації навчального контенту. Для створення інтерактивного NPC застосовуються алгоритми машинного навчання для створення розумних персонажів з можливістю навчання та взаємодії з користувачем. Для генерації динамічних сценаріїв використовуються алгоритми ШІ для створення середовища, яке змінюється у відповідь на дії користувача. Розпізнавання мови та жестів використовує алгоритми обробки природної мови та комп'ютерного зору для спрощення управління VR-застосунком.

Отже, створення VR-застосунків з інтеграцією ШІ є складним, але перспективним напрямком. Визначення цілей, аналіз потреб користувачів, вибір відповідного технологічного стеку та інтеграція ШІ є ключовими факторами успіху. Науковий підхід до розробки VR-застосунків дозволяє створювати ефективні та інтерактивні рішення, які відповідають потребам користувачів та відкривають нові можливості для різних галузей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Titova L., Yamkovenko V. Advantages and challenges of implementing augmented reality technology in the educational process. *Immersive technologies in education* : Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference with International Participation, Kyiv, 2023. Kyiv, 2023. P. 50–55. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15920>.
2. Кібаленко В.В. Використання засобів доповненої та віртуальної реальності в освітньому процесі. *Сучасні інформаційні технології в освіті і науці* : VI Всеукр. науково-практ. конф., м. Умань, 14–15 листоп. 2024 р. Умань, 2024. С. 106–109.
3. Ковтанюк І. І., Ковтанюк М. С. Штучний інтелект та візуальні моделі знань в освіті. *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка* : V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Полтава, 20–21 лютого 2025 р. Полтава, 2025. С. 134–137.
4. Медведєва М.О. Застосування технологій штучного інтелекту для автоматизації оцінювання знань у адаптивних навчальних системах. *Десята міжнародна конференція з адаптивних технологій управління навчанням ATL – 2024*, м. Одеса, 23–25 жовт. 2024 р. Одеса, 2024. С. 57–60.
5. Медведєва М.О. Інноваційні AI-інструменти в освіті: трансформація освітнього процесу за допомогою штучного інтелекту. *New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions* : Міжнародна науково-практична конференція, м. Марсель, 21–23 жовтня 2024 р. Марсель, 2024. С. 137–140.

Shapoval O. V.

PhD student,

Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine,
Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4478-3193

DETERMINANTS OF INDUSTRY 4.0 ADOPTION IN GLOBAL HIGHER EDUCATION: A CROSS-NATIONAL ASSESSMENT

The development of Industry 4.0 (IR 4.0) technologies has introduced an unparalleled level of complexity for higher education institutions (HEIs) throughout the world, leaving a number of them struggling to adapt and make the most out of these rapid developments. Even to this day, the levels of adoption of novel technologies and practices demonstrate significant discrepancies between different regions of the world.

The aim of this study is to conduct a cross-national assessment and formalize distinct driving factors and challenges of Industry 4.0 adoption in higher education institutions. The practicality of the research lies in providing insights based on the evaluation of a larger perspective and demonstrating interconnection between regional driving factors and challenges.

The study was conducted across the following regions: North America, Latin America, European Union, Africa, Middle East, South Asia, South-East Asia, and East Asia. The results of the assessment are presented in Table 1.

Based on the results of the study, the following findings are described:

- Developing countries face a set of similar, distinct challenges: financial limitations, lack of qualified teachers, underdeveloped digital infrastructure, and lack of digital culture maturity among both teachers and students.
- Despite a number of structural challenges, most developing countries recognize the potential of IR 4.0 adoption in higher education and express great interest in new technologies.
- In a number of countries, despite the overall high levels of technological readiness and/or existence of technological infrastructure, the actual pace of innovation adoption stalls, which shows that focusing solely on technology development is often not sufficient. This is especially clearly demonstrated in the Middle East where IR 4.0 adoption is slowed down even despite technological readiness and organizational support, including from top management of the institutions.
- As demonstrated by regions with strong regulatory frameworks, the existence of clear and coordinated regulations can be a powerful factor for stimulating IR 4.0 adoption. This is especially valuable in regions with weaker or uneven innovation development, where it is difficult for innovation clusters to emerge naturally. However, as shown in the example of the EU, a regulatory-only approach is not sufficient to solve structural challenges.
- Strong digital culture, which includes digital literacy, is a significant factor in the overall innovation adoption within the region, which then translates

Table 1

**The primary driving factors and challenges of Industry 4.0 adoption
in higher education within the assessed regions**

Region	Driving factors	Impeding factors
North America	- Integration of higher education into industrial environment [1, pp. 43-48]; - Strong research foundation [1, pp. 43-48].	- Adaptation of higher education programs to modern industry needs; - Educators' upskilling to adapt to modern teaching practices.
Latin America	- High levels of research output [2, pp. 4-6]; - Steadily growing interest towards IR 4.0 technologies.	- Limited financing; - Limited digital culture development and cultural specifics.
European Union	- Strong legal foundation and state-curated innovation development through a series of initiatives (e.g., innovation hubs) [3, pp. 10-18].	- Uneven development levels between different regions [3, pp. 12-16].
Africa	- Ongoing digital transformation and popularization of IR 4.0 technologies; - High level of interest towards modern teaching practices [4, pp. 6-7]; - Growing role of STEM education [5, pp. 4-5].	- Lacking technological infrastructure [4, pp. 6-7]; - Lack of qualified personnel [4, pp. 6-7]; - Limited digital culture development and cultural specifics [4, pp. 6-7].
Middle East	- High level of digitalization among HEIs [6, pp. 33-37].	- Lack of coordination between industry needs and qualifications [6, pp. 33-37]; - Lack of comprehensive transformation strategies [7, pp. 18-20].
South Asia	- Strong role of private education institutions [8, pp. 8-12]; - Organizational factors aimed at supporting management processes within institutions [8, pp. 8-12].	- Lack of coordination between study programs, teaching methods, and industry needs [9, pp. 8-9]; - Slow development of digital infrastructure among institutions [9, pp. 8-9];
South-East Asia	- Understanding of positive role of modernization in study process [10, pp. 7-11]; - Strong integration of youth into the digital economy [11, pp. 5-6].	- Slow development of technological infrastructure [10, pp. 7-11]; - Low organizational readiness [10, pp. 7-11]; - Gaps in understanding of IR 4.0 concepts [10, pp. 7-11].
East Asia	- High level of scientific output [12, pp. 3-4]; - High numbers of students in higher education [12, p. 6].	- Gaps in digital infrastructure [12, pp. 13-15]; - Lack of cross-border scientific coordination, especially with other regions of the world [12, p. 15].

Source: developed by the author based on [1-12]

to transformation of higher education institutions. This also shows that technological development and social processes do not exist in isolation, but are rather interconnected. This codependency can both slow (as in Africa and Latin America) and boost adoption (as in South-East Asia).

In the research, the cross-national evaluation of primary driving and impeding factors of Industry 4.0 adoption in global higher education was conducted. Obtained results can be incorporated during strategic planning and development of comprehensive transformation management strategies to consider the regional specifics, leveraging the existing driving factors and accounting for the impeding factors. Further research in this direction may be focused on a more targeted investigation of the nature and tendencies of IR 4.0 adoption factors in a particular region or country.

REFERENCES:

1. Accelerating Innovation Ecosystems: The Promise and Challenges of Regional Innovation Engines / J. Guzman et al. *Entrepreneurship and Innovation Policy and the Economy*. 2024. Vol. 3. P. 9–75. URL: <https://doi.org/10.1086/727744> (date of access: 20.02.2025).
2. Herrero-Solana V., Piedra-Salomón Y. *Industry 4.0 in Latin America: Countries and Institutions with the Greatest Innovation and Global Impact*. 2022. (Preprint).
3. Dyba W., Di Maria E., Chiarvesio M. Actions fostering adoption of Industry 4.0 technologies in manufacturing companies in European regions. *Investigaciones Regionales - Journal of Regional Research*. 2022. Vol. 53. P. 27–46. URL: <https://doi.org/10.38191/iirr-jorr.22.009> (date of access: 22.02.2025).
4. Fourth Industrial Revolution Tools to Enhance the Growth and Development of Teaching and Learning in Higher Education Institutions: A Systematic Literature Review in South Africa / L. I. Nwosu et al. *Research in Social Sciences and Technology*. 2023. Vol. 8, no. 1. P. 51–62. URL: <https://doi.org/10.46303/ressat.2023.4> (date of access: 21.02.2025).
5. Ayanda P. D. *The Fourth Industrial Revolution and Higher Education in Africa: A Systematic Review and Implications*. European Conference on e-Learning, Berlin, 28 October 2021. Berlin, 2021. P. 130–136.
6. Nationalization of Gulf labour markets: higher education and skills development in Industry 4.0 / M. Sholikah et al. *Globalisation, Societies and Education*. 2024. P. 1–2. URL: <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2406919> (date of access: 20.02.2025).
7. How Ready Is Higher Education for Quality 4.0 Transformation according to the LNS Research Framework? / B. Alzahrani et al. *Sustainability*. 2021. Vol. 13, no. 9. P. 5169. URL: <https://doi.org/10.3390/su13095169> (date of access: 20.02.2025).
8. Adopting Industry 4.0 by leveraging organisational factors / D. K. Srivastava et al. *Technological Forecasting and Social Change*. 2022. Vol. 176. P. 121439. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121439> (date of access: 20.02.2025).
9. A Systematic Review of Industry 4.0 Technology on Workforce Employability and Skills: Driving Success Factors and Challenges in South Asia / M. T. Miah et al. *Economies*. 2024. Vol. 12, no. 2. P. 35. URL: <https://doi.org/10.3390/economies12020035> (date of access: 20.02.2025).
10. Jamaludin R., McKAY E., Ledger S. Are we ready for Education 4.0 within ASEAN higher education institutions? Thriving for knowledge, industry and humanity in a dynamic higher education ecosystem?. *Journal of Applied Research in Higher*

Education. 2020. Vol. 12, no. 5. P. 1161–1173. URL: <https://doi.org/10.1108/jarhe-06-2019-0144> (date of access: 20.02.2025).

11. Vora-Sittha P., Chinprateep A. Readiness of the ASEAN Community for the 4th Industrial Revolution. Asian Social Science. 2021. Vol. 17, no. 2. P. 31. URL: <https://doi.org/10.5539/ass.v17n2p31> (date of access: 22.02.2025).

12. Horta H. Emerging and Near Future Challenges of Higher Education in East Asia. Asian Economic Policy Review. 2023. URL: <https://doi.org/10.1111/aepr.12416> (date of access: 22.02.2025).

Iryna Lysenko

Ph.D., Associate Professor at the Department of
Marketing, PR-Technologies and Logistics,
Chernihiv Polytechnic National University,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9960-1599

INNOVATIONS IN LEARNING: INTEGRATING TECHNOLOGY FOR ENHANCED EDUCATIONAL OUTCOMES

The 21st century has brought unprecedented changes to the landscape of education, driven by rapid technological advancements and evolving societal needs. By synthesizing current research and trends, this paper provides a comprehensive overview of the innovative forces driving educational transformation and their implications for the future of learning. In today's world, the use of information and communication technologies has radically changed the possibilities of teaching and learning. The current situation in the world has clearly demonstrated the active transition from traditional teaching methods through lectures, seminars, laboratory works, and consultations to online education. Online learning has become one of the forms of learning that has emerged, is improving with the development of Internet technologies, and has clear characteristics, principles, and methods. Until recently, online learning was aimed mainly at adults or students who sought to improve and deepen their knowledge, skills, and abilities in a particular field.

Education has long been recognized as a cornerstone of societal progress, equipping individuals with the knowledge and skills necessary to thrive in an ever-changing world. However, traditional educational models are increasingly challenged by the demands of the digital age. The rise of information and communication technologies (ICT), coupled with the need for personalized and adaptive learning experiences, has spurred a wave of innovations in education. This paper aims to explore these innovations, examining their potential to revolutionize teaching and learning for the future.

The principles of the application of online learning are in the process of development, and its features have become serious challenges for the higher education system. It is worth noting that there are a number of issues that are related to the use of online learning and need to be studied in detail. At the same time, the abrupt closure of higher education institutions due to quarantine restrictions has created a number of issues in the technical support and psychological perception of the need to move from traditional to distance learning. In such a difficult situation, only those higher education institutions able to successfully overcome modern challenges, where conditions will be created for rapid adaptation in such conditions, in particular the transition from traditional to alternative models of educational services, will be successful.

One such model is online learning. Rapid scientific and technological progress in the field of Internet technologies through the introduction of modern

means of communication has allowed movement to a new level of knowledge and skills in the higher education sphere. In particular, it is possible to better adapt to modern conditions through online learning.

When, in the spring of 2020, higher education institutions had to switch to online learning in a relatively short time, many said that the future finally arrived, and online education was becoming the norm. However, several months have passed and students and teachers are saying more and more often that it is necessary to return to traditional methods, as during the pandemic online education demonstrated all its limitations and weaknesses. In particular, according to the UNESCO-UNEVOC International Center for Technical and Vocational Education and Training, online learning is the learning through information and communication technologies to improve distance education, implement open and accessible learning policies, and create more flexible learning activities and the possibility of using such technologies by higher education institutions [1].

AI is rapidly transforming various sectors, and education is no exception. AI-powered tools and platforms offer personalized learning experiences, intelligent tutoring systems, and automated administrative tasks. For instance, AI algorithms can analyze student performance data to identify areas of improvement and tailor educational content accordingly.

Additionally, AI chatbots can provide instant support to students, answering questions and guiding them through learning materials. VR and AR technologies provide immersive and interactive learning experiences, transcending the limitations of traditional classroom settings. VR allows students to explore historical sites, conduct virtual experiments, and engage in simulations that would otherwise be impossible. AR overlays digital information onto the real world, enhancing learning through interactive and contextualized experiences. For example, medical students can use AR to visualize human anatomy in 3D, while language learners can practice conversations in virtual environments.

Personalized learning platforms leverage data analytics and adaptive algorithms to tailor educational content and pace to individual student needs. These platforms can identify learning gaps, provide targeted interventions, and offer customized learning pathways. By fostering a sense of ownership and autonomy, personalized learning platforms empower students to take control of their educational journey [2].

Collaborative online environments facilitate interactive and engaging learning experiences beyond the confines of the traditional classroom. These platforms enable students to collaborate on projects, participate in virtual discussions, and access educational resources from anywhere in the world. By fostering a sense of community and promoting peer-to-peer learning, collaborative online environments enhance student engagement and motivation. PBL is a student-centered approach that engages learners in real-world projects, fostering critical thinking, problem-solving, and collaboration skills. By tackling authentic challenges, students develop a deeper understanding of subject matter and apply their knowledge in meaningful contexts.

Innovations in education have a profound impact on student engagement and motivation. Personalized learning experiences, immersive technologies,

and interactive learning environments cater to diverse learning styles and preferences, fostering a sense of ownership and autonomy. By making learning more relevant and enjoyable, these innovations enhance student motivation and promote a lifelong love of learning.

The 21st century demands a new set of skills, including critical thinking, creativity, collaboration, and communication. Innovations in education play a crucial role in developing these skills. Project-based learning, collaborative online environments, and gamified learning experiences provide opportunities for students to practice and refine these essential skills.

While innovations in education offer immense potential, they also present challenges and considerations. The digital divide, which refers to the gap between those who have access to technology and those who do not, can exacerbate inequalities in education. Additionally, the rapid pace of technological change requires educators to continuously adapt and update their skills. The use of AI in education raises ethical concerns regarding data privacy, algorithmic bias, and the potential for dehumanization. It is crucial to develop ethical guidelines and frameworks to ensure that AI is used responsibly and equitably in education [3].

In the age of innovation, the role of educators is evolving from knowledge transmitters to facilitators of learning. Educators must embrace new technologies, adopt innovative pedagogical approaches, and foster a culture of collaboration and creativity. The future of learning is likely to be characterized by personalized, adaptive, and immersive experiences. AI, VR/AR, and other emerging technologies will continue to shape the educational landscape, providing students with access to a wealth of knowledge and opportunities. In an era of rapid change, lifelong learning is becoming increasingly essential. Individuals will need to continuously acquire new skills and knowledge to remain competitive in the workforce. Innovations in education can facilitate lifelong learning by providing flexible and accessible learning opportunities.

Innovations in education are transforming the way we teach and learn, paving the way for a future where education is personalized, engaging, and accessible to all. By embracing emerging technologies, adopting innovative pedagogical approaches, and addressing ethical considerations, we can harness the transformative potential of innovations in education to create a brighter future for learners worldwide.

REFERENCES:

1. International Centre for Technical and Vocational Education and Training. Available online: <https://unevoc.unesco.org/home/TVETipedia+Glossary/lang=en/filt=all/id=188> (accessed on 25 February 2025).
2. Lysenko, I.; Stepenko, S.; Dyvnych, H. Indicators of Regional Innovation Clusters' Effectiveness in the Higher Education System. *Educ. Sci.* 2020, 10(9), 245; <https://doi.org/10.3390/educsci10090245> (accessed on 25 February 2025).
3. Lysenko I, Verbytska A, Novomlynets O, Stepenko S, Dyvnych H. Analysis of Online Learning Issues within the Higher Education Quality Assurance Frame: 'Pandemic Lessons' to Address the Hard Time Challenges. *Education Sciences*. 2023; 13(12):1193. <https://doi.org/10.3390/educsci13121193> (accessed on 25 February 2025).

Vasylenko O. V.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Language Training Department,
National Academy of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6364-7317

MODERN GLOBAL TRENDS IN ADULT EDUCATION DEVELOPMENT

The mainstream of the current world education system, supported by UN and UNESCO is to promote lifelong learning and one of the constituents of this global movement, aiming to meet the learning needs of all children, youth and adults, is adult learning and education (ALE). ALE can promote sustainable development, healthier societies, and more active citizenship, thus it helps tackle pressing economic, social and environmental challenges in all nations, as it is stated in numerous international documents. ALE is a modern learning alternative to a current formal education that serves diverse learners with a variety of needs, and many adult education programs successfully attract and retrain adult students. The purpose of adult education is typically related to personal growth and development as well as occupation and career preparedness. The larger scale goal of adult education may be the growth of society by enabling its citizens to keep up with societal change and maintain good social order. Adult learners who acquire new knowledge, skills and attitudes in a wide range of contexts are better equipped to adapt to changes in their environments.

To promote and strengthen adult learning and education, the UNESCO has adopted the “Recommendation on Adult Learning and Education” (RALE). This document reminds that learning is a lifelong endeavor that can occur in formal, non-formal and informal settings. The ultimate goal is to ensure that adults can participate fully in societies and the world of work. As noted in the Recommendation, the aim of adult learning and education is to equip people with the necessary capabilities to exercise and realize their rights and take control of their destinies. It promotes personal and professional development, thereby supporting more active engagement by adults with their societies, communities and environments. It is therefore a crucial tool in alleviating poverty, improving health and well-being and contributing to sustainable learning societies [3, p. 8].

Three key domains that are of central importance for ALE are identified as: 1) literacy and basic skills, 2) continuing education and vocational skills, 3) liberal, popular and community education and citizenship skills. According to the Recommendation, all states should make progress in five key areas of action: to develop ALE policies and programs, to improve the governance of ALE, to increase funding for ALE, to promote participation, inclusion and equity, to improve the quality of ALE. [3, p. 12]

Also, RALE recognizes the value and relevance of information and communication technologies (ICTs) for adult learning and education, which are seen as holding great potential for improving access by adults to a variety

of learning opportunities, resulting in greater equity and inclusion. It notes that ICTs offer various innovative possibilities for realizing lifelong learning, reducing the dependence on traditional formal structures of education and permitting individualized learning. Through mobile devices, electronic networking, social media and online courses, adult learners can access learning opportunities anytime and anywhere. Information and communication technologies also have considerable capacity for facilitating access to education for people with disabilities, permitting their fuller integration into society, as well as for other marginalized or disadvantaged groups [3].

Having analyzed the UNESCO's documents we may reveal the current global trends in development of adult learning and education.

The widespread world network promoting ALE and lifelong learning for all is the UNESCO Global Network of Learning Cities. It is an international policy-oriented network providing inspiration, know-how and best education practice. A learning city is defined as a city that: effectively mobilizes its resources in every sector to promote inclusive learning from basic to higher education; revitalizes learning in families and communities; facilitates learning for and in the workplace; extends the use of modern learning technologies; enhances quality and excellence in learning; and fosters a culture of learning throughout life. In doing so, the city enhances individual empowerment and social inclusion, economic development and cultural prosperity, and sustainable development. [5, p. 99] The Network supports the achievement of particular goals to “ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all” and “to make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable”. [5, p. 101] Thus, the Global Network of Learning Cities supports and improves the practice of ALE and lifelong learning in the world's cities by promoting policy dialogue and peer learning among member cities; forging links; fostering partnerships; providing capacity development; and developing instruments to encourage and recognize progress made in building learning cities.

One of the leading global trends in adult learning development is wide spreading non-formal adult learning (NFAL), which is “institutionalized, intentional and planned by an education provider” outside of the formal education sector and which does not necessarily lead to a formal qualification. [1] In fact, compared to formal education, which is supervised by national or sub-national governments, NFAL is typically less regulated, and its quality remains highly variable, not only across countries but across providers within a country. At the same time, non-formal training plays a leading role for up-skilling adults, in particular those with low levels of skills, who are usually reluctant to enter a formal education pathway. The objective of non-formal adult education is, by taking a point of departure in the courses and activities, to increase the individual's general and academic insight and skills and enhance the ability and desire to take responsibility for their own life, as well as taking an active and engaged part in society. [1] NFAL in world dimension comprises independent non-formal educational activity: evening schools and voluntary activity in associations; University extension courses; day folk

high schools; private independent schools (home economics schools, arts and crafts schools, and continuation schools). Non-formal adult education comprises teaching, study circles, lectures, debate creating activities and flexibly organized activities, and fees are often charged for participation.

Within non-formal adult learning, the issue of recognition, validation and accreditation of non-formal and informal learning (RVA) stands out. It is of utmost importance to use RVA for integration of outcomes of non-formal and informal learning into national, regional and global qualifications frameworks. After developing the “Guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-formal and Informal learning” (2012), some states have worked out mechanisms to recognize and validate non-formal and informal learning. [4] This strategy is a practice that makes visible and values the full range of competences (knowledge, skills and attitudes) that individuals have obtained through various means in different phases and contexts of their lives. RVA gives individuals an incentive to continue to learn, empowers them and enables them to become more active in the labour market and in society in general.

Literacy and basic skills are referred to as another fundamental direction of ALE that strengthens national capacities to scale up quality, inclusive and gender-sensitive literacy programs. Literacy contributes to the safeguarding not only of education as a human right, but also enables to exercise fundamental freedoms that make societies more equal and just. The United Nations General Assembly resolution «Literacy for life: Shaping future agendas» reaffirms the above principles and continues to underline the importance of strengthening joint efforts among all stakeholders in the international community to advance the global literacy agenda. [2] Literacy and Basic Skills activities focus on gender equality, developing adults and youth by following:

1. Promoting holistic, integrated, sector-wide and cross-sectoral approaches to literacy through advocacy, networking and partnership activities.
2. Facilitating policy dialogue with relevant actors in states and assisting them to integrate literacy and basic skills into national education policies and development strategies in order to support peace, social cohesion and sustainable development.
3. Conducting action-oriented and policy-driven research and disseminating the results in order to improve the quality and relevance of literacy policy and programs.
4. Making available evidence-based knowledge and examples of innovative literacy and numeracy policies and programs through the Effective Literacy and Numeracy Practices Database.
5. Developing the capacities of literacy stakeholders in order to improve policies, program design, management, monitoring and evaluation. [6, p. 14]

Thus, among others the contemporary trends and development directions of adult learning and education in the world are continuing education, learning cities, literacy and basic skills, non-formal education and its validation and recognition.

REFERENCES:

1. Improving the Quality of Non-Formal Adult Learning. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications_f1b450e1-en.html
2. Literacy for life : shaping future agendas : resolution / adopted by the General Assembly. UN General Assembly. 2024. 6 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4071603?v=pdf>
3. Recommendation on Adult Learning and Education. UNESCO, UIL. 2015. 65 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245119>
4. UNESCO Guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-formal and Informal Learning. UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2012. 12 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000216360>
5. Yang J. An overview of building learning cities as a strategy for promoting lifelong learning. Journal of Adult and Continuing Education, 2012, 18(2), p. 97–113.
6. Yorozu R. Lifelong learning in transformation: promising practices in Southeast Asia. UNESCO, UIL. 2018. 62 p.

Свинаренко Н. О.

к.і.н., доцент,

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця,
м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0000-1234-5678

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ПОЛЬСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЧЕРЕЗ МУЗЕЙНУ ПЕДАГОГІКУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Метою даної роботи є аналіз освітньої роботи університетських музеїв Польщі як метод популяризації закладів вищої освіти.

Музеї у сьогоднішньому світі є надзвичайно важливими. А особливо у сучасній Польщі, де їх кількість перевищує будь-які середньостатистичні показники. Про сучасні польські музеї та особливості їх роботи писали у своїх дослідженнях Белікова М.В. [1], Казанцева Л.В. [2]. Про відмінність університетських музеїв від інших культурних закладів йдеться у статті Паски А. [3]. Про євроінтеграцію сучасного культурного життя та про корисні уроки, які українські музейники можуть отримати від вивчення позитивного польського досвіду йдеться у статті Свинаренко Н. [4]. Про появу у сучасній Польщі новітніх музеїв, про проведення музеями важливих соціальних заходів, про активну популяризацію науки повідомляє багато інтернет-джерел [5-7]. Деякі музеї Польщі орієнтовані на іноземних туристів, інші - родинний відпочинок, на студентів, школярів. Саме школярі і є тією важливою аудиторією, які з часом можуть стати студентами тих чи інших польських вищих навчальних закладів. Один з найвідоміших музеїв Польщі – Музей Варшавського університету (1980), хоча його численні наукові та художні колекції, які збиралися від часу заснування Варшавського університету (1816). Екскурсія тут розпочинається із залів палацу Тишкевичів-Потоцьких, де розташований музей, потім прямують до Старої університетської читальні, Колонної зали, резиденції керівництва університету, що у палаці Казімеж. Далі слухачі потрапляють до палацу Уруських-Четвертинських, де працює зараз для студентів факультет географії та регіональних досліджень. Для юного покоління все виглядає яскраво, статечно, і звичайно ж, закарбовується у пам'яті на довгий час.

Значний досвід музейної педагогіки має і Ягеллонський університет у м. Кракові, тут для відвідувачів працюють: музей історії медицини, музей історії «Collegium Maius», музей Ботанічного саду, музей фармації, природоосвітній центр, музей анатомії «Collegium Medicum», анатомопатологічний музей. Музей історії Ягеллонського університету веде свою історію від 1400 р., коли польський король Владислав II Ягайло передав цю споруду Краківській академії (1364). У середині XV ст. її називали «Collegium Maius», що перекладається як «головна колегія». Вважається, що саме там викладав видатний український вчений Юрій Дрогобич Котермак (1450–1494), згодом - ректор Болонського університету. Колекції музею містять сім збірок: збірка навчально-наукових

інструментів, яка складається з 2000 експонатів; колекція західноєвропейського живопису, що включає 21 картину і скульптуру XVI–XIX ст.; збірка негативів і фотографій, що складається з 35 тис. негативів і 1000 старих фотографій з колекцій відомих польських фотографів XIX–XX ст.; збірка скульптур епохи середньовіччя і бароко; колекція графіки, яка містить приблизно 2000 предметів і включає в себе акварелі, рисунки і гравюри польських та зарубіжних художників, починаючи з XV ст.; колекція декоративного мистецтва, що складається з 7000 об'єктів і включає в себе предмети ювелірного, керамічного, текстильного, меблевого виробництва та мистецтва, у тому числі скіпетр королеви Ядвіги; збірка дерев'яних гравюр, що складається з 3000 об'єктів, у тому числі гравюри Віттенберзької біблії (1534) [3, с.264]. Музей фармації Ягеллонського університету має у своїй колекції хімічне обладнання епохи середньовіччя, портрети відомих викладачів і т.і.

Музей університету Марії Кюрі-Скłodовської у Любліні був офіційно відкритий 3 жовтня 1980 р. Серед експозиції музею важливе значення мають твори сучасного мистецтва, переважно малюнки, графіка та екслібри. Зоологічний музей цього закладу організовує заняття для батьків з дітьми, що захоплюються фауною і флорою, відвідують Дитячий університет. Музей відвідують організовані групи учнів початкових, середніх і старших класів, для яких проводяться музейні заняття та професійні екскурсії на наукову та науково-популярну тематику.

У склад Вроцлавського університету входять такі складові як: музей університету, природничий музей, музей людини, геологічний музей, мінералогічний музей, будинок археологів. У листопаді 2017 року університет отримав фінансування для проекту «Leopoldina online – платформа для інтеграції та спільного використання електронних ресурсів Вроцлавського університету для науки, освіти та популяризації знань», його реалізовано в рамках операційної програми «Цифрова Польща на 2014–2020» [3, с.265].

Музей Вроцлавського університету працює від 1992 р. і його будівля вважається однією з найцінніших пам'яток бароко не тільки у Польщі, а й у всій Центрально-Східній Європі. Музей має зал Леопольдіни, ораторій Маріанум, Математичну вежу та виставкові зали. Глядачам пропонують перегляд скульптури XVIII–XIX ст., живопису XVIII–XX ст., графіки XIX–XX ст., наукового приладдя XV–XX ст., виробів декоративно-прикладного мистецтва XVIII–XX ст., фотографічну колекцію XIX–XX ст. та листівки, пов'язані з історією університету [3, с.266]. Надзвичайно цінними є, колекція астрономічних приладів, серед яких: астролябія XV ст., небесна куля 1699 р., екваторіальний сонячний годинник XVIII ст. та компас Галілея 1665 р.; оздоблений скіпетр та академічний одяг ректорів університету різних часів [3, с.266]. Така сукупність історико-культурних знань дуже зацікавить любителя гуманітарних дисциплін.

Музей Землі університету ім. Адама Міцкевича у Познані досить молодий, був заснований у 2009 р. Оригінальним для школярів є те, що студенти працюють тут гідями та екскурсоводами. Музейна колек-

ція становить близько двох тисяч унікальних і цінних зразків мінералів, гірських порід і скам'янілостей. Для школярів особливо цікавою буде побачити унікальну колекцію метеоритів та інших порід позаземного походження - це дуже поповнить їх географічні знання.

Музей Гданського університету, заснований у 2018 р. теж очікує своїх юних відвідувачів. Основною метою його діяльності є аналіз, збір, розвиток, зберігання та надання доступності експонатів, пов'язаних з академічною спадщиною університету та історією науки названого вищого навчального закладу.

Висновки. Колекції різноманітних польських університетських музеїв будуть цікавими для різних категорій відвідувачів - від маленьких до людей старшого віку. Популяризація музейних колекцій польських університетів відбувається, переважно, через виставки, наукові публікації, онлайн-презентації, навчальні екскурсії для студентів, віртуальні екскурсії для широкого загалу. Екскурсанти шкільного віку для сучасних польських університетських музеїв є категорією дуже важливою - бо гнучка свідомість дітей, вчасно зацікавлених прекрасним мистецтвом та корисними для суспільства знаннями призведе до того, що в певний час ці ж діти захочуть вступити до університету, в музеї якого вони колись побували і знайшли щире зацікавлення. Робота зі школярами різного віку - це дуже відповідальна робота, яка спрямована на активне зацікавлення екскурсантів наукою у найрізноманітніших її проявах. Сама історія Польщі, викладена екскурсоводами у адаптованих розповідях, підкріплена яскравими ексклюзивними предметами королівських дворів, яскравим убранством залишається у пам'яті набагато довше, ніж поважні наукові статті, написані сухою академічною мовою, зрозумілою обмеженій кількості людей. Дуже цікавим моментом є факт проведення екскурсій активними та розумними студентами, які навчаються у цих же університетах. Екскурсії численними польськими університетськими музеями виховують у студентів почуття патріотизму, формують історичну пам'ять, відповідальне ставлення до навчання, розширюють індивідуальний кругозір, викликають у дітей щире зацікавлення науково-дослідницькою та реставраційною роботою, розвивають творчі ідеї.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белікова М.В. Аналіз послуг інтерактивних музеїв Польщі та України. Економіка та управління підприємствами. 2019. Вип.2 (19). С.105-112.
2. Казанцева Л.В. Університетські музеї: європейський досвід та українська практик. 36. пр. Міжнар. наук.-практ. Конф. (6-7 жовт. 2011 р., м. Київ). Ніжин: Вид-во НДУ іме-ні Миколи Гоголя. 2012.С. 52-59.
- 3.Паска А. Формування освітнього простору засобами музейної педагогіки в університетах Республіки Польща. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 72, том 3, 2024. С.263-268. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-3-39>
4. Свиначенко Н.О. Український історико-архітектурний та музейний потенціал для успішної культурної євроінтеграції. Південний архів (історичні науки): Збірник наукових праць. Вип. XXXIX. Івано-Франківськ : ХДУ, 2022. С.19-26. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2022-39-3>

5. Краків, Польща. URL: <https://www.pilon.net.ua/ua/countries/polsha/krakov> (дата доступу 26.02.2025р.).
6. Найкрасивіші місця Польщі: де обов'язково побувати в цій європейській країні. URL: <https://www.yavp.pl/uk/turizm/naikrasyvishi-mistsia-polshchi-de-oboviazkovo-pobuvaty-v-tsii-ievropeiskii-kraini-14741.html> (дата доступу 26.02.2025р.).
7. Ніч Музеїв - карнавал культури. URL: <https://culture.pl/ua/stattia/nich-muzeiv-karnaval-kultury> (дата доступу 26.02.2025р.).

Загородня Л. П.

д-р пед наук, проф.,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна
ORCID: 0000-0002-2217-1041

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО

Розвиток компетентності педагогів є одним із вагомих завдань сучасної української освіти, яка інтегрується до європейського простору. Однією із суспільних цінностей є якість освіти. Вона має забезпечуватися на всіх рівнях системи освіти України. Це уможлиблюється завдяки професійній компетентності педагогів. Особливої актуальності завдання розвитку компетентності вихователів щодо забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти набуває сьогодні, в умовах невизначеності, напруги, підвищеної небезпеки, що створено російсько-українською війною.

Праці, присвячені формуванню й розвитку професійної компетентності фахівців дошкільної освіти належать вітчизняним науковцям: Л. В. Артемовій, Т. О. Атрощенко, Г. В. Беленькій, І. Д. Беху, А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, І. М. Дичківській, Л. В. Зданевич, К. Л. Крутій, В. А. Ляпуновій, Т. О. Піроженко та іншим. Окрім того, державою створено нормативно-законодавче підґрунтя для реалізації означеного завдання, а саме: закони України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Так, у Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» виокремлено низку важливих професійних компетентностей, які необхідні для якісного виконання трудових функцій і, зокрема, забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, а саме: прогностичну, організаційну, оцінювально-аналітичну, предметно-методичну, здоров'язбережувальну, проєктувальну, психо-емоційну, педагогічного партнерства, морально-етичну, здатність до навчання упродовж усього життя, інформаційно-комунікаційну [3, с. 7–8].

Г. Беленька визначає професійну компетентність вихователя як інтегроване поняття, що включає світоглядні позиції особистості, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинені професійно значущі якості, побудований на цьому підґрунті авторитет [1].

Розвиток компетентності вихователів нашого міста щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО під час курсів підвищення кваліфікації ми здійснювали у три етапи: інформаційно-пошуковий, діяльнісно-практичний, креативний.

Так, інформаційно-пошуковий етап передбачав розширення й поглиблення, систематизацію знань вихователів (когнітивний компонент компетентності) про сутність якості освіти, критерії її оцінювання, засоби

та умови забезпечення. Задля цього ми провели для педагогів лекції з елементами дискусії, проблемних завдань і ретроспективного аналізу, а саме: «Якість дошкільної освіти як актуальна проблема сучасної науки і практики», «Компетентність вихователів як вагомий чинник забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО», «Середовище закладу дошкільної освіти як умова і критерій оцінки якості освітнього процесу», «Роль суб'єктів освітнього процесу в забезпеченні його якості», «Управління вихователем якістю освітнього процесу в ЗДО».

На діяльнісно-практичному етапі, який був спрямований на вдосконалення діяльнісно-рефлексивного компонента компетентності щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО, ми застосовували дистанційні інтерактивні форми взаємодії з вихователями бесіди за круглим столом («Я – менеджер якості у своїй віковій групі»), семінари-тренінги («Створення якісного освітнього середовища в ЗДО в сучасних умовах»), диспути («Чи можливо забезпечити якість дошкільної освіти в умовах дистанційного навчання?»), ділові ігри («Професійна компетентність сучасного вихователя»), методичний тренінг («Забезпечуємо формування компетентностей у дітей дошкільного віку в сучасних умовах»). Окрім того, вихователям пропонували творчі завдання, наприклад, написати твір-роздум «Як забезпечити якість освітнього процесу у віковій групі в сучасних умовах?», розробити проєкт «Якісна дошкільна освіта у моєму ЗДО», створити модель забезпечення якості освітнього процесу в конкретній віковій групі.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учасник відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть його полягає в тому, що навчання відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх комунікантів.

Так, аналіз творів-роздумів вихователів засвідчив розуміння ними своєї ролі в сучасній дошкільній освіті, труднощів, які ускладнюють процес забезпечення якості освіти в ЗДО і кожній віковій групі, вагомість і необхідність застосування сучасних дієвих засобів.

На третьому етапі, креативному, реалізовували мету – узагальнення знань, умінь і навичок щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО, переведення деяких умінь на творчий рівень. Своєрідним підсумком роботи з вихователями на цьому етапі був тренінг на тему: «Забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО в сучасних умовах». Його зміст передбачав виконання п'яти завдань. Перше завдання – розминка, яка забезпечила активізацію знань педагогів, що утворюють когнітивний складник означеної компетентності. Перелік запитань: 1. Що таке якість дошкільної освіти? Назвіть критерії її оцінки. 2. Назвіть нормативні документи, які регламентують забезпечення якості дошкільної освіти. 3. Назвіть трудові функції й різновиди професійної компетентності вихователя ЗДО. 4. Дайте визначення професійної компетентності вихователя ЗДО. 5. Запропонуйте власне визначення компетентності вихователя щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО. 6. Назвіть складники компетентності вихователя щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО. 7. Назвіть

засоби забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО. 8. Виокреміть умови забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО.

Друге завдання тренінгу було спрямоване на виявлення знань вихователів про організацію середовища в групах і укриттях ЗДО, наповнення його тими компонентами, які уможливають здійснення освітнього процесу і під час тривоги. Вагомим складником цього завдання була презентація сторінок вікових груп закладу в соцмережах, оформлення актуальної інформації на офіційному сайті ЗДО. Особливу увагу під час виконання завдання звертали на соціокультурний складник освітнього середовища, вміння вихователя в ситуації невизначеності чи сигналу тривоги діяти швидко, впевнено, не втрачаючи самовладання і видимого спокою [2]. Працюючи в трійках, педагоги, під час виконання завдання, розробляли рекомендації для своїх колег щодо організації різних видів середовищ у закладі дошкільної освіти: соціального, ігрового, сенсорного, інформаційно-комунікаційного, екологічного, інклюзивного тощо. При цьому демонстрували власноруч створені ескізи, інтелектуальні карти, моделі й фото на прозірках презентацій.

Під час виконання третього завдання вихователі демонстрували фрагменти інноваційних форм підвищення рівня їхньої професійної компетентності із самооцінкою, що дозволяло вдосконалювати діяльнісно-рефлексивний компонент компетентності щодо забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти: нетворкінг, тайм-менеджмент, кайрос-менеджмент, ігри-симуляції, педагогічний плейбек-театр, педагогічні челенджі, брейнстормінг, тимбілдінг, кейс-поединок тощо.

Четвертим завданням було запропонувати перелік мультфільмів для вихованців конкретної вікової групи, які спрямовані на формування певного виду компетентності дитини – природничо-екологічної, мовленнєвої, рухової, здоров'язбережувальної, ігрової тощо.

П'яте завдання тренінгу, як домашнє завдання, передбачало презентацію програми забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО. При цьому вихователі обирали ту групу, на якій працюють. Для його виконання педагоги об'єднувалися в малі групи по чотири особи і протягом тижня створювали цей документ та комп'ютерну презентацію.

Отже, розвивати компетентність вихователів щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО під час курсів підвищення кваліфікації можна в три етапи (інформаційно-пошуковий, діяльнісно-практичний, креативний), застосовуючи адекватні їх цілям і змісту форми та методи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Монографія. К.: Світич, 2006. 304 .
2. Загородня Л. Сигнал тривоги? Як діяти педагогу. Дошкільне виховання. 2022. №9. С.6-7.
3. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>. (Дата звернення: 25.03.2025).

Залевська Г. М.

Студентка 2мНОНКз,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Войналович О. О.

к.п.н., доцент,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3920-4898

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ АСОЦІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Наукова термінологія — це сукупність спеціалізованих термінів, що використовуються в науці для точного й однозначного опису понять і явищ. Термінологічні системи утворюються за певними принципами, як то принципи системності, логічності, однозначності, економії мовних засобів, міждисциплінарності. Наукова термінологія має великий вплив на розумові процеси шляхом категоризації знань, спрощення складних концепцій і, як результат, впливу на світогляд.

Наукова термінологія — це ключ до розуміння наукових процесів. А етимологія, в свою чергу, це ключ до розуміння виникнення та еволюції наукових термінів. Етимологічний аналіз наукових термінів допомагає розкрити історичні зв'язки між мовами, зрозуміти еволюцію науки, оскільки багато термінів виникли в античну епоху, і їхня семантика значно змінилася, а також полегшує запам'ятовування термінів завдяки розумінню окремих складових. Наприклад, якщо знати етимологію слова «телескоп» (з грецької *tele* — «далеко» і *skopeo* — «дивлюся»), то автоматично більш зрозумілими стають як терміни з основою «теле» (телефон, телевізор, телепатія), так і з основою «скоп» (стетоскоп, фільмоскоп) [1, 257].

Етимологічний аналіз наукових термінів та їхній вплив на асоціативне мислення здобувачів освіти сприяє кращому запам'ятовуванню термінів. Асоціативне мислення є потужним когнітивним механізмом, асоціації допомагають пов'язувати нові поняття з вже відомими, вибудовуючи когнітивні зв'язки [2, 101]. Наприклад, термін «фотосинтез» легше запам'ятати, якщо розбити його на складові фото (світло) і синтез (створення). Також знання етимології цього терміну виводить нас на цілу низку когнітивних зв'язків з іншими термінами в різних галузях науки. Мета цієї діяльності полягає не тільки у покращенні мнемічних здібностей, тобто пам'яті здобувачів освіти, але й в удосконаленні їхніх розумових здібностей в широкому сенсі. Схильність до асоціативного мислення — це ознака вільного неупередженого розуму, що є дуже важливим чинником наукової комунікації та професійного становлення. Розвиток асоціативного мислення через етимологічний аналіз термінів робить навчання осмисленим, а наукову комунікацію — глибшою та ефективнішою.

Для дослідження впливу етимологічного аналізу на процес опанування наукової термінології необхідно задіяти асоціативне мислення, що врешті-решт сприяє розвитку останнього. Для цього нами складено глосарій із 50 наукових термінів за схемою, яка передбачає представлення самого терміну, знайомство з його тлумаченням, перекладом, етимологією, історією. Саме тому термін аналізується із точки зору асоціацій: морфемної (за будовою слова), семантичної (сім'я слів), синонімічної (асоціація з іншими галузями) та образної. Також ми надаємо приклад вживання цього терміну в англійській мові за даними словника Cambridge English Dictionary та Cambridge Academic Content Dictionary [4]. В дослідженні є також місце для вільної асоціації, яку може собі уявити здобувач освіти, який працює з глосарієм.

Образна асоціація – це яскравий образ, який можна прив'язати до терміну, а отже є вкрай суб'єктивною категорією, і кожному з читачів глосарію пропонується ознайомитися із образом, який надає автор, а потім вигадати власний образ.

Другим етапом після складання глосарія є надання його для ознайомлення групі здобувачів освіти та аналіз результатів за спеціально розробленим опитувальником. Очікуваний результат: позитивна оцінка такого підходу до вивчення термінів через розуміння та асоціації, а не через механічне запам'ятовування, а також розвиток асоціативного мислення серед опитуваних.

Таким чином, етимологія – це потужний інструмент у справі опанування наукових термінів, який дозволяє простежити їхню історію, еволюцію значень та змін у процесі запозичення та адаптації до різних мов і наукових дисциплін. Етимологія висвітлює зв'язки між мовами, допомагаючи зрозуміти логіку формування термінів, їхню мотивацію, легше запам'ятовувати складні поняття, аналізувати зміни в науковому дискурсі. Вивчення етимології не лише корисний процес, а ще й захопливий, адже за кожним терміном стоїть ціла історія його розвитку.

Етимологічний аналіз удосконалює не лише розуміння змісту наукових термінів, а й сприяє правильному використанню цих термінів. Він також допомагає в стандартизації термінології та уникненні неоднозначності. Таким чином, етимологія є не просто історичним дослідженням слів, а потужним інструментом для точного, системного та логічного оформлення наукової мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Етимологічний словник запозичених суфіксів та суфіксоїдів в українській мові / П.О. Селігей, НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні – Київ, Академперіодика, 2014
2. Mental Processes in the Human Brain Edited by Jon Driver, Patrick Haggard, and Tim Shallice Oxford University Press; 1st edition (May 15, 2008)
3. Cambridge English Dictionary <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>

Титаренко Н. В.

Завідувач сектору шкільної освіти
відділу освітньої статистики і аналітики,
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-5837-393X

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРИЗЬ ПРИЗМУ РЕФОРМУВАННЯ

Прийняття Закону «Про дошкільну освіту» стимулює низку процесів, а саме, оновлення змісту освіти та методичних підходів до організації роботи з дітьми, які здобувають дошкільну освіту; запровадження різноманітних освітніх інновацій.

Цілісність і наступність системи освіти, як один з принципів освітньої діяльності зумовлює залучення закладів дошкільної освіти до реформування освіти, насамперед, реформи Нової української школи, оскільки дошкільна освіта є першою сходинкою освіти впродовж життя. Ключові компетенції базового компонента дошкільної освіти стають, таким чином, логічним продовженням Державного стандарту початкової освіти для певних освітніх галузей. Ми можемо простежити наступність між дошкільною та початковою освітою через формування наскрізних навичок, загальних, як для дошкільної, так і для початкової освіти. А саме, здатність здобувачів освіти проявляти креативність, ініціативу та критичне мислення; керувати емоціями та працювати разом; висловлювати й обґрунтовувати власні думки та вирішувати проблеми. У цьому контексті впровадження інноваційних освітніх технологій в дошкільній освіті може стати одним з ключових напрямків трансформації дошкілля. У той же час відмова початкової школи від звичних уроків на користь інтегрованих форм та дослідницько-ігрових методів навчання актуалізує потребу системних змін в методичній роботі вихователя закладу дошкільної освіти, а саме, в організації освітньої діяльності. Отже, започатковані початковою школою трансформації передбачають відмову від навчальної моделі організації освітнього процесу (дидактичної одиниці «урок») на користь спільної діяльності дорослих і учнів, заснованій на відповідних до вікових особливостей формах освітньої роботи: експериментування, проектування, введення проблемної ситуації тощо. І, як наслідок, має відбуватися й трансформацію форми занять в дошкільлі [1].

Залученість закладів дошкільної освіти до процесу реформування освітньої галузі зумовлена тим, що процес формування особистості, через виховання та навчання, триває все життя, починається від народження. Державою визначено, що базовими етапами фізичного, психічного та соціального становлення особистості дитини є вік немовляти, ранній та дошкільний вік і наголошено, що неперервність здобуття людиною освіти є можливою за умови реалізації принципів перспективності і наступності між суміжними рівнями освіти [2]. Ці положення враховуються й у

початковій школі, у першому і другому класах, які є адаптаційними. На цьому етапі вчителі застосовують ігрові методи та проектну діяльність з використанням різних форм взаємодії – парна, групова, колективна. Що враховує вікові особливості дітей передшкільного та раннього шкільного віку й забезпечує психологічно комфортний перехід від дошкілля до школи. Це все, в свою чергу, зумовлює застосування таких же методичних підходів до організації освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти.

Ми хочемо звернути увагу на той факт, що навчання учнів писемному мовленню (читання, письмо) чи оволодіння навичками рахунку передбачено Державним стандартом початкової освіти лише в початковій школі. Таким чином, в закладі дошкільної освіти готувати дитину до школи не потрібно. Усілякі тестування дітей при вступі до першого класу скасовано. Тож дошкільний період дитини має бути зосереджений на її вихованні й формуванні життєвих навичок відповідно до вікових особливостей. А в початковій школі за два перші адаптаційні роки вчителі, враховуючи особливості кожної дитини, професійно зможуть сформувати в кожної з них усі необхідні вміння [3].

Отже, вихователі мають переорієнтувати освітню діяльність з інтелектуального розвитку дитини на моральний, надаючи перевагу змістовному спілкуванню та спільній ігровій діяльності задля формування базових якостей особистості, спираючись при цьому на дані психології та фізіології дитини.

Існує думка, що інтелектуалізація соціуму не зробила його кращим і тому пріоритети в організації освітньої діяльності закладів всіх рівнів освіти, а особливо дошкільної, мають надаватися соціалізації, вихованню, формуванню мотивації до пізнавальної діяльності та саморозвитку [3].

Проте, зосереджуючись на вихованні особистості, педагогічні працівники дошкілля мають пам'ятати, що не можна дозволити штучно уповільнювати індивідуальний темп розвитку дитини. Для деяких дітей вже в дошкільному віці опанування знаннями є потребою й інтересом. Для таких дітей необхідно створювати в групах розвивальний освітній простір, проводити з ними індивідуальну роботу, створювати ігрові ситуації, які надаватимуть можливості такій дитині самостійно здобувати знання.

Тож в закладах дошкільної освіти для вихованців молодшого дошкільного віку освітній процес вихователів має організовувати таким чином, щоб формувати навички здорового способу життя, самообслуговування та етикету тощо. Для вихователів старших дошкільних груп пріоритетом є формування в їхніх вихованців наступних особистісних якостей: ініціативність, відповідальність, самостійність, толерантність. Важливою умовою організації освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти має стати свобода вибору діяльності кожним вихованцем, що зумовлює відмову від застарілих підходів. А саме, класичні заняття має замінити проектна або ігрова діяльність, інтегрована з іншими корисними для дитини видами діяльності, результатом якої стане нове знання й нові вміння.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волинець Ю. О., Дорохова Д. О. Інноваційні технології навчання в державних закладах дошкільної освіти: теоретичний аспект. *Молодий вчений*, № 4 (92). 2021. С. 194-197. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/524/509>.
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 року №33. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS34727>.
3. Беленька Г. Вплив ідей української школи на зміст діяльності педагогів закладів дошкільної освіти. *Освітній простір України*, 2018. № 12. С. 7-14. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2837/3218>.

Совік Т. В.

к.п.н., доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0002-1550-1997

ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА, МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Інновації в освіті потребують швидкого реагування від учителя закладу загальної середньої освіти. Впровадження проєктно-дослідницької діяльності зі здобувачами освіти в ЗЗСО сприяє активізації пізнавального інтересу учнів до освітньої та дослідницької діяльності, дає можливість проявити креативність, творчість, музичні здібності. «Проєктно-дослідницька діяльність охоплює три основних етапи:

I етап: мотивація (на цьому етапі вчителю необхідно зацікавити учнів-учасників проєкту, віднайти проблему, цікаву для даної вікової категорії учнів. Послідовність дій: пошук проблеми – виокремлення завдань);

II етап: дослід (дослідження проблеми через ознайомлення і аналіз фактів з різних інформаційних джерел (література, програми інтернет-пошуку, аудіо- та відео-презентації, інтерв'ю тощо). На цьому етапі відбувається групування учнів класу за інтересами: кожна група виконує певне пошукове завдання [1], [2].

III етап: макет проєкту (визначення теми, завдань для вирішення проблеми, створення презентації (продукту)» [3, с. 62].

Відповідно до вказаних етапів розроблено фрагмент плану-конспекту уроку мистецтва, музичного мистецтва в 4 класі (I семестр) за інтегрованою програмою «Мистецтво» Масол Л. М. (зокрема обґрунтовано проєктно-дослідницьку роботу під час вивчення шкільного музичного репертуару):

Тема уроку: Мистецтво крізь віки.

Мета: ознайомити учнів із старовинними українськими народними інструментами: кобзою і колісною лірою (вигляд, тембр звучання, історія виникнення) ...

Зміст уроку: Старовинні українські народні інструменти – кобза, колісна ліра.

Обладнання: ноутбук, проєктор, колонки, підключення до мережі Інтернет, музичні інструменти.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Музичне вітання з учнями. Перевірка навчального приладдя (ІКТ: ноутбук, проєктор, підключення до мережі Інтернет, музичний інструмент, колонки).

II. Активізація уваги учнів: створення проблемної/пошукової ситуації.

Сторітелінг: За допомогою чого ми дізнаємося новини, інформацію

про те, що робиться у світі? Так, за допомогою комунікативних засобів (телевізора, радіо, телефону, соціальних мереж тощо). А хто знайомить нас із новинами та різними подіями? Так, це журналісти, телеведучі новин, пізнавальних передач, блогери. А хто знає, як наші пращури дізнавалися про новини, історію? Колись, у сиву давнину, коли ще не існувало сучасних засобів комунікації, співці-мандрівники, подорожуючи теренами української землі, оспівували-описували події, що відбувалися в різних куточках країни [4].

III. Актуалізація опорних знань.

Метод фішбоун: - А чи знаєте ви, як їх називали? Так, кобзарі.

- А чому? На чому грали наші пращури?

Розглядаючи мозаїки, що прикрашають стіни святої Софії, ми можемо бачити зображення музик, і можна припустити, що вони грають на кобзі, бандурі та колісній лірі.

- Який же інструмент виник раніше?

- Усі знають, як виглядає та звучить бандура, а чи відомо вам як виглядає кобза, колісна ліра?

- Як грають на цих інструментах, за допомогою чого видобувається звук?

У третю суботу жовтня в Україні відзначають День бандури, та про кобзу і колісну ліру мало згадувань. Як нам виправити це? Ваші пропозиції.

(Пропозиції: підготувати відео-презентацію, колаж, написати твір, вірш, пісню про кобзу та колісну ліру).

IV. Формулювання теми, мети уроку.

- Тож як би ми назвали тему нашого уроку?

- Що маємо дізнатися на уроці, зробити? (Учні самостійно / за допомогою учителя визначають навчальну проблему, а через неї – називають тему і мету уроку.

Об'єднання учнів у мікро-групи. Кожна група виконує своє завдання:

- історики (описати де, коли виникла кобза, колісна ліра; хто на ній грав, за яких обставин);

- природознавці (визначити, у якій частині України були поширеними музичні інструменти: кобза, колісна ліра);

- фізики (визначити, який спосіб утворення звуку в кобзі, колісній лірі, чим вони різняться);

- математики (скільки струн у кобзі, колісній лірі; вага інструментів);

- інженери (визначити, з якого матеріалу виготовлялася кобза, колісна ліра, її складові);

- художники (виконати замальовку кобзи, колісної ліри / віднайти зображення, фото, малюнок цих інструментів);

- музиканти (створити пісню про кобзу, колісну ліру / віднайти аудіо-запис звучання кобзи, колісної ліри);

- мовознавці (написати твір / вірш про кобзу, колісну ліру);

- інформатики (віднайти відео- та аудіо-запис виконання творів на кобзі, колісній лірі; виконати комп'ютерну презентацію у програмі Microsoft PowerPoint).

Правила роботи в групах: сумісне обговорення ідей для винесення оптимального рішення; дотримання регламенту; обмін інформацією між групами кожні 7-10 хв; повага та терпимість до кожного учасника групи.

V. Робота над гіпотезами.

Збір та аналіз отриманої інформації (опрацювання інтернет-джерел, підручника «Мистецтво» 4 клас (Л. Масол, О. Гайдамака, О. Колотило). Вчитель виступає тьютором: підтримує учнів у прагненні виконати поставлене завдання, надає (за потреби) допомогу.

VI. Створення «макета».

Синтез зібраної інформації (обмін думками, спільна робота) учасниками мікро-груп: наукові факти (історичні, природничі, фізико-математичні) та мистецькі наробки (малюнки, пісні, текст твору / вірша) з'єднуються групою інформатиків у єдину комп'ютерну презентацію. Виконується макет. За умови, якщо учні розділилися та виконали кілька макетів, відбувається розгляд кожної презентації, її обговорення та визначення кращих моментів. Використання ІКТ засобів: виконання комп'ютерної презентації у програмі Microsoft PowerPoint, запис відеоролику для висвітлення проєкту у відеоблозі школи, соцмережах.

VII. Висновки.

Учні самостійно роблять висновок за темою уроку, висловлюються, чи вдалося розв'язати поставлені завдання, відзначають цікаві ідеї тощо. Для підвищення мотивації до навчання, варто запропонувати учням виставити свої проєкти у шкільний блог чи на YouTube-канал – який проєкт набере більше схвальних відгуків, той і є переможцем.

Така проєктно-дослідницька діяльність на уроках мистецтва, музичного мистецтва та в позакласній музично-виховній роботі спонукає здобувачів освіти до подальшої самостійної пошукової діяльності, розвиває стійкий інтерес до предмету мистецтва, музичного мистецтва, сприяє удосконаленню в учнівському колективі комунікаційних зв'язків, роботи в команді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федонюк В., Федонюк М. та Пушкар Н. Застосування ІКТ у розробці STEM-проєктів в позашкільній освіті з геонаук. ITLT, вип. 85(5), С. 78-94. Лист. 2021. doi: 10.33407/itlt.v85i5.3955.
2. Smudde P. The use of extracurricular interdisciplinary project-based teams in higher education as a catalyst for actionable knowledge. Business Education Innovation Journal, vol. 11, №1, pp. 126-136, 2019.
3. Совік Т. Реалізація STEAM-підходу в музичному освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. ITLT, вип. 105 (1), 2025. С. 54-67.
4. Совік Т. Застосування методу «сторітелінг» у ході вивчення дисциплін «Практикум шкільного музичного репертуару» та «Хорове диригування». Педагогічний дискурс, №31, с. 20-25, 2021. DOI: <https://doi.org/10.31475/ped.dys.2021.31.03>

Сотніченко М. М.

Аспірант,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0009-0007-9207-892X

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Актуалізація сучасного дослідницького інтересу до феномену громадянської культури зумовлена падінням ефективності політичних інститутів. Саме тому проблема формування громадянської культури майбутніх офіцерів у військових інститутах є однією з найважливіших як у теоретичному, так і в практичному відношенні.

Громадянська культура є невід'ємним елементом громадянського суспільства, носить системоутворюючий характер та детермінує соціально-культурні процеси в ньому. В умовах сьогодення громадянська культура залишається однією з найважливіших мотиваторів поведінки людини і є важливим засобом забезпечення національної безпеки держави. Основою формування громадянської культури майбутніх офіцерів є аксіологічний підхід, а отже визначення природи та факторів формування цього феномену розглядаємо як проблему педагогічної аксіології, що передбачає цілеспрямоване формування в курсантів моральних цінностей.

Так, С. Гессен, ототожнює цінності освіти з цінностями культури і вважає, що різні системи освіти різних історичних періодів підпорядковуються головній цінності, що завоювала пріоритет «у культурній свідомості епохи» [2, с.22]. Передусім це морально-духовна самоактуалізація і самореалізації людини як безумовної цінності.

Джерелами формування духовно моральних цінностей особистості офіцерів є базові національні цінності: патріотизм (любов до України, до свого народу, до своєї малої Батьківщини); соціальна солідарність (свобода особиста і національна, довіра до людей, справедливість, милосердя, честь, гідність); громадянськість (служіння Батьківщині, правова держава, громадянське суспільство, закон і правопорядок, полікультурний світ, свобода совісті і віросповідання); сім'я (любов і вірність, здоров'я, достаток, повага до батьків); праця і творчість, наука, релігія (уявлення про віру, духовності, релігійного життя людини, цінності релігійного світогляду); мистецтво і література, природа, людство (мир у всьому світі, різноманіття культур і народів, прогрес людства, міжнародна співпраця) [1, с.117].

Наукові дослідження українських вчених (Ю. Миколаєць, Л. Синявська) свідчать про формування в закладах освіти громадянської ідентичності на основі цивілізаційного підходу. Глобалізаційні процеси і загарбницькі плани держави-терориста Російської Федерації щодо України суттєво вплинули на формування громадянської культури май-

бутніх офіцерів. Відсутність стратегії побудови інформаційного простору та його захист від інформаційних війн в інтересах нашої країни розвивається недостатньо швидко. Якщо це не є пріоритетом держави, то не дивно, що відбувається скорочення навчальних курсів з історії України, скорочення гуманітарних дисципліни в технічних закладах освіти, що не може сприяти повноцінному патріотичному вихованню, національної безпеки держави, збереження її цілісності [7, с.182].

Важливою складовою громадянської культури офіцерів є моральність особистості, яку утворюють гуманістичні риси, що представляють собою єдність національних і загальнолюдських цінностей, до яких відносяться доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, совість, чесність, повага, правдивість, працелюбність, справедливість, гідність, терпимість до людей, повага та любов до своїх батьків, свого роду. Саме ці якості визначають поведінку офіцера, його громадянську культуру.

Аналізуючи громадянську спрямованість І. Дзюбенко зазначає, що цей феномен є відносно стійкою системою мотивів, яка виникає на основі присвоєння індивідом громадянських цінностей, які стали для нього суб'єктивно значущими і виступають внутрішніми спонуканнями до вияву самоактивності з метою реалізації таких цінностей у процесі життєдіяльності. Громадянська спрямованість, як зазначає науковець, є результатом виникнення в індивіда стійкої самоідентифікації зі змістом громадянських цінностей, що є внутрішньою потребою, засобом самоствердження і самореалізації, умовою визначення основних життєвих орієнтирів, сценаріїв [3, с.243]

Американські науковці (Bove, V., Di Leo, Riccardo, Giani, Marco) експериментально досліджували чи скорочує військовий призов дистанцію між пересічним громадянином і державою і яке значення мають громадянські цінності. Учені дійшли висновку, що повторно запровадження призову для виховання громадянських чеснот, незважаючи на недостатню кількість емпіричних досліджень, має важливе і ключове значення у формуванні громадянських цінностей, а отже і громадянської культури. Використовуючи квазівипадкові зміни в реформах призову в п'ятнадцяти європейських країнах, науковцями було виявлено, що чоловіки, призвані безпосередньо перед його скасуванням, демонструють значно нижчу інституційну довіру, ніж когорти чоловіків, які щойно були звільнені. Водночас припинення призову не вплинуло на інституційну довіру серед жінок із порівнянних когорт. Результати не обумовлені ні більш сприятливим ставленням до уряду, ні вибором освіти, а формуванням спільноти з єдиними громадянськими цінностями [6, с.714].

Отже, громадянська культура визначається не тільки правовими, а й моральними чинниками політичної діяльності і є інтегральною системною властивістю, що характеризується мірою сформованості суспільно-значущих громадянських якостей особистості, набутих у результаті функціонування механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції поведінки та зовнішніх громадянських відносин.

Основою формування громадянської культури майбутніх офіцерів є принципи: культуровідповідності; суспільної спрямованості виховання; патріотизму; демократизації; гуманізації. Усі принципи взаємопов'язані, взаємодіють, взаємодоповнюють один одного та являють собою головні ідеї, що регулюють, орієнтують і спрямовують виховні впливи з погляду їх змісту, методики й організаційних форм.

Отже, зазначені підходи і принципи організації освітнього процесу майбутніх офіцерів становлять теоретичні аспекти формування їх громадянської культури та дозволяють визначити педагогічні умови, необхідні для цього, що становить перспективу подальших пошуків окресленої проблеми. Визначені об'єктивні та суб'єктивні чинники впливу на процес формування громадянської культури майбутніх офіцерів сприяють чіткій організації освітнього процесу у військових закладах освіти, забезпечують глибоке засвоєння курсантами культурно-історичної спадщини українського народу, виховання високоморальної особистості, громадянина й патріота.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- 1.Блудова Ю. О. Виховання здобувачів освіти на основі базових національних цінностей як методологічної бази сучасної освітньої концепції ЗВО. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. Суми : Сумський державний університет, 2020. С.116-117.
2. Винничук Р., Кравченко Л. Аксіологічний підхід у вітчизняній педагогічній науці та практиці: історико-педагогічна ретроспектива. *Витоки педагогічної майстерності*, 2019. Випуск 23. С.22-28.
3. Дзюбенко, І. А. Формування громадянської культури студентської молоді. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022(205). С.241-246. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-241-246>
4. Карабань О. М. Феномен громадянської активності особистості : соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філософ. наук : 09.00.03 Соціальна філософія та філософія історії, Переяслав-Хмельницький (Київська обл.), 2015. 21 с.
5. Освітньо-культурний простір України: філософські, історичні, культурологічні абрис: монографія / за заг. ред. проф. Панфілова О.Ю. Харків : Майдан, 2012. 300 с.
6. Bove, V; Di Leo, R and Giani, M. Military Culture and Institutional Trust: Evidence from Conscription Reforms in Europe. *American journal of political science arrow_drop_down* 68 (2),2024. P.714-729
7. Nikolaiets , y., & Syniavska , I. (2022). The role of educational institutions in civic identity formation in modern Ukraine. *East european historical bulletin*, (23), 181–194. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.23.258981>

Чаруха Р. Р.

Аспірант,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0009-0008-3700-2014

ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРАВОЗНАВСТВА

Євроінтеграція освіти і процеси державних перетворень в Україні потребують ціннісного підходу до підготовки фахівців з правознавства, якісної модернізації освітніх програм, навчальних планів, навчально-методичного забезпечення, дидактичних підходів, зорієнтованих на формування ціннісної особистості.

Найбільш важливою умовою безпеки суспільства є наявність і збереження системи культурних та гуманістичних цінностей, що складають ціннісний зміст людського буття. Формування нової людини з аксіологічним зорієнтованим гуманістичним мисленням є основним завданням сучасних закладів освіти.

Процес формування цінностей у підготовці фахівців в закладах вищої освіти спрямований на формування духовності, ціннісної особистості, орієнтованої на виконання своїх професійних функцій. Реалізація таких завдань у підготовці майбутніх правознавців можлива лише за умов запровадження ціннісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу таких закладів освіти.

Започаткована філософія особистості набула подальшого розвитку в гуманістичних концепціях XX століття (М. Хайдеггер, Е. Фромм, А. Маслоу) де вищою гуманістичною цінністю є утвердження істини людського «Я», а проявляються гуманістичні цінності в реалізації сутнісних сил людини, моральному вдосконаленні, особистому розвитку [6, с.40].

У психолого-педагогічному аспекті провідна ідея гуманізації освіти визначається як орієнтація її цілей, змісту, форм і методів на особистість того, хто навчається, стимулювання й гармонізацію розвитку особистості. Як зазначає Г. Балл, «складовою гуманізації освіти постає її гуманітаризація, сутність якої становить сприяння самовизначенню особистості у духовній культурі – національній і світовій. Саме тому пріоритетом освітньої політики в Україні проголошується «утвердження гуманістичних цінностей освіти, її спрямованості на розвиток особистості» [1, с.11].

Керуючись гуманістичними цінностями, слід прагнути до внесення діалогічних засад у взаємодію, яка відбувається у різних сферах суспільного життя і суб'єктами якої є не лише особистості, а й організації та соціальні спільноти різних рівнів [1, с.24].

Аналізу змісту цінностей у підготовці юриста-професіонала присвячена праця Б. Чупринського, який розглядає методологічні основи підготовки майбутніх юристів як багатосторонню структуру, яка є фундаментом соціально ціннісної сторони професійної підготовки особистості, виховання та її освіти. Отже, правові знання юриста є основою правосвідомості і професійної культури, яка повинна бути вищою порівняно з правовою культурою інших громадян [7, с. 114].

Науковцями здійснено спробу окреслити комплексний взаємозв'язок загальнолюдських і європейських цінностей з національними на підґрунті філософії освіти, загальної, правової та педагогічної аксіології. У результаті дослідження А. Лукашенко доведено, що на розвиток країн світу значний вплив мають їхні конституційні традиції та міжнародні домовленості. У європейському просторі ключовими цінностями є повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, дотримання прав людини тощо. Слід зазначити, що чітко виокремлено національні цінності України, ушанування історичної пам'яті та її осучаснення, людський капітал і людські ресурси, проблеми їхнього розвитку, що неможливо відокремити від освіти, національних здобутків і безпеки планети загалом. Основна увага в системі освіти спрямована на формування гуманістичних цінностей [5, с. 71].

В. Гришко, досліджуючи формування базових компетентностей майбутніх правознавців у процесі фахової підготовки, констатує про найдоцільніші компетентності для формування та розвитку висококваліфікованого правознавця такі, як навчальна, комунікативна, соціальна, етична та інформаційна. Специфіка базових компетентностей майбутніх правознавців ґрунтується на феномені права в юридичній діяльності; соціальній місії професії правознавця; комунікації; етиці майбутнього правознавця в основу яких покладений ціннісний підхід [4].

Теоретичні засади соціально-гуманістичної спрямованості цивільного правосуддя висвітлені у праці Р. Басенко, Г. Аванесян, Є. Мостепанюк, які розкривають соціальну спрямованість правосуддя для досягнення пріоритетів сталого розвитку суспільства та реалізації антропологічних цінностей розвитку людського потенціалу. Правосуддя за своєю сутністю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах.

Сучасні фахівці правознавчої сфери розглядають «справедливість» як основну рису гуманізму і складник поняття «гуманітарне право», яке у свою чергу варто розуміти як норми, спрямовані на захист прав і свобод людини. Поновлюючи порушені права і свободи, суд виконує гуманні функції, а в його рішеннях закладені принципи рівності і поваги до людської гідності, піклування про благо людини [2, с. 16].

Ціннісний підхід до професійної діяльності наголошується в документах ООН та Європейського Союзу, які регламентують підготовку та поведінку юристів. Втім, аспекти ціннісної освіти значною мірою пробивають шлях до навчальних програм підготовки правознавців. Зарубіжні вчені підкреслюють необхідність ціннісної освіти майбутніх правознавців та розглядають питання та можливості ціннісної освіти у сфері правосуддя. Результати дослідження підтверджують припущення, що для забезпечення верховенства права та соціальної стійкості право не можна викладати окремо від освіти справедливості та інших цінностей. Під час підготовки майбутніх фахівців з правознавства необхідно не лише теоретично досліджувати цінність справедливості в етичному та правовому контексті, а й навчати поглядам і щоденній практиці юриста, які можуть призвести до реалізації справедливості [10, с. 804].

Слід зазначити, що гуманістичний характер процесу підготовки майбутніх фахівців з правознавства визначають такі принципи: особистісний підхід; розвиток пізнавальної активності; розвиток творчих здібностей; звільнення від тотальної регламентації мислення; активне стимулювання до самооцінної освітньої діяльності; психологічна безпека; створення атмосфери емоційно-чуттєвого піднесення та успіху; систематичний контроль й оцінювання результату.

Гуманістична спрямованість фахівців з правознавства полягає в орієнтації судової системи на ціннісну та духовну основи, а доброчесний розвиток правознавчої діяльності є головним індикаторів демократичних, гуманістичних та ціннісних траєкторій розвитку державності.

Отже, у результаті теоретичного аналізу встановлено, що гуманістичними цінностями у підготовці майбутніх фахівців з правознавства є повага до людської гідності, справедливість, свобода, демократія, рівність, верховенство права, дотримання прав людини. Гуманістичні цінності проявляються в реалізації сутнісних сил людини, моральному вдосконаленні, особистому розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах): Видання друге, доповнене. – Житомир: ПП «Рута», Видавництво «Волинь», 2008. 232 с.
2. Басенко Р., Аванесян Г., Мостепанюк Є. Соціально-гуманістична спрямованість цивільного правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С.13-18
3. Бичкова С. С. Методологічні аспекти викладання навчальної дисципліни «Цивільний процес» у процесі вдосконалення правничої (юридичної) освіти. Реформування юридичної освіти: виклики часу : зб. ст. до ювілею д-ра юрид. наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. В. Кахановська, О. О. Кот. Київ : Юрид. практика, 2019. С. 421–428.
4. Гришко В.І. Методика формування навчальної компетентності майбутніх правознавців у процесі вивчення історико-правових дисциплін / В.І. Гришко // зб. наук. пр. за матеріалами VIII-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми емпіричних досліджень у психології» (до 100-річчя від дня народження Ролана Барта)». К., 2015. С. 299–306.
5. Лукашенко Альона. Цінності європейського вибору України та правова педагогіка. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С.71-77.
6. Нежданова Л.І. Теорія гуманістичних цінностей у світлі етично-філософських концепцій стародавнього світу, середньовіччя та епохи відродження. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2022, №28, 34-41. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/3811>
7. Чупринський Борис Олександрович. Формування професійної культури майбутніх юристів: філософсько-правове дослідження. Дис.к.юрид.наук.12.00.12 – філософія права. Львів, 2009.179 с.
8. Кунденко Я. М. Гуманітарні дисципліни та формування ціннісних основ сучасного суспільства. *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції*: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. Суми, 2020.С.79-81.
9. Luco, A. How Moral Facts Cause Moral Progress. *Journal of the American Philosophical Association*, 2019. 5(4). P. 429–448. <https://doi.org/10.1017/apa.2019.23>

Гбур З. В.

д.н.держ.упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1]. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р, академічна доброчесність визначена одним з пріоритетів розвитку вищої освіти в Україні, які визначають концептуальну модель вищої освіти. Адже прояви академічної недоброчесності підривають довіру до системи освіти в цілому та закладу вищої освіти зокрема. У період перенасичення інформаційними ресурсами, розвитку інформаційних технологій, доступу до значної кількості джерел інформації проблема дотримання принципів академічної доброчесності, особливо у сфері вищої освіти, набуває надзвичайного масштабу. В Україні питанню дотримання академічної доброчесності з кожним роком приділяється дедалі більше уваги.

Однією із слабких сторін закладів вищої освіти, що впливає на якість вищої освіти на рівні закладу та її сприйняття, є низька ефективність системи забезпечення академічної доброчесності. Запровадження ефективних механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та процедур притягнення до академічної відповідальності є одним із завдань, визначених у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки.

З метою зростання культури академічної доброчесності в усіх закладах освіти і наукових установах, утвердження цінностей академічної доброчесності як в академічному середовищі, так і в суспільстві загалом було розроблено та внесено до Верховної Ради України проект Закону України № 10392 від 08.01.2024 «Про академічну доброчесність» (далі – Проект 10392).

Автори Проекту 10392 визначають, що він, у разі прийняття як Закону буде поширюватися на суспільні відносини, що виникають у зв'язку із провадженням академічної діяльності, яка включає:

- наукову, науково-педагогічну, педагогічну, викладацьку діяльність;
- навчальну діяльність здобувачів освіти;
- освітню діяльність закладів освіти, наукових установ;
- діяльність, пов'язану із створенням, виконанням та оцінюванням проєктів у сфері освіти і науки; діяльність, пов'язану зі створенням, рецензуванням, науковим редагуванням академічних творів;
- вступні випробування під час вступу до закладів освіти (наукових установ);
- діяльність осіб, що залучаються до проведення олімпіад, турнірів, конкурсів, змагань та інших заходів змагального характеру у сфері освіти і науки (далі – конкурси) та прийняття рішень з цих питань, а також осіб, що беруть участь у конкурсах;
- діяльність, пов'язану із присудженням наукових ступенів і ступенів освіти, присвоєнням вчених і педагогічних звань, кваліфікаційних категорій; здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти; оцінювання наукових установ.

У Проєкті 10392 на рівні Закону пропонується закріпити ряд термінів та їх визначення. Так, термін «академічна доброчесність» пропонується визначити як сукупність цінностей, принципів і заснованих на них правил, якими мають керуватися суб'єкти академічної діяльності під час провадження такої діяльності; а термін «суб'єкти академічної діяльності» як суб'єкти освітньої діяльності, наукові установи, наукові видавництва, педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники, здобувачі освіти, вступники, учасники та організатори конкурсів, експерти у сфері освіти і науки.

У Проєкті 10392 сформульовано основні шляхи забезпечення академічної доброчесності, та на рівні Закону пропонується визначити зміст та основні види порушень академічної доброчесності, зміст та основні питання академічної відповідальності, зокрема і основні види санкцій за конкретні види порушень.

Також, серед іншого, у Проєкті 10392 базовими цінностями академічної доброчесності пропонується визначити:

- чесність учасників освітнього процесу та вчених перед собою та іншими особами, закладів освіти та наукових установ перед здобувачами освіти, працівниками і партнерами;
- довіра до результатів академічної діяльності інших осіб, зокрема до того, що ці результати отримані цими особами чесно та із дотриманням відповідних правил і стандартів;
- повага до честі і гідності своєї та інших членів академічної спільноти, зокрема вирішення проблем без компромісу із власними цінностями, цінування різноманітності думок, повага до права інтелектуальної власності інших осіб;
- справедливість у ставленні суб'єктів академічної діяльності один до одного, зокрема створення справедливих політик закладів освіти, наукових установ, послідовне та неупереджене реагування на порушення академічної доброчесності, доброчесне оцінювання результатів акаде-

мічної діяльності; відповідальність суб'єктів академічної діяльності перед собою, один перед одним і перед суспільством за результати своєї академічної діяльності;

- стійкість у добросовісному провадженні своєї академічної діяльності незалежно від зовнішніх і внутрішніх спонукань до їх порушення та незалежно від наявності чи відсутності зовнішнього контролю;

- рішучість у формуванні та утвердженні культури академічної добросовісності, сміливість виступити на захист академічної добросовісності в освітній, науковій (творчій) діяльності.

На нашу думку, зазначені поняття «довіри», «поваги», «справедливості», «стійкості», «рішучості» мають суб'єктивний, оціночний характер. Зауважимо, що у пункті 4.3 мотивувальної частини Рішення Конституційного суду України 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 зазначено, що конституційні принципи, на яких базується здійснення прав і свобод людини і громадянина в Україні, передбачають правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики у відповідній сфері, необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набути ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано. Конституційний Суд України вважає, що принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини. Аналогічні вимоги до норми права викладені і у статті 34 Закону України «Про правотворчу діяльність».

Отже, поняття які мають оціночний характер, на нашу думку не можуть бути підставою для встановлення обов'язку кожного суб'єкта академічної діяльності керуватися у своїй діяльності наведеними цінностями академічної добросовісності та може ускладнити практичне застосування положень проекту через відсутність чітких критеріїв для встановлення наявності «довіри», «поваги», «справедливості», «стійкості», «рішучості». Тому, ми б пропонували авторам проекту Проекті 10392 при визначенні складових базових цінностей академічної добросовісності дотримуватися принципів правотворчості в частині однозначності розуміння термінів (ясності, точності, доступності для розуміння та реалізації) та передбачуваності (прогнозованості) результатів реалізації пропонованої норми.

Разом з цим, вважаємо, що прийняття Верховною Радою України, як суб'єктом державного управління у сфері вищої освіти, Проекту 10392 як Закону дозволить підвищити якість освітнього процесу та наукової діяльності, підняти довіру до результатів навчання та наукових результатів вчених, збільшить повагу до результатів інтелектуальної праці інших людей та підвищить відповідальність за доручену сферу діяльності. Шляхами досягнення стратегічної цілі в частині вищої освіти, пропонуваними у Національній економічній стратегії на період до 2030 року є зокрема зміна підходів до фінансування у сфері вищої освіти, а саме: зміна підходів до управління закладами вищої освіти (наглядові ради в

системі управління закладами вищої освіти, фінансова автономія, антикризовий менеджмент, кадровий резерв); розширення застосування формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти; здійснення запуску електронної системи моніторингу працевлаштування випускників закладів фахової передвищої і вищої освіти; посилення функції наглядових рад, моніторинг та аудит економічної діяльності закладів вищої освіти після запровадження фінансової автономії; створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері фахової передвищої і вищої освіти та освіти протягом життя. Також, шляхами досягнення стратегічної цілі в частині вищої освіти, пропонуваними у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, є, зокрема зміна підходів до якості вищої освіти, а саме: завершення розроблення стандартів фахової передвищої, вищої освіти всіх рівнів на компетентнісній основі удосконалення системи конкурсного вступу до закладів фахової передвищої, вищої освіти з метою відбору вмотивованих осіб, які спроможні здобувати вищу освіту; дерегуляція ліцензійних умов та запровадження електронного ліцензування діяльності у сферах фахової передвищої, вищої освіти; сприяння заохоченню до здобуття фахової передвищої та вищої освіти у вітчизняних закладах вищої освіти вступниками з тимчасово окупованих територій; популяризація можливостей здобуття вищої освіти в Україні для іноземних студентів; популяризація дуальної форми здобуття фахової передвищої, вищої освіти; запровадження інституційної акредитації, а також створення умов для роботи незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти відповідно до стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG); залучення представників бізнесу до управління закладами фахової передвищої освіти та закладами вищої освіти, до систем забезпечення якості та до формування змісту освіти; розроблення та впровадження різноманітних моделей практико-орієнтованого навчання у закладах фахової передвищої освіти та закладах вищої освіти..

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. ВВРУ. 1996. № 30 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. ВВРУ 2017, № 38-39. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>
3. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. ВВРУ 2014, № 37-38. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top>

Smetankin O. V.

Deputy Director,
Kharkiv Computer Applied College,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0009-0001-7773-3953

FEATURES OF TARGETED TRAINING OF PROFESSIONAL JUNIOR BACHELORS

The training of specialists with technical education depends on the social needs of society, economic and personnel policy of the state, the situation on the labor market, the formation of new values and lifestyles, etc. During the training, high-quality targeted selection of applicants, additional incentives, special conditions and training programs are necessary [1, p. 10]. One of the main problems of targeted training is the lack of a well-developed educational and methodological regulatory framework for organizing professional training. Educational approaches and technologies, the strategy for building an educational trajectory are poorly individualized and universal for both students and employers, and do not reflect the specifics of the enterprise with which the targeted agreement is concluded.

It is necessary to create favorable conditions for the self-development and self-improvement of young people in the learning process and in future professional activities [2, p. 14]. Scientific activity is the key to the acquisition of professional competencies by students through the formation of the educational and cognitive process, focus on the development of professional skills and responsibility for learning outcomes. The training of professional junior bachelors should be carried out in accordance with new scientific directions [3, p. 409; 4, p. 457]. This requires an educational program that would cover the regulatory targets of customer enterprises and take into account the requirements for professional competencies and the combination of additional educational programs with existing ones. All this requires new scientific and methodological support for educational activities with changes in the curriculum. It should be noted that in order to solve the problems of targeted training of specialists in a vocational college, it is necessary to develop a variable system of concentrated training that will improve the quality of targeted training in general, covering both the target goals of customer enterprises and the requirements for professional competencies.

Thus, the organization of targeted training should take place in the workplace and include additional educational modules, contain training work programs that are distinguished by original approaches to building a professional training process, taking into account the development of the personality of professionals.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів : монографія / О. І. Бульвінська та ін. ; за ред. О. Г. Ярошенко. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. 178 с.

2. Hontarovskiy P.P., Smetankina N.V., Ugrimov S.V., Garmash N.H., Melezhyk I.I. Computational studies of the thermal stress state of multilayer glazing with electric heating. *Journal of Mechanical Engineering – Problemy mashynobuduvannia*, 2022. vol. 25, no 1. P. 14-21.

3. Сметанкіна Н. В., Шупіков О. М., Угрімов С. В. Математичне моделювання процесу нестационарного деформування багатошарового оскління при розподілених та локалізованих силових навантаженнях. *Вісник Херсонського національного технічного університету. Херсон*, 2016. № 3(58). С. 408–413.

4. Smetankina N., Semenets O., Merkulova A., Merkulov D., Misura S. Two-stage optimization of laminated composite elements with minimal mass. *Smart Technologies in Urban Engineering. STUE-2022. Lecture Notes in Networks and Systems*. Springer, Cham, 2023. Vol. 536. P. 456-465.

Storozhuk S. D.

Ph.D., Associate professor
Alfred Nobel University
Dnipro, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1593-0860

CHALLENGES AND INNOVATIVE STRATEGIES IN TEACHING ACADEMIC ENGLISH TO MASTER'S STUDENTS

Teaching academic English to Master's students across disciplines comes with both challenges and opportunities. While these students often have strong expertise in their respective fields, many struggle to articulate their ideas clearly in formal academic writing and discussions. Developing proficiency in academic English is essential for conducting research, writing theses, and engaging in professional communication. To support students effectively, educators need to combine traditional teaching methods with innovative, student-centered approaches that encourage both language development and critical thinking.

This paper examines the common difficulties Master's students face when learning academic English, such as structuring their writing, maintaining a formal tone, and using discipline-specific vocabulary. It also explores effective teaching strategies that help students express complex ideas with clarity and professionalism. In particular, it highlights the role of interactive learning, emerging technologies, and digital tools in improving academic writing and research skills. Incorporating AI-assisted feedback, collaborative online platforms, and immersive learning experiences can make academic English instruction more engaging and effective. By integrating these modern approaches into Master's programs, educators can provide students with the necessary skills to succeed in both academic and professional settings.

Key Strategies for Teaching Academic English

1. Case-Based and Discipline-Specific Learning

Applying academic writing skills to real-world contexts makes learning more meaningful. By analyzing case studies and research articles relevant to their fields, students practice writing structured summaries, critiques, and reports. This approach helps them refine their writing while reinforcing their subject knowledge.

2. Writing Workshops, Peer Reviews, and AI-Assisted Feedback

Writing workshops allow students to draft, revise, and refine their work while addressing challenges like structuring arguments and using formal academic language. Peer review sessions encourage collaboration and constructive feedback. Additionally, AI-powered tools such as Grammarly and Turnitin can offer real-time language support, helping students identify and correct errors more independently.

3. Interactive and Immersive Learning

Engagement is crucial in language learning. Interactive activities such as academic vocabulary quizzes and structured writing challenges help

students improve their skills in a dynamic way. Gamified learning, including friendly competitions on platforms like Kahoot, can make mastering discipline-specific terminology more enjoyable. Additionally, virtual learning environments and digital storytelling platforms can provide immersive experiences that enhance students' academic communication skills.

4. Digital Tools for Academic Writing and Research

Technology plays an essential role in supporting students' academic writing and research. Reference management tools like Zotero simplify citation organization, while collaborative platforms such as Google Docs allow for real-time feedback from peers and instructors. Adaptive learning technologies can provide personalized exercises based on students' progress, making academic English instruction more tailored to individual needs.

By integrating case-based learning, interactive workshops, digital tools, and AI-supported feedback, educators can help Master's students build strong academic English skills applicable across disciplines. These strategies not only prepare students for writing research papers and theses but also equip them with the communication skills needed for professional success. A well-rounded academic English program should embrace both traditional methods and modern innovations, ensuring that students develop confidence, critical thinking, and the ability to articulate ideas effectively in their fields.

Бельдій А. О.

Викладач,
Вінницький медичний фаховий коледж
імені академіка Д. К. Заболотного,
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0002-5393-0880

СИМУЛЯЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

Однією з важливих професійних компетентностей медичної сестри є соціальна компетентність, яка визначає місце людини як особистості у професійній спільноті, спроможність встановлювати та підтримувати конструктивну взаємодію з пацієнтами під час лікування та проведення профілактичних бесід.

Медичні працівники є представниками типу професій «людина – людина», тому для них соціальна компетентність є однією з важливих у професійній діяльності. Серед детермінант, які сприяють формуванню соціальної компетентності медичної сестри можемо виокремити соціальну перцепцію – сприйняття та розуміння пацієнта, емпатію – прояв співпереживання та емоційного співчуття пацієнту, розуміння внутрішнього стану людини, яка потребує медичної допомоги; рефлексію – у самооцінюванні медичною сестрою власної професійної спроможності, бачення пацієнтом, звернення до себе; акцептацію – прийняття медичною сестрою пацієнта з позитивного боку; конгруентність – внутрішній стан, який має бути узгодженим із діями, поведінкою медичного працівника. Важливою є і комунікативна складова, яка проявляється в мові, міміці, жестикуляції, стилі спілкування. Комунікація здійснюється через реалізацію мотиваційної, інформаційної, контрольної та експресивної функцій [1]. Ефективна комунікація сприяє результативності лікування, важливою є підтримка пацієнта; його задоволення процесом лікування.

Педагогічні інноваційні технології сприяють ефективній підготовці майбутніх медичних сестер з позиції формування єдиного симуляційного простору освітнього закладу. Для закріплення знань і формування навичок й умінь здобувачів освіти ефективними є симуляційні технології, що є важливим етапом професійної підготовки. Для формування соціальної компетентності майбутніх медичних сестер недостатніми є тільки лекції та вебінари. Необхідно відтворити реальне професійне середовище – симуляцію спілкування медичного працівника з пацієнтом за допомогою симуляційних технологій, таких як пацієнт, рольові ігри, комп'ютерне моделювання тощо.

Симуляційне навчання розглядають як сучасну освітню технологію, що дозволяє сформулювати практичні навички, вміння, навички комунікації й командної роботи. Симуляційне навчання засноване на моделюванні реальних процесів, імітації випадків з життя та спрямоване на

формування, вдосконалення та відпрацювання практичних навичок. Симуляційне навчання в медицині має низку переваг, а саме інтеграція теоретичної підготовки з практико-орієнтованим підходом навчання; організація практичних занять з застосуванням сучасного обладнання, як відповідає вимогам відповідно до освітніх стандартів; здобуття практичного досвіду без негативних наслідків для пацієнта; багаторазове відпрацювання практичних навичок у будь-який зручний час; об'єктивне оцінювання сформованих компетентностей [3].

Навчання на основі симуляційних технологій поєднує теоретичну підготовку з практичною, у якому теоретична підготовка має випереджати практичну. Виокремлюють такі елементи симуляційного навчання: оволодіння медичними навичками; вирішення ситуаційних завдань; ділові ігри; робота з симуляційними пацієнтами [2].

Перевагами застосування симуляційних технологій у процесі формування соціальної компетентності майбутніх медичних сестер є: вивчення способів розвитку міжособистісної довіри, зниження та регуляції емоційної напруги у спілкуванні з пацієнтами та їх родичами, усунення комунікативного стресу в умовах симуляції професійної діяльності, розвиток комунікативних навичок. Отже, застосування симуляційних технологій дозволить підвищити якість підготовки фахівців у сфері медицини та інших галузях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бельдій А.О., Волошина О.В. Пінаєва О.Ю. Функції деонтологічного компоненту у структурі професіоналізму майбутніх медичних сестер. «Актуальні питання у сучасній науці» Випуск № 9(15), 2023. С. 662-673. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9\(15\)-662-672](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9(15)-662-672).
2. Волошина О.В. Використання технології проблемного навчання при викладанні дисциплін педагогічного циклу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. Випуск 46, С. 9-13.
3. Dmitrenko N., Voloshyna O., Melnychuk T., Holovska I., & Dutka H. Case Method in Quasi-Professional Training of Prospective Teachers. *Independent Journal of Management & Production* 13(3), Special Edition ISE, 2022, С. 1-17. <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1849>.

Кошова С. П.

к.держ.упр., доцент,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-7637-4311

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасна держава характеризується багатоманітністю цілей, завдань і функцій, від професійного і чіткого виконання яких залежить ефективність функціонування того чи іншого державно організованого суспільства.

В умовах системного реформування державної служби порушено проблему якості й професійної компетентності кадрів, оскільки публічна служба постає одночасно як суспільний інститут, діяльність, система правил роботи з виконання функцій держави і персонал, спроможний ефективно виконувати ці функції. Від рівня професійної компетентності державних службовців, їх здатності до постійного особистісного та професійного розвитку залежить ефективність впровадження управлінських рішень і реалізації державних програм розвитку країни.

Тривалий поступ у психолого-педагогічних науках розкриває чудовий потенціал покращення медичної освіти. Цей поступ дотичний майже до всіх сфер медицини і прямо пов'язаний із потенційною максимізацією отриманих вигод від моделювання та упровадження найновіших технологій. У цій роботі ми опишемо дві ключові інновації у підготовці медичних працівників, які стосуються моделювання та інших аспектів медичного навчання: перцептивне навчання (ПН) та адаптивне навчання. Техніки перцептивного навчання сфокусовані на розпізнаванні патернів, структурній інтуїції та плинності. Технології адаптивного навчання можуть оптимізувати навчання для кожного окремого індивіда, інтегрувати об'єктивне оцінювання впродовж усього навчального процесу, імплементувати ефективні критерії опанування навчальним матеріалом.

Сучасний досвід навчальної підготовки кваліфікованих фахівців вимагає комплексного удосконалення навчальних систем та навчальних програм. Особливо визначальною потреба підготовки кваліфікованих фахівців є у сфері державного управління. Звідси стає очевидним факт удосконалення навчального процесу та кваліфікованої підготовки фахівців сфери державного управління на основі переходу від традиційних до нових систем навчання.

Разом з тим, дослідження засвідчують, що на сьогодні у практиці підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема фахівців сфери державного управління, активно впроваджується адаптивна система навчання, в основу якої закладено використання сучасних інноваційних методик навчання.

Для розкриття теоретичних аспектів адаптивного навчання фахівців сфери державного управління слід відмітити, що Я. Б. Сікора у ході про-

ведених досліджень визначає такі особливості адаптивного навчання, яке на сьогодні активно застосовується для підготовки висококваліфікованих фахівців, як: [1]:

а) адаптивне навчання дозволяє попередньо визначити первинні знання, якими володіють майбутні фахівці із визначенням на цій основі індивідуального підходу до навчання і підготовки;

б) використання адаптивного підходу до навчання дозволяє чітко та поелементно окреслити навчальний курс, виходячи із наявних знань та вмінь у майбутніх фахівців;

в) присутність чіткого взаємозв'язку між навчальними складовими системи адаптивного навчання (які до прикладу є незалежними одна від одної).

Окрім того, Я. Б. Сікора пропонує у процесі адаптивного навчання застосовувати сучасні Web-технології. Разом з тим, науковець зауважує, що у практиці адаптивного навчання (до прикладу адаптивного навчання фахівців з державного управління) слід використовувати такі інструменти, як інструмент адаптивного контенту, інструмент адаптивного оцінювання та інструмент адаптивної послідовності [1].

Інструмент адаптивного контенту дозволяє визначити те, який саме матеріал у ході навчання не може засвоїти майбутній фахівець. На базі застосування інструменту адаптивного контенту використовуються такі навчальні програми, як Lixea Core5 та LearnVop. Що стосується застосування інструменту адаптивного оцінювання у ході адаптивного навчання, то його застосовують періодично для визначення результатів та рівня знань майбутніх фахівців. Інструмент адаптивної послідовності дозволяє визначати знання майбутніх фахівців на базі поступового аналізування даних, отриманих за результатами оцінювання знань [2].

Водночас К. Протасенко розглядає методику адаптивного навчання, необхідність освоєння якої пропонує майбутнім фахівцям з державного управління у напрямку розроблення та застосування правового режиму надзвичайного стану. На підставі проведених досліджень науковець стверджує, що для підвищення результативності діяльності фахівців з державного управління, потрібно у контекст методики адаптивного навчання включити освоєння методу формалізації. Використання такого методу на практиці дозволить покращити знання про специфічні особливості напрямків державного управління [1].

Варто зазначити, що методика адаптивного навчання, представлена К. Протасенком, може бути використана для навчання усіх без винятку майбутніх фахівців, у тому числі фахівців сфери державного управління, виходячи із її універсальності та комплексності.

В. Марущак стверджує, що саме така риса як адаптивність, яка набувається за результатами адаптивного навчання, дозволяє фахівцям з державного управління ефективно управляти економічними процесами в державі та регулювати економічні зміни, що відбуваються. З огляду на те, науковець доходить висновку, що адаптивність у сфері державного управління є одним із ключових інструментів регулювання вітчизняної економічної системи [1].

Опираючись на специфіку застосування адаптивного навчання у сфері державного управління, слід відмітити, що такий процес має характеризуватися [3]:

а) чітко окресленою метою, яка може коригуватися на засадах зміни обставин;

б) орієнтацією на оновлення, яке відбуватиметься на постійній основі;

в) дотриманням чітко визначених норм та стандартів;

г) конкретизацією завдань тощо.

Проведені дослідження доводять, що в основі адаптивного навчання лежить застосування сучасних інноваційних та інтерактивних технологій, завдяки яким значно полегшується процес кваліфікованої підготовки фахівців. Окрім того, адаптивне навчання проводиться, виходячи із індивідуальних особливостей майбутніх фахівців.

Якщо говорити про сферу державного управління, то тут адаптивне навчання слід застосовувати відповідно до особливостей та специфіки діяльності цієї сфери з метою кваліфікованої підготовки майбутніх фахівців з державного управління, опираючись при цьому на принципи адаптивного навчання [4].

Практика засвідчує, що фахівці з державного управління, підготовка яких проходила на базі адаптивного навчання, здійснюють державне управління на засадах адаптивності. З огляду на те, адаптивність виступає одним із головних елементів державного управління.

Варто зазначити, що одним із основних напрямків діяльності сфери державного управління виступає державне управління освітою. Тут слід зауважити, що кваліфікована підготовка фахівців, які здійснюють функції державного управління освітою, повинна базуватися на системі адаптивного навчання. Це підтверджується тим, що саме завдяки обранню такого підходу до навчання, майбутні державні управлінці можуть чітко та результативно управляти сферою освіти, а також сприяти реалізації механізму державного управління у напрямку розвитку освіти, базуючись при цьому тільки на інноваційних засадах [5, 6].

Опираючись на інформацію, слід також відмітити, що адаптивне навчання майбутніх фахівців сфери державного управління сприятиме застосуванню нових більш інноваційних прийомів засвоєння знань, набуття вмінь та навиків, а також дозволить підвищити впевненість майбутніх фахівців сфери державного управління самостійно виконувати поставлені перед ними завдання.

Виходячи із зазначеного вище, адаптивне навчання являє собою процес навчальної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації майбутніх фахівців сфери державного управління, із застосуванням на цій основі інноваційних способів та сучасних інноваційних методик для самостійного опанування знань.

Навчання державних службовців має переосмислити свою місію та перевизначити багато своїх функцій, зокрема в поглядах на суспільні потреби в навчанні та тренуванні впродовж усього життя. Водночас ідея безперервного навчання не може бути нав'язаною суспільству ззовні з

метою його перетворення, оскільки власне суспільний розвиток забезпечує іманентні умови для реалізації концепції безперервного навчання на основі збільшення різноманітності навчальних форм. Створення системи адаптивного навчання державних службовців може слугувати відповіддю на виклики сьогодення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адаптивні процеси в освіті: збірник матеріалів 6-го Всеукраїнського наукового форуму з міжнародною участю; [за наук. ред. Г.В. Єльнікової, М.Л. Росточки; ред. з заг. питань: Л.О. Лузан, О.О. Почуєва, З.В. Рябова]. Харків, Мачулін, 2021, Вип. 3, 160 с.
2. Кошова С.П. (2020). Теоретико-методологічні засади адаптивного навчання державних службовців. *Електронне фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. № 6. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1816>
3. Кошова С. П. (2020). Експертне дослідження впливу інформаційно – психологічної складової в адаптивному навчання фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я. *Наукові перспективи: журнал*. № 5 (5). м. Київ. 365с. с.133-154.
4. Надворняк Я. (2019). SMART-технології в корпоративному навчанні державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. *Нова педагогічна думка*. № 1. С. 42-44.
5. Перов А. (2019). Правові засади професійного навчання державних службовців України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. Вип. 22. С. 163-168.

Солошенко-Задніпровська Н. К.

канд. філол. наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-4721-8336

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасну епоху стрімкої цифрової трансформації та глобалізації володіння іноземними мовами стає не просто перевагою, а необхідною компетентністю для успішної професійної реалізації. Особливої актуальності набуває пошук ефективних методів навчання іноземних мов, які відповідають викликам цифрового суспільства та потребам нового покоління здобувачів освіти. Цифрова революція докорінно змінила підходи до вивчення мов, відкривши безпрецедентні можливості для впровадження інноваційних освітніх технологій [3; 9, с. 167]. В умовах тотальної діджиталізації та розвитку штучного інтелекту [8, с. 205] майбутні фахівці будь-якої галузі мають володіти іноземними мовами не лише для комунікації з іноземними партнерами, але і для ефективної роботи із сучасними технологіями та професійною літературою. Водночас традиційні методи навчання часто не забезпечують достатньої мотивації та залученості здобувачів до навчального процесу [6, с. 145].

Дослідження в галузі освіти підтверджують, що мотивація – це основний чинник ефективності навчання, який визначає успішність розвитку мовних навичок. Мотивація являє собою систему психологічних чинників, що базується на особистих переконаннях, цінностях та потребах людини і спонукає її до дій. Вона впливає на залученість здобувачів до навчального процесу та їхню готовність долати труднощі [1]. Розуміння цих аспектів допомагає викладачам розробляти методи навчання, які підвищують зацікавленість здобувачів.

З огляду на критичну роль мотивації у вивченні іноземних мов, педагоги та методисти активно шукають інноваційні підходи, які б відповідали інтересам та звичкам сучасних здобувачів. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є впровадження елементів гейміфікації в навчальний процес.

Гейміфікація як інноваційний підхід до навчання пропонує розв'язання проблеми низької мотивації, поєднуючи елементи гри з освітніми цілями. Використання ігрових механік у навчальному процесі не лише підвищує мотивацію та залученість здобувачів, але й відповідає сучасним тенденціям освіти [5, с. 121]. У контексті вивчення іноземних мов гейміфікація набуває особливого значення як інструмент, що дає змогу створити інтерактивне та захоплююче навчальне середовище.

Загалом гейміфікація – це використання ігрових елементів та принципів у неігрових контекстах, зокрема в навчанні, для мотивації здобу-

вачів та досягнення освітніх цілей. У контексті навчання це ефективний інструментом для підвищення мотивації здобувачів, створення інтерактивного навчального середовища та поліпшення мовних навичок [2]. Такий підхід може виявитися особливо актуальний для покоління, яке звикло до інтерактивної взаємодії з контентом.

Гейміфікація як освітній підхід базується на низці ключових принципів, що забезпечують її ефективність у навчальному процесі. Одним із фундаментальних принципів є створення безпечного навчального середовища, де помилки розглядаються як природна частина процесу навчання. Такий підхід знижує тривожність здобувачів та заохочує їх до експериментування з мовою, розвиваючи здатність до самостійного пошуку рішень та креативного мислення [4].

Важливим аспектом гейміфікації є впровадження елементів змагання та системи досягнень. Візуально привабливі завдання, рейтингові таблиці створюють додаткову мотивацію до активної участі в навчальному процесі. Водночас система винагород і визнання успіхів відіграє роль позитивного підкріплення: отримання балів за виконані завдання стимулює подальшу зацікавленість у вивченні мови [4].

Не менш важливим принципом є формування навчальної спільноти через командну взаємодію. Гейміфіковані елементи часто передбачають групові завдання та проекти, де успіх залежить від ефективної комунікації та співпраці між учасниками. Це сприяє розвитку соціальних навичок, вміння працювати в команді та створює додаткові можливості для мовної практики в природному контексті взаємодії [5, с. 31].

Застосування принципів гейміфікації у вивченні іноземної мови має особливий потенціал для підвищення мотивації здобувачів. Ігрові механіки створюють захопливе навчальне середовище, де традиційні мовні завдання трансформуються в цікаві виклики. Це робить процес вивчення мови більш динамічним та інтерактивним, що природним чином підвищує залученість здобувачів до навчального процесу.

Важливо зазначити, що гейміфікація не лише робить навчання більш привабливим, але й суттєво впливає на когнітивні процеси та розвиток критичного мислення [10]. Коли навчальний матеріал подається через ігрові механіки, активується система винагороди мозку, що сприяє кращому запам'ятовуванню нової лексики, граматичних структур та мовних патернів. Здобувачі охочіше практикують мову в різноманітних контекстах, коли це відбувається в рамках захопливої гри чи змагання.

Особливо цінним аспектом гейміфікації є її здатність розвивати внутрішню мотивацію до вивчення мови. На відміну від традиційних методів, які часто спираються на зовнішні стимули (оцінки, залік), гейміфіковане навчання створює середовище, де здобувачі отримують задоволення від процесу опанування мови. Це відбувається завдяки поєднанню особистого інтересу, відчуття прогресу та позитивних емоцій від досягнення навчальних цілей. Така внутрішня мотивація є більш стійкою для довгострокового вивчення мови, оскільки базується на справжньому інтересі та усвідомленні цінності мовних компетенцій.

Однією з найважливіших переваг гейміфікації є можливість використання сучасних цифрових інструментів та ресурсів для навчання. Завдяки широкому доступу до мобільних застосунків та інтерактивних сервісів, таких як Kahoot, Duolingo, Quizlet, Socrative та інших, здобувачі можуть навчатися в ігровій формі, що значно підвищує їхню мотивацію та залученість у процес. Такі інструменти дають змогу персоналізувати навчання, забезпечуючи адаптивний підхід до рівня знань і потреб кожного здобувача. Крім того, вони сприяють розвитку автономного навчання, надаючи можливість практикувати мовні навички в будь-який час і в будь-якому місці. Використання цифрових технологій у гейміфікації сприяє створенню інноваційного освітнього середовища, яке відповідає викликам сучасного цифрового суспільства.

Отже, проведений побіжний аналіз наукової та методичної літератури, дотичної до теми розвідки, та аналіз власного досвіду роботи, підтверджує ефективність гейміфікації як інструменту мотивації при вивченні іноземних мов через створення безпечного інтерактивного середовища для мовної практики, активацію внутрішніх механізмів мотивації замість традиційних зовнішніх стимулів та розвиток критичного мислення і соціальних навичок через командну взаємодію. Впровадження гейміфікації в освітній процес дає змогу адаптувати навчання іноземних мов до вимог цифрового суспільства та забезпечити стійкий інтерес здобувачів до опанування мовних компетенцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко Л. Підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови при навчанні онлайн. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 207. С. 104–108. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-104-108> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Використання гейміфікації та інтерактивного контенту в електронних навчальних курсах – Learning Experience Design Blog. eLearning Widgets and AI tools to Build Modern Learning Solutions. URL: <https://cluelabs.com/blog/використання-гейміфікації-та-інтера/> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Гуліч О. О., Четверик В. К. Цифрова трансформація іншомовної підготовки в умовах інтернаціоналізації. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка*. 2024. № 6. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2024-6-08-02> (дата звернення: 09.02.2025).
4. Живець І. О. Використання гейміфікації на уроках англійської мови в умовах онлайн-навчання в новій українській школі. Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-geymifikaci-na-urokah-angliysko-movi-v-umovah-onlayn-navchannya-v-noviy-ukra-nskiy-shkoli-365158.html> (дата звернення: 09.02.2025).
5. Зеленська Л. Д., Ковінько К. В. Гейміфікація як метод навчання здобувачів вищої освіти англійської мови. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2019. № 52. С. 21–35.
6. Солошенко-Задніпровська Н. К. Підвищення рівня мотивації до вивчення іноземної мови: використання автентичних медіаресурсів. Філологічні студії та перекладознавчий дискурс : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 14 берез. 2024 р. Івано-Франківськ : Ун-т Короля Данила, 2024. С. 144–147.

7. Тимощук Н. Гейміфіковані елементи на заняттях з іноземної мови професійного спрямування. *Humanities science current issues*. 2020. Т. 4, № 28. С. 147–151. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208823> (дата звернення: 09.02.2025).

8. Четверик В. Ресурси зі штучним інтелектом у навчанні іноземним мовам: огляд можливостей та перспектив використання. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2024. № 72. С. 205–219. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-72-205-219> (дата звернення: 09.02.2025).

9. Soloshenko-Zadniprovska N. Opportunities and Advantages of Digital Innovations in Language Education. Learning & Teaching: In the World after the War : Conference Proceedings of III International Scientific & Practical Conference, Kharkiv, Ukraine, November 8, 2024. Kharkiv, 2024. P. 167.

10. Veretiuk T., Chetveryk V. Developing Critical Thinking in Language and Literary Education. Scientific Exploration: Bridging Theory and Practice : Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference, Berlin, Germany, October 14–16, 2024. Berlin, 2024. Pp. 138–141. URI <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/16506> (дата звернення: 09.02.2025).

Твердохліб О. С.

д.держ.упр., професор,

Заклад вищої освіти “Університет трансформації майбутнього”,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0002-1502-2937

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАБУТТЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Однією із сучасних тенденцій глобального простору є трансформація упрУ сучасному глобалізованому світі міжкультурна комунікативна компетентність набуває стратегічного значення для розвитку ефективної міжнародної співпраці. Зміни у соціально-економічних умовах, зростання мобільності населення та активізація міжнародного діалогу обумовлюють необхідність удосконалення методів і підходів до набуття цієї компетентності. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграє вивчення іноземних мов, зокрема німецької, яка є однією з провідних мов міжнародного спілкування, науки та бізнесу.

Нині інноваційні технології суттєво змінюють підходи до навчання, надаючи нові можливості для набуття міжкультурної компетентності. Цифрові платформи, інтерактивні навчальні середовища та штучний інтелект відкривають перспективи для створення індивідуалізованих навчальних траєкторій, які враховують культурні та мовні особливості здобувачів вищої освіти. Онлайн-курси, вебінари, віртуальні мовні клуби та мобільні додатки дозволяють їм занурюватися в мовне середовище, незалежно від географічного розташування.

В контексті викладеного, на наш погляд, в умовах сьогодення необхідно зосереджуватися на інтерактивних симуляціях міжкультурних ситуацій, які сприяють розвитку навичок ведення міжкультурного діалогу. Завдяки технологіям доповненої реальності та віртуальних середовищ здобувачі вищої освіти мають змогу моделювати реальні комунікативні ситуації, набуваючи практичного досвіду вирішення конфліктів та адаптації до культурних відмінностей.

Німецька мова як одна з ключових європейських мов має важливе значення для налагодження міжкультурного діалогу та міжнародної співпраці. Оволодіння цією мовою сприяє глибшому розумінню соціокультурних реалій німецькомовних країн, що є основою для ефективного міжкультурного спілкування.

Сучасні методики навчання німецької мови включають використання мультимедійних ресурсів, онлайн-платформ та мобільних додатків. Застосування інструментарію штучного інтелекту дозволяє автоматизувати оцінювання мовних навичок з акцентом на розуміння прочитаного й прослуханого, створюючи адаптивні навчальні плани для кожного здобувача вищої освіти, враховуючи його рівень відповідно до Загаль-

ноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [1]. Соціальні мережі та онлайн-форуми стають платформами для обговорення актуальних тем із носіями мови, що сприяє розвитку комунікативної компетентності та культурної обізнаності особистості.

Цифрові технології не лише змінюють способи навчання, але й трансформують сам характер міжкультурної комунікації [2]. Віртуальні міжкультурні обміни, онлайн-конференції та міжнародні освітні проекти сприяють формуванню глобального комунікативного простору, в якому здобувачі вищої освіти набувають навичок ефективного спілкування з представниками інших культур.

Важливим аспектом набуття міжкультурної комунікативної компетентності в сучасних реаліях є формування толерантності та емпатії в процесі міжкультурного спілкування. Використання цифрових технологій дозволяє створювати навчальні ситуації, в яких здобувачі вищої освіти навчаються розуміти культурні відмінності, аналізувати поведінкові моделі та виробляти власні стратегії міжкультурної взаємодії.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що цифрова трансформація освіти відкриває нові можливості для набуття міжкультурної комунікативної компетентності. Інноваційні підходи до оволодіння німецькою мовою, інтерактивні методики навчання та використання цифрових платформ сприяють формуванню толерантного, культурно обізнаного та комунікативно компетентного громадянина глобалізованого світу. В майбутньому подальший розвиток цифрових технологій та адаптація освітніх програм до нових реалій сприятиме поглибленню міжкультурного діалогу та підвищенню якості міжкультурної комунікації в різних сферах людської діяльності, що є яскравим проявом синергії освіти й практичної діяльності в епоху глобальних трансформацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) // Council of Europe. URL : <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>.
2. Tverdokhlib O., Opushko N., Viktorova L., Topolnyk Y., Koval M., Boiko V. The Digital Competences of a Specialist: Contemporary Realities of the Information and Technological Paradigm in the Age of Globalization. *Postmodern Openings*. 2022. Vol. 13(1 Sup1). P. 412-446. URL : <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1/434>

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. НАУКА ТА БІЗНЕС: СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Опалов О. А.

к. е. н., доцент,

Поліський національний університет,

м. Житомир, Україна

ORCID: 0000-0003-1984-8477

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ДІЛОВОГО ПРОТОКОЛУ В ТУРИЗМІ

Розвиток туризму в сучасному світі є однією з ключових тенденцій глобалізації. Туристична індустрія потребує фахівців, які володіють не лише професійними знаннями та навичками, але й етичними нормами та правилами поведінки, що відповідають міжнародним стандартам. Діловий протокол в туризмі як сукупність правил поведінки, етикету та формальних ознак ділового спілкування, яких дотримуються учасники туристичної діяльності під час взаємодії між собою, з клієнтами та партнерами включає правила привітання й звернення, дрес-код (вимоги до зовнішнього вигляду працівників туристичної сфери), правила поведінки за столом під час ділових сніданків, обідів, вечері, врахування культурних традицій різних країн при організації туристичних заходів, правила спілкування та ведення переговорів, презентацій, розв'язання конфліктних ситуацій тощо [1]. Дотримання ділового протоколу сприяє створенню позитивного іміджу туристичної компанії, встановленню довгострокових партнерських відносин, залученню клієнтів та підвищенню конкурентоспроможності на ринку.

Заклади освіти (ЗВО) відіграють важливу роль [2] у формуванні ділового протоколу в туризмі. Вони забезпечують студентів знаннями та навичками, необхідними для успішної кар'єри у сфері туризму. Освіта в галузі туризму включає широкий спектр дисциплін, таких як управління готелями, організація подорожей, туристичний маркетинг та діловий протокол. ЗВО сприяють отриманню студентами теоретичних знань та практичних навичок, необхідні для роботи у туристичній індустрії, ілюструють досвід дотримання міжнародних стандартів ділового протоколу, що є ключовим елементом у забезпеченні високого рівня обслуговування клієнтів [3]. Саме тому роль закладів освіти у формуванні ділового протоколу в туризмі є надзвичайно важливою.

Вивчення різних аспектів ділового етикету, таких як правила поведінки на ділових зустрічах, етикет під час офіційних заходів, комунікація з клієнтами та партнерами з різних культур, практичні заняття та тренінги допомагають студентам закріпити набуті знання та навички у реальних ситуаціях, а співпраця з міжнародними партнерами [4–5] дозволяє студентам отримувати досвід роботи у різних країнах та культурних контекстах. Це сприяє розвитку здатності адаптуватися до різних вимог ділового протоколу, забезпечує високий рівень обслуговування клієнтів з різних куточків світу.

Вивчення іноземних мов та міжкультурної комунікації також є важливими аспектами освіти у сфері туризму.

Сучасні заклади освіти, зокрема ОПП Туризм в умовах Поліського національного університету передбачає підготовку фахівців для туристичної індустрії з наданням теоретичних знань та практичних навичок, формування у студентів культуру ділового спілкування, етичних принципів та правил поведінки. З цією метою до навчальної програми професійних дисциплін включено курс «Ділові переговори та етикет в туризмі», де студенти вивчають основи ділового спілкування, правила поведінки в різних ситуаціях, особливості національних культур. Під час практичних занять здобувачі освіти беруть участь у ділових іграх, моделюванні різних життєвих ситуацій, а залучення фахівців-практиків від успішних представників туристичного бізнесу, іноземних партнерів, можливість проходження виробничої практики зі сфери гостинності, проведені майстер-класи, лекції допомагають студентам отримати реальне уявлення про вимоги до фахівців. В межах наявних лабораторій університету діють студентські клуби, проводяться конференції, які сприяють розвитку навичок спілкування, ведення переговорів, презентацій, ведення дебатів, а формування у студентів розуміння важливості дотримання етичних норм, поваги до партнерів та клієнтів, що є запорукою подальшого успішного працевлаштування та організації бізнесів у сфері випускниками освітньо-професійної програми.

Отже, формування ділового протоколу в туризмі є важливим завданням закладів освіти. Від того, як підготовлені фахівці, залежить успіх туристичної індустрії в цілому. Тому необхідно постійно вдосконалювати навчальні програми, використовувати сучасні методи навчання, залучати до навчального процесу практикуючих фахівців. ЗВО відіграють ключову роль у формуванні ділового протоколу, забезпечуючи студентів необхідними знаннями та навичками для успішної кар'єри в сфері туризму. Вони допомагають здобувачам оволодіти міжнародними стандартами ділового етикету, розвивати навички комунікації з клієнтами та партнерами з різних культур, надають можливість отримувати міжнародний досвід. Таким чином, заклади освіти сприяють підвищенню рівня професіоналізму у туристичній індустрії та забезпечують високий рівень обслуговування клієнтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ганич Н., Пандяк І. Соціально-економічні фактори та їх вплив на розвиток міжнародного туризму. *Вісник наукових досліджень. Серія: Туризм*. 2006. Вип. 2. С. 55–59.
2. Можливості та розвиток сучасного туризму: світовий та національний досвід: моногр. / за ред. В. Зайцевої. Запоріжжя: ЛІПС, 2015. 275 с.
3. Міждержавний стандарт ДЕСТ 28681.2-95 Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги. Загальні вимоги К.: Держстандарт України, 1996. С. 19.
4. Responsible, sustainable and universally accessible tourism. UN Tourism. URL: <https://www.unwto.org/about-us>
5. Lam R., Tsang L., Tavitiyaman P. The impact of internship job characteristics on students' hospitality career: students' and employers' perspectives. *J. of Teaching in Travel & Tourism*. 2024. Vol. 24, Is. 4. P. 337–362.

Зеленін Ю. М.

к.е.н.,

Міжрегіональна академія управління персоналом,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-9565-336X

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Технології більшості підприємств чорної металургії України, що використовуються сьогодні, призводять до помітного забруднення навколишнього середовища. Ця проблема є особливо актуальною для районів розміщення металургійних підприємств. Наслідками технологічного відставання галузі є також несумісна з розвиненими країнами висока ресурсо- та енергоємність виробництва та нестача високотехнологічної металопродукції. В умовах жорсткої конкуренції на світовому ринку металопродукції це веде до витіснення українських виробників із найбільш прибуткових ринків із високою доданою вартістю у сферу природоємного та брудного виробництва первинної металопродукції базових переділів.

Тому особливої актуальності набуває завдання екологізації металургійного комплексу України, яка розуміється як комплексне вирішення завдань щодо: зниження питомого рівня споживання паливно-енергетичних та сировинних ресурсів; мінімізації негативних впливів на довкілля та людину; зростання виробництва високотехнологічної металопродукції глибокої переробки. Екологізація металургії має стратегічне значення, оскільки це виробництво є галуззю спеціалізації України у рамках міжнародного поділу праці та її розвиток визначає рівень науково-технічного розвитку металоспоживаючих галузей (машинобудівного комплексу, ВПК та ін.).

Таким чином, екологізація чи перетворення металургії, що має інвестиційне значення для економіки країни, у високотехнологічну еколого економічно ефективну галузь є однією з умов переходу до сталого розвитку всього народного господарства.

Ситуація в українській металургії характеризується надлишковим «брудним» виробництвом напівфабрикатів і продукції для внутрішньогалузевого споживання за браку високотехнологічної готової металопродукції, що пов'язано з технологічним відставанням галузі й частково з сировинною спрямованістю експорту, що становить значну частину виробництва. Небагато підприємств, що мають сучасний виробничий апарат і технології та випускають високотехнологічну продукцію, стикаються з експортними бар'єрами з боку США та країн ЄС, які проводять протекціоністську політику щодо української металопродукції глибокої переробки. Тому головна проблема металургії пов'язана з технологічним відставанням галузі, що є причиною значної ресурсо- та енергоємності виробництва, нестачі якісної та високотехнологічної металопродукції, значного забруднення навколишнього середовища та сировинної спрямованості експорту.

Застарілі технології та обладнання посилюють і без того негативні впливи на навколишнє середовище, властиві металургійному виробництву, серед яких основними є викиди в атмосферу оксиду вуглецю, що руйнує озоновий шар та утворення токсичних відходів 4-го класу небезпеки, за рівнем яких (30%) від промисловості.

Для того щоб металургійна промисловість України перетворилася на високотехнологічну, ефективну галузь, підвищила експортний потенціал і зміцнила позиції у світовому просторі, вступила на інноваційний шлях розвитку і підвищила конкурентоспроможність суміжних металоспоживаючих галузей, що створюють вищу додану вартість, необхідна модернізація діючих виробництв. кінцевих переділів та скорочення неефективних потужностей з випуску традиційної ресурсомісткої продукції, тобто необхідна екологізація розвитку галузі.

Суть екологізації чорної металургії зводиться до комплексного вирішення завдань щодо стабілізації чи зниження рівня споживання паливно-енергетичних та сировинних ресурсів, зниження негативних впливів на людину при зростанні продуктивності високотехнологічної металопродукції глибокої переробки.

Екологізація чорної металургії, яка є відкритою системою з властивою їй зовнішніми зв'язками з іншими системами або галузями, зумовлює необхідність екологізації у контексті міжгалузевих зв'язків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сментина Н.В. Особливості методології стратегічного планування в системі державного управління соціально-економічним розвитком територій. *Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка*. 2013. № 4. С. 67-80.
2. Гіндес, О. Г. Напрями підвищення еколого-економічної ефективності природоохоронних заходів. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. № 1. С. 95-102.

Данилюк Н. М.

Доктор філософії (спеціальність 051 Економіка), ст.в.,
Національний університет «Острозька академія»,
м. Острог, Україна

ORCID: 0000-0002-5696-1893

КОМУНІКАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ БРЕНДОМ РОБОТОДАВЦЯ

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) як запорука прозорості ведення бізнесу з точки зору дотримання підприємствами нормативно-правових вимог, екологічних та етичних стандартів, сьогодні є основоположним поняттям для сучасної бізнес-практики. В контексті дослідження питання побудування успішного бренду підприємства на ринку праці це поняття відіграє чи не найважливішу роль, оскільки зумовлює пошук інноваційних підходів та адаптування ділової взаємодії керівництва компанії відповідно до динамічних ринкових умов господарювання. Такі підходи знаходять відображення в корпоративній культурі, позиціонуванні компанії на продуктових ринках та на ринку праці, а також підтримуванні лояльності працівників та формуванні позитивного іміджу на ринку праці.

Ефективна КСВ-комунікація неможлива без дотримання певних принципів та процедур, а також послідовності дій, що здатні забезпечувати компанії зайняття нею вигідного положення як роботодавця, доведення інформації про компанію як про вигідне місце для працевлаштування з одного боку та мотивування й підвищення рівня лояльності – з іншого. В зв'язку з цим, актуальними є аналіз поточного стану КСВ в контексті побудування позитивного бренду роботодавця, визначення основних комунікативних цілей та завдань, подальші ідентифікація й сегментування зовнішньої та внутрішньої цільових аудиторій (наприклад, виокремлення наявних працівників, потенційних кандидатів на зайняття вакантних місць, здобувачів вищої освіти, тощо), класифікація та вибір комунікативних каналів, розроблення контенту з подальшими моніторингом та оцінкою ефективності реалізації КСВ-ініціатив. Звичайно, в цьому контексті важливу роль відіграють постійна перевірка існуючих тенденцій, змін та очікувань в сфері КСВ й відповідна адаптація комунікативної стратегії розвитку бренду роботодавця до них.

У процесі КСВ-комунікації компанія-роботодавець здатна впливати на різні групи учасників ринку, зокрема на співробітників, інвесторів, клієнтів, акціонерів та громадськість загалом [1, с. 95; 2]. В загальному, КСВ-ініціативи здатні:

- сприяти підвищенню рівня лояльності, мотивації, продуктивності праці співробітників, краще приваблювати потенційних працівників;
- підвищувати рівень довіри до компанії з боку клієнтів, покупців на продуктових ринках (якщо компанія демонструє позитивний бренд роботодавця);

- демонструвати стійкість, перспективу розвитку на майбутнє, а також зменшувати бізнес-ризики, що важливо для акціонерів та інвесторів;
- зміцнювати власну репутацію перед громадськістю [1].

КСВ-комунікація компанії є дієвим інструментом в побудуванні сильного бренду роботодавця завдяки тому, що вона забезпечує прозорість та підзвітність, оскільки завдяки доступу до звітної інформації компанія демонструє відкритість і, таким чином, підвищує рівень довіри до себе та надійності у процесі взаємодії з контрагентами. Також ефективна комунікація щодо КСВ-ініціатив здатна краще залучати та мотивувати співробітників за посередництва внутрішньої комунікації, що покликана надавати персоналу змістовну та узгоджену інформацію про діяльність компанії.

До того ж, правильна трансляція КСВ-цінностей як складової цінностей компанії під час онбордингу, введення працівників в організацію, введення в підрозділ, введення в посаду та адаптації дає можливість вибудовувати чесні та прозорі взаємовідносини між працівником та керівництвом компанії, а також сприяє засвоєнню працівником професійних обов'язків [3, с. 113-116]. В процесі КСВ-комунікації важливо залучати різноманітні канали та різновиди інформаційних, аналітичних, організаційних та комунікативних інструментів зовнішніх та внутрішніх комунікацій.

Зазначені кроки щодо реалізації КСВ-ініціатив в побудуванні сильного бренду роботодавця повинні враховувати постійність та регулярність процесів реалізації КСВ-проектів, що свідчить про наявність стратегічного підходу компанії до побудови соціальної відповідальності бізнесу. Крім того, КСВ-ініціативи повинні належним чином бути інтегрованими в загальну стратегію розвитку компанії, тобто бути частиною її корпоративної стратегії. Належна інтеграція таких ініціатив в загальну стратегію розвитку компанії здатна сприяти кращій адаптації компанії до мінливих умов ринку та покращувати якість її системи менеджменту. Це уможливорює доступ підприємства до нових ринків збуту продукції, заохочує притік інвестицій та знижує ризики завдяки підвищенню репутації та довіри до компанії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Малиновський Ю.В., Мусянович О.А., Битяк В.Ю., Дубравський А.В. Інтеграція корпоративної соціальної відповідальності у процес організаційних змін на підприємствах у контексті євроінтеграції. *Агроекономіка*, 2024. №10. С. 92-98. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.10.92.
2. Камишнікова Е.В. Інтеграція корпоративної соціальної відповідальності у корпоративну стратегію. *Економічний аналіз*, 2017. Т. 27, №1. С. 199-205.
3. Цимбалюк С.О. Управління брендом роботодавця [Електронний ресурс] : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2016. 258, [6] с.

Nechyporenko T. D.

PhD in Economics, Teacher of Financial and Economic Disciplines,
Vinnytsia Technical Vocational College,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0690-1534

SCIENCE AND BUSINESS: STRATEGIC PARTNERSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

In today's world, characterized by rapid changes and global challenges, strategic partnerships between science and business are of particular importance. It is a key factor in the success of sustainable development, as it combines scientific knowledge with practical experience and innovative solutions. Sustainable development is a key concept that combines economic, environmental and social aspects. Addressing global challenges requires synergy between science and business, as only through an effective partnership between these spheres can an innovative breakthrough be achieved and a balanced economic growth be ensured. The purpose of this article is to study the mechanisms of strategic interaction between science and business in the context of sustainable development. Today, humanity faces serious challenges such as climate change, resource depletion, social inequality, and others. Solving these problems requires an integrated approach that involves the combined efforts of science, business, government and the public. That is why the strategic partnership between science and business is extremely relevant and important.

Science and business are two key drivers of innovative development. Scientific research creates new knowledge, while business adapts and implements this knowledge into practice. Strategic partnership between them implies [3, p. 87]:

- funding of scientific research by the business sector;
- involvement of scientists in solving practical problems of enterprises;
- creation of joint research centers and innovation hubs;
- development of environmentally friendly technologies and business models.

Effective interaction between science and business contributes to the development of both parties, providing access to new opportunities, increasing competitiveness and stimulating innovation processes.

For science:

- access to resources: financial, logistical and human resources of the business can contribute to research and development;
- practical testing: business can provide a testing ground for scientific developments and their implementation in real production;
- commercialization: partnership with business promotes the commercialization of scientific developments and their introduction to the market;
- research request: businesses formulate specific research requests aimed at solving practical problems.

For business:

- innovations: research and development is a source of innovations that ensure business competitiveness;
- new markets: cooperation with science can open up new markets and opportunities for business;
- reputation: partnership with scientific institutions enhances the reputation of business as innovative and socially responsible;
- qualified personnel: joint projects with science contribute to the training of qualified personnel for business [4, p. 47];

As competition intensifies and technology develops rapidly, the interaction between science and business is gaining in importance. The formation of strategic partnerships between scientific institutions and enterprises improves the efficiency of knowledge, resource and innovation exchange. Such partnerships can be implemented through various mechanisms, in particular:

- joint research projects: creation of joint laboratories, research groups and centers for research and development;
- grants and scholarships: business funding for research and development, as well as support for talented students and young scientists;
- internships and practice: organization of internships for students and young scientists at enterprises, as well as internships for business employees in scientific institutions;
- consulting and expertise: involvement of scientists in consulting and expert evaluation of projects and technologies;
- technology transfer: transfer of scientific developments and technologies from scientific institutions to business for their implementation in production.

Effective interaction between research institutions and the business environment requires consideration of a number of fundamental factors that ensure the effectiveness and sustainability of strategic partnerships. Compliance with these conditions contributes to the formation of long-term mutually beneficial relations, increasing the level of trust between partners and creating a favorable environment for innovative development. The main conditions for a successful partnership include:

- mutual interest: partners should have common goals and interests in cooperation;
- trust and mutual understanding: trust and mutual understanding should be established between partners;
- clear agreements: all terms and conditions of cooperation should be clearly stated in the contract;
- effective management: partnership requires effective management and coordination;
- openness and exchange of information: partners should be open to sharing information and knowledge.

Thus, a successful strategic partnership between academic institutions and business is based on mutual interest, trust, clear agreements, and effective management. Compliance with these conditions creates favorable

preconditions for the integration of science and business, promoting innovative development and achieving competitiveness of both sides in the modern world.

Thus, it can be stated that a strategic partnership between science and business is a prerequisite for the sustainable development of society. Joint research, technological innovation, and efficient use of resources can ensure the long-term competitiveness of the economy. The development of mechanisms of interaction between scientific institutions and business will help to form an innovative ecosystem capable of effectively responding to global challenges.

REFERENCES:

1. Porter, M. E. Competitive advantage: creating and sustaining superior performance. New York: Free Press, 2021. 557 p.
2. Pisano, G. P. The innovator's dilemma: when new technologies cause large firms to fail. Boston: Harvard Business Review Press, 2022. 288 p.
3. Organizational and economic mechanism of partnership between scientific institutions and enterprises. *Economic Journal* XXI, 2021. №9. P. 85-95.
4. Strategic alliances as a form of partnership between science and business. *Problems of economy*, 2023. №22. P. 41-49.

Обіход Т. В.

Кандидат фіз.-мат наук, старший науковий співробітник,
Інститут ядерних досліджень НАН України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1103-4006

ПАРТНЕРСТВО МІЖ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЮ НАУКОЮ І БІЗНЕСОМ

Стратегічне партнерство між наукою та бізнесом відіграє ключову роль у досягненні сталого розвитку, адже поєднання інноваційного потенціалу науки із ресурсами та масштабами бізнесу може стати потужним каталізатором змін [1]. Наведемо кілька важливих аспектів:

- Інновації для вирішення глобальних проблем

Спільні проекти науки та бізнесу можуть розв'язувати такі виклики, як зміна клімату, енергетична криза, нестача ресурсів або проблеми охорони здоров'я.

- Комерціалізація наукових розробок

Бізнес може допомогти впроваджувати наукові ідеї в реальне життя, створюючи нові продукти, послуги та технології.

- Сталий розвиток як спільна мета

І наука, і бізнес дедалі частіше орієнтуються на принципи сталого розвитку. Для бізнесу це шанс відповідати запитам суспільства та бути конкурентоспроможним, а для науки — реалізувати ідеї, що змінюють світ на краще.

Зв'язок фундаментальної науки і бізнесу є основою для довгострокового розвитку інновацій та технологічного прогресу. Хоча на перший погляд здається, що фундаментальна наука і бізнес мають різні цілі (перша зосереджена на пошуку нових знань, а другий — на прибутку), насправді ці сфери можуть ефективно взаємодіяти. Ось як виглядає цей зв'язок:

1. Фундаментальна наука як джерело проривних ідей

Фундаментальна наука створює нові знання, які можуть бути базою для прикладних досліджень та розробок. Наприклад:

- Теорія електромагнетизму Максвелла стала основою для розвитку телекомунікацій.

- Квантова механіка, розроблена фізиками у XX столітті, дала поштовх до створення транзисторів, мікропроцесорів і сучасної електроніки.

2. Впровадження знань

Фундаментальна наука часто потребує значного часу для практичного застосування її результатів. Бізнес може прискорити цей процес, інвестуючи в дослідження та розвиток через Спільні дослідницькі центри, гранти і створення стартапів. Успішними прикладами взаємодії є компа-

нії технологічного сектору: Google, IBM та Microsoft, які активно співпрацюють із науковцями для розробки проривних технологій, зокрема у сфері квантових обчислень і штучного інтелекту, створення CRISPR та інших технологій редагування генів, що активно використовуються в медицині.

Фундаментальні наукові відкриття часто мають несподівані та далекоглядні застосування. Представимо кілька шляхів, як фундаментальна фізична теорія суперструн і D-бран може сприяти економічному розвитку.

1. Нові технології обчислень

Теорія суперструн потребує надзвичайно складних математичних розрахунків і комп'ютерного моделювання. Розвиток цієї галузі стимулює:

- Розробку потужних алгоритмів які можуть бути адаптовані для таких галузей як фінанси, логістика чи оптимізація виробництва.

- Квантові обчислення пов'язані з квантовою механікою, стимулюють розвиток квантових комп'ютерів, які можуть революціонізувати фінансовий сектор, криптографію та аналіз великих даних.

2. Матеріалознавство і нанотехнології

Ідеї з теорії суперструн, що досліджують найменші одиниці матерії та їх взаємодію, можуть вплинути на:

- Розробку нових матеріалів: надлегких, суперміцних або з унікальними властивостями (наприклад, матеріалів для енергетики, транспорту або електроніки).

- Нанотехнології: теоретичні знання про фундаментальні властивості матерії можуть стати основою для створення надмалих пристроїв або молекулярних машин, які знайдуть застосування в медицині, виробництві та енергетиці.

3. Інноваційні методи передачі даних

Уявлення про багатовимірний простір, яким оперує теорія суперструн, може мати значення для створення високошвидкісних каналів передачі інформації, розробки мереж штучного інтелекту, оскільки багатовимірні простори можуть бути адаптовані для більш ефективного тренування моделей штучного інтелекту.

4. Вплив на освіту та мислення

Дослідження теорії суперструн сприяє розвитку Наукової культури, Нових міждисциплінарних підходів через поєднання фізики, математики, філософії, що може надихати на створення нових галузей знань.

5. Нові джерела енергії

Розуміння фундаментальних законів природи, включно з теорією суперструн, може привести до відкриття нових джерел енергії.

а) Квантова енергія вакууму

Теорія суперструн описує взаємодії на рівні найменших структур Всесвіту, зокрема вивчає природу вакууму. Вакуум у фізиці не є порожнім - він містить квантові флуктуації, які потенційно можна використати для отримання енергії. Якщо ми зможемо зрозуміти і керувати цими процесами, це може призвести до Технологій нульової точки енергії, яка доступна навіть у «порожньому» просторі.

б) Розуміння темної енергії

Темна енергія становить близько 68% енергії Всесвіту, але її природа залишається загадкою. Теорія суперструн може допомогти пояснити, що таке темна енергія і як її можна використовувати. Якщо це стане можливим, людство отримає доступ до колосального джерела енергії, яке існує всюди у Всесвіті.

в) Прориви у ядерній енергетиці

Теорія суперструн дає фундаментальні уявлення про взаємодії між частинками на найглибшому рівні. Вона пов'язана із існуванням таких частинок, як монополі, які є каталізаторами протонного розпаду [2]. Їх відкриття призведе до нових значно ефективніших джерел енергії, ніж існують в атомній енергетиці.

г) Можливості для міжзоряних подорожей

Якщо розуміння фундаментальних законів допоможе створити компактні і високоефективні джерела енергії, це зробить можливим:

- Міжзоряні подорожі: такі джерела енергії будуть критично важливими для тривалих космічних місій.

- Використання енергії від чорних дір або нейтронних зірок.

Висновок

Фундаментальна наука забезпечує довгостроковий потенціал для розвитку бізнесу, тоді як бізнес, своєю чергою, надає ресурси для впровадження наукових відкриттів у практику. Хоча практичне використання ідей з теорії суперструн може здатися далеким, історія науки показує, що фундаментальні дослідження часто стають основою для революційних відкриттів. Теорія суперструн може дати ключ до використання раніше недосяжних джерел енергії, від квантового вакууму до темної енергії і монополів, що зробить прорив у всіх сферах економіки та технологій. Для успішної співпраці науки і бізнесу потрібна розвинена інфраструктура, розуміння взаємних потреб та спільні цілі. Цей зв'язок — ключ до інновацій, які можуть змінити майбутнє.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тягунова З. Сучасні тенденції сталого розвитку: теорія, методологія, практика: колективна монографія. Ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2022. 350 с.
2. Обіход Т.В., Губарев В.Ф., Малюта Ю.М., Аксенов Н.Н. Катализ протонного распада в теории суперструн. *Космическая наука и технология*, 1997, №3/4, т. 3. С. 101-102.

Волох Д. О.

Фахівець відділу соціально-гуманітарної роботи,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0000-3147-299X

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ПРИ ЮРИДИЧНИХ ОСОБАХ

Юридична відповідальність суб'єктів публічного права «при» юридичних особах є одним із ключових елементів забезпечення ефективності їхньої діяльності. Вона повинна бути чітко врегульована у законодавстві, зокрема щодо відповідальності за неналежне виконання обов'язків, зловживання повноваженнями або порушення нормативних процедур. Для цього необхідно передбачити розподіл видів відповідальності: дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної. Усі ці положення мають бути закріплені у спеціальних нормативно-правових актах, які регулюють діяльність суб'єктів публічного права «при» юридичних особах. Зокрема, це можуть бути: закон України «Про державну службу» – з доповненням окремих статей, які регламентуватимуть дисциплінарну, адміністративну та матеріальну відповідальність посадових осіб органів «при» юридичних особах [1]; закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» – у частині, що стосується зовнішнього та внутрішнього фінансового контролю таких суб'єктів, із чітким визначенням механізмів перевірки цільового використання бюджетних коштів і міжнародних грантів [2]; Кодекс України про адміністративні правопорушення – шляхом доповнення статей, що встановлюватимуть адміністративну відповідальність посадових осіб за порушення регламентів діяльності органів та нецільове використання фінансових ресурсів [3]; закон України «Про запобігання корупції» – через розширення положень, які встановлюють процедури уникнення конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб суб'єктів «при» юридичних особах, а також визначення механізмів відповідальності за порушення цих процедур [4]; закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» – із деталізацією вимог щодо складання, публікації та аудиту фінансових звітів суб'єктів, які використовують державні та міжнародні ресурси [5]; Положення про внутрішній аудит в органах державної влади – з уточненням процедур внутрішнього аудиту, моніторингу ефективності та виявлення зловживань у діяльності таких суб'єктів [6].

Особливої уваги заслуговує відповідальність керівників цих органів, адже саме вони несуть основний обсяг управлінської та фінансової відповідальності. У законодавстві необхідно закріпити положення, які передбачають чіткі критерії оцінювання роботи керівників, їхню підзвітність перед державними органами, громадськістю та міжнародними партнерами. Доцільно встановити регулярний аудит їхньої діяльності, а також процедуру позбавлення посади у разі виявлення суттєвих порушень. Наприклад,

керівник повинен відповідати за цільове використання бюджетних коштів, дотримання стратегічних планів і своєчасне виконання завдань, визначених законодавством або міжнародними угодами.

Окремо слід розглянути питання притягнення до відповідальності окремих співробітників органів. Законодавство має регламентувати механізми дисциплінарного провадження, включаючи процедури розслідування порушень, накладення стягнень та оскарження рішень. Так, співробітники, які допустили зловживання службовим становищем або порушили внутрішні регламенти, повинні бути притягнуті до відповідальності з урахуванням принципів об'єктивності та законності. Також доцільно передбачити, що такі порушення мають обліковуватися у державному реєстрі, що дозволить уникати повторного призначення порушників на подібні посади.

Для підвищення ефективності механізмів відповідальності пропонується впровадити систему матеріальної відповідальності. Так, у разі виявлення нецільового використання коштів відповідальність повинна нести не лише установа, а й конкретні посадові особи. У законодавстві необхідно закріпити порядок стягнення завданих збитків з винних осіб, а також можливість залучення страхових механізмів для компенсації втрат. Такий підхід дозволить зменшити фінансові ризики держави та підвищити відповідальність співробітників за прийняті рішення.

Нарешті, варто акцентувати увагу на важливості прозорості та публічності механізмів відповідальності. Це може включати створення публічного реєстру санкцій, накладених на керівників або співробітників органів, із зазначенням суті порушень. Громадські організації та ЗМІ також можуть бути залучені до моніторингу таких питань. Крім того, доцільно закріпити у законодавстві положення про обов'язкову участь незалежних експертів у процесах розгляду серйозних порушень. Це сприятиме зміцненню довіри до таких органів та забезпечить ефективне виконання їхніх функцій.

Іншим важливим напрямком удосконалення діяльності суб'єктів публічного права «при» юридичних особах є підвищення рівня підзвітності та прозорості їхньої роботи. Це досягається через запровадження системи регулярної звітності перед органами, які створюють такі суб'єкти, а також перед громадськістю. Встановлення чітких процедур звітування не лише сприяє дотриманню законності, але й забезпечує ефективне використання ресурсів, підвищує довіру суспільства та міжнародних партнерів до їхньої діяльності.

По-перше, регулярна звітність перед органами, що створюють такі суб'єкти, має включати періодичне подання звітів про виконання покладених завдань, фінансові звіти, а також звіти про цільове використання ресурсів, у тому числі міжнародних грантів. Нормативно-правові акти повинні передбачати чіткі строки подання таких звітів, їхній формат, структуру та перелік інформації, яка має бути оприлюднена. Це дозволить органам, які створюють суб'єкти, ефективно моніторити їхню діяльність, усувати недоліки та вчасно коригувати напрями роботи.

По-друге, підзвітність громадськості є важливим механізмом забезпечення прозорості. Суб'єкти публічного права мають обов'язково оприлюд-

нювати інформацію про свою діяльність на офіційних вебсайтах або у відкритих державних реєстрах. Це можуть бути фінансові звіти, інформація про реалізовані проекти, програми та отримані результати. Крім того, для більшої прозорості необхідно передбачити можливість публічних консультацій або обговорень важливих ініціатив із залученням громадськості. Такий підхід дозволить громадянам бути більш поінформованими про роботу органів та забезпечить зворотний зв'язок.

По-третє, доцільно розробити єдину платформу для публікації інформації про діяльність таких суб'єктів. Наприклад, створення централізованого порталу, де будуть зібрані звіти, рішення, плани та інша релевантна інформація про діяльність усіх суб'єктів публічного права. Це спростить доступ до даних, забезпечить прозорість процесів і знизить ризики приховування важливої інформації.

По-четверте, для забезпечення ефективності звітування необхідно встановити санкції за неподання або несвоєчасне подання звітів. Це можуть бути дисциплінарні заходи, фінансові штрафи або навіть адміністративна відповідальність для керівників органів. Такий механізм дозволить підвищити дисципліну серед посадових осіб та забезпечить дотримання вимог щодо підзвітності.

Важливим аспектом є забезпечення прозорості процесів моніторингу. Результати аналізу та звітів повинні бути відкритими для громадськості, що сприятиме підвищенню довіри до діяльності суб'єктів публічного права та органів, які здійснюють моніторинг. Також слід передбачити обов'язкове врахування висновків незалежних моніторингових органів при розробці рекомендацій щодо вдосконалення роботи таких суб'єктів.

Крім того, необхідно забезпечити чіткі механізми реагування на результати моніторингу. У законодавстві слід передбачити процедури внесення коригувальних заходів у разі виявлення недоліків, а також посилення відповідальності за їх невиконання. Це дозволить не лише усувати наслідки проблем, але й запобігати їх повторенню.

Загалом, вдосконалення механізмів моніторингу сприятиме підвищенню ефективності роботи суб'єктів публічного права, забезпечить відповідність їх діяльності стратегічним цілям держави та зміцнить довіру громадян до державних інституцій. Незалежний і прозорий моніторинг є невід'ємною умовою побудови сучасної системи державного управління, що відповідає європейським стандартам.

Залучення міжнародного досвіду, наприклад, практик країн Європейського Союзу щодо формування консультативних органів «при» юридичних особах, допоможе впровадити найкращі стандарти у цій сфері.

Ці заходи сприятимуть створенню ефективної системи управління, яка відповідатиме принципам законності, прозорості та інклюзивності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 43.

2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 13. Ст. 110.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

6. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 року № 1001 // Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-п>

Онiкiєнко Н. В.

Кандидат економічних наук,
асистент кафедри менеджменту,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0004-5257-9349

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасні компанії стикаються з викликами, пов'язаними зі сталим розвитком, що включає екологічні, соціальні та економічні аспекти. У цьому контексті стратегічне партнерство стає важливим інструментом корпоративного управління, оскільки дозволяє організаціям об'єднувати ресурси, знижувати ризики та підвищувати конкурентоспроможність. Глобальні тренди вказують на те, що ефективне корпоративне управління, засноване на партнерстві, сприяє досягненню Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР), визначених ООН [1].

Стратегічне партнерство передбачає довгострокову співпрацю між компаніями, державними установами, неурядовими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Така співпраця сприяє створенню інноваційних бізнес-моделей, покращенню екологічної відповідальності та посиленню соціальної політики компаній [2]. Одним із ключових напрямків є розвиток корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ), яка включає екологічні ініціативи, підтримку місцевих громад та підвищення рівня прозорості бізнес-процесів. Компанії, що залучаються до стратегічного партнерства, можуть оптимізувати свою діяльність, орієнтуючись на принципи сталого розвитку, що забезпечує довгострокові конкурентні переваги.

Крім того, стратегічне партнерство сприяє зміцненню довіри між компаніями та суспільством, оскільки дозволяє бізнесу демонструвати свою відповідальність перед екологією та соціальними групами. Завдяки цьому підходу компанії отримують можливість зменшити ризики регуляторного втручання та підвищити власну репутацію на ринку [3]. Партнерство відіграє важливу роль у реалізації ЦСР, оскільки дозволяє компаніям ефективно використовувати ресурси та мінімізувати негативний вплив на довкілля (табл.1).

Ці дані свідчать про те, що компанії, які впроваджують стратегічне партнерство, досягають значно кращих показників у сфері сталого розвитку. Наприклад, співпраця між міжнародними корпораціями та екологічними організаціями сприяє зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище через впровадження екологічно чистих технологій та відповідального споживання ресурсів. Крім цього, стратегічне партнерство допомагає компаніям залучати нові інвестиції у проекти сталого

розвитку, оскільки забезпечує більшу довіру з боку фінансових установ та потенційних партнерів. Таким чином, ефективна співпраця між різними учасниками ринку сприяє формуванню інноваційних рішень, що відповідають глобальним викликам сталого розвитку.

Таблиця 1

Вплив стратегічного партнерства на основні показники сталого розвитку, 2023

Показник	Без партнерства (%)	Із партнерством (%)
Зниження викидів CO ₂	5	20
Зростання соціальних інвестицій	10	35
Збільшення прозорості бізнесу	15	40

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Попри численні переваги, стратегічне партнерство також має певні виклики, серед яких:

- необхідність узгодження інтересів між партнерами;
- ризики, пов'язані з фінансовими зобов'язаннями;
- складність моніторингу та оцінки результативності співпраці.

Проте перспективи розвитку партнерства залишаються позитивними. Багато компаній уже демонструють ефективність таких підходів [4]. Зокрема, міжнародні компанії активно розробляють нові стандарти корпоративного управління, що включають інструменти партнерської взаємодії. Одним із перспективних напрямків є створення інноваційних екосистем, у яких компанії, наукові установи, громадські організації та уряди об'єднують свої зусилля для досягнення сталого розвитку. Це сприяє впровадженню передових технологій, розвитку зеленої енергетики та оптимізації виробничих процесів.

Таблиця 2

Очікувані результати стратегічного партнерства до 2030 року

Показник	Очікуване зростання (%)
Інвестиції у КСВ	50
Відновлювані джерела енергії в загальному енергобалансі	40
Довіра громадськості до бізнесу	60

Джерело: розроблено автором на основі [1, 5]

Стратегічне партнерство є ефективним інструментом корпоративного управління, що сприяє досягненню ЦСР. Завдяки співпраці з різними зацікавленими сторонами компанії можуть зменшувати екологічний вплив, підвищувати соціальну відповідальність та покращувати економічні показники. Крім того, стратегічне партнерство дозволяє компаніям підвищувати свою інноваційну спроможність, відкривати нові ринки та залучати додаткові інвестиції. Успішні партнерські ініціативи створюють

сприятливе середовище для впровадження передових технологій та розширення екологічно безпечних бізнес-моделей. Зважаючи на глобальні тенденції та зростаючу значущість сталого розвитку, стратегічне партнерство стає не лише конкурентною перевагою, а й необхідною умовою довгострокового успіху компаній у сучасному світі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобальні Цілі сталого розвитку ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/goals>
2. Porter M. & Kramer M. Creating Shared Value. Harvard Business Review, 2011.
3. Литвиненко Н. В. Корпоративне управління: стратегічний аспект. – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2020.
4. ESG-принципи та корпоративне управління в Україні: Аналітичний звіт. – К.: Український інститут майбутнього, 2022.
5. Економічна політика сталого розвитку: сучасні виклики та перспективи / За ред. О. І. Амоші. – К.: Інститут економіки промисловості НАН України, 2019.
6. World Business Council for Sustainable Development. Corporate Social Responsibility Reports, 2021.

Теплюк М. А.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6823-336X

ВІД ЕНТРОПІЇ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ: АНТИКРИХКІСТЬ ЯК ПАРАДИГМА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах глобальних трансформацій релокація бізнесу виступає не лише як реактивний інструмент адаптації до змін, а й як стратегічний вектор розвитку підприємств у контексті антикрихкості. Динаміка світової економіки, посилення геополітичної турбулентності, екологічні виклики та технологічні зрушення спричиняють зростання ентропійних процесів, що ускладнюють традиційні підходи до управління бізнес-моделями. Виникає необхідність концептуального переосмислення механізмів релокації як складової стратегії сталого розвитку, інтегрованої у парадигму цифрової трансформації.

Антикрихкість як принцип управління передбачає не лише стійкість до зовнішніх деструктивних факторів, але й здатність до еволюційного зростання у стані невизначеності. У цьому контексті релокація бізнесу є багатовимірною адаптивною стратегією, що включає цифровізацію бізнес-процесів, інтеграцію інноваційних технологій та формування нових бізнес-моделей, детермінуючи конкурентоспроможність підприємств у довгостроковій перспективі.

Ентропійні процеси цифрової економіки, проявляючись у нелінійності розвитку, інформаційних асиметриях та нестійкості ринкових структур, ставлять під сумнів ефективність класичних моделей економічного прогнозування та стратегічного планування. Це зумовлює необхідність розробки нових методичних підходів до дослідження релокації бізнесу, які враховують глобальну взаємозалежність, швидкість технологічних змін і потребу у стійких, але гнучких управлінських рішеннях.

Аналіз літератури свідчить, що сучасні підходи до релокації бізнесу мають ґрунтуватися на концепціях антикрихкості, керованої ентропії, цифрової трансформації та сталого розвитку. Використання новітніх технологій та адаптація до глокалізаційних умов є ключовими чинниками успішної релокації підприємств у глобальному вимірі.

Саме тому, постає ґрунтовна необхідність в подальшому аналізі ентропійних процесів, цифрової адаптації та інтеграції принципів сталого розвитку для формування ефективних стратегій релокації, які забезпечать антикрихкість та довгострокову конкурентну перевагу бізнесу.

Доцільно розглядати концепцію «антикрихкої стратегії» як сукупності інструментів і методів, що дозволяють релокованим підприємствам не лише протистояти негативним зовнішнім впливам, а й трансформувати

виклики у можливості. Оскільки, цифрова трансформація відкриває нові горизонти для інноваційного розвитку бізнесу, є підґрунтям створення цифрових екосистем та посилення конкурентних позицій у глобальній економіці. Підкреслено важливість розвитку цифрової компетентності, управління ризиками та впровадження сталих практик як ключових елементів антикрихкої парадигми у контексті релокації підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Tepliuk, M., Polishchuk, Y., Fomenko, B., Bortnik, A., Domina, O., & Matsola, S. (2024). An entropic perspective on business relocation in the context of sustainable development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 421–439. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4248>
2. Riepina, I., Tepliuk, M., Dziuba, D., & Moroz, A. (2024). The influence of entropy and digitalization on the development of enterprises. *Development Service Industry Management*, (2), 238–243. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(37\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(37))
3. Taleb, N. N., & West, J. (2023). Working with Convex Responses: Antifragility from Finance to Oncology. *Entropy*, 25(2), 343. <https://doi.org/10.3390/e25020343>
4. Garafonova, O. (2023). Strategic perspectives of Ukrainian organizations in the conditions of European integration and digital economy globalization. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(48), 298–311. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3957>
5. Garafonova, O., et al. (2023). Strategic model and potential sources of financing for post-war revitalization of agricultural enterprises in de-occupied territories. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(49), 207–218. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.3983>
6. Yankovyi, R., Stadniichuk, R., Zhosan, H., Shaulska, L., Garafonova, O., & Biriukov, Y. (2024). Innovative transformation of financial institutions in the context of digitalization and its impact on managing social conflicts. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(55), 75–88. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4386>
7. Фоменко Б.О. 2023. Забезпечення ефективності управління підприємством в період релокації. *Збірник наукових праць «Економіка підприємництва»*, №51 стор 30-38 DOI 10.33111/EE.2023.51.
8. Fomenko, B. (2024). Optimizing business model: a qualimetric approach to relocation management. *Collection of Scientific Papers «Scientific Notes»*, 37 (4), 156-166. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.14.096.102.

Фоменко Б. О.

Аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, України
ORCID: 0000-0002-6703-8324

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ В УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ

Парадигмальний підхід до удосконалення бізнес-моделей є ключовим інструментом для підприємств, що стикаються з викликами релокації. Сучасні бізнеси, які змушені переміщувати свої операції через економічні, політичні або соціальні фактори, потребують не просто адаптації, а кардинального переосмислення своїх стратегій. У цьому контексті парадигмальний підхід дає змогу подивитися на бізнес-модель з нової перспективи, виявити її слабкі місця та знайти інноваційні рішення. Релокація бізнесу пов'язана зі значними змінами в логістичних процесах, ресурсному забезпеченні, ринковому середовищі та культурних особливостях нової локації.

Доцільно зазначити, що традиційні методи управління та розвитку бізнесу можуть виявитися неефективними в нових умовах, тому парадигмальна зміна є необхідною. Це вимагає від керівників і менеджерів гнучкості мислення, відкритості до нових ідей та готовності до експериментів. Однією з основних переваг парадигмального підходу є можливість побудови адаптивної бізнес-моделі, яка може швидко реагувати на зовнішні зміни. Наприклад, у процесі релокації підприємства можуть стикатися з новими законодавчими вимогами, іншими стандартами якості та специфікою місцевого ринку.

Саме парадигмальна зміна дозволяє не лише адаптуватися до цих умов, а й використовувати їх як конкурентну перевагу. Інновації є важливою складовою парадигмального підходу. Успішні компанії, що пройшли через процес релокації, часто впроваджують нові технології, змінюють підходи до управління персоналом та оптимізують бізнес-процеси. Наприклад, цифровізація та автоматизація бізнес-процесів можуть значно підвищити ефективність роботи в новому середовищі, зменшити витрати та забезпечити кращий контроль над операційними процесами. Ще одним аспектом удосконалення бізнес-моделі є зміна ціннісної пропозиції. Релокація може вимагати переосмислення продуктів або послуг, які пропонує компанія, щоб відповідати потребам нового ринку, що може означати розширення асортименту, впровадження нових сервісів або навіть зміну позиціонування бренду.

Варто зазначити, що стратегічне управління в умовах релокації також потребує перегляду структури бізнес-моделі, зокрема каналів збуту, партнерських відносин та фінансових потоків. Парадигмальний підхід дозволяє аналізувати всі ці елементи комплексно, виявляти синергії та оптимізувати їх для досягнення стратегічних цілей. Крім того, важливим

є управління людським капіталом у процесі релокації. Переміщення бізнесу часто супроводжується втратою частини персоналу та необхідністю залучення нових кадрів. Парадигмальна зміна передбачає нові підходи до мотивації, навчання та розвитку співробітників, що є критично важливим для успішної адаптації. Успішна релокація та удосконалення бізнес-моделі також залежать від ефективного управління ризиками. Парадигмальний підхід дозволяє передбачати можливі загрози, розробляти сценарії їх мінімізації та впроваджувати превентивні заходи. Це створює додаткову стійкість бізнесу до зовнішніх шоків та непередбачуваних обставин. Використання парадигмального підходу в удосконаленні бізнес-моделі при релокації є не просто трендом, а необхідністю в сучасних умовах глобалізації та нестабільності. Він дає можливість не тільки вижити в новому середовищі, а й досягти сталого розвитку та конкурентних переваг.

Отже, парадигмальна зміна є ключем до ефективного управління процесом релокації та вдосконалення бізнес-моделі. Вона дозволяє адаптуватися до нових умов, знаходити інноваційні рішення та забезпечувати довгострокову стійкість і розвиток підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Tepluk , M., Polishchuk, Y., Fomenko , B., Bortnik , A., Domina , O., & Matsola , S. (2024). An entropic perspective on business relocation in the context of sustainable development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 421–439. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4248>
2. Теплюк М. А., Барсегян А. (2023) Теоретичні аспекти формування програми з релокації. Підприємства. *Збірник наукових праць «Економіка та підприємництво»* № 51, 2023 року, стор.-15-29 http://doi.org/10.33111/EE.2023.51.BarsehianA_TeplukM
3. Теплюк М. А., Фоменко Б.О. (2023) Глокалізаційний розвиток: співпраця стейкхолдерів у регіональних екосистемах для підтримки переміщеного бізнесу. *Стратегія економічного розвитку України*, 2023 53, 34–49. <https://doi.org/10.33111/sedu.2023.53.034.049>
4. Riepina, I., Tepluk, M., Dziuba, D., & Moroz, A. (2024). The influence of entropy and digitalization on the development of enterprises. *Development Service Industry Management*, (2), 238–243. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(37\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(37)).

Kostiantyn Shaposhnykov

D.Sc. in Economy, Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work
and Innovative Development of the Higher Educational Institution
«University of Future Transformation»,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0640-9934

Oleksandr Pustovyi

Senior Lecturer,
Department of Criminology and Criminal Enforcement Law,
National Academy of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-5590-4117

CREATIVE STRATEGIES FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY IN THE SPHERE OF ELECTRONIC COMMUNICATIONS

Research shows [5] that the modern domestic consumer of electronic communication services is not at all the same as it was yesterday. Intensive information and transcultural exchange in the last decade has significantly brought the consciousness of most Ukrainians closer to the direction of thought characteristic of post-industrial consciousness. Fashion is changing rapidly, values and tastes are transforming, especially under the influence of military operations. Changes in the character and views on well-being, life success and understanding of aesthetics among our compatriots are realized in specific style preferences that directly determine their consumer behavior in the electronic communications market. People realize their preferences in everyday behavior, professional projects, in the family, in the private sphere. The advantages of residents of industrial culture, within the framework of which the telecommunications service was a carrier of mainly objective meaning, are now irreversibly outdated.

The modern Ukrainian consumer buys an electronic communications service not only in order to use it objectively and functionally, and not so much the service itself, but rather the fact of personal history, self-identification and social self-positioning, involvement in the idea of quality, the scenario of attitude to the brand or mark. After all, it is much more important that the electronic communications service could represent the value picture, preferences and direction of thoughts of the owner himself, being his “calling card” for the social environment. A new thing, influencing the organization of living space, must fit into the buyer’s worldview, preserving its integrity and harmony. In this sense, for the modern consumer, the dominant part is not the material part of the product, but its “information component” and, in particular, the “creative component” of this component, which carries unique information about the owner and user. It is clear that at the same time the feedback is also strengthened - a fairly accurate correspondence of the

product to the creative preferences of the consumer causes in response a surprisingly strong, although not always conscious motivation to purchase and (subject to the quality of the material component) long-term loyalty to the product, brand and mark. That is why a modern creative strategy for ensuring the economic security of an electronic communication company can be called creative marketing.

So far, purely spontaneous inclusions in this zone of creative advantages are the basis of the unreliable «formula for success» of the leaders of the electronic communications market. However, at the nearest stage of development, in order to effectively compete, Ukrainian operator companies (providers) will urgently need a targeted creative strategy for business development and ensuring economic security. The refinement and implementation of such strategic programs, the widespread practice of transnational corporations provide a number of competitive advantages that indicate the value of the company and are the key to penetrating new markets. In the domestic electronic communications market, the spectrum of such practices has existed for several years, and in our version is called «creative marketing» and «creative branding». In general, the structure of «creative marketing» and «creative branding» is quite simple. At the first stage, a detailed study of the consumer audience of the sales market is required with the subsequent allocation of target segments. In this case, segmentation is carried out not only according to the criteria of income, social and demographic status, but also on the basis of a system of parameters that describe the creative preferences of the consumer. Creative preferences are understood as a set of intentional parameters that characterize the dynamics of the attitude to the cultural (sign, symbolic, semiotic and semantic) code and the favorable transformation or increase in the role-behavioral self-identification of the subject and the expansion of its teleological field. As a result, the identified segments represent communities of consumers, homogeneous not so much in external characteristics as in reactions to a certain core idea, image, content, embedded in the product, brand, corporate image, advertising or information message. This basic content, translated into a message and creatively configured (message package) in orientation to the dominant group of consumers, is a key factor in the formation of their need and motivation to purchase the product. On its basis, other vectors of the «creative positioning strategy» of a product, company, and retail chain are built. In our opinion, the search and formation of a basic effective message is the main task of creative marketing. The next stage is the labeling of the basic message for consumers, that is, its presentation in a form that is easy to remember, ergonomic, symbolic, and visual. The central carrier of such a form is the brand. «Creative branding», accordingly, is built on the basis of a basic message that corresponds to the creative preferences of a certain target group. The main difference of this technology is that the brand contains a message that is uniquely identified by the consumer of the electronic communication service. For target groups, it should label the branded product as «a product made especially for me.» It is the presence of adequate creative design of the message that gives the brand additional properties for memorization and

forms long-term consumer loyalty to the branded product. Unfortunately, in today's Ukrainian electronic communications market, despite the presence of many popular trademarks, the number of high-quality full-fledged brands is quite small. At the same time, their main owners are transnational corporations.

The final development of the «creative product», on the basis of which the basic message is built, receives in the system of «strategic promotion» of the product. It is a mistake, in our opinion, to think that its influence is limited mainly to the traditional sphere of promotion. The paradox is that today the «creative component» of the product in the format of the basic message package forms the material component, and not vice versa. In addition, the basic message directly affects the pricing policy of the operator (provider), the choice of distribution channels, territorial positioning and design of points of sale, personnel policy and selection of personnel.

The most striking development of the basic «creative product» is in the field of promotion, advertising and public relations. Here the «creative product» configures the core content, the message, around which the message package is built, segmented into a number of separate information messages according to the type of information carriers, which are the main channels for advertising campaigns, promotion and PR actions, etc. In addition, the basic message significantly influences the choice of advertising and information media, whose own messages, according to McLuhan's theory, should be complementary to the latter. The content of the message package is formed in such a way as to directly determine the nature of decisions during the entire cycle of consumer behavior - from the selection of information about possible sellers, reaction to the brand and advertising messages to the definition of a specific product and the next purchase. Such a creative approach to promotion is the only way out of the space of information stereotypes and advertising that does not carry a message to consumers and is rightly ignored by them.

Naturally, the game according to international rules, in which domestic markets will be more and more involved over time, will inevitably put them before the need to include creative technologies in their marketing arsenal, ensuring their economic security. Careful attention to the consumer, the creative sphere of his consciousness as a source of the formation of needs and motives is a fundamental basis for the effective positioning, development, and growth of a telecommunications company. The future status of Ukrainian corporations and the speed of market development depend on the timely awareness of the importance of these issues by the management of domestic operators (providers) of electronic communications.

REFERENCES:

1. Ofitsiyniy sait NKEK. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=1&language=uk>
2. Pro zatverdzhennia Pereliku rynkiv telekomunikatsiinykh posluh v Ukraini, pryiniatykh dlia analizu z metoiu poperednoho rehuliuвання. Rishennia NKRZI vid 19.02.2009 r. № 1366. Elektron. dani. Rezhym dostupu: [http://www.nkrz.gov.ua/in/zstored/file/1366\(minust\)](http://www.nkrz.gov.ua/in/zstored/file/1366(minust))

3. Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia ryнкiv pevnykh telekomunikatsiinykh posluh, provedennia yikh analizu ta vyznachennia operatoriv, provaideryv telekomunikatsii z istotnoiu ryнкovoiu perevahoіu na ryнкakh takykh posluh: Rishennia NKRZI vid 14.10.2014 № 703 Elektron. dani. Rezhym dostupu: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&language=uk>
4. Pro elektronni komunikatsii: Zakon Ukrainy 16.12.2020 r. №1089-IKh. Elekt. dani. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n2246>
5. Popelo, O.; Shaposhnykov, K.; Popelo, O.; Hrubliak, O.; Malyshev, V.; Lysenko, Z. The Influence of Digitalization on the Innovative Strategy of the Industrial Enterprises Development in the Context of Ensuring Economic Security. *Int. J. Saf. Secur. Eng.* 2023, 13, 39–49. <https://doi.org/10.18280/ijssse.130105>

Голоядова Т. О.

Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
м. Одеса , Україна
ORCID: 0000-0002-4864-1312

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ОФОРМЛЕННЯ ТА ОСКАРЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Прагнення України увійти до Європейського Союзу вимагає узгодженості національного податкового законодавства до законодавчих вимог у сфері оподаткування, що існують у ЄС. Податковий кодекс України визначає податкову перевірку як спосіб податкового контролю, але не містить нормативного закріплення її як попереджувального примусового заходу. За допомогою податкової перевірки - контролюючі органи у сфері оподаткування попереджають, виявляють, забезпечують, припиняють порушення податкового законодавства платниками податків та зборів.

Дослідженню теоретичних проблем визначення змісту податкового контролю, та механізму його реалізації в науковій літературі присвятили свої праці такі автори Ф. Ф. Бутинець, О. Д. Василик, Л. К. Воронова, Л. М. Касьяненко, М. П. Кучерявенко, Т. О. Латковська, Л. А. Савченко, В. К. Савчук, Л. С. Шатковська та інші.

М.П. Кучерявенко визначає податкову перевірку як діяльність контролюючих органів , в деяких випадках аудиторських організацій з аналізу і дослідження первинної облікової і звітної документації, що пов'язана зі сплатою податкових платежів, з метою перевірки своєчасної і повної сплати податків і зборів , правильного ведення податкового обліку, обчислення сум податкових платежів, здійснення податкової звітності [5]

Контроль, зазначає Т.О. Латковська - це функція управління, тобто система спостереження та перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта з метою встановлення відхилення його від заданих параметрів і додає, що контроль - це система спостереження та перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, встановлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт, виявлення відхилень, допущених у ході виконання цих рішень [6, С. 69-70].

Основною метою податкового контролю є забезпечення законності та фінансової дисципліни у сфері надходження податкових платежів до публічних грошових фондів. Податкові правовідносини займають чільне місце у системі суспільних відносин, а Державна податкова служба України є основним органом фінансового контролю у сфері формування публічних фондів грошових коштів, що забезпечують функціонування держави. Актуальним є проаналізувати наслідки на оскарження ре-

зультатів податкових перевірок як форми податкового контролю під час дії воєнного стану.

Однією з найбільш ефективних форм здійснення податкового контролю Державною податковою службою України є перевірки. Податкові перевірки передбачають формування висновку щодо достовірності фінансової звітності. Податковий кодекс України визначає податкову перевірку як спосіб податкового контролю, але не містить нормативного закріплення її як попереджувального примусового заходу. При цьому, завдяки податковим перевіркам контролюючі органи попереджають, виявляють, забезпечують, припиняють порушення податкового законодавства платниками податків.

Вони поділяються на камеральні, документальні та фактичні. Документальні своєю чергою виокремлюються в планові та позапланові, виїзні та невиїзні [1].

Згідно з Законом №2120-IX від 15.03.2023 р., під час дії воєнного стану дозволяється проводити лише окремі види податкових перевірок, а саме — фактичні, камеральні та документальні позапланові. Так, за результатами перевірок (крім камеральних та електронних) податковий орган може скласти один із таких документів: акт або довідку. При цьому, акт перевірки складається у випадку, коли у результаті проведення перевірки були виявлені порушення. Щодо довідки перевірки, то цей документ є носієм доказової інформації про не встановлення фактів порушень вимог податкового та валютного законодавства.

Оформлення результатів податкових перевірок передбачає такі етапи:

1. складення акта (довідки)
2. реєстрація акта (довідки) в єдиному журналі реєстрації актів (довідок) перевірок
3. підписання акта (довідки) платником податків та контролюючим органом
4. вручення примірника акта (довідки) платнику податків

Акт перевірки – це документ, який підтверджує факт проведення перевірки та відображає її результати. Акт складається у випадку, якщо виявлені порушення.

Довідка перевірки – це документ, який підтверджує факт проведення перевірки та відображає її результати і є носієм доказової інформації про невстановлення фактів порушень вимог податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Крім того, розширено вимоги щодо складання акта про неможливість проведення перевірки. Такий акт складається невідкладно та підписується посадовими особами контролюючого органу, реєструється не пізніше наступного робочого дня в контролюючому органі. До такого акта додаються матеріали, що підтверджують факти, наведені в такому акті. Зазначений акт та матеріали надсилаються контролюючим органом платнику податку в порядку, визначеному ст. 42 ПКУ [1].

Звичайно залишається норма щодо вчинення діяння (дії або бездіяльності) внаслідок обставин непереборної сили (форс-мажору). Форс-ма-

жор є обставинами, що звільняють платника від фінансової відповідальності за вчинення податкових правопорушень згідно ст.112 ПКУ.

Законом надано право як платнику податків, так і контролюючому органу під час перевірок відкрито здійснювати звукозапис, фото-, відео- фіксацію та відповідно використовувати такі записи як підставу для висновків акту перевірки. Також, необхідно звернути увагу на те, що в Україні є чимало випадків, коли посадові особи контролюючих органів необґрунтовано відображали податковий борг, що може мати негативні наслідки для платників податків. Це відбувається через несвоєчасне внесення інформації про адміністративне чи судове оскарження податкових повідомлень-рішень або несвоєчасне рознесення вже сплачених нарахувань

Оскарження результатів податкових перевірок - це процедура, за допомогою якої платник податків може оскаржити неправомірні рішення, які були прийняті податковим органом у процесі проведення податкової перевірки. Основна мета цієї процедури - захист прав та інтересів платників податків від можливих помилок, недоліків або неправомірних дій з боку суб'єкта владних повноважень. Виділяють процедуру адміністративного та судового оскарження.

Для того, щоб у платника податків була змога оскаржити результати податкової перевірки, слід, перш за все, визначити, що саме є підставою для оскарження. Переважна більшість справ, пов'язаних з оскарженням результатів податкових перевірок пов'язані з неправильністю нарахування податковими органами податкових повідомлень-рішень, рішень про арешт активів платника, заборону здійснення операцій з заставними активами платника. Також виникають порушення самого порядку проведення податкових перевірок, як-от, дослідження контролюючими органами питань, які виходять за межі відповідної призначеної перевірки. Нерідко під час проведення податкових перевірок порушуються права платників податків, до прикладу, порушення можливості платника податків надати заперечення на акт перевірки і бути присутнім під час розгляду таких заперечень комісією податкового органу.

Судова практика Верховного суду констатує можливість платника податків посилатися на порушення податкового органу, допущені ним під час проведення перевірки, якщо платник вважає, що такі порушення зумовлюють протиправність рішень податкового органу, прийнятих за результатами перевірки [2].

Акт перевірки є підставою для прийняття податкового повідомлення-рішення, тому платник податків має право протягом 10 робочих днів подати до податкового органу, заперечення та пояснення, які підтверджують відсутність його вини або ж пом'якшують відповідальність чи звільняють від неї. При цьому, надсилання заперечення не ототожнюється із процедурою оскарження, адже сам по собі акт перевірки не створює для платника податків будь-яких правових наслідків, адже за своєю сутністю акт лише фіксує фактичні дані. Про це вказує і Верховний Суд, наголошуючи, що «акт перевірки, так само, як і відповідь за

результатами розгляду заперечень на акт перевірки та інші листи контролюючого органу, направлені на адресу платника податків з приводу оскарження ним акту перевірки, є лише службовими документами контролюючого органу, пов'язаними із збирання податкової інформації, не створюють для платника податків правових наслідків у вигляді зміни (припинення) прав чи встановлення обов'язків, однак, в подальшому можуть враховуватися контролюючим органом при прийнятті актів індивідуальної дії» [3].

Щодо адміністративного оскарження, то протягом 10 робочих днів, що настають за днем отримання платником податків податкового повідомлення-рішення, що оскаржується, платник податків, який не згодний із таким рішенням, може подати скаргу до контролюючого органу вищого рівня або до Державної Податкової Служби України [4].

Проте, процедура адміністративного оскарження має низку, як переваг, так і недоліків. До переваг можна віднести порівняну простоту процедури, оперативність, дешевизну та зменшення навантаження на судову систему. Щодо недоліків, то існують високі ризики необ'єктивного розгляду справи, тому що юрисдикційний орган також належить до владної вертикалі, що й контролюючий орган, який виступає стороною спору.

При цьому, право на оскарження податкових повідомлень-рішень в суді зберігається, якщо платнику податків було відмовлено у задоволенні його вимог після адміністративного оскарження. Проте, якщо платник податків одразу звертається до процедури судового оскарження, то можливість адміністративного оскарження буде втрачена.

Що стосується оскарження результатів податкових перевірок в судовому порядку, то його перевагами є відносна об'єктивність, адже спір розглядається за межами податкового відомства, можливість застосування судом заходів забезпечення позовних вимог та забезпечення примусового виконання судового рішення. При цьому, в умовах дії воєнного стану, доступ до судової системи зазнає обмежень через введення особливих правил роботи судів, що безпосередньо впливає на процедуру судового оскарження.

Отже, на підставі вищевказаного можна зробити наступні висновки:

1. Надсилання заперечення не ототожнюється із процедурою оскарження, адже сам по собі акт перевірки не створює для платника податків будь-яких правових наслідків, на відміну від податкового повідомлення-рішення, яке передбачає нарахування грошових зобов'язань.

2. За платником податків зберігається право оскаржити податкові повідомлення-рішення в суді, якщо йому було відмовлено у задоволенні його вимог після перегляду в адміністративному порядку. Також він може одразу звернутись за захистом до суду, але право на адміністративне оскарження вже втрачається.

3. Сьогодні у такі складні часи, податковий контроль у свою чергу забезпечує дотримання податкового законодавства, попереджує ухилення від сплати податків та сприяє економічному розвитку країни. При цьому, держава повинна сприяти забезпеченню умов для добровільного

виконання вимог податкового законодавства платниками податків та стабільності податкового законодавства в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України: Закон, Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Постанова Верховного суду від 24.02.2022 р. № 520/5314/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103562014>.
3. Постанова Верховного суду від 31.05.2021 р. № 520/10718/19. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/97284038?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01.
4. Державна податкова служба України. Офіційний портал. URL: <https://tax.gov.ua/>. (дата звернення: 10.07.2024 р.).
5. Кучерявенко М.П. Податкове право: підручник /М.П.Кучерявенко. Харьков: Право, 2013. 536с.
6. Латковська Т. О. Бюджетна політика держави як один з основних напрямків економічної політики за господарським законодавством // Актуальні проблеми держави і права. 2012. Випуск 65. С.68-70.

Лєзіна А. В.

к.е.н., доцент,

Київський національний економічний університет

ім. Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-0516-6598

ЛАНЦЮГ СКЛАДОВИХ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Реалізація процесів зміцнення економічної безпеки підприємств в умовах невизначеності має супроводжуватися розробкою «правил гри», дотримуючись яких вони сприймаються не лише як усталена норма, а й як невід'ємний елемент господарського порядку (згідно з структурою відповідної метатеорії).

Важко посперечатися про те, що з цієї точки зору методики реалізації мають «...набути значимість, цінність і стабільність...» [1, з. 12], «...регулювати різні типи діяльності людей...» [2, с. 129], «перетворити абстрактні правила на реальні заходи...» [3, с. 29], «...структурувати взаємодію для людей з урахуванням відповідності нормам поведінки...» [4, з. 902]. Ми вважаємо що означені обставини можуть бути реалізовані за умови інституціоналізації процесів зміцнення економічної безпеки підприємств, особливо в умовах невизначеності сьогодення.

Однак, на нашу думку, мова повинна йти не тільки про формування інституту економічної безпеки, що відповідає загальноновідомим аксіоматичним твердженням Д. Норта [5] та його послідовників [6-9] («правила гри», механізми, формальні та неформальні правила та норми та т.п.). Інституціоналізацію загалом і будь-якого ринку підприємств слід розглядати ширше, ніж процес формування відповідних інститутів (наприклад, безпеки, власності тощо).

Розуміння логіки процесу інституціоналізації у сучасних дослідженнях не відрізняється особливою різноманітністю, проте, завжди дані процеси пов'язані з формуванням інститутів (хоча йдеться про «правила гри» та його закріплення чи структуризації). Тут доречно привести думки вчених, які становлять інтерес для досліджуваної нами проблематики, оскільки зводять інституціоналізацію до:

- системного процесу функціонального, структурного та нормативно-правового оформлення господарського життя [10];
- організаційному закріпленню правил поведінки суб'єктів господарювання [11];
- структуризації взаємодій між людьми на основі правил поведінки та послідовного переходу від системи ціннісних орієнтацій та установок до мотивації економічного розвитку [12];
- правотворчості і правил у конкретні нормативно-правові акти [13].

Варто особливо наголосити на результатах дослідження Ткач А. А. [13], яка на основі детального аналізу інституційної теорії (від періоду її

виникнення до сучасної інтерпретації) приходиться до висновку, що інституціоналізація нерозривно пов'язана з формуванням як функціональних, так і нормативних відносин між окремими суб'єктами та навколишнім середовищем. Очевидно, що така позиція у рамках даного етапу дослідження:

1) акцентує увагу на необхідності формування інституційного середовища, в рамках якого відбувається взаємодія інститутів та «правил гри», що становлять основу господарської діяльності підприємств;

2) підтверджує правильність виділення функціонально-предметних областей в механізмі зміцнення економічної безпеки, які мають бути «нормовані» або, іншими словами, регламентовані в системі управління підприємством;

3) свідчить про дискусійність положень інституційної теорії через значну кількість понять, дефініції яких близькі за своїм змістом (наприклад, інститут та інституція).

Так, незважаючи на те, що поняття «інститут» та «інституція», очевидно, є фундаментальними для інституціоналізації, увага другому приділяється помітно меншою, ніж першому. Крім того, повністю погоджуючись з позицією Клапкін Ю. М. [14], у сучасних умовах «інститути» ототожнюються з «інституціями» і навпаки, що негативно позначається на розумінні процесу інституціоналізації і, зрештою, призводить до превалювання норм над функціями «Правила гри» (на що, як не можна не відзначити, звертала увагу А. А. Ткач [13]).

При цьому причина ситуації, що склалася, криється не тільки в неточному перекладі, на думку Д. Норта [5], а й у тому, що під «інститутом» може цілком логічно та обґрунтовано розумітися як певна норма, так і суб'єкт, який стежить за її дотриманням, реалізацією, виконанням тощо. Однак із цього приводу Ковбасюк С.В. [15] однозначно розмежовані два фундаментальні поняття «інституція» та «інститут». Перше зводиться до сукупності звичаїв та порядків, а застосування другого свідчить про їхнє закріплення на законодавчому рівні або ототожнення з установою чи організацією.

Зрозуміло, що структура та зміст інституцій залежить від дій індивідумів, які представляють інститут чи інститути (інституційних агентів). У контексті представленого дослідження це можна інтерпретувати наступним чином: зміст функцій щодо зміцнення економічної безпеки залежить від самих суб'єктів господарської діяльності, а успіх їх реалізації – від того, наскільки вони відповідають «правилам гри» чи системі формальних та неформальних норм, що існують на ринку в умовах невизначеності.

У свою чергу, об'єднання інституцій та інститутів відбувається в рамках інституційного середовища, яке розглядається як сукупність перших та других або, згідно М. Портеру [16, с. 149], різних видів діяльності на формування конкурентних переваг. Варто вважати, що саме формування інституційного середовища лежить в основі «правил гри», які дотримуються або не дотримуються в рамках інститутів. Іншими словами, повністю погоджуючись з результатами низки досліджень [10, 11], в «класичному» розумінні як інституційне середовище правомірно розглядати

сукупність основних правил і норм (соціальних, правових і т.п.), встановлюють рамки поведінки людей.

Враховуючи вищесказане, логіка цього етапу дослідження базується на наступному ланцюжку: «інституційне середовище – інституції (функція зміцнення економічної безпеки підприємств, реалізація якої ґрунтується на сукупності формальних та неформальних «правил гри») – інститути». Однак, перш за все, слід звернути увагу на те, що інституції у досліджуваній нами проблематиці мають неформальний характер, оскільки функції зміцнення економічної безпеки підприємства на практиці (інколи в теорії) часто не виділяються, а «правила гри» при їх реалізації переважно, є формальними, які мають бути закріплені у відповідних концепціях, програмах, методичних рекомендаціях тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Huntington, S. P. Political Order in Changing Societies / S. P. Huntington. – New Haven, CT: Yale University Press, 1968 – 448 p.
2. Reckwitz A. Toward a Theory of Social Practices [Text] / A.Reckwitz // European Journal of Social Theory. – 2002. – Vol. 5'2. – p.249;
3. Бедная В. Б. Функція системи соціальної роботи: теоретичний аспект. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2006, № 24, с. 119 – 128~.
4. Dugger, W. Methodological Differences Between Institutional and Neoclassical Economies. *Journal of Economic Issues*. 1979, V. 13, 899-909 pp.
5. Норт Дуглас, Волліс Джон, Вайнгест Баррі. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ :Наш формат, 2017. 352 с.
6. Кізема Т. О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики.: дис. д.е.н., Тернопіль, 2011, 424 с.
7. Зуб В. В. Сутнісна характеристика економічної безпеки держави. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2024, № 2, с. 457 – 462. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.77>.
8. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. К. : НІСД, 2014. – 468 с.
9. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Правове забезпечення економічної безпеки держави в умовах Індустрії 4.0. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022, № 1(01), с. 135 – 142. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-22>.
10. Топорков М. М. Інституціоналізація тіньової економіки України. *Економіка і регіон*. 2015, № 6 (55), с. 41 – 46.
11. Лопатинський Ю. М. Інституціоналізація транзитивної економіки. *Наукові праці ДонНТУ*. 2009, № 103–1, 324 с.
12. Носова О. В. Інституціональні підходи до дослідження перехідної економіки. *Економічна теорія*. 2006, № 2, С. 25–36.
13. Ткач А. А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури: монографія, Об'єднаний інститут економіки НАН України, К., 2005, 295 с.
14. Клапків Ю. М. Концептуалізації поняття та інституалізація для ринку фінансових послуг. *Вісник асоціації докторів філософії України*. 2015, № 1, с. 12 – 14.
15. Ковбасюк С. В. Особливості та напрями інституалізації сучасної держави. *Юридичний бюлетень*. 2021, № 19, с. 18 – 25. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.19.02>.
16. Портер М. Стратегія конкуренції: Пер. з англ. — К.: Основи, 1997. — 336 с.

Вакулич М. М.

Кандидат економічних наук, доцент, докторант,
ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»,
Українського державного університету науки і технологій,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0001-6153-3554

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ БІЗНЕСУ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Наростання диспропорційності й нерівномірності світових бізнес-процесів, диференціація у рівнях розвитку держав внаслідок посилення нееквівалентності міждержавного обміну, свідоме обмеження державами-технологічними лідерами дифузії технологічних здобутків та загострення конкурентної боротьби за фактори виробництва і розподіл світових ринків є об'єктивними реаліями сьогодення. Здобутки і прогалини глобалізації диференційовано екстраполюються на національне підґрунтя в залежності від рівня конкурентоспроможності і стійкості національних економік, що визначається ефективністю державного менеджменту. Проблема досягнення стійкого зростання економіки України вимагає активізації інвестиційних процесів, переорієнтації з поточного управління і регулювання на довгострокове стратегічне планування.

У рамках проведеного дослідження виявлено, що інвестиційний процес є лише однією зі складових рівнів управління інвестиційним кліматом, а, тому, не відтворює комплексної картини регулювання інвестиційного клімату в економіці України. Крім того, автор розглядає лише складові макро- та мікрорівня, ігноруючи при цьому рівні управління інвестиційним кліматом на мезорівні національної економіки, а також їх взаємозв'язок. Вищевикладене формує нагальну необхідність аналізу інвестиційного процесу в межах цілісного підходу, що дозволить визначити місце та значення процесу залучення інвестицій як в окремій сфері ведення бізнесу, так і стосовно взаємозв'язку рівнів управління інвестиційним кліматом у національній економіці на макро-, мезо- та мікрорівнях [1, с. 4].

Проблема необхідності збору статистичних даних по більшості держав світу лише посилює проблеми розбалансованості притоку іноземного капіталу в економіку, збільшуючи інтервали часу, на якому технологічно базується рейтингове оцінювання. За умов динамічно змінної економічної ситуації, високого рівня світової конкуренції часто немає можливості використовувати дані рейтингів для побудови рейтингу України з позиції завдань національної системи державного управління внаслідок такого «часового запізнення» [2]. Оцінювання інвестиційного клімату, як передумова прийняття відповідних управлінських рішень в інвестуванні національної економіки перетворюється на окремий інструмент управління, що сприяє досягненню збалансованого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Торбич Б.В., Волос М.В., Гарбуз М.О., Соколов А.В., Солодкий І.С., Якубець М.Р. Принципи покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. Вип. 27. 2024. С. 1-7.
2. Штепенко К.П., Забураєва О.Ю. Аналіз прямих іноземних інвестицій в економіку України та передумови необхідності їх залучення. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7040> (дата звернення: 03.01.2025).

Сахно Є. Ю.

д.т.н., професор,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-9789-7242

РОЗВИТОК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стрімкий розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні сьогодні є ключовим фактором, який визначає перспективи її інтеграції до кола країн ЄС. Тому головною метою державної інноваційної політики є створення економічних, організаційних та правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних проектів та програм, ресурсозберігаючих технологій, виробництво та реалізація нових видів конкурентоспроможної продукції [1]. Вирішення зазначених проблем повинно базуватися на нових підходах до організації інноваційної та інвестиційної діяльності із застосуванням нових технічних рішень, можливостей ШІ, інформаційних технологій, проектного та системного аналізу та дистанційного управління. Тому основною концепцією інноваційного розвитку є Стратегія WINWIN («Виграш-виграш»), стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року щодо підтримки інновацій та технологій ШІ. Кабінет Міністрів затвердив Стратегію цифрового розвитку інновацій WINWIN до 2030 року, яка охоплює 14 ключових галузей. Однією з них є безпілотні технології та автономні системи (AUV, autonomous vehicles), які вже зараз демонструють великий потенціал у різних сферах, від військової до аграрної [2].

При цьому впровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проектів на промислових підприємствах може забезпечити швидке економічне зростання та віддачу у вигляді підвищення ефективності виробництва та інтеграції держави у світовий інформаційний та виробничий простір. Створення нових економічних, політичних і соціальних умов існування суспільства в умовах воєнного стану вимагає нових підходів щодо рішення поставлених завдань перед наукою і виробництвом. Тому одним з напрямів розвитку науки та виробництва в Україні є підтримка галузевих наукових організацій та академій, які створено на основі громадських об'єднань, і куди входять провідні науковці, викладачі та виробничники країни, що й відповідає сучасному досвіду провідних країн ЄС. В зв'язку з цим постає завдання реформування наукових, промислових та навчальних організацій, які є основою науково-технічного прогресу і їх адаптація до вимог сьогодення.

З врахуванням вищезазначеного основними задачами розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в сучасних умовах господарювання є [3]:

- об'єднання вчених, інженерів, конструкторів, технологів різних регіонів країни з метою проведення перспективних досліджень і розробок в галузі інженерних наук;
- сприяння прискоренню науково-технічного прогресу на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України, забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняних інженерних розробок;
- визначення і прогнозування перспективних напрямів розвитку промисловості, сільського господарства, створення на основі досягнень фундаментальних наук нових видів техніки і матеріалів, розробка пропозицій щодо модернізації виробничо-технічної структури економіки України;
- організація проведення найбільш важливих перспективних досліджень і розробок, а також сприяння створенню на основі досягнень фундаментальних наук принципово нових видів техніки і технологій;
- раціональне використання і примноження науково-технічного потенціалу країни, подолання розриву між науково-дослідною роботою і впровадженням науково-технічних розробок у народне господарство;
- розвиток ефективних форм консолідації інженерного співтовариства України, підвищення соціального статусу і захист професійних інтересів вчених і фахівців;
- міжнародне співробітництво, представлення інтересів інженерного співтовариства Україні за кордоном.

Таким чином в сучасних умовах господарювання для задоволення попиту українського суспільства на підготовку сучасних науковців у галузі машинобудування, а також для реалізації новітніх проектів та програм розвитку рекомендовано використовувати сучасні системи штучного інтелекту, 3d - системи, біо -, нано -, кріо-, робо -, екотехнології, що стануть носіями цих технологій і допоможуть країні вийти в коло світових лідерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у період правового режиму воєнного стану. МОН України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/naukova-naukovo-tekhnichna-ta-innovatsiyna-diyalnist-u-period-pravovogo-rezhimu-voennogo-stanu>1.
2. WINWIN: Україна затвердила Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року. МОН України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/news/winwin-ukraina-zatverdyla-stratehiu-tsyfrovoho-rozvytku-innovatsii-do-2030-roku>2.
3. Струтинський В.Б. Формування стратегії та програми розвитку академії інженерних наук України/ Струтинський В.Б., Сахно Є.Ю., Мороз Н.В. //Науковий вісник полісся, 2019.-№1(17).- С. 55-65.

Шумік В. В.

Здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО АГРОБІЗНЕСУ

Малий агробізнес в Україні представлений фермерськими господарствами, сімейними підприємствами та кооперативами, які спеціалізуються на вирощуванні продукції рослинництва та тваринництва.

За даними Державної служби статистики України, малий агробізнес забезпечує до 40% загального виробництва аграрної продукції, проте його частка на організованих ринках залишається незначною.

Основними причинами низької конкурентоспроможності малого агробізнесу є:

- недостатня маркетингова активність у порівнянні з великими агрохолдингами;
- відсутність стабільних каналів збуту продукції;
- обмеженість фінансових ресурсів для розширення бізнесу та маркетингових кампаній;
- висока залежність від посередників та ринкових послуг [3].

Попри значний потенціал, малий агробізнес стикається з рядом проблем, які обмежують його розвиток, серед яких:

- відсутність чіткої маркетингової стратегії;
- недостатній рівень впізнаваності бренду та продукції;
- високий рівень конкуренції з великими агрохолдингами;
- обмеженість фінансових ресурсів для інвестування у рекламу та просування продукції;
- низька цифровізація та слабе використання онлайн-продажів.

На сьогодні традиційний маркетинг, заснований на прямих продажах та офлайн-рекламі, поступово втрачає ефективність, оскільки сучасні канали комунікації значно змінили поведінку споживачів (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння традиційного та сучасного маркетингу в агробізнесі

Критерій порівняння	Традиційний маркетинг	Сучасний маркетинг
Канали збуту	Ринки, фізичні магазини	Інтернет-магазини, маркетплейси, соціальні мережі
Комунікація з клієнтами	Особисті зустрічі, рекомендації	Цифрові канали (SMM, email-маркетинг, чат-боти)
Просування	Друкована реклама, радіо	Контент-маркетинг, таргетована реклама, SEO

Джерело: складено автором

На нашу думку, ефективна маркетингова стратегія для малого агробізнесу повинна включати використання цифрових каналів комунікації, автоматизацію продажів та персоналізований підхід до клієнтів:

1. Цифровий маркетинг та онлайн-продажі - створення веб-сайту, використання соціальних мереж та інтернет-магазинів дозволяє малим підприємствам залучати нових клієнтів без значних витрат, а таргетована реклама у Facebook, Instagram та Google дозволяє ефективно досягати цільової аудиторії.

2. Контент-маркетинг - регулярне створення корисного контенту (відео, статті, блоги) допомагає будувати довіру до бренду та формувати лояльність клієнтів, при цьому особливий акцент варто зробити на еко-продукцію та локальне виробництво.

3. Програми лояльності та персоналізовані пропозиції - впровадження бонусних програм, знижок для постійних клієнтів та автоматизованих email-розсилок допомагає утримувати клієнтів та стимулювати повторні покупки.

4. Використання CRM-систем - автоматизація управління клієнтською базою дозволяє ефективніше працювати із замовленнями, аналізувати поведінку споживачів та прогнозувати попит.

Успішні аграрні підприємства використовують комбінацію традиційного та цифрового маркетингу для досягнення своїх бізнес-цілей. Наприклад, фермерські господарства, що впроваджують SMM-маркетинг та співпрацюють із маркетинг-плейсами, демонструють вищий рівень продажів порівняно з тими, хто використовує лише традиційні методи (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив маркетингових стратегій на розвиток бізнесу

Маркетингова стратегія	Переваги	Очікуваний ефект
SMM-маркетинг	Залучення нових клієнтів через соцмережі	Зростання продажів на 30-50%
Впровадження CRM	Покращення обслуговування клієнтів	Збільшення повторних покупок на 20%

Джерело: складено автором

Ефективне використання маркетингових стратегій дозволяє малим аграрним підприємствам значно покращити свої фінансові показники, а впровадження сучасних підходів до просування продукції, таких як SEO-оптимізація, таргетована реклама та автоматизація продажів, сприяє збільшенню доходів та розширенню ринкової частки.

Дослідження [1-3] показують, що підприємства, які активно використовують цифровий маркетинг, можуть досягати збільшення продажів на 30-50% у порівнянні з підприємствами, що використовують лише традиційні методи. Онлайн-реклама та робота з соціальними мережами дозволяють малим агропідприємствам залучати нових клієнтів та підвищувати конверсію продажів. Водночас цифровий маркетинг сприяє оптимізації витрат на рекламу. Якщо традиційні методи просування, такі як друкована або зовнішня реклама, часто вимагають значних фінансових ресурсів, то

цифрові канали забезпечують більший охоплення за менші витрати. Наприклад, email-маркетинг та контентна реклама характеризуються показником ROI, що у 3-4 рази перевищує ефективність друкованих рекламних матеріалів. Крім того, використання маркетингових інструментів сприяє підвищенню впізнаваності бренду. Регулярна комунікація з клієнтами через соціальні мережі, блог-платформи та цифрові медіа створює довгострокові відносини з цільовою аудиторією, підвищує довіру до бренду та забезпечує стабільне зростання популярності продукції аграрних підприємств серед потенційних і поточних клієнтів.

Отже, маркетингові стратегії відіграють важливу роль у розвитку малого агробізнесу, дозволяючи підвищити ефективність діяльності підприємств, залучати нових клієнтів та оптимізувати витрати. Впровадження цифрових маркетингових інструментів, CRM-систем та програм лояльності сприяє зростанню продажів, зміцненню позицій бренду та довгостроковому стабільному розвитку підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Zaika S., Kuskova S., Zaika O. Essential characteristics of internet marketing. Science and Global Studies: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021). Financial and Economic Scientific Union, 2021. P. 33-36.
2. Zaika S., Kuskova S., Zaika O. Features of marketing communications on the Internet. Modern transformations in economics and management: V International scientificpractical conference (March 26-27, 2021. Klaipeda, Lithuania). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 98-102.
3. Zaika S., Kuskova S., Zaika O. Trends of marketing development in the condition of digital economy. Economy digitalization in a pandemic conditions: processes, strategies, technologies: International scientific conference (January 22-23, 2021. Kielce, Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 150-154. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-028-5-31>.

Оприско Я. Р.

Здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 075 «Маркетинг»,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
Науковий керівник – доц. Донець Д. М.

УКРАЇНСЬКІ КЕЙСИ УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ У БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У доповіді розглядаються приклади успішної інтеграції наукових досліджень у бізнес-процеси в Україні, що ілюструють ефективний трансфер технологій між академічними установами та приватним сектором. На основі аналізу кейсів з IT-сфери, біотехнологій, аграрного сектору та зелених технологій визначено основні чинники, що сприяють створенню інноваційних екосистем, стимулюють конкурентоспроможність підприємств і сприяють сталому економічному розвитку. Доповідь також висвітлює виклики, що стоять на шляху подальшої інтеграції, та пропонує рекомендації щодо оптимізації партнерських зв'язків.

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого технологічного розвитку інтеграція науки та бізнесу набуває особливого значення для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Для України, що стикається з численними економічними та соціальними викликами, партнерство між академічною спільнотою та підприємствами є важливим чинником інноваційного зростання. Проте, незважаючи на потенціал, процес трансферу наукових розробок у бізнес-сферу супроводжується низкою бар'єрів: від недостатнього фінансування досліджень до бюрократичних перепон. Метою дослідження є аналіз конкретних кейсів, у яких наука і бізнес успішно інтегровані, а також виявлення факторів, що стимулюють чи стримують цю співпрацю.

Дослідження базується на багатокомпонентному підході, що включає:

- аналіз сучасних публікацій, наукових статей і звітів з питань трансферу технологій та інноваційного партнерства.
- вибір та детальний аналіз декількох прикладів інтеграції науки у бізнес-процеси в Україні, що охоплюють різні галузі (IT, біотехнології, аграрний сектор, зелена енергетика).
- проведення опитувань та інтерв'ю з представниками наукових установ і бізнесу, залучених до спільних проєктів.
- виявлення спільних чинників успіху та основних проблем, що виникають під час реалізації інноваційних проєктів.

1. Кейс IT-сфери

У столиці спостерігається активна співпраця між провідними IT-компаніями та університетами. Спільні проєкти в галузі штучного інтелекту та машинного навчання дозволили не лише створити конкурентоспроможні програмні продукти, але й сприяти виникненню стартап-ініціатив.

Підприємства отримали доступ до сучасних досліджень, а університети – можливість практично апробувати свої розробки, що забезпечило створення умов для безперервного обміну знаннями.

2. Кейс біотехнологій та аграрного сектору

Інтеграція сучасних біотехнологічних розробок в аграрний сектор дозволила впровадити інноваційні методи оптимізації виробництва. Співпраця між аграрними підприємствами та біотехнологічними лабораторіями сприяла підвищенню врожайності, зниженню виробничих витрат та мінімізації впливу на екологію. Цей кейс демонструє, як наукові дослідження можуть бути адаптовані під конкретні потреби ринку, забезпечуючи економічну ефективність та екологічну стабільність.

3. Кейс зелених технологій

Проекти у сфері відновлюваної енергетики є прикладом ефективної інтеграції наукових розробок у бізнес-моделі підприємств. Співпраця між науковими установами та компаніями дозволила розробити інноваційні рішення з енергозбереження та впровадження зеленого виробництва. Завдяки цьому підприємства змогли оптимізувати споживання енергії, знизити виробничі витрати та підвищити екологічну відповідальність, що є важливим аспектом сталого розвитку регіонів.

Аналіз кейсів дозволив виділити кілька ключових факторів, що сприяють успішній інтеграції науки у бізнес-процеси:

- встановлення спільної мови між науковцями та бізнесменами є основою для розуміння спільних цілей та завдань.
- роль державних програм, грантів та внутрішніх ініціатив університетів є вирішальною для стимулювання партнерства.
- гнучкість у застосуванні наукових результатів до потреб ринку сприяє швидкому трансферу технологій.
- створення спеціалізованих центрів та технопарків забезпечує не лише технологічну, а й фінансову та консультаційну підтримку для стартапів.

Незважаючи на позитивні результати, дослідження виявило й деякі бар'єри:

- недостатнє інвестування в наукові дослідження та комерціалізацію інновацій залишається однією з головних проблем.
- складність адміністративних процедур та неузгодженість законодавчих норм уповільнює процеси партнерства.
- розбіжності між академічними інтересами та вимогами бізнесу можуть призводити до конфліктів при визначенні напрямків досліджень.

Обговорення отриманих результатів свідчить про необхідність подальшого удосконалення механізмів підтримки інтеграції науки і бізнесу. Розробка комплексних програм співпраці, зменшення бюрократичного навантаження та забезпечення стабільного фінансування досліджень можуть значно підвищити ефективність трансферу технологій в Україні.

Висновки

- Інтеграція науки у бізнес-процеси є важливим чинником інноваційного розвитку та конкурентоспроможності українських підприємств.

- Партнерство між науковими установами та бізнесом сприяє не лише трансферу технологій, а й створенню нових продуктів і послуг, що відповідають сучасним вимогам ринку.

- Основними факторами успіху є ефективна комунікація, підтримка з боку державних і академічних інституцій та адаптивність досліджень до реалій ринку.

- Для подальшої інтеграції необхідно вирішувати питання фінансування, спрощення адміністративних процедур та узгодження пріоритетів між науковою і бізнес-сферами.

Отже, представлені в доповіді, підтверджують значний потенціал для розвитку партнерства між наукою та бізнесом в Україні. Впровадження рекомендацій щодо удосконалення механізмів співпраці сприятиме не лише економічному зростанню, а й зміцненню інноваційного потенціалу країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демченко, О. В. (2022). Роль інноваційного партнерства у трансформації бізнес-процесів. «Інновації в Україні», 6(2), 55–72.
2. Сидоренко, Л. М. (2021). Науково-бізнесова співпраця: проблеми та перспективи. Київ: Видавництво «Академія».
3. Ковальченко, І. П. (2020). Трансфер технологій у сучасному бізнесі: кейс-аналіз українських компаній. «Бізнес і технології», 4(3), 34–50.
4. Бойко, М. С. (2023). Стратегії інтеграції науки та бізнесу для сталого розвитку. Матеріали конференції «Синергія інновацій», Чернігів, 2023.
5. Петренко, А. О. (2022). Інновації в аграрному секторі: роль науки у розвитку бізнесу. «Аграрна наука», 3(1), 15–29.

Цупаленко А. О.

Здобувач вищої освіти 4 курсу,
Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту,
Національний університет «Одеська морська академія»,
м. Одеса, Україна

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІДЕРНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЯК ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОГО ЛОГІСТИЧНОГО ЛАНЦЮГА

В умовах глобального ринку морські контейнерні перевезення відіграють ключову роль у формуванні міжнародних вантажопотоків. З огляду на це, фідерна система перевезень є важливою, оскільки пов'язує порти-хаби з фідерними портами відповідного географічного регіону.

Актуальність теми полягає у тому, що фідерні перевезення відіграють ключову роль у сучасних логістичних ланцюгах, забезпечуючи ефективне сполучення між малими та великими транспортними вузлами. В умовах зростаючих обсягів міжнародної торгівлі, необхідності оптимізації витрат і підвищення екологічної стійкості транспортних систем, використання фідерних перевезень дозволяє зменшити логістичні витрати, скоротити терміни доставки та підвищити ефективність управління вантажопотоками.

На сьогоднішній день, роль фідерних перевезень досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Наприклад, Акімов О.В. акцентує увагу на цілях та перевагах використання фідерної системи перевезень, серед яких зазначив скорочення часу на перевезення вантажів за рахунок доставки їх на регулярних судноплавних лініях.

Метою дослідження є системне викладення ролі, сутності та особливостей фідерних перевезень у формуванні міжнародних вантажопотоків.

Завданням є аналіз економічної доцільності використання фідерних перевезень у сучасних логістичних ланцюгах, оцінка їх впливу на ефективність транспортних процесів.

Об'єктом дослідження є фідерні перевезення як складова частина загального логістичного ланцюга, їх роль у мультимодальних перевезеннях, а також фактори, що впливають на їхню економічну ефективність.

Результати досліджень підтверджують, що використання фідерних перевезень сприяє зниженню транспортних витрат, оптимізації вантажопотоків та підвищенню загальної ефективності логістичних систем.

Фідерні перевезення є невід'ємною складовою сучасних логістичних систем, забезпечуючи ефективне сполучення між регіональними та глобальними транспортними мережами [6]. Вони сприяють оптимізації ланцюгів постачання, зменшенню витрат та підвищенню швидкості доставки товарів. Фідерні перевезення залежать від багатьох факторів, що впливають на їх ефективність, вартість та загальну логістичну структуру, що представлено на рис.1.

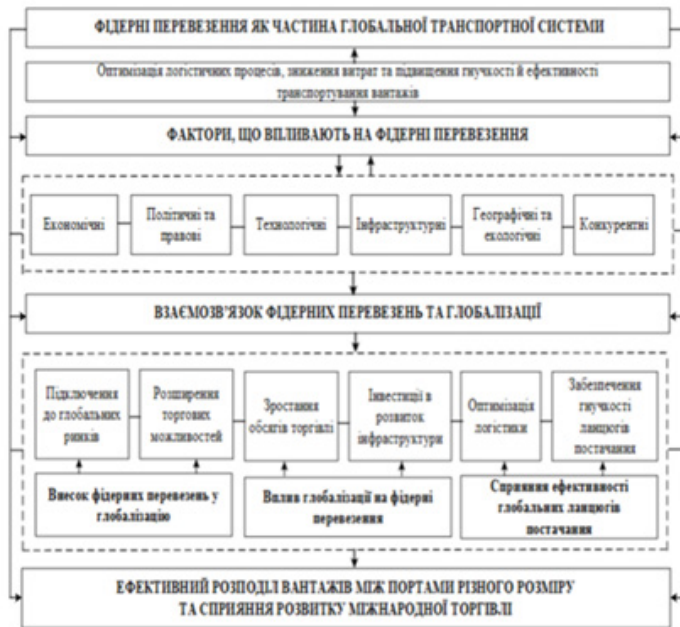

Рис. 1. Фідерні перевезення як частина глобальної транспортної системи

Джерело: [6]

Економічні фактори фідерних перевезень впливають на їх рентабельність через зміну витрат палива, на технічне обслуговування та ремонт суден, попиту на транспортні послуги, ставки фрахту та інших умов. Політична ситуація в соціально-економічній системі впливає на безпеку та передбачуваність перевезень [1].

Основними перевагами фідерних перевезень є економічна ефективність, адже консолідація вантажів дозволяє зменшити витрати на транспортування, оскільки великі обсяги перевезень забезпечують економію на масштабі. А також зменшення навантаження на інфраструктуру - розподіл вантажопотоків через фідерні маршрути допомагає уникнути перевантаження основних транспортних коридорів та портів.

Але, незважаючи на переваги, фідерні перевезення стикаються з низкою викликів, таких як необхідність координації між різними учасниками логістичного ланцюга, забезпечення точності розкладів та інтеграція з іншими видами транспорту.

В Україні фідерні перевезення є важливою складовою транспортної системи, особливо в контексті морських контейнерних перевезень. До початку повномасштабної війни, у 2022 році, українські морські порти обробляли значні обсяги контейнерних вантажів. Після початку війни логістичні маршрути зазнали значних змін. У березні 2023 року було відкрито фідерний маршрут між портами Ізмаїл та Констанца (рис.2). Цей маршрут забезпечив підвищення ефективності доставки вантажів з/в Україну [2,3].

Рис. 2. Фідерний маршрут Констанца –Ізмаїл

Джерело: [2, 3]

Пізніше, у відповідь на ці виклики, компанія Maersk у жовтні 2024 року запустила нове щотижневе фідерне сполучення між портом Чорноморськ та портом Порт-Саїд у Єгипті, що дозволяє швидше доставляти вантажі з України без транзиту через інші порти [4].

На сьогоднішній день, такі судноплавні лінії як Maersk, MSC, CMA CGM мають фідерні сполучення з портами Великої Одеси, що сприяють інтеграції національної економіки у світову торгівлю, забезпечуючи ефективний розподіл вантажів між портами та підтримуючи розвиток внутрішніх регіонів країни.

Аби проаналізувати економічну ефективність використання фідерних перевезень, слід розглянути практичний приклад їх використання. Отже, припустимо, що стоїть задача перевезення контейнеру, що прибуває до порту Констанца з порту Шеньжень, кінцевий склад призначення - Одеса. Розглянемо декілька варіантів доставки контейнерів з Констанци до Одеси – за допомогою автомобільного транспорту та фідерного сервісу.

1. Автомобільний транспорт: загальна вартість доставки контейнера складає 2500 доларів, включаючи ставку перевезення на авто (1800 дол.), локальні витрати в порту Констанца (вантажно-розвантажувальні роботи) - 700 дол.

2. Фідерний сервіс: загальна вартість перевезення складає 1780 доларів, де 1100 дол. – фрахтова ставка, 400 дол. – BPP в порту Констанца та 280 дол. – BPP в порту Чорноморськ.

Отже, використання фідерного сервісу дозволяє заощадити 720 доларів на контейнері, що робить цей варіант значно економічно вигіднішим, але вартість це лише одна з переваг. Використовуючи фідерний сервіс у глобальному логістичному ланцюгу, немає потреби чекати в чергах на кордоні та в порту (іноді термін очікування сягає до 20 діб), а також немає необхідності оформлювати транзитні митні документи (T1) у порту Констанца. До того ж, відсутній ризик перевірки вантажу на кор-

доні (для статистики – до 50% контейнерів відкриваються на кордоні з Румунією)

Висновки. Використання фідерних перевезень у логістичному ланцюгу є економічно вигідним і стратегічно доцільним рішенням. Вони дозволяють знизити витрати та підвищити ефективність логістичних операцій. Саме тому фідерні перевезення займають важливе місце в глобальній логістиці, забезпечуючи сталий розвиток транспортних систем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабаченко М.В., Яворська А.Ф., Лисенко Н.С., Кучер І.С., Бурмака Л.О. Розвиток морської портової зернової інфраструктури та логістики в Україні Вчені записки. КНЕУ. 2022. ВІП.26 (1). С. 6-16
2. Відродження ринку контейнерних морських перевезень в Україні. URL: <https://teus.com.ua/vidrojdjennya-rinku-konteyinernih-morskih-perevezen-v-ukrayini-a135/> (дата звернення: 24.02.2025)
3. Горошкова Л.А., Васильєва О.О., Маслова О.В., Сумець О.М. Річкова логістика в умовах війни та повоєнного відновлення України: стан та перспективи. 2023. Випуск 56. С. 113-114
4. Між Ізмаїлом та Констанцією запустили фідерні контейнерні перевезення URL: <https://shotam.info/mizh-portamy-izmaila-i-konstantsy-zapustily-konteynerni-perevezennia/> (дата звернення: 24.02.2025)
5. Maersk запускає щотижневі фідерні рейси до України URL: <https://logist.fm/news/maersk-zapuskaie-shchotizhnevi-fiderni-reysi-do-ukrayini> (дата звернення: 25.02.2025)
6. Koliadenko S., Golubkova I., Babachenko M., Levinska T., Burmaka L. Development and use of it solutions in logistics Financial and credit activity: problems of theory and practice. Volume 3 (34), 2020. P. 230-236

Балановська Т. І.

к.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6814-5888

Чжен Яньцзя

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
зі спеціальності 073 «Менеджмент»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0009-9850-4699

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Протягом останніх років важливого значення набуває стратегічне управління закладом вищої освіти. За даними Міжнародної Асоціації Університетів (WHED – World Higher Education Database), у світі налічується близько 18 400 університетів. В Україні мережа університетів – одна з найбільш щільних: на 1 млн населення припадає 6,7 університетів та 8 коледжів, технікумів і училищ. Ще більша щільність у Польщі – 9,2 університетів, у Німеччині та Великій Британії мережа менша за охопленням (4,3 та 3,7 університетів відповідно) [6].

Все це сприяє наявності значної конкуренції між закладами вищої освіти України, що потребує формуванню нових підходів та напрямів стратегічного управління закладом вищої освіти в умовах сталого розвитку.

На думку О. Халимоник, «стратегія управління системою освіти – це довготерміновий, якісно вибраний напрям розвитку, який інтегрує місію, цілі, норми та дії в єдине ціле; визначає ресурсне забезпечення системи освіти з урахуванням її внутрішніх переваг і недоліків, очікуваних змін і пов'язаних із ними зовнішніх дій» [4, с. 112]

Мармаза О. зазначає, що «стратегічне управління в освіті – це сукупність рішень і дій щодо визначення та реалізації пріоритетних напрямів розвитку закладу освіти. Стратегія управління реалізується через програму розвитку, яка й забезпечує досягнення місії та цілей навчального закладу» [1, с. 45].

Як зазначає О. Черниш, «стратегічне управління закладом вищої освіти – це система управлінських рішень, що покликані забезпечити вільне функціонування закладу вищої освіти в умовах ринкового середовища. При цьому важливо, щоб стратегічне управління давало змогу закладу вищої освіти адаптуватися або протидіяти певним чинникам, що впливають на його розвиток та конкурентоспроможність» [5, с. 690].

Для кожного закладу вищої освіти процес впровадження стратегічного управління та розроблення стратегії є унікальним, оскільки залежать від багатьох чинників: динаміки розвитку закладу вищої освіти, його позиціонування на ринку освітніх послуг, наявного потенціалу та рівня якості наданих освітніх послуг.

Важливого значення для закладів вищої освіти набула розроблена Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр., яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286- р. [2]. Варто відмітити, що Стратегія спрямована на досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 [3], зокрема Цілі сталого розвитку 4 щодо забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

У Стратегії зазначено: «У зв'язку з тим, що заклади освіти були закриті у більше ніж 190 країнах під час пандемії COVID-19, внаслідок чого порушився процес здобуття освіти для більше ніж 1 млрд здобувачів освіти, ЮНЕСКО під час надзвичайної сесії Глобальної зустрічі з питань освіти (2020 рік) наголосила на нових зобов'язаннях щодо досягнення Четвертої цілі сталого розвитку «Якісна освіта», підкреслюючи необхідність інвестування в інклюзивне і справедливе навчання впродовж життя, посилення глобального співробітництва в галузі освіти, забезпечення всеохоплюючого відновлення» [2].

Відповідно, формуючи власну стратегію, заклад вищої освіти має орієнтуватися не лише на основні внутрішні та зовнішні чинники впливу, а також враховувати стратегічні та операційні цілі й завдання, які спрямовані на досягнення мети вищої освіти, розв'язання проблем, протистояння ризикам і викликам на основі найбільш повного використання можливостей і створення підґрунтя для подальшого розвитку вищої освіти країни з урахуванням інтересів заінтересованих сторін реформ та ідентифікації основних очікуваних результатів реалізації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. [2].

Загальна стратегія закладу вищої освіти формується керівництвом і вирішує наступні завдання: вибір основних елементів стратегії; визначення ролі підрозділів у реалізації стратегії; встановлення способу розподілу ресурсів.

Стратегія розвитку освітнього закладу містить, крім візії та місії, стратегічні цілі, які спрямовують заклад освіти до отримання нових кращих результатів, ніж попередні.

Процес стратегічного управління закладом вищої освіти доцільно розпочинати із вибору стратегії. Серед наявних стратегій, в умовах сталого розвитку рекомендовано закладам вищої освіти України обирати наступні:

- стратегія розширення – передбачає істотне збільшення масштабів активності закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг у межах сформульованої місії;

- стратегія стабілізації – передбачає поступове нарощування покращень у поточній діяльності закладу вищої освіти;
- стратегія економії – заклад вищої освіти націлений на ліквідацію збиткових чи маловигідних освітніх програм та послуг;
- комбінована стратегія – являє собою одночасну реалізацію двох або навіть трьох вищеперерахованих стратегій.

Наступними етапами стратегічного управління є реалізація місії та цілей закладу вищої освіти, вирішення стратегічних завдань. Успішна реалізація даних етапів сприятиме підвищенню ефективності діяльності закладу вищої освіти та формуванню механізму стійкого розвитку системи освіти в умовах мінливого оточуючого середовища.

Таким чином, стратегічне управління закладом вищої освіти в умовах сталого розвитку є особливим видом управлінської діяльності й включає в себе перелік заходів, які спрямовані на визначення та реалізацію стратегії закладу вищої освіти, що сприяє взаємодії із зовнішнім середовищем та надає можливість бути конкурентоспроможним і досягати поставлених цілей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Видав. гр. «Основа», 2004. 240 с.
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. : Розпорядження Кабінет Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
4. Халимоник О. П. Стратегічне управління системою освіти в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 5. С. 109–113.
5. Черниш О. В. Стратегічне управління освітньою діяльністю у ЗВО. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 689–698.
6. World Higher Education Database : веб сайт. URL: <https://www.whed.net/home.php> (дата звернення: 20.02.2025).

Бондаревська К. В.

д.е.н., професор,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0001-8683-6834

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА БІЗНЕСУ ЯК ПЕРЕДУМОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Враховуючи стан сучасних соціально-економічних процесів та наявність несприятливих тенденцій в умовах війни в Україні особливого значення набуває розвиток інновацій та формування механізму ефективної взаємодії науки та бізнесу. Все це, у свою чергу, сприятиме не лише розвитку наукових установ та освітніх закладів, а й задоволенню потреб та інтересів бізнес-структур, що забезпечуватиме соціально-економічному відновленню держави у перспективі післявоєнного періоду. Відповідні процеси будуть мати як економічний, так і соціальний ефект. Так, економічний ефект полягатиме у можливості впровадження інновацій, спрямованих на покращення якості продукції/послуг та максимізацію прибутку, у діяльність суб'єктів господарювання. Це сприятиме розвитку виробничих потужностей, збільшенню кількості робочих місць, підвищенню податкових надходжень та поповненню державного бюджету, що є вкрай важливим у період воєнного стану та у перспективі післявоєнної відбудови держави. Соціальний ефект буде мати своє вираження у покращенні рівня зайнятості, доходів та добробуту громадян (як працівників бізнес-структур, так і науковців), формуванні чинників покращення міграційної ситуації (через стримування відтоку інтелекту та створення основи для реєміграції українців), поліпшенні демографічних показників. Крім того, в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови України особливої актуальності буде набувати впровадження інновацій у оборонній сфері, будівництві, а також у процесах відновлення втраченої та пошкодженої інфраструктури. Все це викликає об'єктивну необхідність збільшення фінансування наукових розробок, що спрямовуються на розвиток вищезазначених сфер діяльності.

Ще до початку періоду пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні рівень фінансування наукової та науково-технічної діяльності був критично низьким: зокрема, у 2020 році він становив 0,41% ВВП (у той час, як відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» даний показник повинен складати не менше 1,7% від ВВП). Наразі рівень фінансування науки залишається на досить низькому рівні (близько 0,28% від ВВП). Серед позитивних тенденцій – несуттєве підвищення обсягу видатків державного бюджету на наукову та науково-технічну діяльність станом на 2022 рік (14,3 млрд гривень, що на 2,1 млрд. грн. більше, ніж у 2021 році) [1]. Станом на 2024 рік фінансування науки збільшилося на 20 % порівняно з попереднім періодом.

Серед пріоритетів у державному фінансуванні визначено наступні напрями [2]:

- Прикладні дослідження, розробки на замовлення від міністерств і основних державних служб, які формують тематику на необхідні їм наукові розробки.

- Підтримка молодих вчених: згідно інформації Національної академії наук України, з 2018 по 2021 рік кількість молодих учених в НАНУ зменшилася на більше, ніж 40%, а після початку повномасштабного російського вторгнення цей показник ще погіршився. Через це втримати молодь в Україні та запобігти науковій міграції можна в першу чергу точковим фінансуванням, що спрямовується на проектну діяльність молодих вчених.

- Performance-based Research Funding – розподіл базового фінансування між університетами згідно їх наукових результатів. У перспективі цей принцип розподілу базового фінансування повинен запрацювати для всієї наукової сфери.

Відповідно до проведених досліджень взаємодії науки та бізнесу, саме дослідницька співпраця є недостатньо поширеним напрямом в Україні [3]. Серед причин даного явища можна визначити наступні:

- недостатній обсяг коштів суб'єктів господарювання, що можуть бути спрямовані на дослідження та інновації;

- незацікавленість бізнес-структур у фінансуванні наукових досліджень з довгостроковим прогнозованим ефектом;

- недосконалість матеріально-технічної бази освітніх закладів та наукових установ задля проведення якісних досліджень;

- високий рівень конкуренції між закладами освіти, науковими установами, аналітичними та приватними дослідницькими центрами за замовлення з боку бізнес-структур;

- недосконалість законодавчого механізму захисту прав інтелектуальної власності у контексті авторських прав на спільно проведені дослідження;

- недостатність рівня популяризації результатів наукових досліджень та неефективність механізму пошуку партнерів серед представників бізнес-структур.

У числі можливостей реального фінансування наукових досліджень для науковців є конкурси Міністерства освіти і науки України (зокрема, «Наука в університетах», а також конкурс розробок за державним замовленням), конкурси Національної академії наук та конкурси Національного фонду досліджень України. У будь-якому конкурсному напрямі особлива увага повинна приділятися молодим ученим, які потребують особливої підтримки та фінансування з боку держави, виходячи з підвищених міграційних ризиків втрати інтелектуального потенціалу. Однак без практичного впровадження результатів наукових досліджень не вбачається суттєвого позитивного впливу ані на науковий та технологічний рівень держави, ані реального покращення рівня життя винахідників.

Стосовно проблеми низького рівня життя науковців, зокрема, молодих вчених, варто зауважити, що вона не може бути вирішена у короткочасній середньостроковій перспективі. Враховуючи це, доцільно визначити перспективні напрями покращення показників доходів та рівня життя вчених на майбутнє. Однак основним завданням для України наразі є і залишатиметься недопущення критичного погіршення міграційних та демографічних показників, а також забезпечення умов для повернення молоді та Батьківщину після закінчення бойових дій за умови стабілізації безпекової ситуації в країні.

Вважаємо, що формування ефективного механізму взаємодії та об'єднання зусиль держави, науки та бізнесу сприятиме створенню передумов для соціально-економічного відновлення держави вирішенню проблем у напрямі підвищення рівня життя науковців. Важливим інструментом цієї взаємодії є система міжнародних, національних, регіональних, галузевих, корпоративних грантів на проведення наукових досліджень. Конкретизуючи перспективи пошуку ефективних джерел фінансування наукових досліджень, слід відзначити наступні напрями:

- використання можливостей та інструментів грантового фінансування за рахунок як національних, так і зарубіжних джерел;
- розробка та імплементація програм щодо реєміграції молодих вчених на майбутню перспективу;
- заохочення до участі молодих вчених у міжнародних грантових конкурсах та програмах академічної мобільності (зокрема, ERASMUS + тощо);
- організація заходів, що спрямовані на розробку науково-дослідних проєктів на замовлення суб'єктів господарювання у контексті активізації співпраці закладів освіти та наукових установ з бізнес-структурами;
- популяризація результатів досліджень молодих вчених, підвищення престижності праці науковців та їх ролі у суспільстві.

Запропоновані напрями інтеграції науки та бізнесу сприятимуть післявоєнному відновленню України, виходячи із значущості інноваційного розвитку задля процесів соціально-економічної відбудови, а також здатні виступити у якості чинника покращення рівня життя і добробуту населення у довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мінфін: У держбюджеті 2022 року на фінансування науки передбачено на 2,1 млрд грн більше порівняно з 2021 роком. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_derzhbiudzheti_2022_roku_na_finansuvannia_nauki_peredbacheno_na_21_mlrld_grn_bilshe_porivniano_z_2021_rokom-3228
2. Видатки на науку в бюджеті-2024 зросли на 20%. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3784800-vidatki-na-nauku-v-budzeti2024-zrosli-na-20-umon-nazvali-tri-osnovni-napramki.html>
3. Михайлишина Д., Телетьон А. Як сприяти співпраці між університетами та бізнесом? Аналітична записка. Центр економічної стратегії. Київ, 2020. 23 с.

Норік Л. О.

к.е.н., доцент,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-7077-1260

НАУКОВО-БІЗНЕСОВІ ЗВ'ЯЗКИ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЇ У ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світовий економічний розвиток вимагає постійного пошуку ефективних механізмів взаємодії між наукою та бізнесом. Партнерство науки та бізнесу відіграє ключову роль у розробці та впровадженні інноваційних рішень, що забезпечують економічну стійкість підприємств, зокрема у державному секторі економіки. У цьому контексті особливо значення набуває експортно-імпортна діяльність, яка є невід'ємною складовою сталого розвитку національних економік. Сьогодні суб'єкти господарювання державного сектору економіки в Україні, як важливі учасники експортно-імпортної діяльності, потребують модернізації своїх бізнес-процесів, використання цифрових технологій, екологічних стандартів та інтеграції у міжнародні наукові та виробничі мережі. Науковці активно досліджують інноваційні механізми розвитку експортно-імпортної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору в сучасних умовах. Зокрема, у роботі [1] сформовано концепцію трансформації інноваційного розвитку експортно-імпортної діяльності суб'єктів господарювання у воєнних та повоєнних умовах. Дослідження [2] присвячене державній підтримці вітчизняних наукоємних виробництв та інноваційних проєктів для залучення стратегічних інвесторів та відпрацювання інвестиційних механізмів об'єднання державного і приватного капіталу для фінансування інноваційного бізнесу. Також у статті [3] розкрито застосування інноваційних технологій для забезпечення розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. Результати наукових досліджень свідчать про те, що ефективний розвиток експортно-імпортної діяльності державного сектору економіки неможливий без тісної взаємодії науки та бізнесу. Саме синергія наукових інновацій та практичного застосування технологій у підприємницькій діяльності забезпечує створення конкурентоспроможних експортних стратегій, адаптацію до сучасних викликів ринку та оптимізацію міжнародних торговельних операцій. Особливо важливою є адаптація інноваційного розвитку до потреб державного сектору економіки, оскільки державні підприємства відіграють ключову роль у зовнішньоекономічній діяльності країни. Інноваційні підходи в управлінні державними підприємствами можуть значно підвищити їхню стійкість, зменшити залежність від імпорту та сприяти залученню інвестицій.

У цьому контексті доцільно виокремити ключові напрями інноваційного розвитку експортно-імпортної діяльності, які ґрунтуються на інте-

грації наукових досягнень у бізнес-процеси. Одним із основних напрямів інновацій є цифровізація та автоматизація процесів, що забезпечать оптимізацію експортно-імпортних операцій. Зокрема, впровадження таких технологій, як штучний інтелект (ШІ), великі дані та блокчейн, дозволяє знижувати транзакційні витрати, покращувати прозорість і безпеку торговельних операцій. Як показано у дослідженні [4] ШІ сприяє підвищенню ефективності регіонального інноваційного розвитку. Автори роботи [5] також досліджували економіку ШІ, зосереджуючись на його потенціалі як нової технології загального призначення, яка може суттєво впливати на економічну продуктивність. У статті [6] обґрунтовано, що цифровізація підприємства може значно знизити вартість власного капіталу, і під контролем інших факторів вартість фінансування власного капіталу буде знижена на 8,8 % за кожний 1% цифрової трансформації. Отже, цифровізація є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності, зниження витрат і забезпечення прозорості та безпеки міжнародних торговельних операцій. Водночас її ефективність значною мірою залежить від співпраці науки та бізнесу, зокрема розробки передових цифрових рішень у наукових установах та їх практичного впровадження на підприємствах державного сектору.

Іншим важливим напрямом інновацій є створення інноваційних продуктів і послуг, що здатні задовольняти вимоги міжнародних ринків. В Україні, наприклад, за останні роки експорт ІТ-послуг є досить активним, що свідчить про попит на вітчизняні інноваційні продукти. В роботі [7] розвинуто дискусію щодо впливу державного фінансування наукових досліджень на розроблення нових технологій. Можна зазначити, що країни, які активно інвестують у дослідження та розробки, демонструють значно вищі темпи зростання експорту високотехнологічних товарів і послуг. Успішні практики інтеграції науки та бізнесу у сфері міжнародної торгівлі демонструє Європейський Союз (ЄС). Досвід ЄС свідчить про важливість інтеграції науки, освіти та бізнесу в розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Програми, такі як Horizon Europe [8], сприяють розширенню можливостей експорту високотехнологічної продукції та залученню інвестицій у стратегічні сектори, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності європейських компаній на світовому ринку. Водночас слід визначити важливість механізму трансферу технологій, який сприяє ефективному перенесенню наукових розробок у практичну площину. У рамках цієї співпраці наукові установи забезпечують теоретичну базу для розвитку нових технологій, в той час як підприємства, зокрема державні, надають можливості для тестування і впровадження таких розробок на практиці.

Також важливим напрямом інновацій експортно-імпортової діяльності є розвиток логістичних та інформаційних систем, що дозволяє знижувати витрати на транспортування і зберігання товарів, що особливо важливо для державних підприємств, що займаються імпортом та експортом великих обсягів товарів. Використання сучасних логістичних рішень, таких як автоматизація складів і застосування Інтернет речей (IoT) для моніто-

рингу вантажів, дозволяє зменшити час на обробку замовлень та підвищити ефективність постачання. Наприклад, один із секретів успіху порту Роттердама – це автоматизована система терміналу, яка знаходить своє застосування в інших портах по всьому світу [9]. Отже, науково-бізнесові зв'язки відіграють важливу роль у формуванні інноваційної інфраструктури, необхідної для розвитку експортно-імпоротної діяльності.

Слід зазначити, що суб'єкти господарювання державного сектору економіки можуть сприяти розвитку «зеленої» торгівлі через використання енергоефективних технологій у виробництві експортної продукції, підтримку інноваційних стартапів у сфері екологічно чистих технологій та запровадження сертифікаційних стандартів екологічної безпеки для імпортованих товарів. Тому розвиток «зелених» технологій у міжнародній торгівлі сприяє екологізації експорту. Виробники, які впроваджують технології повторного використання сировини, отримують додаткові переваги на міжнародних ринках. Державні підприємства, що працюють у сфері видобутку корисних копалин, активно інвестують у технології відновлюваної енергетики, що дозволяє значно знизити енергетичні витрати та підвищити екологічну безпеку виробництва. У цьому контексті автори роботи [10] дослідили вплив стратегій, спрямованих на скорочення споживання енергії й води та піклування про довкілля, на ймовірність здійснення експорту. Використання передових технологій, зокрема ШІ інтелекту, блокчейну та «зелених» інновацій, дозволяє сьогодні європейським компаніям підвищувати ефективність міжнародної торгівлі та водночас знижувати екологічне навантаження.

Україна, інтегруючись у світові економічні процеси, може адаптувати кращі європейські практики та розвивати інноваційні напрями у сфері експорту та імпорту. Впровадження цифрових технологій у митних процедурах, автоматизація логістики, розвиток енергетично ефективних виробництв та підтримка технологічного підприємництва сприятимуть економічній стійкості державних підприємств та підвищенню їхньої конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пономаренко В. С., Малярець Л. М., Бараннік І. О., Балюк Ю. С. Положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання у воєнних і повоєнних умовах. *Проблеми економіки*, 2023. №2. С. 87–98, <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-87-98>
2. Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. *Економіка та суспільство*, 2024, №59, <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>
3. Шевченко І. О., Імнадзе І. Н. Застосування управлінських та маркетингових інноваційних технологій для забезпечення розвитку цифрової торгівлі на глобальних ринках. *Інтелект XXI*, 2023. № 1. С. 47–52. <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-1.9>
4. Zhaoxing Wang, Yuchen Gao, Yuan Zhou, Lan Xue, Digital governance and AI: boosting OFDI's impact on regional innovation performance. *Science and Public Policy*, 2025; scae087, <https://doi.org/10.1093/scipol/scae087>

5. Filippucci F. et al. The impact of Artificial Intelligence on productivity, distribution and growth: Key mechanisms, initial evidence and policy challenges. *OECD Artificial Intelligence Papers*, 2024. No. 15, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8d900037-en>.
6. Lijun Ren, Jiajia Liu, Qianyi Hao. How digital transformation affects the cost of equity capital: the role of information disclosure quality and stock liquidity. *Industrial and Corporate Change*, 2024. Vol. 33, Issue 5. P.1098–1122, <https://doi.org/10.1093/icc/dtad053>
7. Federico Munari, Elisa Leonardelli, Stefano Menini, Herica Morais Righi, Maurizio Sobrero, Sara Tonelli, Laura Toschi. Public research funding and science-based innovation: An analysis of ERC research grants, publications and patents. *Research Evaluation*, 2024; rvae012, <https://doi.org/10.1093/reseval/rvae012>
8. Horizon Europe. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_e
9. Порт Роттердаму - ворота Європи для всього світу. URL: <https://shipshub.com/uk/article/1943-2.html>
10. Ester Martínez-Ros, Fernando Merino. Green innovation strategies and firms' internationalization, *Industrial and Corporate Change*, 2023. Vol. 32, Issue 4. P. 815–830, <https://doi.org/10.1093/icc/dtac057>

Дементьєва А. О.

Магістр,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

Скотинянський Д. А.

Магістр,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

При взаємодії науки та бізнесу ефективність отриманого результату має суттєво переважати ефект їх дії, як окремих складових. Враховуючи стан перебування інформації, яка відповідає сучасній дійсності необхід-но врахувати потреби сучасних викликів. У контексті сучасних викликів, таких як зміни на ринку праці, потреба у розвитку інтелектуального капі-талу, а також необхідності забезпечення сталого економічного зростан-ня в умовах глобальних криз.

Важливістю стратегічного партнерства для сталого розвитку є при-вернути увагу потенційних спонсорів та партнерів до розвитку політики, стратегій і програм, які сприятимуть створенню сприятливих робочих місць, розвитку навичок і наданням можливостей ведення бізнесу для науковців, що мають проекти для подальшої реалізації.

Партнерство є необхідною складовою ведення успішного бізнесу. При веденні активної взаємодії між конкурентами неодмінно відбувати-меться розвиток яу кожного окремого елементу, так і сфери інновацій в цілому. Тому на перших етапах створення бізнесу підприємці радять з дослідження ринків. Після дослідження ринку та визначення компаній, що є конкурентами, наступним кроком є розгляд можливостей щодо за-лученості до співпраці. Як один із варіантів розвитку стратегій щодо провадження діяльності є комунікація з провідними підприємствами для можливого подальшого отримання франшизи. При цьому відкривається можливість використання імені та статусу великого підприємства для ведення наукової діяльності, таким чином розвивається і великий біз-нес, отримавши інновації, та нові наукові підходи, так є користь і для науковців, які вирішили монетизувати та впроваджувати свої винаходи. При ефективному партнерстві між науковими установами та підприєм-ствами час та якість подолання перешкод на шляху від ідеї, що підтвер-джується рядом досліджень до готового продукту може скоротитися

Також взаємодія науки та бізнесу полягає у забезпеченні фінансу-вання нових досліджень, впровадження інновацій у бізнесові процеси. В свою чергу перевагою співпраці є можливість збільшення виробництва, а також автоматизація процесів. Прийняття рішень може значно полег-шитися, і варіативний ряд значно масштабуватися. Також бізнес може зіткнутися з викликами та ризиками.

Отримання стартового капіталу можливе за умови наявності бізнес-стратегії та ідеї, яка може принести не тільки забезпечення фінансового аспекту а й впровадження нових технологій, отриманих від досліджень ринку та проведених досліджень щодо необхідності розвитку у обраній сфері. Прокладання шляху до соціальної справедливості, забезпечуючи більш стійке та процвітаюче майбутнє для споживачів є фундаментом у реалізації імплементації проєктів, які в свою чергу слугуватимуть рушійною силою досягнення успіху. При розробці стратегій важливо враховувати, що людина - є центральною ланкою, що забезпечуватиме працездатність та продуктивність роботи цілісної системи.

Для ефективного розвитку, що приносить бажаний результат, слід враховувати ступінь якості комунікацій, що є обов'язковими на всіх етапах. У рамках проведення комунікацій важливим аспектом є обговорення політики та стратегій, які розроблені з метою максимізації соціального впливу інвестицій у розвиток науки.

Не менш важливою складовою є підтвердження якості своїх знань та навичок. Для цього критичним аспектом виступає проведення навчань для підтвердження кваліфікації та подальше проходження сертифікацій для підтвердження якості надання послуг.

Отже, стратегічне партнерство науки та бізнесу є основою сталого розвитку. Спільна робота над інноваційними проєктами дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність економіки, але й зробити світ більш екологічним та технологічно прогресивним.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародна організація праці. Нове розуміння: встановлення надійних соціальних ключових показників ефективності фінансування, пов'язаного зі стійким розвитком. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ilo.org/resource/article/emerging-insight-financial-services-enhance-resilience>
2. Міжнародна фінансова корпорація. Встановлення надійних індикаторів для фінансування, пов'язаного зі сталим розвитком. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://commdev.org/publications/draft-for-discussion-social-kpis-matter-setting-meaningful-indicators-for-sustainability-linked-finance/>.

Свищук І. Л.

Аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0007-8403-1320

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах нестабільності та глобальних викликів питання сталого економічного зростання набуває особливої актуальності для України. Одним із перспективних драйверів такого розвитку є креативні індустрії – вид економічної діяльності, що поєднує інноваційні підходи, технологічний прогрес та культурний капітал [1]. Світова практика підтверджує, що розвиток креативних індустрій сприяє диверсифікації економіки, підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку та створенню нових робочих місць [2].

Для України, яка перебуває у процесі відновлення після війни, креативні індустрії можуть стати важливим елементом економічного зростання, залучаючи інвестиції, стимулюючи підприємництво та забезпечуючи інтеграцію у світові економічні процеси. Крім того, розвиток цього сектора відповідає принципам сталого розвитку, адже він базується на людському капіталі, цифрових технологіях і екологічно безпечних виробничих процесах [3].

Динаміка зовнішньоторговельного обороту креативних індустрій демонструє зростаючу значущість цього сектора для економіки країни, особливо в контексті адаптації до глобальних викликів і внутрішніх економічних змін (табл. 1).

Обсяг зовнішньоторговельного обороту України за період 2010–2023 років зазнав значних коливань, особливо в останні роки. У 2021 році спостерігалось зростання загального показника, що досяг 173,7 млрд доларів США, проте вже у 2022–2023 роках він знизився до 143,7 та 141,3 млрд відповідно. Подібна тенденція відображає загальні економічні труднощі, спричинені як глобальними кризами, так і внутрішніми факторами.

Обсяг зовнішньоторговельного обороту креативних індустрій зростав до 2021 року, коли він досяг 6,48 млрд доларів США, після чого у 2022–2023 роках відбулося зниження. Попри це, частка креативних індустрій у загальному зовнішньоторговельному обороті демонструє відносну стабільність, варіюючись у межах 2,5–3,8%, що свідчить про зростаюче значення креативної економіки, навіть в умовах загального скорочення обсягів торгівлі.

Динаміка експорту креативних індустрій свідчить про значний внесок сектора у валютні надходження країни. Якщо у 2010 році обсяг експорту креативних індустрій становив 1,54 млрд доларів США, то у 2021 році цей показник збільшився майже втричі. У 2022–2023 роках спостеріга-

лося певне зниження експорту, що пояснюється загальними макроекономічними викликами. Водночас частка експорту креативних індустрій у загальному експорті України зросла з 2,2% у 2010 році до 7,27% у 2023 році. Дана тенденція свідчить про відносну стійкість сектора та його здатність адаптуватися до змін економічного середовища.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньоторговельного обороту креативних індустрій України, 2010–2023 рр.

Показник	2010	2021	2022	2023
Зовнішньоторговельний обіг (ЗТО)				
ЗТО загальний, млн. дол. США	143428	173727	143749	141339
ЗТО КІ, млн. дол. США	3622	6482	5308	5334
Частка КІ в загальному ЗТО, %	2,525	3,731	3,693	3,774
Експорт				
Експорт загальний, млн. дол. США	69805	86464	60752	52455
Експорт КІ, млн. дол. США, з нього:	1537	4281	3995	3814
- експорт товарів	618	664	526	512
- експорт послуг	919	3617	3469	3302
Частка експорту КІ в загальному експорті, %	2,202	4,951	6,576	7,271
Імпорт				
Імпорт загальний, млн. дол. США	73623	87263	82997	88884
Імпорт КІ, млн. дол. США	2085	2201	1313	1520
- імпорт товарів	830	1141	762	864
- імпорт послуг	1255	1060	551	656
Частка імпорту КІ в загальному експорті, %	2,832	2,522	1,582	1,710

Джерело: складено автором на основі даних [4-6]

Структура експорту креативних індустрій демонструє, що основний внесок забезпечує сектор послуг. У 2021 році експорт послуг у креативних індустріях становив 3,6 млрд доларів США, що майже у 5,5 раза перевищує експорт товарів. Аналогічна тенденція зберігається у 2022–2023 роках, що підтверджує ключову роль інтелектуальних продуктів, цифрових послуг і творчих рішень у розвитку цього напрямку.

Імпорт продукції креативних індустрій, на відміну від експорту, має тенденцію до скорочення. Якщо у 2010 році він складав 2,08 млрд доларів США, то у 2023 році цей показник знизився до 1,52 млрд. Це пояснюється загальним спадом імпорту внаслідок економічних обмежень та перерозподілу споживчого попиту на внутрішній ринок. Частка імпорту креативних індустрій у загальному імпорті поступово зменшувалася, досягнувши у 2023 році 1,71%.

Загалом, аналіз ключових тенденцій розвитку креативних індустрій України демонструє поступову трансформацію та зростання цього сектору. Незважаючи на складні економічні умови, креативні індустрії зберігають свою значущість, збільшуючи частку в експорті та підтверджуючи свою роль як перспективного драйвера сталого економічного розвитку.

Для стимулювання розвитку креативних індустрій в Україні необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на підтримку експорту, цифровізації, освіти, регуляторного середовища та інвестицій [7]. Важливо створювати сприятливі умови для виходу українських креативних продуктів на міжнародні ринки через фінансові стимули, грантові програми та розширення міжнародного партнерства. Цифровізація та розвиток інноваційної інфраструктури сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності галузі, а інвестиції в освіту та перекваліфікацію кадрів забезпечать необхідний рівень професійної підготовки. Спрощення процедур реєстрації бізнесу та захисту інтелектуальної власності сприятиме залученню нових гравців у сектор. Крім того, формування креативних кластерів та залучення приватних і державних інвестицій дозволить інтегрувати сектор у загальну економічну стратегію країни, що сприятиме його сталому розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верховна Рада України. Закон «Про культуру» від 14.12.2010 N 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
2. UNCTAD (2024). Creative Economy Outlook 2024. URL: <https://unctad.org/publication/creative-economy-outlook-2024>
3. Global Compact Network Ukraine. 17 цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
4. UNCTADstat Data centre. Trade in merchandise. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.TradeMerchTotal>
5. UNCTADstat Data centre. Trade in services. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.TradeServCatByPartner>
6. UNCTADstat Data centre. Trade in creative goods and services. URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.CreativeGoodsValue>
7. Свищук, І. (2025). Сучасні тренди розвитку креативних індустрій в Україні. *Сталий розвиток економіки*, (1 (52), 150-157. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-21>

Плахотнюк Р. В.

Аспірант кафедри публічного та приватного права,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0006-6157-1028

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Сьогодні країна стикається з новими викликами в управлінні критичною інфраструктурою, зокрема в умовах військових дій, коли безпека та стійкість таких об'єктів стають надзвичайно важливими для національної безпеки та економічної стабільності. В умовах глобальних загроз, зокрема, війни, зміна клімату, кібератак та техногенних катастроф, критична інфраструктура виступає важливим елементом для підтримання життєзабезпечення та функціонування держави.

Критична інфраструктура охоплює ті елементи, які є невід'ємною частиною економічної та соціальної діяльності держави. Сюди входять енергетичні системи, транспортні мережі, телекомунікаційні системи, водопостачання, а також інші сфери, що забезпечують нормальне функціонування державних та приватних структур.

В умовах військових дій ці об'єкти стають не лише інструментами для підтримки нормального функціонування суспільства, але й цілями для противника. Оскільки знищення або виведення з ладу таких об'єктів може призвести до широкомасштабних економічних і соціальних наслідків, захист і відновлення критичної інфраструктури в умовах бойових дій є одним із головних завдань держави.

Військові дії завжди супроводжуються руйнуванням об'єктів інфраструктури. Атаки на енергетичні станції, транспортні вузли, засоби зв'язку – це лише деякі з типових загроз, які зменшують ефективність роботи критичних об'єктів. Зокрема, для України ці виклики мають особливу важливість у зв'язку з поточною ситуацією.

Також важливо зазначити, що військові дії можуть спричинити не лише фізичне пошкодження інфраструктури, але й створити нові кіберзагрози. Хакерські атаки можуть сприяти виведенню з ладу енергетичних та комунікаційних систем, а також привести до втрати інформації, що є важливим фактором у сучасній війні.

Для посилення стійкості критичної інфраструктури необхідно розвивати інтегровані системи захисту, що включають не лише фізичні бар'єри, але й сучасні технології моніторингу та управління. Зокрема, особливу увагу слід приділяти:

- Кібербезпеці, для захисту від зовнішніх кібератак та забезпечення безперервності роботи інформаційних систем.
- Автоматизації та цифровізації інфраструктури, що дозволяє швидко реагувати на можливі загрози та аварійні ситуації.

- Модернізації енергетичних систем, що дозволить відновлювати енергопостачання навіть після руйнувань.

- Підготовці до відновлення, коли завданням стає швидке відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури та забезпечення їх нормальної роботи.

У цьому контексті важливим є також міжурядове та міжнародне співробітництво, оскільки сучасні загрози є глобальними. Спільні зусилля держав, міжнародних організацій, підприємств і громад дають змогу створювати більш стійкі системи управління критичною інфраструктурою, що враховують найсучасніші технології та методи захисту.

Підсумовуючи, можна зазначити, що забезпечення стійкості критичної інфраструктури в умовах військових дій потребує комплексного підходу. Це не лише захист від фізичних атак, а й впровадження новітніх технологій для підтримки функціональності об'єктів інфраструктури, захисту від кіберзагроз та забезпечення швидкого відновлення після руйнувань.

Тому необхідно посилювати заходи для інтеграції технологій і інновацій в управління критичною інфраструктурою, удосконалювати механізми співпраці на міжнародному рівні, а також залучати фахівців для моніторингу і прогнозування потенційних загроз для забезпечення стійкості критичних об'єктів в умовах бойових дій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Uniting and strengthening America by providing appropriate tools required to intercept and obstruct terrorism (USA PATRIOT Act) ACT OF 2001. Retrieved from <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ56/html/PLAW-107publ56.htm>

2. Hora, I.V., & Batiuk, O. V. (2021). Okremi pytannia zakhystu ob'ektiv krytychnoi infrastruktury: zarubizhnyi dosvid [Individual issues of protection of critical infrastructure: foreign experience]. *Sotsialno-pravovi studii - Social & Legal Studios*, 1 (11), 132-139. DOI 10.32518/2617-4162-2021-1-132-139 [in Ukrainian].

Мироненко М. А.

к.т.н., доцент,
учений секретар Державне підприємство
«Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут трубної
промисловості ім. Я. Ю. Осади»,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0001-6316-6778

Полякова С. В.

к.філол.н., доцент,
учений секретар «Дніпропетровський
науково-дослідний інститут судових експертиз» Міністерства юстиції України,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0000-1088-7782

ПІДСУМКИ РОБОТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ УСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ У ТРЕТЬОМУ КВАРТАЛІ 2024-ГО РОКУ ЯК ПРИКЛАД СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА НАУКИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Стратегічне партнерство науки та бізнесу в Україні – магістральний напрямок подолання проблем на шляху сталого розвитку економіки держави. На нинішньому етапі історичного розвитку вітчизняні науковці мають зберегти інтелектуальний потенціал задля подальшого інноваційного розвитку України в майбутньому. За таких умов розгляд питань, пов'язаних із роботою науково-дослідної установи в умовах третього року воєнного стану в нашій державі є актуальною.

Державне підприємство «Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут трубної промисловості ім. Я.Ю. Осади» (скор. ДП «НДТІ») – провідна спеціалізована наукова установа, яка забезпечує процес інноваційного розвитку підприємств трубної галузі України ось уже майже століття [1, 2]. За цей період часу в доробку науковців інституту понад 2600 авторських свідоцтв СРСР, понад 150 патентів України та 150 патентів інших держав.

У фонді Інституту зберігається більше 13000 звітів про науково-дослідні роботи, серед замовників яких є підприємства зі США, Великобританії, Франції, Угорщини, Румунії, Польщі, Іспанії, Італії, Литви, Азербайджану, Грузії та інших держав.

Історія розвитку науково-дослідного трубного інституту, як спеціалізованої установи сягає коренями початку 1930-х років. Саме у той час в м. Дніпропетровську було створено філію Українського інституту металів, головна установа якого знаходилась у м. Харкові [3]. Першим директором нової наукової організації було призначено професора Павла Германовича Рубіна – відомого фахівця в галузі коксохімічної промисловості. Завдяки організаторському талантові П.Г. Рубіна та вдалому підборі кадрів дніпропетровська філія за рік роботи наочно довела можливість перетворення на провідну організацію. Але професор П. Г.

Рубін не був прихильником такої ідеї, оскільки вважав, що головна наукова установа має перебувати у Харкові, а от у місті на Дніпрі варто в подальшому прагнути до спеціалізації лабораторій із їхнім перепрофілюванням у майбутньому на самостійні науково-дослідні установи [3].

До кінця 1930-х років у м. Дніпропетровську було створено низку наукових профільних установ довкола яскравих вчених-особистостей. Наприклад, провідним фахівцем галузевого трубного інституту став член-кореспондент АН УРСР Павло Терентійович Ємельяненко (1905 - 1947), який за короткий проміжок часу спромігся згуртувати довкола себе талановите коло однодумців, яскравим представником якого був його учень, згодом професор та директор НДТІ Яків Юхимович Осада (1920 - 1979) [4].

Саме за значні заслуги щодо організації трубного виробництва в Україні ім'ям саме Я.Ю. Осади було названо трубний інститут (Постанова Кабінету Міністрів України № 1538 від 12 жовтня 2000-го року) [5].

Після такого невеличкого, але необхідного екскурсу в історію повернемося до реалій непростого сьогодення.

За результатами діяльності інституту за третій квартал 2024-го року чистий дохід від реалізації продукції склав 1595,0 тис. грн., що менше планового показника на 85 тис. грн.

Витрати на оплату праці більші у третьому кварталі 2024 року в порівнянні з планом на 160,0 тис. грн. через часткове скасування на підприємстві скороченого графіку роботи.

Також зазначимо, що основними статтями в собівартості науково-дослідної продукції ДП «НДТІ» є заробітна плата наукових співробітників, нарахування на заробітну плату та енергетичні витрати, які в третьому кварталі 2024 року в сумі складають 80% від собівартості.

Через те, що процес наукових досліджень не може бути обмежений рамками нормативного часу і не існує державних преїскурантів на виконання науково-дослідної роботи, в інституті прийнята договірна система цін на наукову продукцію, виходячи із затрат та необхідного рівня рентабельності.

Відрахування на соціальні заходи сплановані згідно з розміром витрат на оплату праці та Закону України від 08.07.2010-го року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне страхування» та відповідного класу професійного ризику виробництва і становили 265,0 тис. грн. в звітному періоді.

ДП «НДТІ» у третьому кварталі 2024-го року залишалось сумлінним платником податків до бюджетів усіх рівнів.

Сума податків до державного бюджету (ПДВ) в третьому кварталі 2024-го року становила 354,0 тис. грн., що на 87,0 тис. грн. менше ніж було заплановано, за рахунок зменшення ПДВ на 103,0 тис. грн. по причині зменшення загального обсягу реалізації науково-технічної продукції; податок на доходи фізичних осіб збільшився на 11,0 тис. грн., а воєнний збір на 5% через збільшення витрат на оплату праці. Місцеві податки було сплачено в сумі 411,0 тис. грн., що на 329,0 тис. грн. менше ніж заплановано.

Єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування у третьому кварталі 2024-го року було сплачено на суму 281,0 тис. грн.

Загальна сума виплат на користь держави в звітному періоді склала 1046,0 тис. грн.

Краще зрозуміти масштаби платежів дозволяє чисельність працівників наукової установи. Середня кількість працівників в інституті в третьому кварталі 2024-го року становила 33 особи, середньооблікова кількість штатних працівників – 29 осіб.

Кількість працівників ДП «НДТІ», які виконують науково-дослідні роботи в умовах третього року воєнного стану в Україні, має тенденцію до зменшення через звільнення, обумовлене переїздом родини працівника до більш безпечної території держави, природні летальні фактори та отримання повісток чоловіками з метою долучення останніх до лав ЗСУ. Можливим організаційним інструментом запобігання останньому з перерахованих чинників зменшення кадрового потенціалу наукової установи є застосування зрозумілого механізму бронювання найбільш цінних співробітників.

З метою збільшення обсягів надання науково-технічних послуг співробітниками інституту варто більш повно використовувати наявний потенціал установи. Нагадаємо, що ДП «НДТІ» має у своєму складі єдину в Україні працюючу лабораторію високотемпературних випробувань на тривалу міцність та повзучість, акредитовану на проведення цих випробувань, які є необхідними для оцінки якості котельних труб та іншої продукції, що працює під дією високих температур (у тому числі оборонного призначення). На даний час лабораторією виконується низка робіт, пов'язаних з відновленням об'єктів електро/теплостачання, зруйнованих рф.

ДП «НДТІ» в Україні, а також в пострадянських країнах є єдиним підприємством, що проводить атестацію виробників труб на право виробництва котельних труб, а також проводить випробування й надає гарантію тривалої міцності котельних труб за ТУ 14-3-460:2009/ТУ У 27.2-05757883-207:2009 «Труби сталеві безшовні для парових котлів та трубопроводів».

Поєднання заходів державного та локального рівнів дозволить забезпечити сталий розвиток науково-дослідного інституту в перспективі як сьогодення, так і найближчих років повоєнної відбудови країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мироненко М.А., Король Р.М., Рябець М.А. Трансформація господарської діяльності науково-дослідної установи в умовах введення воєнного стану // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація системи публічного управління в умовах воєнного часу» (3 червня 2022 року) / за заг. ред. О.І. Пархоменко-Куцевіл. – Переяслав, 2022. – С. 207 – 212.

2. Король Р.М., Мироненко М.А., Рябець М.А. Розвиток галузевої науково-дослідної установи державної форми власності в умовах перманентної зовнішньої агресії // International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime: Collective

monograph / edited by D. Nascimento, G. Starchenko. University of Coimbra, Portugal - Chernihiv: REICST, 2022. – Pp. 159 – 174.

3. Рубин П. Г. Записи: воспоминания профессора, пионера коксохимии / Павел Германович Рубин. – Дніпропетровськ : НГУ, 2009. – 127 с.

4. Мироненко М. ПОСТАТІ : Нариси про вчених / Микола Мироненко. – Дніпро: Ліра, 2025. – 116 с.

5. Мироненко М. Яків Осада – видатний організатор трубопрокатної науки в Україні // Моє Придніпров'я. Календар-альманах пам'ятних дат Дніпропетровської області на 2025 рік : краєзнавче видання / Управління культури, націонал. і релігій Дніпропетр. облдержадміністрації, Дніпропетров. обл. універсал. наук. б-ка ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія ; упоряд. С. Жилінська, ред. І. Голуб. – Дніпро : ДОУНБ, 2024. – С. 122 – 124.

Левченко Д. С.

PhD, старший викладач кафедри менеджменту
та інноваційного розвитку,
Бізнес Школа КРОК ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-8343-2260

Калініна Н. В.

PhD, доцент кафедри менеджменту та інноваційного розвитку,
Бізнес Школа КРОК ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”,
м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ

Цілі сталого розвитку (далі – ЦСР), також відомі як Глобальні цілі, були ухвалені Організацією Об’єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку. 17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість [2].

Однією із 17 ЦСР є партнерство заради стійкого розвитку – сімнадцята та остання, за порядковим номером, однак, саме та цій визначає основний інструмент для реалізації інших ЦСР – партнерство. Дійсно, ЦСР можна реалізувати лише за умови міцного глобального партнерства та співпраці. Світ як ніколи взаємопов’язаний. Покращення доступу до технологій і знань є важливим способом обміну ідеями та сприяння інноваціям. Координація політики допомоги країнам, що розвиваються, в управлінні їхнім боргом, а також сприяння інвестиціям для найменш розвинених є життєво важливими для сталого зростання та розвитку [3].

Відповідне партнерство має реалізовуватися на різних рівнях – від окремих осіб до загальнодержавного та глобального. В Україні 30 вересня 2019 року Президентом України було прийнято Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» № 722/2019, яким визначено одним із напрямків саме зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку [1]. Тобто, на загальнодержавному рівні в Україні також закріплено принцип партнерства як базову засаду інтеграції ЦСР.

При цьому, окремі суб’єкти реалізації ЦСР формують власну модель партнерства для досягнення ЦСР. Однак, виклики при реалізації такого партнерства можуть бути навіть однаковими, як і для окремих осіб, так і для держав. Наприклад, фрагментарність внутрішньої політики, адже як держави, так і окремі суб’єкти мають сформувати власну модель політики (або так звану «дорожню карту») по інтеграції ЦСР, що буде включати питання інтеграції ЦСР в партнерські відносини. Відсутність скоординованого підходу у внутрішній та зовнішній політиці призводить до загаль-

ної неефективності та нерозуміння до можливостей по реалізації ЦСР. Також, спільним викликом є можуть стати технологічні бар'єри або прогалини у знаннях. Відставання у технологічному забезпеченні обмежує здатність суб'єктів впроваджувати інноваційні рішення у сталому розвитку. Недостатня інтеграція наукової діяльності чи досліджень також призведе до неефективної інтеграції ЦСР.

Загалом, для ефективної інтеграції Цілей сталого розвитку слід будувати якісні партнерські відносини. Якщо в питаннях формування внутрішньої політики (моделі) щодо реалізації ЦСР суб'єкти можуть діяти автономно, та без залучення різного роду партнерства, то при безпосередній реалізації ЦСР партнерство є обов'язковим інструментарієм. Окрім того, не слід акцентувати увагу на ієрархічних рівнях партнерства (наприклад, коли держави хочуть працювати лише між державами, або бізнес між бізнесом), а визначати пріоритетом саме можливості, які є бонусами від різних рівнів партнерства. Основним є ціль – ефективна, якісна та прогресивна реалізація ЦСР для внутрішньо-суб'єктного та суспільного розвитку, та блага людства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019. Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
2. Цілі сталого розвитку. United Nations Development Programme: офіційний веб-сайт. 2025. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
3. Goal 17 PARTNERSHIPS FOR THE GOALS. United Nations Development Programme: official website. 2025. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku/partnerships-for-the-goals>.

Бобко О. А.

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

Кононенко Я. В.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-9708-7215

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОРУПЦІЇ: МОРАЛЬНИЙ ЗАНЕПАД І ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

У сучасних умовах воєнного стану питання утримання, відновлення і розвитку економіки набуло надзвичайного значення. Окрім визначення стратегічного напрямку та підтримки окремих галузей економіки, важливо враховувати і те, що стримує розвиток – корупція. Складно уявити ринкову конкуренцію з інноваційними винаходами, коли держава, бізнес і споживач взаємодіють у корумпованому середовищі. Потрібно позбутися цього для забезпечення сталого розвитку України.

Отже, у такий важливий час корупція не лише загрожує економічному розвитку, а й підриває національну безпеку, послаблюючи обороноздатність і довіру міжнародних партнерів [1, с. 144].

«Ми стоїмо на плечах гігантів», – писав Ісаак Ньютон у листі до Роберта Гука ще у 1675 році. Так, ми дійсно стоїмо на їхніх плечах, проте вже настільки високо, що навіть не видно, на чому стоять самі гіганти. «Дайте мені точку опори, і я зрушу Землю», – саме так наважуємося зрушити усвідомлення «корупції», зацепивши етимологію, на якій стоїть це слово.

Відомо, що слово «корупція» найчастіше звучить у контексті хабарництва чиновників чи зловживання владою. Однак, чи дійсно корупція обмежується лише цим явищем? В українському суспільстві цей термін використовують для позначення різних форм несправедливого привласнення ресурсів, проте варто подивитися на дане явище глибше. Корупція – це не лише конкретні дії, а системний процес, що запускає руйнівні механізми.

Ми звикли називати її терміном, що прийшов до нас із західноєвропейських мов. Етимологічний словник української мови фіксує походження цього слова від латинського «*corruptio*», що означало «псування», «розклад», «розбещення», «підкуп» [2, с. 201]. У латині цей термін використовувався як для опису фізичного руйнування, так і для морального.

Таким чином, це не просто правопорушення, а процес псування, подібний до того, як матеріали руйнуються під впливом якихось факторів. Корупціонер не просто втрачає чесність – він руйнує моральну складову своєї особистості. Його пріоритети зміщуються в бік особистої вигоди, професійний розвиток втрачає сенс. Замість вдосконалення своїх нави-

чок, він зосереджується на маніпуляціях і схемах. Цей процес не лише знищує людину, а й створює несприятливі умови для чесної конкуренції, що негативно впливає на всю сферу, в якій ця особа працює.

Акцентуємо увагу на тому, що корупція загрожує економічному розвитку, якщо система побудована на корупції, просуваються не найкращі рішення, а ті, що приносять особисту вигоду. Це не лише стримує розвиток, а й призводить до економічного застою, бо ресурси розподіляються несправедливо. Втрачається ринкова конкуренція, чесний бізнес зазнає збитків, а держава втрачає податки та інвестиції через корупційні схеми.

Сподіваємося, що прозорість, ефективність у запобіганні та протидії корупції стануть важливим маркерами післявоєнного відновлення України. Міжнародні партнери України зацікавлені як у прозорому відновленні України, так і у контролі над виділеними на це відновлення коштами. Інвестори хочуть бачити Україну партнером зі сильною демократією та верховенством права. Саме тому робота антикорупційних інституцій України уже перебуває у фокусі уваги всіх партнерів нашої держави [3, с. 85].

Кожен із нас є частиною суспільства, отже, не може стояти осторонь. Ми всі несемо відповідальність за свої дії, навіть на побутовому рівні.

Слід зазначити, що українці завжди прагнули свободи, однак корупція – це форма залежності. Людина, яка одного разу отримала вигоду незаконним шляхом, стає заручником власних дій. Вона залежить від того, хто дав хабар, а той, хто дав, залежить від того, хто взяв. Це замкнене коло, з якого немає виходу, окрім повного руйнування системи зсередини.

Якщо ми називаємо корупціонерів красивим запозиченим словом, чи не забуваємо ми про суть їхніх дій? Це не просто «корупція» – це хабарництво морально зіпсованої людини, яка руйнує не тільки власне життя, а й державу, економіку та суспільні інституції.

Зауважимо, що корупція це не лише особистий вибір людини, а система, яка породжує паразитів, які споживають ресурси суспільства, руйнують справедливість і позбавляють перспектив.

Резюмуємо, що корупція – це не просто злочин, а процес псування, як фізичного, так і морального. Тому, коли наступного разу почуєте це слово, згадайте його справжнє значення і глибину його впливу. Корупцію можна назвати хабарництвом, а корупціонера – злодієм, адже він не просто бере хабар, а краде гроші. І не лише в держави, а в кожного з нас. Тому що це не просто механізм незаконного збагачення – це самознищення особистості та держави. Україна має шанс зламати цей процес, але лише тоді, коли кожен усвідомить власну роль у ньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шевчук М. О. Корупція як загроза інформаційній безпеці в умовах воєнного стану. 2024. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-45>.
2. Яценко Н. Корупція: термін і поняття. Культура слова. №87. 2017. с. 200-206. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/87/19-ks_87.pdf.
3. Кресіна І. О. Корупція як екзистенційна проблема України в умовах російської агресії. 2024. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-25>

Кодола Р. М.

Старший викладач кафедри іноземних мов,
Військовий інститут телекомунікацій
та інформатизації імені Героїв Крут,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-5647-784X

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ, ЛОКАЛЬНІ РІШЕННЯ: ЯК ОСВІТА, НАУКА ТА БІЗНЕС ОБ'ЄДНУЮТЬСЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ

Світ сьогодні стоїть перед безпрецедентними викликами: зміна клімату, пандемії, соціальна нерівність, технологічні революції. Ці глобальні проблеми вимагають комплексних та інноваційних рішень, які перевищують можливості будь-якого окремого сектора суспільства. Саме тому співпраця між освітою, наукою та бізнесом набирає все більшої ваги.

Освіта закладає фундамент для розвитку нових знань та навичок, необхідних для вирішення глобальних проблем. Наука забезпечує інструменти для дослідження та розробки інноваційних технологій. А бізнес перетворює наукові досягнення на практичні рішення, які можуть масштабуватися та приносити користь суспільству. Об'єднання зусиль освіти, науки та бізнесу є ключовим фактором для розробки ефективних локальних рішень глобальних проблем. Тільки спільними зусиллями ми зможемо створити стійкий та процвітаючий світ для майбутніх поколінь.

Освіта відіграє ключову роль у вирішенні глобальних проблем. Сучасний світ потребує спеціалістів з міждисциплінарними знаннями, здатних адаптуватися до швидко мінливих умов. Освіта готує таких фахівців, які можуть розробляти інноваційні рішення для складних проблем. Також вона формує у людей критичне мислення, соціальну відповідальність та бажання брати участь у вирішенні проблем своєї спільноти та світу в цілому. Ці навички є необхідними для ефективної роботи в команді та для розробки інноваційних рішень.

Наука є рушійною силою прогресу. Наукові дослідження дозволяють створювати нові технології, які можуть вирішити проблеми в різних сферах життя, від медицини до енергетики. Наукові відкриття розширюють наше розуміння світу і створюють основу для подальших досліджень та розробок. Перетворення наукових ідей на комерційні продукти дозволяє масштабувати їх вплив та принести користь суспільству.

Бізнес є двигуном економічного зростання. Інвестиції бізнесу в освіту та науку стимулюють розвиток нових технологій та підготовку кваліфікованих кадрів. Бізнес є першим, хто впроваджує нові технології та продукти на ринок, що сприяє їхньому розвитку та поширенню. Соціально відповідальний бізнес розуміє свою роль у вирішенні глобальних проблем і прагне досягати своїх цілей, не завдаючи шкоди суспільству та навколишньому середовищу.

Наведу декілька прикладів синергії між цими секторами:

- Створення наукових парків та інноваційних кластерів: Ці структури сприяють взаємодії між університетами, науковими інститутами та бізнесом, що дозволяє прискорити процес трансферу технологій та створення нових підприємств.

- Розробка спільних навчальних програм: Спільні програми, розроблені університетами та бізнесом, дозволяють студентам отримати практичні навички та знання, необхідні для роботи в реальному секторі економіки.

- Реалізація соціальних проектів: Спільні соціальні проекти дозволяють вирішувати актуальні проблеми суспільства, такі як зміна клімату, бідність та нерівність.

Співпраця між освітою, наукою та бізнесом є ключовим фактором для вирішення глобальних проблем та досягнення сталого розвитку. Вони можуть співпрацювати через такі механізми як Гранти та конкурси, Спільні дослідження, Мережі та платформи для комунікації. Об'єднання зусиль цих трьох секторів дозволяє створювати інноваційні рішення, які можуть змінити світ на краще.

Співпраця між освітою, наукою та бізнесом надає унікальну можливість розробляти локальні рішення, які враховують специфіку конкретних територій та потреб місцевих громад. Така співпраця пристосовує рішення до місцевих умов, залучає місцеві громади, швидко реагує на зміни.

Співпраця між освітою, наукою та бізнесом не є абстрактним поняттям. Вона вже приносить реальні результати у вирішенні глобальних проблем на локальному рівні. Розглянемо кілька успішних кейсів, які демонструють ефективність такої взаємодії.

Створення «розумних» міст. Багато міст світу активно впроваджують концепцію «розумних міст», де технології використовуються для покращення якості життя мешканців та ефективності управління містом. У цьому процесі важливу роль відіграє співпраця університетів, наукових інститутів та компаній.

Приклад: Копенгаген (Данія). Місто стало лідером у сфері сталого розвитку завдяки спільним зусиллям місцевої влади, науковців та бізнесу. Було створено мережу датчиків для збору даних про транспортні потоки, якість повітря та споживання енергії. Ці дані використовуються для оптимізації міського транспорту, управління енергоспоживанням та покращення якості життя мешканців.

Розробка технологій для відновлюваної енергетики

Співпраця між університетами, науковими лабораторіями та енергетичними компаніями призвела до створення нових технологій для виробництва та зберігання відновлюваної енергії.

Приклад: Каліфорнія (США). Силіконова долина стала центром розробки нових технологій для сонячної енергетики. Університети регіону тісно співпрацюють з компаніями, такими як Tesla та SunPower, для створення більш ефективних сонячних панелей та систем зберігання енергії.

Розв'язання проблем з доступом до чистої води

У багатьох регіонах світу доступ до чистої питної води залишається актуальною проблемою. Спільні проекти університетів, наукових організацій та підприємств дозволяють розробляти інноваційні рішення для очищення води та її раціонального використання.

Приклад: Бангладеш. Міжнародні організації, урядові структури та місцеві громади об'єднали зусилля для розробки та впровадження недорогих технологій очищення води, що дозволило забезпечити доступ до чистої води для мільйонів людей.

Створення інклюзивних освітніх платформ

Співпраця між освітянами, технологічними компаніями та соціальними підприємствами дозволяє створювати інклюзивні освітні платформи, які забезпечують доступ до якісної освіти для всіх, незалежно від їхніх можливостей та географічного розташування.

Приклад: Khan Academy. Ця безкоштовна онлайн-платформа надає доступ до високоякісних освітніх матеріалів для мільйонів людей у всьому світі. Платформа була створена за участю вчених, педагогів та технологічних підприємців.

Розробка рішень для адаптації до зміни клімату

Зміна клімату є одним з найбільших викликів сучасності. Спільні проекти науковців, урядових організацій та бізнесу допомагають розробляти стратегії адаптації до зміни клімату та пом'якшення її наслідків.

Приклад: Нідерланди. Ця країна, яка знаходиться нижче рівня моря, є лідером у розробці технологій захисту від підтоплення. Співпраця між науковцями, інженерами та урядом дозволила створити систему захисту споруд, яка захищає країну від підтоплення.

Ці приклади демонструють, що співпраця між освітою, наукою та бізнесом може призвести до значних досягнень у вирішенні глобальних проблем на локальному рівні. Об'єднання зусиль дозволяє розробляти інноваційні рішення, залучати фінансування та забезпечувати довготривалий ефект від впроваджених проектів.

Співпраця між освітою, наукою та бізнесом є ключовим фактором для розробки ефективних локальних рішень глобальних проблем. Завдяки об'єднанню зусиль цих секторів можна створити стійкі та процвітаючі спільноти, які здатні адаптуватися до змін і вирішувати складні завдання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України : – Тернопіль : THEU, 2014. – 504 с.
2. Vesa P. Taatila (2010), Learning entrepreneurship in higher education, Education + Training, p. 48.
3. <https://mon.gov.ua/en/news/ukrainska-stratehiia-innovatsii-i-rozvytok-naukovykh-parkiv-iak-obiednati-zusyillia-nauky-derzhavy-i-biznesu>
4. <https://www.bcg.com/publications/2022/bridging-the-talent-gap-by-partnering-with-higher-ed-institutions>.

Хаустова В. Є.

д.е.н., професор,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
м. Харків, України
ORCID: 0000-0002-5895-9287

Трушкіна Н. В.

к.е.н., старший дослідник,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
м. Харків, України
ORCID: 0000-0002-6741-7738

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

На даний час у світі спостерігається тенденція посилення цифрової стійкості і кібербезпеки. Це пов'язано із динамічними змінами у глобальному та європейському ландшафті кіберзагроз [1]. Ускладнення технологій, зокрема завдяки стрімкому розвитку штучного інтелекту, вимагає від урядів багатьох країн світу зосереджуватися на актуальних питаннях забезпечення кібербезпеки та модернізації економіки, щоб краще підготуватися до нових загроз і викликів [2].

За експертними оцінками Forbes, загальносвітові витрати на інформаційну безпеку зросли за 2015-2020 рр. з 75 до 170 млрд дол. або у 2,3 рази. Щорічний приріст глобального ринку кібербезпеки становив за цей період 9,8%. За підрахунками Gartner, глобальні світові витрати на кібербезпеку становитимуть у 2025 р. 212 млрд дол. Це на 15,1% більше порівняно з 2024 р. При цьому кіберзагрози змінюються і стають складнішими. Згідно з даними дослідження Center for Internet Security, середня глобальна вартість витоку даних склала у 2023 р. 4,5 млн дол.

Як зазначено у Звіті Центру кібербезпеки Всесвітнього економічного форуму (WEF) «Глобальні перспективи кібербезпеки до 2022 року», 92% опитаних керівників бізнесу погоджуються з тим, що кіберстійкість інтегрована у стратегії управління ризиками. Однак лише 55% респондентів, орієнтованих на безпеку, погоджуються з цим твердженням. У ході дослідження з питань кібердовіри «KPMG Cyber trust insights 2022» (1881 керівник компаній з усього світу), яке проведено KPMG, виявлено, що понад 80% респондентів визнали важливість покращення кібербезпеки та захисту даних, включаючи підвищення прозорості використання даних.

У результаті «Міжнародного аналітичного дослідження довіри до цифрових технологій у 2025 році», проведеного консалтинговою компанією PwC для регіону Центральної і Східної Європи, встановлено, що 53% керівників компаній у ЦСЄ вважають кіберризики пріоритетними та планують їх мінімізувати (на глобальному рівні – 57% керівників). Однак лише 2% організацій впровадили заходи щодо забезпечення кіберстійкості на всіх рівнях.

Отже, інформаційна безпека стала невід'ємною важливою складовою у системі національної безпеки [3] більшості країн світу. Україна також вхо-

дить до складу таких держав. Слід підкреслити, що систему забезпечення інформаційної безпеки України призначено для формування та реалізації державної політики, на основі якою мають формуватися напрями діяльності органів державного управління у сфері забезпечення інформаційної безпеки, включаючи гарантії прав усіх суб'єктів інформації, закріплення обов'язків і відповідальності держави та її органів за інформаційну безпеку країни, а також базуватися принципи дотримання балансу інтересів особистості, суспільства та держави в інформаційному просторі.

Державна політика має бути відкритою та передбачає поінформованість суспільства про діяльність державних органів і громадських інститутів у сфері інформаційної безпеки з урахуванням обмежень, передбачених чинним законодавством. Вона ґрунтується на забезпеченні прав громадян та організацій на створення, пошук, отримання та розповсюдження інформації будь-яким законним способом. З цією метою держава вдосконалює існуюче законодавство та розробляє нову нормативно-правову базу інформаційних відносин у суспільстві, а також здійснює контроль за їх виконанням.

До ключових функцій системи забезпечення інформаційної безпеки України можна віднести такі:

- 1) проведення єдиної політики у сфері інформаційної безпеки країни;
- 2) розроблення нормативно-правової бази, яка регулює основи забезпечення інформаційної безпеки;
- 3) визначення та підтримання необхідного балансу між потребою громадян, суспільства та держави у вільному обміні інформацією та необхідністю збереження в таємниці інформації, що підлягає захисту державою відповідно до чинного законодавства;
- 4) оцінка рівня інформаційної безпеки, виявлення джерел екзогенних і ендогенних загроз інформаційній безпеці, визначення пріоритетних напрямів їх запобігання, парировання та нейтралізації;
- 5) координація та контроль діяльності органів державного управління та інших організацій, які вирішують завдання забезпечення інформаційної безпеки (Рада національної безпеки та оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Кабінет Міністрів України, Служба безпеки України, Міністерство оборони України, Національна академія наук України, Національний інститут стратегічних досліджень);
- 6) попередження, виявлення та припинення правопорушень в інформаційній сфері, здійснення судочинства у справах про злочини у цій галузі;
- 7) розроблення та реалізація державних програм, пошукових і прикладних наукових досліджень у сфері інформаційної безпеки;
- 8) захист державних таємниць, і насамперед в органах державного управління та виконавчої влади, на підприємствах оборонно-промислового комплексу;
- 9) контроль за організацією та забезпеченням інформаційної безпеки за допомогою обов'язкового ліцензування діяльності у даній сфері та сертифікації засобів захисту інформації;
- 10) удосконалення та розвиток єдиної системи підготовки кадрів з управління інформаційною безпекою;

11) міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки, представлення інтересів України у відповідних міжнародних організаціях.

Кадрове забезпечення являє собою систему підготовки, перепідготовки, підвищення та використання кадрів з метою забезпечення належного рівня інформаційної безпеки держави. Система має забезпечувати гнучке управління процесами інформаційної безпеки на державному, регіональному, галузевому, локальному рівнях.

Масштабність, складність і різноманітність перерахованих функцій вимагають створення ієрархічної організаційної структури, яка б забезпечувала координацію діяльності усіх складових системи інформаційної безпеки України.

На підставі аналізу діючого законодавства встановлено, що у сучасних умовах виникла гостра необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки у системі національної безпеки України з урахуванням гібридних загроз і ризиків. У зв'язку з цим пропонується внести зміни і доповнення до законів України «Про національну безпеку України», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»; Стратегії національної безпеки України; Стратегії кібербезпеки України; Стратегії інформаційної безпеки в частині створення належних інституційних умов для формування відповідної системи забезпечення інформаційної безпеки.

Доведено, що доцільно розробити й схвалити Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2025-2027 роки, у якій визначити механізми забезпечення інформаційної безпеки держави у контексті цифрових трансформацій, а також затвердити План заходів щодо її реалізації. Пропонується розробити Стратегію інформаційної безпеки національної економіки України на період до 2030 року. Даний стратегічний документ має ґрунтуватися на основних положеннях Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року (схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 р. № 1351-р), у якій однією із стратегічних цілей визначено створення умов для розробки та застосування продуктів у сфері кібербезпеки.

У подальших дослідженнях планується вивчити та узагальнити світовий досвід впровадження механізмів забезпечення національної безпеки у сучасному безпековому просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kwilinski A., Trushkina N. Impact of Cyber Risks and Threats on the Critical Infrastructure Development: Visualization of Scientific Research. Proceedings of the 12th International Conference on Applied Innovation in IT (ICAIIIT). 2024. Vol. 12. Iss. 2. P. 107-119. <http://dx.doi.org/10.25673/118123>.
2. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Ризики та загрози національній безпеці: сутність і класифікація. Бізнес Інформ. 2024. № 10. С. 6-22. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-6-22>.
3. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «національна безпека» та її складових. Проблеми економіки. 2024. № 4. С. 134-153. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-4-134-153>

Гайдук А. В.

Аспірант ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-2346-5156

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПРОЕКТІВ

У сучасних умовах швидких суспільних і економічних змін державне управління має адаптуватися до нових викликів, зокрема у сфері розвитку територіальних громад. Успішна реалізація місцевих проектів вимагає використання сучасних управлінських підходів, що сприяють ефективному використанню ресурсів, залученню громадськості та забезпеченню сталого розвитку. Інноваційні методи державного управління дозволяють оптимізувати процеси планування, координації та моніторингу місцевих ініціатив.

Серед ключових напрямів розвитку місцевого управління варто виокремити:

1. Посилення міжвідомчої взаємодії – координація діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та громадського сектору сприяє збалансованому розвитку регіонів та підвищенню ефективності реалізації проектів.

2. Рациональне розподілення ресурсів – застосування сучасних інструментів бюджетного планування та програмно-цільового методу забезпечує оптимізацію витрат і досягнення максимального соціально-економічного ефекту.

3. Підтримка інноваційної діяльності – стимулювання розвитку підприємництва, залучення інвестицій та використання сучасних технологій сприяє підвищенню конкурентоспроможності територій [1].

Цифровізація управлінських процесів відіграє ключову роль у підвищенні ефективності місцевого самоврядування. Використання геоінформаційних систем, електронного документообігу та онлайн-платформ для громадських ініціатив підвищує прозорість, спрощує доступ громадян до послуг і сприяє інтеграції громади в процес ухвалення рішень. Додатково, штучний інтелект та аналітика великих даних дозволяють прогнозувати соціально-економічні зміни, оцінювати ризики та підбирати оптимальні сценарії розвитку для конкретних територій.

Залучення громадськості є важливим компонентом ефективного управління місцевими проектами. Механізми громадського бюджету, електронних консультацій та публічних обговорень сприяють врахуванню потреб мешканців, підвищенню рівня довіри до органів влади та формуванню активного громадянського суспільства. Партисипативне управління, що передбачає інтеграцію представників різних соціальних груп у процес прийняття рішень, допомагає підвищити прозорість та ефективність розподілу ресурсів [2].

Україна, маючи значний потенціал для впровадження інноваційних підходів, продовжує активну трансформацію системи місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Інтеграція новітніх технологій та управлінських практик є стратегічно важливим кроком для забезпечення ефективного розвитку територій, сталого економічного прогресу та підвищення рівня добробуту громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баштанник В. В., Лозицька І. О. Європейський досвід трансформації систем публічного управління та можливість його впровадження в Україні. *Право та державне управління*. 2018. № 1(30). Т.2. С. 30-35.
2. Helmsing (Bert) A. H. J. Local Economic Development. New generations of actors, policies and instruments A summary report prepared for the UNCDF symposium on Decentralization. The Hague. Local Governance in Africa Institute of Social Studies. 2021. P. 59-78. URL: <http://www.meso-nrw.de/helmsing.pdf>.

Гарбуза Є.

Аспірант,
Університете сучасних знань,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-2346-5156

СІМЕЙНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ: МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ ТА ПОБУДОВИ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ

Конфлікти у сімейних відносинах є природним явищем, що виникає через різні погляди, потреби, життєві пріоритети та комунікаційні особливості членів родини. У цьому контексті сімейне консультування виконує важливу роль як ефективний метод налагодження взаєморозуміння, пом'якшення напруги та формування конструктивного діалогу. Основним завданням такого підходу є створення безпечного простору для обговорення проблем, розробка стратегій вирішення конфліктних ситуацій та вироблення спільних рішень, які враховують інтереси всіх учасників.

Одним із дієвих інструментів у роботі з сімейними конфліктами є методика спільних домовленостей. Вона передбачає фіксацію правил взаємодії, відповідальності та очікувань кожного члена родини, що сприяє прозорості та передбачуваності у стосунках. Такий підхід особливо ефективний у сім'ях, де конфлікти пов'язані з розподілом обов'язків, фінансовими питаннями або вихованням дітей.

Інший важливий підхід – ненасильницьке спілкування (Nonviolent Communication, NVC), яке вчить висловлювати свої почуття та потреби без звинувачень і критики, а також розуміти та приймати емоції інших. Це дозволяє сім'ям будувати стосунки на основі емпатії, співпраці та взаємної підтримки.

Метод моделювання сімейних сценаріїв передбачає використання рольових ігор для розгляду типових ситуацій конфлікту. Це допомагає учасникам подивитися на проблему з різних точок зору, усвідомити власний внесок у її виникнення та разом знайти оптимальні рішення.

Особливу увагу слід приділити роботі з дитячо-батьківськими відносинами. Використання методик, таких як «коло вирішення конфліктів» або «метафоричні карти», допомагає краще розуміти емоційний стан дитини, її потреби та очікування, а також сприяє формуванню довірливих відносин між поколіннями.

Сучасні підходи до сімейного консультування враховують також соціокультурний контекст, що включає традиції, гендерні ролі, економічні фактори та виклики цифрової епохи. Наприклад, міграційні процеси або цифрова залежність впливають на стиль комунікації в сім'ї, що потребує адаптації підходів у роботі з такими родинами.

Ефективна сімейна терапія також може включати когнітивно-поведінковий підхід, системну сімейну терапію та арт-терапію. Наприклад, ви-

користання генограм допомагає виявити поколіннєві сценарії поведінки, які можуть впливати на поточні конфлікти, а тілесно-орієнтовані техніки сприяють зниженню рівня стресу та емоційної напруги.

Структура консультування зазвичай включає кілька етапів: Діагностика – виявлення проблеми, аналіз взаємодії між членами сім'ї та визначення ключових конфліктних зон. Розробка стратегії – підбір відповідних методів для гармонізації відносин, навчання ефективному спілкуванню та укладання домовленостей. Закріплення результатів – підтримка позитивних змін та розробка механізмів профілактики майбутніх конфліктів.

У сучасних умовах важливу роль відіграє використання цифрових технологій. Онлайн-консультування, мобільні додатки для підтримки сімейної комунікації та чат-боти для психологічної підтримки дозволяють зробити допомогу доступнішою. Проте при цьому необхідно враховувати питання конфіденційності та етичні аспекти дистанційної взаємодії.

Ефективність сімейного консультування залежить як від професійності консультанта, так і від готовності членів сім'ї до змін. Вирішення конфліктів, побудова довіри та укладання стійких домовленостей сприяють не лише зменшенню напруги у відносинах, а й загальному емоційному благополуччю сім'ї.

Отже, сучасні методи сімейного консультування спрямовані на розвиток партнерського спілкування, зміцнення емоційних зв'язків та формування навичок конструктивного вирішення конфліктів. Використання різноманітних психологічних технік дозволяє не лише розв'язати наявні проблеми, а й створити стійку основу для гармонійного сімейного життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко, О. М. Психологія сімейного консультування: теорія та практика / О. М. Бойко. Київ: Видавничий дім «Академія», 2020. 320 с.
2. Ковальчук, Н. С. Основи ненасильницького спілкування: Посібник для психологів / Н. С. Ковальчук. Харків: Основа, 2018. 216 с.

Дементов І. Ю.

Аспірант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0009-0002-1035-5289

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

В умовах децентралізації та реформування місцевого самоврядування Україна активно впроваджує інноваційні методи управління, спрямовані на підвищення ефективності роботи органів влади, економічний розвиток громад та забезпечення їхньої стійкості.

Одним із ключових напрямів є цифровізація управлінських процесів. Використання електронних платформ для комунікації між громадянами та органами влади, автоматизація адміністративних послуг і впровадження відкритих даних сприяють прозорості, зменшенню корупційних ризиків і покращенню якості обслуговування [1].

Ще одним важливим аспектом є концепція смарт-спеціалізації – стратегія, що дозволяє громадам розвивати конкурентоспроможні галузі, враховуючи власні ресурси та особливості. Це може включати аграрний сектор, туризм, IT-індустрію або промисловість, що сприятиме економічному зростанню регіонів.

Залучення громадян до процесу ухвалення рішень відіграє критично важливу роль. Використання механізмів громадського бюджету, відкритих обговорень стратегічних планів розвитку та місцевих ініціатив підвищує довіру населення до влади та сприяє соціальному згуртуванню.

Інновації у фінансуванні, зокрема державно-приватне партнерство, міжнародні гранти та створення місцевих фондів розвитку, дозволяють громадам залучати додаткові ресурси для реалізації важливих інфраструктурних і соціальних проєктів.

Необхідним фактором успішного впровадження інновацій є розвиток людського капіталу. Підготовка кваліфікованих управлінських кадрів, навчання представників місцевого самоврядування та залучення молодих спеціалістів до сфери публічного управління сприятиме формуванню ефективної системи управління на місцях [2].

Також важливим є створення регіональних центрів інновацій, які допомагатимуть громадам у впровадженні новітніх технологій та стратегічному плануванні розвитку.

У сучасних умовах, зокрема через наслідки війни та економічні виклики, інноваційні підходи повинні включати адаптацію до нових реалій, відновлення інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, а також посилення соціального захисту населення.

Системний моніторинг і оцінка впроваджених реформ дозволять аналізувати ефективність управлінських рішень, вчасно вносити корективи та поширювати успішні практики серед громад.

Загалом, інноваційний розвиток територіальних громад України базується на цифровізації, залученні громадян, фінансовій стійкості, розвитку людського потенціалу та адаптації до викликів сучасності. Впровадження цих стратегій сприятиме підвищенню якості життя громадян, економічному зміцненню регіонів і формуванню конкурентоспроможних громад.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кужельєв М.О., Нечипоренко А.В. Фінансові інструменти стимулювання регіонального розвитку: практика використання в Україні: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.
2. Wallimann I. Social and solidarity economy for sustainable development: its premises – and the Social Economy Basel example of practice. *International Review of Sociology*. 2014. Vol. 24:1, P. 48-58.
3. Baark E. The Chinese State and Its Role in Shaping China's Innovation System. The Asian Developmental State, edited by Y.W. Chu. New York : Palgrave Macmillan, 2016. P. 217-236.

Дубовик Д. Є.

Аспірант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0009-0009-6034-6322

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасному світі інформаційна політика держави є ключовим інструментом формування громадської думки, забезпечення відкритості управлінських процесів та підвищення міжнародної репутації країни. Швидкий розвиток цифрових технологій, зміна геополітичного ландшафту та збільшення потоків інформації створюють нові виклики, що вимагають вдосконалення підходів до її реалізації.

Одним із головних аспектів оптимізації є використання сучасних цифрових технологій у процесах комунікації. Використання штучного інтелекту, аналізу великих даних (Big Data) та автоматизованих аналітичних платформ сприяє оперативному моніторингу суспільних настроїв і формуванню таргетованих інформаційних стратегій [1].

Водночас, важливим викликом є захист інформаційного простору від дезінформації та маніпулятивного контенту. Для цього необхідне створення ефективних механізмів розпізнавання фейкових новин, кіберзахисту та інформаційної безпеки.

Розвиток критичного мислення та цифрової грамотності населення – ще один важливий напрям удосконалення інформаційної політики. Освітні програми, спрямовані на навчання навичкам перевірки фактів, аналізу медіаконтенту та безпечного користування інформаційними ресурсами, допоможуть зменшити вплив дезінформації та пропаганди. Особливу увагу слід приділити молоді, яка є найактивнішим споживачем цифрового контенту. Інтеграція освітніх ініціатив у навчальні програми дозволить сформувати усвідомлене ставлення до інформації з раннього віку.

Оптимізація державної інформаційної політики неможлива без залучення різних секторів суспільства – бізнесу, медіа, громадських організацій та наукових установ. Такий підхід сприяє розвитку довіри до державних інституцій та формуванню багатосторонніх стратегій у сфері інформаційної безпеки та комунікації.

Не менш важливим є врахування міжнародного досвіду та стандартів. Співпраця з міжнародними партнерами, обмін передовими практиками та участь у глобальних ініціативах допоможуть інтегрувати ефективні моделі інформаційної політики в національну систему.

Сучасні інформаційні тенденції вимагають активної роботи державних інституцій у цифровому просторі. Зростання ролі соціальних ме-

реж, блогінгу та нових форматів контенту потребує розробки стратегій ефективного поширення офіційної інформації на цих платформах [2].

В умовах глобальних трансформацій ефективна державна інформаційна політика повинна базуватися на сучасних технологіях, міжсекторальній співпраці, адаптації до змін у медіасередовищі та розвитку цифрової грамотності. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити її результативність, сприятиме інформаційній безпеці та формуванню позитивного міжнародного іміджу держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нестеряк Ю.В. Становлення національного інформаційного простору України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2018. № 1. С. 11-17.
2. Фурашев В.М. Правові аспекти інформаційної безпеки. Київ: Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського. 2018. 67 с.

Переверзєв О. О.

Аспірант,

ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0009-0003-9782-2210

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ

У сучасних умовах нестабільності та глобальних викликів кризовий менеджмент у державному управлінні набуває особливого значення. Політичні, економічні та соціальні кризи вимагають від урядів оперативних, ефективних і стратегічно продуманих рішень, що забезпечують мінімізацію негативних наслідків та стабілізацію ситуації. Зокрема, держави стикаються з фінансово-економічними кризами, політичними конфліктами, екологічними катастрофами, пандеміями та воєнними загрозами. У цьому контексті ключову роль відіграє розробка та впровадження стратегічних підходів до врегулювання конфліктів.

Основним етапом кризового менеджменту є ідентифікація загроз та ризиків. Системний підхід передбачає аналіз факторів, що провокують кризу, їх вплив на суспільство, державні інститути та економіку. Використання методів SWOT-аналізу та PESTLE-аналізу дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони системи державного управління, а також зовнішні виклики, що можуть загострити кризові явища. Важливим елементом є прогнозування розвитку кризових ситуацій на основі великих даних (Big Data) та штучного інтелекту, що сприяє оперативному прийняттю рішень [1].

Стратегічні підходи до врегулювання конфліктів включають превентивні, адаптивні та реабілітаційні заходи. Превентивний підхід полягає у створенні механізмів раннього попередження криз, зокрема через розвиток антикризових програм, фінансових резервів та ефективних комунікаційних стратегій. Державні органи повинні передбачати потенційні ризики та своєчасно реагувати на них шляхом розробки кризових сценаріїв.

Адаптивний підхід акцентує увагу на швидкому реагуванні на кризу. Ефективність цього підходу залежить від здатності державного апарату до мобілізації ресурсів, злагодженості дій урядових структур та рівня довіри населення до влади. Одним із ключових інструментів є кризові штаби, що забезпечують координацію дій та ухвалення стратегічних рішень у режимі реального часу. Використання цифрових технологій, таких як блокчейн та хмарні сервіси, сприяє прозорості та оперативності державного управління під час кризових ситуацій.

Реабілітаційний підхід зосереджений на відновленні економічної та соціальної стабільності після кризи. До його основних компонентів належать розробка програм економічного відновлення, залучення ін-

вестицій, підтримка малого та середнього бізнесу, а також реформа соціальних інститутів. Досвід країн, що подолали масштабні кризи, демонструє важливість поєднання короткострокових стабілізаційних заходів із довгостроковими стратегіями розвитку [2].

Крім того, ефективне врегулювання конфліктів у сфері державного управління неможливе без врахування інтересів усіх зацікавлених сторін. Використання методів медіації та діалогу з громадськістю є важливим елементом запобігання ескалації конфліктів. Громадська участь та механізми електронного урядування (E-Government) сприяють підвищенню довіри до державних інституцій та забезпечують прозорість прийняття рішень.

У підсумку, стратегічний кризовий менеджмент у державному управлінні базується на комплексному підході, що включає прогнозування, оперативне реагування та довгострокові заходи з відновлення стабільності. Поєднання превентивних заходів, адаптивних механізмів та реабілітаційних стратегій дозволяє мінімізувати негативні наслідки криз та підвищити ефективність державного управління у складних умовах. Особливу роль у цьому процесі відіграє цифровізація, розвиток комунікаційних технологій та залучення громадськості до процесів управління кризовими ситуаціями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державне управління у кризових умовах: теорія та практика: монографія / за ред. В.М. Липовського. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2021. 320 с.
2. Хавронюк М.І. Кризовий менеджмент у державному секторі: сучасні виклики та перспективи. *Економіка і держава*. 2022. № 5. С. 12–18.

Пінежко А. О.

Аспірант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0007-2148-4568

РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Розвиток ринку криптовалют в Україні вимагає ефективного державного регулювання, яке сприятиме створенню сприятливого середовища для функціонування криптоіндустрії, забезпеченню прозорості фінансових операцій, а також захисту прав інвесторів і споживачів. Основними завданнями державного управління у цій сфері є визначення правового статусу криптовалют і учасників ринку, впровадження механізмів ліцензування криптовалютної діяльності, забезпечення податкового контролю та боротьба з фінансовими злочинами.

Важливим кроком у цьому напрямку стало ухвалення Закону України «Про віртуальні активи», який закладає основи регулювання криптовалютного ринку. Проте законодавство потребує подальшого удосконалення з урахуванням швидких технологічних змін, а також інтеграції з міжнародними стандартами, зокрема рекомендаціями FATF щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [1].

Ефективне державне регулювання має включати розвиток цифрової інфраструктури, стимулювання інновацій у фінансовій сфері та запровадження освітніх програм для підвищення фінансової грамотності громадян. Успішна реалізація цих заходів сприятиме інтеграції України у глобальну цифрову економіку, залученню іноземних інвестицій та створенню нових робочих місць у технологічному секторі.

Водночас перед державою стоять значні виклики, серед яких боротьба з кіберзлочинністю, забезпечення фінансової стабільності та зниження ризиків, пов'язаних із волатильністю криптовалют. Для вирішення цих питань необхідна тісна співпраця між державними органами, бізнесом та громадськими організаціями. Це дозволить сформувати ефективну модель управління, яка враховуватиме інтереси всіх учасників ринку.

Розвиток регулювання криптовалютного ринку має базуватися на кращих міжнародних практиках. Наприклад, такі країни, як Естонія, Швейцарія та Сінгапур, демонструють успішний досвід інтеграції криптоактивів у фінансову систему завдяки чіткому правовому регулюванню та сприятливому інвестиційному клімату. Україна може використувати цей досвід для створення конкурентоспроможної екосистеми криптовалют.

Не менш важливим аспектом є посилення довіри населення до криптовалютного ринку шляхом забезпечення прозорості операцій та

впровадження ефективного нагляду за діяльністю криптовалютних бірж. Використання незалежного аудиту, дотримання міжнародних стандартів безпеки та захисту персональних даних допоможуть мінімізувати ризики шахрайства та сприятимуть зростанню довіри серед громадян і бізнесу [2].

Важливу роль у розвитку крипторинку відіграє освітня діяльність. Підвищення рівня обізнаності населення щодо принципів роботи криптовалют, пов'язаних ризиків та можливостей використання блокчейн-технологій дозволить створити підготовлене суспільство, здатне ефективно взаємодіяти з цифровими активами.

Отже, ефективне державне регулювання та управління розвитком ринку криптовалют є важливими складовими економічної політики України. Для досягнення успіху необхідно дотримуватися системного підходу, інтегрувати національне законодавство з міжнародними стандартами, сприяти розвитку технологічних інновацій та забезпечувати фінансову безпеку громадян. Лише за таких умов криптовалютний ринок стане повноцінним елементом цифрової економіки та принесе реальні переваги для країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильчак С.В. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького*. 2017. №76. С. 19-25.
2. Пальчевський І. Як працює ринок криптовалют в Україні URL: <https://finclub.net/ua/analytics/yakpratsiuiie-rynok-kryptovaliut-v-ukraini.html>.

Стегній С. В.

Аспірант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0008-1902-8093

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН УКРАЇНИ

Оцінка взаємозв'язку соціально-економічного розвитку з державною стратегією в контексті євроінтеграційних трансформацій в Україні є важливим аспектом забезпечення сталого розвитку країни. Євроінтеграційні процеси виступають каталізатором структурних реформ, спрямованих на модернізацію економіки, розвиток інфраструктури та вдосконалення системи державного управління. В умовах інтеграції до європейського простору значна увага приділяється зміцненню інституційної спроможності, підвищенню прозорості управлінських процесів та дотриманню принципів верховенства права.

Соціально-економічний розвиток, з одного боку, виступає базисом для ефективного впровадження державної стратегії, а з іншого – залежить від якісної політики, яка враховує національні пріоритети та європейські стандарти. Зокрема, важливими аспектами є зростання ВВП, зменшення рівня безробіття, розвиток малого та середнього бізнесу, а також адаптація законодавства до європейських норм. Успішна реалізація євроінтеграційної стратегії вимагає створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримки інноваційної діяльності та ефективного управління природними ресурсами.

Особливу увагу слід приділити соціальним аспектам, таким як зменшення нерівності, підвищення рівня життя населення та розширення доступу до якісної освіти та медицини. Соціальні трансформації мають бути орієнтовані на забезпечення соціальної справедливості, що сприятиме посиленню довіри до державних інституцій [1].

Вплив державної стратегії на соціально-економічний розвиток у контексті євроінтеграційних трансформацій відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку країни. Європейська інтеграція стимулює структурні реформи, що охоплюють модернізацію економіки, зміцнення інституційної спроможності та вдосконалення управлінських процесів.

Соціально-економічний розвиток виступає не лише основою для ефективного реалізації державної політики, але й залежить від її стратегічних напрямків, зокрема адаптації законодавства до європейських стандартів, підтримки підприємництва, інновацій та інвестиційного клімату. Успіх євроінтеграційних реформ визначається збалансованістю економічних, соціальних і політичних факторів, координацією дій влади, бізнесу та громадянського суспільства.

Окрему увагу слід приділити регіональному розвитку, екологічній політиці, модернізації інфраструктури та людському капіталу. Розвиток регіонів сприяє гармонізації соціально-економічного простору, а перехід до «зеленої» економіки забезпечує довгострокову конкурентоспроможність. Інвестиції у транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру інтегрують Україну у внутрішній ринок ЄС.

Ще одним ключовим елементом є екологічна складова євроінтеграції. Гармонізація національного законодавства у сфері екології з директивами ЄС відкриває можливості для впровадження енергоефективних технологій, зниження рівня забруднення та забезпечення сталого використання природних ресурсів. Перехід до «зеленої» економіки вимагає інтеграції екологічних стандартів у всі аспекти державної стратегії та бізнес-практик [2].

Загалом, синергія між соціально-економічним розвитком та державною стратегією в рамках євроінтеграції є основою для сталого економічного зростання, підвищення добробуту громадян та посилення конкурентоспроможності України на міжнародній арені.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кужелев М.О., Нечипоренко А.В. Фінансові інструменти стимулювання регіонального розвитку: практика використання в Україні: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.
2. Wallimann I. Social and solidarity economy for sustainable development: its premises – and the Social Economy Basel example of practice. *International Review of Sociology*. 2014. Vol. 24:1, P. 48-58.

Степюк О. Р.

Аспірант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0006-0263-5204

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Громадські ініціативи відіграють ключову роль у впровадженні державної стратегії розвитку фізичного виховання, адже вони сприяють популяризації здорового способу життя, залученню громадян до спорту та формуванню активного суспільства. Завдяки своїй гнучкості та орієнтованості на локальні потреби, громадські організації ефективно доповнюють державні зусилля, створюючи умови для масового фізичного виховання. Вони активно організовують спортивні заходи, аматорські змагання, тренування на відкритому повітрі та інформаційні кампанії про важливість фізичної активності. Крім того, громадські ініціативи відіграють важливу роль у розвитку спортивної інфраструктури, облаштовуючи майданчики, ремонтуючи існуючі об'єкти та створюючи доступні місця для занять спортом у громадах.

Особливу увагу вони приділяють інклюзивним програмам, спрямованим на залучення людей з інвалідністю до фізичної активності. Освітні проекти також є важливою складовою їхньої діяльності – громадські організації використовують мобільні додатки, онлайн-курси та соціальні мережі для поширення знань про здоровий спосіб життя, а також організовують дистанційні тренування [1].

Значну роль відіграє співпраця громадських ініціатив із державними та приватними структурами. Вони налагоджують партнерство з органами влади, бізнесом і міжнародними фондами, що дозволяє залучати фінансування та реалізовувати масштабні спортивні проекти. Завдяки такій взаємодії вдається не лише підвищити рівень фізичної культури населення, а й розширити можливості для занять спортом у всіх вікових групах [2].

Окрім того, варто відзначити роль громадських ініціатив у розбудові міжнародного співробітництва. Участь українських громадських організацій у міжнародних спортивних програмах, обмін досвідом з іншими країнами та залучення міжнародного фінансування створюють додаткові можливості для впровадження інноваційних підходів до розвитку фізичної культури в Україні.

Загалом, успішність громадських ініціатив залежить від рівня підтримки з боку держави, бізнесу та суспільства. Надання державних грантів, створення пільгових умов для діяльності громадських організацій, а також визнання їхньої значущості на законодавчому рівні сприяти-

муть подальшому розширенню їхньої діяльності. У свою чергу, бізнес може забезпечувати фінансову підтримку через механізми корпоративної соціальної відповідальності, тим самим зміцнюючи свою репутацію та сприяючи розвитку локальних громад.

Таким чином, громадські ініціативи є важливим партнером держави у впровадженні фізкультурно-оздоровчих програм. Їхня діяльність сприяє формуванню культури здорового способу життя, розвитку спортивної інфраструктури та створенню нових можливостей для фізичної активності кожного громадянина. Подальший розвиток взаємодії між державними структурами та громадянським суспільством є запорукою успішної реалізації стратегічних цілей у сфері фізичного виховання в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. INGOs of the Council of Europe. Code of good practice for civil participation in the decision-making process. 2009. URL: <https://rm.coe.int/16802eed5c>
2. Opora. Local elections. 2015. URL: <https://www.oporaua.org/>

Трикоза О.

Аспірант,
Університет сучасних знань,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0008-8270-0575

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СИТУАЦІЯХ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО СТРЕСУ

Професійна діяльність військових нерозривно пов'язана з екстремальними умовами, що вимагають високої фізичної та психоемоційної витривалості. У ситуаціях бойових дій, тривалого навантаження та ризику для життя особливо важливим є психологічне забезпечення, яке спрямоване на збереження психічного здоров'я, розвиток стресостійкості та адаптацію військовослужбовців до критичних умов. Ефективна система психологічної підтримки включає комплекс профілактичних, діагностичних і корекційних заходів, що допомагають знизити негативний вплив стресу та підвищити психологічну готовність до виконання бойових завдань.

Одним із ключових аспектів такої підтримки є формування стресостійкості через спеціалізовані тренінги, які моделюють бойові ситуації, навчають методів саморегуляції та допомагають виробити ефективні механізми реагування на стрес. Важливим напрямом роботи є моніторинг психологічного стану військових за допомогою психодіагностичних методик, що дозволяє вчасно виявляти симптоми емоційного виснаження чи посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Особливу увагу необхідно приділяти військовослужбовцям, які пройшли бойові дії або перебували в умовах тривалого психоемоційного напруження.

Дієвою практикою є впровадження програм психологічного відновлення, які включають групові терапевтичні сесії, тілесно-орієнтовані методи та техніки релаксації. Такі заходи сприяють зниженню рівня тривожності, формуванню підтримувального середовища серед військових та полегшенню адаптації після екстремального досвіду. Важливу роль відіграє робота з командирами, які повинні бути підготовленими до надання психологічної підтримки своїм підлеглим, створення безконфліктного робочого середовища та запобігання емоційному вигоранню особового складу.

Не менш значущим аспектом психологічного забезпечення є реінтеграція військових у цивільне життя після завершення служби або участі в бойових діях. Процес адаптації може супроводжуватися труднощами у відновленні соціальних зв'язків, психологічними травмами та професійною переорієнтацією, тому необхідна кваліфікована підтримка психологічних працівників та реабілітаційних центрів.

Сучасні технології відіграють важливу роль у психологічній підтримці військових. Використання біофідбек- і нейрофідбек-технологій, мобіль-

них додатків для саморегуляції та онлайн-консультацій сприяє підвищенню рівня психологічної стійкості та оперативному реагуванню на кризові стани. Крім того, в умовах інформаційної війни військові повинні бути готовими до психологічного впливу через маніпулятивні повідомлення, фейкові новини та пропаганду. З цією метою у програми підготовки включають тренінги з критичного мислення, медіаграмотності та стійкості до інформаційного тиску.

Таким чином, психологічне забезпечення військовослужбовців в екстремальних умовах є багатокомпонентною системою, що поєднує підготовку до стресових ситуацій, постійний моніторинг психічного стану, заходи з відновлення та адаптації. Комплексний міждисциплінарний підхід, що інтегрує знання психології, медицини, військової підготовки та соціальної роботи, є ключовим фактором ефективного функціонування цієї системи. Розвиток культури психологічної підтримки у військових підрозділах, залучення новітніх технологій та постійне вдосконалення методів реабілітації сприятимуть збереженню психологічного здоров'я військових і підвищенню їхньої боєготовності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко О. М. Психологія сімейного консультування: теорія та практика / О. М. Бойко. Київ: Видавничий дім «Академія», 2020. 320 с.
2. Ковальчук Н. С. Основи ненасильницького спілкування: Посібник для психологів / Н. С. Ковальчук. Харків: Основа, 2018. 216 с.

Туз О. І.

Аспірант,

ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,

м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0003-5106-5103

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Цифрова трансформація державного управління є невід'ємною складовою модернізації державного сектору, спрямованою на підвищення ефективності, прозорості та доступності адміністративних послуг. У сучасних умовах вона обумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій, зростанням обсягів даних та необхідністю адаптації до динамічних викликів глобалізації. Впровадження електронного урядування, автоматизація управлінських процесів, використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки даних, а також застосування штучного інтелекту для оптимізації прийняття рішень є ключовими тенденціями цифрової трансформації.

Одним із важливих напрямів є створення цифрових платформ для надання адміністративних послуг, що забезпечують громадянам швидкий та зручний доступ до державних сервісів, зменшуючи рівень бюрократії. Активне впровадження електронного документообігу, онлайн-сервісів для подання заяв і запитів, а також розвиток систем відкритих даних підвищують довіру громадян до державних інституцій [1].

Перспективи цифрової трансформації публічного управління охоплюють розвиток концепції «розумних» міст, що дозволяє ефективно керувати міською інфраструктурою завдяки IoT-рішенням, а також посилення кібербезпеки, яка є критично важливою в умовах цифрової взаємодії. Водночас успішна реалізація цифрових ініціатив вимагає вирішення ряду викликів, зокрема подолання цифрової нерівності, підвищення рівня цифрової грамотності населення та вдосконалення законодавчої бази, яка має відповідати новим технологічним реаліям.

Ключову роль у процесі цифрової трансформації відіграє підготовка кадрів, адже ефективне використання сучасних технологій потребує кваліфікованих спеціалістів. Для цього необхідно розробляти освітні програми з цифрової грамотності для державних службовців, сприяти їхньому безперервному професійному розвитку, а також активно залучати досвід приватного сектору та громадських організацій для розширення доступу до інноваційних рішень.

Важливим аспектом є правове регулювання цифрових технологій у державному секторі, що передбачає розробку законодавчих норм для захисту персональних даних, забезпечення прозорості управлінських рішень та врегулювання питань відповідальності за можливі порушен-

ня. Крім того, гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами сприятиме інтеграції України в глобальний цифровий простір [2].

З огляду на стрімкий розвиток технологій цифрова трансформація має стати стратегічним пріоритетом державної політики. Вона не лише підвищить ефективність державного управління, а й сприятиме економічному зростанню, створенню нових робочих місць та зміцненню конкурентоспроможності країни на світовій арені. Таким чином, цифровізація публічного управління відкриває значні можливості для держави та громадян, проте вимагає комплексного підходу, стратегічного планування та ефективної координації зусиль усіх зацікавлених сторін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bard, J., & Sundararajan, A. (2019). The digital transformation of business: Rethinking strategic imperatives in the age of the customer. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Helmsing (Bert) A. H. J. Local Economic Development. New generations of actors, policies and instruments A summary report prepared for the UNCDF symposium on Decentralization. The Hague. Local Governance in Africa Institute of Social Studies. 2021. P. 59-78. URL: <http://www.meso-nrw.de/helmsing.pdf>.

Чорний О. М.

Аспірант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0005-1425-3898

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ефективна державна політика у сфері малого та середнього бізнесу (МСБ) є ключовим фактором сталого економічного розвитку, створення робочих місць і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. МСБ відіграє значну роль у формуванні ВВП, розвитку регіонів та забезпеченні гнучкості ринкової системи, тому співпраця між державою, бізнесом та громадянським суспільством є необхідною умовою для його динамічного зростання.

Основними пріоритетами державної стратегії є створення сприятливого бізнес-клімату, зокрема спрощення регуляторних процедур, покращення податкової політики та розширення доступу до фінансування. Важливу роль відіграє підтримка кредитування МСБ через державні гарантійні програми, гранти та залучення інвестицій, а також розвиток бізнес-інфраструктури, такої як індустріальні парки, бізнес-інкубатори та технопарки.

Окрему увагу слід приділити підтримці інноваційного підприємництва, що включає розвиток цифрових рішень, стимулювання науково-дослідної діяльності та впровадження екологічно чистих технологій. Тісна співпраця з освітніми установами сприятиме підготовці кваліфікованих кадрів, здатних адаптуватися до вимог сучасного бізнес-середовища.

Для розширення експортного потенціалу МСБ держава повинна сприяти виходу підприємств на міжнародні ринки через консультативну підтримку, організацію виставок, участь у програмах зони вільної торгівлі та розширення доступу до міжнародних грантів і технічної допомоги. Важливим завданням є розвиток програм сприяння підприємству у регіонах, особливо в сільській місцевості та депресивних районах, що дозволить зменшити економічні диспропорції та стимулювати соціальну згуртованість.

Стратегія також має враховувати необхідність підтримки жіночого та молодіжного підприємництва, а також соціально відповідального бізнесу, що сприятиме розширенню доступу різних груп населення до економічної діяльності.

Для підвищення ефективності реалізації стратегії необхідно впроваджувати сучасні механізми моніторингу та оцінки впливу державної політики на розвиток МСБ. Використання цифрових технологій, зокрема створення єдиних онлайн-платформ для підприємців, що надають

доступ до адміністративних послуг, фінансових інструментів та освітніх ресурсів, значно спрощує взаємодію з державними структурами. Водночас впровадження електронних систем тендерів і закупівель створює прозорі умови для участі малого бізнесу у державних контрактах.

Комунікаційна складова є ще одним важливим елементом стратегії. Проведення інформаційних кампаній, тренінгів та семінарів сприяє підвищенню обізнаності підприємців про державні ініціативи та доступні можливості. Співпраця держави з бізнес-асоціаціями та громадськими організаціями дозволяє краще враховувати потреби підприємців та підвищувати ефективність реалізації стратегії.

Загалом, успішна реалізація державної політики співпраці у сфері МСБ сприятиме економічному зростанню, створенню нових робочих місць та підвищенню добробуту населення. Досягнення цих цілей вимагає узгоджених дій уряду, бізнесу та громадянського суспільства, а також здатності адаптуватися до глобальних викликів і технологічних змін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія . К : НІСД, 2009. 336 с.
2. Косач І. А. Концептуальні засади розробки Стратегії розвитку державно-приватного партнерства в АПК України. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2018. №1(13). С.24-31.

Шестаковська Т. Л.

Доктор наук з державного управління, доцент,
президент Закладу вищої освіти «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-8098-8439

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, і одним із ключових рушіїв цих змін є штучний інтелект (ШІ). В освіті його роль стає дедалі важливішою, адже він відкриває нові можливості для персоналізації навчання, автоматизації освітнього процесу та підвищення ефективності методик викладання. Проте впровадження ШІ в освіту супроводжується низкою викликів – від етичних і технологічних до соціальних та організаційних.

Традиційна система освіти базується на єдиній програмі для всіх студентів, що не завжди враховує індивідуальні потреби кожного учня. Штучний інтелект здатен змінити цю ситуацію, аналізуючи рівень знань студента, його темпи навчання, сильні та слабкі сторони, і на основі цього підбираючи оптимальний контент.

Адаптивні навчальні платформи, такі як Khan Academy, Coursera, EdX та Duolingo, вже використовують ШІ для створення індивідуальних траєкторій навчання. Наприклад, якщо студент відстає в певному розділі, система може запропонувати додаткові матеріали або вправи, а якщо демонструє високий рівень знань – пришвидшити процес навчання [1].

Одна з головних проблем сучасних освітніх закладів – перевантаженість викладачів адміністративною роботою, яка забирає значну частину часу. Штучний інтелект може вирішити цю проблему шляхом автоматизації:

1. Перевірки тестових і контрольних робіт. Алгоритми ШІ можуть оцінювати не лише тести з вибором варіантів відповіді, а й письмові роботи, аналізуючи стиль та зміст тексту.

2. Адміністративних процесів. Віртуальні помічники можуть відповідати на запити студентів, нагадувати про дедлайни, планувати заняття та відстежувати прогрес навчання.

3. Супроводу студентів. Наприклад, університетські чат-боти можуть надавати інформацію про розклад, курси, оцінки тощо [2].

Освітні системи, що працюють на основі ШІ, збирають величезні обсяги персональних даних студентів. Це створює ризики витоку інформації та її несанкціонованого використання. Необхідні суворі заходи з кібербезпеки та законодавче регулювання, які б гарантували захист даних користувачів. Також варто впроваджувати технології шифрування та анонімізації даних.

Ефективне використання ШІ в освіті вимагає, щоб викладачі мали відповідні навички. Проте на практиці багато педагогів не володіють

цифровими технологіями на достатньому рівні, що ускладнює інтеграцію нових інструментів у навчальний процес. Потрібні програми з навчання педагогів цифровим навичкам, щоб вони могли повною мірою використовувати можливості ШІ.

Освіта – це не лише отримання знань, а й соціальна взаємодія. Якщо навчання повністю перенести в онлайн-формат із використанням ШІ, може знизитися рівень комунікативних навичок студентів. Оптимальним рішенням є гібридний підхід, що поєднує цифрові технології та традиційні методи навчання.

Штучний інтелект відіграє ключову роль у цифровій трансформації освіти, відкриваючи нові можливості для персоналізації навчання, автоматизації процесів та покращення аналітики. Водночас необхідно враховувати виклики, які супроводжують його впровадження, зокрема питання безпеки даних, підготовки педагогів та соціальної взаємодії студентів. Щоб максимально використати потенціал ШІ, необхідний комплексний підхід, що включає розвиток цифрових компетенцій, оновлення навчальних програм та розробку етичних стандартів. Майбутнє освіти – за технологіями, і штучний інтелект стане одним із головних рушіїв цих змін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ляшенко О. І., Ковальчук В.М. Цифрова трансформація освіти: виклики та перспективи. *Інформаційні технології і навчання*. 2021. № 3. С. 45-58.
2. Anderson J. Artificial Intelligence in Education: Promise and Implications for Teaching and Learning. *Educational Technology Journal*. 2020. Vol. 58, №2. P. 123-137.

Старченко Г. В.

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та менеджменту,
Академія праці, соціальних відносин та туризму,
м. Київ, Україна.

Професор кафедри менеджменту,
Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-2707-1055

МОДЕЛЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БІЗНЕСУ, ОСВІТИ ТА ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ

Проектне навчання – це освітній підхід, який передбачає активне залучення учнів або студентів у виконання реальних чи змодельованих завдань (проектів). Вони працюють над розв'язанням практичних проблем, створюють продукти, досліджують певні явища та презентують свої результати.

Основні принципи проектного навчання:

- Орієнтація на реальні проблеми – завдання мають бути практично значущими та близькими до реальних ситуацій.
- Дослідницька діяльність – студенти самостійно шукають інформацію, аналізують її та роблять висновки.
- Міждисциплінарний підхід – проекти можуть охоплювати кілька предметних областей.
- Командна робота – часто передбачає співпрацю в групах, що розвиває комунікативні навички.
- Презентація результатів – учасники мають представити свої висновки або створений продукт.
- Рефлексія – аналіз виконаної роботи, оцінка сильних і слабких сторін.

Формати проектного навчання:

- Дослідницький проект – учні/студенти досліджують певну тему, проводять експерименти або аналізують явища.
- Прикладний проект – створення конкретного продукту (наприклад, мобільного додатку, макету, відео).
- Соціальний проект – спрямований на вирішення суспільних проблем або допомогу громаді.
- Творчий проект – мистецькі, літературні або театральні ініціативи.

Можна виділити наступні переваги проектного навчання:

- Розвиток навичок 21 століття – критичного мислення, креативності, комунікації та співпраці.
- Мотивація до навчання – студенти відчують практичну користь від своєї роботи.
- Самостійність та відповідальність – учасники навчаються планувати та виконувати завдання.

- Глибше засвоєння знань – інформація краще запам'ятовується через її практичне застосування.

У контексті військових та демобілізованих осіб проєктне навчання може стати ефективним методом соціальної адаптації. Наприклад, вони можуть працювати над реальними проблемами цивільного життя, створювати соціальні ініціативи або проходити практичні курси з нових професій.

Формальну модель взаємозв'язку бізнесу, освіти та проєктного навчання можна представити у вигляді трикутника взаємодії, де ключові елементи (бізнес, освіта, проєктне навчання) пов'язані між собою через ресурси, потреби та результати.

Основні складові моделі наступні:

Освіта (E - Education) – університети, школи, тренінгові центри, які формують знання та навички.

Бізнес (B - Business) – компанії, організації, які зацікавлені у кваліфікованих спеціалістах.

Проєктне навчання (P - Project-Based Learning, PBL) – метод навчання, що інтегрує реальні бізнес-задачі у навчальний процес.

Тоді взаємозв'язки між складовими такої моделі можна представити наступним чином:

Освіта → Бізнес (E → B)

Підготовка фахівців відповідно до ринку праці.

Надання студентам теоретичних знань.

Проведення досліджень для бізнесу.

Бізнес → Освіта (B → E)

Визначення реальних потреб ринку праці.

Надання фінансування для досліджень, грантів, стипендій.

Запрошення практиків для викладання.

Освіта → Проєктне навчання (E → P)

Використання проєктів як основи навчального процесу.

Формування компетентностей через вирішення реальних задач.

Інтеграція міждисциплінарного підходу.

Проєктне навчання → Освіта (P → E)

Посилення практичної складової навчання.

Підвищення мотивації студентів через реальні кейси.

Розвиток soft-skills (командна робота, креативність, критичне мислення).

Бізнес → Проєктне навчання (B → P)

Надання реальних кейсів для студентських проєктів.

Фінансування інноваційних освітніх ініціатив.

Працевлаштування випускників із досвідом реальних проєктів.

Проєктне навчання → Бізнес (P → B)

Генерація інноваційних рішень для бізнесу.

Формування компетентних фахівців.

Взаємодія між студентами та роботодавцями.

Дана модель описує систему, в якій:

Бізнес інвестує в освіту та проєктне навчання залежно від отриманих вигод.

Освіта та проєктне навчання формують компетенції, які впливають на успішність бізнесу.

Проєктне навчання є ефективнішим інструментом формування навичок у порівнянні з традиційною освітою.

Бізнес отримує випускників, рівень компетентності яких залежить від проєктного навчання та загальної освіти.

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Ліннік Ю. В.

к.філос. н.,
КЗВО “Рівненська медична академія”,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-0203-2714

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНЦІЯ 21 СТОЛІТТЯ

У сучасному світі, де технології проникли в усі сфери життя, цифрова грамотність стала не просто бажаною навичкою, а необхідною компетенцією. Вона охоплює вміння ефективно використовувати цифрові інструменти, критично оцінювати інформацію та дотримуватися правил кібербезпеки.

Розвиток цифрових технологій докорінно змінив підходи до роботи, навчання, комунікації та навіть побуту. Від вміння працювати з інформацією до створення власного контенту – цифрова грамотність відкриває нові можливості для особистісного та професійного розвитку. Проте, попри її важливість, багато людей стикаються з проблемою недостатнього рівня цифрових навичок, що ускладнює їхню адаптацію до сучасного інформаційного суспільства.

Цифрова грамотність – це комплекс навичок, необхідних для ефективного використання сучасних технологій. Вона включає кілька ключових складових.

Першою є інформаційна грамотність, яка передбачає вміння шукати, аналізувати та критично оцінювати інформацію. В умовах інформаційного перенасичення важливо вміти відрізнити достовірні джерела від фейків, маніпуляцій і пропаганди. Крім того, це включає грамотне використання великих обсягів даних, їхню систематизацію та правильну інтерпретацію.

Другою складовою є технологічна грамотність, яка охоплює вміння користуватися різними цифровими інструментами, такими як текстові редактори, електронні таблиці, хмарні сервіси та комунікаційні платформи. Важливим аспектом також є розуміння основ програмування та автоматизації процесів, що допомагає адаптуватися до технологічних змін і бути більш конкурентоспроможним на ринку праці.

Третя складова – кібербезпека та цифрова етика. Вона передбачає захист особистих даних, вміння уникати онлайн-загроз, таких як фішинг або віруси, та відповідальне використання інтернет-ресурсів. Також важливо розуміти правила онлайн-комунікації, поважати авторські права і дотримуватися етичних норм у цифровому середовищі.

Усі ці складові взаємопов'язані та необхідні для успішного функціонування в сучасному цифровому світі.

Цифрова грамотність відіграє ключову роль у розвитку суспільства та формуванні сучасного ринку праці. Вона сприяє покращенню доступу до інформації, підвищенню рівня освіти та створенню нових можливостей для особистого й професійного зростання. У суспільному контексті цифрова грамотність допомагає зменшити інформаційну нерівність, розширює доступ до електронних послуг і сприяє активній громадянській позиції. Люди, які вміють критично оцінювати інформацію, більш стійкі до маніпуляцій і фейків, що позитивно впливає на демократичні процеси та суспільну згуртованість [5, с.11].

На ринку праці цифрова грамотність є однією з базових компетенцій, необхідних для успішного працевлаштування. Більшість сучасних професій вимагають володіння цифровими інструментами, а здатність працювати з інформацією, використовувати аналітичні дані та автоматизувати рутинні процеси підвищує продуктивність працівників. Водночас стрімкий розвиток технологій призводить до трансформації професій: зникають традиційні спеціальності, натомість з'являються нові, пов'язані з аналізом даних, кібербезпекою, програмуванням і штучним інтелектом. Ті, хто володіє цифровими навичками, мають більше можливостей для кар'єрного зростання та конкурентоспроможності на глобальному ринку [4, с.22].

Однак цифрова трансформація ринку праці також загострює проблему цифрового розриву – розмежування між людьми, які мають доступ до технологій і знають, як ними користуватися, та тими, хто відстає в цьому питанні. Відсутність цифрової грамотності обмежує можливості людини, створюючи бар'єри для освіти, працевлаштування та соціальної інтеграції. Тому розвиток цифрових навичок є не лише особистою необхідністю, а й важливим завданням для держави, бізнесу та освітніх установ, які повинні сприяти навчанню та перекваліфікації населення.

Розвиток цифрової грамотності є ключовим завданням для суспільства, адже технології стають невід'ємною частиною повсякденного життя. Один із найефективніших методів її вдосконалення – освіта, яка охоплює як формальне, так і неформальне навчання. У школах і вищих навчальних закладах важливо впроваджувати курси з інформаційної безпеки, роботи з даними та цифрових технологій. Водночас онлайн-курси, вебінари та інтерактивні платформи дають змогу людям самостійно опановувати нові навички у зручний час.

Ще один важливий метод – практичне застосування цифрових технологій у повсякденному житті. Використання хмарних сервісів, інструментів для дистанційної роботи та навчання, цифрового банкінгу та державних онлайн-послуг сприяє поступовому вдосконаленню навичок. Для цього необхідно створювати комфортні умови для освоєння технологій, особливо для людей старшого віку, організовуючи тренінги та консультації.

Також ефективним методом є гейміфікація та інтерактивні підходи до навчання. Використання навчальних додатків, симуляторів і вікторин

допомагає не лише засвоювати матеріал, а й робить процес навчання цікавим і захопливим. Це особливо актуально для дітей і молоді, які краще сприймають інформацію через ігрові механіки.

Велике значення має підтримка з боку держави, бізнесу та громадських ініціатив. Запуск національних програм цифрової освіти, безкоштовних курсів для різних вікових категорій, а також популяризація цифрових навичок у медіа сприяють підвищенню загального рівня цифрової грамотності населення. Бізнес також відіграє важливу роль, організовуючи тренінги для своїх працівників і впроваджуючи корпоративні програми навчання.

Цифрова грамотність є невід'ємною складовою сучасного життя, що впливає на всі сфери – від освіти та ринку праці до соціальної взаємодії та безпеки. Вона допомагає людям ефективно працювати з інформацією, використовувати технології для навчання й професійного розвитку, а також захищати свої дані в цифровому середовищі.

Зростання значення цифрових навичок призводить до необхідності їхнього постійного вдосконалення. Освіта, інтерактивні методи навчання, практичне застосування технологій та підтримка з боку держави й бізнесу – все це сприяє формуванню цифрово грамотного суспільства [1, с.12].

Таким чином, цифрова грамотність є не просто технічною компетенцією, а ключовим фактором адаптації до сучасного світу. Її розвиток дозволяє людям бути конкурентоспроможними, критично мислити та безпечно взаємодіяти в цифровому просторі, що є запорукою прогресу всього суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени // Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 61, №5. С. 1–14.
2. Гуревич Р. С. Цифрові грамотність, компетентність, технології – точки дотику в освітньому процесі // Педагогічний збірник. 2021. Вип. 1(1). С. 45–52.
3. Князева О. В. Основні складові цифрової грамотності педагога // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи». Київ, 2020. С. 10–12.
4. Лілік О., Бивалькевич Л. Формування цифрової грамотності майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання // Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 14–15 (170–171). С. 21–27.
5. Шостак І. О., Ніколенко К. В., Петровська К. В. Розвиток цифрової грамотності здобувачів вищої освіти в Україні як відповідь на воєнні виклики // Академічні візії. 2024. Вип. 30. С. 1–12.

Жукова І. В.

Кандидат наук з державного управління, доцент,
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-4927-0610

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЄЮ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ (ВРАХОВУЮЧИ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)

Досягнення цілей та виконання завдань Стратегії впровадження правового механізму управління цифровізацією в закладах загальної середньої освіти на регіональному рівні (враховуючи міжнародний досвід) має будуватися на застосуванні певних принципів, серед яких необхідно виділяти:

1. Формування єдиного нормативно-правового середовища цифровізації освіти. Передбачає розроблення та впровадження регіональних правових актів, які відповідатимуть національному законодавству та міжнародним стандартам у сфері цифрових технологій в освіті. Важливим аспектом є визначення чітких вимог до електронного документообігу, регулювання дистанційного навчання та впровадження цифрових освітніх ресурсів у навчальний процес. Крім того, йдеться про формування ефективних правових механізмів співпраці між освітніми установами, органами державного управління та приватним сектором для забезпечення комплексного розвитку цифрового середовища в освіті.

2. Розвиток цифрової інфраструктури та інформаційних систем в сфері загальної середньої освіти в Україні на регіональному рівні, що має на меті забезпечення рівноправного доступу всіх навчальних закладів до високошвидкісного інтернету та сучасного технічного обладнання, незалежно від їхнього територіального розташування, створення єдиної регіональної інформаційно-аналітичної платформи, яка дозволить здійснювати моніторинг освітніх процесів, оптимізувати управління даними та автоматизувати адміністративні процедури. Крім того, даний кластер повинен базуватися на впровадженні цифрових платформ у галузь загальної середньої освіти для ефективної взаємодії між учнями, педагогами, батьками та управлінськими структурами, що сприятиме підвищенню прозорості та оперативності освітнього менеджменту.

3. Підвищення цифрової компетентності науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти в галузі загальної середньої освіти як процес, заснований на комплексному підході до формування необхідних навичок у всіх залучених сторін, запровадженні програм професійного розвитку для науково-педагогічних працівників і управлінців, які забезпечать ефективне використання цифрових технологій у навчальному процесі та адмініструванні галузі загальної середньої освіти. Додаткові-

ми (субсидіарними) елементами інтеграції Стратегії є проведення регулярних тренінгів для учнів, спрямованих на розвиток цифрової грамотності, навичок кібербезпеки та відповідального використання цифрових ресурсів та, як наслідок, стимулювання науково-дослідницької діяльності у сфері цифрової освіти та розширювати співпрацю між освітніми установами й технологічними компаніями, що сприятиме впровадженню інноваційних рішень та підвищенню якості освіти.

4. Забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних, заснований на вдосконаленні правового регулювання процесів обробки, зберігання та передачі персональних даних учнів, педагогічного складу та адміністративного персоналу відповідно до міжнародних вимог щодо інформаційної безпеки. Крім того, необхідно говорити про запровадження системи незалежного аудиту цифрової інфраструктури закладів освіти, що дозволить своєчасно виявляти та усувати потенційні загрози та реалізацію комплексу превентивних заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків витоку конфіденційної інформації та забезпечення належного рівня захисту даних.

Реалізація та предметне запровадження положень запропонованої Стратегії впровадження правового механізму управління цифровізацією в закладах загальної середньої освіти на регіональному рівні (враховуючи міжнародний досвід) забезпечить :

- формування чітких правових норм і стандартів для цифрової освіти;
- розвиток необхідної інфраструктури для впровадження цифрових технологій;
- інтеграція передових міжнародних практик в сфері управління та нормативного регулювання загальної середньої освіти в Україні;
- підвищення якості навчального процесу у закладах загальної середньої освіти в Україні;
- оптимізацію управлінських процесів та створення умов для сталого розвитку і адаптації освітньої системи до нових викликів і можливостей, включно із галуззю загальної середньої освіти в Україні.

Борисьонук М. О.

Викладач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-8058-6678

BLINKSHOT – ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Бурхливий розвиток цифрових технологій зумовлює ряд оновлених вимог до особистості педагога. Вільне володіння сучасними цифровими технологіями є важливою ознакою педагогічного працівника XXI століття. Молодший школяр потребує сучасного учителя початкової школи, який вміє користуватися різними комп'ютерними, мобільними та іншими технологіями. У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що «запровадження ІКТ в освітній галузі перейде від одноразових проєктів до системного процесу, що охоплює всі види діяльності. ІКТ суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності» [1].

Все більшої актуальності набуває впровадження штучного інтелекту у різні галузі, і система освіти не є виключенням. Учні початкової школи є активними користувачами онлайн-інструментів, сервісів, застосунків на основі штучного інтелекту. Тому, учитель початкової школи має бути ознайомлений з можливостями штучного інтелекту, вміти користуватися застосунками на основі ШІ та використовувати їх під час навчання молодших школярів.

Одним із таких застосунків є – BlinkShot, який призначений для миттєвого генерування зображень за допомогою штучного інтелекту. Сервіс дозволяє користувачу швидко створити ілюстрації на основі текстового опису. Проте, слід зазначити, що інтерфейс онлайн-інструменту подано на англійській мові, тому і текстовий опис необхідно робити також англійською мовою. Недоліком є те, що сервіс не спроможний розпізнати запит українською мовою.

Вчитель початкової школи при підготовці до проведення навчальних занять для молодших школярів готує велику кількість наочного матеріалу. При використанні вже готових розробок, які знаходяться в мережі Інтернет, необхідно не забувати про питання дотримання академічної доброчесності. Саме сервіс BlinkShot допоможе вирішити дану проблему, адже зображення, які він генерує, є унікальними. Тож запропонований онлайн-інструмент стане незамінним помічником для учителя початкових класів. Наведемо приклади згенерованих зображень (рис.1) за допомогою сервісу BlinkShot.

Основними характеристиками BlinkShot є: миттєва генерація унікального зображення (у реальному часі); забезпечення високої якості зображення та швидкості виконання забезпечує підтримка технологій

Рис. 1. Приклади зображень, які створено за допомогою BlinkShot

Together.ai та Flux; онлайн-інструмент є повністю безкоштовним; користувачам-новачкам надається можливість проєкспериментувати з текстовими описами, для цього необхідно відвідати вебсайт та ввести текстову підказку; для початку роботи з сервісом не потрібно здійснювати попередню реєстрацію, для цього достатньо лише перейти за посиланням: <https://www.blinkshot.io/> [2].

Отже, проблема використання сучасних онлайн-інструментів (сервісів) на основі штучного інтелекту в процесі трудової діяльності вчителя початкової школи є надзвичайно актуальною. Запропонований нами онлайн-сервіс BlinkShot полегшить роботу вчителя початкових класів щодо підбору наочного матеріалу до навчальних занять, значно скоротить час для підготовки до уроку. Зазначимо, що BlinkShot також вирішує ще одну педагогічну проблему, а саме, дотримання академічної доброчесності, адже всі створені зображення є унікальними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція «Нова українська школа». URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. BlinkShot. URL : <https://www.blinkshot.io/>

Polyvana L. A.

PhD in Economics, Associate Professor,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1204-9218

Lutsenko O. A.

PhD in Economics, Associate Professor,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-5621-1152

MANAGEMENT ACCOUNTING IN THE USA, CANADA AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS AND WAYS OF IMPROVEMENT

Management accounting is an important tool for decision-making and evaluating the effectiveness of enterprises in every country, especially in the conditions of digital transformation. But, if we take into account economic, cultural, legal and historical factors, it should be emphasized that each country has its own peculiarities in the organization and maintenance of management accounting (table 1).

As can be seen from the conducted research, management accounting in these countries is at different stages of development. It should be noted that in the modern conditions of digitization in 2025, advanced information technologies, such as artificial intelligence and blockchain, are being actively implemented in the USA and Canada to increase the efficiency of accounting processes, which in turn allows enterprises to effectively plan and analyze financial indicators.

In Ukraine, the situation is somewhat different, management accounting is at the stage of gradual implementation of digital solutions in the field of management accounting, in particular in terms of automation and adaptation to international standards

A common feature of management accounting is the focus on efficient use of resources and increasing the profitability of organizations. In all three countries, the emphasis is on the information collected to help managers make informed decisions to achieve the company's strategic goals, including reducing costs, optimizing production processes and improving financial stability.

But we established the fact that all these countries have their own specific features, but they have a common need for the development of automation tools, analytics and compliance with international requirements to increase competitiveness and attract investments.

This will make it possible to increase the efficiency of management processes, optimize costs and ensure the financial stability of enterprises in 2025 and in the future.

Table 1

Features of the organization and maintenance of management accounting in the USA, Canada and Ukraine

Country	Current state of management accounting	Features of the organization and maintenance of management accounting	Statistical data on management accounting	Ways to improve management accounting
1	2	3	4	5
United States of America	Management accounting in the US is used in many enterprises and is the basis for strategic management and planning. In 2023, American companies actively use management accounting methods such as Activity-Based Costing (ABC) and the Balanced Scorecard. At the same time, Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) are used for financial accounting, but management accounting is not strictly regulated and varies depending on business needs.	Innovative technologies: The introduction of new information systems and software allows to improve accounting and analysis processes. Developed consulting industry: There is a large market for services that gives companies the opportunity to choose different approaches to management accounting. Analysis and forecasting: Active use of management accounting for financial forecasting and risk assessment. An important aspect of the management environment is the interaction between the organization and its support functions. For example, the tax system significantly affects the methods of paying taxes, as well as the cost of depreciation and amortization. Many companies in the United States are using data-driven approaches to optimize expenditures.	According to the American Association of Management Accountants (IMA), 92% of American companies use management accounting methods. 76% of US businesses use the Balanced Scorecard to measure performance.	Development of analytics: Greater use of Big Data and analytics tools can improve decision-making. Flexibility of accounting models: New models corresponding to global economic and technological trends should be introduced. Emphasis on sustainable development: Development of accounting in the aspect of ecology and corporate social responsibility.

Continuation of the table 1

1	2	3	4	5
Canada	Management accounting is developed by analogy with the US, but with some differences. Canadian companies use Cost-Volume-Profit Analysis (CVP), Job Order Costing and Standard Costing methods. The traditions of the American and British accounting systems are combined here, which provides a certain flexibility in the application of management accounting methods.	Flexibility for small and medium-sized businesses: Small and medium-sized businesses in Canada often cannot afford to implement expensive management accounting technologies. Regulation: There are standards for financial accounting in Canada, but management accounting is not limited by clear rules and largely depends on the needs of the company. Therefore, it is important to more actively integrate international methods of management accounting. Tax regulations have an impact on management accounting, but Canadian companies are more flexible in their choice of cost accounting methods due to the use of both national and international standards for certain types of reporting.	For strategic planning of their activities, 78% of Canadian companies use management accounting methods in 2022, and for small and medium-sized companies in Canada, 62% disclosed that they lack resources to automatization accounting processes.	Support of small businesses in automation: Creation of programs to support SMEs in implementing modern accounting information systems will help to increase the efficiency of their work. International integration: It is important for Canadian companies to more actively integrate international management accounting techniques.
Ukraine	Management accounting in Ukraine is at the stage of development. Compared to the USA and Canada, Ukrainian enterprises mostly use simplified accounting methods,	Low automatization: Most companies do not use modern software products for management accounting. Insufficient analytics: Analytics and forecasting in management accounting are often absent or limited, making it difficult to make effective decisions. Dependence on state	Only 45% of Ukrainian enterprises use automatization management accounting systems in 2024, 62% of enterprises in Ukraine note insufficient qualification of management	Automatization of accounting: Implementation of automatization systems in small and medium-sized enterprises will help increase efficiency. Training of specialists: It is important to train personnel in the field of

End of table 1

1	2	3	4	5
	focusing on national standards. However, in recent years there has been a growing interest in the use of information technologies in the field of management accounting.	regulation: Changes in legislation and the lack of stable international standards create difficulties in management accounting. Management accounting is closely related to tax requirements and national accounting standards. Since tax laws in Ukraine can be partly unpredictable or change over time, businesses are forced to adapt their accounting to constantly changing tax rates and regulations.	accounting specialists as one of the main problems.	management accounting, in particular with regard to analytics and new technologies. Integration with international standards: Implementation of accounting methods that meet international requirements will help attract investments and improve competitiveness in the world market.

Гуменюк В. В.
д.е.н., професор,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8493-4470

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРЕВЕНЦІЇ МОБІНГУ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ОРГАНІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження цифрових технологій протидії мобінгу в інтелектуальному педагогічному середовищі зумовлена зростаючими викликами, з якими стикаються заклади освіти в сучасних умовах господарювання і менеджменту.

Мобінг спричиняє девальвацію людського капіталу закладів вищої освіти, руйнує інтелектуальне лідерство, демотивує висококваліфікованих фахівців, стримує розвиток педагогічних інновацій, свідчить про низький рівень корпоративної культури й конкурентоспроможності організації, виражається у домінуванні негативних відгуків учасників освітнього процесу в інформаційному просторі про освітнє середовище [2].

Дослідження Л. Холліс засвідчило, що 62% респондентів у певній мірі зазнавали мобінгу в закладах вищої освіти. Протягом останнього десятиліття цей показник залишається відносно стабільним... Системного характеру мобінг набуває в тих випадках, коли адміністрація закладу вищої освіти не вживає ефективних заходів для його подолання. Замість цього керівництво часто обирає стратегію замовчування, применшення важливості проблеми мобінгу, демонстративного ігнорування, мотивуючи це нібито недостатньою обізнаністю. Такий підхід не лише сприяє подальшому поширенню негативних практик мобінгу, а й створює несприятливе освітнє середовище, що негативно впливає на професійний розвиток викладачів і якість освітнього процесу загалом [2].

В умовах еволюції цифрового простору традиційні методи усунення й нейтралізації проявів мобінгу в освітньому середовищі здебільшого виявляються недостатніми. У зв'язку з цим, враховуючи динаміку розвитку інформаційних технологій, виникає об'єктивна необхідність у системній класифікації концептуальних підходів до запобігання, виявлення та протидії мобінгу (рис. 1), що передбачає використання сучасних цифрових інструментів діагностування освітнього середовища.

Необхідність аналізу використання потенціалу цифрових технологій в управлінні освітнім процесом у контексті боротьби з мобінгом обумовлена кількома чинниками. По-перше, цифрові інструменти дозволяють оперативно ідентифікувати випадки мобінгу, аналізуючи великі обсяги даних у реальному часі. По-друге, сучасні технології надають можливість створювати платформи для анонімного звернення й отримання психологічної підтримки, що є важливим для осіб, які скривджені, побоюються розголосу, репресій, звільнення тощо. По-третє, цифрові рішення дозволяють прово-

дити систематичний моніторинг соціального клімату в освітньому середовищі, що сприяє оперативному виявленню конфліктних ситуацій.

Типи	Технології	Функціонал	Переваги	Обмеження
Моніторинг та аналіз	AI-системи аналізу тексту	Автоматичний аналіз повідомлень на агресію й цькування	Оперативне виявлення ситуацій	Помилкове визначення агресивного контенту
	Аналітичні платформи	Статистичні спостереження, аналіз випадків кібермобінгу	Об'єктивний аналіз тенденцій	Зловживання персональними даними
Комунікаційні платформи	Освітні месенджери	Захищене спілкування між учасниками освітнього процесу	Безпечна комунікація	Можливість прихованого мобінгу у закритих групах
	Анонімні гарячі лінії	Конфіденційність повідомлень про випадки мобінгу	Безпека викривачів мобінгу	Зумисні фальшиві звернення
Навчальні технології	VR-симулятори	Дослідження поведінки	Ефективне відпрацювання сценаріїв	Складність забезпечення розробок
	Онлайн-курси	Освіта з етичної поведінки та цифрової безпеки	Доступність для учасників освітнього процесу	Можливість низької залученості
Кібербезпека	Фільтрація контенту	Автоматичне блокування шкідливих коментарів	Зменшення агресивного контенту	Ризик цензури корисної інформації
	Автентифікація користувачів	Контроль доступу до платформ	Захист від анонімних зловмисників	Потенційне порушення конфіденційності

Рис. 1. Матриця цифрового інструментарію управлінської діагностики мобінгу

Джерело: розроблено автором

Таким чином, використання цифрових технологій, таких як платформи моніторингу соціальних взаємин, чат-боти для конфіденційної підтримки, системи анонімного анкетування та AI-алгоритми для виявлення випадків цькування, дозволяє значно підвищити ефективність заходів протидії мобінгу.

Отже, розвиток цифрових технологій протидії мобінгу в освітньому середовищі є важливим вектором формування безпечного, інклюзивного та комфортного простору для навчання й розвитку молодого покоління. Його результати можуть стати основою для розробки стратегій, що сприятимуть зниженню рівня агресії, формуванню культури взаємоповаги та забезпеченню психологічного благополуччя учасників освітнього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Освіта в Україні. Навчальні заклади. Education.ua. <https://www.education.ua/universities/198/>
2. Addressing workplace bullying in higher education. Cornell Chronicle.. <https://news.cornell.edu/stories/2023/03/addressing-workplace-bullying-higher-education>

Димон І. В.

Здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 075 «Маркетинг»,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
Науковий керівник - Ст. викладач каф. МЛ Донець Д. М.

ГІБРИДНЕ НАВЧАННЯ: БАЛАНС МІЖ ТРАДИЦІЙНОЮ ТА ЦИФРОВОЮ ОСВІТОЮ

Сучасна освіта перебуває на етапі глобальної трансформації, спричиненої розвитком цифрових технологій. Одним із ключових трендів є гібридне навчання, яке поєднує традиційні форми навчання з цифровими інструментами. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність освітнього процесу, роблячи його більш гнучким та доступним для різних категорій студентів. Гібридне навчання не лише відкриває нові можливості, а й ставить перед освітянами нові виклики: як забезпечити якісний баланс між онлайн- та офлайн-навчанням, як адаптувати навчальні методики до потреб цифрової епохи та як підтримувати мотивацію студентів у змішаному форматі.

Гібридне навчання - це сучасний підхід до освіти, який поєднує традиційні методи викладання з цифровими технологіями, створюючи баланс між очною та дистанційною формами навчання. Така модель дозволяє студентам отримувати знання як у класах, так і через онлайн-платформи, забезпечуючи гнучкість і персоналізацію освітнього процесу. Використання аналітики навчальних даних та штучного інтелекту сприяє адаптації матеріалу до індивідуальних потреб учнів, водночас розвиваючи не лише академічні, а й м'які навички, такі як критичне мислення та самоорганізація. Однак, разом із перевагами виникають і виклики: цифровий розрив між різними соціальними групами, недостатня цифрова грамотність серед викладачів та студентів, а також необхідність збереження високої якості освіти в умовах поєднання двох форматів навчання. Щоб ефективно впроваджувати гібридне навчання, необхідно розробляти змішані методики викладання, використовувати інтерактивні освітні платформи та інвестувати в підвищення цифрових компетенцій усіх учасників навчального процесу. Лише завдяки гармонійному поєднанню технологій та традиційних підходів освіта зможе відповідати викликам сучасності, залишаючись доступною, ефективною та інклюзивною [1, с. 79-80, с. 174, с. 449-450, 4].

Цифрове навчання (або eLearning) означає використання цифрових медіа та технологій у процесі навчання. Воно може включати онлайн-курси, інтерактивні завдання, відеоуроки та інші цифрові ресурси. Попри це, сам процес навчання залишається когнітивним, тобто залежить від активної розумової діяльності людини. Цифрові технології можуть значно підвищити ефективність навчального процесу, зробити його більш захопливим і допомогти досягати освітніх цілей швидше. Водночас вони

не мають на меті повністю замінити традиційні методи навчання. Важливо, щоб навчальні заклади розробляли інноваційні освітні моделі, які гармонійно поєднуюватимуть цифрові та класичні підходи [2].

Цифрові підходи у навчанні це технології доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR), що дозволяють занурювати учнів у інтерактивне середовище, поєднуючи дистанційне та аудиторне навчання. Наприклад, використання таких платформ, як Google Expeditions, допомагає реалізувати віртуальні екскурсії, які можуть доповнювати класичне навчання з історії, біології чи іноземних мов. Згідно з дослідженнями, ефективне гібридне навчання передбачає не просто трансформацію традиційних лекцій у цифровий формат, а спеціально розроблені навчальні програми, які інтегрують цифрові платформи, адаптивні алгоритми та персоналізований підхід до навчання. Важливу роль у цьому процесі відіграє штучний інтелект, який допомагає створювати персоналізовані траєкторії навчання для кожного учня, а також аналітичні інструменти для відстеження прогресу студентів [3, с.104].

Гібридне навчання зарекомендувало себе як ефективний і гнучкий підхід до освіти, який поєднує зручність онлайн-формату з важливістю особистого спілкування, що притаманне традиційному навчанню. Цей формат ідеально підходить для сучасних студентів, дозволяючи поєднувати доступність, індивідуальну підтримку та різноманітні освітні можливості. Звісно, є складнощі, як-от необхідність доступу до технологій та ефективне управління процесом навчання, але переваги гібридного підходу очевидні.

В умовах постійних змін у сфері освіти гібридне навчання, найімовірніше, стане основою системи, особливо з розвитком таких технологій, як штучний інтелект і віртуальна реальність. Цей формат не тільки відкриває нові горизонти для навчання, а й допомагає студентам опановувати навички та адаптуватися до вимог світу, що швидко змінюється. Ті, хто готові прийняти гібридне навчання (студенти, педагоги чи навчальні заклади), отримують унікальну можливість для зростання та досягнення успіху.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Освіта для цифрової трансформації суспільства / Edukacja dla cyfrowej transformacji społeczeństwa / Education for digital transformation of society : монографія. У 2 т. Т. 1 ; за наук. ред. В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Лазаренко. — Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024, с. 79-80, с. 174, с. 449-450.
2. Цифрове навчання. Цифровізація змінює світ навчання. URL: https://www.festo.com/ua/uk/e/tiekhvnična-osvita/tsifrovie-navchannia-id_31239/
3. Звітна наукова конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України «Цифрова трансформація освіти України в умовах воєнного стану» : збірник матеріалів, 24 лютого 2023 р., м. Київ / упоряд.: О. П. Пінчук, Н. В. Яськова. Київ : ІЦО НАПН України, 2023, с.104.
4. Гібридне навчання в онлайн-освіті!. URL: <https://kwiga.com/ua/blog/gibridne-navchannya-v-onlajn-osviti>

Бортун К. О.

канд. ф.н, доцент,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1223-347X

Конончук К. О.

Викладач,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0008-5064-293X

THE ROLE OF SPEECH SKILLS IN THE FORMATION OF A PROFESSIONAL IMAGE OF A LAWYER

Speech is an important aspect of the professional activities of a lawyer because it begins the career of a future specialist. Now we are fixing the need for specialists in the legal sphere. And to help humanity, every lawyer must be able to convey his opinion to the client correctly. To be a competent worker, we must adhere to language culture and its norms. The quality of use of these norms depends on the success of the lawyer's activity, and the satisfaction of customers, which affects the future career.

The activity of the legal sphere employee has an inseparable connection with oral and written speech, interacting with the environment that should understand, perceive, and respond to the communication of the lawyer correctly. Competent language and understanding of language norms are the keys to success in business communication [1]. The culture of professional speech can be analyzed in terms of aspects such as the normative nature of language, its variability, and linguistic and speech skills. Normative value is implemented in compliance with language norms: In oral form – orthoepic, grammatical, stylistic, lexical; in writing – orthographic, punctuation, grammatical, lexical, stylistic [11].

Lawyers need to be able to solve complex problems related to human relationships, analyze the motives of actions, and sometimes crimes, guided by the norms of the law. Their interpretation of the law directly depends on the correct resolution of conflict situations. Language skills are an essential trait for a lawyer today. After all, speakers use not only modern Ukrainian literary language, which has the goal of successful modeling by the audience, but also compliance with speech etiquette, positive speech tactics and formulas.

Considering the structure of professional competence of a lawyer, researcher Iwaszkiewicz distinguishes such components [8] (see fig. 1).

Therefore, the most important influence on the authority of the future lawyer is the culture of professional speech, because the use of language norms allows the employee to clearly form his opinion and correctly convey it not only to the client, but also to employees. Since lawyers closely associate their activities with oral and written speech, they should know, be able and adhere to the culture of speech.

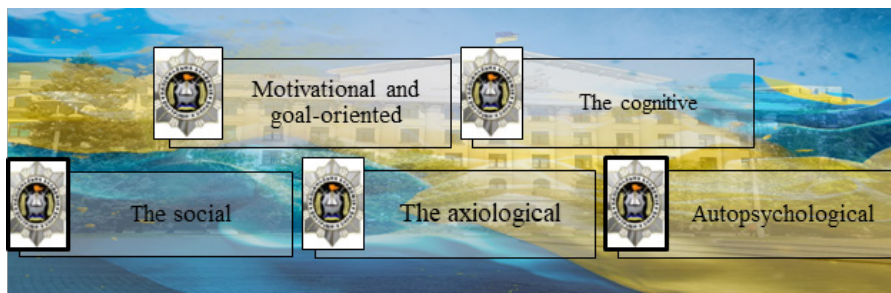

Fig. 1. Structural components competence of a lawyer

REFERENCES:

1. Apanasova V.s. adherence to language norms is the main indicator of speech and speech culture of a lawyer. Збірник тез регіонального круглого столу. 2021. С. 35-37. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9608/1/14.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Bortun K.O. Transpositional features of the imperative in the field of method-temporal forms (on the material of the Ukrainian language). *Odessa Linguistic Journal: Scientific and practical Journal*. 2017, No. 9. 2. С. 65–69.
3. Bortun K.O. functional-semantic features of particles in imperative expressions. *Science and Education a New Dimension*. Philology. Budapest, 2017. V(39). С. 11–16.
4. Bortun K. Language means of expression in Women's periodical journals. *Development of modern education and science: Results, problems, prospects. Tom VIII: The utilitarian value of Scientific Research. (B) the III. Konin – Uzhgorod – Przemysl. Херсон: Посвіт*, 2022. С. 164–167.
5. Verbytska A.o. peculiarities of the professional language culture of a lawyer. С. 182, 184. 2021. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9047/1/Zbirnyk_theses_2021_05_20.pdf#page=182 (дата звернення: 10.10.2024).
6. Bortun K. O. imperative as a source of suggestion and a means of implementing sugetic tactics in expressing. *Scientific notes of Taurida National University named after V. I. Vernadsky Series: Philology. Journalism*. 33 (72) No. 1. 1.2022. PP. 1-7. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/01>
7. Gnatenko Karina, Bortun Karina Evolution of professional communication of lawyers: New forms of speech in the digital age and their impact on the effectiveness of communication. *Language and Intercultural Communication: Theory and practice. Materials of the VIUKR. science, practice. conf. (Poltava, November 14, 2024)*. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 232–236.
8. Ivashkevych I. V. the structure of professional competence of a lawyer. *Technology of intelligence development*. 2016. T 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2016_2_2_12
9. Moskalenko A. R. communicative features of the culture of speech of a lawyer. С. 81, 82. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d68b12a1-23c3-47b5-b750-51bede0df195/content> (accessed date: 10.10.2024).
10. Tilim A., Bortun K. requirements for a culture of professional broadcasting during the defense in court. *Litteris et Artibus: New Horizons: collection of materials of the all-Ukrainian Scientific and practical Conference. Release IX/ per zag. Edit O.v. Trilip. Name: All of them. Taras Shevchenko*, pp. 32-37.

11. Yadlovskaya O.S. Communicative abilities of lawyers as the basis of effective professional activity. 2022. PP. 210-214. URL: <http://surl.li/qexxxr> (accessed date: 10.10.2024).
12. Bortun K., Chekaliuk, V., Kravchenko O., et al., 2024. Detection of Typical Aggressive Lexical Markers through Authorisation of Publicistic Texts. *Forum for Linguistic Studies*. 6(6): 172–183. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v6i6.7051>
13. Myroslava Chesakova, Karina Bortun, Viktoria Lohvinenko, Valerii Molotai and Nataliia Tymoshyk. Enhancing Social Protection Policy for Internally Displaced Persons in the Context of War. [ref]: vol.21.2023. available at: <https://refpress.org/ref-vol21-a105>

Ковальчук А. В.

Аспірант кафедри професійної освіти
та технологій сільськогосподарського виробництва,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна
ORCID: 0000-0002-9180-9635

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасні тенденції розвитку ринку праці, зумовлені глобальною цифровізацією, висувають нові вимоги до компетентностей фахівців у різних сферах, зокрема й у професійній освіті.

Для набуття конкурентоспроможних знань і навичок трудові ресурси мають бути гнучкими, здатними адаптуватися, переглядати раніше сформовані компетентності та оперативно реагувати на глобальні зміни в економічному середовищі. Сьогодні інформаційна складова людської діяльності стала домінуючою, перевершуючи всі інші її форми та аспекти [1].

У контексті сучасних трансформацій цифрові технології стали невід'ємною складовою не лише професійної діяльності, але й повсякденних соціальних взаємодій, культурних практик і індивідуальних звичок. Цифрові інструменти і платформи суттєво змінюють способи комунікації, навчання та роботи, що, у свою чергу, призводить до перерозподілу соціальних ролей і встановлення нових норм взаємодії. Вивчення цифрової культури є важливим для поглибленого розуміння соціальних процесів, що відбуваються в умовах глобальної цифровізації, а також для адаптації освітніх, культурних та професійних практик до цих динамічних змін, що визначають нові можливості та виклики для розвитку суспільства.

Інтеграція цифрових технологій в освітній процес вимагає від педагогів не лише володіння сучасними інструментами, але й здатності до їх ефективного використання для підготовки конкурентоспроможних фахівців. Розвиток цифрової культури майбутніх педагогів професійного навчання є надзвичайно важливим, оскільки забезпечує відповідність освітнього процесу сучасним вимогам ринку праці. Цифрові технології трансформують виробничі процеси та робочі місця, що зумовлює необхідність підготовки фахівців, здатних адаптуватися до цифрового середовища. Педагог професійного навчання має не лише передавати теоретичні знання, але й формувати в здобувачів освіти цифрові навички, необхідні для успішної кар'єри. Актуалізується потреба впровадження інноваційних технологій в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти [2].

Розвиток цифрової компетентності майбутніх педагогів професійної освіти обумовлений рівнем їхньої обізнаності щодо інноваційних технологій, здатністю до їх практичного застосування в освітньому процесі, а також активною участю в обміні професійним досвідом [3]. Формування цифрової культури майбутніх фахівців у цій сфері передбачає інтеграцію сучасних цифрових технологій, їхнє ефективне використання в навчальній діяльності та взаємодію з колегами з метою вдосконалення цифрових навичок і компетентностей.

Науковці розглядають цифрову культуру переважно як культурологічний, соціологічний та технологічний феномен. Основна увага приділяється її функціонуванню через цифрові пристрої, появі нових інформаційно-віртуальних форм культури (NetArt, комп'ютерна музика, віртуальні інсталяції тощо), а також розвитку нових видів культурної комунікації (web-спілкування) та діяльності (IT-волонтерство, «GreeningIT» тощо). Усвідомлення цифрової культури як показника ефективності педагогічної діяльності фактично наближає це поняття до сфери цифрової грамотності [4].

Цифрова культура – це сукупність цінностей, практик та очікувань, що визначають формат людської взаємодії в сучасному інформаційному суспільстві, зумовлену впровадженням цифрових технологій у всі сфери життя [5].

Цифрова культура також впливає на соціально-професійну мобільність, змінюючи моделі поведінки сучасного покоління та трансформуючи традиційні культурні сфери [6].

Цифрова культура сьогодні визначає наш досвід взаємодії з навколишнім світом та надає комплекс інструментів для організації нових форм інформаційних відносин і глобально-локальних культурних взаємодій. Напрям, у якому ці інструменти будуть застосовані – для сприяння міжкультурному спілкуванню та створенню ресурсів знань, до яких кожен може долучатися і якими може ділитися, або для ринкових і прибуткових активностей та посилення контролю над знаннями і інформацією – визначатиме майбутній розвиток культури [7].

Термін «цифрова культура» може мати різні трактування, однак у контексті професійної діяльності він стосується здатності особи використовувати свої цифрові знання, вміння та навички (компетентності), тоді як у контексті повсякденної комунікації він означає гармонійне поєднання цифрового середовища з традиційними підходами до розуміння культури та поведінки [6].

Аналіз наукової літератури та результатів попередніх досліджень [7; 8] дозволив виокремити основні компоненти цифрової культури, а саме:

Когнітивний компонент – знання про цифрові технології, інформаційні ресурси, цифрову етику, авторське право та основи кібербезпеки.

Технологічний компонент – уміння використовувати цифрові інструменти для викладання, розробки освітнього контенту, проведення онлайн-уроків, тестування та оцінювання результатів навчання.

Комунікативний компонент – здатність ефективно взаємодіяти у цифровому просторі, застосовуючи різні форми онлайн-комунікації, платформ для дистанційного навчання та соціальні мережі в освітніх цілях.

Ціннісно-мотиваційний компонент – усвідомлення важливості цифрової культури, прагнення до саморозвитку та вдосконалення цифрових компетентностей.

Креативний компонент – здатність до використання цифрових технологій для розробки інноваційних методів навчання, інтеграції VR, AR, гейміфікації та інших цифрових рішень в освітній процес.

Рефлексивний компонент – критичне осмислення власного рівня цифрової компетентності, оцінка ефективності використання цифрових технологій у педагогічній діяльності.

Отже, можна стверджувати, що цифрова культура майбутніх педагогів професійного навчання є комплексом знань, навичок, цінностей та поведінкових моделей, які сприяють ефективному застосуванню цифрових технологій у професійній діяльності, підтримують інноваційний розвиток освітнього процесу та формують здатність адаптуватися до умов цифрової трансформації суспільства.

Цифрова культура сприяє створенню інноваційного освітнього середовища, що відповідає сучасним викликам та сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців нового покоління. Розвиток цифрової культури сприяє трансформації традиційних форм комунікації та взаємодії, змінює соціальні структури, організаційні моделі праці та суспільні норми.

Розвиток цифрової культури майбутніх педагогів професійного навчання вимагає комплексного підходу, що включає модернізацію освітніх програм, упровадження цифрових технологій в освітній процес та розвиток цифрових компетентностей. Важливим є інтегрування дисциплін, присвячених інформаційно-комунікаційним технологіям, методикам дистанційного та змішаного навчання, а також цифровій етиці й безпеці.

Ефективними заходами є проведення тренінгів, вебінарів і семінарів, спрямованих на вдосконалення цифрової грамотності та педагогічної майстерності. Активізація науково-дослідницької діяльності, обмін досвідом у професійних спільнотах і міжнародне співробітництво сприятимуть інтеграції інновацій у професійну діяльність педагогів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ніколаєнко С. М., Шинкарук В. Д., Ковальчук В. І., Кочарян А. Б. Використання Big Data в освітньому процесі сучасного університету. Інформаційні технології і засоби навчання 2017. Т. 60, вип. 4. С. 240–253. doi: 10.33407/itlt.v60i4.1681.
2. Ковальчук В.І., Бирка М.Ф. Методичні рекомендації до курсу «Інформаційні технології» у ПТНЗ. Професія – «Кравець» (форма навчання – ТУ). К.: ТОВ «Майстерня книги», 2010. 136 с.
3. Kovalchuk V., Soroka V. Developing digital competency in future masters of vocational training. Professional Pedagogics. 2020. No 1. P. 96–103.
4. Гаврілова Л.Г., Топольник Я.В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017, Том 61, №5. 1-14. DOI: 10.33407/itlt.v61i5.1744
5. Яценко О. Д. Цифрова культура: шляхи концептуалізації. Культурологічний альманах. 2022. 2. 48–50. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.2.14>
6. Karpenko O., Namestnik V. Digital culture: social essence and communicational constituents. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 2. 51-54.
7. Digital culture: the changing dynamics / Edited by Aleksandra Uzelac, Biserka Cvjetičanin. 2008. Zagreb. 212. URL: https://www.culturelink.org/publics/joint/digicult/digital_culture-en.pdf (дата звернення 21.02.2025).
8. Ковальчук А.В. Напрями цифровізації фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Наукові інновації та передові технології. Випуск № 11(25). 2023. С. 528-527. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11\(25\)-518-527](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11(25)-518-527)
9. Ковальчук А.В. Розвиток цифрової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах цифровізації. Молодь і ринок. 11–12 (219–220), 2023. С. 148-153. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296992>

Моложон К. О.

Доктор філософії в галузі 09 Біологія,
асистент кафедри ботаніки, екології та садово-паркового господарства,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

ЦИФРОВА ЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Процеси цифровізації сучасної освіти набули надзвичайної динаміки в умовах Четвертої промислової революції, що визначає нові глобальні виклики та можливості для розвитку освітніх систем у всьому світі. В умовах стрімкого технологічного прогресу особливу значущість набуває діджиталізація природничої освіти, яка традиційно поєднує теоретичне навчання з експериментальними дослідженнями. Враховуючи необхідність адаптації до міжнародних стандартів та вимог євроінтеграції, Україна активно впроваджує цифрові технології в систему вищої освіти [1]. Згідно з даними Світового банку (2024), інвестиції в цифрову трансформацію освіти зросли на 34%, що підкреслює глобальний тренд у сфері освітніх інновацій. Станом на 2023 рік, понад 90% закладів вищої освіти по всьому світу активно інтегрують елементи цифрових технологій у навчальний процес. Зокрема, у природничих науках спостерігається значний прогрес у впровадженні віртуальних лабораторій та інтерактивних платформ, що відкриває нові можливості для студентів, одночасно підвищуючи якість їхньої підготовки [2].

В Україні цифровізація природничої освіти є важливим аспектом модернізації вищої освіти, зокрема в контексті євроінтеграції. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2023-2024 роках понад 87% вищих навчальних закладів активно використовують цифрові технології в навчальному процесі, що підтверджує тенденцію до інтеграції новітніх освітніх технологій [3]. Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького є одним із лідерів у впровадженні інновацій у природничу освіту через використання платформи Moodle та віртуальних лабораторій. В рамках реалізації стратегії цифрової трансформації університет розробляє комплексну модель цифрової екосистеми навчання, яка включає інтегровану систему управління навчальним процесом, віртуальні лабораторії, а також системи адаптивного оцінювання та моніторингу успішності студентів.

Метою дослідження є теоретичне та методологічне обґрунтування процесів діджиталізації природничої освіти в контексті глобальних освітніх трансформацій, а також науковий аналіз досвіду МДПУ імені Богдана Хмельницького в реалізації цифрових технологій у підготовці фахівців природничих спеціальностей.

У контексті діджиталізації освіти, особливо в природничих науках, останні дослідження демонструють значний прогрес у впровадженні

цифрових технологій у навчальний процес. Зокрема, Биков [4] у своїй статті підкреслює важливість цифрової трансформації освіти та науки, акцентуючи на теоретичних і практичних аспектах цього процесу. Він зазначає, що інтеграція інформаційних технологій у навчальний процес є необхідною умовою для підвищення якості освіти.

Жалдак [5] розглядає проблеми інформатизації навчального процесу в закладах освіти, вказуючи на виклики, з якими стикаються навчальні заклади під час впровадження нових технологій. Це підтверджує результати нашого дослідження, де ми виявили, що впровадження цифрових інновацій вимагає системного підходу та належної підготовки викладачів.

Дослідження Moore [6] та Garrison [7] акцентують увагу на теорії та практиці онлайн-навчання, що є важливими для розуміння ефективності використання платформ, таких як Moodle. Зокрема, Garrison пропонує рамки для дослідження та практики електронного навчання, що може слугувати основою для подальшого розвитку інтегрованих систем навчання.

У своєму дослідженні Пінчук [8] розглядає виклики та перспективи цифрової трансформації природничої освіти, підкреслюючи важливість адаптивного навчання та використання віртуальних лабораторій. Соколюк [9] також підтверджує, що віртуальні лабораторії можуть суттєво підвищити якість навчання, надаючи студентам можливість виконувати практичні завдання в безпечному середовищі.

Слободянюк [10] досліджує інноваційні технології у викладанні природничих дисциплін, вказуючи на важливість інтерактивних платформ для підвищення мотивації студентів. Це узгоджується з нашими результатами, де ми зафіксували зростання середнього балу студентів з 74,2 до 87,6.

Крім того, дослідження Lainjo B, Tsmouche H [11] про використання штучного інтелекту в освіті вказує на потенціал адаптивних систем оцінювання, які можуть підвищити ефективність навчання. Це підтверджує наші спостереження про оптимізацію навчального процесу, зокрема скорочення часу на виконання лабораторних робіт на 32%.

Дослідження Коваля [12] підкреслює важливість підготовки викладачів до використання цифрових технологій, що є критично важливим для успішної реалізації діджиталізації в освіті.

Таким чином, актуальність нашого дослідження узгоджується з останніми міжнародними тенденціями в галузі діджиталізації природничої освіти. Вони підтверджують, що інтеграція цифрових технологій у навчальний процес є необхідною умовою для підвищення якості освіти в умовах сучасних викликів. Перспективи подальшої цифрової трансформації в освіті, зокрема в контексті розширення функціоналу платформ, впровадження технологій штучного інтелекту та розвитку віртуальних реальностей, відкривають нові горизонти для навчання та підготовки фахівців у природничих науках.

На основі проведеного аналізу було визначено оптимальні стратегії імплементації цифрових технологій у контексті української вищої освіти, що лягло в основу розробки експериментальної моделі в МДПУ імені Богдана Хмельницького. Педагогічний експеримент проводився на базі

МДПУ імені Богдана Хмельницького протягом 2022-2024 навчальних років. Загальна вибірка складала 200 студентів природничих спеціальностей (біологія, хімія, екологія, географія), розподілених на експериментальну ($n=100$) та контрольну ($n=100$) групи з дотриманням принципів репрезентативності за академічними показниками, віком та статтю. Проведення дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Розроблено та експериментально підтверджено модель цифрової освітньої екосистеми для природничих спеціальностей, що інтегрує академічні, організаційні та технологічні компоненти, з доведеним статистично значущим підвищенням успішності студентів (на 13.4 бали) та якості виконання практичних робіт (на 24%).

2. Встановлено ефективність використання віртуальних лабораторних робіт та адаптивних систем оцінювання, що позитивно впливають на формування практичних навичок студентів (коефіцієнти впливу 0.78 та 0.72 відповідно).

3. Удосконалено методику оцінювання ефективності цифрової трансформації освітнього процесу, створено інструментарій моніторингу академічної успішності, що включає 27 параметрів для предиктивного аналізу навчальних досягнень.

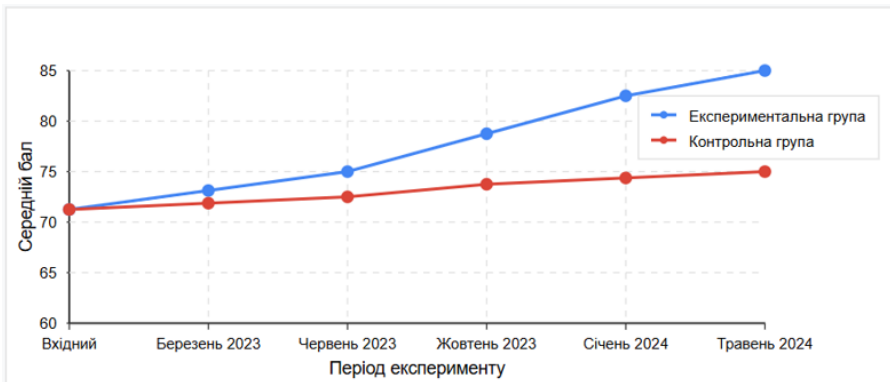

Рис. 1. Динаміка середнього балу протягом експерименту

Джерело: складено автором

4. Визначено оптимальне співвідношення віртуальних та фізичних лабораторних робіт (40:60) для максимальної ефективності у формуванні професійних компетенцій.

5. Обґрунтовано педагогічні умови впровадження цифрової екосистеми, зокрема підвищення цифрової компетентності викладачів, забезпечення технологічної інфраструктури, адаптивного навчання та моніторингу якості процесу.

6. Доведено позитивний вплив цифрової екосистеми на мотивацію студентів та розвиток їх цифрових компетенцій, що призводить до зростання мотивації на 45% і розвитку цифрових навичок на 43%.

7. Розроблено методичні рекомендації для впровадження цифрових інновацій у закладах вищої освіти, що включають алгоритм впровадження, моніторинг ефективності та методику оцінювання економічної ефективності.

8. Розкрито ключові виклики цифрової трансформації природничої освіти та запропоновано шляхи їх подолання, зокрема у питаннях кібербезпеки та оптимізації технічної інфраструктури.

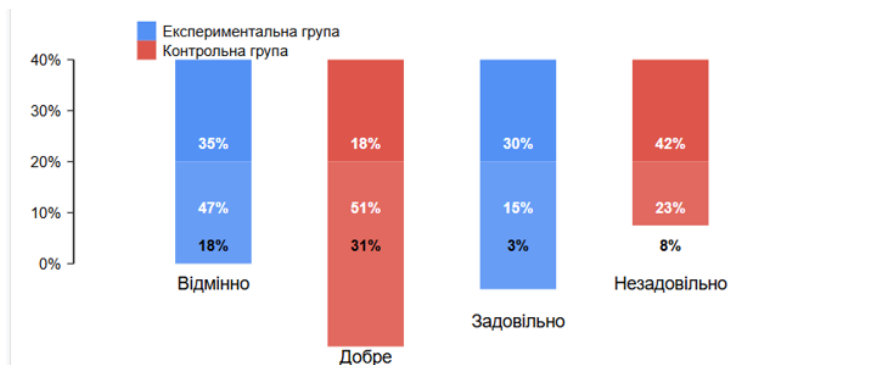

Рис. 2. Розподіл оцінок наприкінці експерименту (%)

Джерело: складено автором

Цифровізація природничої освіти відкриває нові горизонти для розвитку навчальних процесів, забезпечуючи високий рівень інтерактивності, доступності та ефективності. перспективи розвитку можна виділити в кількох напрямках: розширення функціоналу платформи Moodle для забезпечення специфічних потреб природничої освіти; розвиток адаптивних систем оцінювання, впровадження доповненої реальності та штучного інтелекту для покращення якості навчання; вивчення міжнародного досвіду та адаптація передових практик для подальшого розвитку цифрових інструментів у навчанні природничих дисциплін.

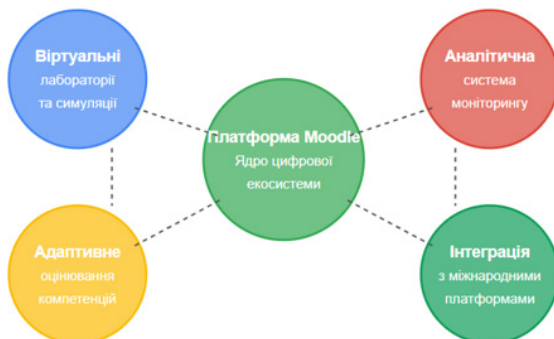

Рис. 3. Модель цифрової освітньої екосистеми університету

Джерело: складено автором

Важливим є практичне значення дослідження, яке дало змогу підтвердити ефективність цифрових інструментів у підвищенні якості природничої освіти та створенні нової моделі освітнього процесу, що відповідає вимогам часу та світовим трендам у цифровізації. Завданнями подальших досліджень є оцінка довгострокового ефекту впровадження цифрових платформ на підготовку фахівців природничих спеціальностей та розробка рекомендацій для інтеграції цифрових технологій у навчальні програми на інших університетах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шишкіна М.П., “Формування і розвиток хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу. Інформаційні технології в освіті,” *Інформаційні технології в освіті*, vol. 32, pp. 74–91, 2023.
2. Z. Bahroun, C. Anane, V. Ahmed, and A. Zacca, “Transforming Education: A Comprehensive Review of Generative Artificial Intelligence in Educational Settings through Bibliometric and Content Analysis,” 2023. doi: 10.3390/su151712983.
3. D. Kumar, A. Haque, K. Mishra, F. Islam, B. Kumar Mishra, and S. Ahmad, “Exploring the Transformative Role of Artificial Intelligence and Metaverse in Education: A Comprehensive Review,” *Metaverse Basic and Applied Research*, vol. 2, 2023, doi: 10.56294/mr202355.
4. Биков В.Ю., *Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика. Інформаційні технології і засоби навчання.*, vol. 89. 2023.
5. Жалдак М.І., *Проблеми інформатизації навчального процесу в закладах освіти. Освіта., Освіта.,* vol. 2. 2024.
6. Moore M.G., *Handbook of Distance Education*, Routledge. 2024.
7. Garrison D.R., *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice*, Routledge. 2023.
8. Пінчук О.П., “Цифрова трансформація природничої освіти: виклики та перспективи. Інформаційні технології в освіті,” vol. 45, pp. 7–22, 2023.
9. Соколюк О.М., “Віртуальні лабораторії в системі природничої освіти. Комп'ютер у школі та сім'ї,” vol. 1, pp. 8–14, 2024.
10. Слободянюк І.Ю., “Інноваційні технології у викладанні природничих дисциплін,” *Педагогічні науки*, vol. 85, pp. 45–52., 2023.
11. B. Lainjo and H. Tsmouche, “Impact of Artificial Intelligence On Higher Learning Institutions,” *International Journal of Education, Teaching, and Social Sciences*, vol. 3, no. 2, 2023, doi: 10.47747/ijets.v3i2.1028.
12. Коваль Т.І., “Підготовка викладачів вищої школи до використання цифрових технологій у професійній діяльності. Педагогічний процес: теорія і практика.” vol. №4, pp. 66–78., 2023.

Письменна О. М.

Здобувач ступеня доктора філософії,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна
ORCID: 0000-0002-7025-0684

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Сучасні цифрові технології змінюють підходи до отримання професії, відкриваючи широкі можливості для самоосвіти студентів. Проте ефективність цього процесу значною мірою залежить від педагогічної підтримки. Викладачам необхідно не лише надавати студентам доступ до цифрових ресурсів, а й формувати навички самостійного навчання, інформаційної грамотності, критичного мислення та академічної доброчесності [1].

В умовах постійного нарощування потенціалу цифрових технологій особливої уваги потребують методичні заходи для науково-педагогічного й педагогічного персоналу закладів фахової передвищої та вищої освіти. Ураховуючи ці потреби було розроблено та апробовано методичний семінар на тему «Педагогічна підтримка самоосвіти студентів у цифровому просторі: виклики, інструменти, стратегії», що проводився в онлайн форматі.

Мета семінару: ознайомити викладачів із сучасними підходами до підтримки самоосвіти студентів у цифровому середовищі, розглянути ефективні інструменти та методики організації навчальної автономії студентів, а також виробити стратегії подолання викликів, пов'язаних із цифровою самоосвітою.

Завдання семінару:

1. Розкрити поняття самоосвітньої діяльності у цифровому середовищі та її роль у професійному розвитку студента.
2. Визначити методи педагогічної підтримки самоосвіти, зокрема засоби наставництва та фасилітації.
3. Ознайомити викладачів із сучасними цифровими платформами та інструментами для самоосвіти.
4. Розглянути виклики, що постають в умовах дистанційного навчання (інформаційне перевантаження, академічна доброчесність, самодисципліна) та шляхи їх подолання.
5. Відпрацювати на практиці ситуативні завдання, що допоможуть викладачам ефективніше підтримувати самоосвітню діяльність студентів.

Структура семінару

1. Вступ (5-10 хв)

Дискусія за такими орієнтованими питаннями:

- Чому самоосвіта стала критично важливою у цифрову епоху?
- Виклики для викладачів: як мотивувати студентів до самоосвіти?

2. Основна частина (30-40 хв)

Міні-лекція з використанням мультимедіа

– Поняття та принципи самоосвітньої діяльності. Відмінність між традиційним навчанням і самоосвітою. Формування навчальної автономії студента. Методи стимулювання самоосвіти у цифровому середовищі [4].

– Інструменти для організації самоосвітньої діяльності. Онлайн-курси та платформи (Coursera, Prometheus, EdX, Moodle). Цифрові бібліотеки та наукові бази (Google Scholar, ResearchGate). AI-асистенти (ChatGPT, Grammarly, Perplexity). Організаційні інструменти (Trello, Notion, Google Calendar). Соціальні мережі і влоги. Віртуальні лабораторії [3].

– Виклики та рішення. Інформаційне перевантаження студентів. Проблема самодисципліни та цифрових залежностей. Стратегія «спрямованого» самоосвітнього процесу [2].

3. Практична частина (40 хв)

Кейс 1. Використання цифрових ресурсів для самоосвіти

Ситуація: Викладачі отримують список студентів із різними рівнями мотивації. Вони мають скласти для кожного з них персоналізований освітній маршрут.

Завдання: Розробити модель цифрової самоосвіти для студента, який навчається на конкретній спеціальності.

Кейс 2. Як відстежувати ефективність самоосвітньої діяльності студента?

Ситуація: Викладачем зафіксовано, що студент проходить онлайн-курси, читає навчально-професійну й наукову літературу, але не може пояснити конкретні факти або застосувати знання на практиці.

Завдання: Які інструменти можуть допомогти викладачу оцінити реальні результати самоосвіти студента?

Кейс 3. Академічна доброчесність і ШІ

Ситуація: Студенти активно використовують ChatGPT для написання робіт, але перед викладачами постає проблема оцінка реальних знань студентів.

Завдання: Які методи можна застосувати, щоб забезпечити критичне мислення студентів, а не механічне копіювання?

4. Підбиття підсумків і дискусія (20 хв)

– Висновки з обговорення кейсів.

– Спільне формулювання методичних рекомендацій в організації педагогічної підтримки самоосвітньої діяльності студентів.

– Обговорення можливих спільних ініціатив щодо підтримки самоосвіти студентів.

Розвиток цифрового освітнього простору відкриває нові можливості для самоосвіти студентів, але водночас потребує комплексного підходу до її педагогічної підтримки. Важливим завданням викладачів є формування у студентів навчальної автономії, навичок критичного мислення та інформаційної грамотності, що дозволяє їм ефективно працювати з цифровими ресурсами. Використання сучасних освітніх платформ, штучного інтелекту та цифрових інструментів планування може знач-

но підвищити ефективність самоосвітньої діяльності студентів, однак потребує розробки чітких методичних рекомендацій та індивідуальних освітніх маршрутів. Педагогічна підтримка самоосвітньої діяльності студентів має ґрунтуватися на поєднанні наставництва, фасилітації та цифрового супроводу, що дозволить не лише мотивувати студентів до самоосвіти, а й забезпечити їхню професійну реалізацію у сучасних умовах. Презентований семінар став платформою для обговорення сучасних підходів до підтримки самоосвіти студентів у цифровому середовищі, сприяючи обміну досвідом між викладачами та формуванню практичних рішень для ефективного впровадження цифрових інструментів у навчальний процес.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жукевич І.П., Спірічева О.В. Роль самоосвіти в процесі дистанційного навчання. *Young Scientist*. 2021. № 7 (95). С. 13–15.
2. Іванова Г.І., Лаврентьева О.О. Наукова організація розумової праці студентів як дієвий інструмент підвищення показників здоров'я майбутніх фахівців. Технології здоров'язбереження: теорія і практика: колективна монографія /за заг. ред. професора Л.М. Рибалко. Полтава : НУПП, 2021. С. 65–79.
3. Ковальчук А.В. Удосконалення навчальних програм підготовки педагогів професійного навчання у контексті цифровізації освітнього процесу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*. 2024. Вип. 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2024-6-09-02>
4. Письменна О.М. Використання технологій змішаного навчання в підготовці студентів медичних коледжів. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2022. С. 210–212.

Журавель Ю. В.

к.е.н., докторант Національного університету
«Львівська політехніка»,
викладач Львівського державного
коледжу харчової та переробної промисловості
Національного університету харчових технологій,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0003-4065-540X

ОСВІТНЯ ЕМІГРАЦІЯ ТА ІМІГРАЦІЯ УКРАЇНИ

Події останніх років, включаючи війну та економічні трансформації, істотно вплинули на тенденції міграції, зокрема в освітній сфері. Зі збільшенням міжнародної інтеграції та партнерства, особливо в рамках Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, зростає потреба в аналізі ефективності обмінних програм, співпраці між університетами, і впровадженні освітніх стандартів, які б сприяли інтеграції української освіти в глобальний контекст. Важливу роль відіграє держава у стимулюванні повернення висококваліфікованих фахівців, що навчалися за кордоном, і впровадження інноваційних підходів у освітній процес відповідно до міжнародних вимог і потреб. За цих умов виникає важливість розроблення державної політики, яка б враховувала всі аспекти освітньої міграції, включаючи легалізацію іноземних дипломів, створення сприятливих умов для іноземних студентів в Україні та формування адекватної системи підтримки для студентів, які виїжджають за кордон. Ці заходи мають на меті не тільки підвищити привабливість українських вищих навчальних закладів, але й сприяти розвитку національної освіти та наукового потенціалу.

З зазначених аспектів слід звернути увагу на діяльність закладів освіти з міжнародним статусом. Процес утворення міжнародних шкіл в Україні розпочався з 2000-х років. Їх специфікою є акредитація спеціальними міжнародними або урядовими структурами країн, які вони представляють. В Україні до 2022 року таких шкіл налічувалось близько 15, у тому числі з представництвом країн Франції, Німеччини, Великої Британії, США. У перший рік повномасштабного російського вторгнення деякі з них припинили діяльність, але згодом її відновили з облаштуванням бомбосховищ. Навчання у міжнародних школах, як правило, є вартісним. Для прикладу, навчання у Печерській міжнародній школі м. Київ на рік складає близько 24 тис. дол. США, Міжнародній школі «Меридіан» м. Київ – 6-10 тис. дол. США залежно від типу класу (українського чи англійського) [1].

З 2006 року за ініціативи Міністерства освіти і науки України розпочала діяльність Міжнародна українська школа, яка надає можливість здобути освіту дистанційно для осіб-громадян України, які тимчасово перебувають за межами країни. Можливість здобуття атестату про загальну середню освіту є важливою ланкою на шляху збереження єдності українського суспільства, незважаючи від місця перебування. На

жаль, поки ефективність діяльності Міжнародної української школи є низькою і станом на середину 2024 року на рівні центральної влади виголошуються наміри масштабувати її діяльність для формування єдиної мережі українських шкіл за кордоном, відкриття її філій у тих державах, де перебуває найбільше «воєнних біженців» з України. За понад 2 роки повномасштабної війни такі наміри мали б набути реальних результатів.

Що стосується міжнародних університетів, то такий статус їм надає співфінансування декількох держав. Вітчизняні заклади вищої освіти часто в свої назви додають «міжнародний», вкладаючи в його зміст участь у різних формах міжнародного співробітництва. Міжнародні університети отримують право від Міністерства освіти і науки України надавати освітні послуги іноземцям, прийом яких відбувається за окремо затвердженими правилами, а навчання враховує мовну і культурну специфіку.

Безпосередніми повноваженнями у регулюванні питань, пов'язаних з навчанням іноземців в Україні, володіє структурний підрозділ Міністерства освіти і науки України – Український державний центр міжнародної освіти. Динаміка навчання іноземців в Україні вказує, що до повномасштабного російського вторгнення лише за період 2013-2014 (0,90) і 2019-2020 (0,95) років вона набула від'ємного значення, коли в інші роки кількість іноземних студентів постійно зростала (рис. 1). З 2022 року кількість іноземних студентів в Україні знизилась в 1,6 (2022-2021 роки) і 2,4 (2023-2021 роки) рази.

Рис. 1. Освітня еміграція та імміграція України, осіб, 2008-2023 роки, осіб

* Показник 2023 року для кількості студентів з України за кордоном – не остаточний.
Джерело: [2-5]

Як правило, в Україні навчаються громадяни Індії (станом на 2023 рік – 42,2 %, 2020 рік – 23,6 %), Китаю (15,8 % і 5,3 %), Марокко (15,6 % і 11,5 %), Нігерії (10,1 % і 5,5 %), Азербайджану (9,3 % і 6,0 %), Туркменістану (6,9 % і 7,0 %), Туреччини (6,2 % і 5,2 %), Єгипту (3,6 % і 4,0 %). Переважає денне навчання (понад 90 %), у той час як на програми академічної мобільності припадає лише 0,01 % від тих, хто навчається, на навчання в аспірантурі й докторантурі – 1,3 %, програми післядипломної освіти – 2,2 %. Такі показники розкривають потенціал вітчизняних закладів освіти в наданні різних освітніх послуг іноземцям, не лише за основним навчанням, у період повоєнного відновлення.

Регіональний зріз аналізу освітньої імміграції в Україні (рис. 2) дозволяють аналізувати показники до 2023 року. Вони вказують, що станом до 2021 рік у кількісному аспекті найбільше іноземців навчалось у м. Київ, Харківській, Львівській, Дніпропетровській, Одеській, Запорізькій областях. У 2023 році ці регіони зберегли лідерство за кількістю іноземних студентів, більшість з яких продовжує перебувати в Україні через потребу завершення навчання. Однак такі регіони, як Львівська, Тернопільська, Закарпатська, Вінницька, зважаючи на потенціал їхньої вищої освіти та кращі безпекові умови, мали б нарощувати свою участь у наданні послуг іноземним туристам. Натомість, їхня вагомість є незначною (за показником частки студентів -іноземців до загальної чисельності студентів ЗВО). Особливим скороченням вирізняється Львівська область.

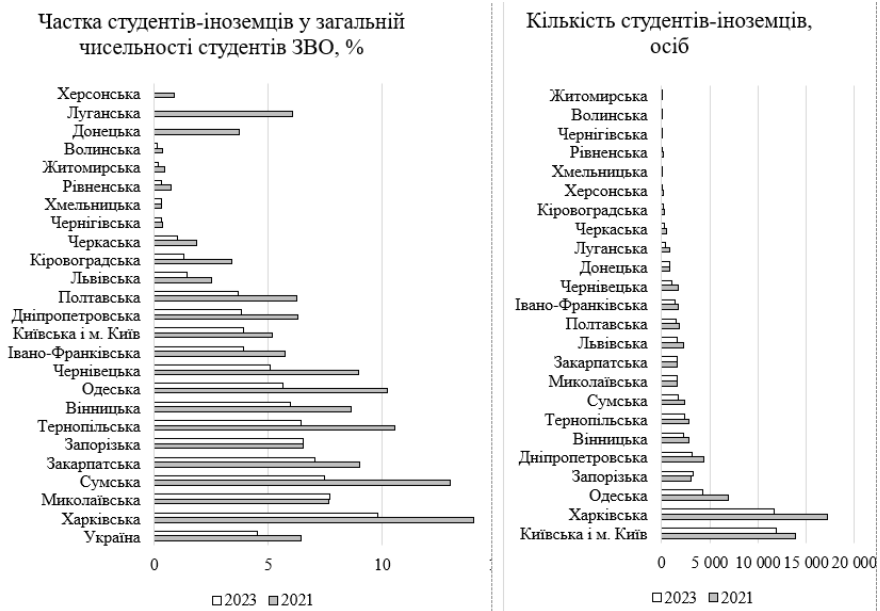

Рис. 2. Освітня імміграція в регіонах України, 2021, 2023 н.р.

Джерело: [3-4]

Найбільша кількість іноземців навчається у таких закладах вищої освіти, як Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харківський національний медичний університет, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця (м. Київ), Одеський національний медичний університет, Запорізький державний медичний університет, Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, Дніпровський державний медичний університет, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, Буковинський державний медичний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Явне домінування медичної ос-

вітньої підготовки вказує на вплив наявності спеціалізованого закладу вищої освіти на притягування іноземного споживача та пропозиції конкурентоспроможних освітніх послуг.

На основі аналізу сучасних освітніх міграційних тенденцій в Україні можна визначити ключові шляхи подальшого розвитку національної освітньої системи у контексті глобалізації. Враховуючи зростання міжнародного співробітництва та обміну знаннями, вирішення цих питань сприятиме підвищенню якості освітніх послуг та розширенню наукового потенціалу країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волошин М. Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном: 24. Освіта (18.09.2023). URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyini-skilki-uchiteliv-studentiv_n2394182
2. Іноземні студенти в Україні. Міністерство освіти і науки України. Український державний центр міжнародної освіти. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>
3. Освіта : Статистична інформація : Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Іноземні студенти в Україні під час війни (2022-2023): Міністерство освіти і науки України. Український державний центр міжнародної освіти. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/uk/international-students-in-ukraine-during-wartime-2022-2023/>
5. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року (21.01.2019). CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>.

Кириченко Г. В.

Кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри національної безпеки, менеджменту
та публічного адміністрування,
Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-1067-8758

«ДІЯ.ОСВІТА» – ІННОВАЦІЙНА УКРАЇНЬСКА ОСВІТНЯ ПЛАТФОРМА

Сьогодні цифрові технології глибоко проникли у всі сфери життя суспільства, стали невід'ємною частиною кожного дому, шкіл, лікарень, закладів вищої освіти, установ, організацій і підприємств. Науковці прогнозують, що їхній розвиток набуватиме ще більшої динаміки. Зокрема, запроваджені через пандемію COVID-19 карантинні обмеження, військова агресія росії проти України та окупація частини територій значно прискорили поширення інформаційно-комунікаційних технологій. Особливо стрімко вони впроваджуються у сфері освіти.

Цифровізація освіти, зокрема, та інших сфер життя суспільства передбачає розвиток цифрової культури, яка допомагає ефективно використовувати нові можливості та гармонійно інтегруватися в інформаційне середовище. Цифрова культура охоплює розуміння сучасних інформаційних технологій, вміння працювати з інформацією, приймати обґрунтовані рішення та правильно застосовувати їх у повсякденному житті. Вона стосується не лише використання смартфонів чи «розумних» пристроїв, а й опрацювання великих обсягів даних, електронного навчання, моделювання, аналізу статистичних показників, графічного редагування та створення цифрових продуктів.

Цифровізація освіти – це навчальна та виховна діяльність, заснована на переважно цифровій формі подання інформації навчального та управлінського характеру, а також актуальних технологіях її зберігання та обробки, що дозволяє суттєво підвищити якість освітнього процесу та управління ним на усіх рівнях [1].

Проект Концепції, який визначає стратегічні напрями цифрового розвитку та цифрової трансформації освіти і науки в Україні було презентовано на площадці Всеукраїнського форуму «Україна 30. Освіта і наука», який відбувся 31 травня – 02 червня 2021 р. Метою Концепції є «...використання цифрових технологій для трансформації процесів у системі освіти і науки з метою їх спрощення, автоматизації та зручності для користувачів». Відповідно до її положень «сьогоднішня система освіти і науки має зазнати докорінних цифрових змін та відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу» [2].

Проте ще раніше, у січні 2020 року, була запущена державна платформа «Дія.Цифрова освіта», спрямована на підвищення рівня цифрової грамотності українців. Вона стала частиною національного проекту Дія та була дієвим кроком до масштабної цифровізації освіти в Україні. Платформа забезпечує доступ до цифрограму (тестування цифрової грамотності для визначення рівня знань); освітніх серіалів (безкоштовні курси у форматі відеоуроків з тестами та практичними завданнями); курсів з цифрової грамотності для різних груп населення: школярів, вчителів, держслужбовців, підприємців, людей старшого віку тощо [3].

Розробкою освітніх серіалів для платформи займаються в українській студії онлайн-освіти EdEra (Education Era), яка створює сучасні цифрові навчальні матеріали, онлайн-курси та інтерактивні підручники. Також, підтримку в розробці надають компанії Google, Microsoft, Академія ДТЕК, CISCO та інші. Проект реалізується за підтримки швейцарсько-української програми EGAP та фінансової підтримки Швейцарської агенції з розвитку співробітництва, що виконується Фондом Східна Європа та Фондом Innovabridge. Розробники проекту поставили собі за мету – навчити українців цифровій грамотності. Безкоштовний доступ до контенту на Національній онлайн-платформі цифрової грамотності є одним із шляхів досягнення цієї мети. Автори освітніх програм, серіалів та курсів в рамках проекту спирались на загальноєвропейські стандарти викладання та оцінки цифрової компетентності. Зокрема, курс із базової цифрової грамотності спирається на Європейську рамку цифрової компетентності, яка створена для визначення ключових навичок, необхідних громадянам для ефективного використання цифрових технологій, DigComp (Digital Competence Framework). В основі курсу із цифрової грамотності для вчителів – Європейська рамка цифрових компетенцій для освітян DigComp Edu.

Платформу «Дія.Освіта» було офіційно презентовано 22 грудня 2022 року. Вона стала оновленою версією проекту «Дія.Цифрова освіта», який був спрямований переважно на розвиток цифрової грамотності. Нова платформа розширила свої можливості, додавши курси з професійної перепідготовки, кар'єрного розвитку та адаптації до сучасних викликів ринку праці [4]. Платформа «Дія.Освіта» була оновлена за ініціативи Міністерства цифрової трансформації України за підтримки Google.org та Фонду Східна Європа.

Освітні серіали розробляли експерти сучасної освіти та галузеві фахівці, враховуючи положення Нового міжнародного порядку денного з навчання дорослих на 2021-2030 роки – офіційного документа, ухваленного Радою ЄС, який унаочнює доцільність запровадження цілісного підходу до забезпечення освіти дорослих із урахуванням потреб усіх категорій населення, що навчається [5].

Мінцифра співпрацює з Національним агентством кваліфікацій, щоб цифрова грамотність стала обов'язковою компетенцією в професійних стандартах, а також для створення нових цифрових спеціальностей.

«Дія.Освіта» – це доступний та інклюзивний старт для опанування нової професії. Звісно, одного курсу недостатньо, щоб одразу стати

кваліфікованим фахівцем, проте платформа допомагає визначитися з вибором професії, зрозуміти її особливості, виклики та отримати базові навички. У сучасному світі діє принцип Lifelong learning (навчання впродовж життя), і «Дія.Освіта» надає можливість кожному безоплатно та зручно реалізовувати цей підхід у своїй професійній сфері.

Загалом стратегія цифрової трансформації освіти і науки в Україні націлена на те, щоб створити єдину освітню екосистему, яка допоможе:

- інтегрувати сучасні цифрові технології у навчальний процес і наукову діяльність;
- підвищити рівень цифрової грамотності громадян;
- створити доступну та інклюзивну освіту, незалежно від місця проживання чи соціального статусу;
- розвинути форми онлайн-освіти та дистанційного навчання;
- впровадити автоматизовані системи управління в закладах освіти;
- забезпечити підтримку цифрових інновацій та розвиток нових компетенцій для сучасного ринку праці.

Зважаючи на основні цілі стратегії цифрової трансформації освіти і науки, можна з впевненістю стверджувати, що на сьогодні Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія.Освіта» виступає потужним та інноваційним інструментом реалізації даної стратегії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kyrychenko G., Kucherenko V. Problems of introducing digitalization into the Ukrainian education system National Resilience as a strategy for ensuring national security: military challenges and the latest concepts of the international security environment. Monograph. Opole: Academy of Applied Sciences University of Management and Administration in Opole. 2023. ISBN 978-83-66567-52-8; p. 280-289.
2. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-monzaproshuye-do-gromadskogo-obgovorenniya>.
3. Положення про Єдиний державний портал цифрової освіти «Дія.Освіта». Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2021 р. № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.02.2025 р.)
4. Офіційний сайт Дія.Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua>
5. Резолюція Ради про новий європейський порядок денний щодо навчання дорослих на 2021-2030 роки. URL: <https://cutt.ly/g3uJPGj>.

Коваленко Д. В.

Аспірант,
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ІТ-РИНКУ В ХХ СТ.

Ринок інформаційних технологій (ІТ) сформувався в ХХ ст. як одна з найінноваційніших і динамічних галузей економіки. Розвиток ІТ супроводжувався створенням мейнфреймів, появою персональних комп'ютерів і мережових технологій, що змінили способи зберігання, передачі та обробки інформації. Кожен етап розвитку ІТ не лише сприяв технологічному прогресу, але й трансформував економічні та соціальні структури.

Зародження ІТ-ринку прискорило глобалізацію, створюючи нові можливості для міжнародної торгівлі й співпраці, а також сприяло підвищенню ефективності бізнес-процесів і розвитку нових галузей економіки. Це призвело до переходу до цифрової економіки, де інновації стали основним драйвером розвитку.

Перший етап: 40-50-ті рр. ХХ ст. – витоки сучасного ринку ІТ. ІТ як галузь почали формуватися в середині ХХ ст., зокрема через розробку електронних обчислювальних машин для наукових і військових цілей під час Другої світової війни. Потреба в обробці великих обсягів даних, зокрема для криптографії та балістичних розрахунків, призвела до появи перших комп'ютерів. Одним з таких був «ENIAC» (1946), перша електронна обчислювальна машина, що виконувала обчислення в 1000 разів швидше за попередні пристрої [1].

У 1951 р. з'явився «UNIVAC 1», перший комерційний комп'ютер, який використовувався для обробки економічних та статистичних даних і став символом можливості використання комп'ютерів у бізнесі та економіці. Велика Британія в 1949 р. створила «EDSAC», перший комп'ютер, що реалізував зберігання програм у пам'яті, що значно знизило витрати на програмування і стимулювало інтерес до комп'ютерів як універсальних обчислювальних машин [2].

У 1950-ті рр. також з'явилися перші мови програмування, зокрема «FORTRAN» (1957), що дозволяв створювати складні програми для наукових обчислень, і «LISP» (1958), для обробки символічних даних та штучного інтелекту [3].

Цей період став основою для розвитку сучасних комп'ютерних систем та інформаційних технологій.

Другий етап: 60-70-ті рр. ХХ ст. – розвиток обчислювальних систем та мейнфреймів. 60-70-ті рр. ХХ ст. стали періодом широкого впровадження мейнфреймів, які стали основними обчислювальними системами для великих організацій. Мейнфрейм — високопродуктивний комп'ютер для централізованої обробки даних, що міг одночасно обслуговувати кількох користувачів і обробляти великі обсяги інформації. У 1964 р. компанія IBM представила серію «IBM System/360», яка стала першою сумісною

лінією мейнфреймів, що дозволяла модернізацію без повної заміни обладнання [4].

Компанії «Honeywell», «Burroughs», «CDC» і «UNIVAC» також розпочали випуск мейнфреймів, підвищуючи конкуренцію на ринку. Ці технології використовувалися для обробки даних та автоматизації бізнес-процесів у великих корпораціях і урядових установах.

Також цей період відзначився появою перших персональних комп'ютерів. У 1975 році було засновано Microsoft, а в 1976 – Apple, що стало важливими кроками в розвитку комп'ютерних пристроїв і програмного забезпечення [5].

У 1971 р. Intel представила перший комерційний мікропроцесор «4004», а в 1974 — 8-бітний «8080», що стало основою для персонального комп'ютера «Altair 8800» [6].

Розвиток мейнфреймів та мікропроцесорів заклав основи сучасної ІТ-індустрії.

Третій етап: 80–90-ті рр. XX ст. – персоналізація обчислювальної техніки. 80-90-ті рр. XX ст. стали періодом переходу до персоналізації обчислювальної техніки. У 1981 р. «IBM» випустила «IBM PC» на мікропроцесорі «Intel 8088» і з операційною системою «MS-DOS», що дозволило створювати сумісні пристрої, сприяючи швидкому поширенню ПК. У 1984 р. «Apple» представила «Macintosh 128K», перший комп'ютер із графічним інтерфейсом, що полегшив користування для непрофесіоналів [7].

Програмне забезпечення також розвивалося: компанія «Microsoft» домінувала, випустивши «Windows 1.0» у 1985 р. та зміцнивши позиції на ринку персональних комп'ютерів. Важливими продуктами були також «Lotus 1-2-3» для бізнесу та програми Adobe, засновані трохи раніше, у 1982 р. [8].

У 80-х рр. XX ст. також відбувалося активне впровадження локальних мереж («LAN») у корпоративному середовищі, а технології Ethernet і TCP/IP стали основою сучасного Інтернету. У 1989 р. Тім Бернерс-Лі створив Всесвітню павутину, яка в 1991 р. стала доступною для широкого загалу [9].

90-ті рр. XX ст. стали часом масового поширення ПК серед побутових користувачів. «Compaq» та «Dell» зміцнили свої позиції, а «Apple» відновила популярність завдяки «iMac». Інтернет став доступнішим, завдяки браузерам як «Netscape Navigator» і «Internet Explorer», що призвело до зростання ринку веб-додатків. Комерціалізація Інтернету призвела до створення великих порталів, таких як Yahoo, та онлайн-магазинів, як Amazon.

У 1998 р. було засновано Google, яке завдяки алгоритму PageRank змінило підхід до пошуку в Інтернеті, ставши стандартом для пошукових систем. Персоналізація комп'ютерів і розвиток Інтернету у 90-х роках створили основи для розвитку мобільних пристроїв, соціальних мереж та хмарних технологій [10].

Отже, у XX ст. ІТ-ринок пройшов три етапи розвитку: 40-50-ті рр. – зародження галузі; 60-70-ті рр. – поява обчислювальних систем і мейнф-

реймів; 80-90-ті рр. – поширення персональних комп'ютерів і програмного забезпечення. Ринок ІТ не лише змінював технологічні стандарти, але й трансформував економічні моделі та соціальні відносини, створюючи нові можливості для бізнесу, оптимізації стратегій і розвитку міжнародних зв'язків. Технологічні інновації значно знизили бар'єри для виходу на міжнародні ринки, сприяючи глобалізації та економічній інтеграції.

Таким чином, ІТ у ХХ ст. заклали основу для сучасного цифрового світу, де інновації продовжують впливати на всі сфери життя. Знання історії розвитку ІТ допомагає прогнозувати майбутні зміни та адаптуватися до нових технологічних реалій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. The ENIAC Story. Waybackmachine : Internet archive : офіц. сайт. URL : <https://web.archive.org/web/20110814181522/http://ftp.arl.mil/~mike/comphist/eniac-story.html>. Дата звернення : 21.02.2025.
2. EDSAC - Electronic Delay Storage Automatic Calculator. The National Museum of Computing (TNMOC) : офіц. сайт. URL : <https://www.tnmoc.org/edsac>. Дата звернення : 21.02.2025.
3. McCarthy J. Recursive functions of symbolic expressions and their computation by machine, Part I. ACM. Digital Library : офіц. сайт. URL : <https://dl.acm.org/doi/10.1145/367177.367199>. Дата звернення : 21.02.2025.
4. Padegs A. System/360 and Beyond. URL : <https://www.ece.ucdavis.edu/~vojin/CLASSES/EEEC272/S2005/Papers/Padegs-IBM360-sep81.pdf>. Дата звернення : 21.02.2025.
5. Everett L. Apple vs. Microsoft: The Rivalry That Shaped the Tech Industry (1976-2024). 2024, 18 October. SCOOP : сайт. URL : <https://applescoop.org/story/apple-vs-microsoft-the-rivalry-that-shaped-the-tech-industry-1976-to-2024>. Дата звернення : 21.02.2025.
6. Altair 8800: The Computer that Sparked the Microcomputer Revolution. 2024, 17 July. History of Computers : офіц. сайт. URL : <https://historyofcomputers.eu/hardware/altair-8800/>. Дата звернення : 21.02.2025.
7. Macintosh 128K: Technical Specifications. Apple.com : офіц. сайт. URL : <https://support.apple.com/uk-ua/112190>. Дата звернення : 21.02.2025.
8. Edwards B. 35 Years of Microsoft Windows: Remembering Windows 1.0. 2020, 20 November. How-To Geek : офіц. сайт. URL : <https://www.howtogeek.com/700661/35-years-of-microsoft-windows-remembering-windows-1.0/>. Дата звернення : 21.02.2025.
9. Youm B., Park J. TCP/IP PROTOCOL OVER IEEE-1394 NETWORK FOR REAL-TIME CONTROL APPLICATIONS. ScienceDirect : офіц. сайт. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1474667016370604>. Дата звернення : 21.02.2025.
10. Bellis M. The History of Google and How It Was Invented. Computer Scientists Larry Page and Sergey Brin. 2020, 29 January. ThoughtCo : офіц. сайт. URL : <https://www.thoughtco.com/who-invented-google-1991852>. Дата звернення : 21.02.2025.

Шикиринська О. В.

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця

Єлизавета Панченко

Вінницький державний педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця
ORCID: 0009-0009-3914-3467

ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ГРУ ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

У сучасному світі, де технології та інформація стали невід’ємною частиною життя, традиційні методи навчання часто втрачають свою ефективність, особливо для дітей дошкільного віку. Діти народжуються допитливими та активними, і саме через гру вони найкраще пізнають світ. Гейміфікація – використання ігрових механізмів у освітньому процесі – стає потужним інструментом для розвитку дитини, роблячи навчання цікавим, мотивуючим та ефективним. Цей підхід не лише допомагає дітям засвоювати нові знання, а й розвиває їхні соціальні, емоційні та когнітивні навички, готуючи їх до майбутніх викликів.

Гра є природною формою діяльності для дітей. Через неї вони розвивають соціальні навички, емоційний інтелект, креативність та логічне мислення [1, с. 45]. Для дошкільнят гра – це не просто розвага, а спосіб пізнання світу. Діти вчаться взаємодіяти з оточуючим середовищем, розуміти причинно-наслідкові зв’язки та вирішувати проблеми. Наприклад, коли дитина грає у «магазин», вона не лише розвиває уяву, а й вчить основи математики, вміння рахувати гроші та взаємодіяти з іншими. Гейміфікація дозволяє інтегрувати елементи гри в освітній процес, що робить його більш захоплюючим. Наприклад, математичні завдання можуть стати квестами, де кожна правильна відповідь наближає дитину до розгадки таємниці. Вивчення мови може перетворитися на подорож у світ казкових персонажів, де кожне нове слово – це крок до порятунку героя. Такі підходи роблять навчання не лише ефективним, а й веселим, що особливо важливо для дітей дошкільного віку, які ще не можуть довго концентруватися на одному завданні.

Гейміфікація базується на кількох ключових принципах, які роблять навчання більш привабливим для дітей. По-перше, це участь через механіку гри. Діти сприймають навчання як гру, що підвищує їхню зацікавленість. Наприклад, вивчення кольорів чи форм може стати частиною пригодницької історії, де кожна правильна відповідь наближає дитину до розгадки таємниці. Це стимулює їхню допитливість і бажання дізнавати-

ся більше. По-друге, це система винагород. Зірочки, значки чи медалі за успішне виконання завдань мотивують дітей досягати нових результатів. [2, с.102]. Це створює відчуття успіху та заохочує їх до подальшого навчання. Наприклад, у цифрових додатках для навчання діти можуть отримувати віртуальні нагороди за правильні відповіді, що робить процес навчання більш інтерактивним і захоплюючим.

Третій принцип – це сторітелінг, або використання казкових сюжетів та персонажів. Наприклад, дитина може «рятувати» казкове королівство, вивчаючи природу чи математику. Такі історії допомагають краще засвоювати матеріал і роблять процес навчання цікавим. Діти легше запам'ятовують інформацію, коли вона подається у вигляді захоплюючої історії, а не сухого факту. Четвертий принцип – це змагання та співпраця. Групові ігри розвивають навички командної роботи, а дружнє змагання стимулює досягнення цілей. Діти вчаться підтримувати одне одного, розподіляти обов'язки та працювати разом для досягнення спільного результату. Наприклад, у грі, де діти мають разом побудувати «місто», вони розвивають навички спілкування, планування та вирішення проблем. П'ятий принцип – це рівневий підхід. Поступове ускладнення завдань дозволяє дітям відчувати себе впевнено, відкриваючи нові рівні складності. Це допомагає їм розвивати навички критичного мислення та впевненість у своїх силах. Наприклад, у математичних іграх діти можуть починати з простих завдань на додавання, а потім переходити до більш складних дій, таких як множення чи ділення.

Гейміфікація має безліч переваг для дошкільнят. По-перше, вона підвищує мотивацію. Ігри роблять навчання цікавим, що стимулює дітей до активного засвоєння знань. Наприклад, система винагород і рівнів допомагає дітям відчувати прогрес і прагнути до нових досягнень. Це особливо важливо для дітей, які ще не можуть довго концентруватися на одному завданні. По-друге, гейміфікація розвиває соціальні навички. Групові ігри вчать дітей співпрацювати, вирішувати конфлікти та підтримувати одне одного. Це важливо для їхньої адаптації до школи та майбутнього життя в суспільстві. Наприклад, у грі, де діти мають разом побудувати «місто», вони розвивають навички спілкування, планування та вирішення проблем. По-третє, гейміфікація сприяє розвитку когнітивних здібностей. Логічні ігри, головоломки та задачі розвивають пам'ять, увагу та аналітичне мислення. Наприклад, математичні ігри допомагають дітям краще засвоювати арифметику, а мовні ігри – розширювати словниковий запас. Четверта перевага – це емоційний розвиток. Через гру діти вчаться розуміти свої емоції та емоції інших, що формує емоційний інтелект. Це важливо для їхнього соціального розвитку та вміння будувати стосунки з іншими. Наприклад, рольові ігри, де діти грають різні персонажі, допомагають їм краще розуміти почуття інших людей.

Однак, гейміфікація може бути викликом для педагога. По-перше, важливо знайти баланс між грою та навчанням. Ігри не повинні перетворюватися на розвагу без освітньої цінності. Педагоги повинні ретельно планувати навчальний процес, щоб елементи гри доповнювали, а не замінювали навчання. По-друге, надмірне використання гаджетів може

негативно вплинути на здоров'я та соціальний розвиток дітей. Важливо знаходити баланс між цифровими та традиційними формами гри. Наприклад, діти повинні мати достатньо часу для рухливих ігор на свіжому повітрі, які розвивають фізичні навички та здоров'я. Третій виклик – це підготовка педагогів. Вихователі повинні володіти сучасними методиками гейміфікації та мати необхідний рівень цифрової компетентності, щоб створювати та ефективно інтегрувати ігри, створені за допомогою цифрових ресурсів для розвитку дітей. Це вимагає постійного навчання та професійного розвитку. До прикладу, в межах даної публікації зазначимо такі потужні у створенні інтерактивних ігор та вправ ресурси як Geniall.ly і Learningapps. Ресурс Learningapps є абсолютно безкоштовним, створеним спеціально для педагогів. За допомогою цього ресурсу вихователь може використовувати вже готові або ж створити власні, відповідно до індивідуальних особливостей дітей групи інтерактивні вправи та квести [4]. За допомогою ресурсу Geniall.ly вихователь має змогу створити динамічні, яскраві та різноманітні цифрові ігри для дошкільників [3].

Гейміфікація стає все більш популярною в дошкільній освіті, адже вона відповідає потребам сучасних дітей. Використання інтерактивних технологій, таких як віртуальна реальність чи цифрові платформи, відкриває нові можливості для навчання. Наприклад, віртуальні екскурсії дозволяють дітям «відвідувати» різні країни чи епохи, що робить пізнання більш захоплюючим. У майбутньому гейміфікація може стати основним інструментом для підготовки дітей до школи, розвиваючи їхню мотивацію, креативність та соціальні навички. Вона також може допомогти дітям більш ефективно адаптуватися до шкільного навчання, розвиваючи їхню самостійність та впевненість у собі.

Гейміфікація в дошкільній освіті — це не просто модний тренд, а потужний інструмент для розвитку дитини. Вона дозволяє зробити навчання цікавим, мотивуючим та ефективним, розвиваючи не лише інтелектуальні, а й соціальні та емоційні навички. У майбутньому гейміфікація може стати основним підходом до навчання, який допоможе дітям пізнавати світ у легкий та захоплюючий спосіб.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ковальчук О. В. Гейміфікація в освіті: теорія та практика. Харків: Основа, 2019. 180 с.
2. Пометун О. І. Сучасні освітні технології: від теорії до практики. Київ: Шкільний світ, 2017. 300 с.
3. Шикиринська О. Методичні аспекти ознайомлення майбутніх вихователів з ресурсом Geniall.ly для створення інтерактивного контенту. Матеріали III Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021». Київ, 2021. с. С.101-103.
4. Шикиринська О.В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання //«Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. p. 60–63.

Іліка В. В.

к.м.н., доцент,
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0002-3714-9883

Гарвасюк О. В.

к.м.н., доцент,
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0002-1936-2015

ІННОВАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ: РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПАТОМОРФОЛОГІЇ

Цифровізація освіти є одним із ключових трендів сучасності, що забезпечує доступ до знань, інтерактивність та зручність навчального процесу [1, с. 27; 2 с. 189; 3, с. 1]. У медичній освіті, зокрема патоморфології, цифрові технології відкривають нові можливості для вивчення тканин та патологічних процесів за допомогою віртуальних моделей, цифрових мікроскопів та баз патологічних випадків [4, с 78].

Мета дослідження визначити вплив цифрових технологій на якість навчального процесу у патоморфології, а також визначити ефективність впровадження сучасних цифрових інструментів у практику медичної освіти.

Цифрова трансформація освіти стала важливим напрямом розвитку сучасної освіти, в тому числі в медичних дисциплінах Серед основних переваг цього процесу можна виділити доступність, інтерактивність, а також оптимізацію навчального процесу [5, с. 1; 6, с. 99]. Цифрові технології активно впроваджуються в патоморфологію, що дає можливість значно покращити навчальний процес, підвищити точність діагностики та зменшити витрати на використання фізичних лабораторних препаратів.

Сучасні освітні парадигми, такі як дистанційне та змішане навчання, забезпечують максимальну доступність знань і можливість навчатися в будь-який час і з будь-якої точки світу. Дистанційне навчання дозволяє студентам медичних спеціальностей отримувати теоретичні знання через онлайн-платформи, такі як Zoom, Microsoft Teams, або Moodle. Викладачі можуть проводити лекції, створювати електронні підручники та тести, а студенти отримують зручний доступ до матеріалів, виконують завдання і перевіряють свої знання онлайн. Змішане навчання поєднує переваги традиційних очних занять і дистанційних методів, що дозволяє оптимізувати час і ресурси, одночасно забезпечуючи ефективність як практичної, так і теоретичної підготовки [7, с. 176; 8, с. 91].

Цифрові інструменти відіграють важливу роль у розвитку медичної освіти. Одним із таких інструментів є використання навчальних платформ, на яких можна створювати курси з інтерактивними завданнями, тестами та автоматизованою перевіркою знань [7, с. 176]. Віртуальні лабораторії дозволяють студентам проводити лабораторні роботи, до-

сліджуючи тканини і патологічні процеси, не покидаючи своїх домівок [9, с. 281]. Наприклад, за допомогою цифрових мікроскопів можна спостерігати гістологічні препарати в реальному часі, що дозволяє значно покращити якість практичних занять. Студенти також мають доступ до онлайн-баз патологічних випадків, що дає їм змогу вивчати реальні клінічні ситуації та обговорювати їх із викладачами та іншими студентами.

Інструменти цифровізації у патоморфології, такі як цифрові мікроскопи з можливістю онлайн-спостереження за препаратами, значно змінюють підхід до навчання. Вони дають змогу викладачам проводити заняття в реальному часі, а студентам — спостерігати за процесом аналізу та дослідження гістологічних зразків. Водночас технології, як-от 3D- та VR-моделювання, дозволяють створювати реалістичні візуалізації патологічних процесів, які студенти можуть вивчати в деталях, розглядаючи їх з різних ракурсів. Віртуальні тренажери та симулятори дають можливість студентам медичних навчальних закладів тренувати свої навички діагностики без необхідності використовувати фізичні зразки або препарати [10].

Практичні аспекти впровадження цифрових технологій в патоморфологію включають організацію дистанційних лабораторних занять, де студенти можуть працювати з цифровими зображеннями тканин і гістологічними препаратами. Це дозволяє отримати практичний досвід без необхідності фізичної присутності в лабораторії. Інтерактивні навчальні платформи з автоматичною оцінкою знань також є важливим елементом, що забезпечує зручність навчання і допомагає студентам отримувати негайний зворотний зв'язок щодо виконаних завдань [7, с. 177]. Віртуальні тренажери для навчання діагностиці патологій на основі цифрових моделей дозволяють студентам удосконалювати свої навички, тренуючи діагностичний процес.

Однією з головних переваг цифрового навчання є доступність актуальних навчальних матеріалів у будь-який час і з будь-якої точки світу. Студенти можуть ознайомлюватися з новими матеріалами, проводити аналіз, переглядати відеолекції і виконувати тести за власним графіком. Крім того, цифрові моделі патологій дозволяють студентам досягати більшої точності в діагностиці, оскільки вони можуть багаторазово переглядати зображення, порівнювати різні випадки та вивчати їх з різних аспектів. Цифрові технології також значно знижують витрати на фізичні лабораторні препарати, адже багато процесів можна відтворити у віртуальному середовищі.

Однак існують певні проблеми, пов'язані з впровадженням цифрових технологій в освіту. Однією з таких проблем є технічне забезпечення та доступ до обладнання. Висока вартість цифрових мікроскопів, VR-пристроїв та іншого обладнання обмежує їх використання в деяких навчальних закладах. Крім того, не всі студенти та викладачі мають достатній рівень цифрової грамотності, що потребує додаткових курсів і навчальних програм для підвищення кваліфікації. Важливо також розробити спеціалізовані курси із цифрових технологій для викладачів, щоб вони могли ефективно інтегрувати нові інструменти в навчальний процес [11, с. 16].

Щоб візуально відобразити вплив цифровізації на вивчення патоморфології студентами-медиками, ми підготували таблицю (таблиця 1), яка узагальнює ключові переваги та виклики цифрових технологій у медичній освіті.

Таблиця 1

Переваги та виклики цифрових технологій у медичній освіті

Аспект	Переваги	Виклики
Доступність	Можливість навчання в будь-який час і місці	Обмежений доступ до сучасного обладнання у деяких закладах
Інтерактивність	Використання віртуальних моделей, цифрових мікроскопів, VR-симуляцій	Потреба у навчанні викладачів та студентів цифровим технологіям
Практична підготовка	Віртуальні лабораторії, тренажери, доступ до баз патологічних випадків	Відсутність тактильного досвіду роботи з реальними зразками
Якість навчання	Підвищена точність діагностики завдяки багаторазовому перегляду матеріалів	Необхідність постійного оновлення програмного забезпечення
Фінансова ефективність	Зменшення витрат на фізичні лабораторні препарати	Висока вартість цифрових мікроскопів та VR-пристроїв
Методи навчання	Дистанційне та змішане навчання, інтеграція онлайн-платформ	Необхідність адаптації навчальних планів

Джерело: складено автором

Таким чином, цифрова трансформація освіти є важливим кроком у розвитку медичних дисциплін, зокрема патоморфології. Вона дає можливість не тільки підвищити якість навчання, а й зробити його більш доступним, гнучким і ефективним. Проте для успішної реалізації цих технологій потрібно вирішити низку технічних і освітніх проблем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В., Спирін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття». 2020. № 1. С. 27-36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36).
2. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. 2019. С. 188-197.
3. Кремень В. Г., Биков В. Ю., Ляшенко О. І., Литвинова С. Г., Луговий В. І., Мальований Ю. І., Пінчук О. П., Топузов О. М. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи. Науково-аналітична доповідь. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. 4(2). С. 1-49. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>.
4. Іліка В. В. Цифрова трансформація в медичній сфері України: здобутки та перспективи. Digital Transformations of Modernity: Proceedings of the

Multidisciplinary International Scientific-Practical Conference (January 24, 2022. Coimbra, Portugal). Chernigiv: REICST, 2022. С. 78-81

5. Іванчов П. В. та ін. Впровадження цифрових технологій в освітній процес медичних закладів вищої освіти. Академічні візії. 2023. № 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7868807>

6. Авраменко Я. М., Борзих О. А., Лавренко А. В., Герасименко Н. Д., Дігтяр Н. І., Белан О. В., Мормоль І. А., Кайдашев І. П. Цифровізація медичної освіти, досвід, виклики сьогодення. Вісник проблем біології і медицини. 2024. Вип. 2. С. 98-100. DOI: 10.29254/2523-4110-2024-2-173/addition-98-100.

7. Іліка В. В., Гарвасюк О. В., Доголіч О. І., Кулачек В. Т., Андрущак М. О. Роль інноваційних технологій у підвищенні якості медичної освіти. 2024. 24(1). С. 176-181. DOI: 10.31718/2077-1096.24.1.176.

8. V. V. Ilika, O. V. Ilika. Significance of Innovative Technologies in the Mechanism of Improving the Education Quality of Future Medical Professionals as Illustrated by Teaching the Discipline «Pathomorphology». Clinical and experimental pathology 2022. Vol.21, № 4 (82). P. 91-95. DOI:10.24061/1727-4338

9. Юрченко А. Віртуальна лабораторія як складова сучасного експерименту / А. Юрченко, Ю. Хворостіна // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2016. - Вип. 2. - С. 281-283. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_2_75

10. Віртуальна реальність в медицині – актуальне сьогодення та захоплюючі перспективи [Електронний ресурс] // Ужгородський національний університет. – Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/virtreal.htm>. – Дата звернення: 20.02.2025.

11. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи: монографія / Т. А. Васильєва та ін.; за заг. ред. Т. А. Васильєвої, Ю. М. Петрушенка. Суми: Сумський державний університет, 2022. 150 с.

Рябова Т. А.

к.е.н., доцент,

ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0001-6333-3118

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Сучасні цифрові технології кардинально змінюють підходи до освіти, зокрема методи її просування. Соціальні мережі стали важливим інструментом маркетингових комунікацій, що дає змогу освітнім установам досягати ширшої аудиторії та залучати нових студентів. Актуальність використання соціальних мереж у сфері освіти зумовлена їхньою доступністю, інтерактивністю та можливістю таргетованого впливу на потенційних слухачів [1].

Соціальні мережі є потужним інструментом маркетингу, що дозволяє залучати, інформувати та утримувати аудиторію. До основних платформ для просування освітніх послуг належать Facebook, Instagram, YouTube, LinkedIn та TikTok. Кожна з них має свої особливості, що дозволяють використовувати різні підходи для взаємодії з цільовою аудиторією. Наприклад, Harvard University активно використовує Instagram і TikTok, створюючи короткі відео з викладачами та показуючи студентське життя [2]. Це дозволяє залучати молодіжну аудиторію та створювати довіру до університету.

Особливості просування освітніх послуг в онлайн-середовищі включають створення контенту, що викликає довіру, залучення експертів до ведення блогів та вебінарів, використання відеоформату для демонстрації навчального процесу та інтеграцію реклами через таргетовані кампанії. Open University (Великобританія) успішно застосовує персоналізовану рекламу в Facebook, яка адаптується до інтересів користувачів, а також використовує інтерактивні тести в Instagram Stories для залучення студентів.

Аналіз цільової аудиторії дозволяє налаштовувати комунікацію так, щоб вона відповідала потребам різних категорій студентів – від школярів до професіоналів, що прагнуть підвищити кваліфікацію. Наприклад, Projector, українська онлайн-школа дизайну та IT, ефективно взаємодіє зі своєю аудиторією через мему, інфлюенсер-маркетинг і гейміфікацію навчального процесу, що допомагає залучати більше студентів [3].

Ефективні стратегії використання соціальних мереж для просування освітніх послуг включають контент-маркетинг, платну рекламу, співпрацю з блогерами, організацію онлайн-заходів та інтерактивну взаємодію з користувачами. В Україні успішним кейсом є Prometheus, який під час пандемії COVID-19 розширив доступ до безкоштовних курсів через активне просування в Facebook, YouTube та Telegram, що допомогло залучити десятки тисяч нових слухачів [4].

Одним із найбільш яскравих прикладів використання SMM-стратегії є Projector. Ця онлайн-школа створила унікальну маркетингову модель, засновану на креативному підході до комунікації:

- Інфлюенсер-маркетинг – залучення провідних дизайнерів, маркетологів та IT-спеціалістів для промоції курсів через особисті рекомендації.

- Мемі та нестандартний візуал – гумористичні дописи, інтерактивний контент та неформальний стиль спілкування з аудиторією у Facebook, Instagram і Telegram.

- TikTok & Reels – короткі відео про навчальний процес, інтерв'ю з викладачами та випускниками, закулісні моменти навчання.

- Закриті ком'юніті – Telegram-канали та Discord-спільноти для студентів, що формують міцний бренд та лояльність аудиторії.

- Вірусні кампанії – запуск челенджів у соцмережах, наприклад, розбір реальних кейсів студентів та змагання на найкращу креативну ідею.

Закордонні практики демонструють важливість сторітелінгу, використання штучного інтелекту для аналізу поведінки користувачів та автоматизації маркетингових процесів. Наприклад, MasterClass (США) використовує celebrity-driven маркетинг, залучаючи відомих особистостей для навчальних курсів, що допомагає створювати вірусний ефект та підвищувати зацікавленість [5].

Рекомендації щодо вибору соціальних мереж залежать від специфіки освітніх послуг. Наприклад, для мовних курсів ефективними є TikTok та YouTube, для університетських програм – LinkedIn та Facebook, а для молодіжних проєктів – Instagram. Goethe-Institut (Німеччина) успішно використав TikTok, запустивши челендж #DeutschChallenge, що залучив тисячі учасників та значно підвищив популярність курсів.

Серед основних викликів використання соціальних мереж в освіті – висока конкуренція, необхідність постійного оновлення контенту, алгоритмічні зміни платформ та ризики поширення неправдивої інформації. Водночас перспективи розвитку цифрового маркетингу в освіті включають зростання використання відеоконтенту, персоналізованого підходу та інтеграцію з новітніми технологіями, такими як віртуальна реальність та штучний інтелект.

Соціальні мережі є невід'ємною частиною сучасної освітньої екосистеми. Вони відкривають широкі можливості для просування освітніх послуг, залучення студентів та формування бренду освітніх установ. Для ефективного використання необхідно розробляти комплексні стратегії, що поєднують контент-маркетинг, рекламу та інтерактивні методи взаємодії.

Успішне використання соціальних мереж в освітній сфері сприяє підвищенню доступності та якості навчання. На основі аналізу кейсів Harvard University, MasterClass, Prometheus, Goethe-Institut та інших можна зробити висновок, що комплексний підхід до цифрового маркетингу дозволяє значно розширити аудиторію освітніх послуг та зміцнити довіру до бренду навчального закладу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Top Digital Marketing Trends in 2023 to Promote an Online Course. Heights Platform. URL: <https://www.heightsplatform.com/blog/top-digital-marketing-trends-in-2023-to-promote-an-online-course> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Successful Social Media Marketers Focus on Customer Needs – Professional & Executive Development. Harvard DCE. URL: <https://professional.dce.harvard.edu/blog/successful-social-media-marketers-focus-on-customer-needs/> (дата звернення: 26.02.2025).

3. Дистрибуція контенту в Facebook та Linkedin: поради куратора Content Marketing. Projector – Creative & Tech Online Institute. URL: https://prjctr.com/mag/content_distribution (дата звернення: 26.02.2025).

4. Prometheus: 12 безкоштовних онлайн-курсів, присвячених подоланню викликів воєнного часу. Громадський Простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=prometheus-razom-iz-providnymy-hromadskymy-orhanizatsiyamy-krajiny-ta-za-pidtrymky-posolstva-ssha-v-ukrajini-stvoryt-12-bezkoshtovnyh-onlajn-kursiv-prysvyachenyh-podolannu-vykykiv-vojennoho-chasu> (дата звернення: 26.02.2025).

5. Brody P. MasterClass's Options for Product Placement and Celebrity Partnerships. Hollywood Branded Insider. URL: <https://blog.hollywoodbranded.com/masterclass-options-for-product-placement-and-celebrity-partnerships> (дата звернення: 26.02.2025).

Лучик С. Д.

д.е.н., професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0003-0757-1140

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

З розвитком дата-аналітики, штучного інтелекту, Інтернету-речей компанії та установи в Україні, як і в усьому світі, радикально змінюються, стають більш оцифрованими, з працівниками, які володіють інформаційними та цифровими компетенціями. Тому вища освіта в Україні переживає масштабну цифрову трансформацію. За визначенням Міністерства освіти і науки України цифрова трансформація у сфері освіти є комплексною роботою над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти, включно зі створенням безпечного електронного освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти, підвищення рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних [1]. Університети, академії, інститути стратегічно інвестують в інноваційні та цифрові технології, які покращують процеси викладання та навчання.

Підготовка фахівців для правоохоронних органів в Україні здійснюється закладами вищої освіти (ЗВО) з специфічними умовами навчання, які підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ (МВС) України. Від початку повномасштабного вторгнення жоден заклад вищої освіти МВС не припинив навчання. Всі ЗВО МВС України були оперативно переорієнтовані під умови воєнного стану, що забезпечило безперервність освітнього процесу.

Підготовки поліцейських обумовлена специфікою професії поліцейського. Зокрема, поліцейський повинен бути фізично розвинений, володіти тактичними навичками та військовою дисципліною, вміти виконувати завдання в умовах психічного та фізичного навантаження. Відповідно, навчання поліцейських відбувається в умовах суворой військової дисципліни. Також вища освіта для поліцейських призвана забезпечити глибокі юридичні знання, знання психології, знання інформаційних та комунікаційних технологій.

Однією з помітних тенденцій у сучасній поліцейській освіті є посилення практичної складової навчання. Значну роль у підготовці поліцейських відіграють методи навчання, засновані на реальних випадках (case study), які мали місце в їхній професійній діяльності. Для цього активно розробляються та впроваджуються комп'ютерні симулятори й віртуальні тренажери, зокрема для відпрацювання навичок стрільби. Все більше уваги приділяється тренінгам, під час яких курсанти отримують практичні навички шляхом виконання ситуаційних завдань. Сучасні патрульні поліцей-

ські використовують боді-камери — відеореєстратори, які закріплюються на одязі. Це обладнання створило нові можливості для аналізу робочих ситуацій і навчання. Відеоматеріали з таких камер стали ефективним інструментом для рефлексії, розгляду помилок та обговорення нестандартних ситуацій. Курсанти разом переглядають і аналізують записи складних або критичних інцидентів, що дозволяє отримувати цінний практичний досвід та вдосконалювати професійні навички.

Для опанування майбутніми правоохоронцями цифровими навичками ЗВО сьогодні пропонують низку інструментів, від онлайн-курсів до цифрових навчальних платформ. Цифрові ресурси включають електронні книги, вебінари, веб-сайти, соціальні мережі, хмарні обчислення, віртуальна реальність і штучний інтелект.

Відкриті освітні ресурси (OER) містять підручники, відеолекції та модулі курсів. OERs демократизують доступ до високоякісної освіти, сприяючи інклюзивності та розширюючи можливості курсантів і студентів. Наприклад, ресурс Дія.Цифрова Освіта пропонує для самостійного вивчення та перевірки знань освітні серіали «Кібергігієна для молоді», «Кібергігієна: як захиститися від фішингу», «Персональна кібергігієна», «Аналітик з кібербезпеки», «Кіберграм» тощо.

Хмарні платформи LMS пропонують неперевершену гнучкість для курсантів і студентів, які не мали можливості відвідати заняття. Така підвищена доступність відкриває двері кожному для досягнення освітніх цілей.

Онлайн-платформа професійного розвитку Prometheus пропонує ряд безкоштовних курсів, які надають можливість вивчити або поглибити знання і навички з програмування: «Програмування для всіх: основи Python», «Програмування на Java: програмне забезпечення», «Основи з програмування з HTML, CSS та JavaScript», «Python: Структури даних», «CS50: Вступ до штучного інтелекту з Python» тощо [2].

Інтернет платформа EdX дозволяє пройти курс з цифрової безпеки та прав людини, а також підтягнути знання англійської мови.

Великі дані та аналітика дають змогу викладачам персоналізувати навчання. Вони можуть пристосувати досвід до індивідуальних потреб курсантів і студентів, забезпечуючи кращу підготовку для кожного. Ця персоналізація покращується через використання штучного інтелекту, гейміфікації та інтерактивних інструментів навчання. Ці корисні та захоплюючі програми заохочують глибшу взаємодію та максимізують потенціал майбутніх фахівців. Це досягається завдяки індивідуальним стилям навчання.

Перехід до цифрового навчання вимагає і від викладачів ЗВО адаптації своїх методів навчання та впровадження нових технологій. Університети можуть підтримувати викладачів за допомогою вебінарів, тренінгів, постійної технічної підтримки та програм стимулювання, які заохочують інновації з новими технологіями. Онлайн-форуми, дискусії та інструменти в режимі реального часу об'єднують курсантів, студентів і викладачів, сприяючи обміну знаннями. Системи управління навчанням (LMS) спрощують керування курсами. Це дозволяє викладачам завантажувати матеріали та спілкуватися зі студентами через форуми, полегшує вза-

емодію, сприяє співпраці та надає цінні дані про успішність курсантів та студентів. Викладачі можуть проаналізувати ці дані, щоб визначити сфери, які потрібно вдосконалити, і адаптувати свої навчальні стратегії. LMS також може інтегруватися з іншими цифровими інструментами. Наприклад, засоби перевірки плагіату та онлайн-системи оцінювання. Це ще більше підвищує ефективність і результативність навчання.

Гнучкість у спілкуванні між викладачами і здобувачами вищої освіти значно покращилася за рахунок використання поштових сервісів, відеоконференцій і соціальних мереж, зокрема, WhatsApp, для організації спілкування між викладачами, персоналом, різними адміністративними підрозділами, здобувачами та іншими зацікавленими сторонами всередині ЗВО та за його межами.

Отже, в Україні триває цифрова трансформація вищої освіти. Для підготовки поліцейських сьогодні використовуються різні цифрові інструменти, які дозволяють надати курсантам і студентам не лише теоретичні знання з фаху, а й практичні навички. При використанні цифрових платформ, відеолекцій, штучного інтелекту слід визнавати їх певні обмеження та недоліки. Збереження людської взаємодії, жваві дискусії, обговорення здатні створити насичене та динамічне навчальне середовище, підготувати високоосвічених майбутніх фахівців, готових працювати з людьми, надавати їм допомогу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Цифрова трансформація освіти і науки. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki?tag=tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki> (дата звернення: 22.02.2024).
2. Prometheus: офіційний сайт. URL: <https://prometheus.org.ua/> (дата звернення: 23.02.2025).

Старченко С. В.

Викладач,
фаховий коледж ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Цифрова трансформація освіти є ключовим фактором розвитку сучасної освітньої системи, що визначає нові підходи до навчання, викладання та управління освітніми процесами. У статті розглядаються основні концептуальні засади цифрової трансформації освіти, її вплив на педагогічну практику, а також виклики, що постають перед освітніми закладами та суспільством.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидкою цифровізацією всіх сфер діяльності, зокрема й освіти. Використання новітніх технологій змінює традиційні моделі навчання та створює передумови для інноваційного розвитку освітньої сфери. Метою даного дослідження є аналіз теоретичних основ та практичних аспектів цифрової трансформації освіти, визначення її ключових напрямів та впливу на ефективність освітнього процесу.

Серед основних аспектів цифрової трансформації освіти варто відмітити:

1. Зміну концептуальних засад цифрової освіти. Тут варто звернути увагу на зміну основних підходів до цифровізації навчального процесу, роль технологій у забезпеченні доступності та інклюзивності освіти, а також необхідність інтеграції цифрових рішень у підготовку студентів до управління бізнес-процесами в умовах цифрової економіки.

2. Використання цифрових платформ та EdTech-інструментів. Цей аспект пов'язаний можливостями та викликами використання Learning Management Systems (LMS), штучного інтелекту та віртуальної/доповненої реальності у навчанні, а також їх роль у підготовці здобувачів освіти до ефективного впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси. Використання EdTech-рішень сприяє розвитку аналітичного мислення, навичок управління проєктами та інтеграції технологічних інновацій у різні сфери економічної діяльності підприємств.

3. Посилення цифрових компетентностей викладачів і здобувачів освіти, що має забезпечувати формування цифрової грамотності як обов'язкової складової професійної підготовки, включаючи розвиток навичок аналізу, використання та впровадження сучасних технологічних рішень у професійну діяльність. Опанування цифрових інструментів управління бізнес-процесами, автоматизації робочих операцій та аналізу даних є критично важливими для підготовки студентів до роботи в умовах цифрової економіки.

4. Персоналізоване та адаптивне навчання, що посилює роль великих даних (Big Data) та штучного інтелекту у створенні індивідуальних

освітніх траєкторій. Використання аналітики даних дозволяє розробляти навчальні програми, що враховують індивідуальні потреби студентів, їхні сильні та слабкі сторони, темпи засвоєння матеріалу. Це сприяє підвищенню ефективності навчання, зменшенню рівня відсіву та забезпеченню більшої залученості студентів у процес здобуття знань. Крім того, такі підходи допомагають підготувати фахівців, здатних працювати з великими обсягами даних і приймати обґрунтовані управлінські рішення в цифровому середовищі.

5. Впровадження технологій у бізнес-процеси, а саме необхідність у студентів навичок впровадження нових технологій у управління процесами підприємств, що сприяє підготовці до реалій цифрової економіки. На практиці це реалізується через використання ERP-систем для автоматизації управління ресурсами, CRM-систем для ефективної взаємодії з клієнтами, технологій штучного інтелекту для прогнозування попиту, а також засобів аналізу великих даних для оптимізації виробничих і логістичних процесів. Освоєння таких навичок дозволяє випускникам швидко адаптуватися до вимог сучасного ринку праці та впроваджувати інновації у бізнес-середовище.

Виклики та ризики цифрової трансформації, які безпосередньо пов'язані з питаннями кібербезпеки, етичними аспектами використання даних та цифровий розрив у суспільстві, стосуються проблем, які виникають у процесі цифрової трансформації освіти. Насамперед до таких проблем, які варто вирішувати у процесі навчання здобувачів та формування їхніх освітніх траєкторій є наступні (таблиця 1).

Таблиця 1

Типи проблем, які необхідно вирішувати у процесі цифрової трансформації освіти

Тип проблеми	Характеристика прояву у практичній діяльності
Кібербезпека	зростання використання цифрових технологій у навчанні збільшує ризик витоку персональних даних, атак хакерів, фішингу та інших загроз. Освітні установи мають забезпечувати захист інформації та навчати здобувачів і викладачів кібергігієни
Етичні аспекти використання даних	збирання та аналіз великих обсягів інформації про студентів (поведінкові патерни, результати навчання, персональні дані) може призводити до проблем конфіденційності, непрозорості алгоритмів та дискримінації на основі даних
Цифровий розрив у суспільстві	нерівний доступ до технологій між різними соціальними групами, регіонами та країнами може створювати бар'єри у здобутті якісної освіти. Відсутність необхідного обладнання, інтернет-з'єднання або цифрових навичок може ускладнювати участь у навчальному процесі

Джерело: складено автором

Зазначені типи проблем потребують стратегічного підходу до впровадження цифрових рішень у сферу освіти, враховуючи як технологічні, так і соціальні аспекти.

Цифрова трансформація освіти є незворотним процесом, що відкриває нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу та розширення доступу до якісної освіти. Водночас вона потребує комплексного підходу, що включає модернізацію освітньої інфраструктури, підвищення цифрової грамотності учасників освітнього процесу та вирішення етичних і безпекових питань. Подальші дослідження мають бути зосереджені на оцінці впливу цифрових технологій на якість освіти та розробці стратегій їх ефективного впровадження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Oliveira, K. K. S., & De Souza, R. A. C. (2022). Digital transformation towards education 4.0. *Informatics in Education*, 21, 283-309. <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=1045455>.
2. Bogdandy, B. J. Tamas & Z. Toth (2020). Digital Transformation in Education during COVID-19: a Case Study, 11th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom), Mariehamn, Finland, pp. 000173-000178, doi: 10.1109/CogInfoCom50765.2020.9237840.
3. Gillpatrick, T. (2020). Innovation and the Digital Transformation of Education. *The Journal of Limitless Education and Research*, 5(3), 194-201. <https://doi.org/10.29250/sead.797372>.
4. Severyna, L., Zdorovets, O., & Bieliaieva, O. (2023). Tsyfrova transformatsiia osvity [Digital transformation of education]. *Pedahohichni nauky ta osvita - Pedagogical sciences and education*. XLIV–XLV, 76-83 [in Ukrainian].

Chetveryk V. K.

Ph.D. in Philology,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2137-2095

AI-POWERED CHATBOTS FOR PERSONALIZED FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

In today's globalized world, where technological advancements are rapidly transforming all socially significant sectors, foreign language proficiency has become essential for a successful professional career alongside specialized skills. Mastering a foreign language opens numerous opportunities, including participation in international projects, effective collaboration with foreign organizations, access to the expertise of international colleagues, lifelong learning, and enhanced competitiveness in the global job market.

For this reason, learning foreign languages is a vital component of professional training in any field. However, in modern higher education, the effectiveness of foreign language acquisition is often hindered by several objective factors. These include a limited number of classroom hours dedicated to language learning, the widespread adoption of distance education, a shortage of professionally oriented learning materials, and low student motivation.

These challenges call for new methods and approaches to organizing the educational process. Innovative solutions are required to address both the demands of the digital society [7, p. 167] and the professional requirements of future specialists across various fields. In this context, the use of AI-powered chatbots as a tool for personalizing foreign language learning is particularly relevant.

This study aims to overview the potential of generative AI chatbots in enhancing the personalization of foreign language teaching and learning.

To achieve this aim, recent academic publications on the use of artificial intelligence in foreign language education have been reviewed [5; 6]. Notably, the concept and principles of personalized learning, particularly in foreign language acquisition, are thoroughly examined in the work of K. Kuhai [2, p. 92]. Additionally, the practical experience of integrating chatbots into the educational process is presented in the studies of A. Melnyk, which confirm the positive impact of these technologies on learning outcomes [1, p. 100].

The potential of modern, publicly available chatbots powered by generative artificial intelligence (such as ChatGPT, Claude, Gemini, DeepSeek, and Grok) remains insufficiently explored, particularly in the context of personalized foreign language learning. This research gap highlights the significance of the present study.

In this context, it is important to emphasize that personalized foreign language learning is a pedagogical approach that tailors the educational process to students' individual needs, interests, and learning styles. This method enhances motivation, improves material retention, and reduces anxiety. The core principle

of personalization is the adaptation of educational content – selecting and modifying learning materials to align with each student's proficiency level and personal learning goals [1, p. 95].

In recent years, the integration of artificial intelligence and AI-powered chatbots – particularly those based on large language models – has revolutionized foreign language education. These innovative solutions offer several didactic advantages, enabling the adaptation of the learning process to individual needs, learning pace, and interests. Additionally, they provide round-the-clock access to language practice, immediate feedback, and an interactive approach, significantly accelerating and deepening language acquisition.

One of the key benefits of these digital tools is their accessibility, allowing them to be used in real-world educational settings without significant technical or financial constraints. Another advantage is their intuitive interface and user-friendly design, which resemble familiar messaging applications. This feature lowers the entry barrier and facilitates faster adaptation to new learning technologies for both students and educators. The ease of use is particularly important for engaging learners of different ages and levels of technological proficiency.

When implementing a personalized approach to foreign language learning, educators can use these tools to customize educational content to learners' proficiency levels. This optimization ensures that new material aligns with individual needs, enhancing the learning process. Notably, AI-powered tools enable the creation of specialized terminology glossaries tailored to students' professional interests. This not only expands students' vocabulary but also boosts motivation, as they learn new terms in a context directly relevant to their professional activities.

Furthermore, a personalized approach involves designing exercises, tasks, and tests based on specific themes while incorporating essential vocabulary, grammar, and language patterns. This approach helps learners develop practical language skills more effectively in real-life communication scenarios. As a result, integrating modern technologies and innovative teaching methods makes foreign language acquisition more efficient, interactive, and tailored to the unique characteristics and needs of each learner.

For students, AI-powered chatbots can be particularly beneficial for independent study. When used effectively, these tools analyze users' responses to assess their language proficiency. Students can actively engage with chatbots as a valuable resource for developing lexical competence, improving writing and listening skills, and even practicing speaking. Through interactive real-time dialogues, learners receive instant feedback and corrections, enabling continuous improvement.

Additionally, these tools can adjust the complexity of language output based on the learner's proficiency level, provide personalized assignments, generate translation exercises, and support vocabulary retention and grammar practice. They can also explain rules, illustrate vocabulary usage in context, and simulate conversations with native speakers, further enriching the language learning experience.

The use of such tools helps create a stress-free learning environment, allowing students to practice the language at any convenient time without fear of making mistakes. In this way, chatbots serve not only as an additional resource for independent learning but also as an effective aid in reinforcing material, improving language skills, and building confidence in using a foreign language. Their ability to adapt to users' proficiency levels, learning styles, and interests enables more efficient and personalized language acquisition.

Thus, the integration of generative AI chatbots into foreign language learning creates new opportunities for personalized education. These tools support an adaptive approach, encourage interactivity, and foster active student engagement in practical language use, enhancing both learning effectiveness and motivation.

Future research directions may include analyzing the impact of such technologies on language learning processes, evaluating their effectiveness in knowledge retention, and developing methodologies for their integration into foreign language acquisition. Additionally, despite their advantages, it is crucial to consider the limitations of these technologies, particularly the need for critically evaluating generated learning content and combining it with traditional teaching methods. Addressing these aspects will be an important focus of further study.

REFERENCES:

1. Курай К. Розуміння змісту і сутності поняття “персоналізація навчання іноземних мов” у зарубіжній науковій літературі. *Молодь і ринок*. 2024. № 1/221. С. 92–96. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.294265> (дата звернення: 27.02.2025).
2. Мельник А. Використання чат-боту ChatGPT у практичній мовній підготовці майбутніх викладачів англійської мови. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Т. 177, № 21. С. 100–107. URL: <https://doi.org/10.58407/visnik.232117> (дата звернення: 27.02.2025).
3. Четверик В. Ресурси зі штучним інтелектом у навчанні іноземними мовами: огляд можливостей та перспектив використання. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2024. №. 72. С. 205–219. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-72-205-219> (дата звернення: 27.02.2025).
4. Chatbots in Education: A New Era of Personalized Learning – Ebotify. Ebotify. URL: <https://www.ebotify.com/chatbots-in-education-a-new-era-of-personalized-learning/> (date of access: 27.02.2025).
5. Chetveryk V. AI-Powered Tools in Adaptive Foreign Language Learning. *Learning & Teaching: In the World after the War : Conference Proceedings of III International Scientific & Practical Conference*. Kharkiv: H. S. Skovoroda, 2024. P. 46. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/17107> (date of access: 27.02.2025).
6. Chetveryk V., Veretiuk T. The Potential of Artificial Intelligence Tools in Foreign Language Teaching and Learning. *Modern Challenges and Achievements of the Scientific Community of the 21st century : XLIII International Scientific and Practical Conference*. Narva, 2024. P. 139–142. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/16526>
7. Soloshenko-Zadniprovska N. Opportunities and Advantages of Digital Innovations in Language Education. *Learning & Teaching: In the World after the War : Conference Proceedings of III International Scientific & Practical Conference*. Kharkiv: H. S. Skovoroda, 2024. P. 167. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/17108> (date of access: 27.02.2025).

Линдюк С. Д.

Доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
ЗВО Університет трансформацій майбутнього,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-4385-1086

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Зростання загроз соціальній безпеці, спричинених війною та економічною нестабільністю, потребує ефективного реагування на ці виклики та підвищення ефективності публічних інституцій. Ключовим інструментом розв'язання цих викликів є використання інноваційних підходів, зокрема цифровізації, автоматизації процесів та застосування сучасних аналітичних технологій.

Позитивний вплив цифрових технологій призводить до трансформації публічних інституцій та сприяє покращенню підходів до процесів побудови взаємовідносин із громадянами. Зазначене передбачає використання новітніх технологій, зокрема електронного урядування, цифрових платформ для прозорої комунікації з населенням, а також аналітичних інструментів для прийняття управлінських рішень.

Серед основних напрямів цифрової трансформації соціальної безпеки слід виокремити:

- цифровізацію послуг, що забезпечує спрощений доступ громадян до соціальних послуг та підвищення їх якості, зокрема впровадження цифрових платформ для онлайн-консультацій, електронних черг і цифрових документів значно спрощує взаємодію з публічними інституціями;
- big Data та штучний інтелект, які дозволяють використовувати великі дані та швидко ідентифікувати потреби окремих соціальних груп, тобто ефективніше розподіляти ресурси та виявляти проблеми на ранніх етапах [1, с. 120].

При цьому обов'язковим є здійснення публічного моніторингу та оцінки таких процесів трансформації. Інноваційні моделі управління мають включати механізми зворотного зв'язку від громадян, що сприяє підвищенню прозорості публічних процесів та ефективнішому реагуванню на зміни.

Актуальними залишаються питання аналізу специфічних особливостей і сучасних умов формування соціальної безпеки держави в умовах цифровізації, визначення факторів, що впливають на соціальну безпеку та забезпечення її рівня.

Перехід до цифровізації в системі соціальної безпеки супроводжується неоднозначними, різновекторними наслідками, що потребує розробки превентивних заходів соціальної політики, які попереджатимуть появу соціальних загроз і, водночас, сприятимуть максимальній реалізації нових можливостей для забезпечення соціальної безпеки.

Серед переваг цифровізації слід виокремити поліпшення якості соціальних послуг, зниження рівня корупції, підвищення громадської безпеки, посилення участі населення у суспільних процесах тощо.

Вплив процесів цифровізації на складові соціальної безпеки є інтегральним і суперечливим, що створює ризики для безпеки. Наприклад, значні темпи застосування ІКТ викликають поляризацію фахівців за рівнем опанування цифрових навичок. Відповідно зростають ризики невідповідності якісних освітньо-кваліфікаційних і професійних знань, умінь і навичок фахівців вимогам і потребам ринку праці. Серед загроз соціальній безпеці в результаті цифрових трансформацій є: погіршення соціального захисту населення; зростання соціальної нерівності; поглиблення структурного безробіття тощо. Така реальність під впливом процесів цифровізації стає викликом традиційній системі гарантування соціальної безпеки.

Вплив цифровізації на соціальну безпеку виявляється через створення інформаційно-цифрових платформ і операторів, тобто ІКТ трансформуються в технології широкого вжитку, вони імплементуються та застосовуються для зберігання, обробки, передачі інформації у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Інноваційними зрушеннями у системі забезпечення соціальної безпеки України є впровадження цифрових додатків або інших розробок для оптимізації роботи органів публічної влади та мінімізації рівня бюрократії. Зазначене вже знаходить свій прояв у наданні соціальних й адміністративних послуг в електронному вигляді, онлайн-послуг «держава в смартфоні» тощо. Трансформаціям піддаються соціальні гарантії, соціальний захист тощо. Такі зміни є складними, суперечливими і ризиковими процесами, які водночас генерують нові як можливості, так і загрози.

Штучний інтелект в публічному управлінні стає ключовим фактором для трансформації інституцій соціальної безпеки. Використання аналітики даних і систем штучного інтелекту спрощує процеси прийняття об'єктивних рішень, покращує ефективність публічного управління. Тобто, використання штучного інтелекту в публічному управлінні в системі забезпечення соціальної безпеки не лише сприятиме об'єктивному прийняттю управлінських рішень, але й автоматизуватиме та оптимізуватиме процеси, забезпечуючи новий рівень ефективності і адаптивності інституцій системи. Зазначене відкриє нові перспективи для покращення якості управління та взаємодії з громадянським суспільством.

Мобільні додатки відіграють основну роль у покращенні взаємодії між громадянами та органами влади. Їх розроблення і впровадження для населення стає важливим компонентом сучасного управління, спрямованого на забезпечення зручностей, доступності і ефективності публічних послуг. Мобільні додатки для громадян є вагомим інструментом покращення доступності й ефективності соціальних послуг, що дає їм змогу приймати активну участь у процесах та забезпечує зручну взаємодію з владою.

Основою цифрової модернізації системи соціальної безпеки має бути гіперконективність, яка означає взаємозв'язок між людиною і людиною

в мережевих організаціях і суспільствах, організацій і машин, із використанням Інтернету, цифрових технологій тощо. Використання хмарних платформ, дасть змогу не лише прискорити робочі процеси та інтеграцію даних, а й покращити аналітичні процеси і підготовку звітності.

Суб'єктам системи соціальної безпеки важливо швидко змінюватися та адаптуватися в аспекті цифрових трансформацій. Це можливо лише за умови автоматизації сучасної мережі соціальної сфери, застосування хмарних технологій зберігання інформації, розробки ефективних стратегій формування кібербезпеки, побудові надійних інформаційних зв'язків в системі, навчання та підвищення кваліфікації персоналу тощо.

В умовах сьогодення широкомасштабне застосування цифровізації в системі соціальної безпеки є одним із ефективних напрямів протидії загрозам, викликам, небезпекам. Цифровізація сприятиме зниженню адміністративних витрат, покращить точність і прозорість даних шляхом скорочення помилок і їх дублювання, а також полегшить процеси оцінки, моніторингу, забезпечить прискорення надання соціальних послуг. Цифрові технології зможуть забезпечити більш персоналізовані та оперативні послуги, надати користувачу можливість контролювати свої дані, зокрема і у взаємодії з інституціями соціального захисту, а також покращити взаємодію суб'єктів та підвищити залучення громадян. Однак, слід врахувати, що цифровізація публічного управління, адміністрування і послуг соціального забезпечення є складний і багатогранний процес.

Цифрова модернізація системи соціальної безпеки є важливим драйвером сучасного етапу трансформації суспільства. Сформована нова реальність цифровізації пов'язана як з новими можливостями, так і з ризиками та загрозами. Успішність модернізованої під впливом цифровізації системи соціальної безпеки залежить розуміння, що собою вона представляє, як організована, що можна вважати ефективною інноваційною системою соціальної безпеки і які завдання вона може вирішувати.

Таким чином, технологічний прогрес, зокрема і в сферах цифрових технологій, штучного інтелекту та великих даних, створює нові можливості для підвищення соціальної безпеки. Використання інноваційних інструментів дозволить оперативніше реагувати на соціальні загрози та виклики, надавати ефективну та якісну допомогу вразливим групам населення і прогнозувати потенційні ризики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Линдюк С. Інновації у публічному управлінні для забезпечення соціальної безпеки. *Науковий вісник: Державне управління*, 2024. № 2(16), С. 114–136.

Павлова О. С.

Здобувач,

Національний університет цивільного захисту України,

м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0009-6518-0245

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Людський капітал є сукупністю знань, навичок і досвіду людей, їх відповідності як сучасним суспільним потребам, так і майбутнім. Ефективний розвиток людського капіталу – це певний крок на випередження, оскільки людина, яка набуває нові знання, навички, компетентності, випереджає сучасні потреби суспільства, що призводить до прогресу.

«Важливість людського фактору зросла, тому що знання стали критично важливим інгредієнтом для отримання конкурентної переваги, особливо в умовах нової економіки» [2, р. 1024].

Для сталого розвитку системи цивільного захисту інституції повинні створювати цінність для всіх працівників системи. Вище зазначене має ключове значення для досягнення результатів діяльності досліджуваної системи. Адже саме система вищої освіти формує людський капітал і потенціал. Тому розвиток вищої освіти системи цивільного захисту та підвищення її якості має бути пріоритетним завданням, стратегічною метою Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Цифрова трансформація освіти є саме тим драйвером, який може відіграти ключову роль у сталому розвитку та управлінні людським капіталом системи цивільного захисту. Сучасні виклики, такі як зміна клімату, техногенні катастрофи, загрози кібербезпеці та інші, вимагають нових підходів до підготовки та професійного розвитку персоналу системи. Впровадження цифрових засобів у навчальний процес підвищить рівень підготовленості, ефективності та адаптивності фахівців цивільного захисту.

Цифровізація вищої освіти в системі цивільного захисту є одним із головних інструментів забезпечення конкурентоспроможності людського капіталу в умовах глобальних змін. Швидкий розвиток технологій, автоматизація робочих процесів та зростання ролі штучного інтелекту потребують від системи цивільного захисту адаптації вищої освіти до нових реалій. Сталий розвиток людського капіталу сьогодні неможливий без якісної цифрової підготовки кадрів, яка забезпечує гнучкість, адаптивність і безперервне навчання.

Попри зазначені переваги, цифровізація вищої освіти має низку викликів. Серед яких слід виокремити такі: недостатня технологічна забезпеченість, недостатній рівень цифрової грамотності серед працівників системи, ризики кібербезпеки та інформаційної нерівності. Тому подолання цих перешкод потребує комплексного підходу, що включає

державну підтримку, інвестиції в цифрову інфраструктуру та розвиток цифрової культури.

Досягнути сталого розвитку людського капіталу системи цивільного захисту вбачаємо можливим шляхом цифровізації, зокрема:

1) організації персоналізованого навчання за допомогою штучного інтелекту та великих даних, оскільки освітні платформи на основі штучного інтелекту дозволяють адаптувати навчання, оцінювати індивідуальний прогрес і рекомендувати індивідуальні програми навчання;

2) впровадження платформ електронного навчання та дистанційного навчання (цифрові платформи забезпечують безперервну освіту та доступність для персоналу цивільного захисту, включаючи онлайн-курси, вебінари);

3) використання технології блокчейн для сертифікації та перевірки компетентності (для підвищення прозорості і безпеки сертифікації, запобігання шахрайству та забезпечення визнання отриманих кваліфікацій).

Серед цифрових інструментів для організації процесів вищої освіти в системі цивільного захисту доцільно використання:

1) віртуальної та доповненої реальності (технології створюють реалістичні сценарії надзвичайних ситуацій для навчання персоналу системи реагування на кризи та ліквідації наслідків стихійних лих);

2) гейміфікації та інтерактивного навчання (застосування навчальних платформ з рейтингами, завданнями, віртуальними нагородами, а також стратегій навчання, заснованих на іграх, забезпечать отримання знань під час навчання та створять реалістичні сценарії для навчання в критичних галузях, зокрема і в системі цивільного захисту);

3) інтернету речей і аналітики даних для покращення навчання, що передбачає збір і аналіз даних у режимі реального часу та допомагає покращити методології навчання шляхом імітації сценаріїв реальних катастроф.

Подальший розвиток цифровізації освіти в системі цивільного захисту має спрямовуватися на:

– інтеграцію систем підтримки прийняття рішень на основі штучного інтелекту: розширені алгоритми штучного інтелекту допоможуть в стратегічному плануванні та оптимізації освітнього процесу в системі цивільного захисту;

– розширення міжнародного співробітництва з метою використання цифрових платформ, що дозволить продовжувати обмін знаннями і проводити спільні навчальні програми між службами цивільного захисту країн світу;

– розробку інтелектуальних навчальних середовищ: віртуальних помічників на основі штучного інтелекту, механізмів зворотного зв'язку в реальному часі та моделювання для підвищення ефективності навчання працівників системи.

Отже, цифрова трансформація вищої освіти системи цивільного захисту є вирішальним фактором підвищення якості і ефективності сталого розвитку людського капіталу цієї системи. Завдяки інтеграції

цифрових технологій освітній процес стане більш гнучким, доступним і адаптованим до сучасних викликів. Майбутні зусилля слід зосередити на технологічному прогресі, розвитку цифрових навичок і підтримці політики впровадження цифрової освіти в системі. Задля підвищення здатності ефективно впроваджувати сучасні цифрові технології як в процесі виконання посадових обов'язків, так і в процесі професійного та особистісного розвитку, перелік потреб у професійному навчанні для працівників системи цивільного захисту слід розширити компетентністю «Цифрова грамотність». Таким чином, з'являться нові можливості для розвитку людського капіталу, оскільки навчання стане більш доступним, ефективним та адаптивним.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція розвитку цифрових компетентностей : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167 с. UPL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Md. Uzzal Hossain, Ishita Roy. Human capital management: the new competitive approach. *International Journal of Economics, Commerce and Management United Kingdom*, Vol. IV, Issue 5, May 20. P. 1020-1034.

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЗЕЛЕНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сукрушева Г. О.

к.е.н., доцент,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-9847-8448

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ESG У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сталий розвиток став визначальним вектором сучасної світової економіки, зумовлюючи трансформацію бізнес-моделей, інвестиційних стратегій та корпоративного управління. В умовах глобальних викликів, таких як зміни клімату, соціальна нерівність та економічна нестабільність, міжнародна спільнота сформувала відповідні орієнтири, зокрема Цілі сталого розвитку ООН, до яких у 2015 році приєдналися 193 країни [1].

Одним із ключових механізмів оцінки ефективності бізнесу в контексті сталого розвитку стали ESG-стандарти (Environmental, Social, Governance), що охоплюють екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності компаній. Впровадження ESG-принципів передбачає зменшення негативного впливу на довкілля, забезпечення соціальної відповідальності та підвищення рівня корпоративного управління.

Зростання вимог до прозорості бізнесу з боку інвесторів, регуляторних органів та споживачів стимулює компанії до впровадження механізмів нефінансової звітності та адаптації до нових регуляторних норм. У розвинених країнах ESG-фактори вже стали важливим критерієм оцінки інвестиційної привабливості компаній, а міжнародні фінансові ринки дедалі більше орієнтуються на принципи відповідального інвестування.

Для України впровадження ESG-стандартів є не лише стратегічною необхідністю в контексті інтеграції до європейського економічного простору, а й ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні. Українські компанії, що адаптують свою діяльність відповідно до ESG-принципів, отримують доступ до міжнародних фінансових ресурсів, покращують корпоративну репутацію та зміцнюють довіру з боку суспільства [7].

Отже, ESG-стандарти є не просто тенденцією, а невід'ємною складовою сучасного економічного простору, що визначає довгострокову стабільність та сталий розвиток бізнесу.

До повномасштабного вторгнення Росії Україна поступово інтегрувала принципи сталого розвитку у національну політику, що знайшло відображення в ухваленні Національних цілей сталого розвитку та відповідного Указу Президента №722/2019. Запровадження механізмів сталого розвитку сприяло адаптації економічної системи до європейських стандартів, інтеграції України до міжнародного економічного простору та зміцненню інституційної спроможності держави.

Однак військова агресія Росії спричинила масштабні соціально-економічні потрясіння, руйнування критичної інфраструктури, загострення енергетичної кризи, зростання рівня бідності та вимушену міграцію мільйонів громадян. Водночас, наслідки війни у довгостроковій перспективі актуалізували необхідність трансформації бізнесу та управлінських моделей відповідно до принципів ESG [2, 6].

Соціальний аспект (S) набув першочергового значення у зв'язку з необхідністю забезпечення підтримки внутрішньо переміщених осіб, працевлаштування ветеранів, реабілітації постраждалих, а також формування нових підходів до корпоративної соціальної відповідальності. Багато українських компаній взяли на себе функції соціального захисту своїх працівників, адаптували бізнес-процеси до кризових умов та ініціювали благодійні проекти для допомоги армії та цивільному населенню.

Корпоративне управління (G) зазнало змін унаслідок необхідності оперативного ухвалення антикризових рішень, дотримання принципів фінансової прозорості, налагодження міжнародного співробітництва та посилення безпекових стратегій. Український бізнес вимушений адаптуватися до нових викликів, включаючи цифровізацію процесів, дистанційні форми управління, реструктуризацію активів та пошук нових ринків для забезпечення економічної стабільності.

Екологічний компонент (E) набув особливої актуальності через безпрецедентні руйнування довкілля внаслідок військових дій. Масштабні промислові аварії, забруднення водних ресурсів, деградація ґрунтів, знищення лісів та біорізноманіття – усі ці наслідки війни потребують системних підходів до екологічної відбудови. Це вимагає від держави та бізнесу розробки екостратегії повоєнного відновлення, що включатиме раціональне використання ресурсів, впровадження низьковуглецевих технологій та екологічну модернізацію виробництва.

Таким чином, війна не лише загострила кризові явища, а й посилила потребу в адаптації ESG-принципів як фундаменту для відновлення економіки, побудови соціально відповідального бізнесу та створення стійкої екосистеми, орієнтованої на сталий розвиток.

Отримання Україною статусу кандидата в ЄС є стратегічним кроком, що відкриває нові можливості для економічної інтеграції та залучення інвестицій. Водночас цей статус накладає конкретні зобов'язання щодо дотримання європейських екологічних, соціальних і управлінських стандартів, що робить питання ESG-фінансування одним із ключових напрямів реформ. Європейський Союз активно підтримує ініціативи сталого розвитку через фінансові інструменти, такі як Європейський зелений курс, фонд Just Transition Mechanism та програми грантового фінансування для екологічних та соціально відповідальних проектів [4].

Дослідження показують, що впровадження ESG-принципів сприяє підвищенню стійкості компаній, покращенню їхньої репутації, зниженню ризиків та залученню інвестицій. Зокрема, компанії, які дотримуються високих стандартів прозорості та соціальної відповідальності, мають кращий доступ до міжнародних ринків капіталу, що є важливим фактором для українсько-

го бізнесу в умовах післявоєнної відбудови. ESG-орієнтовані підприємства демонструють більшу здатність до адаптації в умовах криз, що особливо актуально для українських компаній, які переживають наслідки війни, релокацію виробництва та зміну бізнес-моделей [5].

Однак існують і критичні зауваження щодо ESG. Деякі експерти наголошують на високих витратах, пов'язаних із впровадженням екологічних стандартів, необхідністю розкриття нефінансової звітності та переглядом управлінських підходів. Дотримання ESG-вимог може вимагати значних фінансових ресурсів, що є викликом для малого та середнього бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності. Додатково, наявні механізми оцінювання ESG-показників не завжди є достатньо прозорими, що викликає дискусії щодо ефективності їхнього впливу на корпоративні рішення [3].

Попри виклики, інтеграція ESG залишається невід'ємною складовою сучасного корпоративного управління. Для України цей підхід є не лише вимогою євроінтеграції, а й необхідною умовою для сталого післявоєнного відновлення. Упровадження ESG-стандартів сприятиме формуванню інвестиційно привабливого середовища, підвищенню рівня корпоративної соціальної відповідальності, розбудові екологічно безпечної інфраструктури та створенню більш стійкої економіки. У цьому контексті важливу роль відіграють державні ініціативи щодо стимулювання ESG-фінансування, підтримка підприємств у впровадженні відповідних стандартів та активізація співпраці з міжнародними партнерами для залучення цільових ресурсів на розвиток екологічних та соціально орієнтованих проєктів.

Таким чином, перехід на ESG-принципи є стратегічно важливим напрямом для України, що не лише сприятиме економічному відновленню, а й забезпечить довгострокову конкурентоспроможність українських компаній у глобальному середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобальний договір ООН [online]. Available at: <https://unglobalcompact.org/> [Accessed 30 Dec. 2023]
2. Кому і навіщо потрібна ESG-звітність під час війни. як слідування принципам ESG може допомогти в повоєнній відбудові країни. [online]. Available at: <https://mind.ua/publications/20257249-komu-i-navishcho-potribna-esg-zvitnist-pid-chas-vijni> [Accessed 30 Dec. 2023]
3. Світова економіка може втратити до 18% глобального ВВП до 2050 року через зміну клімату, якщо не вжити попереджувальних заходів [online]. Available at: <https://mezha.net/ua/bukvy/svitova-ekonomika-do-2050-roku-mozhe-vtratiti-do-18-vvp-cherез-zmini-klimatu-zvit> [Accessed 30 Dec. 2023] [Accessed 30 Dec. 2023]
4. Указ Президента України (2019) Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [Accessed 30 Dec. 2023]
5. Ben-Amar, W.; Chang, M.; McIlkenny, P. Board gender diversity and corporate response to sustainability initiatives: Evidence from the carbon disclosure project. *J. Bus. Ethic* 2017, 142, 369–383.
6. Rezaee, Z. Business Sustainability Research: A Theoretical and Integrated Perspective. *J. Account. Lit.* 2016, 36, 48–64.
7. Barnea, A.; Rubin, A. Corporate Social Responsibility as a Conflict Between Shareholders. *J. Bus. Ethics* 2010, 97, 71–86.

Момот В. Є.

д.е.н., професор,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-7512-8979

Чумакова К. О.

к. філолог. н., доцент,
здобувачка програми подвійних дипломів,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0001-5684-4921

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ПРОГРАМИ ПОДВІЙНИХ ДІПЛОМІВ «СМАРТ-СІТІ МЕНЕДЖМЕНТ» ЯК ДРАЙВЕР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Повоєнне відновлення України потребує інноваційних підходів, які поєднують технологічний прогрес, сталість та соціальну відповідальність. Однією з ключових сфер, здатних стати локомотивом таких змін, безумовно є урбаністика. Започаткування програми подвійних дипломів «Смарт-Сіті Менеджмент» у партнерстві з одним з провідних університетом Великої Британії, Університетом Ковентрі, закладе основу для підготовки фахівців, які будуть керувати містами нового типу у повоєнній Україні — екологічно врівноваженими, технологічно просунутими та соціально інклюзивними. Магістерська програма «Смарт-Сіті Менеджмент» започатковано в Університеті імені Альфреда Нобеля у вересні 2024 року у наслідку реалізації грантової угоди з проектом TWINNING та консалтинговою компанією Mosaik та Cormack Consultancy Group (UK). Відповідно до умов гранту навчальний процес на програмі здійснюється зусиллями інтернаціональної команди провідних викладачів з обох вишів.

В цілому актуальність впровадження концепції «розумного міста» для повоєнної України зумовлена наступними факторами:

- Необхідність інфраструктурного ребрендингу, яка полягає у тому, що відбудова зруйнованих міст є шансом створювати їх «з нуля», але вже на просунутих принципах smart-технологій (IoT, big data, AI).
- Необхідність рішучого збільшення ефективності використання ресурсів, яка перш за все зводиться до забезпечення енергонезалежності, раціонального водокерування й глибокої переробки відходів, що стають критичними в умовах обмежених фінансів.
- Необхідність забезпечення соціальної відновлюваності. У цьому сенсі інтеграція цифрових сервісів у сфері освіти, медицини та комунікацій допоможе подолати наслідки гуманітарної кризи, спричиненої війною.

Слід зауважити що у цьому сенсі дуже показовим є досвід міст Ізраїлю, які відновлювалися після конфліктів через пріоритети в технологіях та громадянській участі. У власну чергу лідерство Університету Ковентрі

у сфері соціальних інновацій та залучення громадськості є запорукою того, що саме найсучасніші та суспільно впливові технології здійснення менеджменту на локальному рівні будуть у повному обсязі доступні майбутнім випускникам програми. Крім того, британські партнери дуже зацікавлені у науковій складовій програми, що включає у себе актуальні підходи до накопичення та обробки чутливих даних, які розроблені у рамках програми Horizon Europe й будуть впроваджувати їх безпосередньо у навчальному процесі.

Як вже вказувалося, у вересні 2024 року було здійснено набір 21 студента до української когорти, а у вересні 2025 року передбачається набір до британської. За умовами проекту оплата за навчання українських студентів в Університеті Ковентрі частково компенсується грантовими коштами.

Програма навчання, що її було розроблено університетами-партнерами спільно передбачає двосторонній обмін знаннями:

- Українські студенти отримають доступ до кейсів британських smart-міст (Ковентрі та Лондона).
- Іноземні студенти вивчатимуть специфіку регіональних викликів України (міграційні потоки, захист та відновлення інфраструктури, кібербезпека та ін.).

Крім того, у рамках програми вже реалізується проект COIL, присвячений циркуляційній економіці, у якому приймуть участь студенти Лондонської філії Університету Ковентрі.

Програма включає наступні інтегровані дисципліни:

- налітика даних для розумних міст та/або AI та IOT для розумних міст.
- Управління логістичною інфраструктурою міста та регіону.
- Оцінка соціального впливу та впливу на навколишнє середовище.
- Залучення та комунікація із стейкхолдерами.
- Розумна енергетична інфраструктура.
- Регіональні системи, еко-інновації та сталий розвиток.

Вважаючи на це програма сприятиме досягненню щонайменше трьох цілей сталого розвитку ООН (SDGs), зокрема:

- SDG 9 (Інновації та інфраструктура): завдяки опануванню студентами сучасними технологіями для «зелених» міст.
- SDG 11 (Сталі міста): через здобуття навичок керування процесами створення доступного житла та комфортних й безпечних громадських просторів.
- SDG 17 (Партнерства): на основі міжнародної кооперації університетів, бізнесу та органів влади.

Практичні кроки для подальшого розвитку програми, консолідації її ролі у забезпеченні сталого розвитку можуть бути досить різноплановими, але серед першочергових слід виділити:

- Пілотні проєкти впровадження студентських ідей та розробок у містах-партнерах – подібна ініціатива вже запланована у місті Кропивницький та вивчаються можливості масштабування її до міст з великим

потенціалом відновлення. Під час дипломування студенти будуть зорієнтовані на вирішення реальних проблем українських міст з використанням отриманих передових знань та досвіду Великої Британії.

- Масштабування програми та створення на основі її інтегрованих дисциплін короткострокових курсів підвищення кваліфікації для органів місцевої влади.

- Сприяння реінтеграції українців, що знаходяться за кордоном та соціальної інклюзії на основі цифрових платформи для комунікації між переселенцями та місцевими органами влади, створення Smart-City Lab, що буде забезпечений VR-обладнанням, яке зробить цей процес більш комфортним.

- Хакатони з міськими адміністраціями, під час яких студенти приймуть участь у вирішенні реальних проблем, а також віртуальні стажування на VR-платформі для симуляції управління містом.

Ці кроки перетворюють програму на «живий організм», де освіта, дослідження та практика зміцнюють один одного. Головна мета – не просто підготувати фахівців, а запустити хвилю інновацій, де кожен випускник стає агентом змін у своєму місті та з'єднуючою ланкою між локальними практиками та глобальним досвідом.

Започаткована спільно Університетом імні Альфреда Нобеля та Університетом Ковентрі програма подвійних дипломів «Смарт-Сіті Менеджмент» це не лише освітній продукт, навпаки, її можна розглядати як драйвер забезпечення сталого розвитку у повоєнній Україні. Вона перетворює українські міста на лабораторії сталого майбутнього, залучить інвестиції та зміцнить довіру міжнародної спільноти до сучасної України як інноваційного хабу.

Соколова В. В.

Проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0001-9915-6993

Чумаков К. І.

к.т.н., доцент, магістр,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0001-5401-3489

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ ПРОГРАМИ ПОДВІЙНИХ ДИПЛОМІВ З ПРОВІДНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Україна, перебуваючи на шляху відновлення після масштабних зруйнувань, стикається з необхідністю не лише реконструкції інфраструктури, але й формування нової моделі суспільного прогресу, заснованої на принципах сталого розвитку. Цілі сталого розвитку (ЦСР), визначені ООН, надають чіткий вектор дій, що поєднує економічний розвиток, екологічну рівновагу та соціальну справедливість. Одним із ключових механізмів реалізації цих цілей може стати міжнародна освітня співпраця, зокрема через створення програм подвійних дипломів із провідними університетами Великої Британії. Така ініціатива має потенціал стати каталізатором трансформації української вищої освіти, інтегрувавши світовий досвід у сфері сталого управління з локальними потребами та викликами. Це інструмент, який може переформатувати ДНК української освіти, наповнивши її інноваціями, міжнародним досвідом та відповіддю на глобальні виклики.

Україна сьогодні — це своєрідна лабораторія, де перевіряються ідеї сталого відновлення. Руйнації війни оголили проблеми, які існували та накопичувалися десятиліттями: перш за все – це неефективне використання ресурсів, соціальна нерівність, залежність від вуглецевих технологій.

Важливість ЦСР для України обумовлена не лише глобальними трендами, але й нагальною необхідністю переосмислити підходи до відбудови країни. Зокрема, такі цілі, як

- SDG 4 (забезпечення якісної освіти): перехід від застарілих навчальних програм до інклюзивних та інноваційних;
- SDG 7 (доступна та чиста енергія): розвиток відновлюваних джерел енергії для енергонезалежності;
- SDG 9 (розвиток інноваційної інфраструктури): створення «розумних» міст із нуля;
- SDG 17 (зміцнення глобального партнерства): міжнародна кооперація як ключ до технологій та інвестицій;

безпосередньо пов'язані із завданнями, які постануть перед Україною у повоєнний період. Наприклад, перехід на відновлювані джерела

енергії є критичним для зменшення залежності від імпорتنих ресурсів, тоді як розвиток «розумних» міст може закласти основу для ефективного використання обмежених фінансових та природних ресурсів.

Але як трансформувати ці цілі з паперу в реальність? Відповідь криється в освіті нового типу — такій, що виховує не просто фахівців, а лідерів зі світоглядом глобаліста та локальною свідомістю та відповідальністю. У цьому контексті програми подвійних дипломів — це не просто «ще один курс». Це інкубатори, де народжуються ідеї, здатні змінити Україну. Випускники, які мають доступ до передових знань та навичок провідних університетів Великої Британії, будуть спроможні навчити громади будувати майбутнє, а не відновлювати минуле.

Це шлях, де освіта стає не предметом, а процесом — процесом, який переплітає національні інтереси з глобальними цілями. І саме зараз, коли Україна стоїть на роздоріжжі, подібні ініціативи можуть стати тим мостом, що веде не лише до стабільності, але й до процвітання.

Програм подвійних дипломів «Смарт-Сіті менеджмент», що її реалізовано в Університеті імені Альфреда Нобеля у співпраці з Coventry University, котрий є експертом з соціальної інклюзії в містах постконфліктних регіонів буде забезпечувати доступ до передових навчальних методик і дослідницьких практик (саме на дослідницькій складовій роблять наголос британські партнери). Програма, що стартувала у вересні 2024 року у дистанційному форматі передбачає поєднання теоретичної підготовки в Україні з поглибленим вивченням міжнародних стандартів та технологій з Великої Британії. Наразі окрім базових дисциплін підготовки менеджерів програма включає модулі, які присвячені циркулярній економіці, екологічній політиці та соціальній інклюзії, адаптовані до специфіки українських регіонів. Практичний компонент підготовки фахівців включає розробку проєктів для конкретних територій, включаючи наприклад планування енергоефективних кварталів у містах, постраждалих від бойових дій, або створення еко-бізнесів у сільській місцевості, що здатні створювати робочі місця для ветеранів бойових дій та внутрішньо переміщених осіб.

Британські партнери з Центру миру та безпеки (The Centre for Peace and Security) Coventry University, що мають значні досягнення у дослідженнях сталого розвитку, а також практичний досвід з інтегрованого розбудовування миру, довіри та соціальних й громадських відносин, могли б сприяти розробці навчальних курсів, які поєднують глобальні тренди з локальними реаліями. Для цього вже налагоджено тісну взаємодію між викладачами обох країн, заплановані спільні наукові дослідження та обмін студентськими кейсами у рамках проєкту COIL. Наприклад, інтегрований курс присвячений розумній енергетичній інфраструктури міг би базуватися на аналізі досвіду Великої Британії у розвитку офшорних вітряних електростанцій та його адаптації до умов України, де актуальним є відновлення енергосистем після руйнувань.

Подальше фінансування подібних ініціатив може здійснюватися через міжнародні грантові програми, такі як Erasmus+ або Horizon Europe,

а також залучення приватного сектору. Партнерство з компаніями, які працюють у сфері «зелених» технологій, дозволило б забезпечити студентам доступ до реальних кейсів і стажувань. Окрім того, важливим кроком є подолання мовних та адміністративних бар'єрів, наприклад, впровадження курсів англійською мовою та гармонізація навчальних програм з вимогами європейських кредитних систем.

Незважаючи на очевидні перспективи для повоєнної розбудови України та забезпечення впровадження цілей сталого розвитку, реалізація таких програм потребує подолання низки викликів. Серед них — різниця в освітніх стандартах, підходах до забезпечення якості, необхідність адаптації британських підходів до викладання та оцінювання знань до українських умов та виключно дистанційного формату навчання, а також забезпечення мотивації студентів, деякі з котрих знаходяться за кордоном повертатися до України для впровадження отриманих знань. Проте саме ці виклики роблять подібні ініціативи стратегічно значущими. Випускники створеної програм подвійних дипломів з Університетом Ковентрі, озброєні світовим досвідом і розумінням локального контексту, зможуть стати драйверами змін у галузях, критичних для сталого розвитку: енергетиці, урбаністиці, соціальному підприємництві.

Таким чином, створення програм подвійних дипломів з одним з провідних британських університетів є не тільки інноваційним освітнім проектом, але й інструментом геостратегічного впливу. Це шлях до того, щоб українські фахівці могли будувати майбутнє, яке поєднує інновації зі сталістю, а національні пріоритети — з глобальними цілями сталого розвитку. Вочевидь, впровадження таких ініціатив вимагає ретельного стратегічного довгострокового планування, чіткої координації між учасникам та підтримки з боку держави, проте їхній потенціал для формування нової генерації лідерів сталого розвитку важко переоцінити.

Коптєва Г. М.

д.е.н., професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

Панченко А. О.

Студент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-3082-2094

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ У СФЕРУ ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність теми зумовлена посиленням екологічних викликів, зміною клімату та необхідністю впровадження інноваційних зелених технологій, що забезпечують енергоефективність, декарбонізацію виробництва та розвиток відновлюваних джерел енергії. Особливо важливим є застосування принципів зеленої економіки для формування стійкої економічної моделі, здатної забезпечити баланс між економічними, соціальними та екологічними пріоритетами [1, 2]. У цьому контексті зелені технології відіграють ключову роль, оскільки сприяють зниженню негативного впливу на навколишнє середовище та підвищенню ефективності використання ресурсів. Для України впровадження таких технологій є особливо актуальним, враховуючи необхідність модернізації економіки та інтеграції до європейського співтовариства.

Україна має значний потенціал для розвитку зеленої економіки завдяки своїм природним ресурсам та географічному положенню. Перехід до зелених технологій сприятиме зменшенню залежності від викопних видів палива, зниженню викидів парникових газів та покращенню екологічної ситуації в країні. За даними рейтингу ООН 2023 року, Україна посіла 58-ме місце серед 166 країн за рівнем використання зелених технологій, що свідчить про наявність значного потенціалу для подальшого розвитку [3]. До війни, у 2021 році Україна посідала 36-те місце серед 165 країн у рейтингу сталого розвитку, випередивши такі країни, як Греція, Ізраїль, Люксембург. У 2024 році в Україні було проведено низку ініціатив, спрямованих на підтримку та розвиток зелених технологій. Зокрема, програма ClimateLaunchpad Ukraine 2024 сприяла пошуку та підтримці кліматичних стартапів, надаючи гранти на загальну суму 442 тис. євро для розробки та впровадження «зелених» технологій.

Ви зазначили, що за даними рейтингу ООН 2023 року Україна посіла 58-ме місце серед 166 країн за рівнем використання зелених технологій. Цей рейтинг був опублікований Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) і оцінював готовність країн до «зеленого» переходу, враховую-

чи такі показники, як інформаційно-комунікаційні технології, навички, промисловість, дослідження і розробки та фінанси.

В Україні активно розвиваються інноваційні рішення у сфері зелених технологій. Зокрема, у галузі енергетики впроваджуються сонячні та вітрові електростанції, що дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії. Також розробляються технології зберігання енергії, що підвищує стабільність енергопостачання. У сфері транспорту впроваджуються електромобілі та гібридні автомобілі, що сприяє зниженню викидів шкідливих речовин в атмосферу. В аграрному секторі застосовуються методи органічного землеробства та технології точного землеробства, які підвищують ефективність використання ресурсів та зменшують негативний вплив на довкілля.

Зелені технології знаходять застосування у різних галузях економіки України. В енергетиці це виробництво енергії з відновлюваних джерел, таких як сонце, вітер та біомаса. У промисловості впроваджуються енергоефективні технології та системи управління відходами, що дозволяє зменшити споживання ресурсів та обсяг шкідливих викидів. У будівництві застосовуються принципи зеленого будівництва, які передбачають використання екологічно чистих матеріалів та енергоефективних рішень. В аграрному секторі впроваджуються технології, спрямовані на збереження родючості ґрунтів та зменшення використання хімічних добрив.

За даними Міністерства енергетики України, станом на 2024 рік частка відновлюваних джерел енергії у загальному енергобалансі країни становила близько 14%. Крім того, в Україні налічується понад 150 компаній, що займаються розробкою та впровадженням зелених інновацій та кліматичних технологій [4]. Ці показники свідчать про позитивну динаміку у впровадженні зелених технологій, проте також вказують на необхідність подальшого розвитку та інвестування у цю сферу.

Впровадження зелених технологій є ключовим фактором для досягнення сталого розвитку України. Інноваційні рішення у цій сфері сприяють підвищенню енергоефективності, зниженню негативного впливу на довкілля та покращенню якості життя населення. Для подальшого розвитку необхідно активізувати інвестиції у зелені технології, підтримувати наукові дослідження та сприяти поширенню екологічної свідомості серед громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Koptieva H., Krasnokutskaya N., Kruhlova O. Managerial approaches to navigating renewable energy investment globally. IEEE 5th KhPI Week on Advanced Technology. Technology and Engineering Management. October 7 – 11, 2024, Kharkiv, Ukraine. С. 1-6.
2. Коптева Г.М., Козуб С. Соціальна відповідальність як сучасний принцип планування розвитку безпечного бізнесу в торгівлі. European Cooperation. Том 2. №46. 2020. С. 55 – 74. <https://european-cooperation.eu/index.php/EC/article/view/83>. DOI: <https://doi.org/10.32070/ec.v2i46.83>.

3. Богдан Т. Виклики для української промисловості й енергетики в умовах зеленого переходу економіки ЄС. URL: <https://biz.censor.net/m3510285> (дата звернення 15.02.2025).

4. Зінченко Р. Зеленіше «зеленого»: хто і як розвиває екологічні технології в Україні. URL: <https://mind.ua/openmind/20197773-zelenishe-zelenogo-hto-i-yak-rozvivae-ekologichni-tehnologiyi-v-ukrayini?utm> (дата звернення 15.02.2025).

Kotko Y. M.

PhD in Economics, Associate Professor,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6611-8130

Matsiuk A. V.

Master's Degree Student,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine

MODERN STRATEGIES FOR INNOVATIVE SUSTAINABLE BUSINESS DEVELOPMENT

In today's environment, when Ukrainian businesses are facing numerous global challenges, such as full-scale war, climate change, resource depletion, and social inequality, businesses must look for modern innovative strategies that will not only allow them to survive these challenges, but also promote sustainable development in the face of uncertainty and constant fluctuations. In a changing economic and social environment, where transformations are constantly taking place, it is important for businesses to constantly adapt to new conditions.

In the context of globalization and fierce competition, innovation and sustainable development are key factors for business success and competitiveness, as the introduction of innovations and sustainable growth can provide businesses with a competitive advantage in the market. In addition, the concept of sustainable development emphasizes the need to take into account not only economic aspects, but also social responsibility of business. Only by combining these aspects can a business achieve success that will be sustainable and long-term. After all, businesses must develop and implement innovative strategies to successfully adapt to changes and challenges. This may include the search for new technological solutions, constant updating of the system to meet new needs, etc. [1, p. 341].

In the field of research on innovations in the context of sustainable business development, there are several main areas of research:

- development of technologies to increase productivity and reduce environmental impact;

- study and implementation of new business models aimed at sustainability and social responsibility;

- analysis of the impact of innovations on business sustainability and development of strategies for achieving sustainable success;

- research and development of products and services aimed at meeting the needs of modern society in the context of sustainable development.

These areas are important for creating effective business strategies that will contribute to the sustainable development of both individual companies and society as a whole [1, p. 343; 2, p. 362].

Strategies for innovative sustainable business development are important approaches and actions aimed at ensuring successful and sustainable

business operations in the future by introducing innovative ideas, technologies and approaches that contribute to balanced business development, taking into account social and environmental requirements. Such strategies help businesses effectively implement new approaches to management, attract talented employees, ensure stable financial development and meet the requirements of the modern market. The main areas of innovation aimed at achieving sustainable development are green energy, efficient use of resources, implementation of technologies to reduce emissions of harmful substances, development of environmentally friendly technologies and waste management, strategic partnerships, etc.

The choice of a specific innovation strategy really depends on several factors, including the capabilities of the business itself, industry characteristics, and market trends. Each business has its own unique mission, goals and resources that need to be considered when choosing such a strategy. Industry specifics and market trends also play an important role in the decision-making process. In order to make a successful strategy choice, it is important to analyze all these aspects and take them into account in strategic business planning. There are several main types of strategies for innovative development of companies, such as:

- leadership strategy (focus on the development of breakthrough innovations);

- technological innovator strategy (rapid implementation of innovations);

- market segmentation strategy (development of innovations for the needs of the selected target audience);

- product innovation strategy (development of new or improvement of existing products or services);

- marketing innovation strategy (development of new marketing, advertising and sales strategies to attract more consumer attention);

- organizational innovation strategy (modernization of internal structure, management and culture to stimulate creativity and innovation among employees); etc.

These strategies can be used separately or in combination to achieve successful innovative business development.

It is important to introduce innovative technologies that will help increase business competitiveness. It is also important to create favorable conditions for foreign investors by introducing transparent rules and legislation. Furthermore, it is important to address the issues of sustainable development, reducing environmental impact and increasing social responsibility of business. All these measures together can contribute to business growth in the market environment and ensure its sustainability. In addition, it is important to include a set of measures aimed at ensuring the economic, social and environmental development of business, primarily: the introduction of resource-saving strategies in business activities, the application of aspects of the circular economy, building strategic partnerships, increasing social responsibility, and implementing sustainable management [3, p. 6; 4, pp. 60-62].

Thus, summarizing the above, we can conclude that it is important to introduce innovation in business development to ensure sustainability and efficiency. Innovations can help companies reduce costs, improve the quality of products and services, ensure competitive advantages in the market and meet the requirements of modern consumers. This approach contributes not only to the successful functioning of the business, but also has a positive impact on the environment and society as a whole. In addition, the implementation of innovative sustainable business development strategies allows achieving competitive advantage, attracting new customers and improving business resilience to market changes.

The main principles of innovative sustainable development include focusing on a balanced relationship between economic, social and environmental sustainability, developing innovative products and services, as well as implementing effective resource management and waste reduction practices.

REFERENCES:

1. Khakhaliev D.O. Otsinka zabezpechenosti staloho rozvytku pidpriemstva. *Biznes Inform.* 2024. №5. С. 338–344. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-5-338-344>.
2. Kulhanik O., Nahornyi V. Stalyi rozvytok biznesu: povoienni priorytety. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. 332(4). S. 358-365. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-332-55>
3. Kyfiak, V. Stratehii innovatsiinoho staloho rozvytku biznesu: model realizatsii. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-57>.
4. Levkina R., Kotko Ya., Kulinich O. Mechanism of sustainable development of business entities in the system of international economic relations. *Economic journal Odessa polytechnic universit.* 2024. № 4 (30). С. 57-67. <https://doi.org/10.15276/EJ.04.2024.7>.

Kotko Y. M.

PhD in Economics, Associate Professor,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6611-8130

Rybalkina K. O.

Master's Degree Student,
State Biotechnological University,
Kharkiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF GLOBAL TRANSFORMATIONS

Entrepreneurship development in an era of global transformation is crucial for economic growth and innovation. In today's interconnected world, where technology and communication have broken down barriers, entrepreneurs have unprecedented opportunities to create and scale businesses across borders. This creates new challenges and complexities, but also opens up a world of opportunities. Entrepreneurs must adapt to rapidly changing market dynamics, leverage technology to increase efficiency and expand into new markets, and promote diversity and inclusion. They must also navigate complex regulatory environments and geopolitical risks while remaining flexible and responsive to customer needs.

In the era of global transformation, successful entrepreneurs will be those who are able to think outside the traditional boundaries, collaborate with representatives of different cultures and industries, and manage in a targeted and sustainable manner. Using the opportunities of technology and innovation, entrepreneurs can promote sustainable growth, create jobs, and have a positive impact on society [1, pp. 6-7].

The development of entrepreneurship in Ukraine in recent years has been driven by a number of reforms aimed at easing the business environment. The government is taking measures to simplify business registration procedures, reduce the tax burden, support start-ups and develop small and medium-sized businesses. In addition, Ukraine actively cooperates with international partners to attract investment and implement projects to modernize the economy. For example, the introduction of ProZorro for public procurement has helped reduce corruption and stimulated competition among businesses. In addition, the development of innovative technologies in the IT and agricultural sectors allows Ukrainian companies to ensure competitiveness in the global market. According to the National Bank of Ukraine, companies have improved their assessments of their performance in the short term, with the Business Activity Expectations Index rising to 44,4 in 2024 (43,6 in June). During the first quarter of 2024, 8212 legal entities were established. In particular, new legal entities were established in the following areas of activity: wholesale and retail trade (2179 legal entities); financial and insurance activities, real estate transactions, professional, scientific and technical activities (1859 legal entities); education, healthcare and social

assistance (1015 legal entities), etc. Moreover, in 2024, Ukrainians opened 193,000 individual businesses. There are several reasons for this: businesses are adapting to energy supply problems, the sea corridor is working steadily, and currency restrictions have been eased [2, pp. 203, 206-207].

At the same time, the deteriorating security situation, the risk of further shelling of infrastructure, and the shortage of human resources are also hindering business development. There are some challenges and obstacles that impede the development of entrepreneurship in Ukraine, including: high levels of corruption (widespread corruption at various levels of government can create barriers for entrepreneurs who want to start or expand their business); high levels of bureaucracy (complex and inefficient bureaucratic procedures can prevent entrepreneurs from navigating the legal and regulatory environment) lack of access to finance; political instability (political uncertainty and instability can create a difficult business environment that discourages potential investors and entrepreneurs); insufficient protection of intellectual property (weak protection of intellectual property rights can hinder innovation and investment in new ideas and technologies) [3, pp. 80-82].

Various measures can be used to minimize the above challenges and obstacles to entrepreneurship development, including: supporting small and medium-sized enterprises through financial support, advice and training programs; simplifying business registration and licensing procedures to reduce bureaucracy; stimulating innovation and the introduction of new technologies through financial and tax incentives; developing infrastructure, such as transportation and communication networks, to facilitate access to markets and increase competitiveness; reforming the taxation system and legislation to ensure transparency and facilitate business development. These measures will help to reduce obstacles and promote sustainable business development [4, pp. 505-506].

Thus, the development of entrepreneurship is an important aspect of sustainable economic growth. Entrepreneurship contributes to the creation of new jobs, opens up opportunities for innovation, and contributes to the development of the economy as a whole. The continuous development of entrepreneurship allows businesses to adapt to changes in society and market conditions, which helps them to remain competitive.

REFERENCES:

1. Mykhailenko D.H. Suchasni tendentsii rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. Vypusk №60. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-139>.
2. Mozghovyi Ye.V. Derzhavna pidtrymka pidpriemstv pid chas viiny. *Biznes Inform*. 2024. №6. С. 202–207. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-202-207>.
3. Levkina R.V., Kotko Ya.M. Suchasni vyklyky dlia vitchyznianoho pidpriemnytstva. *Materialy II Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii*. Lviv : LNUU. 2023. S. 79-83.
4. Kotko Ya.M., Levkin D.A. Problemy i perspektyvy rozvytku vitchyznianoho haluzevoho pidpriemnytstva v umovakh viiny. *Problemy ta perspektyvy rozvytku biznesu v Ukraini : materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. molodykh vchenykh i studentiv*. Lviv : LTEU. 2023. S. 504–507.

Кручинський О. В.

Магістр спеціальності

281 «Публічне управління та адміністрування»,

Поліський національний університет,

м. Житомир, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЕЛЕКТРОННОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Від ступеня забезпечення інформаційної безпеки залежить довіра громадян до нових технологій, їхня готовність передати надзвичайно важливу сферу свого життя в «руки» комп'ютерів, мереж зв'язку, інформаційних систем та алгоритмів. Від інформаційної безпеки телемедицини у результаті залежить фізична безпека пацієнтів. Тільки високі стандарти захисту інформації, розумний баланс між публічними та приватними інтересами в інформаційній сфері здатні легітимувати використання нових технологій в охороні здоров'я.

Інші правові аспекти телемедичної діяльності тим чи іншим чином пов'язані з питаннями інформаційної безпеки та опосередковано виконують функцію забезпечення інформаційної безпеки. Так, ліцензійні вимоги до телемедичної діяльності повинні охоплювати вимоги до інформаційної безпеки медичних виробів (пристроїв та програмного забезпечення), до кваліфікації працівників у сфері поводження з телемедициними технологіями; встановлення належного контакту з пацієнтом та ознайомлення з історією хвороби пацієнта здійснюється через процедури ідентифікації та аутентифікації; питання відповідальності включають відповідальність за неналежну експлуатацію інформаційних систем, незаконне опрацювання персональних даних, розголошення лікарської таємниці, інші правопорушення в інформаційній сфері, які можуть спричинити негативні наслідки для пацієнтів.

Міждисциплінарна природа означених питань характеризує інформаційну безпеку не як приватну, другорядну чи факультативну проблему, а як загальну та невід'ємну частину процесу переходу від традиційної охорони здоров'я до телемедичної та електронної охорони здоров'я.

Стратегія інформаційної безпеки [2] нашої держави визначає інформаційну безпеку як стан захищеності особистості, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, при якому забезпечуються реалізація Конституційних прав і свобод людини та громадянина [1], «гідні якість та рівень життя громадян, суверенітет, територіальна цілісність та стійкий соціально-економічний розвиток, оборона» [2]. Це визначення є похідним від визначення національної безпеки та охоплює питання загального забезпечення інформаційної безпеки у масштабах держави.

Примітно, що в нових Стратегіях національної та інформаційної безпеки [2; 3] наголошується на створенні умов для реалізації прав і свобод, сталого соціально-економічного розвитку. Такий позитивний підхід

до розуміння безпеки є прогресивнішим і більшою мірою відповідає потребам сучасного суспільства. У такій парадигмі розвиток телемедицини вже сам собою може бути віднесено до напрямів забезпечення інформаційної безпеки в економічній сфері, у сфері суспільної безпеки, науки та технологій.

Захист від зовнішніх та внутрішніх загроз також не повинен недооцінюватися при забезпеченні інформаційної безпеки. Як зазначають вітчизняні дослідники питань правового забезпечення інформаційної безпеки (І Сопілко [5], В. Фурашев [6]), світоглядна парадигма, де перевага надається терміну «захищеність», у світі не втрачає своєї значущості з урахуванням появи нових ризиків і загроз. Автори відзначають, що стан захищеності не є статичним, а, навпаки, вимагає постійного вдосконалення у зв'язку з глобальними викликами та погрозами, що виникають у наш динамічний «інформаційний вік», їх транскордонністю, надзвичайно швидким розвитком, трансформацією, коли інформаційні технології стрімко розвиваються [5; 6].

Телемедицина є однією з найбільш схильних до кіберзагроз сфер. Статистика демонструє стрімке зростання кількості кібератак на інформаційні системи охорони здоров'я у всьому світі, а загальна шкода від інцидентів для галузі вимірюється мільярдами доларів США [4]. Основними методами атак на медичні установи є зараження шкідливими «вірусами» та злом облікових записів співробітників.

У зарубіжній доктрині та зарубіжних правових актах поширений вузький підхід до розуміння інформаційної безпеки, при якому інформаційна безпека охоплює, головним чином, питання захисту інформації та інформаційних систем від кіберзагроз. У цьому контексті забезпечення інформаційної безпеки передбачає захист інформаційних систем від несанкціонованого доступу, спотворення, модифікації, знищення інформації. Наприклад, у правових документах ЄС [7] до «інформаційної безпеки» відносять безпеку мереж та інформаційних систем, що означає їхню здатність протидіяти будь-якій дії, яка наражає на небезпеку доступність, автентичність, цілісність або конфіденційність інформації, що зберігається, передається або обробляється» [7].

На противагу поширеному в зарубіжних країнах вузькому підходу в Україні був сформований широкий підхід до інформаційної безпеки, який не тільки закріпився в стратегії, а й набув розвитку у вітчизняному законодавстві.

Особливістю широкого підходу до інформаційної безпеки є комплексне охоплення всіх питань, пов'язаних з інформаційними правовідносинами як охоронного, так і регулятивного характеру. У такому значенні до інформаційної безпеки належать відносини суб'єктів інформаційно-правової діяльності щодо формування та розвитку інформаційної інфраструктури; реалізації права на інформацію; захисту особистості, суспільства, держави від недоброякісної, хибної інформації та дезінформації; захисту інформації, зокрема персональних даних, в інформаційних системах; захисту прав споживачів та розвитку конкуренції в

інформаційній сфері; реалізації відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері; стандартизації як засоби забезпечення сумісності у комунікаційних мережах та ін.

Таким чином, у системі правового забезпечення телемедицини інформаційна безпека є стратегічно важливим елементом, оскільки в сучасних умовах, коли інформаційні технології глибоко проникають у життя людини, від інформаційної безпеки безпосередньо залежать її фізична безпека, реальна захищеність її прав та законних інтересів. Всі інші правові питання телемедицини тим чи іншим чином включають аспекти інформаційної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96>. (дата звернення: 15.02.2025).
2. Про Стратегію інформаційної безпеки : Указ Президента України від 15.10.2021 р. № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 16. 02. 2025)
3. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>. (дата звернення: 13.02.2025)
4. Садомська Б. Український кіберпростір: безпекові загрози, виклики та перспективи розвитку. Аналітичний центр ADASTRA. 2020. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ukrayinskij-kiberprostir-bezpekovi-zagrozi-vikliki-ta-perspektivi-rozvitku>. (дата звернення: 17.02.2025)
5. Сопілко І. Інформаційна безпека та кібербезпека: порівняльно-правовий аспект. Юридичний вісник. 2021. № 59. С. 110–115.
6. Фурашев В.М. Кіберпростір та інформаційний простір, кібербезпека та інформаційна безпека: сутність, визначення, відмінності. Інформація і право. 2012. № 2. С. 162–169.
7. National Cyber Security Strategies: An Implementation Guide. The European Union Agency for Cybersecurity (ENISA). URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/national-cyber-security-strategies-an-implementation-guide>. (дата звернення: 10.02.2025)

Санжаревський Д. В.

Аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-2234-2891

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВОДНОТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах глобальних економічних викликів водний транспорт України розглядається як багатогранний феномен, що поєднує в собі історичну значущість та потенціал до трансформації. Логістичні можливості цієї галузі охоплюють не лише матеріально-технічну базу, а й широкий спектр соціально-економічних, екологічних та культурних аспектів. Сучасні реалії вимагають досягнення балансу між сталим розвитком логістичної системи та адаптацією до впливу зовнішніх факторів, таких як збройні конфлікти, зміни глобальних ланцюгів постачання та екологічні виклики.

Важливим аспектом є сприйняття водного транспорту як елемента національної економічної системи, здатного сприяти її відродженню. Нинішні виклики вимагають переходу від суто технократичного підходу до комплексного бачення, що передбачає гармонійний розвиток інфраструктури, людського капіталу та природних ресурсів. Перед українським водним транспортом стоїть завдання не тільки інтеграції у світову логістичну мережу, але й формування власної ідентичності через впровадження інновацій, екологічну відповідальність та орієнтацію на довгостроковий розвиток. Таким чином, модернізація логістичного потенціалу водного транспорту України є не лише економічною необхідністю, а й стратегічним кроком до утвердження національної суб'єктності в глобальному просторі.

Підвищення конкурентоспроможності воднотранспортної логістики України в умовах геоekonomічної нестабільності є ключовим фактором забезпечення стійкого розвитку національної економіки та її інтеграції у глобальний і європейський економічний простір. В умовах посилення міжнародної конкуренції та структурних змін у світовій економіці транспортна інфраструктура відіграє системоутворюючу роль у соціально-економічних перетвореннях держави. З позицій системного розвитку воднотранспортну логістику слід розглядати як багатовимірний феномен, що поєднує інфраструктурну, економічну та інноваційну складові, забезпечуючи ефективний рух ресурсів, капіталу й інформації.

Особливого значення в цьому контексті набуває аналіз логістичного потенціалу підприємств морського та річкового транспорту, які є основними елементами інтегрованої транспортно-логістичної системи України. Відповідно до положень Закону України «Про транспорт», морський та річковий транспорт охоплює широкий спектр суб'єктів господа-

рювання, включаючи перевізників пасажирів і вантажів, суднобудівні та судноремонтні підприємства, порти, пристані, ремонтно-експлуатаційні бази та інші об'єкти інфраструктури. Саме підприємства водного транспорту виступають ключовими суб'єктами реалізації логістичних процесів та визначають ефективність функціонування всієї галузі.

З огляду на сучасні виклики, спричинені глобальними кризовими явищами, геополітичними ризиками та технологічною трансформацією, необхідною є модернізація логістичної системи водного транспорту шляхом впровадження інноваційних технологій, цифровізації процесів та диверсифікації транспортних маршрутів. Логістичний потенціал водного транспорту слід розглядати як динамічну характеристику, що формується на перетині матеріально-технічних, організаційних та інтелектуальних ресурсів, адаптуючись до змін зовнішнього середовища.

У цьому контексті важливим є системний аналіз стратегічних перспектив розвитку воднотранспортної логістики, що передбачає застосування аксіологічного підходу для оцінки взаємозв'язку між інфраструктурними можливостями, конкурентними перевагами та національними економічними пріоритетами. Формування ефективної логістичної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності воднотранспортної галузі, сприятиме зміцненню економічної стійкості України та її позицій у світовій транспортній системі.

У підсумку, підвищення конкурентоспроможності воднотранспортної логістики України в умовах геоекономічної нестабільності вимагає комплексних заходів, спрямованих на модернізацію інфраструктури, впровадження інноваційних логістичних рішень та посилення інтеграції у міжнародні транспортні мережі. Системний підхід до розвитку галузі передбачає не лише вдосконалення матеріально-технічної бази, а й формування ефективної управлінської стратегії, здатної адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Критичним аспектом є також розвиток людського капіталу та створення сприятливих умов для інвестицій. Таким чином, успішна трансформація логістичного потенціалу водного транспорту сприятиме економічній стабільності, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та забезпеченню сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Nitsenko , V., Mykhailenko , V., Riepina , I., Tepluk M., & Hanzhurenko , I. (2024). Entropy management of logistics processes in Ukraine's agribusiness: the role of stevedoring companies under sustainable development conditions. *Financial and Credit Systems: Prospects for Development*, 4(15), 168-180. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2024-4-13>
2. Kotov, B. (2020). Compliance in the company's risk minimization system. *Economy and Entrepreneurship*, 45, 148-158. <http://doi.org/10.33111/EE.2020.45>.
3. Tepluk, M., Sergienko, M., & Kyryliuk, O. (2024). Strategic development of enterprises in the new normal: digital transformations and innovative approaches to adaptation to changes and entropy resilience. *Collection of Scientific Papers «Scientific Notes»*, 37 (4), 8-17. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.01.005.011

4. Tepliuk, M., & Kozeniuk, I. (2021). Commercialization of innovative activity of the enterprise. *Economy and Entrepreneurship*, 47, 64-76. http://doi.org/10.33111/EE.2021.47.TepliukM_KozeniukI
5. Kuzomko, V., & Polova, A. (2023). Economic essence and problems of the financial security of Ukrainian enterprises. *Economy and Entrepreneurship*, 51, 5-15. http://doi.org/10.33111/EE.2023.51.KuzomkoV_PolovaA
6. Yastrebnii, V. (2024). Principles of ESG strategy in the management of shipping companies. *Collection of Scientific Papers «Scientific Notes»*, 37 (4), 187-195. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.17.117.123
7. Портові тренди до 2030 року у світі та Україні. Делойт: веб сайт. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/expert/infrastructure-interview-port-trends.html>

Біла Ю. А.

к.е.н., доцент,

Західноукраїнський національний університет,

м. Тернопіль, Україна

ORCID: 0000-0002-0741-5597

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ОБЛІКУ БІОЕНЕРГЕТИЧНИХ АКТИВІВ

Глобальні економічні виклики, зміни клімату та зростання нерівності випробовують підприємства на стійкість у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Протистояння вказаним факторам можливе завдяки ефективному управлінню наявним фінансовим, інтелектуальним, виробничим, людським, природним та соціальним капіталами. Наявність достовірної та прозорої інформації про зазначені елементи підприємства є обов'язковою умовою ефективних рішень менеджерів вищого рівня. Тому впровадження та розвиток інтегрованої звітності (ІЗ) в діяльність українських компаній, як одного з інструментів управління підприємством, має пріоритетне значення у формуванні стійкості та активної позиції на глобальному ринку.

У 2013 році був підписаний Глобальний договір ООН, метою якого є сприяння вирішенню соціальних та екологічних питань у світовому масштабі [1]. Згідно з даним договором, компанії, що готові підтримати ініціативу, формують Звіт про прогрес, який базується на описі результатів діяльності щодо дотримання 10 принципів у сфері екології, прав людини, умов праці та протидії корупції. Структура звіту не регламентована, але обов'язковим є наявність таких елементів:

1) заява від вищого керівництва компанії про підтримку Глобального договору ООН;

2) опис конкретних заходів щодо реалізації головних принципів договору за період, що минув від моменту прийняття ініціативи або з моменту подання попереднього Звіту про прогрес;

3) результати оцінені відповідно до Цілей сталого розвитку (показники GRI) [1].

Стандарти GRI [2] надають найбільш регламентовані та детальні рекомендації щодо формування інтегрованої звітності. Існує два основних підходи до використання цих стандартів. Перший підхід передбачає застосування 3 універсальних стандартів (серія 100) та специфічних для конкретної теми (серія 200, 300, 400). Звіт підготовлений даним способом вважається таким, що відповідає вимогам GRI. Другий підхід реалізовується через використання вибраних стандартів або їх окремих складових для розкриття потрібної інформації. Такий варіант є лише посиланням на GRI. Тому для кожного зі способів використання стандартів існує відповідна заява, яку підприємство повинно додати до відповідного звіту з використанням стандартів GRI.

У 2018 році Міністерство фінансів України видало Наказ «Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління», відповідно до якого великі і середні підприємства повинні формувати інтегрований звіт за визначеною структурою [3]. Таке нововведення було зумовлено імплементацією європейських законодавчих норм з бухгалтерського обліку, зокрема Директиви 34/ЄС. Звіт про управління є адаптованою формою інтегрованої звітності в Україні, оскільки згідно з вимогами має містити фінансову та нефінансову інформацію. Форма звіту може бути довільною, проте наявні рекомендовані напрямки розкриття інформації. Таке нововведення у звітності середніх та великих підприємств є позитивним зрушенням в імплементації законодавчих норм ЄС та сприяє більш детальному розкритті інформації про діяльність підприємства.

Наявність декількох варіантів нормативно регулювання процесу формування ІЗ ставить підприємство перед вибором. Однак, окремі стандарти повторюють рекомендовані напрямки розкриття інформації. Зокрема, ООН визнає звіти, складені за стандартами GRI, з включенням заяви про підтримку Глобального договору ООН від керівництва як Звіт про прогрес. Тому, розробивши детальну методику складання інтегрованої звітності, можна охопити декілька з розглянутих підходів до формування інтегрованої звітності, а також національні рекомендації щодо складання Звіту про управління. За умови консолідації міжнародних і вітчизняних вимог звітності може бути представлена двома мовами: англійською та українською.

Генерування інформації про соціальний капітал у інтегрованій звітності реалізується через налагодження зв'язків з контрагентами [4]. Формування якісних довготривалих відносин з покупцями та постачальниками сприяє ефективній організації справ на підприємстві, але потребує певної затрати часових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, що в результаті сприяє формуванню одного з елементів внутрішнього гудвілу – ділових зв'язків. Згідно з попередніми дослідженнями, внутрішній гудвіл має значний вплив на діяльність підприємства, однак не відображається в бухгалтерському обліку вітчизняних підприємств [5; 6; 7]. Виділення внутрішнього гудвілу, як нового об'єкта обліку, сприятиме: 1) отриманню достовірної інформації про наявний соціальний капітал, що необхідно відображати в інтегрованій звітності; 2) формуванню новітньої парадигми обліку, орієнтованої на сучасні виклики, де нематеріальні активи (такі як внутрішній гудвіл), займають одну з ключових позицій.

У міжнародних та вітчизняних рекомендаціях щодо формування інтегрованої звітності особлива увага приділена збереженню природного капіталу, висвітленню екологічних аспектів діяльності підприємства та ініціатив щодо покращення стану довкілля. Актуальною є також проблема декарбонізації, про що свідчить міжнародна угода, укладена 13 грудня 2023 року на кліматичному саміті Організації Об'єднаних Націй, що передбачає прямий заклики до відмови від викопних видів палива, таких як газ, вугілля та нафта, використання яких небезпечно нагрівають планету. Зважаючи на ці аспекти, необхідним є перехід на альтернативні джерела енергії. У контексті зазначених питань новим об'єктом обліку є біоенергетичні активи [8; 9].

У новітній парадигмі обліку необхідно зробити акцент на реалізацію цілей сталого розвитку, однією з яких є використання відновлювальних джерел енергії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. UN Global Compact. 2013. URL: The Ten Principles | UN Global Compact
2. GRI Standards. 2023. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/>
3. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління: Наказ Міністерства фінансів України від 18.01.2019 № 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0027201-19#Text>
4. Задорожний З.-М. В., Крупка Я. Д., Омецінська І. Я. Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи обліку. Тернопіль: THEY, 2013. 294 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5794/1/Stan_i_perspektyvy_rozvytku_vitchyznjkjanoji_ekonomiky-2013.pdf
5. Судин Ю. Облік гудвілу підприємств: теорія і практика. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка. 2015. Вип. 2 (46). С. 368–371. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26845/1/Sudyn_st_U.pdf
6. Sudyn Y. Innovative methods of evaluating goodwill in increasing the competitiveness of the company. *Przedsiębiorstwo i Region*. 2015. 7 (1). P. 105–112. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26844/1/Sudyn_st_pl.pdf
7. Задорожний З.-М. В., Судин Ю. А. Витрати на формування внутрішнього гудвілу як об'єкт формування управлінського обліку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 3 (15). С. 90–95.
8. Bila Y. Bioenergy assets in the global climate scenario: multilevel model of functions. 2023. *Herald of Economics*. 3. 131–143. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.131>
9. Bila Yu. Bioenergy Assets as an Innovative Accounting Object: Definition and Recognition Criteria. *Oblik i finansi*. 2023. pp. 5-10. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4\(102\)-5-10](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-5-10).

Гедін М. С.

к.і.н., доцент,

Київський національний лінгвістичний університет,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-5031-8207

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Екстремальний туризм відіграє досить вагому роль в структурі туристичного сектору. Активний розвиток цього туризму значно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, сільське господарство, будівництво. В той же час, підвищення ефективності роботи підприємств сфери екстремального туризму, становлення туристичної галузі як однієї з провідних галузей вітчизняної економіки стримуються невирішеністю низки питань, розв'язання яких потребує державного регулювання та підтримки виконавчих органів влади. Екстремальний туризм відіграє значну роль у створенні робочих місць, забезпеченні зайнятості населення. Головна мета екстремального туризму – відчуття небезпеки, або викид адреналіну, тим самим людина може позбавити себе від нагромадженого стресу.

Ключовим моментом в організації екстремального туризму є питання безпеки. З метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати: - підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань, забезпечення туристів справним спорядженням та інвентарем; - навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків, інструктаж із надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів; - контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів; - надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих; - розробку та реалізацію спеціальних вимог безпеки під час організації та проведення походів з автомобільного, гірського, лижного, велосипедного, водного, мотоциклетного, пішохідного туризму та спелеотуризму.

Найбільш розповсюдженими програмними продуктами, які використовуються під час організації екстремальних турів є: «TurWin MultiPro», «Само-Тур», «Самотурагент», «Мастер-Тур», «Тур-клієнт», «Тур-менеджер LIGHT», «ПарусТурагентство», «Парус-Готель», «Парус-Ресторан», «BS Integrator», «Epitome Enterprise Solutions», «OPERA Enterprise Solution», «Hotel 3» [4, с. 40].

Основним призначенням програм, які використовуються під час розроблення екстремальних турів є наступні: облік замовлених туристами турів, оформлення заявок туристів, підготовка заявок для бронювання

і підтверджень покупцям і партнерам, створення турпакетів з різного набору послуг, розрахунків прайс-листів і підготовку їх до друку, облік оплат, виданих дисконтних карт, облік постійних клієнтів, телефонних дзвінків з побажаннями, візуальний контроль продажу квотованих послуг, отримання актуальних звітів про діяльність компанії, можливість друку всього пакету документів, які видаються клієнту і відсилаються партнерам, можливість інтеграції «клієнт-банк», аналіз індивідуальної роботи кожного співробітника туристичної компанії, як в кількісному, так і в якісному вираженні, система повідомлень і нагадувань, що дозволяє всім користувачам програмного комплексу обмінюватись повідомленнями, контроль завантаження рейсів, друк прайсів, бронювання, при необхідності зв'язок з бухгалтерською програмою, ведення таблиці обліку доходів і витрат [1, с. 222].

Технологія роботи в таких системах побудована на складних командах, а довідка, закладена в систему, являє собою простий текст. У цих системах немає фотографій, карт та іншої графічної інформації. Через ці системи в основному реалізуються авіа і залізничні квитки. Нині із такими системами в основному працюють великі готелі, що бронюють квитки для своїх гостей. Багато фірм, що відповідають за експлуатацію систем бронювання, ведуть розробки програм, що дозволяють працювати з цими системами через Інтернет. Нові системи бронювання використовують як засіб зв'язку між своїми базами даних та клієнтами – Інтернет, а як термінал – звичайний комп'ютер. Витрати на роботу через них невисокі і доступні навіть невеликим готелям [4, с. 41].

Дійсно, на сьогодні багато організацій займаються туризмом, але вони не готують людей до екстремальних ситуацій. Екстремальний туризм це як вчення про виживання, головне не просто знати, як вести себе в тій чи іншій ситуації, а й уміти це робити, тому що коли з'являється ризик, пізно починати чомусь учитися. Найбільш поширеним нещасним випадком серед туристів є травматизм. Ризик отримання травми може виникнути в різноманітних умовах, але найбільша вірогідність події виникає при переміщенні механізмів, предметів і безпосередньо туристів, зі складним рельєфом місцевості, при зсувах, сходженні лавин та інших атмосферних і природних явищ. Важливими у запобіганні травматизму є справне туристичне та спортивне спорядження, одяг, взуття тощо. З метою запобігання травматизму використовуються захисні облаштування, огороження туристичних стежок і маршрутів, захисне обладнання канатних доріг, гірськолижних трас, підйомників, індивідуальні страхові мотузки, шлеми тощо.

В останні роки відзначається значне зростання попиту на послуги активного та екстремального туризму. Однак, слід зазначити, що такий ріст зумовлений передусім розвитком гірськолижних видів спорту. Інші різноманітні напрями, популярні в світі, такі як рафтинг, дайвінг, велосипедний туризм, скелелазіння, ще не отримали свого належного розвитку. Можливо, частково це можна пояснити недостатнім обсягом інформування клієнтів. Тим не менше навіть у даних напрямках простежується позитивна динаміка зростання.

Нині на ринку активного відпочинку лідирують гірські лижі. Добре розвинута інфраструктура гірськолижного спорту в Карпатах ледь справляється з напливом клієнтів, особливо у піковий час – із кінця грудня до кінця січня. Гірськолижні види спорту в найближчі роки будуть продовжувати розвиватися випереджаючими темпами порівняно з іншими видами активного відпочинку.

На другому місці знаходиться рафтинг. це досить демократичний вид активного відпочинку, привабливий і доступний навіть людям без спеціальної спортивної підготовки. Однак слід зазначити, що в країні найбільший розвиток отримав рафтинг по простих маршрутах другої категорії складності (всього таких категорій шість), оскільки складними водними маршрутами наша країна не багата. рамаках водних видів спорту слід окремо виділити напрям каякінга. Зараз цей вид спорту, надзвичайно популярний у світі, в країні тільки починає розвиватися. Але розвиток каякінга відбувається вражаючими темпами – більш ніж удвічі щороку, так що у каякінга в країні є велике майбутнє.

Один з небезпечних етапів в екстремальному туризмі - етап перевезення (проїзд до місця відпочинку та зворотний проїзд, транспортування під час подорожування та інші). Оскільки транспортні засоби є джерелами підвищеної небезпеки, питання безпеки туристів повинні бути центральними у всіх варіантах перевезень. Значний вплив на життя і здоров'я туриста має навколишнє середовище. Основними факторами впливу навколишнього середовища є висока або низька температура повітря, вологість і рухомість повітряних мас, опади, перепади тиску, недостатність кисню та ін. При проектуванні туру необхідно брати до уваги вибір сприятливої пори року, вечірнього чи денного часу, раціонально обрати трасу туристичного маршруту, врахувати погодні умови, забезпечення відповідної екіпіровки, засобів індивідуального захисту, повне і своєчасне інформування туристів про можливу небезпеку та ін. Екстремальний туризм відноситься до найбільш небезпечних видів туризму, його мета і полягає в тому, щоб відчутти небезпеку. Всі види небезпек в екстремальному туризмі можна класифікувати за природою явища і ролі туристів у виникненні небезпечної ситуації. Тому з метою здійснення практичної роботи по забезпеченню безпеки туристів, наданню їм допомоги і захисту в екстремальних ситуаціях, туристичні підприємства, що спеціалізуються на організації туристичних подорожей з використанням активних форм пересування туристів, створюють пошуково-рятувальні служби або укладають угоди на обслуговування з відповідними службами [4, с. 44-45].

Розробляючи екстремальний тур, організатори повинні враховувати ступінь фізичного навантаження, який повинен бути під силу туристам, його дозування впродовж маршруту, безпечність для життя та здоров'я, врахувати місцеві умови, тривалість туру (складні маршрути менш тривалі), достатність часу на відпочинок та сон, можливість дострокового вивозу туриста з маршруту. Маршрути повинні мати можливості для зміни в залежності від погодних умов, фізичної підготовки туристів, кількості людей в групі тощо. Реалізуючи екстремальний тур, агенти повинні

проінформувати туристів про можливі труднощі та небезпеки, вимоги до фізичної підготовки туристів, подбати про наявність страховки. Іноді для уникнення конфліктних ситуацій туристи підписують спеціальні угоди, які включають додаткові положення, пов'язані з безпекою, та інформаційні листи, з якими вони ознайомлюються перед поїздкою. Тому розробка екстремального туру може тривати до 2-3 місяців. [4, с. 48-49].

Активне використання інформаційних систем під час організації екстремальних турів може починатися з моменту визначення складності маршруту. Деякі частини маршрутів проходять по непоганим дорогах і тому з подоланням природних перешкод ніяк не пов'язані. Цілком достатніми є дорожні покажчики і оглядові схеми «ці частини маршруту не вимагають картографічного матеріалу», розташовані в місцях масового відпочинку. Не обов'язково влаштовувати тривалі привали під час таких походів, так як час пересування «активного» обмежено. Інші маршрути прокладені не тільки по дорогах, а й по болотах і вирубок; по берегах річок і озер; горах і перевалах; і по лісових стежках і просіках. Тут зустрічаються природні перешкоди у вигляді канав, каменів, буреломів, струмків, купин. Потрібно туристична схема або карта. Тривалі привали, нічліг - обов'язкова умова [2, с. 155].

Швидкий розвиток інноваційних інформаційних технологій радикально змінив динаміку та бізнес-моделі індустрії туризму. Зокрема, важливим технологічним поштовхом, який отримав туристичний сектор, є мобільні додатки. Реальне розширення можливостей туристів з мобільним доступом до послуг екстремального туризму викликає гарячий інтерес туристів і таким чином впливає на значні доходи підприємств, які організовують екстремальні тури.

На сьогодні актуальними в екстремальному туризмі є платформи Blockchaina

Winding Tree – це децентралізована мережа розподілу туристичних послуг, побудована на основі Blockchaina, яка здатна підвищувати ефективність і зручність взаємодії покупців і продавців за допомогою смарт-контрактів та інших інструментів з відкритим вихідним кодом

Travelflex – це додаток, який має вбудований функціонал для вирішення проблем туристів таких як здійснення платежів з низькою комісією і безпечне зберігання коштів, або надання зручного способу комунікації, що передбачає інтеграцію з соціальними мережами

MeetnGreetMe – система, яка концентрується на підвищенні зручності та простоти використання туристичних послуг, пропонуючи створення глобальної платформи, де кожен мандрівник зможе отримати консьерж-послуги, персонально підібрані під його потреби і бюджет.

Cool Cousin (CUZ) – технологія, яка представляє собою мобільний додаток і за своїм принципом роботи багато в чому нагадує тематичні форуми, де туристи діляться своїми враженнями від відвідування тієї чи іншої країни, міста, курорту. Додаток адресовано в першу чергу тим, хто вважає за краще самостійно планувати відпочинок, заздалегідь проклавши маршрут.

Concierge (CGE) – проект, створений на основі технології Blockchaina, на децентралізованій платформі NEO, являє собою мобільний додаток для користувачів, які збираються у відпустку. За допомогою програми є можливість забронювати готель в будь-якій країні світу без комісії.

Crystabaya є розширеною платформою, що спеціалізується у галузі готельного менеджменту та туризму, яка забезпечує більш повний досвід роботи з багатьма додатковими послугами. Crystal Bay Group займається міжнародним та внутрішнім туризмом; управління та експлуатація готелів-курортів, розвиток різноманітних видів туризму та інвестування в екосистеми туристичної нерухомості

Visit World – це сервісна платформа для туристів, мігрантів, де зібрано всю актуальну інформацію про правила перетину кордону кожної країни світу. Кваліфікована допомога надається безкоштовно 7 мовами у зручний для клієнта час. Вся інформація структурована, тому громадянин кожної країни зможе знайти для себе інформацію про правила перетину кордону, а також легальне перебування з будь-якою метою у будь-якій державі світу.

Smart Trip – платформа, яка дозволить користувачам повністю сплатити свою подорож за кордон, у тому числі забронювати квитки на літак, номер у готелі та будь-яку екскурсію. Також творці Smart Trip мають намір запропонувати своїм користувачам інтерактивний розмовник, що складається носіями мови, сервіс активованого голосом машинного перекладу та систему рекомендацій, які дозволять уникнути проблем із місцевим населенням чи правоохоронцями, а також знайти відповідний ресторан чи маловідому пам'ятку. У майбутньому платформа також має намір випустити власну дебетову картку з токенами TASH, якою можна буде розраховуватися під час подорожей за будь-які послуги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуржій Н.М., Третинко А.В. Інноваційні технології в туристичній індустрії. Сталий розвиток економіки, 2013. №3, С. 221–224.
2. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туризму: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 608 с.
3. Притков В.Ю., Жердьов А.Є. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку. Географія та туризм, 2012. №19, С.44-52.
4. Теслик А. В., Орлик О. В. Інформаційні технології в туристичній діяльності. Інформатика та інформаційні технології: студ. наук. конф., 20 квітня 2015 р. : матер. конф. Одеса: ОНЕУ, 2015. С. 40-43.

Піскун І. А.

Аспірант,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0002-1658-5344

АРМУВАННЯ ВИРОБІВ ІЗ ПРИРОДНОГО КАМЕНЮ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ МІЦНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В БУДІВНИЦТВІ

У сучасному будівництві та архітектурі природний камінь залишається одним із ключових матеріалів завдяки своїм естетичним і механічним властивостям. Водночас, його використання супроводжується певними викликами, пов'язаними з обмеженою міцністю окремих видів каменю та їхньою схильністю до руйнування під впливом навантажень і доквілля. У відповідь на ці виклики, дослідники активно шукають інноваційні рішення, зокрема, впроваджуючи методи армування кам'яних виробів, які не лише покращують їхні механічні властивості, а й сприяють концепції сталого розвитку.

Одним із таких підходів є використання армуючих матеріалів, серед яких варто виокремити сталеві, композитні (склопластикові та базальтопластикові) та алюмінієві осердя. Дослідження доводять, що армування дозволяє суттєво підвищити межу міцності каменю на згин, змінюючи механіку його руйнування з крихкого на більш пластичне, що значно підвищує довговічність виробів та розширює сфери їх застосування [1, с. 53].

З точки зору сталого розвитку, застосування композитних матеріалів є особливо актуальним, оскільки вони мають значно меншу вагу порівняно зі сталевими елементами, не піддаються корозії та забезпечують можливість вторинної переробки. Наприклад, алюмінієві профілі вирізняються своєю легкістю, що спрощує процес транспортування і монтажу, а також забезпечує екологічну ефективність завдяки можливості вторинної переробки [2, с. 8].

З огляду на тенденції розвитку каменеобробної галузі, важливою складовою сталого будівництва є не лише створення довговічних матеріалів, а й їхня відповідність критеріям економічної та екологічної ефективності. Армування виробів із природного каменю може слугувати важливим кроком у напрямку скорочення відходів виробництва, збільшення терміну експлуатації матеріалів і підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку. У цьому контексті подальші дослідження армування природного каменю різними матеріалами є важливим кроком до створення інноваційних будівельних технологій, що відповідають принципам сталого розвитку.

Для оцінки ефективності армування виробів із природного каменю були проведені комплексні експериментальні дослідження, спрямовані на визначення механічних властивостей зразків із різними типами армування. У ході емпіричного дослідження було використано зразки виго-

товлені з гранодіориту Покостівського родовища, які зазнавали механічних навантажень у лабораторних умовах [3, с. 998].

В якості матеріалів для армування було використано: сталеві осердя класу A600 (згідно ДСТУ 3760:2006); композитна базальтопластикова арматура марки Rebar; композитна склопластикова арматура марки АКС800 (згідно ДСТУ-Н Б В.2.6-185:2012); алюмінієвий профіль марки Braz line (сплав 6061).

Методологія випробувань передбачає створення серії зразків, кожен з яких піддавався згинаючим навантаженням у відповідності до стандартів ДСТУ EN 1469:2019. Для порівняння отриманих результатів та розуміння ефективності різних способів армування використовувались контрольні зразки (без армування) [4, с. 32].

Результати випробувань (рис. 1) підтвердили, що армування дозволяє суттєво підвищити міцнісні характеристики природного каменю. Зокрема, використання сталевих осердь забезпечувало збільшення межі міцності на згин майже у шість разів порівняно з неармованими зразками. Однак, їхня висока щільність спричиняла збільшення маси виробу, що може ускладнити монтажні роботи.

Композитні матеріали продемонстрували дещо інші результати, забезпечивши доволі нестабільне, але суттєве зростання межі міцності у 5 разів, при цьому зменшуючи ризик локальних руйнувань [5, с. 135].

Використання алюмінієвих профілів дозволило знизити вагу виробу та спростити процес монтажу, що є важливим для великогабаритних архітектурних елементів. Однак, механічні випробування вказали на відсутність зміни міцності зразків із алюмінієвим армуванням у порівнянні з контрольними зразками [6, с. 179].

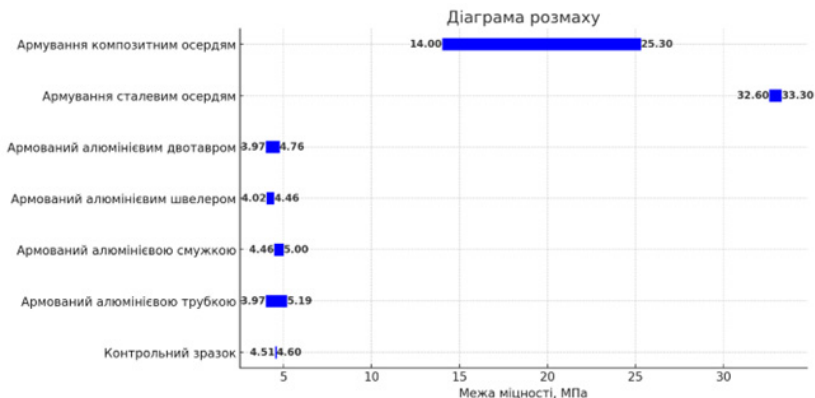

Рис. 1. Результати дослідження міцнісних властивостей виробів з каменю армованих різними способами

Джерело: складено автором

Застосування армованих виробів із природного каменю має значні переваги у контексті сталого будівництва. Поєднання різних типів арму-

вання дозволяє досягати оптимального співвідношення між механічними характеристиками виробу, економічною доцільністю та екологічною ефективністю.

На основі проведених досліджень можна рекомендувати наступні напрямки впровадження:

- використання склопластикових та базальтопластикових матеріалів для конструкцій, які піддаються значним навантаженням у вологому або агресивному середовищі;
- впровадження алюмінієвих армувальних елементів у проєкти, де важливими є зменшення ваги та простота монтажу;
- використання сталевих осердь у випадках, коли критично важлива висока міцність виробу, наприклад, для несучих конструкцій.

Проведене дослідження підтверджує ефективність технології армування виробів із природного каменю як одного з ключових напрямків удосконалення їх механічних властивостей. Застосування різних типів армування дозволяє не лише покращити міцнісні характеристики, а й забезпечує довговічність, надійність та екологічну ефективність виробів у контексті концепції сталого розвитку.

Армування сприяє зміні механізму руйнування природного каменю від різкого (крихкого) до більш контрольованого та пластичного, що значно збільшує експлуатаційний ресурс виробів.

Разом з тим, використання технології армування сприяє зменшенню будівельних відходів, оскільки армовані вироби рідше виходять з ладу та можуть бути використані повторно або перероблені.

Подальше вдосконалення методик армування, зокрема дослідження комбінацій армувальних матеріалів, дозволить створювати нові технології підвищення міцності природного каменю. Так само і впровадження нових методів внутрішнього армування (наприклад, комбінування сталевих і композитних елементів) може дати ще кращі результати з точки зору міцності та стійкості до навантажень.

Таким чином, армування виробів із природного каменю є високоефективним методом підвищення їх експлуатаційних характеристик, що сприяє їх більш широкому застосуванню в будівництві, архітектурі та інших сферах. Впровадження цієї технології відповідає глобальним тенденціям ресурсозбереження, мінімізації впливу на довкілля та створення довговічних і енергоефективних матеріалів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Котенко В.В., Башинський С.І., Піскун І.А. Дослідження доцільності застосування склопластикових та базальтопластикових стержнів для армування виробів з каменю // Вісті Донецького гірничого інституту. 2022. №1 (50). С. 47–55. URL: <https://doi.org/10.31474/1999-981X-2022-1-47-55>
2. Ye Y., Guo Z., Chai L. Flexural Behavior of Stone Slabs Reinforced with Prestressed NSM CFRP Bars // Journal of Composites for Construction. 2014. Vol. 18, No. 3. P. 04014046-1–04014046-11. URL: <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2013.12.060>

3. Fayala I., Limam O., Stefanou I. Experimental and numerical analysis of reinforced stone block masonry beams using GFRP reinforcement // *Composite Structures*. 2016. Vol. 152. P. 994–1006. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compstruct.2016.06.046>

4. ДСТУ Б EN 12372:2011. Методи випробувань природного каменю. Визначення границі міцності при згині під концентрованим навантаженням. Київ: Мінрегіонбуд України, 2012. 46 с.

5. Башинський С.І., Котенко В.В., Припотень Ю.К., Піскун І.А. Дослідження залежності величини адгезії від типу профілю композитних стержнів за умови армування виробів з каменю // *Технічна інженерія*. 2022. №1 (89). С. 131–137. URL: [https://doi.org/10.26642/ten-2022-1\(89\)-131-137](https://doi.org/10.26642/ten-2022-1(89)-131-137)

6. Крамарчук А.П., Ільницький Б.М., Волинець М.Е., Бобало Т.В. Експериментальні дослідження міцності та деформативності армокам'яних згинаних елементів // *Науковий вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2015. № 813. С. 174–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPTPB_2015_823_29

Мірзоєв Т. Д.

Аспірант кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0000-7378-7033

Байдала В. В.

Науковий керівник,
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ КУЛЬТУР У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розуміючи під сталим розвитком таке господарювання в умовах сьогодення, яке не наносить шкоди майбутнім поколінням, важливим у цьому контексті є вирощування нішевих культур. Зазвичай такими називають сільськогосподарські культури, площі під якими досить незначні, порівняно з традиційними, так званими бізнес-культурами. Не дивлячись на те, що нішеві культури вирощуються в досить обмежених обсягах, тим не менше вони характеризуються широкою багатофункціональністю. Серед основних функцій нішевих культур – розширення біорізноманіття та поліпшення стану ґрунтів, що, у свою чергу, є важливим у контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Якщо говорити більш конкретно, то, наприклад, така нішева технічна культура, як гірчиця здатна суттєво поліпшити стан ґрунту. Зокрема, гірчицю білу часто називають зеленим добривом. Фахівці сходяться в думці, що в разі висіву гірчиці в якості сидерату (культури, що оздоровлює ґрунт) досягається результат, аналогічний внесенню перегною. Гірчиця має здатність структурувати ґрунт, збагачувати його як органічними, так і мінеральними елементами живлення, дозволяє скоротити популяцію шкідників і грибних інфекцій у ґрунті [1]. Окрім того, гірчиця здатна захищати ґрунт від вивітрювання й пересихання, підвищувати пухкість ґрунту і збільшувати його аерацію. Підтверджено й те, що рослинні залишки гірчиці, закладені в ґрунт, перетворюються в живильне середовище для розвитку корисної ґрунтової мікрофлори. Усе разом дозволяє заощадити як на добривах, так і засобах захисту рослин. Загалом, вирощування гірчиці є ефективним способом підвищення родючості ґрунту та його якості [3].

Доцільним у контексті сталого розвитку є розвиток виробництва і таких нішевих культур, як, наприклад, фацелія і амарант. Зокрема, фацелія, як і гірчиця, також має здатність покращувати структуру ґрунту і захищати поля від шкідників. До того ж, фацелія швидко росте на різних типах ґрунтів, їй не потрібно багато світла і вона дає значну кількість зе-

леної маси. А ще вважається універсальним попередником для овочів і ягід. У свою чергу амарант насичує ґрунт корисними мікроорганізмами, його коріння проникає на глибину 2 м і гарно його розпушує й покращує його структуру.

Варто відмітити, що властивостями, притаманними гірчиці, фацелії та амарнту володіє значна кількість нішевих як технічних, так і зернових культур. Між тим, на даному етапі розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні, попри відомі позитивні властивості нішевих культур і загальноприйнятий курс на сталий розвиток агровиробники все ще досить мало звертають на них увагу, зосереджуючись на розвитку високоінтенсивного виснажливого землеробства з орієнтацією на виробництво монокультур. Тоді як у світі, в рамках господарювання на засадах сталості вже реалізуються практики з вирощування традиційних сільськогосподарських культур у поєднанні з нішевими. Таким прикладом є висаджування смуг різноманітних нішевих (коріандру, гречки, маку, кропу, волошок, ромашки звичайної, конюшини червоної) у посівах традиційних сільськогосподарських культур англійськими і швейцарськими фермерами. Смуги нішевих висаджуються посеред поля, при цьому ширина смуг становить 6 метрів і займає 2% від загальної площі поля. Така практика має на меті контролювати шкідників (через залучення комах, які є природними ворогами багатьох шкідників сільськогосподарських культур) і скоротити використання пестицидів [4]. У загальному це відповідає сталому розвитку, зокрема досягненню Цілі 15 щодо захисту екосистем суші. Обґрунтовуючи доцільність розвитку виробництва нішевих культур, варто зазначити є й те, що поширення практики їх вирощування розглядається як ефективний інструмент диверсифікації сільськогосподарського виробництва, передусім для представників малого агробізнесу [2].

Узагальнюючи, зазначимо, що окремо жодна з нішевих культур не стане заміною традиційним сільськогосподарським. Водночас поступове розширення їх виробництва дозволить агровиробникам диверсифікувати джерела отримання доходів, дотримуючись підходів сталого господарювання. Що є надзвичайно важливим у контексті досягнення Цілей сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гірчиця біла – ефективне добриво і захист від шкідників та хвороб. 2021. URL: <https://www.agronom.com.ua/efektyvne-dobryvo-i-zahyst-vid-shkidnykiv-ta-hvorob/>
2. Мірзоева Т.В. Ефективність виробництва нішевих зернових культур у контексті забезпечення продовольчої безпеки і створення доданої вартості. Економіка та суспільство. 2024. № 67. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-158>
3. Орлов О. Вирощування гірчиці для біологічного очищення ґрунтів. Журнал «Пропозиція». 2019. №2. URL: <https://propozitsiya.com.ua/vyroshchuvannya-girchyci-dlya-biologichnogo-ochyshchennya-gruntiv>
4. Смуги польових квітів у посівах культур можуть слугувати природними інсектицидами. 2018. URL: <https://superagronom.com/news/3255-smugi-polovih-kvitiv-u-posivah-kultur-mojut-sluguvati-prirodnimi-insektitsidami>

Юрченко О. К.

Аспірант,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України,
м. Харків, Україна
ORCID: 0009-0008-4112-6247

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Останні роки цифрова трансформація (DX) набула вирішального значення для забезпечення стійкості та сталого розвитку малого бізнесу. На глобальному рівні малі підприємства відіграють ключову роль у виробництві та зайнятості, на їхню частку припадає понад 60% усіх компаній. У країнах із низьким рівнем доходу малі підприємства забезпечують роботою близько 33% працівників офіційного сектору економіки, тоді як у державах із високим рівнем доходу ця частка зростає до 62%. Зокрема, в Україні на цей час мікро-, малі та середні підприємства забезпечують 74 % усіх робочих місць та генерують близько 64 % доданої вартості [1].

Цифрова трансформація – це поступовий процес, що передбачає застосування цифрових технологій для створення доданої вартості через зміни в операційній діяльності, бізнес-моделях і взаємодії з клієнтами [2]. Завдяки впровадженню нових цифрових рішень і моделей бізнесу організації можуть зазнати значних змін у своїй роботі та покращити здатність надавати послуги з доданою цінністю [3]. Поєднання стратегії сталого розвитку з цифровими технологіями відкриває значний потенціал для позитивного впливу на довкілля та соціальну сферу, водночас сприяючи довгостроковій життєздатності малого бізнесу [4]. Цифровізація допомагає впроваджувати стійкі практики, покращуючи ефективність використання ресурсів і зменшуючи екологічний слід. Використання технологій, таких як аналітика великих даних, Інтернет речей (IoT), Blockchain і хмарні обчислення, дозволяє оптимізувати енергоспоживання, зменшувати кількість відходів і приймати обґрунтовані рішення для підтримки сталих виробничих процесів. Це не тільки сприяє екологічній відповідальності, але й підвищує операційну та економічну ефективність малого бізнесу [2].

Крім того, цифрова трансформація дає змогу малим підприємствам брати участь у відповідальному управлінні ланцюгами постачання [3]. Технологія Blockchain забезпечує більшу прозорість на всіх етапах постачання, сприяючи етичному походженню ресурсів, чесній торгівлі та відповідальному виробництву. Такий рівень прозорості зміцнює довіру зацікавлених сторін, зокрема споживачів, які дедалі частіше віддають перевагу екологічно відповідальним продуктам і послугам [5].

Дослідження сталого розвитку науковцями з усього світу акцентують увагу на інтеграції екологічних, технологічних, соціальних та економічних аспектів у процесах прийняття рішень, що передбачає розвиток ме-

тодичних підходів оцінки впливу сучасних цифрових технологій на зниження негативного впливу на навколишнє середовище, пошуку шляхів для сприяння соціальній рівності та економічній справедливості [2]. Чисельні дослідження доводять, що цифрові технології, що впроваджуються сучасними підприємствами, в тому числі малими, відіграють ключову роль у сприянні їх сталому розвитку, забезпечуючи зростання ефективності, екологічності та соціальної відповідальності бізнес-практики.

Разом з тим, розвиток цифрових можливостей є важливою складовою цифрової трансформації (DX), оскільки специфіка цих можливостей відрізняється залежно від галузі та індивідуальних потреб підприємства. Вони відіграють ключову роль у стимулюванні цифрових інновацій, які, своєю чергою, виступають посередником між цими можливостями та ефективністю бізнесу. Це сприяє підвищенню стійкості, сталості, продуктивності та конкурентоспроможності організації [2; 3]. Компанії, що впроваджують сталі практики, зазвичай демонструють кращі результати [2].

Цифрова трансформація є стратегічним кроком, який компанії здійснюють для посилення конкурентних переваг на внутрішньому та міжнародному ринках, покращення управління ресурсами та вдосконалення бізнес-процесів [2]. В умовах сучасного глобального ринку, що характеризується високою невизначеністю та ризиками, особливо актуальними стають ефективне управління інформацією, зниження операційних витрат та використання аналітики даних у режимі реального часу [3]. Завдяки DX компанії можуть досягти більшої гнучкості, зекономити ресурси та кошти, а також підвищити ефективність процесу ухвалення рішень.

Цифрова трансформація відкриває нові перспективи для малого бізнесу, сприяючи глибоким змінам у бізнес-процесах, операційних процесах і внутрішніх можливостях компанії. Вона є усвідомленим і постійним процесом, який включає стратегічні та тактичні елементи [2].

Однак власники та керівники малих підприємств часто стикаються з браком інформації для ефективного впровадження цифрової трансформації. Більшість досліджень зосереджені на великих корпораціях і не завжди враховують специфіку малого бізнесу [2]. Відсутність конкретних рекомендацій змушує керівників самостійно вирішувати питання щодо впровадження технологій, узгодження цілей сталого розвитку з бізнес-цілями та управління фінансовими обмеженнями. Для успішного впровадження DX вони потребують допомоги у визначенні своїх поточних цифрових можливостей і сфер для вдосконалення. Брак досвіду та знань може ускладнювати одночасне врахування вимог цифровізації та принципів сталого розвитку, а також обмежувати доступ до можливостей зовнішнього партнерства.

Таким чином, цифрова трансформація є вирішальною для малого бізнесу, щоб залишатися конкурентоспроможним у цифровому середовищі. Вона дає змогу використовувати інноваційні підходи для оптимізації діяльності, залучення нових клієнтів і впровадження нових продуктів і послуг. Для досягнення ефективності, задоволення потреб клієнтів і сталого розвитку керівники малого бізнесу мають стратегічно підходити до

DX, враховуючи свої цілі, ресурси й організаційні можливості, обираючи відповідні цифрові технології та бізнес-моделі, що відповідають їхнім цінностям і ринковим цілям. Сійка цифрова трансформація має приносити як внутрішні, так і зовнішні переваги для компанії. Вона сприяє підвищенню екологічної, економічної, соціальної та людської відповідальності бізнесу. Завдяки поєднанню ІКТ і систем управління якістю (QMS) малий бізнес може розробляти рішення, які сприятимуть зменшенню відходів, повторному використанню ресурсів, розвитку екологічних технологій і досягненню цілей сталого розвитку, водночас зберігаючи прибутковість. Крім того, цифрові технології дають змогу впроваджувати інновації у бізнес-процеси, сприяючи сталому розвитку підприємства, покращенню умов праці та зміцненню конкурентних переваг на внутрішньому й зовнішньому ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Держстат України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Martínez-Peláez R., Ochoa-Brust A., Rivera S., Félix V.G., Ostos R., Brito H., Félix R.A., Mena L.J. Role of Digital Transformation for Achieving Sustainability: Mediated Role of Stakeholders, Key Capabilities, and Technology. *Sustainability*. 2023. № 15ю 11221. <https://doi.org/10.3390/su151411221>.
3. Решетняк О. І., Белікова Н. В., Юрченко О. К., Калашнікова К. Ю. Особливості процесів цифровізації малого та середнього бізнесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2024. №6. С. 79–93. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-79-93>
4. Dovgal O., Goncharenko N., Reshetnyak O. et al. Sustainable Ecological Development of the Global Economic System. The Institutional Aspect. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. Vol. 11. N. 3. p. 728-740. doi: [https://doi.org/10.14505/jemt.v11.3\(43\).27](https://doi.org/10.14505/jemt.v11.3(43).27)
5. Kyzym M., Khaustova V., Reshetnyak O., Danko N. Significance of Developmental Science under Assimilation of the Digitalization of the Ukrainian Economy. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. N 29(6s). p. 1037 - 1042. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/9167>

Кулиняк І. Я.

к.е.н., доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-8135-4614

ЕКОТУРИЗМ І ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ: ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Екотуризм є важливим напрямом сучасного туризму, що спрямований на збереження природного середовища та розвиток місцевих громад. Разом із цифровими технологіями екотуризм отримує нові можливості для сталого розвитку, зниження негативного впливу на довкілля та підвищення рівня комфорту туристів.

Цифрові інновації змінюють підхід до організації подорожей, допомагаючи туристам відповідально ставитися до довкілля. Основні технологічні рішення включають [1; 2]:

- віртуальна та доповнена реальність (AR/VR);
- Big Data та штучний інтелект (AI) для прогнозування туристичних потоків;
- мобільні додатки та платформи для екотуристів;
- блокчейн для прозорості та стійкості екотуризму;
- розумні сенсори та IoT для моніторингу навколишнього середовища.

Впровадження цифрових технологій у сферу екотуризму дає низку переваг [3]:

- зменшення фізичного впливу на природу через віртуальні технології, впровадження цифрових квитків, карт;
- покращення управління туристичними потоками – цифрові системи моніторингу допомагають контролювати кількість відвідувачів та мінімізувати їхній вплив на екосистеми;
- підвищення рівня поінформованості та залучення туристів до екологічної освіти – онлайн-платформи можуть інформувати туристів про екологічні аспекти відвідуваних місць та пропонувати відповідальні варіанти подорожей;
- ефективне використання туристичних ресурсів.

Попри численні переваги, існують виклики, пов'язані з цифровізацією екотуризму:

- у віддалених екотуристичних місцях може бракувати інтернет-зв'язку та цифрової інфраструктури;
- важливо знайти компроміс між цифровими можливостями та реальним досвідом взаємодії з природою;
- оскільки багато сервісів передбачають збір персональних даних, необхідно забезпечити їх захист та прозорість використання.

Цифрові технології відкривають нові перспективи для розвитку екотуризму, роблячи його більш екологічним, ефективним і привабливим.

Впровадження інноваційних рішень сприяє збереженню природних ресурсів та сталому розвитку туристичної сфери, створюючи гармонійний баланс між людською діяльністю та довкіллям.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гапоненко Г.І., Євтушенко О.В., Шамара І.М., Василенко В.Ю. Цифровізація як нова парадигма управління розвитком туризму України в післявоєнний період. Бізнес Інформ. 2022. № 10. С. 114-125.
2. Кулиняк І.Я., Корпало О.А. Інноваційні тренди цифровізації бізнес-процесів суб'єктів туристичної діяльності. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2023. Вип. 4(110). С. 100-106.
3. Глущенко А.В., Рудоманов Д.С. Розвиток екотуризму в Україні. Економічний простір. 2024. № 189. С. 119-122.

Фурманюк І. Г.

Аспірант кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Київська область
ORCID: 0009-0006-3667-3815

СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ЗЕЛЕНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ

У другій половині XX століття людство зіткнулося із проблемою дефіциту низки ключових ресурсів, які необхідні для життя та подальшого розвитку. Останнім часом спостерігається зниження ролі традиційних факторів, що визначають можливості економічного зростання, та підвищується інтерес до концепції «зеленої економіки».

Під егідою ООН створено програми, які приділяють увагу питанням екології та охорони навколишнього середовища. Так UNEP визначає «зелену економіку» як економіку, яка підвищує добробут людей та забезпечує соціальну справедливість, і при цьому суттєво знижує ризики для довкілля та його збіднення [3].

Міжнародні експерти вважають, що потрібен новий вектор економічного розвитку, який включатиме залучення інвестицій у ефективні інновації та впровадження інноваційних технологій. Ці проекти дозволять підвищити енергоефективність, розвиток відновлюваних джерел енергії, створення умов для сталого сільського господарства та формування сприятливої екологічно чистої інфраструктури. Також зазначимо, що для досягнення сталого розвитку потрібний перехід на рейки «зеленої економіки», причому інвестиції у цьому напрямі відіграють ключову роль.

Сталий розвиток сучасних міст залежить від їхньої здатності гнучко адаптуватися до стрімких технологічних змін, а також від уміння створювати ефективні системи управління та налагоджувати взаємодію між усіма зацікавленими сторонами. Планування та управління містом з метою забезпечення сталого розвитку потребують дієвих інструментів для оцінки ефективності та обліку ризиків, а також розробки нових технологічних рішень.

Неконтрольоване зростання міст підвищує їхню вразливість перед техногенними катастрофами, призводить до інтенсивного забруднення навколишнього середовища, перенаселеності та зниження забезпечення населення необхідною інфраструктурою та базовими послугами. Тому важливо прагнути збалансованого розвитку, щоб запобігти негативним наслідкам і забезпечити комфортне майбутнє для мешканців.

У післявоєнний час необхідно міській владі та жителям виробляти новий підхід до міського планування. При цьому на перший план має виходити не лише відновлення зруйнованих об'єктів, інфраструктури, економічного зростання, а й підвищення якості життя та соціального

благополуччя населення, зокрема через ефективні системи комунікації з городянами.

Серед усіх інших викликів, що стоять перед містами та населеними пунктами, з урахуванням міграційних та військових подій, сьогодні можна виділити старіння населення, відтік молоді, зношеність та зруйнування міської інфраструктури та її непристосованість для різних соціальних та вікових груп мешканців. Крім того, існує нестача ефективних механізмів залучення населення до вирішення загальноміських та інших територіальних проблем.

Після закінчення військових дій очікується конкурентна боротьба за залучення ресурсів та інвестицій для відновлення та подальшого розвитку територій. З цією метою необхідно продумати заходи, що будуть підвищувати інформаційну відкритість та позиціонування міст до розбудови майбутніх ефективних комунікаційних стратегій із заінтересованими сторонами.

Необхідно зазначити, що ухвалена стратегія розвитку України до 2030 року [1] вимагає кардинального перегляду з багатьох позицій та положень. Також суттєвим чинником є питання відновлення економічного та екологічного потенціалу держави. При цьому питання соціального характеру також мають бути у пріоритеті відновлення країни. Необхідно чітко визначити майбутні потенційні центри зростання серед територій, а також визначити галузі ефективної економічної спеціалізації для кожного з регіонів. Одним із світових трендів урбанізації є концентрація населення у великих містах, і цей процес бере свій початок із 19 століття та відбувається динамічно. Рівень урбанізації наразі високий і становить 69,2% [2].

Варто зазначити, що швидке зростання міст та їх населення у світі призводить до різкого загострення широкого комплексу життєво важливих проблем: економічних, соціальних та екологічних. Питанням міського сталого розвитку, формування на урбанізованих територіях «зеленої економіки» приділяється дедалі більше уваги як в окремих країнах, і у світі загалом. Щодо цього питання показовими є рішення конференцій ООН останніх років, які присвячені переходу до сталого розвитку на основі формування «зеленої економіки». У вересні 2015 р. було прийнято Цілі сталого розвитку (ЦУР) (Sustainable Development Goals) на період до 2030 року [4]. ЦУР є трирівневою системою, що базується на поширеному у світі ієрархічному підході до побудови індикаторів: «мета – завдання – індикатори». Одна з цілей (Ціль-11) безпосередньо пов'язана з містами та сформульована таким чином: «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості та екологічної стійкості міст та населених пунктів» [4]. Ціль 13 пов'язана з боротьбою в питаннях зміни клімату. Вона важлива для міст як джерел викидів парникових газів та споживачів вуглецевої продукції та послуг.

Серед глобальних міжнародних розробок у галузі побудови індикаторів сталого розвитку для міст варто виділити Індекс міського процвітання, запропонований Програмою ООН з людських поселень (The UN-Habitat City Prosperity Index (CPI)). Індекс агрегує п'ять груп показників:

продуктивність, якість життя, розвиток інфраструктури, екологічну стійкість та рівність. Основна ідея цього індексу полягає в тому, щоб допомогти міській владі, а також місцевим і іншим зацікавленим сторонам визначити можливості та потенційні області для втручання, щоб їхні міста стали більш процвітаючими.

Таким чином сталий розвиток передбачає збалансовану взаємодію між економічним зростанням, соціальним розвитком та збереженням природних ресурсів, а це є основою для довгострокового процвітання міст. Зелені технології, включаючи енергоефективні будівлі, відновлювані джерела енергії та екологічно чистий транспорт, відіграють ключову роль у зниженні вуглецевого сліду та покращенні якості життя міського населення. Міське планування, що інтегрує принципи сталого розвитку та зелених технологій, забезпечує стійкість та адаптивність міст до майбутніх змін, покращуючи їх відновлювальний потенціал та створюючи комфортні та здорові умови для життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/strategiya-staloho-rozvytku-ukrayiny-do-2030-roku> (дата звернення: 2.02.2025)
2. Чисельність населення по містах України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/> (дата звернення: 15.02.2025)
3. About the United Nations Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/who-we-are/about-us> (дата звернення: 10.02.2025)
4. TEEB. The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Mainstreaming. URL: <https://www.unep.org/topics/teeb/about-teeb> (дата звернення: 10.02.2025)

Гнедіна К. В.

к.е.н., доцент,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів Україна

ORCID: 0000-0001-9471-0932

Акименко О. Ю.

д.е.н., доцент,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів Україна

ORCID: 0000-0002-0323-5978

СТАЛЕ ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД ТА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ

Повномасштабне російське вторгнення на територію України призвело до повного та часткового руйнування критично важливої інфраструктури, об'єктів енергетичного сектору, транспортної сфери, будівель та споруд, в тому числі об'єктів важливого соціального значення в низці громад України, а також до значних збитків в різних секторах економіки та екологічних втрат. Найбільших капіталовкладень для відновлення вимагають ключові сектори, такі як: транспорт, житло, енергетика, соціальний захист і сільське господарство [1]. Відновлення громад України на засадах сталості виступає однією з пріоритетних задач та зумовлює необхідність визначення принципів, інструментів та підходів до зеленої відбудови.

Сталі громади характеризуються економічною стійкістю, високим рівнем екологічної та громадської безпеки, соціальною стабільністю, активною діяльністю інституцій громадянського суспільства, розвинутою системою управління ризиками, що забезпечує їх здатність швидкої адаптації до нових викликів та загроз і зумовлює високу стійкість до форс-мажорних обставин. Прискорення євроінтеграційних процесів та набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС передбачає перехід країни на терени сталого розвитку та зміни у регуляторній політиці, нормативно-правовому полі, економічній системі, підходах до управління та прийняття рішень на державному та місцевому рівнях, а також забезпечення транспарентності у діяльності органів влади, бізнес-сектору, подолання корупції тощо. Це, у свою чергу, сприятиме трансформації громад країни та перетворення їх на сталі громади, які відповідатимуть вищенаведеним характеристикам.

При визначенні концептуальних основ повоєнної відбудови України доцільним є окреслення ключових принципів, на яких буде базуватися планування та реалізація низки заходів, спрямованих на реконструкцію стратегічно важливих секторів економіки, міської інфраструктури тощо. Враховуючи необхідність забезпечення оперативного, сталого, комплексного, інноваційного, всебічного відновлення громад України, до таких принципів можна віднести:

1) принцип інноваційності: відновлення громад на засадах інноваційності, впровадження інноваційних технологій у різних секторах економіки, впровадження та застосування інноваційних підходів та методів управління на всіх рівнях тощо.

2) принцип екологічності: відновлення громад з урахуванням необхідності забезпечення екологічної безпеки; екологізація виробничої діяльності, впровадження та застосування чистих технологій, розвиток екологічно безпечного транспорту, перехід до чистих технологій у будівництві тощо.

3) принцип цифровізації: відновлення громад на основі впровадження інноваційних цифрових рішень, автоматизація процесів управління з використанням сучасних інформаційних технологій (штучного інтелекту, big data тощо), трансформація міст у розумні міста, розвиток smart-економіки тощо.

4) принцип інклюзивності: відновлення громад на засадах інклюзії, формування інклюзивної інфраструктури.

5) принцип соціального благополуччя: відновлення громад з фокусом на створення належних умов для життя громадян, забезпечення їх соціального добробуту.

6) принцип державно-приватного партнерства: відновлення на засадах партнерства між державними структурами, бізнес-сектором та громадським-сектором.

7) етичні принципи: відновлення на засадах транспарентності, довіри, співпраці, участі кожного громадянина, прозоре цільове використання коштів донорів, верховенство закону та недопущення корупції.

8) принцип циркулярної економіки: відновлення має бути спрямоване на створення замкнених циклів виробництва та споживання, мінімізацію відходів та ефективне використання ресурсів.

9) принцип адаптації до кліматичних змін: інфраструктура та будівлі мають проектуватися з урахуванням наслідків кліматичних змін.

Для планування заходів та визначення джерел фінансування зеленої відбудови України необхідно розрізняти 3 фази реконструкції (відбудови): 1) негайна відповідь (невідкладні дії, які реалізуються, наприклад, у разі стихійного лиха); 2) швидке відновлення критичної інфраструктури та послуг (зокрема, енергетичної та транспортної інфраструктури внаслідок її пошкодження або руйнування в умовах воєнного часу, забезпечення функціонування державного апарату тощо); 3) закладення фундаменту для майбутнього зростання та модернізації (стратегічний вектор розвитку країни) (рисунк 1) [2, с.9].

Крім того, пропонуємо окремо виділити фазу довгострокового перетворення економіки на зелену, що вимагатиме активної участі різних стейкхолдерів: уряду, міжнародних організацій, бізнесу, стартапів, громадських організацій, місцевих громад.

Отже, вибір дій серед таких варіантів, як оперативне реагування, поточне планування, стратегічне планування, залежить від виду реконструкції. В Україні існує потреба в розробці програм реконструкції всіх

видів, оскільки різним є масштаб руйнувань та наслідки війни для громад в межах країни.

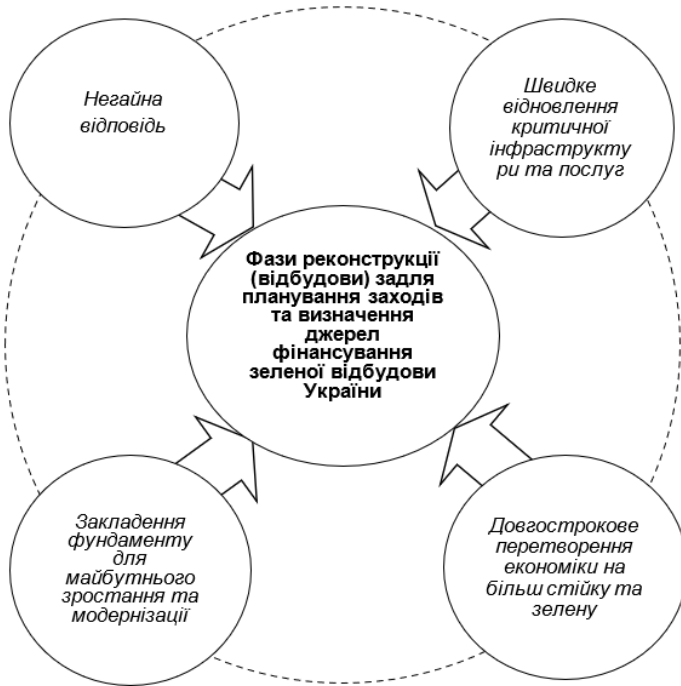

Рис. 1. Фази реконструкції (відбудови) задля планування заходів та визначення джерел фінансування зеленої відбудови України

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Ключову роль для сталого відновлення громад України відіграє формування кадрового потенціалу та розвиток навичок, затребуваних та необхідних для реалізації вищезазначених програм [3]. Формування таких навичок має відбуватися через формальну та неформальну освіту, що зумовлює посилення співпраці освітнього та бізнес-секторів, спільну розробку освітніх програм, реалізацію навчальних програм та циклів тренінгів, спрямованих на формування навичок, які дозволять майбутнім фахівцям як генерувати інноваційні рішення у сфері зеленої відбудови, так і впроваджувати їх в процесі реконструкції.

Це дослідження виконано в рамках проєкту ERASMUS+ KA2 SUSTED «Освіта для сталого розвитку: синергія компетенцій для відновлення України» (номер проєкту 101178414-ERASMUS-EDU-2024-CBHE-STRAND-1). Проєкт співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проєкту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Прес-реліз №: 2023/ECA/82. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment>
2. Торбйорн Бекер, Баррі Айхенгрін, Юрій Городніченко, Сергей Гурієв, Саймон Джонсон, Тимофій Милованов, Кеннет Рогофф, Беатріче Ведер ді Мауро. Нарис про відбудову України. Лондон: CEPR Press, 2022. 38 с. URL: https://cepr.org/system/files/2022-06/BlueprintReconstructionUkraine_ukr.pdf
3. Акименко О.Ю., Гнедіна К.В., Сорока А.В. Відновлення на засадах сталості: зелена трансформація громад України. Сталий розвиток економіки. 2025. № 1 (52). В друці.

Крикун О. О.

к.е.н., доцент,

доцент закладу вищої освіти кафедри економіки та менеджменту,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-0330-5710

Медяник Ю. Г.

Викладач закладу вищої освіти кафедри економіки та менеджменту,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна,
м. Харків, Україна

ORCID: 0009-0002-8500-829X

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТА РОЗВИТОК ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сталий розвиток є ключовим напрямом сучасної економіки, що передбачає збереження ресурсів, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та підвищення якості життя [1]. У цьому контексті зелені технології відіграють важливу роль, особливо у сфері управління якістю продукції [2]. Інноваційні підходи дозволяють забезпечити відповідність продукції екологічним стандартам, підвищити ефективність виробництва та зменшити екологічний слід компаній [3].

Необхідність забезпечення сталого економічного зростання в умовах глобальних криз полягає в ефективному управлінні якістю продукції, послуг та бізнес-процесів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності, оптимізації ресурсів та адаптації до змін у зовнішньому середовищі. Це включає впровадження системи тотального управління якістю (TQM), використання міжнародних стандартів ISO, цифровізацію процесів контролю якості та безперервне вдосконалення методів виробництва та управління, що дозволяє знижувати ризики, підвищувати довіру споживачів і забезпечувати стабільний розвиток бізнесу.

Інноваційний підхід передбачає безперервне вдосконалення процесів, впровадження нових технологій для забезпечення сталого розвитку, а також розвиток більш ефективних способів переробки та повторного використання ресурсів. Отже, для досягнення високої якості товарів в національній економіці важливо активно впроваджувати нові технології та інноваційні підходи, але існують певні бар'єри у впровадженні сталого розвитку та зелених технологій, серед яких:

- висока вартість інновацій [3];
- недостатня підтримка з боку держави [1];
- обмежена обізнаність споживачів про якість продукції [3].

Проте з розвитком технологій та посиленням екологічних стандартів все більше компаній усвідомлюють необхідність переходу на сталі моделі виробництва, які повинні базуватися на трьох основних принципах: економічному зростанні, соціальній відповідальності та екологічній безпеці [1].

В управлінні якістю продукції ці принципи реалізуються через:

- використання екологічно чистих матеріалів [4];
- оптимізацію виробничих процесів [2];
- впровадження стандартів ISO 14001 та ISO 9001 [2];
- розвиток циркулярної економіки [4].

Управління випуском якісних товарів потребує інноваційних підходів та має кілька ключових аспектів, які забезпечують високий рівень якості при максимальному використанні ресурсів та мінімізації відходів. Використання технологій Інтернету речей (IoT), великих даних та автоматизації виробничих процесів дозволяє здійснювати постійний моніторинг якості на кожному етапі виробництва та виявляти можливі проблеми до того, як вони вплинуть на кінцевий продукт. Впровадження новітніх технологій для обробки та очищення матеріалів, які будуть використовуватися повторно, дозволяє підвищити їх якість і ефективно використовувати вторинні ресурси.

Інноваційні інструменти для управління якістю продукції включають сучасні технології та методи, які дозволяють підвищити ефективність управління, зменшити витрати і забезпечити високу якість продукції на всіх етапах її життєвого циклу. Особлива увага належить зеленим технологіям, які сприяють підвищенню якості продукції, оскільки передбачають зменшення кількості шкідливих речовин, покращення ефективності використання ресурсів та зниження відходів. У табл. 1 приведено перелік інноваційних інструментів для управління якістю продукції, які прискорюють обробку актуальної інформації, покращити взаємодію з клієнтами та постачальниками, а також забезпечити стійке й стабільне зростання підприємства в умовах сучасної конкуренції.

Використання технологій, таких як IoT, AI, Big Data, Blockchain та автоматизація, створює сприятливе середовище для забезпечення високої якості продукції на всіх етапах виробництва.

Багато міжнародних компаній уже впроваджують інноваційні технології для підвищення якості продукції. Завдяки інноваційним інструментам компанії перейшли на зелені технології. До основних інновацій належать енергоефективне виробництво, біорозкладні та перероблювані матеріали, цифровізація процесів контролю якості [3; 4; 5]. Компанія «Tesla» застосовує екологічно чисті технології у виробництві електромобілів, що мінімізують використання викопного палива [5]. Активно використовує компанія «Unilever» екологічно чисті матеріали в упаковці та запроваджує енергоефективні методи виробництва [5]. Компанія «IKEA» впроваджує циркулярну економіку, виробляючи меблі з перероблених матеріалів [4]. Таким чином, визначення стандартів якості для кожного етапу виробництва дозволяє забезпечити стабільність та ефективність. Використання автоматизованих систем для відстеження та контролю якості під час виробництва допомагає знижувати відсоток дефектів. Продукти, що включають відновлені або перероблені матеріали, повинні відповідати певним стандартам якості. Це важливо для гарантування, що матеріали, які використовуються повторно, не впливають на якість кінцевого товару.

Таблиця 1

Інноваційні інструменти для управління якістю продукції

Інструменти	Опис застосування інструмента
1. Цифрові технології та автоматизація	- IoT за допомогою сенсорів та пристроїв, що збирають дані в реальному часі для моніторингу параметрів виробничих процесів, дозволяє виявляти відхилення від стандартів якості та оперативно коригувати процеси; - алгоритми AI аналізують великі масиви даних, що дозволяє прогнозувати дефекти, оптимізувати виробничі процеси та автоматизувати перевірку якості; - віртуальні моделі виробничих ліній чи процесів, які дозволяють тестувати нові технології та процеси без втручання в реальний виробничий процес, підвищуючи якість і знижуючи ризики
2. Системи управління якістю (QMS)	- стандарт ISO 9001 для систем управління якістю надає структуру для постійного вдосконалення процесів, забезпечення стабільності якості та задоволення вимог споживачів; - методи Lean та Six Sigma використовуються для оптимізації процесів, покращення ефективності та стабільності якості; - підхід TQM орієнтується на безперервне вдосконалення всіх аспектів діяльності організації, включаючи взаємодію з постачальниками та споживачами, щоб забезпечити високий рівень якості продукції на всіх етапах
3. Аналітика даних та Big Data	- за допомогою Big Data здійснюється збір і аналіз величезних обсягів інформації з різних джерел (сенсори, виробничі системи, відгуки споживачів), що дозволяє отримувати цінні інсайти для прогнозування дефектів, аналізу трендів та вдосконалення якості; - використання алгоритмів Predictive Analytics дозволяє визначити можливі проблеми у процесі виробництва та своєчасно коригувати, що знижує кількість дефектів та покращує стабільність якості
4. Інтеграція з постачальниками та партнерами	- інструменти Supply Chain Quality Management дозволяють постійно моніторити і підтримувати високі стандарти якості на всіх етапах – від постачання сировини до кінцевого споживача; - платформи Collaborative Quality Platforms створені для взаємодії з постачальниками і партнерами з метою спільної роботи над підвищенням якості та мінімізацією дефектів
5. Адаптивне управління якістю через Agile та Scrum	Agile та Scrum дозволяють інтегрувати процеси постійного вдосконалення та тестування якості на всіх етапах розробки, підвищуючи швидкість реакції на зміни та покращуючи кінцеву якість продукту
6. Клієнтські відгуки та інтеграція з CRM-системами	CRM системи інтегрують з системами управління відносинами з клієнтами для швидкого отримання відгуків і пропозицій по покращенню якості продукції, що дозволяє адаптувати продукцію до змінюваних вимог і потреб клієнтів

Джерело: складено автором

Отже, сталий розвиток та зелені технології є важливими чинниками підвищення якості продукції та конкурентоспроможності компаній [1]. Вивчення та впровадження найкращих практик різних компаній, які вже успішно використовують інноваційні підходи, дозволяє покращити внутрішні процеси управління якістю, що дозволить не лише зменшити негативний вплив на довкілля, але й оптимізувати виробничі процеси, забезпечуючи кращу якість товарів та послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Brundtland, G. H. (1987). Our Common Future. Oxford University Press.
2. ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування (ISO 14001:2015, IDT) URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=64015
3. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating Shared Value. Harvard Business Review.
4. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? Journal of Cleaner Production, 143, 757-768.
5. Unilever Sustainability Report 2022. URL: www.unilever.com.

Лощихін О. М.
Патентний повірений України

Талах Л. О.
к.т.н., доцент,
«Луцький національний технічний університет»,
м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ЛАНДШАФТУ ІННОВАЦІЙ В ГАЛУЗІ «ЗЕЛЕНОГО» БУДІВНИЦТВА

Введення у користування німецьким вченим К. Ріттером ще у 18-му столітті слова «Landschaft» [Land [ланд] – земля, сенс якого полягає у взаємозв'язку та сукупності рельєфу, видів ґрунтів, флори і фауни на географічно визначеній території, на даний час придбало широку популярність у багатьох галузях знань і виробництв. Слово «ландшафт» фактично перетворилося у інтернаціональний термін “expensed open space” – відкритий простір. В новітніх технологіях, конструкціях, обладнанні та матеріалах, якими характеризуються інноваційні процеси, поняття «ландшафт» придбало стійке застосування для визначення повноти нововведень [1].

Спробаючи знайти правильну відповідь на запит: що саме являє собою «зелене» будівництво, авторами вивчено та опрацьовано багато інформаційних джерел, з яких з'ясовано, що в умовах сьогодення сектор будівельної індустрії є відповідальним за 37% загальних викидів вуглецевовмісних речовин, пов'язаних з енергозабезпеченням будівництва. За прогнозами технологічних аналітиків до 2050 року майже 70% населення світу буде проживати в урбанізованих місцевостях, що вимагатиме більше ніж вдвічі будівельного фонду. Негативний вплив на середовище сектором будівництва полягає у виробництві будівельних матеріалів та самих процесів будування.

Зважаючи на вище викладені обставини, можна стверджувати, що «зелене» будівництво – це екологічно чисті методи (технології) в будівельній індустрії, а також матеріали та енергозасоби в процесах самого будування і експлуатації будівель з врахуванням критичної частини глобальної боротьби проти зміни клімату та застосування позитивних пропозиції з захистом навколишнього середовища. Тому для одержання справжнього «зеленого» будівництва необхідно терміново вжити заходів з використання стійких та ресурсно-і-екооефективних будівельних практик.

Так, наприклад, компанія «UkraineInvest» визначає принципи, яким повинно відповідати «зелене будівництво»:

- Ефективне використання енергії та інших ресурсів.
- Зменшення рівня забрудненості середовища та збільшення використання відходів.
- Використання екологічно чистих матеріалів.
- Врахування якості життя мешканців при проектуванні будівництва та експлуатації будівель [2].

Для екологізації середовища та просування процесів «зеленого» будівництва в Україні поступово впроваджують програми для стимулювання реновацій та підвищення енергоефективності будівель (навіть попри воєнної агресії).

Зокрема на Волині створена інноваційна платформа TAIEC [Територіальні Агломерації Інноваційного Еко-системи]. TAIEC являє собою ініціативну групу науковців, професіоналів та фахівців, що усвідомлюють нагальні потреби сьогодишнього часу в забезпеченні населення України комфортним житлом, суспільно-корисною роботою, соціальною адаптацією людей постраждалих від війни, а також можливістю медичної реабілітації, спираючись на цілющу природу Волинського Полісся [3].

Інноваційний ландшафт в цих процесах передбачає зодчество територіальних агломерацій науки, виробництва, створення енергонезалежних поселень інтегрованих в екопарки. Платформа TAIEC цілеспрямована на будівництво на території Волинського Полісся «сіл майбутнього» з підземною урбанізацією за принципом «вулиці – для людей, тунелі – для транспорту».

Такий підхід включає використання на практиці екологічно чистих, міцних, хімічностійких, термоізолюваних конструкцій, придатних для застосування у «зеленому» будівництві [3].

Втім варто визнати, що через воєнний стан, Україна, нажалі, не може хизуватися великими об'ємами «зеленого» будівництва. Світовим лідером у цих питаннях варто визначити Китай, який за відомостями консалтингової компанії CBRE вже до квітня 2015 року побудував більше ніж 320 млн.кв м «зелених» будівель, що сертифіковані у цій країні. У рейтингу міст, які є лідерами «зелених» площ в топ-10, увійшли Пекін, Шанхай, Шеньчжень, Ухань. При цьому, як визначають аналітики, незважаючи на успіхи в будівництві «зелених» будівель їхня доля в загальному обсязі китайської нерухомості до цих пір є дуже малою. За підрахунками експертів загальна площа всього будівництва Китаю на даний час перевищує 40 млрд.кв м, а значить, на долю екологічних будівель приходить лише 1% [4].

Що стосується будівельної індустрії в Україні, слід зазначити, що не зважаючи на воєнний стан, в нашій країні поступово впроваджуються програми для стимулювання реновацій та підвищення енергоефективності будівель шляхом представлення урядом кредитів, призначених для використання засобів утеплення будинків. Утеплення будинків знижує споживання енергії для опалення у середньому на 19,5%. З 2019 року український уряд за підтримки ЕС та уряду Німеччини заснував фонд енергоефективності для підтримки ОСББ. Станом на 2022 рік за програмою «Енергодім» реалізується майже 400 проєктів, які об'єднують понад 30 тис. сімей.

Активним учасником процесів формування інноваційного ландшафту з акцентом на «зелене» будівництво можна безпомилково назвати Луцький національний технічний університет. В розробках інноваційних проєктів з наступним їх патентуванням, автори беруть безпосередню

участь. За останні два роки розробки захищені більш ніж двадцятьма патентами на винаходи і корисні моделі, що спрямовані на одержання і використання відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), сонячних колекторів для отримання гарячої води та теплопостачання енергії для опалення будинків, технології виготовлення екологічно чистих будівельних блоків, а також інноваційних технологій будівництва споруд оборонних об'єктів для військових включно.

Деякі з розробок університету належать до сучасних будівельних трендів, що включають економію енергоресурсів та матеріалів із застосуванням принципу «0-відходів».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сайт <https://OnLandschaftapplication/> дата входження 18.02.2025р.
2. Ел. Ресурс: <https://ukraineinvest.gov.ua/> дата входження 18.02.2025р.
3. Матеріали громадської організації «Інститут Європейської інтеграції»: Платформа ТАІЕС, [с 2 – 3].
4. Електронний ресурс <https://budport.com.ua/articles/152>

Sakun O. S.

Doctor of Economic Sciences, Docent,
HEI «University of Future Transformation»,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9947-0210

SPECIFICS OF REBUILDING UKRAINIAN TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN GREEN DEAL

The restoration of communities serves as the cornerstone for supporting and further developing Ukraine's economy, as it forms the basis of the economic dimension of security and, consequently, the country's defense capability. Unfortunately, due to Russia's military aggression, 12 regions of Ukraine have been classified as territories experiencing active hostilities or having been temporarily occupied, affecting more than 330 communities [1].

Alongside the critical tasks of rebuilding essential infrastructure and strengthening energy security, Ukraine has set the strategic goal of joining the EU. This process requires harmonizing Ukrainian legislation with European legal frameworks, adopting the best EU practices, and achieving compliance with European standards and norms.

A crucial step in the recovery process within the framework of European integration is digitization. Amid the launch of the European Green Deal, Ukraine faced Russia's full-scale invasion. While the war has slowed progress toward achieving the Green Deal's objectives, environmental and climate challenges have not diminished in importance. On the contrary, they have intensified due to the devastating impact of armed conflict on Ukraine's ecosystems.

Given the urgent need to address the consequences of destruction and rebuild territorial communities based on principles of innovation, environmental sustainability, and alignment with European standards, identifying the key aspects of such recovery in the context of the European Green Deal becomes a top priority.

Even amidst wartime conditions, Ukraine remains committed to its European integration path, with the European Green Deal continuing to be a priority. The European Green Deal is a step-by-step action plan developed by the EU to achieve climate neutrality across Europe by 2050. It focuses on decarbonizing energy, enhancing energy efficiency and renewable sources, implementing circular economy principles, addressing climate change, and improving public health and well-being through sustainable development.

Funding for the European Green Deal in EU member states is structured within its Investment Plan, which allocates 1 trillion EUR through two primary financial streams. Over 50% of this, totaling 528 billion EUR, is sourced from the EU budget and the EU Emissions Trading System. The remainder is financed through the InvestEU program, comprising 279 billion EUR from public and private sectors by 2030, alongside 114 billion EUR in national co-

financing. Additionally, the European Innovation Council has designated 300 million EUR for innovative projects aligned with the Green Deal's objectives.

Under this investment plan, funding is available exclusively for projects that contribute to the deal's goals. These range from small-scale initiatives, such as energy retrofitting of individual households, to large-scale projects, like expanding electric vehicle charging networks. Notable examples of sustainable investments supported by the European Investment Plan include the modernization of Budapest's centralized heating system, support for residential solar panel installations and energy-efficient industrial upgrades in Lithuania, and improvements in electricity and heating supply in Zagreb. However, Ukraine will only gain access to this funding after formally joining the European Green Deal.

The trend of increasing financial support for Green Deal initiatives has intensified following Russia's full-scale invasion of Ukraine, driven by the EU's need to diversify energy sources and enhance energy independence. A key aspect of this expanded funding includes solidarity measures with Ukraine and access to specific EU programs. With Ukraine's prospective candidate status for EU membership, the country may secure direct access to additional funding sources, which should be utilized for economic modernization and sustainable reconstruction.

Although the war has slowed Ukraine's progress in implementing its long-term climate neutrality strategy, launched in 2021, it has also reinforced the urgency of pursuing this path [2]. Given that Russia's aggression has caused an estimated EUR 46 billion in environmental damage [3], environmental protection will be a critical component of post-war recovery.

Russia's military actions have inflicted severe damage on various environmental elements, including air quality, soil, surface and underground water, wildlife, vegetation, and landscapes. As of October 11, 2023, Ukraine's Ministry of Ecology and Natural Resources estimated total environmental losses at 2,108 billion hryvnias. This includes 1,078.7 billion hryvnias from air pollution, 984.4 billion hryvnias from soil and land damage, and 60.7 billion hryvnias from water pollution.

During wartime, the primary environmental threats stem from potential contamination due to damage to industrial facilities and infrastructure. These risks arise from the impact of munitions, disruptions in electricity, water, and gas supply, and violations of technological processes. The industrially developed regions of eastern and southern Ukraine are particularly vulnerable to such environmental hazards.

Many industrial sites, including nuclear power plants (Chornobyl, Zaporizhia, Khmelnytskyi, Rivne, and South Ukraine), hydroelectric stations (Kyiv, Dnipro, Kremenchuk, Dnistrovska, and Kakhovska), thermal power plants, chemical and metallurgical factories, mines, oil refineries, and fuel storage facilities, have suffered damage or operational disruptions. These incidents pose significant environmental risks [4].

Throughout the conflict, repeated infrastructure damage and power outages have severely impacted coal mining operations, leading to the

failure of mine water drainage systems. In several cases, this resulted in complete mine flooding, causing contamination of surface water, widespread flooding, land pollution, and ground subsidence.

Furthermore, Ukraine's transition to a green economy is embedded in its Association Agreement with the EU. The agreement includes specific directives and regulatory acts that outline the shift towards sustainable development [5]. Therefore, the concept of green community recovery is not only crucial for addressing war-related destruction but is also a fundamental requirement for Ukraine's European integration.

Despite the critical circumstances, Ukrainian communities must have the opportunity for sustainable recovery, serving as a platform for implementing innovative climate policies.

The green recovery of communities should be guided by key principles, including stability and systemic solutions, transparency, active community and public engagement in decision-making, the application of best available technologies and practices, sustainable urban and regional development, energy decarbonization and decentralization, the creation of resilient agro-food systems, and the protection of Ukraine's ecosystems and natural resources. By adhering to these principles, Ukraine will not only restore what has been lost but will also establish a fundamentally new economic model rooted in inclusivity and sustainability.

Post-war reconstruction must align with environmental priorities, ensuring access to modern energy resources, integrating innovative energy-saving technologies, developing contingency plans for energy supply disruptions, transitioning from fossil fuels to renewable energy sources, and raising public awareness about climate change and associated risks.

The war in Ukraine has created unprecedented challenges for the world, particularly for Europe in its pursuit of climate neutrality. However, driven by both domestic needs and European financial support policies, the necessity for green recovery can become a catalyst for Ukraine's long-term sustainable development. This approach envisions significant advancements in the functionality of these territories through the adoption of cutting-edge technologies and best global practices.

REFERENCES:

1. Ministry of Reintegration of Temporarily Occupied Territories of Ukraine. (2022). Perelik terytorii, na yakykh vedutsia (velysia) boiovi dii abo tymchasovo okupovanykh Rosiiskoiu Federatsiiei: Nakaz Ministerstva z pytan reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii Ukrainy 22 hrudnia 2022 roku № 309 [List of territories where hostilities are taking place or temporarily occupied by the Russian Federation: Order No. 309 December, 22 2022]. <https://minre.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/perelik.pdf>
2. Ukraine on its way to the European Green Deal. European Union and Ukraine: Moving Forward Together. <https://eu4ukraine.eu/greengeal-ua>
3. Ukrainian Center for Economic and Political Studies named after Oleksandr Razumkov. (2022). Ukraina na shliakhu do YeS: realii i perspektyvy: analitychna dopovid [Ukraine on the path to the EU: Realities and prospects: Analytical report]. https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

4. Kyiv School of Economics. (2023). Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinuvan vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy za rik vid pochatku povnomasshtabnoho vtornnennia [Report on direct infrastructure losses from destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine for the year since the beginning of the full-scale invasion]. https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
5. Supporting green recovery in Ukraine. (2022). UNDP. <https://www.undp.org/ukraine/projects/supporting-green-recovery-ukraine>

Зібцева О. В.

Д.С.-Г.Н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України.

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-0706-0738

ЗЕЛЕНА ІНФРАСТРУКТУРА І ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ У ПІДВИЩЕННІ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІЙ

Визнаними глобальними проблемами наразі є прискорена урбанізація та зміна клімату, які впливають на екозбалансованість міст та їхню стійкість [1, с. 210]. Зелена інфраструктура або комплексна система озеленення є запорукою стійкого екозбалансованого розвитку урбанізованих територій, а в умовах українських реалій – і забезпечення більш безпечного існування мешканців за умови врахування будь-яких сучасних антропогенних загроз. Міста потребують науково-обґрунтованих рішень щодо перспективного розвитку їхніх територій і, зокрема, зеленого простору, пріоритети якого часто зневажають у країнах із слабкорозвиненою економікою.

Країни ЄС розглядають екобезпеку як складову національної безпеки, а процедура стратегічної екологічної оцінки (СЕО) законодавчо закріплена в них як обов'язкова [2, с. 14]. Збереження та відновлення якості навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів закріплені як пріоритетні і в законодавстві України.

Територія є головним ресурсом країни, а її просторова організація – специфічним індикатором розвитку, що виявляє рівень наявних протиріч. Забезпечення сталого розвитку наразі є однією з найгостріших проблем в Україні, оскільки екологічна безпека функціонування багатьох регіонів і населених пунктів опинилась під загрозою [2, с. 8]. Впродовж десятиліть спостерігалася тенденція щодо розширення населених пунктів, яка супроводжувалася нераціональним використанням не лише внутрішніх, але й прилеглих територій. Масова вирубка лісів, висока розораність, невідповідні меліоративні заходи призводять до негативних наслідків, зокрема до зникнення малих річок, забруднення джерел.

Все ще потребує перегляду нормативно-правова база територіального планування та її узгодження з ландшафтним плануванням країни. За відсутності національних норм щодо мінімально необхідних для сталого розвитку природоохоронних територій та максимально допустимих площ забудови й оранок доцільно керуватися нормативами країн ЄС, до співтовариства яких ми прагнемо. З цих позицій доцільно, насамперед, відвести під об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) до 36 % території країни (саме на такий показник зорієнтовані країни ЄС і він майже досягнутий), а лише потім відпрацьовувати уточнення меж об'єктів. Під об'єкти ПЗФ мають потрапити як території лісового фонду, так і сільськогосподарських угідь, що також знизить острах низки країн ЄС щодо членства України в організації внаслідок надмірної площі оранок і,

що ще важливіше, служитиме оздоровленню навколишнього середовища. Саме на це першочергово має бути спрямована діяльність ДП «Ліси України», оскільки частка вартості однієї лише деревини не перевищує 40 % вартості отримуваних від лісу екосистемних послуг.

Забезпечення сталого розвитку регіонів та населених пунктів потребує переорієнтації на збереження навколишнього середовища, що сприятиме відновленню соціально-економічного розвитку держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Wu J. Urban ecology and sustainability: The state-of-the-science and future directions. *Landscape and Urban Planning*, 2014. Vol. 125. P. 209–221.
2. Методика інтеграції екологічної складової розвитку у просторове планування України (регіональний рівень) / Л.Г. Руденко, Є.О. Маруняк, Ю.М. Палеха та ін. / під ред. Л.Г. Руденка. Інститут географії НАН України, 2016. 72 с.

Рябов І. Б.

к.е.н., доцент,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0002-7912-932X

МАРКЕТИНГ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ПРОДУКТІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному світі зростає усвідомлення важливості сталого розвитку та екологічної відповідальності. Споживачі все більше звертають увагу на екологічну безпеку продукції, етичність виробництва та вуглецевий слід компанії. За даними дослідження Nielsen Global Corporate Sustainability Report, 73% міленіалів готові платити більше за продукцію від брендів, що демонструють екологічну відповідальність [1]. Саме тому маркетинг екологічно чистих продуктів і технологій стає важливим інструментом для бізнесу, який прагне відповідати запитам ринку та сприяти збереженню довкілля.

В Україні, попри економічні труднощі та воєнний стан, спостерігається зростання інтересу до екологічних ініціатив та сталого розвитку як серед споживачів, так і серед виробників. За даними дослідження GfK Ukraine, 62% українських споживачів заявляють про готовність підтримувати екологічно відповідальні бренди [2]. Це створює сприятливі умови для розвитку екологічного маркетингу як інструменту конкурентної переваги та стратегічного розвитку бізнесу.

Екологічний маркетинг (Green Marketing) охоплює розробку, позиціонування та просування продуктів, які є безпечними для довкілля. Він включає кілька ключових компонентів:

- Еко-брендинг – створення позитивного іміджу компанії через її екологічні ініціативи, формування стійких асоціацій бренду з екологічною відповідальністю.

- Зелена сертифікація – маркування продукції відповідно до міжнародних та національних стандартів (ECOCERT, FSC, Energy Star, Organic Standard тощо), що підтверджує екологічність продукту.

- Прозорість виробництва – комунікація про використання екологічних матеріалів, відповідальних практик та повний життєвий цикл продукту від виробництва до утилізації.

- Стратегія «зелених» комунікацій – залучення соціальних мереж, відеомаркетингу та інфлюенсерів для поширення інформації про екопродукти, формування екологічної свідомості споживачів.

- Циркулярна економіка – впровадження бізнес-моделей, орієнтованих на повторне використання ресурсів, мінімізацію відходів та розширену відповідальність виробника.

Серед успішних стратегій просування екологічно чистих продуктів можна виділити:

1. Діджитал-інтеграція та соціальні мережі. Наприклад, Tesla використовує мінімальну традиційну рекламу, натомість акцентуючи увагу на

вірусному контенті, відгуках користувачів та ефективному SMM-просуванні. Компанія активно використовує соціальні мережі для демонстрації екологічних переваг електромобілів, побудови спільноти екосвідомих споживачів та освітніх ініціатив.

2. Колаборації з відомими екоактивістами та інфлюенсерами. Український бренд Go-To-U (мережа зарядних станцій для електромобілів) активно використовує партнерство з екоактивістами та блогерами для розширення аудиторії та підвищення обізнаності про електромобільність. Така стратегія дозволяє охопити нові сегменти споживачів та підвищити довіру до бренду.

3. Екологічне пакування та zero-waste підхід. Компанія Etnodim, український бренд одягу, впровадила пакування зі 100% перероблених матеріалів та активно комунікує про це у своїх маркетингових кампаніях. Бренд також пропонує програму утилізації старого одягу, перетворюючи екологічну відповідальність на конкурентну перевагу.

4. Gamification у еко-комунікаціях. Бренд IKEA запустив глобальну кампанію «Buy Back» із можливістю здавати старі меблі на переробку, що стало не лише маркетинговою, а й соціально значущою ініціативою. Використання елементів гейміфікації (бонуси, рейтинги, челенджі) стимулює споживачів брати участь в екологічних ініціативах.

5. Локальне виробництво та регіональні еко-кампанії. Український бренд Vitamin виділяється своєю стратегією підтримки локальних фермерів та просуванням органічної продукції з мінімальним вуглецевим слідом. Компанія використовує геотаргетований маркетинг для підкреслення регіональних переваг своєї продукції.

6. AR/VR-технології для демонстрації екологічного впливу. Інноваційні компанії впроваджують доповнену та віртуальну реальність для візуалізації екологічних переваг своїх продуктів. Наприклад, технологія, що дозволяє споживачам через мобільний додаток «побачити» вуглецевий слід товару або процес його утилізації [3].

Попри популярність екологічного маркетингу в Україні, існують певні виклики:

- Greenwashing (зелений камуфляж) – компанії можуть заявляти про свою «екологічність» без реальних дій, що підриває довіру споживачів та дискредитує справжні екоініціативи.

- Висока собівартість – ековиробництво часто вимагає значних інвестицій, що впливає на кінцеву ціну продукту та обмежує доступність для масового споживача.

- Освітня складова – необхідність підвищення екологічної свідомості та обізнаності споживачів щодо важливості сталого споживання.

- Недосконалість законодавчої бази – відсутність чітких стандартів та регуляцій щодо еко-маркування та екологічних заяв виробників.

- Виклики воєнного часу – необхідність адаптації екологічних ініціатив до реалій відбудови країни та посилення енергетичної безпеки.

Однак перспективи розвитку екологічного маркетингу в Україні є значними:

1. Інтеграція з європейськими зеленими стандартами в рамках євро-інтеграційних процесів та адаптації до вимог European Green Deal.

2. Розвиток регіональних еко-брендів з акцентом на місцеве виробництво та короткі ланцюги постачання.

3. Впровадження інноваційних технологій моніторингу (блокчейн, IoT) для забезпечення прозорості виробничих процесів та відстеження екологічного впливу.

4. Створення міжгалузевих екологічних ініціатив та колаборацій між бізнесом, громадськими організаціями та державними структурами.

5. Розвиток зеленого фінансування та інвестиційних механізмів підтримки екологічно відповідальних підприємств.

Для подальшого розвитку цієї сфери в Україні необхідно працювати над підвищенням прозорості брендів, зниженням собівартості екопродукції, вдосконаленням нормативно-правової бази та освітніми ініціативами для споживачів. Особливу увагу слід приділити інтеграції цифрових технологій, розвитку локальних еко-брендів та впровадженню інноваційних маркетингових підходів, що відповідають викликам сучасності.

В умовах післявоєнної відбудови України екологічний маркетинг може стати не лише інструментом комерційного успіху, а й важливим фактором формування сталої, ресурсоефективної економіки, орієнтованої на збереження довкілля та покращення якості життя громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Nielsen Global Corporate Sustainability Report. New York: Nielsen, 2023. 112 p.
2. GfK Ukraine Consumer Report: Ecological Awareness in Ukraine. Kyiv: GfK, 2023. 68 p.
3. Digital Technologies in Green Marketing: Innovation Report. – London: Sustainable Tech Research, 2024. 104 p.
4. Кравчук В.М. Перспективи розвитку екологічного маркетингу в Україні в умовах євроінтеграції. Економіка і суспільство. 2023. №38. С. 67-75.

Матросова Л. М.

д.е.н., професор,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-2858-934X

Кононенко Я. В.

к.е.н., доцент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-9708-7215

ЦИРКУЛЯРНА БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ

Глобалізація світової економіки поряд з позитивними наслідками має певні негативні риси. Важливими з них є швидкі темпи скорочення ресурсів на планеті та забруднення навколишнього середовища. В цих умовах лінійна модель економіки не відповідає сучасним вимогам ринку, що вимагає постійного зростання обсягів виробництва та збільшення споживання товарів та послуг.

Отже, суспільство постає перед стратегічною альтернативою: або зменшити виробництво та зберегти ресурси, або запровадити нові підходи до використання ресурсів. Вважаємо, що перший варіант є практично неможливим, враховуючи зростання народонаселення та необхідність залучення додаткових обсягів різних ресурсів задля задоволення споживчого попиту та забезпечення високої прибутковості бізнесу. Найбільш привабливим визначається другий варіант, що вимагає переходу до збереження ресурсів та їх повторного використання.

Таким чином, мова йдеться про необхідність запровадження нової моделі циркулярної економіки або економіки замкнутого циклу. Останнім часом вищевказана концепція знайшла відображення у діяльності урядів провідних країн світу. Наприклад, в країнах ЄС сформульована доволі амбітна мета – створення низько-вуглеводної, кліматично нейтральної, біоорієнтованої, циркулярної економіки. Акцентовано увагу на тому, що впровадження циркулярних бізнес-моделей вимагає проведення кардинальних змін у будь-яких сферах виробництва та споживання, адже багаторічне використання лінійної моделі економіки з орієнтацією на зростання кількості товарів, що виробляються компаніями, призвело до певного виснаження ресурсів, забруднення природного середовища та інших негативних наслідків. На відміну від лінійної, циркулярна модель економіки супроводжується скороченням витрачених ресурсів та їх більш ефективним використанням на основі переробки та утилізації відходів та шкідливих викидів, а також створення замкнених циклів виробництва та споживання.

Резюмуючи, кінцева мета циркулярної економіки – це зберігання ресурсів, збереження навколишнього середовища та біологічного різно-

маніття для наступних поколінь й з урахуванням такого підходу постає завдання трансформації економічних процесів та проведення довгострокових змін, в тому числі у системі менеджменту.

В цьому контексті циркулярні бізнес-моделі передбачають принципову зміну діючих стратегій розвитку менеджменту та їх перевірку на життєздатність та ефективність використання в нових умовах функціонування економіки. Для проєктного менеджменту важливим аспектом також є орієнтація на врахування унікальності проєкту, що необхідно реалізувати в сучасних мінливих умовах.

Наразі, на думку вчених, немає чітко визначених правил та процедур, що необхідно використовувати для переходу до циркулярної економіки. З наявних варіантів можуть бути застосовані такі, як: екодизайн, переробка, короткі цикли та інші [1, с. 75]. Поряд з цим існує так званий добровільний стандарт «Система управління проєктами циркулярної економіки» (XP X30-901, Вимоги та рекомендації), що розроблений французькою Асоціацією стандартів (AFNOR). Цей стандарт дозволяє компаніям зрозуміти основи циркулярної економіки та підходи до її впровадження.

В той же час можна зазначити декілька загальних тенденцій між країнами, що займають лідируючі позиції у процесі переходу від лінійної до циркулярної моделі економіки, а саме:

1. Необхідність залучення у цей процес більш широкого кола зацікавлених сторін-стейкхолдерів.
2. Важливість виконання урядом та органами влади не тільки функцій регулятора та виконавця в цьому процесі, але й мотиватора та модератора.
3. Своєчасність проведення попередньої оцінки можливих вигід для економіки певної країни від впровадження циркулярної моделі.
4. Актуальність введення більш широкого визначення терміну «ресурси», зокрема: сировина, вода, продовольчі ресурси, використаний ґрунт тощо.

Запровадження цифрових технологій, що зараз опановує сучасний бізнес, дозволяє розширити масштаби циркулярної економіки. Інтернет речей, блокчейн, штучний інтелект, інтерактивні платформи та ін. надають підстави для більш ефективного управління матеріалами, а також забезпечення взаємодії за всіма ланцюжками створення вартості та надання споживачам нових послуг.

В той же час досить складною є проблема, що пов'язана з оцінкою вибору та поведінки споживачів. Кожного дня більшість людей обирає товар або послугу майже спонтанно, без наявної (повної) необхідної інформації. Тому виникає завдання для органів влади та інших керівних структур налагодити комунікацію та партнерські відносини між споживачами (клієнтами) та всіма зацікавленими стейкхолдерами.

Одним з прикладів забезпечення такої взаємодії може бути використання мобільних технологій та медійних каналів (соціальних мереж) з метою надання споживачам допомоги для адаптації свого вибору до

вимог циркулярної економіки з використанням цифрових можливостей бізнесу. Це надасть можливість більш обґрунтовано впливати на вибір споживачів, а саме: зорієнтувати їх переважно на вибір продукції, що є основою для циркулярної економіки та певною мірою змінити систему управління бізнесом з розширенням та можливостей споживачів.

Розглядаючи перспективи запровадження циркулярних бізнес-моделей, необхідно підкреслити, що поступово слід здійснювати заміну ролі споживача (часто одноразового) на роль користувача (у довгостроковому періоді). Оскільки мова йдеться про використання будь-яких товарів не одноразово, а багато разів з обмеженням використання додаткових ресурсів, тобто формування замкнених циклів виробництва.

Таким чином, для успішного опанування циркулярної моделі економіки повинна змінитися філософія поведінки та вибору споживачів товарів та послуг.

Наразі основними індикаторами для оцінки рівня розвитку циркулярної економіки є обсяги відходів та рівень їх переробки. У статистиці країн ЄС також використовується індикатор, що свідчить про масштаби використання вторинної сировини за видами економічної діяльності [2].

Циркулярні бізнес-процеси також розглядаються на різних рівнях: 1) глобальному (світовому); 2) національному (макрорівні); 3) регіональному (мезорівні); 4) мікрорівні (на рівні бізнесу фірми/компанії).

В європейських країнах основна увага на мікрорівні приділяється резервам підвищення ефективності використання ресурсів у секторах економіки та сферах споживання.

У Китаї циркулярні процеси на мезорівні включають чотири групи показників: 1) економічний розвиток; 2) переробка відходів; 3) контроль стану забруднення навколишнього середовища; 4) адміністрування та управління у сфері охорони ресурсів та природного середовища.

Слід підкреслити, що останнім часом все більше уваги у зарубіжних країнах приділяється управлінню мікрорівнем циркулярної економіки з метою більшої мотивації бізнесу розвивати цей напрям, орієнтуючись переважно на споживачів, окремі компанії та товари, що виробляються.

Серед окремих галузей та видів економічної діяльності особливе місце займає агропромисловий комплекс, що пояснюється його вагою у циркулярній економіці. За даними інформаційно-аналітичної платформи Metabolic, у секторі АПК використовується до 70% всієї прісної води, викиди CO₂ досягають 25-30%, а також він тісно пов'язаний із досягненням Цілей сталого розвитку. Окрім цього, в ньому формується значна кількість харчових відходів, що вимагає вирішення проблеми їх подальшої переробки та утилізації [3].

Відтак, можна впевнено стверджувати, що оцінка рівня циркулярності бізнесу на основі використання різних індикаторів дозволяє визначити головні проблеми та перспективи запровадження циркулярної моделі, відстежувати певний прогрес у даному напрямку, своєчасно вносити необхідні зміни з метою корегування стратегії розвитку компаній в умовах сьогодення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Павліха Н.В., Корнелюк О.А., Цимбалюк І.О. Методологія проєктного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. *Інтелект XXI*. 2023. №3. С.74-80.
2. Кузьома В.В., Довгаль О.В. Застосування індикаторів оцінки циркулярної економіки. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2023. №4. С. 75-79.
3. Коваленко О.В., Яценко Л.О. Циркулярна економіка як ефективний інструмент скорочення втрат та відходів продовольства в Україні та світі. *Продовольчі ресурси*. 2022. Том 10. №19. С. 201-206.

Кустовська О. В.

к.е.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1469-9249

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У синергії освіти і бізнесу та із підтримкою держави можливий розвиток та економічне зростання країни. Бізнеси зацікавлені та роблять вагомий внесок в освіту, розвивають освітні програми щодо практичної складової, реалізують благодійні проекти, займаються стажуванням молоді, співробітників та усіх бажаючих удосконалюватися у професії.[4, с. 1]

Як відомо, сталий розвиток – це практика розвитку, що задовольняє потреби сьогодення із збереженням природних ресурсів і без шкоди для здоров'я й добробуту людства. Необхідною умовою сталого розвитку суспільства є безпека людини і навколишнього природного середовища, захист від впливу шкідливих техногенних, природних, екологічних і соціальних факторів. [5, с.5] Сталий розвиток із філософської та наукової теорії перетворився на світоглядний імператив, що визначає напрям розвитку держав у всьому світі. Втілення постулатів сталого розвитку може відбуватися на різних рівнях - від міждержавного до локального, а також на рівні підприємств, особливо якщо їх діяльність носить міжнародний або транснаціональний характер.

Нині зовнішнє середовище у якому діють міжнародні фірми формується під впливом міжнародних угод та планів дій, що є вказівкою для коригування політики. Наприклад, у Порядку денному для сталого розвитку на період до 2030 року узагальнено викладено план дій. Порядок спрямований на зміцнення миру за умов свободи для всіх та є продовженням роботи, що було розпочато в рамках Декларації тисячоліття, але не біло завершено за рядом цілей. Запропоновані цілі носять комплексний та неділимий характер та мають забезпечувати збалансованість всіх компонентів сталого розвитку, зокрема, економічного, екологічного та соціального. [5, с. 15]

Важливими цілями вище згадуваного документа, які досліджувалися мною є: вжиття термінових заходів по боротьбі зі зміною клімату і його наслідками; збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; захист і відновлення екосистем суші і сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустеленням, припинення процесу деградації земель і припинення втрати біорізноманіття.

Досліджуваним об'єктом є природно-заповідний фонд Черкаської області, і зокрема, гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Шуляцьке болото». Оцінено сучасний стан та використання земель

об'єкта дослідження, зокрема: площа заказника 940 га; організація, яка є землевласником та на території якої перебуває заказник це СТОВ «Шуляки». Заказник являє собою ділянку заплави річки Гірський Тікич з численними озерами та болотами, що мають водорегулюючу функцію. Флора заказника нараховує приблизно 160 видів рослин, з-поміж яких є цінні лікарські та рідкісні. [1, с.1] Геопросторове розташування гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Шуляцьке болото» у складі Шуляцько-Конельської ключової території екологічної мережі Черкаської області показано на рис. 1.

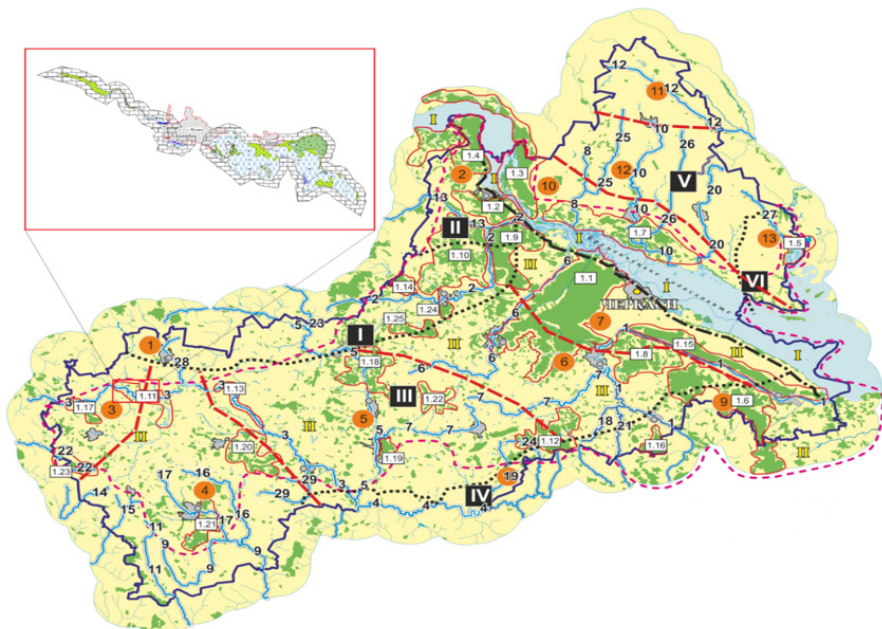

Рис. 1. Місце розташування досліджуваного об'єкта

Джерело: [1]

Встановлено, що використання земель гідрологічного заказника визначене Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Положення про гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Шуляцьке болото» та згідно якого на території заказника дозволена оздоровча, рекреаційна, науково-дослідна, освітньо-виховна діяльність. [3, с. 2-3]

Рекомендації щодо організації території гідрологічного заказника: а) відведені земельні ділянки для сінокошіння площею 134,63 га та сформовані правила по скошуванню сінокосів; б) запропоновано забезпечити розвиток екологічно-туристичної та освітньо-наукової діяльності. Розвиток екологічного туризму на території гідрологічного заказника дасть змогу туристам не лише отримати нові враження та знання, а й спряму-

вати позитивне та бережливе ставлення до природи; в) виділено ключову територію екомережі та розраховано ширину сприятливої екологічної зони буферної території, яка становить 307,99 м. Визначений режим використання земель в даній зоні, який дозволить посилити контроль над збереженням території заказника із його цінними природними об'єктами [2, с.2]; г) запропоновано здійснити функціональне зонування території заказника на три функціональні зони (заповідна, регульованої рекреації та господарська). До заповідної зони віднесені болота та водні об'єкти. Тут заборонена будь-яка діяльність, що суперечить цілям збереження заказника. У зоні регульованої рекреації здійснюватиметься екологічно-туристична та науково-дослідна діяльність. Господарська зона створена з метою проведення сінокошення; д) сформовані обмеження у використанні земель на території гідрологічного заказника. На території заказника наявні об'єкти, які мають обмеження у використанні, зокрема, навколо водних об'єктів (річки Гірський Тікич, струмка та ставка) встановлена водоохоронна зона та прибережні захисні смуги шириною 25 м. Через територію заказника проходить лінія електропередачі, вздовж якої встановлено охоронну зону шириною 15 м з обох боків.

Необхідно збільшити площу екологічно стійких угідь (ліс, сіножаті, пасовища) за рахунок виведення виснажених та непридатних земель з інтенсивного обробітку, а також можна розширити площу гідрологічного заказника за рахунок земель, які ще не зазнали антропогенного впливу з метою подальшого їх збереження та забезпечення екологічної рівноваги даної території.

Одним із дієвих засобів збереження біорізноманіття є створення екологічної мережі, яка складається з охоронних територій з відповідним нормативно-правовим статусом: природних ядер (місця розмноження, розвитку та проживання диких тварин і рослин), з'єднувальних - екологічних коридорів між ними та буферних зон. Усі ці елементи формуються в регіональну екологічну мережу, а далі – в екологічну мережу України і всієї Європи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Природно-заповідний фонд Черкаської області. URL: <https://surl.li/yszohd> (дата звернення: 20.02.2025).
2. Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р., № 1864-4, стаття 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
3. Про затвердження Положення про гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Шуляцьке болото» у новій редакції: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 21 серпня 2012 № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422737-12#Text> (дата звернення: 21.02.2025).
4. Синергія освіти та інновацій: як розвиватиметься ІТ-освіта в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/news/sinerhiya-osviti-ta-innovatsiy-yak-rozvivatimetsya-it-osvita-v-ukraini> (дата звернення: 20.02.2025).
5. Сталий розвиток — XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2017: монографія / заг. ред. Є. В. Хлобистова. Київ. 2017. 546 с.

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. МОЛОДІЖНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ

Шевчик Б. М.

д.е.н., професор,
професор кафедри економіки,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-0004-325X

КОГНІТАРІАТ ЯК МЕРИТОКРАТІЯ НООЕКОНОМІКИ

Людину вирізняє від тваринного світу здатність поєднувати ідеї і творити працюючі події актуального буття у вимірах вдосконалених уявлень. Бути духовною істотою означає плекати і проявляти цілеспрямовану волю на основі поєднання досвіду та ідеалу. Окультурена природа, представлена як вартість, визначається як економіка. Економічна діяльність – це комунікаційний континуум руху вартості в умовах світу як дефіциту. А дух людини – це воля до безконечного буття. Звідси впливає економічний наратив безконечності потреб. Обмежені можливості – відносні і тимчасові. Інженерно-технологічний винахідницький розум людини спрямований на інструментальну трансформацію речовини природи з метою максимізації енерговидобутку у спресованому діапазоні часу. Цю функцію виконує машина – капітальний засіб виробництва, де міра стиснення робочого часу обернено пропорційна мірі розширення соціального простору – товарної маси ринкової пропозиції. Якщо людська праця є субстанцією вартості, а інноваційні технології машинного застосування витісняють живу працю людини як з матеріального виробництва, так і з сфери послуг, то чим визначатиметься величина вартості виробленого товару без участі людини, адже людські відносини взагалі можливі лише тоді, коли вони мають спільну для всіх праоснову – субстанцію як недиференційовану потенціальність всього?

Економіка – це діяльність добробуту на основі максимізації енерговидобутку. Енергія – це форма руху матерії, що зумовлює процеси життя. Рух відбувається у просторі і часі. До якої часової межі можна скорочувати витрати виробництва, підвищуючи продуктивність – збільшення кількості одиниць продукції у безконечності ринкового простору: години, хвилини, секунди, миттєвості? Мить – це абсолютна часова дискретність матеріальної дійсності, яка не може бути виражена жодним кількісним показником у цифровій репрезентації. То як визначати величину вартості товару, створеного у мить часу, і виражати грошовою сумою те, що числом не виражається? Як торгувати миттєвістю?

Якщо субстанцією економічної вартості є людська праця, то вар-

тість можлива лише в умовах людської присутності, незважаючи на часовий детермінізм. Чи можлива ситуація людської присутності у миттєвості створення вартості? – Так!

Напочатку всього було Слово. В основі кожного буття лежить зумовлююча його ідея – уявлюваний образ досяжної досконалості можливого як дійсного у свідомості людини. Трудова теорія вартості ігнорує ідею, бо інформація не матеріальна, а отже не залежить від протяжності часу і не може бути порахована як потік енергозатрат.

Знання – інформаційний продукт інтелектуального виробництва – функціонує за іншими законами ніж матеріальний продукт. Для ідеї детермінуючим фактором, що зумовлює величину вартості, є не простір і не час, а міра людського неутца – розумова здатність людини пізнати зміст повідомлення, збагнути утилітарний, екзистенційний та онтологічний сенс споживної вартості слова, що збагачує душу розумінням свого призначення для становлення автентичної особистості – того, хто пізнав самого себе.

Небачений ніколи в історії рівень розвитку матеріального добробуту сучасного суспільства, а не обраних еліт як колись, забезпечила синергія ринкового обміну спеціалізованими видами діяльності приватних власників. Ринковий обмін можливий завдяки ідеї зворотної транзитивної еквівалентності руху вартості через посередництво інформаційного еталона виміру – грошей. Ринок, вартість, гроші, товар, обмін – усе це є модусами дефіциту матеріальної дійсності, в якій ув'язнені людські душі, що зберігають іскри пам'яті про втрачений рай абсолютної свободи у вічності і безконечності тотального буття безтурботної екзистуючої присутності – Я Є скрізь, всюди і завжди. Тіні цих споминів, наче розмиті образи сновидінь, як муки пошуків, як німота крику душі перед стіною мовчання світу у пустельній тиші самотності, серед відчаю і абсурду екзистенційного вакууму між нігілізмом і суїцидом, раптом спалахують образами творчих можливостей краси і довершеності як ліхтарі, і душа вгадує стежку свого дитинства. Так виникають інновації – спонтанні флуктуації вибіркового розпаковування фільтром свідомості спресованих сенсів семантичного вакууму та їх аксіологічне отекстовлення символічним представництвом нового, впізнаваного і збагаченого метафоричного ландшафту в комунікаційному просторі культури.

На ринку інформаційних послуг, де темпоральність виробництва товару зводиться до миттєвості, сучасні цифрові технології являють собою виробничі системи із нульовими граничними витратами, а максимізація добробуту суспільства забезпечується синергією мегакластеру NBIC-техноконвергенції. Нооекономіка від інформаційної економіки чуттєвих послуг спектакулярних вражень відрізняється тим, що у ній виробляється особливий інтелектуальний продукт – аксіологічний текст онтологічної новизни як споживної вартості, у якому дано новітній досвід розширення екзистенційного горизонту зняття есхатологічних суперечностей між буттям і небуттям на користь буття довершеного – становлення автентичної особистості, когнітарія. Інтелектуальний

продукт когнітарія – текст онтологічної новизни – не підлягає матеріальним законам економічного детермінізму: ні дії закону зростаючих граничних витрат, наприклад, інвестицій в освіту, бо вчитися можна самостійно; ні дії закону спадної граничної корисності, бо людська істота не може бути байдужою до істини; ні трудовому принципу вартості, бо ідея стає надбанням миттєвого натхнення, а не довгих зусиль; ні принципу відчуження власності, бо ідея залишається у свідомості автора до кінця його життя; ні принципу виключення, бо присутність слова зростає кумулятивно щодо кількості його споживачів (одним озвученим словом можна «нагодувати» мільйони людей); ні принципу альтернативного вибору, бо істина – інтегральна, а її альтернатива – лише темрява неутра, світ неправди і неволя духа у царстві Великого Інквізитора. Якщо інтелектуальний продукт когнітарія не вкладається в патерн економічного детермінізму, то він не може об'єктивно мати еквівалентного представництва мінової вартості чогось іншого із однаковими затратами праці. Якщо час об'явлення істини, як ноу-хау свідомості, дорівнює миттєвості, то потік енергетичних витрат виробництва дорівнює нулю, а отже неможливими є вартість, ціна, еквівалентний обмін та ринок як інститут добробуту суспільства когнітаріату нооекономіки. А що буде?

А буде символічний обмін, де принципом комунікаційних відносин виступає не дефіцит, а надлишок. Інноваційний текст, об'явлений в інформаційній мережі, стає доступний для інтелектуального споживання необмеженої кількості людей, без принципу виключення. Це приклад абсолютної свободи споживчого вибору та необмеженої пропозиції когнітивної істини. Одне слово солідаризує свідомість усіх у соборній єдності Істини. Це і є місія когнітаріату, меритократичного класу суспільства нооекономіки – молоді – вічної весни людства, віри і надії реальності очікуваного майбутнього, життєвого оптимізму безсмертя.

Dziuba N. V.

Candidate of Sociological Science,
Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4868-4950

THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL GROWTH FOR YOUTH WORK SPECIALISTS IN SUPPORTING UKRAINIAN YOUTH IN WARTIME TO BUILD THE FUTURE

The Russia's full-scale military invasion of Ukraine in 2022 significantly changed the social and economic landscape of the country, particularly affecting young people and those who work with them. Youth work professionals have faced multiple challenges related to security, logistics, and social support, which have directly influenced their ability to provide guidance and assistance to young people. Despite these difficulties, they have continued their work, adapting to new realities and adjusting their methods to support youth in times of crisis. Their role is now more crucial than ever, as they not only help young people overcome immediate challenges but also contribute to their long-term development and integration into the labor market.

A survey conducted from October 2022 to January 2023 involved 259 youth work professionals from different sectors, including those working directly with young people and those engaged in youth policy. The questionnaire was distributed via Google Forms, targeted mailings to participants of a Youth Worker training program, supported by the State Institute of Family and Youth Policy in Kyiv, Ukraine (where I worked during the survey). Additionally, the survey was distributed via Google Forms among the professional community. The study aimed to explore how youth work professionals have adapted to wartime conditions, what challenges they identify as most pressing for young people, and what skills they need to enhance their effectiveness.

According to the survey results, youth work professionals demonstrated remarkable adaptability, with 35% resuming their activities within the first week after the invasion and an additional 18% returning to work within the first month. Initially, their focus was on humanitarian aid and crisis response, but over time, they shifted towards providing educational and psychological support. This shift reflects the evolving needs of Ukrainian youth, who require not only immediate assistance but also long-term solutions for education, employment, and mental well-being.

One of the key findings of the survey is that youth work professionals increasingly recognize the importance of career guidance and professional development for young people. Many young Ukrainians face uncertainty about their future, struggling with career choices, education, and employment opportunities. The war has disrupted their professional trajectories, making it harder for them to plan long-term. Youth work professionals play a key role in helping them navigate these challenges by providing career orientation, training programs, and support networks.

The survey also highlighted specific areas where youth work professionals need further training. Approximately 45% of participants expressed a need for additional education in crisis management, trauma-informed care, and psychological support. More than 60% noted an increasing demand for mental health services among young people, underlining the necessity of integrating professional psychologists into youth work programs. Another critical area for professional development is digital literacy and online engagement. The war has accelerated the transition to digital communication, making it essential for youth work professionals to develop skills in remote counseling, online training, and digital youth engagement.

Additionally, youth work professionals emphasized the need for better training in community rebuilding and social reintegration. Young people, especially those displaced by the war, require structured programs to help them integrate into new environments, develop social connections, and regain a sense of stability. By offering well-designed initiatives, youth work professionals can foster resilience and create opportunities for young people to rebuild their lives.

Another essential aspect is the role of youth work professionals in fostering innovation and entrepreneurship. The survey indicated that many young people seek opportunities to develop their own businesses, engage in social entrepreneurship, or participate in start-up projects. However, they often lack the necessary skills, mentorship, and financial resources. Youth work professionals can bridge this gap by providing training in business planning, financial literacy, and project management. By supporting youth in these areas, they contribute not only to individual success but also to the broader economic recovery of Ukraine.

One of the challenges in youth policy and social work is ensuring that the real needs of young people align with the priorities set by professionals. While youth work professionals have experience and insights, there can still be a gap between their perceptions and the actual concerns of young people. Several factors contribute to this discrepancy. Institutional frameworks define the priorities of professionals and shape their understanding of what is important. Personal biases based on past experience in youth work also play a role. Limited direct feedback from youth due to communication barriers can further distort perceptions.

It is crucial to ensure that youth work professionals continuously develop their competencies and adapt to changing realities. Their effectiveness depends not only on their ability to respond to crises but also on their capacity to anticipate and address long-term challenges. Investing in their professional growth, providing access to training, and encouraging innovation in youth work will have a lasting impact on the younger generation.

The results of this study highlight the essential role of youth work professionals in supporting young people, particularly in times of crisis. Their adaptability, commitment, and expertise are key factors in helping youth navigate uncertainty and build a stable future. However, their ability to provide effective support depends on continuous professional development

and access to the necessary resources. Strengthening youth work as a sector and ensuring that professionals have the skills and knowledge to guide young people will be crucial for Ukraine's recovery and long-term development.

Given that 26% of surveyed youth work professionals identified employment challenges – including job search difficulties, unemployment, and the need for career guidance – as pressing issues for young people, the role of youth work professionals in career counseling and economic empowerment becomes even more significant. Investing in specialized training for professionals in career orientation, vocational training, and entrepreneurship support will allow them to better assist young people in overcoming employment barriers. Supporting youth in entering the labor market is not only essential for individual stability but also contributes to Ukraine's broader economic recovery.

Дем'янчук Д. В.

Студентка 3 курсу,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна

Жук А. В.

Викладач кафедри загальної і медичної психології,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0003-6464-8017

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС СЕСІЇ

Навчальна діяльність студентів вимагає опанування чималої кількості інформації та формування різноманітних професійних навичок. Зазвичай, навчальний процес супроводжується низкою стресових факторів, серед яких можна виділити: академічні чинники (складність дисциплін, велике навчальне навантаження), психоемоційні чинники (тривожність, страх невдачі, втома, емоційне виснаження), зовнішні чинники (війна, пандемія, економічна криза). Особливо сильний вплив цих факторів на студентів відчувається під час сесії. Тому постає питання екологічності емоційних станів студентів у процесі підготовки та під час сесії.

Поняття «екологічність емоційних станів студентів» можемо розуміти як збереження психоемоційної рівноваги та раціонального ставлення до процесу навчання в стресових умовах. Під поняттям екологічність, насамперед, слід розуміти безпеку. Це стосується не лише захисту навколишнього середовища, але й міжособистісної взаємодії, зокрема, професійної [1]. В даному випадку «екологічність» означає емоційний баланс і безпеку для самого студента та його оточення.

Як виглядає «екологічний» емоційний стан під час навчання або іспитів? Невеликий стрес, який мотивує до інтенсивного навчання, але не виснажує. Вміння контролювати та керувати власними емоціями та поведінкою. Відпочинок між навчанням та здоровий сон. Адекватне ставлення до оцінювання знань без надмірної самокритики.

В свою чергу «неекологічні» емоційні стани можуть включати паніку, агресію, виснаження (як емоційне, так і фізичне), прокрастинацію, фрустрацію, що може призвести до дистресу і депресивного стану.

Було проведено опитування, у якому взяли участь 140 респондентів, серед яких були студенти та випускники різних вищих медичних закладів України. Дослідження показало, що найбільш стресовими факторами, які заважають студентам у підготовці до сесії є втома під час навчання (79,6%) та тривога пов'язана з негативними думками, хронічний стрес та вплив війни (63,7 %). Також респонденти зазначили, що відчувають відсутність мотивації протягом підготовки до іспитів (32,7%).

Спираючись на результати опитування, розуміємо, що студентам необхідно вміти адаптуватися до стресу та зберігати емоційну рівновагу

під час навчання та екзаменаційного періоду. Формування екологічності емоційних станів та подолання стресу потребує вивчення закономірностей формування та реалізації процесів превентивного й оперативного захисту організму в цілому і психіки зокрема від стресогенних впливів, розвитку різних стратегій і стилів поведінки в цих умовах, особистісної детермінації процесів подолання, ролі функціональних ресурсів у формуванні прийомів протидії стресу тощо [2].

Розглянемо кілька ключових моментів, які допомагають екологічно переживати негативні емоційні стани (таблиця 1).

Таблиця 1

Ключові моменти, які допомагають екологічно переживати негативні емоційні стани

Фактор	Характеристика
Соціальна підтримка	рівень підтримки з боку родини, друзів, викладачів може значно впливати на збереження спокою та резильєнтності студентів
Психічні стратегії подолання стресу	індивідуальні підходи до подолання стресу можуть включати позитивне мислення, зосередження на розв'язанні проблем, відмову від відчуття безсилля та розробку здатності до саморегулювання емоцій та вміння їх правильно переживати
Самосвідомість та самостійність	здатність розуміти власні емоції, переконання та цінності
Фізичне здоров'я та активність	здоровий спосіб життя, який включає в себе регулярну фізичну активність, збалансоване харчування та достатню кількість сну
Емоційна едудкація	здатність розуміти, контролювати та виражати власні емоції екологічно для себе та оточуючих, а також розуміти емоції інших людей
Самоефективність	віра у власні можливості та здатність до поставлення та досягнення цілей

Джерело: [3]

Формування екологічного емоційного стану є важливим не лише у навчанні та для успішного складання сесії. Також, це має велике значення у майбутній професійній діяльності. Одним з ключових чинників підтримки екологічного емоційного стану є резильєнтність.

Резильєнтність (або резилієнс) це складний конструкт, головна суть якого проявляється як адаптивний динамічний процес повернення до початкового психосоціального функціонування після періоду дезадаптивного функціонування внаслідок дезорганізуючої дії психотравмуючих факторів [4].

В сучасному світі фахівці різних сфер діяльності завжди стикаються з нескінченною кількістю викликів: високі вимоги, труднощі з комунікацією у колективі, дедлайни, конкуренція тощо. Тому формування резильєнтності ще під час навчання допоможе студентам не лише підтримувати здоровий психоемоційний стан та холодний розум, а й ефективно працювати та зберігати продуктивність.

Важливо зазначити, що екологічний емоційний стан та резильєнтність не варто формувати лише у моменти стресових ситуацій. Це має бути поступовий і системний процес аналогічно з фізичною підготовкою: як фізичні навантаження та тренування зміцнюють тіло, так і інтенсивна праця над емоційною стійкістю робить людину сильнішою перед життєвими викликами у майбутній професійній діяльності.

Пропонуємо розглянути основні поради щодо розвитку резильєнтності запропоновані Американською Психологічною Асоціацією (APA) [5]:

- Надавайте перевагу відносинам: спілкування з чуйними людьми може допомогти вам зрозуміти, що ви не самотні в складних життєвих ситуаціях. Зосередьтеся на пошуку надійних людей, які підтримають та зрозуміють ваші почуття.

- Піклуйтеся про своє тіло: культивування здорового способу життя, правильне харчування, достатній сон, гідратація і регулярне фізичне навантаження, може зміцнити ваше тіло.

- Mindfulness: свідоме ведення щоденника, йога та інші духовні практики, такі як медитація, також можуть допомогти людям налагодити зв'язки та відновити надію, що може підготувати їх до ситуацій, які потребують стійкості.

- Уникайте негативних виходів із стресових ситуацій: може виникнути спокуса замаскувати свій біль алкоголем, наркотиками чи іншими ПАР, але це недієво так само як і накладати пов'язку на глибоку рану.

- Проактивність: важливо допомагати собі у самопізнанні, запитуючи себе: «Що я можу зробити з проблемою у моєму житті?» Якщо проблеми здаються занадто великими, щоб з ними впоратися, розбийте їх на керовані частини.

- Рухайтесь до своїх цілей: поставте перед собою реалістичні цілі і регулярно робіть щось навіть якщо це здається невеликим досягненням, що дозволить вам рухатися до мети. Замість того, щоб зосереджуватись на завданнях, які здаються недосяжними, запитайте себе: «Яку одну річ, яку я знаю, що можу виконати сьогодні, допоможе мені рухатися в бажаному напрямку?»

- Шукайте можливості для самопізнання: люди часто усвідомлюють, що вони виростили в результаті боротьби. Наприклад, після трагедії чи труднощів люди повідомляють про поліпшення стосунків та більше відчуття власної сили, навіть почувавши себе вразливими. Це може підвищити їхнє почуття власної гідності та посилити їхню вдячність за життя.

- Дивіться на речі у перспективі: те, як ви думаєте, може відігравати значну роль у тому, як ви відчуваєтеся, і наскільки ви стійкі, стикаючись з перешкодами. Намагайтеся визначити області ірраціонального мислення, такі як схильність катастрофізувати труднощі або припускати, що світ налаштований проти вас, і прийняти більш збалансовану та реалістичну модель мислення.

- Усвідомлення змін: зміни – це частина життя. Певні цілі чи ідеали можуть виявитися недосяжними через несприятливі ситуації у вашому

житті. Прийняття обставин, які не можна змінити, може допомогти вам зосередитися на обставинах, які ви можете змінити.

Формування екологічності емоційних станів під час сесії – це баланс між раціональним підходом до навчання, підтримкою психічного та фізичного здоров'я та соціальної включеності. Це фундамент для майбутньої професійної діяльності та успіху, що допомагає уникнути емоційного вигорання, розвинути психологічну стійкість, підвищити продуктивність та ефективність у будь-якій сфері життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Sereda IV. Development of environmental communication skills and emotional intelligence of a teacher. *Innovate Pedagogy*. 2024;2(67):107–10.
2. Макаренко, О. М.; Голубева, Марія. Психологічні аспекти подолання стресу. 2010.
3. Перегляд Особливості резильєнтності студентів під час навчання в умовах воєнного часу [Internet]. Cusu.in.ua. 2025 [cited 2025 Feb 23]. Available from: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/459/432>
4. Rudenko OV, Hontar YuV. Resilience structure in the context of personality resilience development. *Scientific notes of Taurida National VI Vernadsky University, series Psychology*. 2022;(2):73–8.
5. APA. Building your resilience [Internet]. American Psychological Association. 2020. Available from: <https://www.apa.org/topics/resilience/building-your-resilience>

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА СТАРТАПИ: ПІДТРИМКА БІЗНЕСОМ НАУКОВИХ ІНІЦІАТИВ

Плотнікова М. Ф.

к. е. н., доцент,
Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0003-2852-3009

Борковська Д. С.

Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0009-0005-6030-5185

ТУРИСТИЧНІ СТАРТАПИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні стала важким випробуванням та стала загрозою для багатьох підприємницьких проєктів для багатьох сфер бізнесу, зокрема й для туристичної галузі, зокрема через проблеми з безпекою. Військові дії на території призвели до значного зменшення туристичного потоку в Україну. Безпека туристів та працівників галузі є головним пріоритетом, тому багато туристичних маршрутів та об'єктів тимчасово недоступні. Крім того, війна спричинила економічну кризу, що негативно впливає на купівельну спроможність населення, обмеження пересування визначили тенденцію до зниження інтересу до подорожей та попиту на туристичні послуги. Проте, навіть у таких складних умовах, студенти-ентузіасти не втрачають віри у майбутнє туризму та створюють нові стартапи, спрямовані на відновлення та розвиток цієї сфери. Так, студенти Поліського національного університету є активними учасниками суспільних відносин й запускають власні туристичні проєкти, розробляючи стратегії для подолання наявних викликів.

Однією з ключових стратегій адаптації є розвиток внутрішнього туризму та створення безпечних маршрутів для туристів. Створення креативних пропозицій, розробка унікальних турів по регіонах, які не підпадають під безпосередню загрозу конфлікту, налагодження ефективної комунікації з клієнтами щодо поточної ситуації стає поштовхом для розвитку нових технологій та інновацій у туристичному бізнесі. Зокрема засобами активізації бізнесу та зниження загроз є використання цифрових платформ для організації віртуальних турів, онлайн-консультацій та бронювання послуг, а також нові можливості через співпрацю з міжнародними партнерами, які зацікавлені у підтримці туристичної індустрії в Україні. Фахівці Поліського національного університету відіграють важливу роль у підтримці студентських стартапів. Вони надають здобува-

чам освіти консультації, організовують тренінги та семінари з розвитку бізнесу, а також створюють платформи для обміну досвідом та ідеями. Крім того, заклад освіти сприяє залученню інвесторів та грантів для підтримки стартапів.

Важливість формування умов для навчання та розвитку підприємницьких навичок у студентів, надання їм доступу до фінансування та менторської підтримки, а також сприяння участі у міжнародних туристичних програмах та конкурсах знайшло відображення у стратегічних підходах до регіонального та локального управління й адміністрування. Для успішного розвитку студентських туристичних стартапів залучається підтримка з боку держави, органів місцевого самоврядування (відповідні моменти прописані у стратегіях громад та регіонального розвитку), бізнесу та закладів освіти. Студенти пропонують цікаві та безпечні маршрути для внутрішніх туристів, організовуючи екскурсії до історичних та культурних пам'яток, а також пропонуючи варіанти відпочинку на природі. Війна завдала значної шкоди природі України, тому відновлення екологічної рівноваги є важливим завданням. Студенти створюють стартапи, що спеціалізуються на екологічному туризмі, пропонуючи можливість відпочити на природі, взяти участь у відновленні лісів та водойм, а також дізнатися більше про екологічні проблеми України. Одним з таких маршрутів є екологічна стежка у заказнику «Зелена Лагуна», якою опікуються мешканці екологічного родового поселення «Простір Любові» на Житомирщині. Розвиток інформаційних технологій дозволяє створювати віртуальні тури та екскурсії, які доступні для людей з усього світу. Студенти спільно з викладачами Поліського національного університету за допомогою ARGIS-технологій розробили онлайн-платформу, де представлено видатні місця Житомирської області, а також пропонують віртуальні тури Україною, 3D-моделі історичних місць, інтерактивні екскурсії. Багато студентів Університету активно бере участь у волонтерському русі, допомагаючи відбудовувати зруйновану інфраструктуру та підтримувати місцеве населення.

Отже, війна в Україні стала серйозним викликом для туристичної галузі, але водночас вона відкрила нові можливості для студентських стартапів. Завдяки своїй креативності, енергії та інноваційному мисленню, студенти можуть зробити значний внесок у відновлення та розвиток туризму в Україні, створюючи нові продукти та послуги, що відповідають сучасним вимогам та враховують особливості воєнного стану. Адаптація бізнес-моделі до нових умов, впровадження технологічних інновацій та підтримка з боку закладів освіти є ключовими факторами успішного запуску та розвитку студентських стартапів у сфері туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Williams N. L., Wassler Ph., Fedeli G. Social Representations of War Tourism: A Case of Ukraine. *Journal of Travel Research*. 2023. Vol. 62, Is. 4 URL: <https://doi.org/10.1177/00472875221146797>

2. Tan J., Cheng M. Tourism, War, and Media: The Russia-Ukraine War Narrative. *Journal of Travel Research*. 2024. 20 April. URL: <https://doi.org/10.1177/00472875241245047>
3. Farmaki A. Animosity and Tourism: Resident Perspectives. *Journal of Travel Research*. 2023. Vol. 63, Is. 1. URL: <https://doi.org/10.1177/00472875221146784>.
4. Papagianni E., Evgenidis A., Megalooikonomou V. Tourism Demand in the Face of Geopolitical Risk: Insights From a Cross-Country Analysis. *Journal of Travel Research*. 2023. Vol. 63, Is. 8. URL: <https://doi.org/10.1177/00472875231206539>

Tatyana Medvedovska

Cand.ped.scien., Docent,
Dnipro University of Technology,
Dnipro, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0510-0196

Oleksandr Pashchenko

Cand.tech.scien., Docent,
Dnipro University of Technology,
Dnipro, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3296-996X

PERSONALIZED LEARNING THROUGH ADAPTIVE TECHNOLOGIES

Modern education systems are undergoing significant changes due to digital transformation, which opens new opportunities for personalized learning. The use of adaptive technologies allows you to customize educational programs according to the individual needs of each student, considering their level of preparation, learning style and speed of assimilation of the material. This allows you to increase the efficiency of the educational process, reduce cognitive load and promote the development of independent thinking. Digital technologies, in particular artificial intelligence, big data and automated assessment systems, contribute to a deeper analysis of educational trajectories and ensure timely adjustment of the educational process [1, 2].

Traditional educational approaches are often based on standardized curricula that do not consider the individual characteristics of students. This leads to situations where some students lag behind due to the complexity of the material, while others lose motivation due to the insufficient complexity of the tasks. The lack of personalization in learning also negatively affects the level of knowledge acquisition, since students are forced to adapt to the general pace of the group, rather than to their own level of preparation. In addition, traditional assessment methods are static and do not provide prompt feedback, which makes it difficult to adjust the educational trajectory [3, 4].

The aim of the research is to develop a mathematical model of adaptive learning, which will allow dynamically adjusting the educational trajectory in accordance with the individual characteristics of the student. The main tasks are the analysis of existing adaptive technologies, formalization of the process of personalization of learning, development of algorithms for adjusting the educational trajectory and assessment of the effectiveness of the proposed model. Experimental verification of the model based on real educational data is also provided, which will allow assessing its practical effectiveness.

The development of a mathematical model of adaptive learning involves building a system that dynamically changes the student's educational

trajectory based on the analysis of his knowledge, learning style and speed of assimilation of the material. The use of mathematical methods allows to formalize the process of personalization, increase the efficiency of learning and ensure automatic adaptation of the content of educational courses.

Adaptive learning systems are based on identifying key factors that influence learning success. One key factor is the student's level of knowledge, which can be assessed based on previous test results or interaction with the learning content. The second factor is learning style, which includes factors such as preference for visual, auditory, or textual presentation. The third important factor is learning speed, which is determined by the time it takes a student to understand new concepts and complete tasks.

To adapt the learning process, a mathematical model is built that describes the relationship between the student's knowledge level and the change in the learning trajectory. Let be $K(t)$ the student's knowledge level at time t , then the rate of change in knowledge can be expressed by the differential equation:

$$\frac{dK}{dt} = f(K, S, v),$$

where S - the learning style; v - the speed of information assimilation; f - a function describing the relationship between these parameters.

The model also considers the level of difficulty of the material D , which can change depending on the student's progress. Thus, the system automatically adjusts the content of the training course, reducing or increasing the level of difficulty in real time.

To predict the level of student knowledge, a Bayesian network is used, which allows considering uncertainty in the learning process. The nodes of the network represent the student's knowledge of individual topics, and the edges define the relationships between them. For example, if a student has mastered a basic topic well, the probability of mastering a more complex topic increase.

The probability of solving the problem $P(C_i)$ correctly depends on prior knowledge:

$$P(C_i | K_i) = \alpha P(K_i) + (1 - \alpha) P(K_{i-1}),$$

where α - the coefficient of influence of prior knowledge.

Bayesian networks allow you to predict which topics a student is likely to learn and which require additional study, which helps the system personalize the learning process.

Machine learning algorithms such as gradient boosting, neural networks, or reinforcement learning can be used to automatically optimize the learning trajectory. They allow you to model the educational trajectory and adjust it based on the data obtained on the student's performance.

The loss function L in such a model can be defined as the difference between the predicted and actual test results:

$$L = \sum_{i=1}^n (P(C_i) - R_i)^2,$$

where R_i - the student's actual test result; $P(C_i)$ - the predicted probability of a correct solution.

Optimization of the learning process consists in minimizing the loss function, which allows the system to select the most effective learning strategies.

Adaptive learning is based on an algorithm that allows you to change the student's learning trajectory based on the analysis of input data, assessment of progress, and automatic adaptation of the level of difficulty of the material.

At the initial stage, the system collects data on the student's level of preparation based on entrance testing or analysis of his previous successes. Additionally, learning preferences are considered, such as selectivity in the methods of presenting the material (video, text lectures, interactive exercises).

After each stage of learning, the system analyzes the student's performance and adjusts his learning trajectory. The adaptation function is used:

$$T_{new} = T_{old} + \lambda(P_{actual} - P_{expected}),$$

where T_{new} - the new level of difficulty; T_{old} - the previous level, P_{actual} - the actual test result; $P_{expected}$ - the expected result; λ - the correction factor.

The system also considers the time spent on completing tasks and the number of errors, which allows you to accurately assess the speed of learning the material.

To assess the effectiveness of adaptive learning, a comparison of student achievement in traditional and adaptive learning environments is used. The main indicators are the success rate E , which is defined as:

$$E = \frac{\sum_{i=1}^n P(C_i)}{n},$$

where n - the total number of educational topics.

If the success rate is below a set threshold, the system automatically reduces the level of difficulty of the material or provides additional explanations. Conversely, if the student demonstrates high results, the difficulty of the tasks increases to stimulate further development.

The proposed adaptive learning model allows you to create a flexible system that considers the individual characteristics of students, increases the efficiency of the educational process, and promotes deeper assimilation of the material.

The proposed system allows to significantly improve the quality of learning material due to a personalized learning trajectory. An important advantage is the ability of the model to automatically adjust the complexity of the material according to the student's level of knowledge, which increases his motivation and reduces the workload. However, the model has certain limitations, in particular, dependence on the quality of input data and the need for constant updating of algorithms based on feedback from students. Further research can be aimed at improving adaptation methods, expanding

the set of personalization parameters and integrating such technologies into scalable educational platforms. The development of artificial intelligence and big data analysis opens up new opportunities for creating even more flexible and effective educational systems that can meet the individual needs of each student.

REFERENCES:

1. Msomphora, M. R. Bridging borders: Global insights and challenges in internationalising higher education using a decade-long case study. *International Journal of Educational Research Open*, 8, 100402. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2024.100402>.
2. Sardi, J., Darmansyah, C., Candra, O., Yuliana, D. F., Habibullah, Y., Yanto, D. T. P., & Eliza, F. How generative AI influences students' self-regulated learning and critical thinking skills? A systematic review. *International Journal of Engineering Pedagogy*, 15(1), 94–108. <https://doi.org/10.3991/ijep.v15i1.53379>.
3. Pashchenko, O., Medvedovska, T., Khomenko, V., & Terkhanova, O. Advantages of integrating ChatGPT and BERT (BARD) in education. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (November 15, 2024; Bologna, Italy), 256–265. <https://doi.org/10.36074/logos-15.11.2024.058>.
4. Abrar, M., Aboraya, W., Khaliq, R. A., Subramanian, K. P., Husaini, Y. A., & Hussaini, M. A. AI-powered learning pathways: Personalized learning and dynamic assessments. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 16(1), 454–462. <https://doi.org/10.14569/IJACSA.2025.0160145>.

Волошко Л. Б.

к.пед.н., доцент,
Український центр з фізичної культури і спорту
осіб з інвалідністю «Інваспорт»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-4347-8907

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АДАПТИВНОГО СПОРТУ: РОЛЬ СТАРТАПІВ У ПОКРАЩЕННІ ДОСТУПНОСТІ ТРЕНУВАНЬ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Спорт є важливою складовою фізичного та психосоціального розвитку людини. Однак, люди з інвалідністю часто стикаються з численними бар'єрами, що ускладнюють їхню участь у спортивній діяльності. Адаптивний спорт спрямований на подолання цих перешкод [1]. Водночас застосування цифрових технологій відкриває нові перспективи для розвитку адаптивного спорту, зокрема використання штучного інтелекту та віртуальної реальності може збільшити доступ осіб з інвалідністю до спортивних активностей.

Аналіз літератури [2] та власні спостереження виявили наявність обмежень, що перешкоджають заняттям спортом для людей з інвалідністю. Серед найбільш вагомих: 1) фізичні бар'єри – руйнування спортивної інфраструктури через військові дії, нестача спеціального обладнання; 2) соціальні бар'єри – низький рівень інформованості суспільства про можливості адаптивного спорту; 3) фінансові бар'єри – обмежені можливості фінансування відповідних програм.

Для розвитку адаптивного спорту ключову роль у подоланні існуючих бар'єрів може мати впровадження сучасних технологічних рішень, що будуть виконувати важливу соціальну місію та дозволять наблизитися до потреб конкретного споживача – особи з інвалідністю. На нашу думку, перспективним напрямком є створення українських е-платформ та додатків – інтегрованих сервісів для пошуку програм адаптивних тренувань, відповідних тренерів, спортивних клубів чи реабілітаційних центрів. Окремі елементи можуть бути запозичені з існуючих іншомовних цифрових платформ: The ParaSport App, E-Sport Arena for Disabilities, WheelPower Online, Move United OnDemand т.ін.

Для осіб з інвалідністю вкрай важливим є можливість займатися фізичною активністю вдома, тому створення спеціальних тренувальних програм із застосуванням віртуальної та доповненої реальності (VR) є актуальним і затребуваним завданням. Гейміфікація – впровадження ігрових елементів у тренувальний процес та мультіплеєрний режим у віртуальному просторі дозволяє підвищити мотивацію до занять, сприятиме створенню он-лайн спільнот на засадах ефективної взаємодії та обміну досвідом.

Монетизація (за бажанням) може включати: платну підписку на преміум-контент, продаж персональних тренувань з урахуванням нозології

(опорно-руховий апарат, порушення зору, слуху, інтелектуальна недостатність), партнерство з брендами (одягу, харчових добавок), персоналізований зворотний зв'язок з порадами спеціаліста.

Можливими джерелами фінансування та підтримки таких стартапів можуть бути: грантові програми, партнерство з благодійними організаціями, співпраця з бізнесом для розробки адаптивного спортивного обладнання, розвиток державних ініціатив для розширення доступності спортивної діяльності для більшої кількості людей з інвалідністю.

Отже, цифрова трансформація адаптивного спорту вимагає комплексного підходу, що включає розробку сучасних технологічних інновацій, їх соціальну підтримку та фінансування. Використання VR-рішень відкриває нові можливості для тренування, реабілітації та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, перш за все, створюючи доступне, безпечне та інклюзивне середовище для них.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волошко, Л.Б. & Бойко, Г.М. (2021). Сучасні підходи до класифікації спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 5 (136), 29-33.
2. Волошко Л.Б., Бойко Г.М. Психологічне здоров'я спортсменів з інвалідністю як визначальний фактор спортивної діяльності. Березневий науковий дискурс 2023 «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України». Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції для освітян (Чернігів, 22 березня 2023 року). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 206-207.

Лапчук Я. С.

к.е.н., доцент,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0000-0002-9928-1943

Дуб М. Г.

Аспірант,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0009-0001-7253-738X

РОЛЬ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному світі цифрові технології кардинально змінюють підходи до ведення бізнесу, а цифровий маркетинг стає ключовим інструментом для побудови та просування бренду. Завдяки використанню онлайн-каналів комунікації компанії можуть ефективніше взаємодіяти з цільовою аудиторією, формувати впізнаваність та довіру до свого бренду. Впровадження цифрових стратегій дозволяє підприємствам не лише зміцнювати свої позиції на ринку, а й адаптуватися до динамічних змін споживчих уподобань.

Цифровий маркетинг дозволяє охоплювати широку аудиторію за допомогою таких інструментів, як соціальні мережі, контент-маркетинг, пошукова оптимізація (SEO), що робить бренд впізнаваним серед потенційних клієнтів. Крім того, цифровий маркетинг сприяє формуванню унікального позиціонування компанії, дозволяючи визначати та доносити унікальні переваги бренду через персоналізовані рекламні кампанії або контент, що розповідає про історію компанії, її місію та цінності.

Цифровий брендинг стає ключовим напрямом для побудови ефективних стратегій у різних галузях, включаючи туризм, комерцію, маркетинг, а також у процесах дослідження та аналізу ринків. В умовах динамічного зовнішнього середовища і глобальної цифровізації, підприємства та організації все більше використовують такі цифрові інструменти, як: соціальні медіа, великі дані, аналітику, мобільні платформи, електронну комерцію тощо для посилення впізнаваності брендів і покращення взаємодії з аудиторією [1]. Важливу роль відіграє взаємодія з аудиторією, адже через соціальні мережі та інші цифрові платформи бренди можуть активно комунікувати з клієнтами, відповідати на їхні запитання та отримувати зворотний зв'язок, що сприяє формуванню довіри та лояльності.

Ще один аспект, який варто враховувати – спільнота навколо бренду. Сучасні компанії не просто продають товар або послугу, вони створюють спільноти лояльних клієнтів, які взаємодіють між собою, діляться досвідом і поширюють інформацію про бренд органічним шляхом. Для цього

важливо використовувати контент, який спонукає до діалогу, залучати амбасадорів бренду та мотивувати клієнтів до взаємодії.

Соціальні медіа стали ключовою платформою для просування брендів завдяки їхній масовій популярності та інтерактивним можливостям, використання яких дозволяє компаніям не лише підвищувати впізнаваність, а й формувати довгострокові відносини з клієнтами, що є запорукою стабільного зростання [2].

Ще однією перевагою цифрового маркетингу є можливість використовувати аналітику для покращення стратегії, аналізуючи поведінку споживачів та ефективність кампаній у реальному часі, що допомагає коригувати маркетингову стратегію для досягнення кращих результатів. Контент-маркетинг також відіграє важливу роль у побудові бренду, адже блогові статті, відео, подкасти та інші формати контенту допомагають створювати експертний імідж компанії та підвищувати довіру споживачів. Завдяки омніканальній присутності підприємства можуть підтримувати єдиний стиль та тон комунікації на різних платформах, таких як сайти, соцмережі, email-маркетинг, мобільні додатки тощо, що забезпечує цілісне сприйняття бренду.

Розвиток штучного інтелекту розкриває істотні перспективи для вдосконалення маркетингових стратегій у формуванні бренду підприємства. Складні алгоритми машинного навчання поступово дозволяють переходити до персоналізованих моделей комунікацій між споживачами та брендами. Однією з важливих характеристик штучного інтелекту є можливість навчатись у відповідності з дією факторів зовнішнього середовища, що призводить до пошуку оптимальної стратегії взаємодії компанії з цільовою аудиторією у конкретних просторово-часових умовах. Еволюція штучного інтелекту призведе до появи маркетингових систем, які самостійно приймають рішення та відповідним чином реалізують маркетингові стратегії у цифровому середовищі [3].

Основними викликами, які пов'язані з використанням цифрових інструментів у маркетинговій діяльності підприємств є такі: постійна зміна алгоритмів пошукових систем може впливати на SEO оптимізацію; створення якісного контенту для контент-маркетингу вимагає великих зусиль та часу; управління соціальними мережами вимагає постійної активності та контенту; вартість пошукової реклами може бути високою, особливо в конкурентних галузях; вибірка ефективних стратегій імейл-маркетингу та аналіз їх результатів також потребують ресурсів та знань [4]. Підприємства стикаються з необхідністю швидко адаптуватися до нових платформ, інструментів та алгоритмів, щоб залишатися конкурентоспроможними. Це вимагає постійного навчання персоналу та інвестицій у нові технології. Як зазначається у джерелі [5], стратегічне застосування цифрових інструментів може збільшити продажі та покращити сприйняття бренду, однак залежність від постійного технологічного прогресу є значним викликом для бізнесу.

Отже, цифровий маркетинг відіграє ключову роль у формуванні бренду підприємства, забезпечуючи ефективну комунікацію з цільовою

аудиторією, підвищення впізнаваності та створення унікального позиціонування на ринку. Завдяки використанню сучасних цифрових інструментів компанії можуть будувати довгострокові відносини з клієнтами та адаптуватися до змін ринкового середовища. Цифровий маркетинг є не просто допоміжним інструментом, а важливою складовою успішного брендингу, що дозволяє компаніям зміцнювати свою репутацію, залучати нових клієнтів і підтримувати конкурентоспроможність у динамічному цифровому середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кулиняк І.Я., Корпало О.А. Цифровий брендинг: інструменти та напрями використання. Успіхи і досягнення у науці: журнал. 2024. № 7(7). С. 611-623.
2. Янковець Т. Цифровий маркетинг брендів у соціальних медіа. Товари і ринки. 2024. № 1. С. 27-52.
3. Пономаренко І.В., Віннікова І.І. Роль штучного інтелекту при просуванні брендів методами цифрового маркетингу. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2023. Вип. 18. С. 149-154.
4. Кулиняк І.Я., Головецький Д.І. Цифрові інструменти маркетингового менеджменту підприємств: роль, переваги та виклики використання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2023. Вип. 7, № 2. С. 114-125.
5. Бондаренко В., Омеляненко О. Цифровий маркетинг сьогодення: переваги та недоліки. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 67. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4681>.

Палій Є. А.

Студентка,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

Куцевол С. О.

Студентка,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАПІВ СУЧАСНОСТІ

За підтвердженням [1], Україна входить до передових десяти країн, де народилися засновники стартапів із капіталізацією більше 1 млрд. доларів США, що свідчить не тільки про високий рівень таланту, але, на жаль, і про рівень відпливу людського капіталу за кордон.

Розпорядженням КМУ визначено 18 стратегічних цілей, які детально актуалізовані у даному документі [1] і є наочним посібником для діяльності у сфері наукових досліджень, інноваційного створення та впровадження стартапів.

За визначенням [1, 2] напрямів, механізмів, термінів виконання завдань з розвитку технологій штучного інтелекту в Україні, вже попередній 2024 рік був втіленням актуальних стартапів.

Участь 12 українських стартапів розробників у технологічній International Consumer Electronics Show (США) представляли такі інновації ШІ-рішення для скринінгу хвороб CheckEye, розумні роботи для автоматизації складів від Deus Robotics, бездротові зарядні станції для транспорту від Meredot та біонічні протези рук від Versi Bionics [3].

Криворізький регіон за попередній рік реалізовував інноваційний освітній потенціал шляхом розвитку школи стартапів та бізнес-інкубатору екосистеми. Криворізький національний університет має науковий потенціал і є осередком розвитку інноваційних стартапів, інкубатором для нових підприємств, які будуть базуватися на передових технологіях [4].

Державна інноваційна політика включає в себе не лише фінансування, але й створення та підтримку інноваційної інфраструктури, розвиток освіти та підготовку кваліфікованих кадрів, захист інтелектуальної власності та сприяння міжнародній співпраці в галузі інновацій [5].

Існує кілька національних моделей інноваційного розвитку, кожна з яких придатна до умов конкретної країни. Реальними прикладами успішної діяльності сучасних і відомих стартапів є:

1. Instagram - соціальна мережа для користувачів по спілкуванню, інформації, фото та відео.
2. WhatsApp - месенджер для користувачів по обміну повідомленнями, фотографіями та відео.
3. Spotify - сервіс потокового прослуховування музики онлайн.
4. Netflix - платформа яка дозволяє користувачам дивитися фільми та серіали онлайн.

5. Airbnb – стартап, що дозволяє людям здавати в оренду своє житло або окремі кімнати для короткострокового проживання.

6. Uber - сервіс таксі, який дозволяє людям замовляти поїздки через мобільний додаток.

7. Stripe - платіжна система, яка дозволяє компаніям приймати онлайн-платежі.

8. Dropbox - хмарне сховище даних, яке дозволяє зберігати свої файли в інтернеті та отримувати до них доступ з будь-якого пристрою.

9. Slack - корпоративний месенджер, який дозволяє командам спілкуватися та обмінюватися інформацією.

Сучасний бізнес відіграє головну роль у фінансуванні наукових ініціатив. Стартапи, що є на наукових розробках, отримують підтримку через фонди та партнерство з великими компаніями.

Загалом стартап – це нещодавно створена компанія, яка починає свій бізнес на основі інновацій та має обмежені ресурси і орієнтована на швидкий розвиток.

Стартапні компанії відрізняються від звичайних можливістю впровадження інноваційного проекту, наявністю недостатнього інвестування через високий ризик та орієнтованість на швидке зростання та низьку ймовірністю успіху.

Підтримка бізнесом наукових ініціатив є важливим фактором для розвитку науки та інновацій. Способи, якими бізнес може підтримувати наукові ініціативи: фінансування, співпраця, надання стипендій студентам, організація стажувань, підтримка наукових публікацій [5].

Реалізація стартапу здійснюється як зареєстрований в установленому законодавчому порядку суб'єкт підприємницької діяльності, який пропонує конкурентоспроможні інноваційні послуги чи продукцію на основі новостворених або вдосконалених технологій. Такі розробки сприяють удосконаленню певних аспектів людської діяльності, але стикається з обмеженими ресурсами.

Законодавчими документами, що забезпечать захист прав стартапів є: Цивільний кодекс України, Закони України: «Про авторське право і суміжні права», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Податковий кодекс України.

Умовами полегшення впровадження стартапів, на нашу думку, може бути доповнення або поправка до частини 1 статті 420 Цивільного кодексу України [6] щодо введення тексту про відкритий перелік об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, доповнення «...інші інноваційні продукти».

Така пропозиція захистить на законодавчому рівні інноваційні напрацювання засновників стартапів. Це дозволило б створювати спроможні технології та виходити на міжнародні ринки.

Для успішного розвитку інновацій необхідна співпраця та захист прав.

Важливо та необхідно створювати платформи для об'єднання бізнесу, науковців та ІТ-спеціалістів, а також забезпечувати захист інтелектуальної власності, щоб спонукати інвестиції в науку та інновації.

Таким чином, кроки для розвитку інновацій в Україні: збільшення фінансування науки та інновацій, розвиток інноваційної інфраструктури, підтримка стартапів, модернізація освітніх програм, розвиток співпраці між університетами, науковцями та бізнесом, залучення іноземних інвестицій та технологій, обмін досвідом з іншими країнами, підтримка розвитку ІТ-сектора та підтримка стартапів, які займаються розробкою найсучасніших технологій.

Інновації є ключовим чинником сталого розвитку та вирішення глобальних проблем сьогодення.

Впровадження цифрових технологій і штучного інтелекту сприяє підвищенню ефективності виробничих процесів, покращенню культури праці та екологічній і цивільній безпеці.

Бізнес та наукові дослідження мають працювати разом для створення сприятливого середовища для нових досліджень та відкриттів.

Особливо важливу роль відіграє підтримка освіти, оскільки вона забезпечує підготовку кваліфікованих фахівців.

Таким чином, розвиток інноваційної сфери сприяє економічному зростанню та покращенню якості життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Розпорядження КМУ № 1556 від 2.12.2020 р. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні.
2. Розпорядження КМУ № 1351-р від 31.12.2024 р. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року.
3. Анна Нагорна Інвестиції, екзити та бум defense-tech. Що чекає українські стартапи у 2024 році. https://speka.media/investicii-defense-tech-ukrayinski-startapi-2024-p6m2yo?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=211076819_31&gad_source=1
4. <https://spilkuisia.kr.gov.ua/ch> Криворізький контакт-центр.
5. Постанова КМУ № 736 від 24 2022р. Про реалізацію експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2022-%D0%BF#Text>
6. Цивільний Кодекс України, книга 4.

Папроцька В. В.

Здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 075 «Маркетинг»,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID: 0009-0000-9221-2825
Науковий керівник – Ст. викладач каф. МЛ Донець Д.М.

РОЛЬ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ У РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ І МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Венчурний капітал відіграє ключову роль у розвитку стартапів та компаній, забезпечуючи їм фінансові ресурси для масштабування та впровадження інновацій. Венчурний капітал є формою фінансування прямим капіталом, що надається компаніям із високим потенціалом зростання в обмін на частку власності. На відміну від традиційного кредитного фінансування, VC не вимагає повернення коштів, натомість венчурні інвестори отримують корпоративні права та, у багатьох випадках, місця в раді директорів компанії. Джерелами венчурного капіталу є фонди, які залучають кошти від партнерів з обмеженою відповідальністю для подальшого інвестування у стартапи. Інвестиційний цикл включає кілька етапів, зокрема презентацію бізнес-ідеї, проведення due diligence, погодження умов фінансування та здійснення серії раундів інвестицій.

Учасники венчурного фінансування взаємодіють між собою, створюючи екосистему, яка впливає на динаміку розвитку інноваційних проєктів. Венчурні капіталісти відіграють ключову роль у трансформації традиційного бізнесу, сприяючи його цифровізації, виходу на нові ринки та впровадженню інноваційних бізнес-моделей. Бізнес-янгели можуть надавати стратегічну підтримку, допомагаючи компаніям розвивати компетенції у технологічних сферах. Традиційні підприємства, завдяки стабільним бізнес-моделям, мають менш ризиковані інвестиційні показники порівняно зі стартапами. Інкубатори та акселератори допомагають у розробці інноваційних підходів, навчанні персоналу та створенні ефективних стратегій розвитку. Корпоративні інвестори забезпечують синергію між традиційним бізнесом та новими технологічними рішеннями, сприяючи адаптації до динамічних ринкових умов і підвищенню конкурентоспроможності [1].

Стартапи та технологічні компанії активно залучають венчурний капітал для розробки нових продуктів і технологій. Високий рівень венчурної активності спостерігається в галузях, що потребують значних інвестицій у дослідження та розробку. Регіони з розвиненими інноваційними екосистемами є центрами венчурного фінансування, забезпечуючи доступ до капіталу та експертних знань. У країнах, що розвиваються, також зростає інтерес до венчурного фінансування, особливо у сферах цифрових технологій та інновацій. Великі корпорації створюють власні венчурні фонди для підтримки стартапів і впровадження передових рішень, що

допомагає їм залишатися конкурентоспроможними. Венчурне фінансування набуває глобального масштабу, залучаючи інвесторів з усього світу. Завдяки цьому компанії отримують можливість швидкого розвитку, масштабування бізнесу та збереження конкурентних позицій на ринку.

Вплив венчурного фінансування на традиційний бізнес може проявлятися у технологічній модернізації та формуванні стратегічних партнерств. Запровадження венчурного капіталу дозволяє компаніям масштабувати бізнес, освоювати нові ринки та впроваджувати інноваційні рішення, що суттєво підвищує їхню конкурентоспроможність. Одним із ключових ефектів венчурного фінансування є зростання доходів компанії на 20-50% завдяки розширенню ринкової присутності та запуску нових продуктів. Інноваційні рішення та підвищена ефективність роботи можуть також призвести до збільшення ринкової вартості компанії на 30-70%. Впровадження сучасних технологій дозволяє підвищити продуктивність компанії на 20-50%, що позитивно впливає на загальну ефективність операційної діяльності. Також венчурне фінансування може сприяти збільшенню частки ринку на 10-25%, що свідчить про зміцнення позицій компанії серед конкурентів та підвищення її впливу в галузі. Варто зазначити, що ефективність венчурного фінансування залежить від галузі, регіону та управління компанією. При правильному використанні воно стає каталізатором трансформації та довгострокового розвитку бізнесу [2].

Венчурне фінансування відіграє важливу роль у розвитку як стартапів, так і традиційного бізнесу, сприяючи технологічному прогресу, розширенню ринків та підвищенню конкурентоспроможності. Стартапи орієнтовані на швидке зростання та впровадження інновацій, тоді як традиційні компанії зосереджені на стабільності та поступовому розвитку. Венчурні інвестори допомагають бізнесу адаптуватися до змін ринку, надаючи капітал та стратегічну підтримку. Залучення венчурного фінансування для традиційного бізнесу вимагає певної підготовки. По-перше, необхідно оцінити готовність компанії до інвестицій, що включає фінансову стабільність, наявність чіткої бізнес-моделі та потенціал для масштабування. По-друге, слід розробити інноваційний продукт або послугу, що приверне увагу інвесторів. По-третє, важливим етапом є створення детального бізнес-плану, який містить стратегію розвитку, фінансові прогнози, аналіз ринку та маркетингову стратегію.

Довгостроковий вплив венчурного фінансування на традиційні компанії може бути значним, сприяючи їхній трансформації та підвищенню конкурентоспроможності. Одним із ключових аспектів є інноваційний розвиток - залучені інвестиції дозволяють створювати нові продукти та послуги, що забезпечує компанії перевагу на ринку та допомагає утримувати позиції в умовах конкуренції. Венчурний капітал сприяє технологічній модернізації, оскільки надає доступ до передових технологій, які підвищують ефективність виробничих процесів. Крім того, венчурні інвестиції допомагають компаніям розширювати ринки, виходити за межі локального середовища та залучати нових клієнтів, що безпосередньо

впливає на зростання доходів. Розвиток бізнесу, зумовлений венчурним фінансуванням, також сприяє створенню нових робочих місць. Залучення нових фахівців дає можливість компаніям зміцнити свою команду, що, своєю чергою, може призвести до збільшення капіталізації, оскільки успішні проекти та ефективне використання інвестицій підвищують ринкову вартість компанії [3].

Отже, венчурне фінансування є важливим інструментом розвитку як стартапів, так і традиційного бізнесу, сприяючи їх масштабуванню, технологічній модернізації та підвищенню конкурентоспроможності. Воно забезпечує доступ до капіталу, необхідного для впровадження інновацій та освоєння нових ринків. Попри високі ризики, ефективне управління венчурними інвестиціями дозволяє підприємствам зміцнювати свої позиції, сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць. Таким чином, залучення венчурного капіталу є перспективною стратегією довгострокового розвитку бізнесу, що потребує ретельного аналізу та стратегічного планування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Venture Capital: Guide to Tech Startup Funding URL: <https://www.editiongroup.com/insights/venture-capital-guide-to-tech-startup-funding> (дата звернення 20.02.2025)
2. Venture Capital: Fueling the Growth of Startups URL: <https://www.wayra.de/blog/venture-capital-fueling-the-growth-of-startups> (дата звернення 20.02.2025)
3. Венчурний капітал URL: <https://incfine.com/ua/venchurniy-kapital/> (дата звернення 20.02.2025)

Циганенко Г. В.

к.е.н., доцент, проф. МКА,

ЗВО «Університет трансформації майбутнього»

м. Чернівці, Україна

ORCID: 0000-0002-6245-5161

ESG-МОДЕРНІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ: СИМБІОЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ІНІЦІАТИВ

Потенціал ESG-трансформації бізнесу через наукову співпрацю підтверджується провідними дослідженнями. Згідно з Deloitte, три чверті керівників бізнесу визнають екологічну стійкість пріоритетним викликом [1]. Дослідження McKinsey демонструє кореляцію між ESG-показниками та фінансовими результатами компаній. Зокрема, підприємства з високими ESG-рейтингами показують на 15-20% вищу рентабельність інвестицій, на 30% нижчі операційні ризики та на 25% кращий доступ до капіталу [4]. Компанії-лідери в сфері ESG інвестують в середньому 2,5% річного доходу в наукові дослідження та розробки, що забезпечує їм стійкі конкурентні переваги. Однак, як зазначає Harvard Business Review, існує суттєвий розрив між теоретичними напрацюваннями та їх практичною реалізацією. Близько 65% компаній стикаються з труднощами при впровадженні ESG-ініціатив через відсутність ефективних механізмів трансферу знань, обмежений доступ до експертизи та недостатню інтеграцію наукових досліджень у бізнес-процеси [2]. Це створює «implementation gap» - ситуацію, коли наявні теоретичні розробки не трансформуються в практичні результати через організаційні, фінансові та технологічні бар'єри. При цьому дослідження PWC свідчить, що понад 80% інвесторів включають ESG-критерії у свої інвестиційні стратегії [5]. Системний огляд наукової співпраці та бізнес-ініціатив у сфері ESG дозволяє виявити ключові механізми успішної імплементації сталих практик у сучасному бізнес-середовищі.

1. Інтеграція наукових досліджень у бізнес-процеси. Дослідження процесів ESG-модернізації бізнесу демонструє зростаючу роль наукової колаборації у впровадженні сталих практик. За даними глобального дослідження Deloitte, 87% опитаних керівників компаній відзначають критичну важливість наукових досліджень для успішної ESG-трансформації, при цьому 92% вважають, що без наукового підґрунтя неможливо досягти довгострокових цілей сталого розвитку. Компанії, які активно співпрацюють з науковими установами, показують на 35% вищі темпи впровадження ESG-ініціатив порівняно з тими, хто діє автономно [1]. Ключовими моделями науково-бізнесової співпраці виступають: створення спільних R&D центрів (забезпечує 45% успішних інновацій); програми наукового консалтингу (сприяють пришвидшенню впровадження на 30%); корпоративні лабораторії на базі університетів (генерують 40% нових патентів); науково-технологічні парки (забезпечують 25% комерціалізації розробок).

2. Роль зелених інновацій. Дослідження Journal of Sustainable Finance & Investment підкреслює, що інтеграція зелених технологій та формування ефективних систем управління знаннями дозволяє компаніям досягти суттєвого прогресу в ESG-показниках. Компанії, які інвестують у розвиток зелених технологій, демонструють: покращення екологічних показників на 45%; підвищення операційної ефективності на 30%; зниження вуглецевого сліду на 40-50%; скорочення споживання ресурсів на 25-35%; Зростання енергоефективності на 35-40% [3]. Впровадження зелених інновацій також призводить до формування нових бізнес-моделей та створення додаткових джерел доходу. За даними дослідження, 73% компаній, що впровадили зелені технології, розширили свій ринковий сегмент.

3. Освітній компонент та трансфер знань. Harvard Business Review відзначає, що 92% успішних ESG-трансформацій включають активну співпрацю з освітніми установами та систематичне навчання персоналу. При цьому ефективність навчальних програм зростає на 40% при залученні науковців-практиків [2]. Виявлено наступні ефективні механізми трансферу знань: створення міжгалузевих інноваційних кластерів (підвищує ефективність впровадження на 55%); розвиток корпоративних університетів (забезпечує 65% успішного засвоєння практик); формування експертних мереж (пришвидшує обмін досвідом на 45%); спільні освітні програми (підвищують компетентність персоналу на 35%).

4. Фінансові аспекти ESG-модернізації. За даними McKinsey, компанії-лідери в сфері ESG інвестують у середньому 2,5% річного доходу в наукові дослідження та розробки. Цей показник демонструє стійку тенденцію до зростання - щорічне збільшення становить 0,3-0,5%. 78% компаній, які впровадили комплексні ESG-програми, повідомляють про: зростання доходів на 15-20%; підвищення рентабельності на 10-12%; скорочення операційних витрат на 20-25%; Зростання інвестиційної привабливості на 30-35% [4]. Найбільш ефективними фінансовими інструментами виступають: зелені облігації (забезпечують 40% фінансування); гранти на наукові дослідження (покривають 25% витрат); державно-приватне партнерство (залучає 35% інвестицій); венчурне фінансування (забезпечує 20% інноваційних проектів).

5. Оцінка ефективності та інвестиційна привабливість. Дослідження PWC показує, що 82% інституційних інвесторів вважають партнерство з науковими установами критично важливим фактором. Компанії з сильними науково-дослідницькими програмами демонструють: на 25% вищі оцінки в ESG-рейтингах; на 30% нижчі ризики сталого розвитку; на 40% вищу довіру стейкхолдерів; на 35% кращі показники інновацій [5]; розроблена система KPI для оцінки ефективності ESG-модернізації включає: екологічні показники (викиди CO₂, енергоефективність, управління відходами); соціальні метрики (залучення стейкхолдерів, розвиток персоналу, соціальний вплив); показники управління (прозорість, ризик-менеджмент, корпоративна культура).

Проведене дослідження підтверджує, що успішна ESG-модернізація бізнесу вимагає системного підходу до інтеграції наукових досліджень

та створення ефективних механізмів трансферу знань. Статистичні дані демонструють прямий зв'язок між рівнем наукової колаборації та ефективністю ESG-трансформації, що підтверджує необхідність посилення взаємодії між академічним середовищем та бізнес-спільнотою. Проведене дослідження ESG-модернізації бізнесу через призму наукової колаборації демонструє значний потенціал для впровадження в українських реаліях. Аналіз міжнародного досвіду, зокрема дані досліджень Deloitte, показують, що компанії з активною науковою співпрацею досягають на 35% вищої ефективності у впровадженні ESG-ініціатив [1]. Для України це відкриває можливості прискореної модернізації бізнес-середовища через посилення співпраці між науковими установами та підприємницьким сектором. В українському контексті це може бути реалізовано через створення регіональних інноваційних кластерів на базі провідних університетів та формування національної мережі трансферу технологій. Такий підхід дозволить максимально ефективно використати наявний науковий потенціал країни для стимулювання ESG-трансформації. Важливим аспектом успішної імплементації ESG-практик в Україні є розвиток фінансових інструментів та механізмів стимулювання. За даними McKinsey, інвестиції в наукові дослідження та розробки становлять критичний фактор успіху ESG-модернізації [4]. Для українського бізнесу це означає необхідність розробки комплексної системи фінансової підтримки, що може включати зелені облігації, гранти на наукові дослідження та механізми державно-приватного партнерства. Дослідження PWC підтверджує, що наявність партнерства з науковими установами підвищує інвестиційну привабливість компаній та їх ESG-рейтинги [5]. В умовах України це створює додаткові можливості для залучення міжнародних інвестицій та інтеграції у глобальні ланцюги сталого розвитку. Особливо важливим є створення прозорої системи оцінки та моніторингу ESG-показників, адаптованої до українських реалій. Для успішної реалізації ESG-модернізації в Україні необхідно зосередитись на трьох ключових напрямках. По-перше, це розвиток законодавчої бази та системи стимулів для бізнесу, що впроваджує ESG-практики. По-друге, посилення співпраці між науковими установами та бізнесом через створення спільних R&D центрів та освітніх програм. По-третє, формування ефективної інфраструктури для трансферу знань та технологій. Таким чином, впровадження ESG-модернізації в українському бізнес-середовищі має значний потенціал за умови системного підходу та ефективної взаємодії між всіма зацікавленими сторонами. Ключовим фактором успіху є створення сприятливого середовища для наукової колаборації та інновацій, що дозволить українському бізнесу не лише підвищити свою конкурентоспроможність, але й зробити вагомий внесок у досягнення глобальних цілей сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Deloitte (2023) «2023 CxO Sustainability Report: Accelerating the Green Transition» URL: <https://www.deloitte.com/ce/en/issues/climate/sustainability-report-accelerating-the-green-transition.html>

2. Harvard Business Review (2024) «ESG Integration in Business Schools: Bridging Academic Research and Corporate Practice» by Robert Eccles and Bhakti Mirchandani URL: <https://hbr.org/2024/09/moving-beyond-esg>
3. Journal of Sustainable Finance & Investment (2023) « Green supply chain knowledge networks and corporate ESG performance: the role of green technology innovation and knowledge integration capability » Vol. 13, Issue 4 <https://doi.org/10.1080/00207543.2024.2447933> URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00207543.2024.2447933>
4. McKinsey & Company (2023) «Global ESG and sustainability report 2023: Creating value through sustainability» URL: <https://www.mckinsey.com/about-us/social-responsibility/esg-report-overview>
5. PWC (2023) «Global ESG Survey: ESG business transformation report» URL: https://www.pwc.com/kz/en/publications/new_publication_assets/esg-trends-in-2023-eng.pdf

Kravchenko S. A.

Sc.D., Professor,

National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"

National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5541-4495

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AND STARTUPS IN AGRICULTURE IN WARTIME CONDITIONS

By increasing the integration between education, business and the state, it is possible to ensure that universities train specialists who have the necessary knowledge and skills to implement their own business ideas and projects in startups. Support for startups should include the following measures: increasing state investment through grant support, as in the example of the Ukrainian Startup Fund, in order to promote the development of the startup industry in Ukraine; supporting initiatives of a social nature that are at the same time innovative; continuing to develop an entrepreneurial culture and expand business thinking that meets the requirements of the formation of a digital society; strengthening the protection of intellectual property and adapting domestic legislation to European standards in preparation for integration into the European Union; developing draft laws aimed at supporting innovative entrepreneurship and regulating the virtual asset markets and the fintech sector in Ukraine; promoting information and consulting work to improve the opportunities of Ukrainian innovators in international programs, startup pitches, acceleration and incubation programs, etc. [1, p. 211-219].

Examples of the development of entrepreneurship and startups in agriculture in wartime conditions can be the following. In 2024, DroneUA, together with the startup Mosqitter, launched the "BEETLESS" project - a smart trap for pest control without pesticides in agriculture. Agricultural pest control is used using environmentally friendly robotic solutions. Also in 2024, PROFEED offered three main products for sale: 1) PROFEED Silo - a feed cost and delivery control system that allows you to track feed supply and residues; 2) PROFEED Plant - automation of a compound feed plant, where a weight tracker connects to any mixer and transmits data to the operator's smartphone; an automatic valve is also installed on the crusher, which stops the supply of the ingredient when the required amount is loaded and prevents overloading; 3) the third product is an automatic animal feeding management system that monitors the loading and distribution of feed on the farm. In 2025, PROFEED launched the project «IoT platform for intelligent feeding management on livestock farms and feed production». The module uses advanced analytics to provide more accurate recommendations for animal feeding. There are already over 550 clients, including "Astarta-Kyiv", "Kernel", "Globino", etc.

The AGRI-BIOCIRCULAR-HUB project (2025-2028) aims to develop research and innovation activities, support sustainable agriculture and

develop economic growth strategies for partner countries. The project objectives include developing a long-term action plan in the field of research and innovation, supporting the development of local ecosystems and involving small and medium-sized businesses in the development and implementation of circular technologies. The project pays special attention to cascading funding to support enterprises, introducing innovations in agriculture, creating training programs and organizing mentoring sessions for farmers. The amount of funding received from the EU is 5,995,825.00 euros. Lviv Polytechnic National University is the only higher education institution in Ukraine that coordinates the activities of 21 partners from different countries with the aim of creating a network of centers of excellence in agriculture and the biocircular economy.

In addition, the UK Government announces the launch of the 2025 UK-Ukraine Tech Bridge Startup Competition. The agricultural sector of the economy will support the development of innovations to restore productivity, ensure food security and modernize agriculture. Criteria for participation: startups from early stage to growth that have proven traction (customers or pilots); participants have already received funding from guarantors from business angels, venture funds or other sources; the company has fewer than 100 full-time employees. Louis Dreyfus Company (LDC) together with MassChallenge Switzerland announced the third wave of climate resilience grant awards - LDC Climate Resilience Prize. The CHF 100,000 grant is available to startups that develop solutions to increase climate resilience in agriculture and food value chains. LDC and MassChallenge are looking for startups that have real solutions in the following areas: Land use impact: regenerative agriculture, reducing water, pesticide and fertilizer use, increasing yields and protecting biodiversity; Supply chain traceability: end-to-end traceability from farm to end consumer; Transformation: upgrading low-value agricultural commodities, using side streams; Emission reduction: innovations in feed, processing, transportation and other stages of agricultural value chains. Key requirements for startups by LDC and MassChallenge: provide an estimate of the impact of their solution on emissions over the next 10 years to 2035 using the MassChallenge impact calculator; demonstrate the viability of the project and demonstrate first sales or the presence of a sustainable business model; demonstrate the scale of the solution and the competitiveness of the price in the market. You can apply for participation until March 5, 2025.

A significant limiting factor for the development of startups in Ukraine is the lack of customer demand for the final product or the lack of clarity of the market, which has not yet been formed and suffered losses during the war. The high level of risks and uncertainty, as well as the limited financial resources of domestic investors, make it difficult to attract investors at the early stages of startup development and may worsen the situation with regard to startup financing within our country. Within the framework of innovation infrastructure and in universities, as an important component of the startup ecosystem, it is necessary to pay more attention to the formation of startup culture and innovative thinking in Ukrainian higher education institutions,

especially in leading universities, which is of great importance for the long-term development of the Ukrainian startup ecosystem [2, p. 60-70].

Thus, the study concluded that the country's regulatory policy should be more entrepreneurship-friendly and significantly less bureaucratic. It is necessary to support startups (and their projects) by the government at all stages of their development, including by simplifying key business processes, attracting regional hubs and potential investors for this. The government should promote the development of entrepreneurial and «startup» thinking in science and research, support the development and growth of the startup sector; form an adequate attitude of society towards startups, attract more inventors to the field of entrepreneurship, strengthen and develop the startup ecosystem.

REFERENCES:

1. Malik M., Kravchenko S., Malik L. (2022). Forms of agro-industrial integration of agricultural business entities in the process of adaptation to competitive and cooperative interactions. Theoretical Foundations in Economics and Management : collective monograph / Kovalenko V., Lyutyy I., Zatonatska T., etc. International Science Group. USA, Boston : Primedia eLaunch, 211-219. DOI : 10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.2.4.7 URL : <http://www.isg-konf.com/theoretical-foundations-in-economics-and-management/>
2. Shpykuliak O., Malik M., Kravchenko S., Zaburanna L. (2024). Organizational and Economic Support for the Development of Business Entities in Agriculture in a State of War. *Ekonomika APK*, 31(2). 60-70. (Scopus). DOI : <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202402060> URL : https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/%E2%80%9CEkonomika%20APK%E2%80%9D,%20Vol.%2031,%20No.%202,%202024_-60-70.pdf

Oleksandr Pashchenko

Cand.tech.scien., Docent,
Dnipro University of Technology,
Dnipro, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3296-996X

Yevhenii Koroviaka

Cand.tech.scien., Docent,
Dnipro University of Technology,
Dnipro, Ukraine

MODELS OF EFFECTIVE COMMERCIALIZATION OF SCIENTIFIC DEVELOPMENTS

Commercialization of scientific developments is one of the key components of modern economic development, as it ensures the transition from theoretical research to practical solutions that can be used in various sectors of the economy. It is an important factor for the development of innovative technologies, improving the competitiveness of national economies and raising the standard of living. In the context of globalization and rapid technological evolution, science and business must interact to ensure the introduction of new technologies to the market. However, existing commercialization models often do not provide maximum efficiency due to various economic, legal and organizational barriers. Therefore, the search and implementation of new commercialization models becomes extremely important for stimulating economic growth and scientific progress [1, 2].

The purpose of this article is to identify problematic aspects of existing models of commercialization of scientific developments and develop new approaches that will contribute to increasing the efficiency of this process. In conditions when the speed of innovation is increasing and traditional models do not always meet the challenges of the time, it is important to rethink approaches to commercialization of scientific achievements, integrating them into the real sector of the economy.

Classical approaches to commercialization are based on the technology transfer model, where scientific development first takes the form of intellectual property and is then transferred to business or industry for further use. In this context, licensing, patenting and the creation of start-ups based on scientific developments are important steps. However, these models often have limitations in the speed and scale of introducing new technologies to the market due to various barriers, such as insufficient funding, the lack of effective communication channels between scientific institutions and enterprises, and insufficient attention to the commercial aspects of innovations in the early stages of their development [3, 4].

The effectiveness of commercialization of scientific developments depends on many factors, including state policy, scientific and technical infrastructure, the level of entrepreneurship development and investment attractiveness. In countries with developed innovation economies, such as the USA, Japan and

Germany, there is a wide range of mechanisms that promote commercialization: from government grants and tax breaks to active investment incubators and accelerators. However, in other countries, in particular in Ukraine, the commercialization of scientific developments faces problems, such as the lack of effective infrastructure to support startups, limited access to financing and insufficient coordination between scientific institutions and enterprises [5].

International experience shows that scientific technology transfer is effective when there is cooperation between scientific institutions, businesses and governments. In the USA there are technology incubators and venture capital programs, and in Europe there are funding programs for research. This contributes to the development of economies and the creation of jobs.

The technology transfer model allows for the rapid transfer of developments to enterprises but has limitations due to high costs and market mismatch.

Startup incubators support startups but have problems with the interaction of science and business, lack of experience among scientists, and difficulties with financing.

The licensing and patenting model retains control over intellectual property, but is expensive and difficult to commercialize due to the lack of support from licensees.

The open innovation model enables collaboration between companies and academic institutions, but there is a risk of unauthorized use of intellectual property and difficulties in organizing partnerships.

The hybrid model combines the advantages of all approaches, creating scientific and commercial platforms for joint work. The «Science for Business» and «Commercialization through public organizations» models ensure rapid adaptation of scientific developments to the market through cooperation with corporations and public initiatives. Digitalization promotes rapid market entry using online platforms and crowdfunding.

New models reduce commercialization costs and ensure faster time to market, increasing efficiency through digital technologies and collaboration with businesses and civil society organizations. They create more opportunities for scientists and entrepreneurs, reduce risks and promote more innovative and affordable products for consumers. Thus, new commercialization models allow for the most effective use of scientific developments for business and economic development, which opens up new horizons for all participants in the process.

The success of these projects is based on several key factors. First, it is active cooperation between scientific institutions and business, which allows you to quickly adapt technologies to real market needs. Second, it is important to use digital platforms to reduce commercialization costs and expand access to innovations. The third factor is effective financing through investors, startup incubators or crowdfunding platforms, which allows you to implement ambitious projects without significant investments from large corporations.

In Ukraine, research institutions face a number of barriers that hinder the effective commercialization of developments. The main barriers include insufficient funding for scientific research, the lack of close cooperation between

scientific institutions and business, and a weak infrastructure for startups. In addition, legal and administrative barriers can slow down the patenting and licensing process, as well as hinder the effective use of intellectual property.

However, Ukraine has significant potential for developing new commercialization models. First, the country has a developed scientific potential in areas such as information technology, biotechnology, energy and agriculture. Second, thanks to the development of the startup ecosystem and the globalization of the innovation market, new opportunities for attracting investment and technology transfer are opening up.

To improve the situation in Ukraine, it is necessary to create favorable conditions for the development of scientific-commercial partnerships, in particular by stimulating cooperation between universities and business. It is important to improve the infrastructure for startups, providing them with access to financing, mentoring support and opportunities for rapid scaling. It is also necessary to simplify the process of patenting and licensing innovations, as well as provide better legal support for the protection of intellectual property.

To develop the commercialization of scientific developments in Ukraine, the government can implement several initiatives, such as creating special grants and financial mechanisms to support startups, as well as improving cooperation between scientific institutions and industry. It is also important to strengthen the role of national and international technology parks, creating incubators for innovative projects, which will allow attracting investments and providing access to modern technologies. State funding programs should stimulate scientists and entrepreneurs to actively work with the markets of new technologies, which will increase the economic efficiency of scientific developments.

The proposed models of commercialization of scientific developments are aimed at creating more flexible, integrated and adapted approaches to the interaction of science and business. Hybrid models, the «Science for Business» model, interaction with public organizations and digitalization are important stages on the way to more effective commercialization of innovations. They allow minimizing barriers, contribute to the development of new technologies and ensure the growth of the competitiveness of scientific developments.

The transition to new, integrated commercialization models is essential for ensuring the sustainable development of science and innovation systems. Such an approach will help bring more innovative products to the market, increase the efficiency of scientific developments, and ensure rapid access to new technologies for businesses and consumers.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Seng L. T., Thampuran R., Hoe T. K., Ong P. Towards innovation and entrepreneurship. In *The Singapore Research Story* (pp. 217-242). World Scientific, 2016. https://doi.org/10.1142/9789814641272_0009.
2. Kirin R., Khomenko V., Pashchenko O. Prospects of legal regulation of educational AI relations. In O. Kostenko, Y. Yekhanurov (Eds.), *Digital transformation in Ukraine: AI, metaverse, and society 5.0* (pp. 124-129). SciFormat Publishing Books, 2024. <https://doi.org/10.69635/978-1-0690482-1-9-ch13>

3. Lubik S., Garnsey E. Early business model evolution in science-based ventures: The case of advanced materials. *Long Range Planning*, 49(3), 393-408, 2016. <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2015.03.001>.
4. Gaus O., Raith M. G. Commercial transfer – A business model innovation for the entrepreneurial university. *Industry and Higher Education*, 30(3), 183-201, 2016. <https://doi.org/10.1177/0950422216653197>.
5. Vivas C. Commercializing technological research and skills: Drivers from European technology institutes. *Innovation: Management, Policy and Practice*, 18(3), 389-410, 2016. <https://doi.org/10.1080/14479338.2016.1219232>.

Цира О. В.

к.ф.н., доцент,

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-3552-2039

СУЧАСНІ ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ: ПЕРЕВАГИ, РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ринок платіжних технологій продовжує активно розвиватися, орієнтуючись на цифрові гаманці, криптовалютні транзакції та автоматизацію платежів. Останні тенденції свідчать про те, що майбутнє електронних платежів пов'язане з інтеграцією смарт-карткових технологій і блокчейну, що сприяє підвищенню безпеки та анонімності фінансових операцій. Водночас все більшу роль відіграють цифрові валюти центральних банків (CBDC), які можуть бути інтегровані у сучасні платіжні системи.

Згідно із Законом України «Про платіжні послуги», термін «платіжна система» визначається як система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями та загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між її учасниками [1]. В глобальних змінах цифрового суспільства платіжні системи проявляються в ролі унікального інноваційного платіжного інструментарію функціонування ринків [2, с. 178]. Сучасні платіжні системи використовують передові інформаційно-комунікаційні технології, спрямовані на забезпечення зручності та безпеки, вони змінюють якість товарно-грошових відносин та економічного потенціалу, функціонують у новітньому форматі, позитивно характеризуються серед населення, що стимулює розгортання цієї сфери. Однак розвиток електронних платіжних систем супроводжується новими викликами, серед яких – недостатнє правове регулювання платіжних електронних систем [4, с. 177].

Ця ситуація створює потенційні юридичні та фінансові ризики для учасників ринку. Відсутність належного контролю та чіткої нормативної бази може призводити до фінансових втрат, оскільки деякі емітенти (надавачі платіжних послуг, що здійснюють емісію платіжних інструментів) можуть не мати змоги виконати свої зобов'язання. Водночас впровадження цифрових валют і технологій блокчейну, а також розвиток децентралізованих платіжних систем, можуть сприяти підвищенню рівня безпеки та прозорості у цифровій фінансовій сфері [3, с. 52].

Разом з тим, відсутність чітких нормативних положень, а також ризики зловживань і шахрайства, залишаються ключовими питаннями для подальшого розвитку електронних грошей. Для визначення стратегічних напрямків розвитку електронних платіжних систем доцільно провести SWOT-аналіз, що дозволить виявити їхні сильні та слабкі сторони, можливості та потенційні загрози (див. табл.1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз розвитку електронних платіжних систем

S (strengths) – сильні сторони	W (weaknesses) – слабкі сторони
Анонімність та конфіденційність. Інформація про платіж повинна бути доступною лише законним учасникам системи, забезпечуючи захист персональних даних. Висока безпека та надійність. Система має мінімізувати ризики шахрайства, забезпечувати механізми страхування платежів і захисту коштів користувачів. Швидкість і зручність. Миттєве переведення коштів через комп'ютери та мобільні пристрої, автоматизація формування супровідних документів без необхідності ручного введення. Персоналізація для великих сум. Операції на значні суми вимагають проходження процедури верифікації, аутентифікації (підтвердження особи учасників системи) та авторизації (затвердження або відхилення транзакції).	Обмежений контроль з боку податкових органів. Анонімність платіжних систем може ускладнювати податковий контроль і створювати можливості для ухилення від оподаткування. Недостатнє правове регулювання. У багатьох країнах, зокрема в Україні, законодавча база щодо електронних грошей ще не є достатньо розвинутою, що може сприяти використанню цих систем у незаконній діяльності. Залежність від Інтернет-з'єднання. Проведення операцій з електронними грошима вимагає стабільного доступу до мережі, що може бути проблемою у регіонах із слабким покриттям або відсутністю інфраструктури. Високі комісії за введення та виведення коштів. Конвертація традиційних грошей в електронну форму та назад може супроводжуватися значними комісійними витратами, що робить такі операції дорожчими порівняно з традиційними банківськими платежами.
O (opportunities) – можливості	T (threats) – загрози
Зручність мікроплатежів. Платіжні системи дозволяють здійснювати перекази малих сум із мінімальними комісіями, що робить їх вигіднішими порівняно з традиційними банківськими операціями, особливо для малого бізнесу та онлайн-сервісів. Можливість блокування шахрайських рахунків. Платіжні системи можуть блокувати рахунки у випадках підозрілих або шахрайських операцій, що сприяє підвищенню безпеки учасників фінансових транзакцій. Однак процедура повернення коштів після блокування може бути складною. Арбітраж і аудит транзакцій. У разі суперечливих ситуацій користувач може підтвердити факт здійснення платежу та надати відповідні докази, що підвищує рівень довіри до електронних платіжних систем.	Ризик втрати коштів. Існує ймовірність втрати грошей, якщо банк або платіжна система, яка гарантує їх збереження, стане неплатоспроможною чи припинить діяльність. Відсутність нарахування відсотків. На відміну від традиційних банківських рахунків, електронні гаманці не забезпечують нарахування відсотків на залишок коштів, що робить їх менш привабливими для довгострокового зберігання грошей. Ризики шахрайства та кібератак. Електронні платіжні системи можуть бути вразливими до хакерських атак, фішингу та викрадення персональних даних, що може призвести до неправомірних операцій і фінансових втрат користувачів.

Джерело: систематизовано автором

Отже, ринок електронних платіжних систем продовжує динамічно розвиватися, попри існуючі виклики та ризики. Висока швидкість, зручність та безпека таких систем сприяють зростанню кількості транзакцій та розширенню їх використання у глобальній економіці. Водночас недостатня законодавча база, ризики шахрайства та можливі фінансові втрати залишаються ключовими загрозами. Інноваційні технології, зокрема блокчейн, цифрові валюти та смарт-карткові рішення, сприяють зміцненню платіжної інфраструктури та забезпеченню більшої прозорості та надійності. Збалансований розвиток правового регулювання, безпечних механізмів і технологічних рішень стане основою для подальшого зростання електронних платіжних систем.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T211591?an=1>
2. Олійник О. О. Цифрові валюти центральних банків (CBDC) і Європейський криптовалютний ландшафт: виклики, можливості та перспективи регулювання. Київський економічний науковий журнал, Київ, 2024. №4. С. 177-187.
3. Танащук К., Цира О., Точиліна Ю. Системна інтеграція для підвищення ефективності бізнес-процесів. Збірник наукових праць Державного податкового університету, 2024. №2. С. 49–54. URL: <https://doi.org/10.32782/2617-5940.2.2024.9>
4. Ханін І. Г., Сопін Є. О. Електронні платіжні системи: особливості функціонування та оцінка економічної ефективності. Проблеми економіки, 2021. №4 (50). С. 173–180.

Сук П. Л.

д. е. н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України “Ніжинський агротехнічний інститут”,
м. Ніжин, Україна

ORCID: 0000-0002-8556-7123

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щоб здійснювати діяльність в сучасних економічних умовах підприємства повинні використовувати витрати.

Окремим видом витрат, що виникають в одному періоді, а відображаються у складі фінансових результатів у наступних періодах є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

Щоб розподілити ВМП у послідовні періоди застосовують відповідні методи. Наприклад, для розподілу ВМП можна використовувати обернений метод на основі податку на прибуток від звичайної діяльності.

Господарська діяльність підприємства поділяється на звичайну і надзвичайну.

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді [1; 2; 3].

Звичайна і надзвичайна діяльність раніше обліковувались окремо.

Надзвичайна діяльність відображалась на рахунках: 75 “Надзвичайні доходи”, 99 “Надзвичайні витрати”, 794 “Результат надзвичайних подій”. У Звіті про фінансові результати (форма № 2) були передбачені дві різні статті “Податок на прибуток від звичайної діяльності” (код рядка 180) і “Податки з надзвичайного прибутку” (код рядка 210) [2].

Тепер для обліку надзвичайних доходів, витрат і фінансових результатів застосовують субрахунки: 746 “Інші доходи”, 977 “Інші витрати діяльності”, 793 “Результат іншої діяльності”.

Відповідно до НП(С)БО 15 “Дохід” до доходів від звичайної діяльності включають: дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові доходи; інші доходи [4].

У НП(С)БО 16 “Витрати” зазначено, що витрати звичайної діяльності складаються із собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), загальновиробничих витрат, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат, фінансових витрат, втрат від участі в капіталі і інших витрат [5].

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

У формі № 2 Звіту про фінансові результати, що використовувалась раніше у статтях “Надзвичайні доходи” і “Надзвичайні витрати” відображались відповідно: невідшкодовані втрати від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо), включаючи затрати на запобігання виникненню втрат від стихійного лиха та техногенних аварій, які визначені за вирахуванням суми страхового відшкодування та покриття втрат від надзвичайних ситуацій за рахунок інших джерел; доходи і втрати від інших подій та операцій, які відповідають визначенню надзвичайних подій, наведеному у П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати”. Втрати від надзвичайних подій відображаються за вирахуванням суми, на яку зменшується податок на прибуток від звичайної діяльності внаслідок цих втрат [2, пп. 32, 35].

Розрахунок податку на прибуток від звичайної діяльності здійснюється за ставкою 18 % із прибутку від звичайної діяльності.

Облік доходів від звичайної діяльності ведуть на рахунках: 70 “Доходи від реалізації”, 71 “Інший операційний дохід”, 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”. На субрахунку 746 “Інші доходи” обліковуються надзвичайні доходи.

Витрати від звичайної діяльності реєструють на рахунках: 90 “Собівартість реалізації”, 91 “Загальновиробничі витрати”, 92 “Адміністративні витрати”, 93 “Витрати на збут”, 94 “Інші витрати операційної діяльності”, 95 “Фінансові витрати”, 96 “Втрати від участі в капіталі”, 97 “Інші витрати”. На субрахунок 977 “Інші витрати діяльності” записують надзвичайні доходи.

Витрати з податку на прибуток відображають на рахунку 98 “Податок на прибуток”.

За дебетом рахунку здійснюється нарахування суми податку на прибуток, за кредитом – включення до фінансових результатів на рахунок 79 “Фінансові результати”.

Обліковують фінансові результати діяльності підприємства на рахунку 79 “Фінансові результати”.

За кредитом рахунку 79 зазначаються суми в порядку закриття рахунків з обліку доходів, за дебетом – суми в порядку закриття рахунків з обліку витрат, також належна сума нарахованого податку на прибуток [6; 7].

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) податок на прибуток від звичайної діяльності відображається у складі загального податку на прибуток у статті “Витрати (дохід) з податку на прибуток” (код рядка 2300) [1; 3].

Обчислення оберненого методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від звичайної діяльності проводиться із попереднього прорахунку методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від звичайної діяльності, і суми переставляються у зворотній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і тощо.

Річну суму розподілу ВМП за методом на основі податку на прибуток від звичайної діяльності визначають множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який прораховують діленням податку на прибуток від звичайної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг податку на прибуток від звичайної діяльності за увесь період.

Щоб підрахувати метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від звичайної діяльності користуються формулами:

$$PCPBM\text{П} = CPBM\text{П} \times KPBMP,$$

де: PCPBMП – річна сума розподілу ВМП; CPBMП – сума розподілу ВМП; KPBMP – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = O\text{ППЗД} : \text{ПОППЗД},$$

де: OППЗД – плановий або фактичний обсяг податку на прибуток від звичайної діяльності за окремі періоди; ПОППЗД – плановий обсяг податку на прибуток від звичайної діяльності за увесь період.

Розрахувати метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від звичайної діяльності можна за іншим варіантом:

$$PCPBM\text{П} = O\text{ППЗД} \times KPBMP,$$

$$KPBMP = CPBM\text{П} : \text{ПОППЗД}.$$

Робити аллокацію (від англ. allocation – розподіл, розміщення) ВМП за методом на основі податку на прибуток від звичайної діяльності можна двома способами: 1) із первісної (початкової) суми ВМП; 2) із залишкової (поточної) суми ВМП.

Висновки. Ессаймент (від англ. assignment – розподіл) ВМП можна здійснювати за оберненим методом на основі податку на прибуток від звичайної діяльності.

До звичайної діяльності включається будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення [1; 2; 3].

Щоб розрахувати розподіл ВМП за оберненим методом на основі податку на прибуток від звичайної діяльності спочатку треба визначити розподіл ВМП за методом на основі податку на прибуток від звичайної діяльності, і потім суми проставити у протилежній послідовності черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. д.

Податок на прибуток від звичайної діяльності обраховується за ставкою 18 % з прибутку із звичайної діяльності.

Шерінг (від англ. sharing – розподіл, поділ) ВМП за оберненим методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності можна робити за двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 07 лютого 2013 р. № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 червня 1999 р. за

№ 397/3690. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text>.

3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджено наказом Міністерства фінансів України 28 березня 2013 р. № 433. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 29 листопада 1999 р. № 290, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 грудня 1999 р. за № 860/4153. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за № 27/4248. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09 грудня 2011 р. № 1591), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2011 р. за № 1557/20295. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за № 893/4186. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

Мельник Б.

Аспірант 2-го року навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»,
Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ

Логістика відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та конкурентоспроможності підприємств. Сучасні ринкові умови вимагають від компаній вдосконалення організаційних механізмів управління логістикою для досягнення оптимальних результатів. Дослідження відображає основні аспекти та інструменти організаційних механізмів у логістиці.

Структура логістики охоплює планування, виконання та контроль ефективного переміщення і зберігання товарів, послуг й інформації від пункту формування до пункту споживання. Основні функції логістики включають транспортування, складування, управління запасами, обробку замовлень, інформаційні, фінансові та інші супутні потоки. Організаційні механізми логістики визначають структуру, процеси і методи управління логістичними операціями (рис. 1).

Рис. 1. Інструменти організаційних механізмів

Джерело: [2, 3]

Організаційну структуру механізмів логістики включає визначення ролей, відповідальностей та взаємодії між підрозділами. Процесний підхід забезпечує впровадження бізнес-процесів для оптимізації логістичних опе-

рацій. Інформаційні системи включає використання технологій для управління логістичними даними та підвищення ефективності [1]. Основними інструментами організаційних механізмів є розробка стратегічних та оперативних планів для управління матеріальними потоками (планування), відстеження виконання логістичних операцій та коригування планів у разі необхідності (моніторинг та контроль), використання ERP-систем, WMS, TMS для автоматизації та інтеграції логістичних процесів (інформаційні технології), передача окремих логістичних функцій спеціалізованим компаніям для підвищення ефективності (аутсорсинг) [4].

Логістичне управління є ключовим елементом у забезпеченні ефективності та продуктивності підприємства будь-якої сфери діяльності. В основі логістичного управління лежить комплексний підхід до планування, організації, контролю та вдосконалення всіх елементів логістичного процесу. Планування логістики включає розробку стратегічних та оперативних планів для забезпечення безперервного переміщення товарів, послуг та інформації від виробника до споживача. Важливими етапами планування є аналіз попиту, що включає прогнозування попиту на товари та послуги для визначення оптимальних обсягів виробництва та закупівель; маршрутизацію, як визначення найоптимальніших маршрутів для транспортування товарів, та розробку графіків постачань для забезпечення своєчасного виконання замовлень.

Управління запасами, особливо для закладів забезпечення медичними послугами, є критично важливим для безперервного виробничого процесу та задоволення потреб населення. Для виконання основних завдань управління запасами слід провести розрахунок необхідної кількості запасів для мінімізації витрат і запобігання дефіциту, а також використовувати системи автоматизованого управління, наприклад, ERP-системи контролю запасів і автоматичного поповнення [4].

Транспортування є невід'ємною частиною логістичних процесів і відіграє важливу роль у забезпеченні своєчасної доставки товарів. Для забезпечення ефективної транспортної логістики керівництву підприємств слід концентрувати увагу на підборі транспортних засобів, визначаючи найбільш оптимальні види транспорту залежно від характеристик вантажу і відстані. Оптимізація маршрутів з використанням сучасних технологій для оптимізації маршрутів допоможе у зниженні транспортних витрат. Системи контролю процесу доставки критично важливої продукції допомагають відстежувати переміщення вантажів у режимі реального часу для забезпечення своєчасності доставки.

Складська логістика включає управління процесами зберігання товарів на складах. Організація зберігання, включаючи оптимізацію розміщення товарів на складі для забезпечення швидкого доступу та мінімізації витрат на зберігання, та облік товарів за використанням сучасних систем обліку для контролю запасів і мінімізації втрат, – є важливими аспекти складської логістики.

Інформаційна логістика забезпечує ефективний обмін даними між учасниками логістичного процесу. Основними завданнями інформацій-

ної логістики є автоматизація процесів, зокрема впровадження інформаційних систем для автоматизації логістичних операцій, та інтеграція даних між різними підрозділами та системами для покращення їх координації.

Для забезпечення високої ефективності логістичних процесів необхідно враховувати такі аспекти: зниження витрат на транспортування, складування та управління запасами; скорочення часу доставки та підвищення точності виконання замовлень; можливість швидко реагувати на зміни ринкових умов та потреб клієнтів. Ключовими показниками ефективності є оцінка продуктивності логістичних процесів та аудит логістичних операцій з проведення регулярних перевірок з метою виявлення слабких місць і їх усунення.

Організаційні механізми в процесах управління логістикою мають вирішальне значення для досягнення конкурентних переваг та забезпечення стабільного розвитку підприємств. Інтеграція сучасних технологій, процесний підхід та ефективне планування дозволяють підвищити продуктивність та знизити витрати. Удосконалення організаційних механізмів є важливим завданням для кожної компанії, що прагне успіху на ринку. Використання принципів логістизації діяльності підприємств забезпечує підвищення швидкості та надійності транзакцій й виробничих процесів, загального зниження рівня витрат, забезпечення гнучкості та адаптивності елементів системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєєв В. П. Логістика: підручник для вузів. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 512 с.
2. Бойко М. І. , Буряк О. В. Основи логістики: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ, 2015. 376 с.
3. Ткаченко, Т. В. Логістичний менеджмент: підручник. Київ: Кондор, 2018. 400 с.
4. Чухрай, Н. І. Логістика: підручник для студентів економічних спеціальностей Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 456 с.

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЇ: ПІДТРИМКА НАУКОВО-ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ

Бицюра Ю. В.

к.е.н., доцент,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-5499-9102

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЇ: ВИЯВЛЕННЯ І ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ НЕРАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ

Сучасна економіка характеризується глибокими змінами, викликаними глобалізацією, цифровою трансформацією та посиленням ролі поведінкових факторів у процесах споживання. Нераціональна поведінка споживачів створює значні виклики для економічної стабільності, соціальної політики та сталого розвитку.

В умовах цифровізації та розширення онлайн-торгівлі споживачі дедалі частіше ухвалюють фінансово необґрунтовані рішення, що може призводити до накопичення боргів, марнотратства та погіршення економічного добробуту домогосподарств. Крім того, під впливом ірраціональних факторів відбувається посилене використання обмежених ресурсів, що суперечить принципам сталого розвитку.

Державна політика відіграє важливу роль у мінімізації негативних наслідків нераціональної поведінки споживачів через запровадження механізмів регулювання, освітніх ініціатив та стимулювання відповідального споживання. Інноваційні інструменти, зокрема цифрові платформи для інформування споживачів, поведінкові інтервенції («нуджинг»), а також зміни в податковій та кредитній політиці, можуть стати ефективним способом подолання негативних наслідків нераціональної поведінки споживачів.

Нераціональна поведінка споживачів має суттєві економічні наслідки. Одним із основних є зростання боргового навантаження. Під впливом реклами та соціального тиску споживачі часто здійснюють імпульсивні покупки, використовуючи кредитні кошти, що призводить до нагромадження боргів та фінансової нестабільності. Крім того, нераціональні витрати можуть знижувати рівень заощаджень, обмежуючи можливості для інвестицій та довгострокового фінансового планування.

Соціальні наслідки нераціональної поведінки споживачів проявляються у зниженні рівня фінансової грамотності та відповідальності. Непродумані фінансові рішення можуть призводити до погіршення якості життя, сімейних конфліктів та соціальної напруги. Крім того, споживачі,

які постійно стикаються з фінансовими проблемами через нераціональні витрати, можуть втратити довіру до фінансових інститутів та економічної системи в цілому.

Екологічні наслідки також є важливим аспектом. Надмірне споживання, спричинене нераціональною поведінкою, призводить до виснаження природних ресурсів та збільшення обсягів відходів. Це, в свою чергу, негативно впливає на екологічну стійкість та сприяє погіршенню стану навколишнього природного середовища. Наприклад, постійне оновлення електронних пристроїв без реальної потреби призводить до накопичення електронних відходів, які є складними для утилізації та містять шкідливі речовини.

Розуміння та виявлення цих негативних наслідків є критично важливим для розробки ефективної державної політики та інноваційних рішень, спрямованих на мінімізацію впливу нераціональної поведінки споживачів на економіку та суспільство. Це включає впровадження освітніх програм з підвищення фінансової грамотності, розробку регуляторних механізмів для захисту споживачів та стимулювання відповідального споживання.

Державна політика відіграє важливу роль у мінімізації негативних наслідків нераціональної поведінки споживачів. В Україні основним нормативно-правовим актом, що регулює захист прав споживачів, є Закон України «Про захист прав споживачів». Цей закон визначає права споживачів на якісні товари та послуги, безпеку продукції, а також механізми захисту цих прав.

Контроль за дотриманням законодавства у сфері захисту прав споживачів здійснює Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [1]. Цей державний орган має повноваження вимагати від рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами усунення виявлених порушень, приймати рішення про визнання реклами недобросовісною та зупиняти її розповсюдження. Такі заходи спрямовані на запобігання введенню споживачів в оману та стимулювання раціональної поведінки на ринку.

Окрім нормативно-правового регулювання, держава впроваджує освітні програми, спрямовані на підвищення фінансової грамотності населення [2; 3]. Це включає проведення семінарів, тренінгів та інформаційних кампаній, які допомагають споживачам краще розуміти принципи особистих фінансів, уникати надмірних витрат та приймати обґрунтовані фінансові рішення. Підвищення обізнаності громадян у фінансових питаннях сприяє зменшенню випадків нераціональної поведінки та пов'язаних з нею негативних наслідків.

Важливим аспектом державної політики є також регулювання рекламної діяльності. Надмірна або оманлива реклама може стимулювати споживачів до імпульсивних та необдуманих покупок. Тому держава встановлює чіткі вимоги до змісту та форми реклами, забороняючи недобросовісну практику та забезпечуючи прозорість інформації про товари та послуги. Це дозволяє споживачам приймати більш усвідомлені рішення щодо своїх покупок.

Крім того, держава підтримує розвиток інститутів медіації та альтернативного вирішення спорів між споживачами та постачальниками товарів чи послуг. Це забезпечує швидке та ефективне вирішення конфліктних ситуацій, захищаючи права споживачів та сприяючи відновленню справедливості на ринку. Такі механізми дозволяють зменшити навантаження на судову систему та підвищити довіру громадян до інституцій захисту прав споживачів.

Сучасні технології відкривають нові можливості для мінімізації негативних наслідків нераціональної поведінки споживачів. Одним із таких підходів є впровадження цифрових платформ, які надають споживачам доступ до об'єктивної інформації про товари та послуги. Такі платформи дозволяють порівнювати характеристики та ціни, читати відгуки інших користувачів, що сприяє прийняттю більш обґрунтованих рішень при покупках. Наприклад, онлайн-сервіси (Prom, Hotline, OLX) з порівняння цін допомагають споживачам знаходити найвигідніші пропозиції на ринку.

Іншим інноваційним підходом є використання технологій штучного інтелекту (ШІ) для аналізу споживчої поведінки та надання персоналізованих рекомендацій. ШІ-системи можуть аналізувати попередні покупки та вподобання користувачів, пропонуючи товари та послуги, які відповідають їхнім реальним потребам, а не нав'язаним маркетинговими стратегіями. Це дозволяє зменшити кількість імпульсивних покупок та підвищити рівень задоволеності споживачів.

Також важливим є розвиток фінансових технологій, які надають споживачам інструменти для ефективного управління особистими фінансами. Мобільні додатки для бюджетування, автоматичного заощадження та контролю витрат допомагають користувачам стежити за своїми фінансовими потоками та уникати непотрібних витрат. Такі технології сприяють формуванню раціональної фінансової поведінки та підвищують фінансову стійкість домогосподарств.

Одним із перспективних підходів до вирішення проблеми нераціональної поведінки є впровадження поведінкових інтервенцій (нуджинг-стратегій) [5]. Ці стратегії базуються на принципах поведінкової економіки та передбачають створення середовища, яке стимулює споживачів до прийняття обґрунтованих економічних рішень. Наприклад, розташування корисних продуктів на рівні очей у супермаркетах або автоматичне налаштування опцій за замовчуванням для заощаджень у банківських додатках може позитивно впливати на фінансову поведінку громадян.

Екосистеми цифрової ідентифікації також можуть відігравати важливу роль у підвищенні рівня захисту споживачів [6]. Верифікація особи через блокчейн або біометричні технології дозволяє уникати шахрайських схем, таких як фальшиві оголошення про продаж товарів або фінансові махінації в електронній комерції.

Ще одним напрямом інноваційного вирішення проблеми є законодавче закріплення вимог до цифрового маркетингу та реклами. Наприклад, у деяких країнах уже діють закони, що зобов'язують компанії розкривати

алгоритми формування цін або встановлювати обмеження на використання персональних даних у таргетованій рекламі [4].

Таким чином, комплексний підхід до мінімізації негативних наслідків нераціональної поведінки споживачів має включати як регуляторні механізми, так і технологічні інновації.

Висновки. Аналіз проблеми нераціональної поведінки споживачів показав, що цей феномен має суттєвий вплив на економічну стабільність, фінансовий добробут громадян та екологічну ситуацію. Відхилення від раціональної поведінки можуть призводити до надмірного споживання, зростання боргового навантаження, зниження рівня фінансової грамотності та загострення соціальних проблем.

Для ефективного подолання негативних наслідків державна політика має поєднувати традиційні регуляторні підходи та інноваційні стратегії. Це включає: законодавче регулювання та контроль рекламної діяльності та фінансового сектору; фінансову освіту та освітні ініціативи, що сприяють формуванню відповідальної поведінки споживачів; інструменти поведінкової економіки (нуджинг-стратегії), які створюють умови для прийняття більш усвідомлених рішень; цифрові платформи та фін-тех-рішення, що забезпечують прозорість фінансових операцій та знижують ризики імпульсивних покупок; регулювання цифрової реклами для запобігання маніпулюванню споживчою поведінкою.

Загалом, для мінімізації негативних наслідків нераціональної поведінки необхідний комплексний підхід, що включає синергію держави, бізнесу та наукової спільноти. Поєднання законодавчих механізмів, фінансової грамотності та інноваційних технологій дозволить підвищити рівень відповідального споживання та сприяти сталому розвитку суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Департамент захисту споживачів. Державний контроль у сфері захисту прав споживачів. URL: https://dpss.gov.ua/zahist-prav-spozhyvachiv/pro-department?utm_source
2. Онлайн-платформа для підвищення рівня фінансової грамотності «Гарзд». URL: <https://harazd.bank.gov.ua>
3. Центр фінансових знань «Талан». URL: <https://talan.bank.gov.ua>
4. European Commission. (2024). Commission evaluation shows the benefits and limitations of online consumer protection laws. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/ip_24_4901
5. Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness. Yale University Press.
6. Zetzsche, D. A., Buckley, R. P., Arner, D. W., & Barberis, J. (2017). The Future of Data-Driven Finance and RegTech: Lessons from EU Financial Regulation. University of Hong Kong Law Research Paper. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3359399>

Баркалов О. О.

Кандидат технічних наук,
докторант КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0004-8814-2763

ПРАВО ГРОМАДЯН НА АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Адміністративні послуги виконують важливу функцію у взаємодії держави з громадянами і бізнесом, спрямовану на забезпечення порядку, правової визначеності та доступності державних ресурсів. Ці послуги мають бути надані ефективно, прозоро та вчасно, що сприяє зниженню корупції, підвищенню довіри до державних інституцій і покращенню інвестиційного клімату країни. В Україні адміністративні послуги намагаються робити більш доступними через центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи), де громадяни можуть отримати більшість необхідних державних послуг в одному місці. Це дозволяє спростити та прискорити процеси, зменшити бюрократичні бар'єри та покращити загальну якість обслуговування громадян.

Згідно Закону України «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону. Суб'єкт звернення - фізична особа, юридична особа, яка звертається за отриманням адміністративних послуг. Суб'єкт надання адміністративної послуги – це орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги [1].

Таким чином, Закон України «Про адміністративні послуги» встановлює загальні засади надання адміністративних послуг, які застосовуються до адміністративних послуг в сфері надрокористування: видача ліцензій на користування надрами, дозволи на геологічне дослідження, експлуатацію родовищ тощо.

Адміністративні послуги в сфері надрокористування, на нашу думку, мають наступні характерні риси:

По-перше, є результатом здійснення владних повноважень суб'єктів публічної адміністрації. Так, у сфері надрокористування, органи виконавчої влади, такі як Державна служба геології та надр України, виконують свої владні повноваження, розглядаючи заявки на отримання ліцензій. Вони перевіряють відповідність заявників законодавчим вимогам і на основі цього приймають рішення про надання або відмову в наданні документів дозвільного характеру.

По-друге, надаються за заявою суб'єкта-звернення. Фізичні та юридичні особи, зацікавлені в користуванні надрами, подають заяву до відповідного органу для отримання необхідних документів дозвільного характеру. Ці заяви мають включати всю необхідну документацію, яка підтверджує правомірність запиту і здатність заявника дотримуватися умов користування надрами.

По-третє, суб'єкт надання адміністративної послуги є уповноваженим суб'єктом публічної адміністрації. Згідно ст. 17 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» у разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам, центральний орган виконавчої влади утворюється як служба [2]. Таким суб'єктом є Державна служба геології та надр України (Держгеонадра) є центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, є уповноваженим органом з питань реалізації угод про розподіл продукції [3].

Адміністративні послуги в сфері надрокористування в Україні охоплюють широкий спектр дій та процедур, які регулюють доступ та використання надр. Ці послуги забезпечуються державою через відповідні регуляторні органи, які мають забезпечити виконання законодавства в цій галузі, здійснювати контроль і нагляд за дотриманням правил користування надрами, а також вирішувати питання, пов'язані з ліцензуванням та дозвільною документацією. Основні адміністративні послуги включають:

1) ліцензування – вид адміністративної послуги, що передбачає видачу ліцензії на право користування надрами є ключовим адміністративним послугою у цій сфері. Ліцензії надаються для різних видів використання надр, включаючи видобуток корисних копалин, геологічне вивчення, а також нафто- та газодобування;

2) здійснення реєстрації прав на користування надрами - вид адміністративної послуги, що передбачає оформлення документів, які підтверджують право певної особи або компанії на користування конкретною ділянкою надр. Реєстрація забезпечує прозорість та юридичну ясність у використанні природних ресурсів;

3) видача дозволу на провадження господарської діяльності в сфері надрокористування.

Ефективність адміністративних послуг в сфері надрокористування має критичне значення для забезпечення раціонального та сталого використання природних ресурсів, захисту довкілля, а також для забезпечення економічного розвитку країни.

До числа адміністративних послуг, що можуть надаватися уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації в сфері надрокористування (Державна служба геології та надр України) належать:

1) видача дозволу на днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду;

- 2) внесення змін до спеціального дозволу на користування надрами;
- 3) надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону (електронних торгів) з метою видобування корисних копалин;
- 4) надання спеціального дозволу на користування надрами з метою будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод, отримання геотермальної енергії (теплової енергії надр), експлуатації підземних споруд, пов'язаної із запобіганням підтопленню навколишнього природного середовища внаслідок закриття шахт;
- 5) надання спеціального дозволу на користування надрами з метою створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади) (крім нафтогазоносних надр);
- 6) продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами;
- 7) видача гірничого відводу для розробки родовищ корисних копалин підземним способом (шахтами та рудниками);
- 8) переоформлення гірничого відводу для розробки родовищ корисних копалин підземним способом (шахтами та рудниками);
- 9) надання спеціального дозволу на користування надрами за результатами продажу на аукціоні;
- 10) видача погодження забудови площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення;
- 11) надання спеціального дозволу на забудову площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення;
- 12) надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону (електронних торгів) на геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислому розробку родовищ, з подальшим видобуванням нафти і газу (промислова розробка родовищ);
- 13) надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону (електронних торгів) на видобування нафти і газу (промислому розробку родовищ);
- 14) затвердження плану моніторингу;
- 15) надання спеціального дозволу на користування надрами без проведення аукціону (електронних торгів) на геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислому розробку, корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промислова розробка родовищ).

Узагальнюючи вище викладене, відзначимо, що делегування Держгеонадра України сервісних повноважень вимагає від посадових та службових осіб даного центрального органу виконавчої влади високо-

го рівня професіоналізму, прозорості та відповідальності у здійсненні їх регулятивної та сервісної діяльності, що в кінцевому результаті має сприяти сталому розвитку галузі та збалансованому використанню природних ресурсів країни. Отже,

Отже, право громадян на адміністративні послуги в сфері надрокористування – це гарантована державою можливість отримувати від органів державної влади чи місцевого самоврядування послуги, пов'язані з доступом до використання надр, їхньою охороною, раціональним використанням та дотриманням законодавства у цій сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. Відомості Верховної Ради, 2013. № 32. Ст.409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
2. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. Відомості Верховної Ради України, 2011. № 38. Ст.385.

Пєшков В. В.

Аспірант,
Науково-дослідний інститут публічного права,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0007-7286-6259

ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану функціонування органів публічної адміністрації набуває особливої важливості для забезпечення ефективності державного управління, захисту прав громадян та підтримання громадського порядку. Оптимізація адміністративно-правових засад їх діяльності є необхідною для оперативного реагування на виклики та запобігання кризовим ситуаціям. Вважаємо, що оптимізації адміністративно-правових основ діяльності органів публічної адміністрації в умовах воєнного стану передбачає наступні кроки.

1. Удосконалення нормативно-правової бази:

- розробка чітких процедур для органів публічної адміністрації під час воєнного стану: а) визначення алгоритмів прийняття рішень в умовах надзвичайних ситуацій; б) спрощення адміністративних процедур для оперативного реагування на виклики; в) розробка стандартів дій для різних рівнів органів влади (центрального, регіонального, місцевого);

- узгодження повноважень та відповідальності органів публічної адміністрації: а) чітке розмежування функцій між центральними і місцевими органами влади для уникнення дублювання повноважень; б) визначення ролі громадських організацій та приватного сектору у співпраці з публічною адміністрацією;

- модернізація законодавства про цивільний захист і безпеку: а) оновлення норм про евакуацію населення, розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та забезпечення їхніх базових потреб; б) створення правових основ для швидкого мобілізаційного розгортання ресурсів;

- вдосконалення механізмів міжвідомчої координації: а) введення єдиної інформаційної платформи для обміну даними між органами влади; б) закріплення процедур взаємодії органів державної влади, військових підрозділів та гуманітарних організацій;

- спрощення адміністративних процедур для громадян і бізнесу: а) введення пільгових режимів реєстрації та отримання державних послуг для осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій; б) оновлення норм щодо відшкодування збитків і отримання соціальної допомоги;

- розробка правових механізмів захисту прав людини в умовах воєнного стану: а) введення норм, які гарантують захист прав ВПО, поранених, осіб, які втратили житло або майно; б) створення юридичних процедур для забезпечення доступу до правосуддя в умовах обмежених ресурсів;

- інтеграція цифрових технологій у роботу органів публічної адміністрації: а) введення норм для забезпечення електронного документообігу та онлайн-доступу до послуг у кризових умовах; б) розширення застосування мобільних додатків для інформування громадян про дії влади;

- оновлення законодавства щодо матеріально-технічного забезпечення адміністрації: а) впровадження правил щодо резервування та розподілу ресурсів (транспорт, продовольство, медичні засоби); б) оновлення норм про забезпечення роботи критичної інфраструктури;

- створення правових основ для підвищення прозорості діяльності адміністрації: а) закріплення вимог до регулярного інформування населення про дії органів влади; б) розробка процедур звітності органів публічної адміністрації перед суспільством в умовах воєнного стану.

2. Посилення координації між органами влади. Реалізація даного напрямку можлива шляхом: а) створення міжвідомчих координаційних центрів для забезпечення злагодженої діяльності органів центральної та місцевої влади, військових підрозділів та громадських організацій; б) впровадження єдиної інформаційної платформи, яка забезпечить обмін даними між усіма суб'єктами публічної адміністрації та сприятиме оперативному прийняттю рішень; в) забезпечення чіткої вертикалі управління, яка дозволить уникнути дублювання повноважень і зменшить ризик конфлікту між різними рівнями влади.

3. Вдосконалення механізмів реагування на кризові ситуації: а) впровадження кризових центрів реагування в регіонах, які перебувають під загрозою воєнних дій, для швидкої оцінки ситуації та оперативного вирішення проблем; б) розробка та реалізація комплексних планів дій на випадок різних сценаріїв розвитку воєнних подій (евакуація, забезпечення базових потреб населення, підтримання критичної інфраструктури); в) навчання персоналу органів публічної адміністрації для роботи в умовах високого стресу та обмежених ресурсів.

4. Використання сучасних технологій (інтеграція цифрових платформ для електронного документообігу та комунікації, що прискорить процес прийняття рішень; використання інноваційних технологій для моніторингу ситуації та прогнозування потенційних ризиків (наприклад, системи штучного інтелекту); створення мобільних додатків для інформування населення про дії органів публічної адміністрації, укриття, медичну допомогу тощо).

5. Забезпечення прав і свобод громадян шляхом: запровадження ефективних механізмів захисту прав постраждалих осіб, таких як швидкий доступ до правової допомоги та компенсацій; регулярний моніторинг дотримання прав людини в умовах воєнного стану, включаючи діяльність незалежних спостережних органів; активізації співпраці з громадянським суспільством для виявлення порушень та пошуку оптимальних рішень.

6. Посилення прозорості та підзвітності, що передбачає забезпечення громадського контролю за діяльністю органів публічної адміністрації шляхом регулярного інформування про прийняті рішення та заходи;

встановлення чітких критеріїв оцінки ефективності діяльності органів у воєнних умовах; підвищення довіри населення через прозорість прийняття рішень та залучення громадян до обговорення важливих питань.

Таким чином, оптимізація адміністративно-правових засад діяльності органів публічної адміністрації в умовах воєнного стану вимагає системного підходу. Вона повинна охоплювати вдосконалення нормативної бази, посилення координації, впровадження інноваційних технологій, забезпечення прав громадян та підвищення прозорості управління. Ці заходи дозволять створити більш стійку та ефективну систему управління, здатну оперативно реагувати на виклики та забезпечувати інтереси суспільства навіть у кризових умовах.

Середа І. П.

Аспірант,
відділ докторантури і аспірантури,
Науково-дослідний інститут публічного права,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0005-4589-8680

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну наша енергетика зіткнулась з новими випробуваннями і стала одною з головних цілей ворога. Чисельні масовані ракетні удари по енергетичних об'єктах пошкодили і зруйнували більше половини електроенергетичної інфраструктури України. Великих втрат зазнала «зелена» енергетика: переважна більшість вітрових і сонячних електростанцій була розташована на півдні країни.

На нашу думку, завданнями державної політики в енергетичній сфері України в особливий період є:

1) забезпечення безперервного енергопостачання критичних об'єктів - це ключове завдання державної політики в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Під критичними об'єктами розуміються об'єкти життєзабезпечення, без яких неможливе функціонування держави і забезпечення безпеки населення: лікарні, об'єкти водопостачання та водовідведення, підприємства з виробництва продуктів харчування, системи зв'язку, об'єкти військової інфраструктури, транспортні вузли. Їхнє безперебійне функціонування має першочергове значення для збереження життів і підтримки стабільності в державі.

Сутність цього завдання полягає у створенні та підтримці резервних джерел енергії для забезпечення безперебійного постачання електроенергії, тепла та води навіть у разі пошкодження основних енергетичних об'єктів. Для цього важливо розгортати мобільні електростанції, дизельні генератори, використовувати автономні джерела енергії (сонячні панелі, малі вітроелектростанції), особливо в лікарнях та інших соціальних закладах. Сучасні системи резервного живлення дозволяють значно зменшити ризики перебоїв і мінімізувати негативні наслідки для громадян.

Крім технічних рішень, важливим є створення ефективної системи моніторингу та управління енергопостачанням критичних об'єктів. Це включає аналіз поточних загроз, оперативне реагування на аварійні ситуації, налагодження співпраці з міжнародними партнерами для отримання обладнання та технічної допомоги. Особливого значення набуває децентралізація енергетичних систем, яка дозволяє кожному регіону мати власні джерела енергії, зменшуючи ризики масштабних збоїв у роботі національної енергосистеми.

2) відновлення зруйнованих енергетичних об'єктів - це стратегічно важливий напрям державної політики, особливо в умовах воєнного

стану, оскільки значні руйнування інфраструктури ставлять під загрозу національну безпеку, стабільне функціонування економіки та життєзабезпечення населення. Під енергетичними об'єктами маються на увазі електростанції (теплові, гідроелектростанції, вітрові та сонячні), трансформаторні підстанції, лінії електропередач, а також газопроводи, нафтопроводи та об'єкти теплопостачання. Їхнє оперативне відновлення є критично важливим для мінімізації соціально-економічних наслідків.

Сутність цього завдання полягає не лише у фізичному ремонті чи реконструкції зруйнованих об'єктів, але й у модернізації енергетичної інфраструктури для підвищення її стійкості та ефективності. Особлива увага приділяється використанню сучасних технологій та матеріалів, які дозволяють забезпечити кращий захист об'єктів від майбутніх атак та зменшити ризики повторних руйнувань. Важливим аспектом є створення резервних потужностей, що можуть бути мобілізовані для підтримки функціонування енергосистеми під час реконструкцій.

Відновлення енергетичних об'єктів також передбачає зміцнення системи управління енергетичною інфраструктурою. Це включає аудит пошкоджень, розробку чітких пріоритетів відновлення, залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги, а також підготовку висококваліфікованих спеціалістів. Значну роль відіграє міжнародна співпраця, оскільки такі організації, як IRENA чи Енергетичне Співтовариство, можуть надавати технологічну, консультаційну та фінансову підтримку для відновлення і модернізації критично важливих об'єктів.

3) розвиток відновлюваних джерел енергії. Необхідно стимулювати створення децентралізованих систем енергозабезпечення на основі відновлюваних джерел (сонячна, вітрова, біоенергетика) для зменшення залежності від централізованих систем і підвищення стійкості регіональних енергосистем.

4) посилення захисту об'єктів енергетичної інфраструктури

Забезпечення фізичної та кібербезпеки енергетичних об'єктів є важливим завданням. Державна політика має бути спрямована на зміцнення систем безпеки, моніторинг загроз і підготовку до надзвичайних ситуацій.

5) диверсифікація джерел енергоносіїв. Важливим завданням є пошук альтернативних постачальників природного газу, електроенергії та палива. Це дозволяє зменшити залежність від окремих джерел енергії та забезпечити енергетичну стабільність.

6) підтримка населення та підвищення енергоефективності

Державна політика повинна передбачати підтримку громадян, зокрема надання субсидій для впровадження енергоефективних заходів та встановлення автономних джерел енергії. Це зменшить навантаження на мережу та забезпечить стійкість енергозабезпечення домогосподарств.

7) інтеграція до європейського енергетичного ринку. Завданням є продовження синхронізації української енергетичної системи з європейською мережею ENTSO-E для забезпечення доступу до європейських ринків електроенергії та розширення можливостей імпорту-експорту енергії.

8) контроль за дотриманням законодавства у сфері енергетики та запобігання кризам є важливим завданням держави для забезпечення стабільності енергетичної системи, захисту критичних об'єктів і безперебійного постачання енергії громадянам та підприємствам. В умовах воєнного стану ці функції стають першочерговими через підвищену загрозу аварій, пошкоджень інфраструктури, диверсій та збоїв у роботі енергетичних мереж. Держава повинна забезпечити жорсткий контроль за дотриманням правил технічної безпеки на об'єктах енергетичної інфраструктури, а також виконання вимог законодавства щодо захисту від аварійних ситуацій і терористичних загроз. Для цього необхідно посилити роботу державних регуляторів, таких як Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) та Державна інспекція енергетичного нагляду України. Їхні функції мають бути розширені для регулярного інспектування об'єктів, проведення технічного аудиту і запровадження системи попередження ризиків.

Важливою складовою є моніторинг споживання енергії в реальному часі для забезпечення балансу між попитом і пропозицією, особливо у періоди кризових ситуацій. Це дозволяє оперативно реагувати на можливі збої та запобігати перевантаженням мережі. Запровадження цифрових систем управління енергоспоживанням та використання «розумних» лічильників дає змогу не лише фіксувати споживання, а й прогнозувати критичні навантаження. Такий підхід дозволяє швидко адаптуватися до змін і уникати масштабних відключень.

Держава повинна створити систему оперативного реагування на кризові ситуації, яка включає в себе аварійні бригади, мобільні підрозділи енергетиків і план дій у випадку пошкоджень ключових об'єктів. Така система передбачає чітку взаємодію між органами державної влади, енергетичними компаніями та місцевими органами самоврядування. Важливо також розробити регіональні плани кризового реагування, враховуючи специфіку кожного регіону.

Отже, завдання державної політики в енергетичній сфері в особливий період спрямовані на збереження стабільності енергетичної системи, мінімізацію наслідків руйнувань та забезпечення енергетичної безпеки країни. Виконання цих завдань дозволить Україні зміцнити свою енергетичну незалежність і стійкість навіть в умовах зовнішніх загроз.

Котетунов В. Ю.

К.Т.Н.,

Державний науково-дослідний інститут технологій
кібербезпеки та захисту інформації,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-0214-3369

Трегубенко І. Б.

К.Т.Н., доцент,

Державний науково-дослідний інститут технологій
кібербезпеки та захисту інформації,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-4991-5511

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Проблеми специфічної науково-технічної термінології в сфері кібербезпеки на даний час є найактуальнішим питанням не тільки лінгвістики або перекладознавства, а й складовою фахових компетенцій галузі кібербезпеки. Термінологічні складові розвиваються стрімкими темпами, особливо у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій, що зокрема може створювати певні труднощі перекладу науково-технічної інформації й як наслідок зменшення ефективності професійної комунікації в галузі.

Основу сучасної української наукової термінології було закладено в процесі формування та розвитку наукового стилю ще у XVIII столітті, хоча багато термінів з таких сфер як сільське господарство, будівництво, філософські науки та ін. з'явилися значно раніше. Наразі українська мова зайняла відповідне місце в усіх сферах життєдіяльності, і зокрема у науковій галузі. На запити середньої та вищої освіти починаючи з 1990-х років було видано багато різноманітних наукових праць, вийшла низка термінологічних словників, посібників, тощо [1-5]. Великий тлумачний словник сучасної української мови з додатками і доповненнями [2], видання 2005 року, містить близько 250 тис. слів і словосполучень, у тому числі й ті, що увійшли в українську літературну мову впродовж останнього десятиліття. Окрім загальноновживаних слів, у словнику наводяться основні терміни сучасної науки і техніки, а також слова, що визначають явища і реалії виробничого, культурного і побутового життя.

Основний нормативний документ НД ТЗІ 1.1-003-99. «Термінологія в галузі захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу» [6], який установлює терміни і визначення понять у галузі захисту інформації, на даний час не відповідає значному розвитку галузі кібербезпеки та захисту інформації.

З метою актуалізації прийнятої термінології у галузі захисту інформації та кібербезпеки, рішенням Національної комісії зі стандартів держав-

ної мови було ініційовано напрацювання проєкту стандарту державної мови «Термінологія у сфері кібербезпеки», відповідно до частин першої та другої статті 43, пункту 1 частини першої статті 44 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», пункту 3, підпункту 1 пункту 4, підпунктів 1 і 3 пункту 6 Положення про Національну комісію зі стандартів державної мови, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 листопада 2019 року № 911.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Новий тлумачний словник української мови. – в трьох томах / Укладачі: В.В. Яремко, О.М. Сліпущко. – К.: Аконті, 2008. – 862 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с. — ISBN 966-569-013-2
3. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін / Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг : [ДОНУЕТ], 2020. 172 с.
4. Архипов О.Є., Архипова Є.О. Особливості розуміння понять «інформаційна безпека» та «безпека інформації» / О.Є. Архипов, Є.О. Архипова // Информационные технологии и безопасность: основы обеспечения информационной безопасности (ИТБ-2014): Материалы XIV международной научно- практической конференции. — К.: ИПРИ НАН Украины, 2014. — С.18-30.
5. Ситник Г. П. Концептуалізація «інформаційної безпеки» у контексті властивостей інформації як специфічної субстанції / Г. П. Ситник. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2020. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_3_10.
6. НД ТЗІ 1.1-003-99. Термінологія в галузі захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу. — К.: ДСТСЗІ СБУ, 1999. — №22.

Дацій Н. В.

д.держ.упр., професор,
Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна
ORCID: 0000-0003-0640-6426

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНДИВІДУАЛІЗМ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕГРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА

В сучасній науці не вироблено не тільки єдиного, а й, хоча б визнаного значною більшістю дослідників, загальнозначущого визначення, «що таке держава», «що таке суспільство».

Аналізуючи основні дослідницькі стратегії [1; 7] інтерпретації взаємодії держави та суспільства, не претендуємо на вироблення та обґрунтування власних визначень цих феноменів, і виходимо із загальноприйнятого, як у науковому дискурсі їх понятійного поділу. У методологічній дилемі індивідуалізму і колективізму, ми на боці поміркованого методологічного індивідуалізму і не вважаємо, що держава (як, власне, і суспільство) може бути суб'єктом діяльності в будь-якому відношенні, погоджуючись у принципі, з переважаючим у сучасній науці уявленням, що держава – це частина суспільства, точніше, орган-підсистема управління суспільства загалом.

Водночас ми виходимо з того, що держава, по суті своїй, навряд чи може бути зрозуміла, як тільки політичний інститут. І мова навіть не в невизначеності самого поняття «інститут». Здається, правильніше було б сказати, що держава взагалі, – це не просто інститут, не установа, а «інституціоналізована форма соціально-політичної організації розвиненого, що має складно диференційовану соціальну структуру суспільства» [4, с. 69]. Використовуючи термінологію Г. Гегеля, можна визначити «державу як системну сукупність інститутів, що формується в суспільстві, за допомогою яких забезпечується реалізація загальних інтересів індивіда» [2, с. 329]. Що ж до характеристики взаємозв'язку держави і суспільства, то цілком справедливим твердження В.О. Скворця, який вважає, що опис соціальної організації суспільства треба починати зі «сфери державності», оскільки «визначення інших сфер як специфічних для суспільства передбачає державу і не може бути логічно коректно визначено без посилання на неї» [5, с. 109].

У сучасній науці, проте, широко поширений і такий підхід, у межах якого держава протиставляється суспільству, у якому взаємодія розглядається у конфронтаційному ракурсі. У концепціях, що дотримуються такого підходу, головною «що породжує» функцією держави вважається примус, що обмежує свободу суспільства і можливості реалізації інтересів індивіда. Зазвичай їм також властива наполеглива актуалізація теми законодавчого «конфлікту інтересів» держави та суспільства. Очевидно, що такі установки не вільні від ідеологічних конотацій. Не менш

очевидно має бути і те, що реальне подолання цих останніх, і справді всебічний, досить повний і об'єктивний розгляд різних підходів-стратегій інтерпретації взаємодії держави і суспільства, навряд чи можливо, особливо на тлі зазначених вище невирішених концептуально-теоретичних проблем, без звернення до всебічного соціально-філософського аналізу цих контекстів, їх формування.

Розуміння «Держави» як насамперед соціально-філософського твору впливає зі специфіки античної політичної культури. Відомо, що поліс у поданні древніх греків був природно обумовленою, необхідною формою існування нашого суспільства та людини, і не був лише способом соціально-політичної організації, у сенсі цього поняття [3]. Для античної культури було характерне розуміння сутності поліса як влаштованої за загальнокосмічними законами форми життя людей, націленої на реалізацію справедливості та досягнення гарного життя, що мало не лише найважливіше світоглядне, а й чимало безпосередньо політичне значення [3, с. 114].

Найважливішою практичною обставиною і водночас моральним аргументом на користь полісного життя служила неможливість організації суспільства на засадах справедливості поза межами. На суттєву роль цієї обставини вказували багато сучасних дослідників; так, Г.П. Щедрова, наприклад, зазначала, що «за стінами поліса, отже, і поза сфери політики, як її розуміли греки, «сильні робили, що могли, а слабкі страждали...»» [6, с. 50]. Закономірно тому, що соціально-політична теорія Платона перебуває у прямому зв'язку з його гносеологічним і етичним навчаннями, яке теоретичні міркування про добробут і справедливість, розкривають і практичні «рецепти» встановлення справедливого суспільно-державного устрою [3].

Необхідно відзначити також, що Платон [3] не зводить сутність державного устрою до форми задоволення природно обумовлених, суто «матеріальних» потреб індивіда, – це було б відмовою від вищої цільової причини існування поліса як такого. Справа в тому, що властиве, на переконання греків, кожній людині прагнення до справедливого та гарного життя, очевидно, не може бути реалізовано в умовах депривації потреб, тому необхідність їх задоволення, закономірно виявляється природно-необхідним першим кроком до суспільно-державної [3, с. 203]. Тому, у Платона [3], виникнення держави й суспільства і обумовлено, насамперед, природними, у сенсі, «матеріальними» причинами. У той самий час, він показує, що саме «поліс як тип соціально-політичної організації життя робить можливим реалізацію як базових, і вищих духовних потреб індивіда – у справедливості і добробуті» [3, с. 208]. А значення справедливості для людини та суспільства у вченні Платона важко переоцінити.

Через це прагнення людей до справедливості на переконання античного філософа походить з природного для людини прагнення до добра і, в цьому сенсі, також є природним. Тому необхідність реалізації духовних потреб людини є настільки ж необхідною підставою поліса, такою

ж природною причиною її виникнення як особлива форма організації спільної життєдіяльності людей, як і необхідність задоволення їх біологічних потреб. І розглядаючи в «Державі» різні форми суспільно-державного устрою, Платон [3] прагне показати, що саме те чи інше ставлення до принципу справедливості зумовлює їх відмінності, робить більш менш «правильними». Опис того, як рух від найкращого до найгіршого варіанту суспільно-державного устрою супроводжується зменшенням справедливості, присвячено, як відомо, чимало місця у його головній соціально-філософській праці.

Таким чином, існування нерозривного зв'язку між справедливістю та полісною формою організації життя людей, утвердження необхідності ідеальної підстави для державного устрою як такого є ще однією найважливішою концептуально-теоретичною установкою. Вона полягає в концептуально-теоретичному обґрунтуванні полісного державного устрою як необхідної форми організації спільного життя людей, що найкраще сприяє розвитку природи людини, за допомогою встановлення справедливої системи розподілу добробуту для задоволення індивідуальних потреб.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронов І. Правова держава і громадянське суспільство : співвідношення і взаємозв'язок. Актуальні проблеми державного управління : Збірник наукових праць. Харків : Магістр. 2002. № 3(14). С. 34-41.
2. Гегель Г. Філософія духу. Енциклопедія філософських наук у 3 т. (філософська спадщина). Київ: Думка, 1977. Т 3. С. 326-381.
3. Платон. Держава. Київ : Освіта, 2005. 571 с.
4. Погрібна В. Л. Громадянське суспільство і правова держава: історичний та політологічний контекст. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / за ред. М. П. Требіна. Харків. : Право, 2013. 536 с.
5. Скворець В. О. Взаємодія громадянського суспільства і держави як закономірність розвитку соціального організму. Культурологічний вісник : Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя : 2004. Вип. 12. С. 106-112.
6. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство, правова держава і політична свідомість громадян : Монографія. Київ : Ісідо, 1994. 112 с.
7. Яблонський В. М., Бекешкіна І. Е., Гелетій М. М. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформації : аналіт. доп. / за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 112 с.

Мужичок В. О.

Кандидат педагогічних наук,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

Ротар Т. Ю.

Асистент кафедри теорії та
методики фізичної культури,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ У РОЗВИТКУ БАСКЕТБОЛУ

Баскетбол є одним із найпопулярніших видів спорту у світі, а його розвиток в Україні залежить від підтримки на державному рівні. Державні програми сприяють розвитку баскетболу серед дітей, молоді та професійних спортсменів, забезпечують матеріально-технічну базу та стимулюють участь у міжнародних змаганнях.

Держава відіграє ключову роль у розвитку спорту через прийняття законодавчих актів, фінансування та створення інфраструктури. Основними завданнями державної політики у сфері баскетболу є:

- Популяризація здорового способу життя та масового спорту.
- Підтримка дитячо-юнацького баскетболу.
- Розвиток професійного баскетболу та підготовка спортсменів високого рівня.
- Модернізація спортивних майданчиків та арен.
- Підтримка національних збірних команд.

Основні державні програми розвитку баскетболу

1. Розвиток шкільного та студентського баскетболу

Значення баскетболу в освітньому процесі; Баскетбол як засіб фізичного виховання, розвитку координації, витривалості та командної роботи; Вплив гри на формування лідерських навичок, дисципліни та комунікації серед молоді; Інтеграція баскетболу у шкільну програму тобто включення баскетболу до уроків фізичної культури; Організація позакласних секцій та гуртків для зацікавлених учнів; Використання сучасних методика викладання для підвищення мотивації дітей.

Студентський баскетбол як частина спортивного життя університетів; Проведення між факультетських та між університетських змагань; Створення університетських команд для участі у всеукраїнських та міжнародних турнірах; Взаємодія вишів з Федерацією баскетболу та спортивними організаціями.

Роль державних програм та спортивних організацій

Підтримка шкільного та студентського баскетболу через фінансування, тренерську підготовку та будівництво спортивної інфраструктури.

Співпраця навчальних закладів із професійними клубами та федераціями.

- Значення співпраці для розвитку молодих спортсменів.
- Забезпечення учнів і студентів якісною спортивною підготовкою.
- Розширення можливостей для кар'єрного зростання в спорті.
- Формування професійного підходу до тренувань та ігрової діяльності.
- Роль професійних клубів у розвитку баскетболу в навчальних закладах.
- Організація спільних тренувань та навчальних програм.
- Надання досвідчених тренерів для роботи з молодими гравцями.
- Створення умов для плавного переходу з аматорського рівня на професійний.

Взаємодія з баскетбольними федераціями передбачає: проведення сертифікованих тренінгів для викладачів фізичного виховання; організація турнірів, чемпіонатів та ліг серед шкільних і студентських команд; забезпечення навчальних закладів необхідним інвентарем та методичними матеріалами; спільні освітні та спортивні проекти; баскетбольні академії та школи при університетах і школах; програми спортивних стипендій для талановитих учнів і студентів; запровадження дуальної освіти (поєднання навчання та професійного спорту); підготовка майбутніх професійних спортсменів; виявлення перспективних гравців для подальшої підготовки; можливість стажування та участі в тренувальних таборах клубів; надання шансів на професійні контракти та міжнародні виступи; створення єдиної системи підготовки юних баскетболістів; розширення мережі спортивних закладів та секцій; збільшення рівня інвестицій у дитячо-юнацький та студентський спорт.

Співпраця навчальних закладів із професійними клубами та федераціями сприяє підготовці нового покоління спортсменів, підвищує рівень фізичного виховання та робить баскетбол доступнішим для молоді. Популяризація баскетболу серед молоді через соціальні ініціативи.

Сучасні методи розвитку шкільного та студентського баскетболу базуються на використанні цифрових технологій (відеоаналіз ігор, спеціалізовані програми для тренувань); організація баскетбольних таборів, майстер-класів із відомими спортсменами; гейміфікація тренувань та інтерактивні методи навчання.

Перспективи розвитку шкільного та студентського баскетболу.

Підвищення рівня підготовки юних спортсменів через професійне тренування; Формування нових баскетбольних ліг серед молоді; Розширення можливостей для молодих баскетболістів через спортивні стипендії та гранти.

Розвиток шкільного та студентського баскетболу є важливим елементом фізичного виховання, що сприяє здоровому способу життя, спортивному вдосконаленню та підготовці майбутніх професійних гравців.

2. Підтримка спортивних академій та федерацій. Держава фінансує спортивні академії, які виховують майбутніх професійних баскетболістів. Федерація баскетболу України (ФБУ) реалізує програми підготовки тренерів, суддів та гравців.

3. Будівництво та модернізація спортивної інфраструктури. У рамках державних програм будуються нові баскетбольні майданчики, спортивні комплекси та арени. Наприклад, програма «Велике будівництво» включає реконструкцію спортивних об'єктів по всій країні.

4. Підтримка професійного спорту та міжнародних змагань

Держава фінансує участь національних збірних у міжнародних турнірах, таких як чемпіонати Європи та світу. Також стимулюється розвиток Української баскетбольної Суперліги та жіночого баскетболу.

Державні програми відіграють ключову роль у розвитку баскетболу, створюючи умови для занять спортом на всіх рівнях – від аматорського до професійного. Інвестиції в інфраструктуру, підтримка молодих спортсменів і міжнародна співпраця сприяють популяризації баскетболу в Україні та підвищенню рівня національних команд.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баскетбол із методикою навчання: навч.-метод. посібник / укл.: А.В. Гакман, Т.І. Лясота. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 68 с.
2. Поплавский Л.Ю. Баскетбол. К.: Олімпійська література, 2004. 442 с.
3. Теорія і методика викладання баскетболу у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / укл.: Л.В. Балацька. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2018. 100 с.

Оганян А. Т.

Студент,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна

ORCID: 0009-0002-2737-4910

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Україна вже кілька років працює над впровадженням амбітних реформ у галузі освіти. Так у 2014 році було прийнято новий закон «про вищу освіту» спрямований на усунення дисбалансу на ринку праці, посилення економічної ефективності державного фінансування та підвищення якості освітніх послуг. У 2016 році з ухваленням концепції Нова Українська Школа (НУШ), було запущено ключову освітню реформу серед основних цілей якої оновлення навчальних програм і забезпечення рівного доступу усіх дітей до освітніх послуг, проте українська школа, поки що далека від ідеальної.

Чимало українців звикли думати про те, що попри всі негаразди в Україні хороша освіта. Це не зовсім так. Не надто високі академічні успіхи українських школярів свідчать результати міжнародного дослідження PISA що проводить Організації Економічного Співробітництва та Розвитку кожні 3-4 роки вона тестує 15-тирічних школярів з предметів. Читацька грамотність передбачає здатність до роботи з текстами з метою досягнення певної мети, використання і вдосконалення власного потенціалу, активної участі в суспільному житті. Математична грамотність є здатністю до визначення й усвідомлення ролі, яку математика відіграє у сучасному світі. Використання математики в приватному житті й активної участі в житті суспільства. Природнича грамотність - робити обґрунтовані висновки про певні наукові явища, розуміти основні характеристики науки як частини системи людського знання, прагнути залучитися до галузей, пов'язаних з наукою, бути активним членом суспільства.

За зрізом показників у 2022 українці показали нижчий рівень грамотності ніж у середньому по країнах Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (далі - ОЕСР) середній бал підлітків з математики становить 441 і з читання 428 з природничо-наукових дисциплін 450 порівняно з Україною, Естонія та Польща мають значно вищі бали Словацька Республіка також випереджає Україну в усіх трьох галузях найбільш проблемною дисципліною циклу є читання саме із читання Україна має найбільшу різницю в балах порівняно з країнами ОЕСР.[1]

Система освіти в Україні, на жаль, має низку суттєвих проблем, які негативно впливають на успішність учнів. Дослідження чітко показують, що соціально-економічний статус дитини значно впливає на її результати в навчанні. Учні з бідніших сімей, як правило, мають гірші показники, навчаються в гірших умовах і мають менші можливості для розвитку. Ця нерівність веде до значної різниці в досягненнях учнів з різних регіонів країни.

Проблеми шкільної освіти: Українські школи стикаються з комплексом проблем, які потребують термінового вирішення. До них належать - недостатнє матеріально-технічне забезпечення. Багато шкіл, особливо в сільській місцевості мають застаріле обладнання, неякісні меблі та невідповідні санітарні умови. Це робить процес навчання некомфортним і неефективним. Нестача педагогічних кадрів. В Україні відчувається гострий дефіцит кваліфікованих вчителів, що негативно впливає на якість освіти. Багато вчителів змушені викладати кілька предметів, що не дозволяє їм глибоко занурюватися в матеріал і надавати учням достатню увагу. Низька мотивація вчителів. Заробітна плата вчителів в Україні є однією з найнижчих серед усіх професій. Це призводить до демотивації та відтоку кадрів, що негативно впливає на загальний рівень освіти. Недофінансування шкіл. Бюджетні кошти, які виділяються на освіту, часто є недостатніми для того, щоб забезпечити школи всім необхідним. Це призводить до проблем з ремонтом приміщень, закупівлею навчальних матеріалів та забезпеченням харчуванням учнів. Низька якість навчальних програм. Деякі навчальні програми в Україні потребують оновлення та адаптації до сучасних потреб ринку праці.[2]

В рамках децентралізації влади в Україні було проведено реформу системи фінансування шкіл. Ця реформа мала на меті надати школам більше автономії та стимулювати їх до кращого управління своїми ресурсами. Однак, наразі складно сказати, чи змогла реформа децентралізації суттєво покращити якість освіти в Україні. Зміни механізму фінансування шкіл не вирішили всіх проблем, і багато шкіл все ще стикаються зі значними проблемами.

Згідно з ініціативою українського уряду принцип середня школа у кожне село замінюють на мережу опорних шкіл та їхніх філій уряд обрав своїм інструментом шкільні округи на практиці.

На практиці опорні школи як вирішення проблеми сільських шкіл

Це виглядає так, початкову школу діти відвідують у своєму селі (до 4 класу) після її закінчення вчать в опорній школі, держава бере на себе зобов'язання надати шкільні автобуси та збудувати дороги якими ці автобуси мають їздити за задумом статус опорної школи отримує найбільша в регіоні обов'язковою для опорної школи є повна матеріально-технічна база, кваліфіковані педагогічні кадри та досвідчений директор

обраний за конкурсом у такій школі має вчитися не менш як 360 учнів не враховуючи тих хто доїжджає із сусідніх населених пунктів створення опорних шкіл дає змогу комплексно подолати низку проблем пов'язаних з особливостями сільської місцевості.

По-перше, підвищення ефективності фінансування освіти та поліпшення інфраструктури. По-друге, забезпечення рівного доступу до якісної освіти. По-третє, поліпшення професійного розвитку вчителів. По-четверте, кращі можливості надавати послуги учням зі спеціальними можливостями або потребами створення умов інклюзивної освіти для людей що потребують додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі. Це обов'язковий компонент створення опорних шкіл.

Міжнародний досвід і дослідження вказують на те що найбільш прийнятний шлях реформи, оптимізація шкільної мережі та збереження малих шкіл лише у віддалених фізично ізольованих громадах, де транспортування учнів і вчителів до школи за прийнятний проміжок часу просто неможливе. Для української освіти було б доцільно перейняти досвід європейських країн у галузі реформування освіти та забезпечення автономії школи Естонія приклад країни, що змогла створити ефективну освітню систему у часи найбільш бурхливих економічних трансформацій, що настали після розпаду Радянського Союзу вчасно зламавши всі засади централізованого управління освітою і побудувавши на їхньому місці ефективні форми горизонтальної та вертикальної підзвітності Естонія зробила фінансову автономію шкіл, не мрією, а реальністю. Естонська влада приділяла у світі значну увагу вливанням коштів на рівні більш заможних на той момент держав ОЕСР.

Утім, виділяти кошти на освіту не єдина запорука успіху пріоритет є створення системи ефективного контролю за використанням освітніх послуг школами та учнями тому з 1993 року відповідальність за надання послуг середньої освіти в Естонії була передана муніципалітетам і школам органи місцевого самоврядування із власних доходів повністю фінансують дошкільну освіту включаючи зарплату вчителів освіта безплатна з учнів не стягується плата за підручники харчування і транспорт саме на місцевий рівень управління виділяється найбільша частина витрат у середньому від 35 до 38% щорічно попри те, що послуги середньої освіти пропонують три типи постачальників держава муніципалітети та приватні особи учні і батьки віддають перевагу саме муніципальним школам, де навчається понад 95%. [3]

Цей метод дозволяє підвищити ефективність використання бюджетних коштів, забезпечити рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхнього місця проживання, поліпшити професійний розвиток вчителів, надати кращі можливості для учнів з особливими потребами, зберегти початкові школи як культурні осередки в сільській місцевості ефективно використовувати ресурси на місцевому рівні. Велика автономія шкіл у фінансовому менеджменті та правлінні персоналом є ключовими чинниками успішної шкільної реформи в Естонії, досвід якої буде варто імплементувати у подальшій перспективі і на теренах України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. ECD. Результати міжнародного дослідження PISA. OESD. URL: <https://ecd.org/publication/pisa-2022-results> (дата звернення: 19.02.2025).
2. Статистичний бюлетень «Загальноосвітні навчальні заклади України». URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_shool_bl.htm (дата звернення: 19.02.2025).
3. Dowbor. Книга Томас Пікетті «Капітал у XXI столітті ». URL: <https://dowbor.org/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf> (дата звернення: 19.02.2025).

Косоловський І. С.

Аспірант,
кафедра міжнародних економічних відносин,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів, Україна

Науковий керівник:

Шевчик Б. М.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-0004-325X

ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЕПОХУ КВАНТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Чим є нація: суспільством чи спільнотою? А чи правомірно протиставляти спільноту і суспільство як різні типи соціальних систем? Чи не можна трактувати суспільство як ринковий спосіб організації спільноти? Якщо нація є спільнотою, то чим є держава? Для суспільства держава є легітимною силою збереження і відновлення узгодженого порядку в межах простору політичного суверенітету для забезпечення умов реалізації приватних інтересів громадян. А для спільноти?

Чим є спільнота? Суспільство мотивоване синергією інтересів, тому ідентичність визначається індивідуальною згодою на дотримання формальних правил під пильним оком держави як силового інституту. Тому суспільство складається з вільних автономних індивідів, які переслідують цілі особистої вигоди в умовах обмежених засобів і альтернативних можливостей, домовляючись про межі терпимості один одного та взаємовиключні сфери впливу, законодавчо закріплені як приватна власність. Суспільство – це ринкова система під охороною «нічного сторожа» чи «футбольного арбітра» держави. Спільнота – це єдність, яка не мотивована інтересами індивідуальної вигоди, а чуттям спільної долі, залученості кожного в буття усіх. Спільнота – це наскрізно споріднена згуртованість ідентичності духа у волі та свідомості у крові. Пояснимо: формою відтворення спільноти є етнокультурна традиція; способом відтворення є ритуальне дійство, яке символічно вводить членів спільноти в ембріональний стан чистоти свідомості Великого Початку, здійснюючи терапевтичний ефект морального очищення та екзистенції турботи присутності частки у цілому, що надає сенс індивідуальному існуванню. Тим спільнота оберігає себе від суїцидальності абсурду та пасивності нігілізму. Проте негентропійна функція відтворення спільноти – статична, і в цьому криється джерело загрози: корпускуляція, консервація, закріплення, нееластичність, а отже вразливість до викликів зовнішнього середовища, котре саме зазнає змін. Гомеостатичні спільноти можуть відповідати на виклики адаптації, але не асиміляції.

Але ж ринок, як форма організації суспільства, – це теж гомеостатична система, вибудована на транзитивно-релевантних потоках зворотної еквівалентності руху вартості: витрати – доходи, товар – гроші, послуга – послуга і т. п. Саме тому мейнстрімівська економічна теорія статичної ефективності не може ні передбачити, ні пояснити, ні тим більше запобігти економічним кризам. Будь-який гомеостаз будь-якої живої системи ентропійно вразливий. А якщо так, то вченим слід звернути увагу не на гомеостаз, а на інший атрибут живих систем – біфуркацію.

Шумпетерівська еволюційна економічна теорія динамічної ефективності базується на біфуркаційному принципі функціонування економіки, так званих «нових комбінаціях»: у свідомості винахідника спонтанно виникає нова ідея іншого застосування засобів виробництва, але процес впровадження інновації попередньо передбачає «творчі деструкції», тобто зміну існуючого гомеостазу усталеного і звичного порядку. П'ятиетапний процес дифузії інновацій синергетично підвищує рівень гомеостазу до нового оптимуму Парето, де норма прибутку конвертується в різновид ренти в міру насиченості ринку із подальшим поступовим процесом посилення інституційної екстрактивності в межах так званої мальтузіанської пастки. Виходом із ситуації стала інституційна інклюзивність – відкрита, толерована соціумом креативна можливість опрідметнення винаходів у засоби виробництва та поведінкові патерни. Таким чином, економічний розвиток – це безперервний потік винаходів та їх впроваджень, де темпоральність синергії залученості економічних ресурсів у нові види виробництва перевищує ентропійні тренди гомеостазу спадних граничних показників.

Якщо нація – це спільнота, а суспільство (як ми вже зазначали) – ринковий спосіб її організації, то як відбувається інтенсивність новітніх впроваджень у спільноті? По-перше, спільноти консервативні; вони самовідтворюються на основі онтологічного першозразка міфологічної дійсності, тобто вони – гомеостатичні і біфуркацію спонтанних змін трактують як катастрофу. По-друге, мотивації відносин у спільноті не передбачають максимізацію індивідуального інтересу ціною завдання шкоди іншим учасникам через конкуренцію. Кожен чин індивідуального вольового досягнення має атрактивний вимір. Якщо міновим принципом у ринковому суспільстві є вибірковість, то у спільноті – тотальність. Укладання контрактних відносин для убезпечення мінових угод зумовлене високим ступенем відчуження та відсутності довіри. Тобто, це відносини чужих людей, а в спільноті всі свої. Навіть якщо спільнотою є нація, то свідомість ідентичності виходить за межі потреб привласнення і споживання, і передбачає наявність особливої риси – атрактивної потреби пропозиції-себе через символічний обмін, таким чином реалізуючи турботу екзистенційної присутності – сенс. Такі відносини виключають принцип зворотної транзитивної еквівалентності, тобто ринкові відносини хоч і поширені, та не імперативні.

Аксіологія спільноти онтологічна: сенси текстів, що згуртовують до волютивно-інтегрального чину, являють собою флуктуації архетипу у сим-

волічній репрезентації спільного метафоричного ландшафту впізнаваних і зрозумілих образів як взірців. У ринкових відносинах такої потреби немає за умови, коли обмінюються товарами як матеріальними речами. Якщо ж товаром виступає текст не інженерно-технологічної новизни зміни природи через машину, а гуманітарний проект зміни стану свідомості, що передбачає подібність іманентних світів культурної ідентичності спільних метафоричних ландшафтів у символічній репрезентації, де і концепт, і медіатор когнітивно визначені в їх аксіологічній значущості, то наративи спільноти стають економічною необхідністю. Це особливо проявляється у наш час, коли цифрова NBIC-техноконвергенція і ШІ призвели не до відмирання етносів, націй і національних держав, а до їх сутнісних модифікацій, що підтверджує приклад російсько-української війни (адже не глобалістичні ліволіберальні космополітичні бюрократи зупиняли російські війська під Бахмутом і Авдіївкою, вибивали їх з Харківщини і Херсонщини: ми ще пам'ятаємо їх безпорадну «глибокостурбованість» та духовну інфантильність всіх цих геїв, феміністок, трансгендерів, мультикультуралістів, нігілістів і пацифістів – того сучасного духовно кастрованого обличчя Заходу, який колись був Християнським і де сила віри опиралася на звитягу меча). Якщо цифрові технології анулюють протяжність часу виробничого процесу, поєднуючи трудовий і міновий акти у миттєвій темпоральності пропозиції, то квантові технології анулюють детермінізм простору, уможливлюючи тотальність присутності делокалізованої персоніфікації. Тобто, виникає парадокс економіки безконечності, а не детермінізму, де із кількісного дефіциту виростає вартість. Але ж безконечність не можна уявити, то як вона може бути реальністю мінових відносин? Цифрова технологія інформаційної мережі забезпечує миттєвість об'явлення тексту, але тотальність присутності забезпечує доступ, причому не йдеться про зовнішні обмеження, а когнітивно-культурну ідентичність, ментальну співмірність образних світів, розуміння містка-медіатора як сенсу і ключа того концепта, який і є інтегральною метою – істиною.

Спільнота не є громадою, бо вона не є добровільним об'єднанням; вона є топосом закинутих у локальний світ душ як і суспільство, трудовий колектив, ринкові актори тощо. Але як і громада, спільнота є духовним організмом, а не механічним агрегатом. Спільнота – це спорідненість, а не вибір; кров, а не інтерес. Тобто, спільнота – це, з одного боку, детермінована одиниця етноландшафтної мозаїки світу, а з іншого – цей детермінізм конвертується в екзистенційну безконечність кожного члена спільноти (оскільки колектив, агрегат, суспільство, ринок, підприємство – це згромадження індивідів, об'єднаних утилітарними інтересами, де інтерес кожного реалізується через інтерес усіх – як дохід окремого робітника «шпилькової мануфактури» А. Сміта залежить від синергії спеціалізованої праці усіх інших робітників цієї мануфактури, – натомість спільнота і громада передбачають інший наратив: потреби усіх реалізуються через творчість кожного). У випадку суспільства, засоби для спільних цілей знаходяться у зовнішньому природному середовищі як

кількісно обмежені ресурси, що застосовуються за принципом альтернативного вибору. У випадку спільноти засоби для інтегральних цілей знаходяться у внутрішньому просторі культури, тому вони потенційно безконечні, бо онтологічний сенс метафізичного концепта у структурі символу є постійно придатним до застосування поза детермінізмом історичного часу. В таких умовах держава, із касти провладних бюрократів-корупціонерів, стає інструментом гарантування забезпечення інституційної інклюзії у потенціальній безконечності інформаційних мереж, і при цьому вона – не хаб, не «нічний сторож», не «футбольний арбітр», не «вежа» зосередження сили, влади і впливу вибіркової «архітектури вибору». Національна держава в нооекономіці набуває нової небаченої в історії іпостасі: вона стає гарантом зв'язків, не виставляючи межі, а будуючи мости; вона прокладає магістралі духа і топос її екзистенції утверджується кожним словом, яке було засіяне на нивах свідомості народу, щоб прорости новим врожаєм жнив духа у волі до безсмертя. Держава майбутнього стає Понтифіком Національного Будтя.

Romanov O. I.

PhD Student at the Department of Labour Law,
«Yaroslav Mudryi National Law University»
ORCID: 0009-0008-6055-8512

EDUCATION AS A FUNDAMENTAL RIGHT: LEGAL CHALLENGES DURING MARTIAL LAW

Education is a fundamental human right enshrined by the Constitution of Ukraine and international treaties. However, during martial law, the realization of this right faces multiple challenges, especially due to recent legislative amendments on mobilization affecting students. On May 18, 2024, amendments to Article 23 of the Law of Ukraine «On Mobilization Training and Mobilization» came into effect [4]. According to these amendments, individuals pursuing vocational (vocational-technical), professional pre-higher, and higher education in full-time or dual forms of study, and obtaining a level of education higher than previously attained in the sequence outlined in Part 2 of Article 10 of the Law of Ukraine «On Education» are exempt from conscription during mobilization.

According to this provision, the levels of education include: preschool education, primary education, basic secondary education, specialized secondary education, first (initial) level of vocational (vocational-technical) education, second (basic) level of vocational (vocational-technical) education, third (higher) level of vocational (vocational-technical) education, professional pre-higher education, initial (short-cycle) higher education, first (bachelor's) level of higher education, second (master's) level of higher education, third (educational-scientific/educational-artistic) level of higher education [3].

Thus, the right to deferment from mobilization applies to individuals enrolled in full-time or dual education, provided they follow the sequence of educational levels. The previously attained level must be confirmed by a diploma.

On May 16, 2024, the Cabinet of Ministers of Ukraine adopted Resolution No. 560, which regulates the conscription process and specifies the documents required to confirm the right to deferment. Under this resolution, to obtain deferment and continue their education, students must submit a certificate generated in the Unified State Electronic Education Database (EDEBO), as specified in Annex 5 to the procedure [5]. According to Article 74 of the Law of Ukraine «On Education», EDEBO is an automated system responsible for collecting, verifying, processing, storing, and protecting information about the education system. EDEBO's primary function is to provide individuals and legal entities with information in the field of education [3].

However, in its letter No. 1/9758 dated June 3, 2024, titled «On the peculiarities of generating a certificate for an education seeker in EDEBO», the Ministry of Education and Science (MES) established an algorithm for verifying the sequence of educational levels that does not comply with

current legislation. In determining the sequence of educational levels in EDEBO, the system considers not only the completed level confirmed by a diploma but also all previous records of education, regardless of whether it was completed and irrespective of the outcome. As a result, individuals who were previously expelled without obtaining a diploma and later re-enrolled in an educational institution receive the status «No, violates» instead of «Yes, does not violate,» thereby depriving them of the right to deferment.

This approach erroneously compares the level currently being pursued with the level previously attempted rather than the level actually attained. Thus, the process of obtaining an educational level, such as a bachelor's degree, is considered inconsistent if a student was previously expelled without obtaining the corresponding degree and diploma and then re-enrolled in a higher education institution to pursue that level. As a result, individuals who have a legal right to deferment may be mobilized, forcing students to interrupt their studies and jeopardizing their right to education.

Thus, the law defines sequential education based on levels attained and confirmed by a diploma, not on incomplete studies, as misinterpreted by the MES. Therefore, if an individual was expelled from an educational institution and did not receive a diploma but later re-enrolled to obtain the previously unfinished level, they should, according to the law, have the right to deferment.

The incorrect interpretation by the MES has led to erroneous conclusions regarding the sequence of educational attainment, ultimately resulting in the inability of eligible individuals to exercise their right to deferment under Ukrainian law. A significant number of students have lost or are at risk of losing their right to deferment, effectively preventing them from continuing their education. This contradicts Article 53 of the Constitution of Ukraine, which guarantees everyone the right to education [1]. Therefore, it is imperative to urgently revise the MES letter and align its provisions with current legislation.

Such cases are particularly problematic for students who re-enrolled in an educational institution after being expelled. For example, if a student enrolled in a bachelor's program in 2021, was expelled in 2023, and re-enrolled in 2024, the certificate would indicate a violation, even though this situation meets the legal criteria for sequential education. Meanwhile, educational institution administrators rely on the MES's advisory letter, which is not a regulatory legal act, has only an explanatory and informational nature, and does not establish legal norms. They interpret this situation as a disruption of educational sequence, believing that to maintain sequence, the student should have been reinstated rather than re-enrolled.

To eliminate these shortcomings, it is necessary to:

1. urgently review and revise the MES clarifications to align them with legal norms;
2. issue a new clarification replacing MES letter No. 1/9758 or amend it to comply with current legislation;
3. strengthen parliamentary oversight of the implementation of education legislation during martial law and engage parliamentary committees, the

Human Rights Commissioner of the Verkhovna Rada, the Education Ombudsman, and other responsible authorities in the discussion;

4. involve civil society organizations and human rights institutions in monitoring compliance with the right to education. Civil society and human rights defenders should actively advocate for the right to education, ensuring its protection even in wartime conditions.

Thus, it is crucial to resolve this legal ambiguity to ensure education remains accessible, even in crisis conditions. Protecting the right to education is the state's responsibility, and its violation can have long-term consequences. Aligning legal mechanisms with constitutional rights is essential for safeguarding students' future.

REFERENCES:

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-VR // Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (accessed: 20.02.2025).
2. Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 03.06.2024 No. 1/9758 "On the peculiarities of generating a certificate for an education seeker in EDEBO." URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-osoblyvosti-formuvannia-v-iedebodovidky-pro-zdobuvacha-osvity> (accessed: 20.02.2025).
3. On Education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII // Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2017. No. 38–39. Art. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed: 20.02.2025).
4. On Mobilization Training and Mobilization: Law of Ukraine dated 21.10.1993 No. 3543-XII // Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1993. No. 44. Art. 416. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (accessed: 20.02.2025).
5. On the Approval of the Procedure for the Conscription of Citizens for Military Service During Mobilization in a Special Period: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 16.05.2024 No. 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-п> (accessed: 20.02.2025).

Гололобов С. М.

к. держ. упр., докторант,
Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-6283-003X

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ: МОДЕЛЬ «ЕТИЧНО-КРЕАТИВНОГО ДІАЛОГУ»

В умовах сучасних глобальних викликів ефективна культурна політика як складова державної стратегії має інтегрувати інноваційні підходи, цифрові технології та креативні індустрії для зміцнення національної ідентичності, розвитку освіти та протидії дезінформаційним загрозам.

Інтегративна модель «етично-креативного діалогу» є частиною державної політики у сфері культури та освіти, спрямованою на інноваційну трансформацію науково-освітнього простору. Вона поєднує етичні принципи культурної дипломатії з практичними інструментами креативних індустрій, використовуючи: 1) цифрові формати презентації наукових і культурних продуктів; 2) інтерактивні освітні платформи для комунікації освітніх та культурних інституцій; 3) нові моделі комерціалізації культурної спадщини через освітні проєкти. Модель ґрунтується на принципах децентралізації, інноваційного управління та стратегічного планування, що сприяє підтримці науково-освітніх ініціатив. Вона враховує не лише традиційні культурні цінності (національну ідентичність, історичну пам'ять, моральні норми), але й сучасні цифрові технології, що стали невід'ємною частиною освітньої політики. Використання штучного інтелекту, Big Data та віртуальної реальності сприяє науковій співпраці, поширенню культурних досягнень та формуванню стратегічних напрямів освітньої політики. Цифрові освітні платформи та аналіз даних є необхідними для підтримки інформаційної політики та протидії дезінформації.

Інтеграція міждисциплінарного підходу в державну політику у сфері культури та освіти дозволяє розробляти ефективні стратегії розвитку науково-освітніх ініціатив. Розглянута модель дає можливість ідентифікувати ключові етичні дилеми, зокрема: 1) співвідношення свободи вираження та збереження культурної автономії в освітній сфері; 2) дилема компромісу між глобалізаційними процесами та підтримкою національної унікальності; 3) етичні виклики, пов'язані з прозорістю інформаційних потоків у наукових дослідженнях і публічному управлінні. Використання цієї моделі в рамках державної політики може стати інструментом для формування громадської думки щодо стратегічних питань освіти та науки. На основі аналізу культурних, наукових та управлінських практик можна розробляти інноваційні механізми, спрямовані на оптимізацію управлінських процесів у галузі освіти та науки. Практичне впро-

вадження даної концепції може включати: 1) створення інтерактивних платформ для взаємодії держави та освітніх інституцій; 2) розробку цифрових систем аналізу даних для моніторингу ефективності освітніх ініціатив; 3) інтеграцію блокчейн-технологій для підвищення прозорості та достовірності державних освітніх програм. Використання штучного інтелекту для аналізу соціальних медіа та освітніх трендів може стати основою для формування стратегій управління державною культурною та освітньою політикою.

У даному дослідженні інтегрується комплекс сучасних наукових підходів, спрямованих на розробку стратегічних механізмів державної політики у сфері культури та освіти. Застосування системного аналізу, контент-аналізу та цифрової обробки даних дозволяє отримати об'єктивні показники впливу креативних індустрій на формування позитивного іміджу України, а також виявити шляхи інтеграції культурної дипломатії в державні освітні та наукові програми [1]. Міждисциплінарний підхід дослідження дозволяє аналізувати синергію між культурною політикою, науковими дослідженнями та інноваційними технологіями, що можуть бути використані для розвитку освітніх ініціатив. Особливу увагу приділено аналізу взаємодії етичних принципів культурної дипломатії (прозорість, взаємна повага, інклюзивність, партнерство, культурна автономія) з інноваційними технологіями, такими як штучний інтелект, обробка великих даних (Big Data) та цифровий маркетинг. Отримані результати сприяють формуванню комплексної державної політики у сфері освіти та культурної дипломатії через інтеграцію інформаційних технологій в освітні програми. Запропонований підхід забезпечує не лише теоретичну новизну, а й практичну значущість у контексті розробки національних стратегій підтримки освіти, фінансової децентралізації та цифровізації управлінських процесів. Практична імплементація дослідження дозволить створити стратегічні документи для підвищення прозорості державних освітніх програм, запровадження блокчейн-технологій у систему освіти та оптимізації процесів прийняття управлінських рішень. Систематизація отриманих результатів відкриває перспективи для подальшої інтеграції сучасних цифрових технологій у процес формування державної політики в освітній сфері, що є необхідним для підтримки наукової сфери України на глобальному рівні.

В умовах обмежених державних та місцевих бюджетних ресурсів особливо важливо розробити механізми сталого фінансування науково-освітніх та культурних ініціатив, які підтримують інноваційний розвиток держави. Ідентифікація та використання небюджетних джерел фінансування дозволять не лише знизити залежність від державних коштів, але й покращити стійкість фінансових потоків для реалізації освітніх і наукових проєктів. Одним із найбільш ефективних механізмів є залучення міжнародних грантових програм, зокрема «Horizon Europe» ЄС, яка підтримує дослідницькі та інноваційні проєкти у галузі освіти, науки та культурної політики. Крім того, важливо задіяти спеціалізовані фонди, що фінансують проєкти з цифрової трансформації в освітній та науковій

сфері, серед яких Європейський інвестиційний банк, приватні інвестиційні фонди та венчурні компанії, орієнтовані на розвиток креативних індустрій. Додатково, механізм публічно-приватного партнерства може стати потужним інструментом співпраці державних освітніх і наукових установ з міжнародними культурними організаціями та неурядовими структурами, що сприятиме фінансовій стабільності освітніх проєктів. Залучення небюджетних джерел фінансування дозволить інтегрувати освітні ініціативи до глобального наукового простору, покращити доступ до міжнародних дослідницьких платформ та впровадити інноваційні методи навчання [2]. Це стане важливим фактором для забезпечення стійкого розвитку освіти, культури та науки в Україні, зниження залежності від державного фінансування та посилення інституційної спроможності національних освітніх і наукових установ.

Інтеграція моделі «етично-креативного діалогу» у державну політику сприятиме оптимізації управлінських процесів та формуванню позитивного іміджу України через поєднання культурних ресурсів і цифрових технологій. Модель дозволяє інтегрувати етичні принципи культурної дипломатії з сучасними методами державного управління, що підвищує стійкість до гібридних загроз. Основні компоненти механізму реалізації: 1) цифрові платформи для взаємодії соціокультурних інституцій та державних органів; 2) Big Data для моніторингу інформаційного простору та оцінки управлінських рішень; 3) партнерство держави, бізнесу та неурядових організацій для стабільного фінансування; 4) гнучкі стратегії управління для оперативного реагування на гібридні виклики. Емпіричні дослідження підтверджують, що впровадження цифрових технологій в державне управління знижує вразливість до кібератак та дезінформаційних кампаній.

Рекомендації включають: 1) навчання керівників та працівників соціокультурних установ і державних органів для ефективного використання цифрових технологій; 2) розвиток партнерства між державними, приватними та неурядовими структурами для стабільного фінансування та протидії інформаційним загрозам; 3) створення цифрових платформ для моніторингу та аналізу ефективності культурної дипломатії в режимі реального часу; 4) залучення небюджетних фінансових джерел (гранти, інвестиції, венчурний капітал) для розвитку інновацій у культурній дипломатії.

Інтегративна модель «етично-креативного діалогу» є ефективним інструментом для посилення адаптивності державного управління та протидії гібридним викликам через інновації та міжсекторні партнерства. Вона синтезує етичні засади культурної дипломатії з практичними механізмами креативних індустрій, сприяючи формуванню позитивного іміджу України. Аналіз емпіричних даних підтверджує, що модель оптимізує публічне управління та покращує взаємодію культурних, інформаційних та державних структур. Залучення небюджетних ресурсів (гранти ЄС, приватні інвестиції, ресурси неурядових організацій) забезпечить стійкість впровадження моделі та підвищить конкурентоспроможність України в глобальному просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Wurst, B. (2020). Globalization and Sustainability of Regions: The Role of Cultural and Creative Industries in Cultural Policies and their Implications for Regional Development – A Case Study of the Czech Republic. SHS Web of Conferences, 74, 04032. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207404032>.
2. Chang, D., & Chang, A. (2024). Analysis of the Influence of Fund Allocation and Sustainable Academic Efficiency Based on a Transformation of Public Goods in Higher Education. Sustainability, 16(5), 2000. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16052000>.

Ліпкан В. А.

д.ю.н., професор,
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-7411-2086

СТРАТЕГІЧНА МЕРИТОКРАТІЯ: РЕЗУЛЬТАТ СИНЕРГІЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Трансформація геостратегічної конфігурації, а також безпекової архітектури супроводжується значною зміною структури міжнародних відносин, передусім в контексті визнання суб'єктності за тими чи іншими державами.

Важливе місце в сучасному цифровому світі посідає освіта, її структура, передусім ідеологія та носії. Адже поки Українська Держава здійснює ствердження своєї державної ідентичності, в світі відбувається докорінна перебудова світової архітектури міжнародних відносин, спроби нівелювання інституційної системи, насадження ідеології технофашизму із подальшим захопленням влади техноолігархами, зменшення рівня впливу академічно освіти на політику та стратегічне управління.

Тож геостратегічна візія сучасного українства має враховувати не лише наші уявлення та мрії про світ, а ґрунтуватися на усвідомленні реального геостратегічного ландшафту: надзвичайну корисливість світу, де цінності замінені на ціну, де центри сили прагнуть встановити тотальний контроль над науково-технологічним, інфраструктурним, інтелектуальним - стратегічним потенціалом держав; де корисні копалини та доступ до них стають ключовою засадою війн: не за цінності, не за права, а саме за природні ресурси.

Тож, маємо усвідомлювати реальність світу не з книжок або соціальних мереж, не через іноземних авторів або експертів, а передусім через формування власного інтелектуального потенціалу держави, молоді, здатної стратегічно мислити, аналізувати, самостійно ставити запитання та формулювати правильні, відповідні національним інтересам, відповіді.

Про синергетику в безпеці та зовнішній політиці, внутрішньому праві я пишу протягом трьох десятиліть. Адже синергетика уможливило досягнути світ через усвідомлення внутрішніх закономірностей функціонування системи. У цьому аспекті доволі сумнівними є вказівки НАЗЯВО про заборону використання і посилання на російські джерела: адже не знаючи методології мислення супротивника, його неможливо побороти. А як науковці, маємо працювати з першоджерелами, а не копіями перекладів.

Для того, щоб потрапити до країн шостого технологічного укладу, потрібно розуміти зміст реалізації інноваційної моделі, її складові та рівень розвитку молоді.

Нині розвиток вітчизняної науки перебуває в критичному стані:

- академічна мобільність трансформується на академічну міграцію;
- викладання в зумі — на суцільну профанацію та стратегічну дебілізацію молоді;
- уведений іспити для вступу в аспірантуру формують умови знищення стратегічного наукового потенціалу;
- вимоги щодо наявності статей в індексованих іноземних виданнях - перетворюється на фарс та приниження вітчизняної ваги наукової спадщини;
- вимоги щодо цитування тих чи інших дослідників - до фіктивного роздмухування індексу цитування;
- ненормоване використання генераторів текстів (в народі: штучний інтелект) - до стратегічного унеможливлення розвитку здатності до самостійного мислення.

Існує розрив між поколіннями: старше покоління науковців намагається всіма способами не допустити нових просунутих науковців до захисту інноваційних проєктів, до посад, на яких уможливиться ширша реалізація молодими вченими наукового потенціалу. Існує певна геронтофілія науки в Україні, якщо подивитись на пантеон академіків в профільних академіях НАН України, то стане зрозуміло: чи можливо взагалі досягти наукових проривів та впровадження інноваційних ідей, коли середній вік академіків 80+.

Синергія передбачає спільну дію, спрямовану на досягнення складного результату.

У сучасному науковому просторі для захисту дисертацій обирається певний напрям досліджень, наукова спеціальність. Особливо раніше, чимало дисертацій не можна було захистити через необхідність їхньої відповідності паспорту спеціальності. Відтак порушено структурно-логічну та детермінаційну систему: адже паспорт спеціальності має відбивати потреби розвитку науки, а не наука має підлаштовуватись під паспорт спеціальності.

Наведу конкретний приклад: в Україні існує така спеціальність як 21.03.03 – геополітика (політичні науки), але жодна спеціалізована вчена рада в нашій державі станом на 27 лютого 2025 року не здійснює захист за цією спеціальністю. Це означає, що Україні не потрібні фахівці у сфері геополітики, не має затребуваності на українських вчених, котрі зможуть розробляти засади геостратегії Української Держави, з урахуванням сучасних реалій геостратегічного ландшафту в українських національних інтересах.

Це також означає, що молоді українські вчені вчитимуться за чужими підручниками, цитуватимуть інших іноземних авторів, а потім знову в практичній царині Українська Держава блукатиме манівцями не свого, а чужого шляху, штучно нав'язаного вибору між євроатлантичною та євразійською цивілізаціями.

Українській Державі потрібна українська геостратегія, написана українськими вченими із державницьким стратегічним мисленням, яка за-

безпечить гарантовані умови для ствердження національної та державної ідентичності та гарантування реалізації пріоритетних стратегічних національних інтересів.

Акцентую на ще одному: сухості та впровадженню стандарту наукового стилю, позбавленого рис публіцистичності. Буду відвертий: чи багато простих громадян відвідують бібліотеки або заходять на сайти НБУВ чи окремих ваківських журналів, щоб почитати наукові публікації, чи більше людей читають блоги на сайтах, публіцистику та аналітику?

Так, звично можна говорити про необхідність дотримання чистоти стилю, але з іншого боку: чи не є це тими забобонами, що перешкоджають популяризації науки особливо гуманітарної? Адже саме завдячуючи інтегральному стилю масштабування наукових результатів значно підсилюється роль наукової детермінанти в стратегічному управлінні, а особа науковця стає публічною, засвідчуючи свій статус оприлюдненням власних наукових результатів у доступній для пересічних громадян формі. Тим самим публіцистика дозволяє формувати справжнє експертне товариство не з тих самозванців, які за допомогою грантів та брендингу створили собі імідж „експерта”, а з насправді розумних, освічених вчених, достойників та гідників, які мають формулювати різноманітні, нехай і дискусійні, але нові, науково обґрунтовані варіанти розвитку нашої держави в умовах перманентної конфліктності та турбулентності міжнародних відносин.

Окрема тема - наявність публікацій за кордоном, особливо в індексованих виданнях. Це таке собі освітнє малоросійство, запрограмований і зашитий комплекс меншовартості: якщо немає публікації за кордоном - то вчений визнається неліквідом, а його дослідження не верифікується як наукове.

Чи це є вірно? Чи це не підпадає під ч. 3 ст. 1111 „Колабораційна діяльність” КК України щодо ствердження стандартів наукової та освітньої діяльності в науці? У провідних країнах світу відсутня вимога: публікацій в українських наукових журналах або в індексованих наукових журналах. Там готують кадри для власної держави, тож власні науковці і власна наукова спільнота вирішує, чи є дана кваліфікаційна робота відповідною вимогам, що їх сформовано профільним міністерством, чи ні.

Тож відповідником якості в Україні слід визнати не наявність закордонних публікацій, а відповідність та корисність даної наукової роботи для розвитку України. Питання вартості публікацій за кордоном, особливо в журналах Scopus, Web of Science - окрема тема, яка унормовує розподіл вчених на касти: ті хто може платити і рухатись по науковій кар'єрі, і ті хто не може платити незважаючи на розум, здібності, талант тощо. Ця вимога є маніпуляцією і науковою дискримінацією з ознакою фінансового благополуччя. Вона має бути кардинально змінена.

Також акцентую ще на одному: практична відсутність наукових шкіл у ВНЗ. Це обумовлено тим, що наразі з викладачем підписується контракт лише на 1 рік, тобто кожного року викладач має доводити своє право працювати в даному закладі. З одного боку це посилює конкуренцію,

мотивує плідно працювати, але з іншого формує умови для узалежнення наукової думки, підспівування ректору, тим політичним силам, які на певному історичному етапі розвитку прийшли до влади. Якщо раніше студенти йшли до університету з метою попасти до наукової школи конкретного професора, то сьогодні, цього професора можуть просто звільнити, не подовживши йому контракт, через, в тому числі, і суб'єктивні несправедливі та особистісні неприязнені стосунки. Тож нині ВНЗ не асоціюється з іменами видатних професорів.

Таким чином контрактна основа з викладачами фактично унеможливорює стверджувати про те, що той чи інший вчений зможе пропрацювати в тому чи тому університеті протягом своєї наукової кар'єри без гарантованих потрясінь та загрози звільнення / не продовження контракту. Це також накладає суттєві зобов'язання і знеструмлює науковців, які вимушені для збереження доходної частини власного родинного бюджету думати не про розвиток науки, а про дотримання умов контракту і догодження керівництву начального закладу / наукової установи.

Ідеологія навчання

Дуже примітна річ - відсутність ідеології навчання. Адже відомо, що відсутність ідеології в державі - це найнебезпечніша з ідеологій. Має бути сформовано синергетична наукова ідеологія, яка ґрунтуватиметься на тому, що викладачі / вчені виховують дослідників як своїх наступників, а не конкурентів. Зникнення інституту менторів призвело до розриву детермінаційного зв'язку між поколіннями, утворивши суттєві прогалини у соціальній взаємодії та комунікації, фрагментування суспільства. Ці чинники значно покращують можливості для керованого впливу зовнішніми акторами зовнішньої та внутрішньої політикою України.

Ліпкан А. В.

Здобувач першого освітнього рівня вищої освіти,
студент економічного факультету
освітньої програми „Міжнародна економіка”,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0004-2214-132X

СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сучасні міжнародні економічні відносини характеризуються постійним ускладненням, впливу чинників не економічного змісту. Це зумовлює звернення уваги як на міжнародних акторів, так і на сучасний зміст міжнародних організацій (далі — МО), діяльність яких може носити протиправний або злочинний характер, що значно впливає на структуру міжнародних економічних відносин.

МО чинять суттєвий вплив на формування міжнародного права, визначають його природу та сутність, перспективи розвитку з урахуванням конкретної країни.

Децентралізація влади, розширення демократичних режимів, ліберальних цінностей, підвищення ролі інститутів громадянського суспільства укорінюють ідею щодо підвищення ролі міжнародних організацій, водночас зменшення ролі держави. Ковід, кліматичні зміни, пандемії — ті проблеми, які ініціюється МО та відповідно потім нав'язується суверенним країнам алгоритм вирішення штучно створених проблем.

Таку тенденцію я не можу підтримати. Адже держава на мою думку, в сучасному глобалізованому світі, є найбільш ефективною політичною та економічною, інформаційною та безпековою, іншою системною організацією громадянського суспільства, яка відповідає інтересам людей, виражає їх спільні інтереси (національні). Вона забезпечує впровадження своїх рішень за допомогою примусу, в тому числі економічного.

Утворення таких міжнародних організацій, як: Всесвітній економічний форум, Всесвітня організація охорони здоров'я стали додатковим поштовхом для більш обережного ставлення до ідеалізації можливостей та відповідності таких організацій національним економічним інтересам окремих країн.

МО належать до похідних суб'єктів міжнародного права, а сучасна проблема аналізу характеру та змісту їхньої діяльності полягає у тому, що окремі дослідники продовжують визнавати суверенітет визначальною ознакою суб'єкта міжнародного права. За такого підходу, визначаючи МО суб'єктом міжнародного права, фактично принижуються роль держави, оскільки визнається функціонування наднаціональних організацій, які наділені наднаціональними функціями. Це формує умови, за яких національне право перетворюється на вторинне, щодо міжнародного. Як ілюструє практика сучасних МЕН (міжнародних економічних

відносин), такий підхід не визнається і щодо нього чиниться спротив, що носить які відкритий, так і прихований характер.

Окремо акцентую увагу на тому, що право укладати міжнародні договори не слід плутати з її правами як юридичної особи, зокрема, щодо економічних відносин (укладати договори та ін.). Тому такі організації як КВІР, Хамас, Хезболла тощо стають злочинними / терористичними не через факт свого існування, а через зібрання істотних доказів і оформлення статусу даної організації у вигляді нормативного акта.

На думку М. А. Баймуратова, неурядові організації не мають права створювати норми міжнародного права, а отже не можуть володіти всіма елементами міжнародної правосуб'єктності, яка ніколи не буде проявлятися в повному обсязі і ніколи не буде рівною з правосуб'єктністю інших загальновизнаних суб'єктів міжнародного права [1].

На сучасному етапі варто відмітити, що діяльність МО не завжди носить правомірний характер. Іноді діяльність таких організацій носить протиправний характер. Значну небезпеку становлять транснаціональні організації, діяльність яких спрямована як на вчинення злочинів, так і на просування політичних цілей на замовлення окремих міжнародних акторів.

Зокрема, у 2023 році було встановлено неспростовні докази щодо злочинного характеру діяльності російської організації „Група Вагнера”. Дана група була причетною до реалізації агресивної політики РФ на шкоду миру, стабільності, суверенітету і територіальній цілісності України. «Група Вагнера» перебуває під повним контролем російської держави і є одним з інструментів неспровокованої збройної агресії РФ проти України та геноциду Українського народу [2].

Виділю ознаки МО, що характеризують протиправний характер її діяльності:

- використання злочинних методів діяльності;
- участь в будь-якій формі у реалізації державної політики країни, яка вчинює міжнародний злочин або злочин міжнародного характеру;
- здійснює заходи будь-якого характеру щодо порушення міжнародного миру та безпеки, стабільності, суверенітету та територіальної цілісності, економічного суверенітету інших країн;
- є підконтрольною державі, на яку накладено міжнародні санкції за вчинення міжнародно-протиправних діянь;
- бере участь у вчиненні будь-яких злочинів міжнародного характеру, включаючи: геноцид, колоніалізм, апартеїд, збройна агресія, анексія, міжнародний тероризм (в тому числі кібертероризм) тощо;
- використовують методи насильства як інструмент досягнення проголошених цілей, що можуть носити невідбірковий характер і становлять загрозу життю і здоров'ю цивільного населення, мають ознаки системного порушення норм міжнародного гуманітарного права;
- проти членів організації запроваджено міжнародні санкції;
- наявні численні випадки неправомірного і необґрунтованого воєнної необхідністю застосування зброї (в тому числі бактеріологічної, хімічної, психотропної, цифрової тощо) проти мирного населення будь-якої країни, акти

жорстокості і жорстокого поводження, такі як: примусове переміщення цивільних осіб, зґвалтування, тортури, захоплення заручників, незаконне позбавлення волі або викрадення людини (насильницьке зникнення), насильницьке утримування викрадення дітей, торгівля людьми та їхніми органами, масові позасудові страти, збройні напади на заклади освіти, охорони здоров'я, культові споруди, кіберхакінг, злам криптобірж та викрадення грошей з криптогаманців, сприяння в нароторгівлі тощо.

- здійснюють дії, спрямовані не дестабілізацію сталого розвитку, порушення прав людини, незаконну діяльність з природними ресурсами, діяльність біолабораторій, повалення конституційного ладу та дестабілізація державності, посягання на державний суверенітет.

Перелічені ознаки характеризують рівень суспільної небезпеки таких МО, що здійснюють протиправну діяльність. Також це демонструє, що більшість із них мають приховане фінансування з боку держав. Тож основним засобом боротьби з такими організаціями є демонтаж фінансового підґрунтя здійснення протиправної діяльності.

На сучасному етапі встановлено тенденцію до ширшого використання міжнародних злочинних організацій у реалізації зовнішньополітичних цілей. Ефективним інструментом запобігання діяльності таких МО є підписання двосторонніх угод у сфері безпеки [3], за допомогою яких уможливорюється збирання неспростовних доказів, що можуть стати підставою для звернень до Міжнародного кримінального суду.

В Україні, актуальними напрямками практичної діяльності із запобігання вчиненню протиправної діяльності окремими МО слід визнати [4]: подолання обмежень суверенного імунітету для стягнення російських державних активів за кордоном; визначення порядку ліквідації та заборони діяльності міжнародних злочинних (терористичних) організацій, конфіскації всього майна та коштів цих організацій, заборона відновлення або створення спадкоємних чи подібних за характером діяльності організацій.

На сучасному етапі протиправна діяльність МО уможливорюється здебільшого за допомогою урядів окремих країн, тому головні напрями запобігання такій діяльності полягають в усуненні причин та умов що сприяють формуванню та функціонуванню даних МО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баймуратов М. А. Міжнародне публічне право. Київ : Істина, 2004.
2. Про визнання російської злочинної організації, відомої під назвою «приватна військова компанія Вагнера» або «Група Вагнера», міжнародною злочинною організацією та засудження діяльності її учасників : Постанова ВРУ від 6 лютого 2023 року № 2903-IX // Відомості Верховної Ради України. 2023, № 101, ст. 426
3. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави. монографія. Одеса : Видавничий дім „Гельветика”, 2024. 830 с.
4. Міжнародні злочинні організації, державні збройні структури та окуповані території. URL: https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2024/03/09/mizhnarodni-zlochynni-organizaciyi-derzhavni-zbrojni-struktury-ta-okupovani-terytoriyi/.

Кравченко Ю. П.

к.е.н., доцент,
Інститут наукових досліджень
з цивільного захисту Національного
університету цивільного захисту України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-3709-7016

Ільченко Д. О.

Аспірант,
Національний університету
цивільного захисту України,
м. Черкаси, Україна

НАУКОВО-ОСВІТНЯ ІНІЦІАТИВА ЩОДО СЕРТИФІКАЦІЇ ВНУТРІШНІХ АУДИТОРІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКОВУ СФЕРУ В УКРАЇНІ

Україна з моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС впроваджує інноваційні інструменти державного управління, зокрема управління державними фінансами. Ключовим інструментом такого управління є внутрішній аудит, завданням якого є встановлення законності, економічності, результативності та ефективності використання бюджетних коштів шляхом оцінки системи внутрішнього контролю, яка має здійснюватися керівництвом для забезпечення відповідності діяльності бюджетної організації діючій нормативно-правовій базі, затвердженим бюджетам та встановленим правилам. Внутрішній аудит в умовах правового режиму воєнного стану є критично важливим для ефективного управління як у сфері оборони та безпеки, так і в державному секторі загалом.

У Міністерстві оборони України створено Департамент внутрішнього аудиту, який безпосередньо підпорядковується Міністру оборони, а його діяльність координується заступником Міністра оборони відповідно до розподілу обов'язків. Враховуючи передову європейську практику зазначений департамент має на меті надавати Міністру оборони об'єктивні і незалежні оцінки та рекомендації щодо: ефективності наявної системи внутрішнього контролю та її шляхів поліпшення завдяки практичній реалізації інноваційних заходів; оптимізації управління фінансовими та матеріальними ресурсами; попередження зловживань, неефективного використання ресурсів, помилок та інших недоліків у роботі Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил та інших організацій, що входять до системи Міноборони. Цей Департамент самостійно визначає сфери внутрішнього аудиту, методи проведення та звітування. Тому професіоналізм внутрішніх аудиторів є надзвичайно важливим, а верифікувати наявність необхідних компетентностей у фахівців, які працюють у підрозділі внутрішнього аудиту можливо завдяки відповідній сертифікації.

В Україні науково-освітня ініціатива щодо сертифікації внутрішніх аудиторів була запроваджена відносно недавно, з прийняттям Кабінетом

Міністрів України постанови від 12 січня 2022 р. № 12 «Про запровадження сертифікації працівників підрозділів внутрішнього аудиту та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001» [1], яка стосується роботи внутрішніх аудиторів у державних органах, в тому числі й у системі Міністерства оборони. Зміни спрямовані на підвищення професіоналізму цих працівників та вдосконалення їхньої діяльності завдяки здобуттю нових навичок, необхідних для успішного виконання посадових обов'язків.

З 1 січня 2023 року працівники внутрішнього аудиту можуть добровільно та безкоштовно пройти сертифікацію. Проте, сертифікації передуює відповідна підготовка у відповідності до Рекомендованої програми для підготовки працівників підрозділів внутрішнього аудиту до сертифікації... від 04.02.2025, структура якої відображена на рис. 1. Програма також містить список нормативно-правових актів і рекомендованої літератури для підготовки до кваліфікаційного іспиту в розрізі окремих тем.

Основні етапи проходження сертифікації представлені на рис. 2.

Рис. 1. Структура оновленої Рекомендованої програми для підготовки працівників підрозділів внутрішнього аудиту до сертифікації

Джерело: складено автором

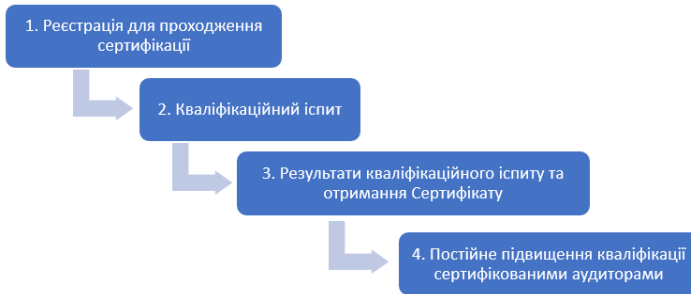

Рис. 2. Основні етапи сертифікації внутрішніх аудиторів в державному секторі України

Джерело: складено автором

1. Працівник відділу внутрішнього аудиту, який бажає отримати сертифікат, повинен подати пакет документів до Міністерства фінансів України до встановленого терміну подання заявок на реєстрацію. Пакет документів має супроводжуватися листом, підписаним керівником державного органу влади, його територіального органу або бюджетної установи, до сфери управління якої належить працівник.

Для допущення до проходження сертифікації, працівник підрозділу внутрішнього аудиту повинен мати досвід роботи не менше двох років у сфері внутрішнього аудиту в органах державної влади або їх територіальних органах, а також у бюджетних установах, які знаходяться під їх управлінням.

2. Міністерство фінансів України організовує кваліфікаційний іспит, який є обов'язковим для успішного проходження сертифікації, а також розробляє та затверджує Графік проведення таких іспитів. Кожне із тестових питань має чотири можливих варіанти відповідей, з яких лише один є правильним. За темами у відсотковому співвідношенні робота складається із: системи державного внутрішнього фінансового контролю - 10 відсотків питань; основ внутрішнього аудиту - 10 %; методики роботи внутрішнього аудиту - 40 %; навичок та техніки внутрішнього аудиту - 20 %; управління державними фінансами та бухгалтерського обліку у державному секторі – 20 %.

3. Члени Сертифікаційної комісії, яка функціонує на базі Міністерства фінансів, перевіряють тестові роботи кандидатів впродовж максимум десяти днів після проведення Кваліфікаційного іспиту. Для успішного складання іспиту потрібно правильно відповісти на 75% питань, тобто набрати 94 бали або більше. Можливі варіанти результатів тестування: склав (означає, що кандидат успішно пройшов сертифікацію); корекційне обстеження (набрано від 88 до 93 балів або 70-74% правильних відповідей та ті, хто має міжнародний сертифікат); не склав (кандидат не отримав сертифікат). У разі успішного проходження іспиту працівник отримує відповідний сертифікат з необмеженим терміном чинності.

4. Сертифіковані внутрішні аудитори зобов'язані щороку підвищувати свою кваліфікацію у сфері внутрішнього аудиту, контролю, бух-

галтерського обліку та аудиту, а також ознайомлюватися з основними напрямками роботи відповідного державного органу шляхом підвищення кваліфікації (за відповідними освітніми програмами); проходження стажування; участі у конференціях, круглих столах, фахових семінарах, майстер-класах, тренінгах, організованих різними установами та міжнародними партнерами. Навчання внутрішніх аудиторів має становити не менше одного кредиту Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та здійснюватися у відповідності до Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад [3].

Таким чином, запровадження науково-освітньої ініціативи щодо сертифікації внутрішніх аудиторів підвищує престижність професії «внутрішнього аудитора» у державному секторі; є свідченням високого професіоналізму працівника підрозділу внутрішнього аудиту з питань управління державними фінансами.

Особливу роль наявність сертифіката внутрішнього аудитора відіграє для працівників Департаменту внутрішнього аудиту Міністерства оборони України, адже, такі фахівці мають бути обізнаними також зі стандартами НАТО, а за окремих умов мати доступ до державної таємниці. Адже, головним завданням в системі управління державними фінансами оборонного відомства є збереження конфіденційності витрат на оборону заради захисту територіальної цілісності держави перед зовнішньою загрозою, створення відповідної оборонної системи тощо. З огляду на це, внутрішньому аудиту доводиться бути мультидисциплінарним фахівцем і визначати чи правомірно було засекречено видатки. Незважаючи на їх конфіденційність, секретні бюджети не повинні виключатися з усіх видів перевірок, і, безумовно, із парламентського контролю.

Крім того, позитивні результати сертифікації можуть бути враховані керівництвом під час розгляду питань щодо просування по службі, встановлення додаткових виплат або застосування інших видів заохочень.

Важливо зазначити, що оскільки сертифікація має рекомендаційний характер, то її непроходження не може бути підставою для дисциплінарного покарання працівника чи застосування інших видів санкцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про запровадження сертифікації працівників підрозділів внутрішнього аудиту та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001: постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/12-2022-%D0%BF#Text>
2. Порядок проведення сертифікації працівників підрозділів внутрішнього аудиту: наказ Міністерства фінансів України від 18 травня 2022 року № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0676-22#Text>
3. Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад: постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text>

Мінчук О. М.

Магістрант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна

ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО СВІТОВОГО БРЕНДУ: ДІЯ

Останні двадцять років в Україні відзначилися стрімким розвитком електронного урядування та впровадженням сучасних цифрових інструментів. Це зумовлено як глобальним технологічним прогресом у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, так і зусиллями органів державної влади, спрямованими на спрощення адміністративних процесів, покращення взаємодії з громадянами та оптимізацію співпраці між держслужбовцями. Ключовою рушійною силою трансформації сучасного суспільства є повсюдне впровадження інформаційних технологій у всі сфери життя та діяльності людини. Стрімке зростання ролі цифрових технологій і діджиталізації змінює характер інформаційного впливу на державу та суспільство.

Спочатку COVID-19, а потім і повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну та запровадження воєнного стану значно вплинули на темпи цифровізації, розвиток електронного урядування та його впровадження в окремих сферах.

«Держава у смартфоні» є одним із пріоритетних напрямків розвитку електронного урядування в Україні. Концепція електронного урядування як одного з напрямів національного розвитку з'явилася ще у 2010 році, коли Кабінет міністрів України затвердив Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, яка визначила основні цілі, напрями та заходи електронного урядування. Концепція «Держава у смартфоні» представляє новий якісний етап розвитку національних цифрових технологій, який дає змогу громадянам швидко та зручно отримувати необхідні документи всього в один клік за допомогою смартфона або ноутбука з особистим електронним підписом [1].

Станом на 2024 рік Україна вже досягла значних успіхів у сфері електронного урядування:

- 30-те місце у світі за E-Government Development Index (EGDI), піднявшись на 16 позицій порівняно з 2022 роком [2];
- 5-те місце у світі за Online Services Index, що оцінює розвиток цифрових державних послуг [3];
- 1-ше місце у світі за E-Participation Index, який вимірює залученість громадян до державних процесів через онлайн-платформи [4].

Наразі Україна посідає 3-тє місце в Європі у рейтингу Open Data Maturity з показником зрілості відкритих даних у 97% [5].

Ці досягнення свідчать про ефективну цифрову трансформацію та зусилля України у впровадженні сучасних технологій для покращення взаємодії між державою та громадянами.

Робота portalу Дія регулюється Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України «Питання Єдиного державного веб-portalу електронних послуг та Єдиного державного portalу адміністративних послуг» від 4 грудня 2019 року № 1137 [6]. Документ формує мету, розкриває основні завдання та окреслює функціональні характеристики, встановлюючи суб'єкти Єдиного державного веб-portalу електронних послуг. Також в Положенні визначається зміст оприлюдненої інформації та порядок її реєстрації, алгоритм ведення Реєстру адміністративних послуг та дається роз'яснення стосовно інших функцій та можливостей Дії.

Portal Дія створений для забезпечення громадянам доступу до цифрових послуг, інформації про адміністративні та інші публічні сервіси, а також для звернень до державних і місцевих органів влади, бізнесу, установ та організацій (відповідно до Закону України «Про звернення громадян») [7]. Крім того, портал надає можливість отримувати дані з державних електронних реєстрів та інших джерел, необхідних для надання електронних послуг, а також здійснювати моніторинг і оцінку їхньої якості.

За словами самих розробників, мета екосистеми Дії – перетворити країну на сервісну державу, в якій буде можливо швидко отримати будь-які публічні послуги онлайн, а для державних службовців якісно та чесно виконувати свою роботу.

Проект Дія спрямований не на оцифрування бюрократії, а на якісно нову зміну логіки та підходів до взаємодії держави та громадян.

Дослідження можливостей цифрового проєкту відбувається в напрямках:

- поліпшення нормативно-законодавчої бази;
- комунікації між державними посадовцями та їх взаємодії з громадянами;
- діджиталізації та спрощення бюрократичної складової надання публічних послуг.

На національному рівні Міністерством цифрової трансформації 5 лютого 2020 року було презентовано застосунок для смартфонів «Держава і я» або Дія. Метою цього застосунку є діджиталізація державних послуг та документів для українців. Зазначимо, що 16 грудня 2019 року обмежений бета-доступ отримали близько 60 тис. громадян України. Станом на грудень 2024 року кількість користувачів застосунку Дія вже сягнула майже 22 мільйонів осіб. У застосунку доступно понад 30 послуг, а на порталі — понад 120.

Екосистема проєктів Дії забезпечує зручний і зрозумілий інтерфейс, що дозволяє користувачам легко завантажувати, заповнювати та надсилати заявки й інші документи через програмне забезпечення онлайн-portalу. Важливою вимогою, яка наразі була реалізована на належному законодавчому рівні, стало впорядкування та відновлення електронних адміністративних послуг із чітким визначенням їхніх характеристик. Ці принципи відповідають найкращим практикам електронного урядування в країнах ЄС.

Станом на лютий 2025 року, застосунок Дія активно використовується в Україні, надаючи громадянам доступ до цифрових документів та державних послуг. Декілька держав виявили зацікавленість у використанні українського досвіду цифрової трансформації. Зокрема, Словаччина, Болгарія та Молдова висловили бажання створити подібні платформи у своїх країнах.

Крім того, Сполучені Штати Америки через агентство USAID підтримують ініціативу розробки аналогічних систем для інших держав, виділивши на це 650 тисяч доларів [8].

Щодо використання цифрових документів з Дії за кордоном, уряд України дозволив їх застосування в країнах, які забезпечують належний захист персональних даних. До таких держав належать Австралія, Азербайджан, Аргентина, Люксембург, Греція, Грузія, Ізраїль, Ірландія, Італія, Канада, Бельгія, Данія, Іспанія, Норвегія та інші.

Таким чином, хоча Дія наразі є унікальним українським проєктом, її успіх надихає інші країни на впровадження подібних цифрових рішень у сфері державних послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Емран Р. Держава у смартфоні // Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. Харків. 2021. С. 21-22.
2. URL : https://ain.ua/2024/09/20/reiting-krayin-za-rivnem-rozvitku-elektronnogo-uriaduvannia/?utm_source=chatgpt.com
3. URL : <https://forbes.ua/news/ukraina-stala-pyatoyu-u-sviti-za-rivnem-rozvitku-tsifrovikh-derzhposlug-20092024-23743>
4. URL : <https://interfax.com.ua/news/telecom/1015169.html>
5. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3938895-ukraina-posila-trete-misce-v-evropi-za-rivnem-vidkritosti-danih.html>
6. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Положення від 04.12.2019 № 1137. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.02.2025).
7. Закон України «Про звернення громадян». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 47, ст.256. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.02.2025).
8. URL : <https://ms.detector.media/trendi/post/31029/2023-01-20-ssha-vydilyayut-650-tysyach-na-rozrobku-dii-dlya-inshykh-krain-pershyy-analog-vzhe-predstavlyu-davosi/>

Пушкар О. А.

к.ю.н., адвокат,

м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0007-4194-1754

ІННОВАЦІЙНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ НА БАЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Стрімке входження України у світовий ринок викликало безліч практичних і теоретичних проблем у різних сферах життя країни, особливо у управлінні національної економікою. Нині підприємства України переживають період глибоких системних перетворень, що з реорганізацією управління. Цей період характеризується трансформацією цілей роботи економічних суб'єктів та умов їх діяльності. У зв'язку з цим, одним із стрижневих елементів нової системи управління підприємствами та організаціями стає управління на базі інформаційних систем.

Системний аналіз загальносвітових тенденцій розвитку теорії та практики управління інноваціями показав необхідність формування технологій інноваційного менеджменту на базі інформаційних технологій. У цих умовах значення нових технологій управління підприємствами з урахуванням інформаційних систем додатково актуалізується.

В рамках нашого дослідження інноваційну діяльність можна трактувати як діяльність, пов'язану з використанням нових (високих) технологій та впровадження інформаційних систем з метою підвищення ефективності управління підприємством. Інформаційні технології, комп'ютеризовані системи, зокрема, інформаційні системи, є базовими системами інноваційної економіки. Вони у своєму розвитку радикально трансформують усі засоби отримання, обробки, передачі та виробництва інформації, радикально технологізують інтелектуальну діяльність.

Приділяючи значну увагу інноваційному менеджменту як функціональній системі публічного управління, багато авторів [1, 2] характеризують його як самостійну галузь економічної науки та професійної діяльності, спрямовану на формування та забезпечення досягнення будь-якої організаційної структури інноваційних цілей шляхом раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових та інформаційних ресурсів. З таких позицій інноваційний менеджмент є одним із численних різновидів функціонального менеджменту, безпосереднім об'єктом якого виступають інноваційні процеси.

Так, управління інноваційною діяльністю стало найважливішою складовою менеджменту на будь-якому підприємстві, орієнтованого на стратегічний успіх у жорстких конкурентних умовах ринкової економіки. У цьому актуальним представляється таке визначення поняття «інновація»: це матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу нову техніку чи технологію, у нові форми організації виробництва, обслуговування, управління тощо.

Реінжиніринг сучасних систем управління на базі інформаційних систем виявив об'єктивну необхідність нового контуру в системі інноваційного управління - визначального систематичного поповнення знань кожного управлінця, їх готовність до злагодженої взаємодії у складі управлінської команди. У цій ситуації для ефективної реалізації ринкових завдань, що стоять перед підприємством, необхідно розробити систему управління інноваційною діяльністю, основа якої – розбиття складного процесу на прості компоненти на основі проектного підходу та вибудовування своєрідного управлінського «Конвеєра». Використовується базовий принцип методу управління проектами: всі завдання подаються у вигляді проектів і цій основі структурується інноваційна діяльність підприємства. Це дає цілу низку ефектів: робота з процесу перетворюється на цілеспрямований рух, різко зростає продуктивність праці, знижується кількість помилок. Задля реалізації такого підходу необхідно розробити ефективну організаційну структуру, систему управління фінансами, сформулювати службу маркетингу, забезпечити документообіг, тобто. детально сформулювати правила роботи підприємства, в основних рисах загальні всім компаній інноваційної спрямованості. Нам здається, що інформаційні системи є панацеєю, але з допомогою можливе істотне підвищення ефективності управління інноваційної діяльністю. Їх використання, як свідчить практика, призводить до оптимізації організаційних процедур, роблячи їх простішими і логічними. Менеджери інноваційної компанії будуть занурені в готове середовище, яке змусить їх працювати за єдиними правилами, забезпечить необхідні прозорість та керованість компанії.

Сьогодні інформація почала розглядатися як ресурс, без якого не можна використовувати сучасні технології та методи управління. У зв'язку з цим інформаційна система управління інноваційною діяльністю постійно видозмінюється, удосконалюється, набуває нової якості. Таким чином, інноваційний розвиток підприємства необхідно так само проектувати, як і будь-яку систему. Тільки у цьому випадку можна розраховувати на успіх. Для реалізації більшості завдань, що стоять перед підприємством, необхідна реорганізація системи управління підприємством на основі нових управлінських інформаційних систем. Очевидно, що це завдання є складним і масштабним, що потребує організаційних, управлінських зусиль і результат безпосередньо залежатиме від рівня інноваційного менеджменту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Залевська І., Удренас Г. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. *Південно-український правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 20–26.
2. Смотрич Д., Браїлко Л. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 77. С. 121–127.

Кухар Т. В.

к. псих. н., доцент,

Пенітенціарна академія України,

м. Чернігів

ORCID: 0000-0002-2352-323X

САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНИХ СТРАТЕГІЙ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Державна влада, як сучасна управлінська структура, покликана забезпечувати раціональне використання професійного потенціалу державних службовців, створюючи умови для їхнього кар'єрного зростання. У цьому контексті стратегічне управління персоналом державних органів має орієнтуватися на розвиток кадрів, кар'єрне планування та стимулювання професійної активності чиновників. Важливим завданням є надання кожному працівнику можливості реалізувати свій професійний потенціал і сприяти його кар'єрному просуванню.

Аналіз наукових джерел свідчить, що наприкінці XX століття сформувалася концепція «організацій, що навчаються». Її ключовою ідеєю є розвиток людських ресурсів через створення сприятливого середовища для професійного та кар'єрного зростання. У сучасних умовах актуалізується проблема індивідуального вибору професійного шляху, адже кар'єрний успіх державного службовця значною мірою залежить від його прагнення до самореалізації, самовдосконалення, лідерства та досягнення матеріального й соціального благополуччя [4, с. 120-121].

Ефективне кар'єрне зростання державного службовця потребує стратегічного підходу, який передбачає оптимальне використання особистих сильних сторін і подолання професійних бар'єрів. Основною метою службовця має бути не лише вертикальне кар'єрне просування, а й професійне самовизначення, що сприяє його самореалізації як соціальної особистості.

Самовизначення є багатовимірним процесом, що охоплює життєві, соціальні та професійні аспекти. У державній службі воно відіграє ключову роль у формуванні кар'єрної стратегії, оскільки визначає напрямок професійного розвитку. В умовах динамічних змін та зростання вимог до держслужбовців здатність чітко формулювати власні цілі та адаптуватися до нових викликів стає критично важливою для успішної кар'єри.

Сучасні виклики державного управління зумовлюють зростання значущості самовизначення у формуванні кар'єрних стратегій державних службовців, оскільки воно відіграє ключову роль у їхньому професійному розвитку [3, с. 362].

Самовизначення можна розглядати як процес усвідомлення особистістю власних цінностей, можливостей та професійних цілей. У державній службі воно означає здатність працівника чітко визначати свої кар'єрні орієнтири, що безпосередньо впливає на його професійне зростання.

Завдяки самовизначенню державний службовець може ідентифікувати необхідні компетенції, визначити напрями саморозвитку та сформулювати ефективну стратегію досягнення професійних цілей.

Самовизначення є ключовим чинником професійного розвитку державних службовців, оскільки дозволяє їм об'єктивно оцінити свої сильні та слабкі сторони. Це, у свою чергу, слугує основою для вибору оптимальної кар'єрної стратегії. Наприклад, усвідомлення власних лідерських якостей може стимулювати службовця до прагнення займати керівні посади, тоді як схильність до аналітичної роботи може спрямувати його кар'єру у сферу стратегічного планування чи політичного аналізу.

Важливим етапом кар'єрного планування є формулювання як короткострокових, так і довгострокових професійних цілей. Самовизначення сприяє чіткому розумінню власних кар'єрних пріоритетів, зокрема, необхідності підвищення кваліфікації, здобуття нової посади чи навіть зміни напрямку професійної діяльності.

У сучасному динамічному середовищі державні службовці постійно стикаються з викликами, які вимагають швидкої адаптації. Самовизначення допомагає їм оперативно реагувати на зміни, коригувати свої кар'єрні стратегії відповідно до нових реалій та вимог.

Чітке усвідомлення цілей та шляхів їхнього досягнення безпосередньо впливає на рівень мотивації службовців. Вони не лише ефективніше виконують свої обов'язки, а й усвідомлюють значущість своєї ролі як у державній організації, так і в суспільстві загалом. [2, с. 43].

Процес самовизначення державного службовця є багатоступеневим і включає чотири основні етапи: самоаналіз, визначення цілей, розробку стратегії та моніторинг із корекцією. [1, с. 51-52].

Самоаналіз є відправною точкою цього процесу, оскільки саме на цьому етапі службовець оцінює свої професійні навички, інтереси, цінності та потенційні можливості для кар'єрного зростання. Глибокий самоаналіз дозволяє визначити найбільш перспективні сфери діяльності та усвідомити, які компетенції потребують розвитку.

Наступний етап – визначення цілей, яке базується на результатах самоаналізу. Для забезпечення ефективності цей процес має відповідати методології SMART, що передбачає постановку конкретних (Specific), вимірюваних (Measurable), досяжних (Achievable), релевантних (Relevant) і визначених у часі (Time-bound) цілей.

Після цього службовець переходить до розробки стратегії, що включає побудову чіткої послідовності дій для досягнення поставлених цілей. До таких дій можуть належати підвищення кваліфікації, участь у тренінгах, здобуття нових сертифікатів, професійний нетворкінг або навіть зміна посади для розширення досвіду.

Завершальним етапом є моніторинг і корекція, що передбачає регулярне оцінювання прогресу, аналіз проміжних результатів і за необхідності – внесення змін до стратегії. Такий підхід забезпечує гнучкість у процесі кар'єрного розвитку та дає можливість ефективно реагувати на зміни у професійному середовищі.

Важливою складовою процесу самовизначення є постійний моніторинг прогресу та корекція кар'єрної стратегії відповідно до змін у професійному середовищі. Оскільки самовизначення є циклічним процесом, воно вимагає регулярного перегляду цілей, оцінки досягнень і коригування підходів для забезпечення їхньої актуальності.

Самовизначення відіграє ключову роль у формуванні кар'єрних стратегій державних службовців, адже сприяє об'єктивному оцінюванню власних можливостей, визначенню чітких професійних орієнтирів і ефективній адаптації до динамічних умов державного управління.

Завдяки усвідомленню власних кар'єрних пріоритетів державні службовці не лише досягають особистих професійних цілей, а й сприяють підвищенню ефективності державної служби загалом. У довгостроковій перспективі самовизначення стає основою для сталого професійного розвитку, що позитивно впливає на якість управлінських процесів та загальну результативність державного сектору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Європейський досвід державного управління / уклад.: О. Ю. Орель, Ю. Д. Полянський; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, А. О. Чемериса та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
2. Князев В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень. Вісник УАДУ. 2000. № 2. С. 41-58
3. Олуйко В. М., Примуш Р. Б. Професійний розвиток особистості службовців у процесі кар'єрного зростання. Університетські наукові записки. 2017. № 61, С. 356-374. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1707.pdf>
4. Рибалка В.В. Психологія професійного самовизначення. Київ: Деміург, 2004. 224 с.

Дука А. П.
д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-7682-4274

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЛОБІЗМУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ

Останніми роками у полі зору науки та практики з'явилися нові для українського суспільства поняття: лобізм та GR (Government Relations), або взаємодія з урядом. Однак, на термінологічному рівні та рівні сприйняття даних явищ залишається багато невизначених та не зовсім зрозумілих для українського громадянина питань, які пов'язані із застосуванням таких нових явищ в українському суспільстві.

Лобізм у державному управлінні є важливим елементом політичних і економічних процесів році був в, через який окремі інтереси намагаються вплинути на прийняття рішень у державних органах. Він є однією з форм взаємодії між владою та представниками різних груп інтересів, що безпосередньо впливає на ефективність управлінських процесів і розподіл ресурсів у країні. Незважаючи на значну увагу до цього феномену, в Україні лобізм залишається недостатньо врегульованим, що ускладнює його ефективне використання в інтересах громадян.

Лобізм можна визначити як діяльність, спрямовану на просування інтересів певних груп або осіб через вплив на державну політику чи прийняття рішень органами влади. Існують різні типи лобізму:

- Економічний лобізм. Зосереджений на впливі бізнес-груп на формування економічної політики, податкового законодавства, регулювання ринків.
- Соціальний лобізм. Присвячений просуванню інтересів соціальних груп, таких як профспілки, неурядові організації, громади.
- Політичний лобізм. Має на меті підтримку або ослаблення політичних ініціатив, зміну політичної ситуації для вигоди певних груп.

В умовах демократії лобізм виконує функцію каналу між державою та громадянським суспільством. Через нього громадяни і різні організації можуть впливати на прийняття законодавчих ініціатив, що, в свою чергу, забезпечує втілення їхніх інтересів. Водночас, лобізм може стати небезпечним, якщо він використовує непрозорі механізми і сприяє тільки вузьким інтересам за рахунок загального блага.

У багатьох країнах лобізм регулюється спеціальними законами, які визначають правила його здійснення, вимоги до лобістів і відносини з державними органами. В Україні на законодавчому рівні лобізм не має чітко прописаних норм, що створює можливість для корупційних схем та недостатньої прозорості у державних процесах.

В Україні лобізм здійснюється переважно через неформальні канали, оскільки лобістська діяльність не є чітко врегульованою на рівні законо-

давства. Незважаючи на прийняття у 2024 році в Україні закону про лобіювання [1], це все ще призводить до розвитку корупційних практик, де лобісти можуть впливати на прийняття рішень за межами правових норм, використовуючи свою близькість до політичних та економічних еліт.

Лобістська діяльність може здійснюватися через:

- Прямий контакт з політиками. Лобісти часто використовують особисті зв'язки з політиками для того, щоб передати свої інтереси.
- Створення громадських організацій. Під виглядом громадських ініціатив лобісти можуть впливати на державну політику.
- Медіа та публічні кампанії. Лобісти використовують медіа для формування громадської думки, що дає їм додатковий вплив на політичні рішення.

Серед основних ризиків неврегульованої лобістської діяльності та проблем лобізму в державному управлінні варто відмітити:

- Корупція. Відсутність чітких механізмів контролю за лобістською діяльністю може призвести до розвитку корупційних схем, де політики отримують вигоду від лобістів за прийняття рішень, які суперечать інтересам суспільства.

- Нерівність у доступі до влади. Якщо тільки потужні бізнес-групи або політичні еліти мають доступ до лобістських каналів, це може призвести до посилення нерівності в суспільстві.

- Зниження довіри до державних інститутів. Неврегульований лобізм може призвести до втрати довіри громадян до політичних та державних інститутів через відчуття, що рішення приймаються не на користь всього суспільства, а лише окремих груп.

В розвинутих країнах, таких як США та країни ЄС, лобізм є законодавчо врегульованим процесом. Це дозволяє знизити рівень корупції та забезпечити прозорість прийняття рішень, зокрема через вимогу публічного розкриття інформації про лобістські зусилля та їхні фінансові потоки.

З огляду на необхідність модернізації публічного управління, Україні слід приділити увагу створенню чіткої та прозорої нормативної бази для регулювання лобістської діяльності. Запровадження та посилення законодавчих вимог до лобізму, які б передбачали:

- обов'язкову реєстрацію лобістів,
- публічні звіти про лобістські кампанії,
- розкриття фінансування таких кампаній, що може допомогти зменшити рівень корупції та збільшити довіру до політичних процесів.

Лобізм у державному управлінні є складним і багатограним явищем, яке, з одного боку, може забезпечити врахування різноманітних інтересів в політичних процесах, а з іншого – бути джерелом корупційних практик та впливу вузьких еліт на державну політику. В Україні необхідно розвивати інститути, які регулюють лобізм, для того, щоб зробити процеси прийняття рішень більш прозорими, ефективними та орієнтованими на загальне благо.

Доволі часто, аспекти лобізму пов'язують з таким поняттям як GR (Government Relations), або взаємодія з урядом. Насамперед, такий зв'язок пов'язують з тим, що обидві практики передбачають взаємодію

між приватними особами, організаціями чи компаніями з державними органами для досягнення своїх інтересів або впливу на політичні та законодавчі процеси. Однак між ними є деякі відмінності в підходах і застосуванні.

Лобізм – це діяльність, спрямована на вплив на прийняття рішень у державних органах через представлення інтересів конкретних груп або осіб. Лобісти намагаються впливати на політичні процеси, законодавчі ініціативи, бюджетні витрати чи регулювання у вигідному для їхніх клієнтів чи організацій напрямку.

Government Relations (GR) – це стратегічна взаємодія з урядовими структурами, мета якої полягає у підтримці позитивного іміджу організації, зміцненні відносин з державними органами та сприянні реалізації власних інтересів, здебільшого на рівні бізнесу або громадянського суспільства. GR займається більш широким колом діяльності, включаючи лобізм, але також включає в себе PR, моніторинг політичних процесів, консультації з урядовими органами, правове консультування тощо.

Характеристика схожості та відмінностей між цими практиками взаємодії в системі державної влади з приватними особами наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Параметри схожості та відмінностей лобізму та GR

Схожості	Відмінності
Обидва процеси спрямовані на досягнення інтересів певних груп, організацій чи бізнесів через взаємодію з урядом	Лобізм в основному орієнтований на вплив на конкретні політичні чи законодавчі рішення, а GR має ширший спектр завдань — від розвитку стратегічних партнерств до вирішення питань з регулюванням, зміцнення репутації організації і підтримки зв'язків з органами влади на всіх рівнях
Як у лобізмі, так і в GR, важливими інструментами є побудова відносин з урядовцями, надання інформації, консультування та вплив на процеси прийняття рішень	Лобізм часто є об'єктом суворого регулювання та вимог, таких як обов'язкова реєстрація лобістів, публікація інформації про фінансування лобістських кампаній тощо. Водночас GR зазвичай є менш формалізованим, особливо в країнах, де немає чітко визначених законів щодо лобізму
Обидва полягають в управлінні ризиками та можливостями, що виникають внаслідок змін у політичному середовищі	Лобісти зазвичай активно взаємодіють з політиками та законодавцями, надаючи їм інформацію або пропонуючи змінити законодавчі ініціативи, тоді як в GR більше уваги надається створенню позитивних відносин з урядовцями, веденню моніторингу політичного клімату та наданню консультацій з питань державного регулювання

Джерело: складено автором

Таким чином, з практичної точки зору, попри схожість між цими практиками, відмінності криються у реалізації самого механізму взаємодії, а саме фокусуванні, законодавчому регулюванні та методах реалізації впливу.

У реальності лобізм є частиною діяльності з GR, оскільки однією з

основних функцій GR є налагодження стосунків з урядом для просування інтересів організації. Лобізм – це більш агресивний метод взаємодії, який зазвичай фокусується на досягненні конкретних результатів у законодавчих чи політичних процесах, у той час як GR зазвичай включає більш широкі та довгострокові стратегії побудови взаємовигідних відносин з урядовими структурами.

Лобізм є важливим інструментом в рамках Government Relations, але не є його єдиною складовою частиною.

Під час реалізації лобістських кампаній організації часто використовують інструменти GR, такі як аналіз політичного середовища, ведення PR-кампаній для формування громадської думки, проведення консультацій з урядовими структурами.

У компанії, яка намагається змінити законодавство, що стосується екологічних стандартів, лобісти можуть безпосередньо впливати на рішення депутатів або урядовців. Водночас команда GR буде активно працювати над розвитком довгострокових відносин з органами влади, що дозволить компанії в подальшому більш ефективно взаємодіяти з урядовцями, аналізувати політичні ризики та можливості, а також формувати громадську думку про компанію як відповідального учасника процесу.

Лобізм та GR є взаємопов'язаними, але різними концепціями, що сприяють просуванню інтересів через взаємодію з урядом. Лобізм є частиною стратегії Government Relations, але фокусується на більш конкретних, частіше агресивних заходах для впливу на законодавчі та політичні рішення. Водночас GR має ширший підхід до побудови довгострокових стратегічних відносин з урядовими структурами, що дозволяє зменшити політичні ризики та сприяти стабільному розвитку організації чи бізнесу в умовах змінного політичного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Pro lobiiuvannia. Zakon Ukrainy 23 liutoho 2024 roku № 3606-IX [On Lobbying: Law of Ukraine No. 3606-IX of February 23, 2024]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> [in Ukrainian]
2. Rosenko, M. I. (2010). Lobizm i yoho rol v diialnosti suchasnykh parlamentiv. shliakhy udoskonalennia rehlamentatsii diialnosti lobistiv v parlamenti Ukrainy [Lobbying and its role in the activities of modern parliaments: Ways to improve the regulation of lobbyists' activities in the Parliament of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok - Public Administration: Improvement and Development*, 11. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=214> [in Ukrainian]
3. Chornopyskyi, V. (2020). Lobizm yak chynnnyk demokratychnykh transformatsii: teoretyko-metodolohichni zasady [Lobbying as a factor of democratic transformations: Theoretical and methodological foundations]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia - Bulletin of the Precarpathian University. Political Science*, 14, 120-125. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/view/5998/6278> [in Ukrainian]
4. Feldman, P. Ya. (2016). Do pytannia pro klasyfikatsiiu lobistskykh tekhnolohii. v Ukraini [On the Issue of the Classification of Lobbying Technologies in Ukraine]. *GR v Ukraini - GR in Ukraine*. <http://www.kuluar.com.ua/2016/03/25/do-pytannya->

pro-klasifikatsiyu-lobistskyh-tehnolohij/<http://www.kuluar.com.ua/2016/03/25/dopytannya-pro-klasifikatsiyu-lobistskyh-tehnolohij/> [in Ukrainian]

5. Smaliana, T. (24 hrudnia 2019). GR – spivpratsia chy lobizm? [GR – cooperation or lobbying?] *Yurydychna hazeta - Legal Newspaper*, 51-52 (705-706). <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/gr--spivpracya-chi-lobizm.html> [in Ukrainian]

Голубєв О. В.

Доктор філософії (економіка),
доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту,
Академії праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0003-3600-1646

ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ КОНФЛІКТІВ

Сьогодні Україну охоплюють численні потрясіння, які впливають на розвиток людського капіталу внаслідок викликів, які виникають в умовах конфліктів. Конфлікти, як правило, створюють значні перешкоди для розвитку індивідів та суспільства в цілому. Вони не лише руйнують економічну та соціальну інфраструктуру, але й мають серйозний вплив на людський потенціал, зокрема на освіту, здоров'я, можливості працевлаштування та соціальну інтеграцію.

Конфлікти можуть бути різних типів, кожен з яких має специфічний вплив на розвиток людського капіталу. Серед найпоширеніших видів конфліктів з огляду на вплив на розвиток людського капіталу в тій чи іншій країні доцільно виділити:

- Військові конфлікти. Це один із найгірших сценаріїв для людського розвитку, оскільки війна призводить до руйнування інфраструктури, знищення освіти та охорони здоров'я, а також до численних втрат серед населення. Військові конфлікти безпосередньо порушують нормальне функціонування соціальних інститутів, створюючи нестабільність на ринку праці, знижуючи рівень освіти та доступ до медичних послуг.

- Етно-національні конфлікти. Такі конфлікти спричиняють не лише насильство, але й соціальну ізоляцію, що позначається на розвитку людського капіталу в довгостроковій перспективі. Етнічні та національні конфлікти часто призводять до дискримінації та обмеження доступу до ресурсів для окремих груп населення, що затримує їхній розвиток і інтеграцію в економічний та соціальний процес.

- Економічні конфлікти. Зокрема, глобальні економічні кризи чи соціальні рухи можуть призвести до порушення стабільності на ринку праці, високого рівня безробіття та зниження доходів. Внаслідок цього багато людей втрачають доступ до освіти та професійного розвитку, що позначається на їхньому здатності адаптуватися до змінюваних економічних умов.

- Кліматичні конфлікти. Останнім часом конфлікти, пов'язані з кліматичними змінами, набувають все більшої актуальності. Природні катастрофи, повені, посухи та зміни клімату впливають на доступ до ресурсів, таких як вода та земля, що призводить до соціальних напружень. Ці зміни можуть викликати міграцію, що суттєво впливає на розвиток людського капіталу в регіонах, які приймають біженців.

Усі види конфліктів мають серйозні наслідки для людського капіталу, зокрема мають прояв наступні наслідки:

1. Зниження рівня освіти та професійної підготовки. В умовах конфліктів освітні системи часто руйнуються або втрачають свою ефективність. Діти не можуть отримати належну освіту, а дорослі стикаються з проблемами перепідготовки через нестабільність на ринку праці. Це призводить до відставання в розвитку важливих професійних навичок та зниження загального рівня грамотності.

2. Погіршення здоров'я та фізичної форми. Війна, природні катастрофи або економічні кризи часто супроводжуються обмеженням доступом до медичних послуг. Зменшення доступу до належної медичної допомоги та санітарії в умовах конфлікту викликає погіршення здоров'я населення, збільшення кількості захворювань та зниження тривалості життя.

3. Міграція та депопуляція. У випадку конфліктів багато людей вимушено покидають свої домівки, що веде до виникнення біженців та внутрішньо переміщених осіб. Міграція значно обмежує доступ до освітніх і медичних ресурсів, а також створює нові соціальні проблеми для якості життя як переселенців, так і приймаючих країн.

4. Психологічні наслідки. Тривалий стрес, переживання втрат, страх і травми, пов'язані з насиллям, значно знижують рівень психологічного благополуччя. Психологічні проблеми не тільки погіршують якість життя, але й перешкоджають розвитку соціальних та професійних навичок, знижуючи продуктивність на роботі та здатність до навчання.

Для України, особливо після початку військового конфлікту з росією в 2014 році та повномасштабного вторгнення в 2022 році, ситуація з людським капіталом зазнала суттєвих змін.

Військовий конфлікт має руйнівний вплив на систему освіти. За даними ЮНЕСКО, понад 2 000 шкіл в Україні були пошкоджені або зруйновані внаслідок обстрілів, а близько 1,5 мільйона дітей стали вимушеними переселенцями [3]. Відсутність доступу до освіти має довгострокові наслідки для розвитку людського капіталу, оскільки велика кількість молоді не може завершити навчання та отримати професійну підготовку.

Війна призвела до суттєвих втрат у системі охорони здоров'я. За даними Міністерства охорони здоров'я України, понад 500 медичних закладів були частково чи повністю зруйновані [4]. Це значно обмежило доступ населення до медичних послуг, що негативно позначилось на фізичному та психічному здоров'ї громадян.

За даними ООН, станом на 2024 рік понад 8 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Це створює додаткове навантаження на приймаючі країни та регіони, одночасно погіршуючи соціальну ситуацію та доступ до основних ресурсів [5].

В умовах війни близько 40% українців повідомляють про пережитий посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) або інші психологічні труднощі [6]. Це створює серйозні соціальні виклики, адже порушення психологічного стану значно знижує здатність людей до продуктивної діяльності.

Незважаючи на серйозні виклики, існують механізми для покращення розвитку людського капіталу в умовах конфліктів:

Мобілізація міжнародної допомоги. Країни, які переживають конфлікти, можуть звертатися до міжнародних організацій для отримання допомоги в реконструкції інфраструктури, відновленні освітніх та медичних систем, а також підтримки економічної стабільності.

Інвестиції в освіту та професійну перепідготовку. Одним із важливих кроків є створення програм для забезпечення доступу до освіти та професійної підготовки, навіть у умовах обмежених ресурсів. Онлайн-освіта, мобільні навчальні платформи та адаптовані курси можуть допомогти зберегти людський капітал і дати можливість для розвитку, навіть у складних умовах. У цьому контексті вагомим значення набуває реалізація державної підтримки через запровадження системи ваучерів на навчання.

Психосоціальна підтримка та реабілітація. Для подолання психологічних наслідків конфліктів необхідно впроваджувати програми психосоціальної підтримки для постраждалих. Це може включати психологічну реабілітацію, соціальну адаптацію та підтримку осіб, які пережили травми.

Отже, конфлікти мають серйозний і багатогранний вплив на розвиток людського капіталу. Вони порушують доступ до освіти, погіршують здоров'я, створюють соціальні та психологічні проблеми. Однак завдяки мобілізації міжнародних ресурсів, інвестиціям у освіту та підтримці соціальної адаптації можливо забезпечити відновлення і навіть розвиток людського капіталу в умовах постконфліктного періоду.

Для України цей процес особливо актуальний через значні втрати та виклики, пов'язані з війною. Тому необхідно посилювати зусилля щодо збереження і розвитку людського капіталу під час і після конфліктів, забезпечуючи доступ до основних послуг та створюючи умови для розвитку громадян на всіх етапах їхнього життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Yasinska T. V. (2022). Rozvytok liudskoho kapitalu yak osnova sotsialno-ekonomichnoho vidnovlennia Ukrainy [Development of human capital as a basis for socio-economic recovery of Ukraine]. Osvitnia analityka Ukrainy - Educational Analytics of Ukraine, 2 (18), 88-98. DOI: 10.32987/2617-8532-2022-2-88-98 [in Ukrainian]
2. World Economic Forum: website (n.d). Retrieved from <https://www.weforum.org>
3. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2024). Ukraine emergency situation. UNHCR. <https://www.unhcr.org/ua/ukraine-emergency>
4. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2023). The impact of the war in Ukraine on education. UNESCO. <https://en.unesco.org/news/impact-war-ukraine-education>
5. Ministry of Health of Ukraine. (2023). The effects of the war on healthcare in Ukraine. Ministry of Health of Ukraine. <https://moz.gov.ua/en/the-effects-of-the-war-on-healthcare-in-ukraine> [in Ukrainian]
6. International Organization for Migration (IOM). (2024). Ukraine Internal Displacement Report. IOM. <https://www.iom.int/ukraine-internal-displacement-report>
7. World Health Organization (WHO). (2024). Mental health and psychosocial support during the war in Ukraine. WHO. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-and-psychosocial-support-in-the-war-in-ukraine>

Горбань Д. А.

Доктор філософії у галузі «Охорона здоров'я»,
Академія праці, соціальних відносин та туризму,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1273-3095

РЕГУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сфера охорони здоров'я охоплює систему медичних закладів, лікарів, фармацевтичну галузь, державні та приватні ініціативи, спрямовані на збереження та покращення здоров'я населення. Її розвиток критично важливий для забезпечення доступності, якості та ефективності медичних послуг, що безпосередньо впливає на рівень життя, тривалість життя та економічний розвиток країни.

Регулювання охорони здоров'я здійснюється на державному та міжнародному рівнях через законодавчі акти, нормативні документи, національні програми та міжнародні стандарти.

Основними суб'єктами, які забезпечують регуляторний вплив доцільно виділити ті інституції, які мають змогу забезпечувати конкретні цілі розвитку в охороні здоров'я. До таких суб'єктів варто віднести:

- Державні органи влади (парламент, уряд, міністерства охорони здоров'я), які здійснюють стратегічне управління розвитком системи охорони здоров'я через законодавчі ініціативи, регуляторні механізми та контроль за їх виконанням. Парламент шляхом ухвалення законів впливає на визначення загальних принципів організації та фінансування медицини, уряд, своєю чергою, розробляє підзаконні акти, нормативно-правові документи та державні програми, а Міністерство охорони здоров'я координує реалізацію політики в сфері медичних послуг, ліцензування закладів та контролю якості медичного обслуговування. Важливою функцією державних органів є забезпечення рівного доступу до медичних послуг, розвиток страхової медицини та регулювання цін на лікарські засоби, що безпосередньо впливає на якість і доступність охорони здоров'я для населення.

- Міжнародні організації (ВООЗ, ЄС, ОЕСР) відіграють важливу роль у формуванні глобальних стандартів охорони здоров'я, розробці стратегій боротьби з пандеміями, фінансуванні медичних реформ та впровадженні міжнародних норм у національні законодавства. ВООЗ забезпечує розробку рекомендацій щодо систем охорони здоров'я, ЄС сприяє гармонізації медичних стандартів у країнах-членах, а ОЕСР аналізує ефективність політик охорони здоров'я та надає рекомендації щодо їх покращення.

- Фінансові та донорські організації (Світовий банк, різноманітні фонди) мають значний вплив на розвиток сфери охорони здоров'я шляхом надання фінансової підтримки, кредитування та грантового фінансування реформ. Світовий банк фінансує проєкти, спрямовані на покращення медичної інфраструктури, модернізацію лікарень, впровадження страхових механізмів та підвищення якості медичних послуг. Глобальний

фонд спеціалізується на боротьбі з інфекційними хворобами, зокрема ВІЛ/СНІДом, туберкульозом і малярією, фінансуючи програми профілактики, лікування та забезпечення доступу до медичних препаратів. Крім того, такі організації впливають на національну політику через рекомендації щодо ефективного використання коштів, стимулювання прозорості у фінансуванні медицини та підтримку стратегічних реформ.

Основні напрями змін у регулюванні охорони здоров'я представлені на рис.1.

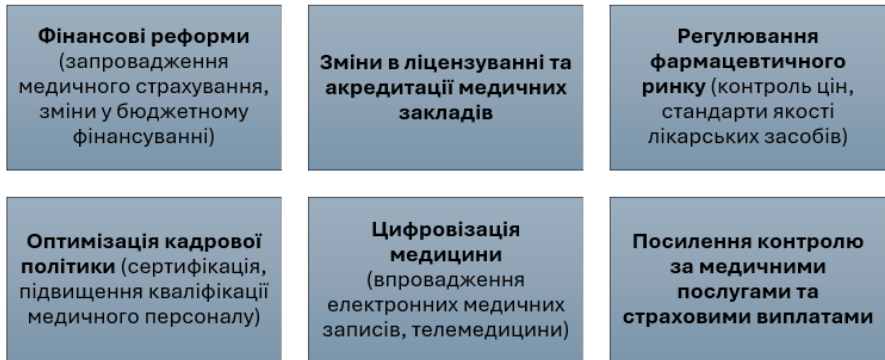

Рис. 1. Види регуляторних змін у сфері охорони здоров'я

Джерело: складено автором

Таким чином, регуляторні зміни спрямовані на модернізацію законодавства, оптимізацію управління системою охорони здоров'я, реформування фінансування та покращення стандартів надання медичної допомоги. Разом з тим, будь який вплив може мати дуальний прояв, оскільки застосування відповідних дій призводять до певних наслідків. Своєю чергою наслідки можуть характеризуватися позитивними змінами, так і призводити до негативних результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика результату можливих наслідків регуляторного впливу

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Підвищення якості та доступності медичних послуг	Адміністративні бар'єри для медичних закладів
Зниження корупційних ризиків	Можливі фінансові обмеження для малозабезпечених верств населення
Оптимізація фінансових потоків	Зростання вартості послуг через регуляторний тиск
Впровадження сучасних технологій у медичну сферу	Опір реформам з боку зацікавлених груп
Підвищення довіри населення до медичних установ	Нерівномірний розподіл медичних ресурсів між регіонами

Джерело: складено автором

З метою запобігання негативним наслідкам регуляторних змін та мінімізації можливих ризиків необхідно передбачити та вжити наступні заходи:

- забезпечити прозорість та обґрунтованість регуляторних ініціатив;
- впроваджувати механізми громадського та експертного обговорення;
- використовувати поетапний підхід до реалізації змін;
- оцінювати ефективність регуляторних ініціатив за допомогою економетричного аналізу;
- враховувати міжнародний досвід і рекомендації ВООЗ.

Отже, регуляторні зміни відіграють ключову роль у формуванні ефективної та доступної системи охорони здоров'я. Їхнє впровадження повинно бути обґрунтованим, поступовим і враховувати як позитивні ефекти, так і потенційні ризики. Важливими факторами успіху є міжсекторальна взаємодія, громадський контроль і використання сучасних аналітичних методів оцінки впливу регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-p#Text>.
2. Ващенко Ю. В. Незалежні регуляторні органи в сфері охорони здоров'я: європейський досвід та перспективи розвитку в Україні. Право і громадянське суспільство. 2014. №1. С.211-220. http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-4-2013/item/download/87_d8c307b0a01f77367bdf4879ed11133d.
3. Мельник А. Трансформаційна модель ринку охорони здоров'я в Україні в умовах сучасних викликів. Вісник економіки. 2022. Вип. 2. С. 111–127. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.111>.
3. Шевченко С., Сидоренко Н. Електронне урядування та ІКТ як інструменти протидії корупції у контексті світового тренду прозорості публічної служби. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. № 5. С. 72-81.
4. Юрченко А. В. Електронне урядування – ефективний механізм запобігання політичній корупції. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. Т. 22. № 4. С. 83-90.
5. Transparency International. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>.

Філіпова Н. В.

д.е.н., професор,
ЗВО «Університет Трансформації Майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-5720-865X

ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Електронна система охорони здоров'я (ЕСОЗ) – дуже важлива складова медичної сфери, вона забезпечує ефективний облік даних пацієнтів, сприяє оптимізації роботи медичних закладів, а також підвищенню якості надання медичних послуг. Проаналізуємо детальніше основні переваги впровадження ЕСОЗ, серед яких: покращення доступності медичних послуг, підвищення ефективності лікування та зменшення адміністративного навантаження.

Розвиток електронних систем охорони здоров'я є ключовим фактором забезпечення якісної медичної допомоги у сучасних умовах цифрової трансформації суспільства. Використання електронних реєстрів, цифрових медичних карток та телемедицини сприяє оптимізації лікувального процесу, більш швидкому та точному проведенню діагностики, покращенню взаємодії лікар-пацієнт. Електронна система охорони здоров'я дозволяє покращити доступ до медичних послуг у віддалених регіонах, підвищити ефективність використання фінансових та кадрових ресурсів в медичній сфері. На рис. 1 представлено основні переваги електронної системи охорони здоров'я.

Рис. 1. Переваги ЕСОЗ

Джерело: складено автором

Електронні медичні системи дозволяють забезпечувати миттєвий доступ до медичних даних пацієнта, що дає можливість лікарям швидко отримувати інформацію про історію хвороб пацієнта, результати аналізів та

призначене лікування. Це особливо важливо для надання екстреної медичної допомоги та роботи з хронічними захворюваннями. Доступність до електронної медичної документації також дозволяє мінімізувати випадки дублювання медичних обстежень і спрощує комунікацію між медичними закладами [1].

Впровадження ЄСОЗ дає можливість зменшити бюрократичні аспекти та підвищити ефективність адміністрування медичних закладів. Автоматизація записів на прийом, електронні направлення, онлайн-консультації суттєво спрощують взаємодію між медичними працівниками та пацієнтами. Також, цифровізація сприяє більш точному обліку медичних послуг та більш ефективному розподілу фінансових ресурсів [2].

Електронна система охорони здоров'я дозволяє уникати помилок при веденні медичної документації, знижуючи ризик неправильного діагностування та призначення лікування. Використання штучного інтелекту та аналітики даних дає можливість автоматично аналізувати медичні дані, виявляти потенційні ризики захворювань, надаючи рекомендації лікарю [3].

Електронні медичні платформи зробили доступним дистанційне консультування лікарів та спростили можливість контролю стану здоров'я пацієнтів, що особливо важливо для мешканців віддалених регіонів, осіб з обмеженою мобільністю. Зменшити навантаження на стаціонарні лікарні та поліклініки дозволяють телемедичні послуги, надаючи можливість пацієнтам отримувати кваліфіковану допомогу на відстані [4].

Сучасна ЄСОЗ використовує передові підходи для забезпечення безпечного зберігання, надійного захисту медичної інформації (шифрування, багатофакторна автентифікація, блокчейн-технології). Крім того, впровадження сучасних стандартів безпеки, таких як загальний регламент про захист даних, дозволяє регулювати використання персональних медичних даних та захищати права пацієнтів [5].

Впровадження електронної системи охорони здоров'я є цифровізацією медичної сфери, що підвищує якість та ефективність лікування, покращує комунікацію пацієнта та лікаря, знижуючи навантаження на допоміжний адміністративний персонал. З урахуванням євроінтеграційних процесів, впровадження ЄСОЗ в Україні є важливим кроком, який дає змогу розширити обмін інформацією між лікарями різних країн, що в свою чергу надаватиме можливість обслуговування пацієнтів в країнах Європи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грищенко О.М. Електронна система охорони здоров'я: перспективи розвитку // Медичні інновації. 2022. №3. С. 45–52.
2. Коваленко Л.В. Інформаційні технології в медицині: переваги та виклики // Український медичний журнал. 2021. №7. С. 18–24.
3. Smith J. Digital Health Transformation and AI Implementation // Journal of Medical Informatics. 2022. Vol. 15. P. 78–85.
4. Василенко П.Г. Телемедицина як інструмент покращення доступу до медичних послуг // Збірник наукових праць НАН України. 2023. №2. С. 95–101.
5. Brown M. Cybersecurity in eHealth: Challenges and Best Practices // International Journal of Health Technology. 2021. Vol. 10. P. 112–119.

Лощихін О. М.

д.ю.н., професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID: 0000-0001-9689-1650

Неборачко М. Е.

студент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID: 0009-0003-9605-6278

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ШКІЛЬНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Однією із сучасних тенденцій глобального простору є трансформація управлінських процесів відповідно до вимог інформаційного суспільства шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). За таких умов набуває актуальності питання провадження механізмів електронного урядування, яке в свою чергу передбачає модернізацію системи державного управління та взаємодію громадян з владою за допомогою сучасних ІКТ. Звідси випливає, що важливою складовою електронного урядування є електронна демократія, головною метою якої є задоволення потреб громадян, досягнення суспільних цінностей шляхом використання переваг інформаційного суспільства, подолання таких негативних явищ як корупція, бюрократизація та формалізація управлінських процесів, надання послуг громадян згідно їх потреб тощо. Саме з цією метою Україна розширює впровадження системи електронного урядування.

Застосування ІКТ в роботі органів державного управління, тобто впровадження електронного урядування, дає змогу:

- 1) зробити їх діяльність більш прозорою, а також допомагає знизити рівень суспільної недовіри;
- 2) децентралізувати та наблизити до громадян послуги, які вони отримують від органів влади;
- 3) сприяти громадському моніторингу для публічного контролю державних витрат та швидшого виявлення й усунення марнотратних проєктів;
- 4) зменшити кількість контактів «віч-на-віч» із державними службовцями, що надає можливість відстежувати хід просування справи. Це значно мірою понижує рівень зловживань зі сторони службовців;
- 5) запускати системи електронних закупівель для унеможливлення корупційних дій чиновників та підрядників.

Узагальнюючи вищезазначену інформацію, можна виокремити такі переваги електронного урядування у питаннях боротьби із корупцією,

як: прозорість, економія часу, економія ресурсів, громадська участь, співпраця і взаємодія, а також рівність доступу та неупередженість [3].

Якщо говорити про результати удосконалення державно-управлінських процесів в Україні шляхом застосування електронного урядування, то на сьогодні спостерігається відчутний прогрес – майже усі органи публічної влади мають веб-сайти, а для відображення загальнодоступної інформації спеціалізовані веб-сайти та портали. Досить поширеними стали портали відкритих даних, портали адміністративних послуг. Поступово запроваджують системи електронного голосування. Найбільш поширеними інструментами електронної демократії, що застосовуються сьогодні в Україні як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, є електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські бюджети). Вдалими прикладами є інформаційно-аналітичні системи: «Відкритий бюджет», «Єдиний веб-портал використання публічних коштів», «Державні закупівлі ProZorro», «Електронне подання звітності «Є-звітність» тощо [2].

Щоб оцінити ефективність електронного урядування у боротьбі з корупцією в нашій державі, пропонуємо звернутися до результатів дослідження міжнародної організації «Transparency International», яка щороку в січні публікує «Індекс сприйняття корупції» (Corruption Perceptions Index) – рейтинг, за яким оцінюється, наскільки держави світу готові протистояти таким зловживанням з боку їхніх же чиновників. Подана динаміка показує невисоку, але все ж таки постійну та позитивну тенденцію у сторону протидії корупції (рис. 1).

Оцінюючи світовий досвід, можна побачити, що прикладом успішного застосування інформаційно-комунікаційного інструментарію у запобіганні корупційним проявам може бути Фінляндія, де корупція в органах публічної влади вже протягом тривалого часу не існує як явище. У Фінляндії уже напрацьовано значний досвід здійснення електронної комунікації з громадянами для надання консультацій і послуг. Останнім же часом розроблено і нові сервіси, що забезпечують безпосередню участь громадян в управлінні публічними справами з використанням ІКТ. Доступ до цих сервісів забезпечується через портал demokratia.fi, що має виразний слоган: «зміни, в яких береш участь». На ньому на цей час представлено п'ять сервісів: otakanta.fi (обговорення); lausuntopalvelu.fi (звернення та запити щодо публічних послуг); kansalaisaloite.fi (ініціативи громадян); kuntalaisaloite.fi (місцеві ініціативи); nuortenideat.fi (ідеї, висловлені молоддю) [4].

Насамкінець слід також наголосити на існуванні антикорупційних стратегій із застосуванням технологій електронного урядування, які можна реалізувати в Україні [2]:

1. Стратегія «запобігання», яка полягає в тому, що технології електронного урядування забезпечують спрощення правил та процедур. Використання ІКТ усуває посередників, знеособлює та стандартизує процес надання послуг, зменшує можливості зловживання повноваженнями та інші можливості для корупційних дій.

2. Стратегія «тиску» полягає в тому, що комп'ютеризовані процедури дають можливість стежити за прийняттям рішень та дій, і тим самим є додатковим стримуючим фактором для корупції.

3. Стратегія «підзвітності» здійснюється через збільшення доступу до інформації і розширення прав та можливостей громадян. Опублікування урядової інформації створює підзвітність шляхом надання доступу до неї громадянам.

4. Стратегія розвитку сприяє розвитку телекомунікаційної інфраструктури, комп'ютерної грамотності та культури управління суспільством», що багато в чому виключає корупцію.

Отже, можна підсумувати, що сучасні ІКТ є важливим інструментом удосконалення управлінських процесів. За допомогою ІКТ можна забезпечити максимально спрощений та повний доступ до інформації, якою володіють органи публічної влади, інші суб'єкти. Особливе значення має інформація, яка становить суспільний інтерес, а саме – відомості про використання публічних коштів, розпорядження державним або комунальним майном, особисті доходи, майно, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. Доступ до публічної інформації є важливою передумовою для запобігання корупції, виявлення та припинення корупційних дій, та стимулювання громадянської активності в антикорупційній сфері. В свою чергу застосування ІКТ в управлінських процесах здатне забезпечити прозорість публічної влади.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дем'янчук В. *Форми і методи ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні. Підприємство, господарство і право.* 2020. № 8. С. 220-226.
2. Семенченко А. І., Дрешпак В. М. *Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: в 15 ч.* Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. Ч. 5: Інструменти електронного урядування та електронної демократії у запобіганні корупції в органах публічної влади. 58 с.
3. Шевченко С., Сидоренко Н. *Електронне урядування та ІКТ як інструменти протидії корупції у контексті світового тренду прозорості публічної служби. Аспекти публічного управління.* 2020. Т. 8. № 5. С. 72-81.
4. Юрченко А. В. *Електронне урядування – ефективний механізм запобігання політичній корупції. Науково-теоретичний альманах «Грані».* 2019. Т. 22. № 4. С. 83-90.
5. Transparency International. *Corruption Perceptions Index.* URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>.

Коваленко С. В.

Ph.D доктор філософії

з Публічного управління та адміністрування,

головний спеціаліст відділу документального забезпечення,

контролем за виконанням документів Чернігівської обласної ради,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0002-1291-7508

ПРОФЕСІЙНІ ЗНАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Професійні знання вважаються важливим чинником при призначенні на посади в органах публічного управління [1, с.22]. Таким є один із висновків дослідження організаційної культури, яке здійснило Національне агентства України з питань державної служби та фахівці ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» за сприяння норвезького Центру з питань доброчесності в оборонному секторі (CIDS).

На думку опитаних публічних службовців, найважливішим чинником, який вплинув на призначення їх на займану посаду, є професійні знання. Респонденти стверджують, що обіймають свої посади, у першу чергу, саме завдяки високим професійним знанням. Цей чинник займає лідируючу позицію у рейтингу, його вважають дуже важливим 74,4% опитаних респондентів. Водночас, відмічається важливість особистих моральних якостей, досвід роботи, сповідування етичних принципів публічної служби. Інші чинники – лояльність до керівництва, особисті зв'язки та політичні зв'язки є значно менш важливими для зайняття поточної посади. Ці чинники назвали дуже важливими відповідно 12,0%, 7,7% та 4,7% опитаних респондентів, як подано на (рис.1).

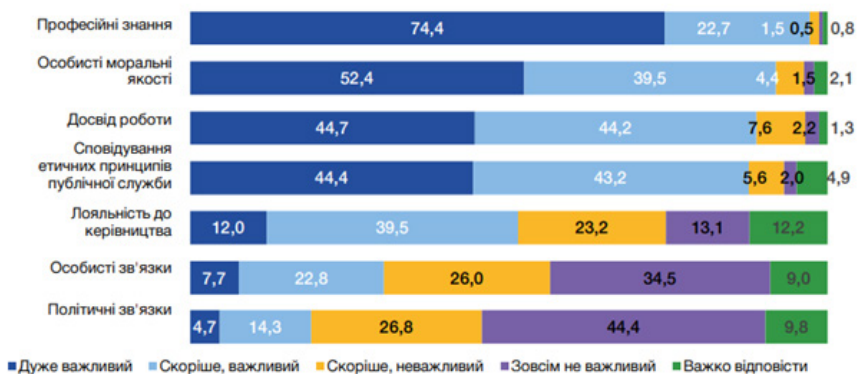

Рис. 1. Чинники, які, на думку публічних службовців, вплинули на призначення на посади

Джерело: [1]

Серед іншого у вищезазначеному дослідженні частка респондентів (10,6%) наголошувала на важливості систематичного навчання публічних службовців з метою підвищення професіоналізму і компетентності. Також відмічається, що цифровізація має значний вплив на сучасну організаційну культуру. Тому не випадково, що чимало пропозицій респондентів стосувалися впровадження сучасних технологій. Насамперед йдеться про впровадження цифрових та інформаційних технологій [1, с.79].

Під цифровізацією публічного управління пропонується розуміти перетворення в управлінській діяльності органів публічної влади, які, базуючись на синергії цифрових технологій, орієнтовані на потреби жителів територіальних громад і спрямовані на трансформацію територіально-економічних систем [2, с.65]. Безумовно, цифрові технології виступають драйвером перетворень в управлінській діяльності органів публічної влади та відкривають нові можливості, у тому числі у професійному навчанні та вдосконаленні організаційної культури публічних службовців.

Портал управління знаннями [3] можна віднести до цифрових технологій, які використовуються для професійного розвитку публічних службовців. Це сучасна освітня платформа, що об'єднує різні аспекти професійного навчання, які стосуються цифровізації, електронного врядування, кібербезпеки, стратегічного планування, європейської інтеграції, антикорупційної діяльності, англійської мови, гендерної політики та інших важливих питань.

Портал управління знаннями об'єднує 164 освітні заклади, серед яких: 107 закладів вищої освіти; 32 заклади післядипломної освіти і 25 міжнародних проєктів та програм технічної допомоги. У січні 2025 року 11 тисяч публічних службовців пройшли навчання у Вищій школі публічного управління та регіональних центрах підвищення кваліфікації [4]. Лідерами у проведенні навчання стали Вінницький, Київський обласний, Чернігівський, Івано-Франківський, Полтавський регіональні центри підвищення кваліфікації, як подано на (рис.2).

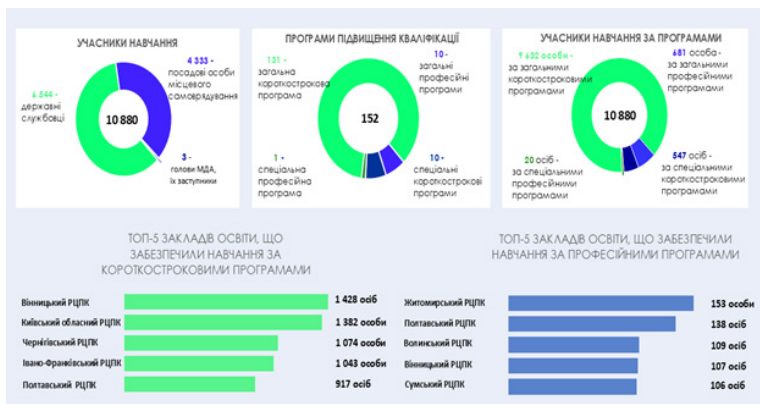

Рис. 2. Заклади освіти, де найбільше публічних службовців пройшли навчання за програми підвищення кваліфікації у січні 2025 року

Джерело: [4]

Чернігівський РЦПК [5], який увійшов до лідерів навчання публічних службовців за короткостроковими програмами, виконує функції регіонального навчального і науково-методичного закладу системи підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, організацій (установ, закладів).

Підвищення кваліфікації – набуття державними службовцями, головами місцевих державних адміністрацій, їх першими заступниками та заступниками, посадовими особами місцевого самоврядування та депутатами місцевих рад нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань [6].

Таким чином, підвищення кваліфікації поряд з такими видами професійного навчання як підготовка, самоосвіта та стажування направлені на поглиблення компетенцій, професійних знань та набуття практичного досвіду для виконання завдань та обов'язків у професійній діяльності та сприяють вдосконаленню організаційної культури публічних службовців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний звіт щодо дослідження організаційної культури «Публічна служба в Україні: Ваша точка зору». URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/UPRAVLINJA%20PERSONALOM/Analitika%20ta%20doslidgenja/analitichniizvitorganizatsiinakultura2023.pdf>
2. Коваленко, С. В. Механізми державного управління цифровою трансформацією територіально-економічних систем : дис. ... д-ра філософії : 281 Публічне управління та адміністрування / С. В. Коваленко. - Чернівці, 2024. - 278 с.
3. Портал управління знаннями. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/>
4. Впродовж січня навчання за програмами підвищення кваліфікації пройшли майже 11 тисяч публічних службовців. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/news/vprodovzh-sichnia-navchannia-za-prohramamy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-proishly-maizhe-11-tysiach-publichnykh-sluzhbovtsiv>
5. Чернігівський РЦПК. URL: <https://sivertaining.org.ua>
6. Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/providers/chernihivskiy-tsppk>

Глухова В. І.

к.е.н., доцент,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
ORCID: 0000-0003-3120-9651

Михайлова А. С.

Студентка,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
ORCID: 0009-0003-3970-3256

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Згідно зі Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності України (WINWIN) до 2030 року, одним із ключових напрямів цифрової трансформації є розвиток спроможностей держави через впровадження технологій у сфері урядування (govtech) [1]. Govtech передбачає цифровізацію документообігу, автоматизацію процесів та використання сучасних технологій (штучного інтелекту, великих даних тощо) для підвищення ефективності, прозорості та доступності державних послуг. Особливе значення ці процеси мають для місцевого самоврядування, адже цифровізація фінансового управління територіальних громад дозволяє не лише оптимізувати бюджетні процеси, а й посилити довіру громадян до управлінських рішень. У цьому контексті важливо дослідити, як саме цифрові технології змінюють систему управління місцевими фінансами, які інструменти впроваджуються та які виклики виникають у процесі цифрової трансформації.

Цифровізація фінансових процесів – зокрема, обліку та звітності, бюджетного планування, використання електронних платіжних систем тощо – спрощує взаємодію між державними установами, громадянами та бізнесом у сфері фінансового управління. Обробка великих даних (Big Data) дозволяє аналізувати бюджетні показники в режимі реального часу, прогнозувати майбутні фінансові потреби громад, швидше та ефективніше розподіляти ресурси. Крім того, цифрові платформи та онлайн-сервіси як, наприклад, платформи для електронного збору податків, можливість подання онлайн-петицій, онлайн-бюджетування, системи відкритих даних підвищують прозорість бюджетного процесу і, відповідно, довіру громадськості до дій місцевих органів. Використання відкритих даних також дозволяє громадянам контролювати витрати місцевої влади та брати активнішу участь у формуванні бюджету.

Але попри значні переваги, цифровізаційні процеси стикаються з низкою викликів, серед яких: недостатній розвиток цифрової інфраструктури, дефіцит фінансування та ризики кібербезпеки. Також кадро-

вий дефіцит та недостатня цифрова грамотність населення ускладнюють ефективне використання новітніх технологій (табл. 1).

Таблиця 1

**Переваги та виклики цифровізації в управлінні
фінансами територіальних громад**

Переваги	Виклики
Підвищення прозорості бюджетних процесів – цифрові платформи дозволяють громадянам відстежувати витрати та доходи громади, зменшують корупційні ризики.	Ризики кібербезпеки – відкритість даних може спричинити загрози з боку хакерських атак, витоку персональних та бюджетних даних.
Оптимізація витрат та автоматизація фінансових процесів – цифрові інструменти дозволяють скорочувати адміністративні витрати та підвищувати ефективність управління бюджетом.	Недостатня цифрова інфраструктура – громади можуть не мати доступу до стабільного інтернету або сучасного обладнання для реалізації автоматизації.
Пришвидження ухвалення фінансових рішень та усунення «людського фактору» – цифрові системи дозволяють швидше аналізувати дані та формувати бюджетні рішення.	Дефіцит фінансування цифровізації – розробка та підтримка цифрових платформ вимагає значних інвестицій.
Контроль за фінансовими потоками та аудит в режимі реального часу – цифрові системи дозволяють миттєво відстежувати витрати та виконання бюджету.	Низький рівень цифрової грамотності персоналу – не всі працівники місцевих фінансових управлінь мають достатні знання для ефективного використання цифрових систем.
Залучення громадян до фінансового управління – онлайн-консультації, електронні петиції та сервіси громадської участі сприяють взаємодії між владою та громадою.	Опір змінам у громадах – не всі місцеві органи самоврядування та громадяни готові до переходу на цифрові технології.

Джерело: складено авторами на основі [2], [3], [4]

Основні виклики цифровізації управління фінансами можна звести до таких ключових проблем: недостатньої цифрової грамотності та нерозвиненої цифрової інфраструктури. Ці проблеми особливо притаманні для громад невеликого розміру, де спостерігається дефіцит високошвидкісного інтернету, нестача кваліфікованих спеціалістів у сфері цифрових технологій, а також обмежені фінансові можливості для реалізації цифрових ініціатив.

З метою подолання цих викликів у 2023 році Міністерство цифрової трансформації України спільно з міжнародною громадською організацією SocialBoost та програмою «U-LEAD з Європою» запровадили п'ятимісячну програму «Громада 4.0», яка спрямована на підтримку громад із населенням до 50 тисяч осіб у реалізації проєктів цифрової трансформації, зокрема на розвиток цифрової інфраструктури та прискорення процесів децентралізації. Грант був наданий на експертну підтримку,

навчання та ресурси для впровадження сучасних цифрових рішень у управлінні фінансами [5].

Реалізація подібних ініціатив та загальних процесів цифрової трансформації управління фінансами в територіальних громадах неможлива без належного фінансування, як внутрішнього, так і зовнішнього, оскільки впровадження цифрових рішень вимагає значних ресурсів. Джерелами такого фінансування можуть бути державний та місцеві бюджети, міжнародні грантові програми, державно-приватне партнерство, а також інвестиції бізнесу. Саме комплексний підхід до фінансування може дозволити ефективно реалізовувати цифрові ініціативи в територіальних громадах та забезпечити їхню сталу роботу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобальна інноваційна візія України. Версія повна (громадські обговорення). Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство освіти і науки України, USAID. URL: <https://winwin.gov.ua/assets/files/Громадські%20обговорення.pdf> (дата звернення: 25.02.2025).
2. Королюк Т. О. Цифрові інструменти забезпечення ефективності управління місцевими фінансами. Економіка відновлення міст : 36. матеріалів Міжнар. урбаніст. форуму, м. Київ, 22–23 берез. 2023 р. С. 298–300. URL: https://fm.kneu.edu.ua/ua/fm_depts/department_of_regional_studies_and_tourism/Conferents17/urbanforum-2023/ (дата звернення: 25.02.2025).
3. Морозов Д. Ю. Цифрові технології у системі публічного управління фінансами. Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». 2024. Т. 28, № 57. С. 246–258. URL: [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28\(57\)-246-258](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28(57)-246-258) (дата звернення: 25.02.2025).
4. Парубець О. Цифрові інструменти управління місцевими фінансовими ресурсами. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. Т. 4, № 36. С. 225–237. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-225-237](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-225-237) (дата звернення: 25.02.2025).
5. Семенишин М. Час диджитальних змін: нова можливість для цифровізації українських громад. U-LEAD. URL: <https://u-lead.org.ua/news/121> (дата звернення: 25.02.2025).

Тулученко Г. Я.

д.т.н., професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-6196-540X

ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ МАТЕМАТИЧНИХ НАУК: ДОСВІД US NSF

У Сполучених Штатах Америки понад 70 років функціонує Національний науковий фонд (National Science Foundation), заснований як федеральна агенція у 1950 році. З моменту заснування основним пріоритетом діяльності фонду є сприяння прогресу науки через підтримку фундаментальних досліджень у коледжах та університетах [1]. Фонд виконує свою місію переважно через надання грантів. Його інвестиції становлять близько 25% федеральної підтримки американських коледжів і університетів на фундаментальні дослідження. Річний бюджет NSF у 2024 році становив 9,06 млрд доларів США. Зокрема, було профінансовано програм з математичних та фізичних наук на суму 1554,21 млн доларів США, програм підтримки STEM-освіти – на суму 1172,00 млн доларів США [1].

На поточний момент часу підтримка досліджень в галузі математичних наук не належить до пріоритетних напрямків роботи NSF. Серед пріоритетних напрямків математична галузь представлена в контексті розвитку STEM-освіти.

З 2000 року NSF публікує щорічні звіти, в яких аналізує проблеми управління, що виникли протягом поточного фінансового року. Ці звіти також містять опис можливих шляхів розв'язання виявлених проблем та визначають пріоритетні напрями роботи на наступний рік.

З 2024 року особливої уваги NSF приділяє STEM-освіті. У звіті [2] наголошується на тому, що Сполучені Штати Америки відчувають дефіцит фахівців у галузі STEM, що негативно впливає на економічну та національну безпеку країни.

На 2025 рік NSF визначив 7 основних викликів, на подолання яких буде спрямована діяльність фонду [3]. Серед них — недостатнє залучення соціально вразливих груп населення до STEM-освіти та обмежений розвиток їхнього науково-технічного потенціалу. З метою вирішення цієї проблеми NSF планує збільшити кількість та фінансування програм, які сприятимуть розширенню доступу до якісної STEM-освіти цих груп населення.

Загалом NSF фінансує програми, що належать до 16 основних галузей, визначених фондом для проведення досліджень. Діяльність фонду щодо підтримки математичних досліджень реалізується директороматом математичних та фізичних наук, до складу якого входить відділення математичних наук.

На момент звернення на сайті [1] були наявні 41 активна пропозиція щодо отримання грантів з математичною тематикою досліджень. В опи-

сах програм окремо відзначається можливість залучення до складу дослідницьких груп аспірантів-стажерів, стажерів бакалаврату та постдокторантів.

Очікувано користується популярністю тематика, яка пов'язана з інтеграцією досліджень в області математики та статистики з такими напрямками, як штучний інтелект, квантові обчислення та кібербезпека.

Відзначимо, що сайт фонду має зручний інтерфейс для пошуку можливостей. Наявна класифікація грантів за категоріями претендентів: для всіх дослідників та викладачів; для дослідників на початку кар'єри; для докторантів; для аспірантів; для студентів; для підприємців та для промисловості.

Користувачі сайту мають змогу обирати серед різних видів фінансової підтримки: стандартний грант, продовжуваний грант, додаткове фінансування, угода про співпрацю, інші види підтримки.

На сторінці кожної програми наявні актуальні відомості про проекти, що вже фінансуються в межах даної програми. Інформація подається у вигляді традиційних списків, а також у вигляді двох інтерактивних карт США з розподілом по штатах: кількості отриманих за програмою грантів та об'ємів фінансової допомоги.

Усі програми на регулярній основі проводять інформаційні вебінари про особливості своєї програми, вимоги до підготовки пропозицій та деталі подання заявок. На сторінках програм наявні відповідні тематичні розділи.

Підтримку наукових досліджень в галузі математичних наук US NSF здійснює також в співпраці з American Mathematical Society (Американське математичне товариство) [4], Mathematical Association of America (Асоціація математики Америки) [5], Society for Industrial and Applied Mathematics [6].

Ця співпраця не обмежується лише фінансуванням традиційних дослідницьких проектів для професійних математиків та аспірантів. Математичні товариства США пропонують широкий спектр освітніх програм для школярів та студентів бакалаврату, спрямованих на популяризацію математики та залучення молоді до наукової діяльності.

Підтримка залучення студентів бакалаврату до наукових досліджень в галузі математичних наук NSF здійснюється найчастіше опосередковано, саме через згадані вище організації [4–6]. Математичними товариствами разом університетами забезпечується наукова та менторська складова дослідницьких програм для стажування студентів-математиків, а NSF надає фінансування цих програм через організації [4–6].

Так, на сайті American Mathematical Society [4] на літо 2025 року діє на момент звернення 78 пропозицій участі в різноманітних проєктах Research Experiences for Undergraduate (REU), що фінансуються NSF. Більшість проєктів передбачають свою реалізацію в період літніх канікул.

Mathematical Association of America (MAA) курує наукову складову проведення The William Lowell Putnam Mathematical Competition – престижного математичного змагання для студентів бакалаврату в Сполучених Штатах та Канаді [5].

Хоча NSF безпосередньо не фінансує Putnam Mathematical Competition, його підтримка MAA допомагає забезпечити ресурси, необхідні для організації та проведення конкурсу. Викладачі, що успішно керують підготовкою своїх студентів до Putnam Mathematical Competition, мають підвищені шанси отримати гранти від NSF на реалізацію освітніх проєктів.

Як вже відзначалося, в NSF визнають існування в США проблеми зі STEM-бакалавратом, зокрема, високий рівень відтоку студентів з таких програм у коледжах та університетах. Для підвищення мотивації та заохочення студентів до навчання за цими спеціальностями фонд надає цільові стипендії.

Наприклад [1], серед програм, віднесених до виду «Угода про співпрацю» наявна програма NSF Scholarships in Science, Technology, Engineering, and Mathematics Program (S-STEM) Scholarship Supplements for Advanced Technological Education (ATE) Recipients, що діє з 2024 р. Ця програма дозволяє здобувачам передової технологічної освіти (ATE) отримувати додаткову стипендію.

Отже, National Science Foundation відіграє провідну роль у підтримці математичних наук у США, забезпечуючи фінансування значної частки фундаментальних досліджень у цій галузі та ініціатив у сфері STEM-освіти.

Ефективна співпраця NSF з провідними математичними товариствами США (AMS, MAA, SIAM) є важливим фактором успіху його програм.

Окремо відзначимо зусилля фонду щодо залучення молоді до наукової діяльності та популяризації математики.

NSF використовує різноманітні інструменти для підтримки досліджень та освіти: гранти, стипендії, конкурси, вебінари тощо.

Фонд активно впроваджує інноваційні підходи, такі як інтеграція математики з іншими науками.

Досвід NSF може бути корисним для України в розробці та вдосконаленні державних програм підтримки математичних наук та STEM-освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Site of National Science Foundation. URL: <https://www.nsf.gov/>
2. National Science Foundation. (2024). Improve Representation in the Scientific Enterprise: Agency Priority Goal | Action Plan | FY 2024 – Quarter 1. URL: https://assets.performance.gov/APG/files/FY2024/Q1/FY2024_Q1_NSF_Progress_Improve_Representation_in_the_Scientific_Enterprise.pdf
3. National Science Foundation, Office of Inspector General. (2024, October 21). Management Challenges for the U.S. National Science Foundation in Fiscal Year 2025: At a Glance. URL: https://oig.nsf.gov/sites/default/files/reports/2024-11/management_challenges_for_nsf_in_fy_2025.pdf
4. Site of American Mathematical Society. URL: <https://www.ams.org/>
5. Site of Mathematical Association of America. URL: <https://maa.org/>
6. Site of Society for Industrial and Applied Mathematics. URL: <https://www.siam.org/>

Макарчук В. В.

Д.ю.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0002-9099-8921

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ СТОСОВНО МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОСВІТИ

Директиви та регламенти ЄС спрямовані на уніфікацію підходів до правового регулювання статусу мігрантів, управління міграційними потоками, протидії нелегальній міграції та забезпечення прав біженців. Інтеграція цих стандартів у правову систему України може позитивно вплинути на підвищення ефективності управління міграційними процесами, особливо в сфері освіти. При цьому досвід країн ЄС переконливо демонструє важливість освітньої інтеграції мігрантів.

Освітні та професійні програми є ключовими елементами публічної політики, адже вони допомагають адаптувати мігрантів до суспільного життя, знижують ризик соціальних конфліктів та сприяють зростанню економічного потенціалу держави. В умовах глобалізації масштаби та різноманітність міграційних потоків невідносно зростають, що створює перед державами завдання запровадження ефективних механізмів управління. Освітні й професійно-орієнтовані програми, спрямовані на вивчення мови, розвиток навичок та ознайомлення з культурними традиціями країни, відіграють центральну роль у підтриманні соціальної стабільності. Водночас такі заходи сприяють зменшенню соціальної ізоляції мігрантів і стимулюють їхній вклад в економічний розвиток і процвітання держав-реципієнтів.

Досвід країн ЄС у цій сфері ґрунтується на високому рівні гармонізації стандартів, які закладені в директивах і регламентах ЄС. Ці нормативно-правові акти забезпечують єдиний підхід до управління міграційними потоками, протидії нелегальній міграції, інтеграції мігрантів та захисту їхніх законних прав. Особливе місце в політиці ЄС займає інтеграція мігрантів у суспільство через освіту.

На відміну від ЄС, система правового регулювання міграційних процесів в Україні перебуває на етапі активного розвитку та реформування. Одним із ключових проблем є потреба гармонізації національного законодавства з нормами ЄС у межах євроінтеграційного курсу нашої держави. Наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні, створює додаткові навантаження на систему управління міграційними потоками. Попри значний прогрес у законодавчому регулюванні, існує низка проблем, пов'язаних із недостатнім запровадженням інтеграційних програм, відсутністю сучасних механізмів моніторингу міграційних потоків і недостатнім рівнем координації між органами, відповідальними за

управління міграцією. У цьому контексті досвід країн ЄС є цінним для України, адже він дозволяє виявити ефективні підходи до управління міграцією, адаптації та інтеграції мігрантів, які можуть бути впроваджені з урахуванням національних особливостей (скажімо, внутрішньо переміщені особи повертаються на окуповані території, при цьому залишаючись у статусі внутрішньо переміщених осіб в Україні, фізично там не перебуваючи [1]). Забезпечення соціальної інтеграції мігрантів через освітні та професійні програми, розроблення цифрових платформ для моніторингу міграційних потоків, розширення співпраці з міжнародними організаціями, такими як IOM [2] та UNHCR [3], мають стати важливими напрямками вдосконалення системи регулювання міграційних процесів в Україні.

В умовах сьогодення набуття громадянства України трудовими мігрантами для відбудови країни здійснюється на основі статті 9 Закону України «Про громадянство України» з урахуванням визначених умов. Трудові мігранти, які перебувають для участі в післявоєнній відбудові, можуть отримати громадянство на підставі кількох ключових критеріїв. Так, безперервне проживання на території України є однією з основних умов. Іноземці мають проживати на законних підставах в Україні упродовж п'яти років. Цей термін може застосовуватися до осіб, які беруть участь у довготривалих проєктах із відновлення інфраструктури та економіки, мають дітей, які відвідують в Україні дошкільні заклади освіти, навчаються в середній школі, у закладах вищої освіти України, або успішно працюють та сплачують податки в Україні [4].

Основним завданням перед мігрантами, поряд із виконанням обов'язків, стане здобуття освіти, що включатиме насамперед опанування української мови, культурне виховання на засадах українських традицій та вивчення багатой історії України. Це сприятиме ефективній соціалізації сумлінних і працьовитих іноземців у рамках українського суспільства, що матиме позитивні наслідки. Незалежно від професійних досягнень, іноземці, які не виявлятимуть бажання або спроможності засвоїти українську мову, культуру і традиції, повинні розглядатися виключно з прагматичного погляду. Протягом трьох років вони мають добровільно залишити країну, а у разі невиконання цього – бути примусово депортованими без можливості отримання візи протягом наступних десяти років.

Отже, гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами стосовно міграційних процесів у сфері освіти є ключовим і стратегічно важливим напрямом державної політики, що реалізується через якісне надання адміністративних послуг, ефективне управління та виконавчі дії. Такі заходи спрямовані на забезпечення сталого розвитку суспільства, зміцнення соціальної стабільності та надійний захист прав і свобод кожного громадянина. Удосконалення цієї системи в Україні із врахуванням найкращих практик ЄС сприятиме не лише ефективнішому регулюванню міграційних процесів, а й підвищенню рівня забезпечення національної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Більшість українців повертаються на окуповані території через безвихідь - суддя КСУ у відставці. UA.TV. 2024. URL: <https://i-ua.tv/news/89090-bilshist-ukraintsv-povertaiutsia-na-okupovani-terytorii-cherez-bezvykhid-suddia-ksu-u-vidstavtsi>
2. MOM В Україні. Міжнародна організація з міграції. 2024. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
3. UNHCR Ukraine website. UNHCR. 2024. URL: <https://www.unhcr.org/ua/en>
4. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III : станом на 24 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

Чижик О. В.

Магістрант,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
м. Київ, Україна

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

В умовах розвитку демократії вибір та участь є базовими цінностями, які забезпечують повноцінне функціонування громадянського суспільства. Державні органи, що здійснюють маркетингові підходи, здатні швидше реагувати на соціальні зміни, адаптуватися до вимог часу та більше гнучко реагувати на очікування громадськості. Це забезпечує рівень довіри до державних інституцій, зміцнює зв'язки між державою та громадянами, сприяє формуванню людиноорієнтованої системи управління, де потреби громадян залишаються пріоритетом для державних установ. Запровадження маркетингових технологій також сприяє розвитку прозорості підприємництва, що є ключовими вимогами демократичного суспільства.

Дослідження маркетингових технологій в публічному управлінні стає дедалі важливим у зв'язку з потребою держави покращувати свої комунікації з громадянами, підвищувати довіру до державних установ і адаптуватися до сучасних вимог демократичного суспільства. Розглянемо ключові принципи та методи дослідження цієї теми, що використовують для вивчення ефективного впровадження маркетингових інструментів у публічному управлінні.

Принципи дослідження маркетингових технологій у публічному управлінні:

- Принцип системного підходу – цей підхід є основоположним принципом, що дозволяє розглядати публічне управління та маркетинг як цілеспрямовані системи, взаємопов'язані з елементами навколишнього середовища. У цьому контексті важливо зазначити, що публічне управління є багатокомпонентною системою, яка включає державні органи, громадські організації та громадянське суспільство. Для ефективного дослідження маркетингових технологій важливо розуміти, як окремі компоненти взаємодіють і які результати досягаються маркетинговим інструментам, таким як сегментація аудиторії чи управління брендом державних послуг.

- Принцип людиноорієнтованості - сучасне публічне управління повинно бути націлене на потреби та інтереси громадян. Принцип людиноорієнтованості полягає в тому, що в основі всіх маркетингових і управлінських рішень мають лежати інтереси громадян як кінцевих «споживачів» державних послуг. Дослідження, що реалізують цей принцип, фокусуються на вивченні потреб різних груп населення, а також на оцінці того, як маркетингові заходи сприяють їх задоволенню.

- Принцип адаптованості - маркетингові дослідження в публічному управлінні не мають потреби у швидкому застосуванні до змін. Принцип

адаптивності особливо важливий для досліджень, що стосуються соціальних і політичних змін, які відбуваються у суспільстві. Публічні установи повинні швидко реагувати на зміни в поведінці та очікуванні громадян, а також у зовнішньому середовищі (політична ситуація, економічні фактори тощо). Дослідження, які базуються на цьому принципі, допомагають налагодити оптимальні стратегії адаптації маркетингових інструментів у публічному управлінні.

- Принцип комплексності - комплексність досліджень у цій сфері дозволяє поєднувати різні маркетингові інструменти та оцінювати їхній сумнівний вплив на ефективність державного управління. Наприклад, маркетингові технології в публічному управлінні можуть охоплювати аналіз суспільної думки, оцінку задоволеності громадян, розробку комунікаційних стратегій, соціальні кампанії. Дослідження мають усі ці аспекти для отримання повного розуміння результатів маркетингової діяльності [1].

Методи дослідження маркетингових технологій у публічному управлінні відіграють важливу роль у вивченні ефективності комунікацій між державою та громадянами, а також у розробці стратегій, які забезпечують позитивний зворотний зв'язок від населення. Із основних методів є соціологічні дослідження, зокрема опитування, завдяки якому можна зібрати дані про ставлення громадян до державних послуг, рівень довіри до установ, а також про очікування населення щодо державних ініціатив. Опитування, анкетування та інтерв'ю надає корисну інформацію для оцінки ефективності комунікаційних заходів та розробки рекомендацій для покращення взаємодії з громадянами. Крім того, соціологічні методи допомагають сформувати сегментацію аудиторії, яка є прибутком для створення цільових і ефективних маркетингових мереж, адаптованих до певних груп населення, наприклад, молоді, пенсіонерів або активних користувачів соціальної мережі.

Фокус-групи є ще одним методом, який надає більш детальну інформацію про те, як громадяни сприймають різні аспекти державної діяльності. Учасники фокус-груп мають можливість висловлювати свої думки та обговорювати ідеї, що допомагає зрозуміти реакцію населення на нові послуги чи політичні ініціативи. Цей метод також є корисним для тестування маркетингових концепцій перед їх широким впровадженням.

Іншим методом є контент-аналіз, який дозволяє оцінити сприйняття державних комунікаційних кампаній, а також дослідити інформаційне наповнення державних повідомлень у засобах масової інформації та соціальних мережах. Завдяки контент-аналізу можна визначити, які ключові повідомлення та характеристики передаються через державну комунікацію, а також оцінити їхню ефективність з точки зору впливу на громадську думку.

SWOT-аналіз також є інструментом для оцінки застосування маркетингових технологій у державному управлінні. Цей метод дозволяє виявити сильні й слабкі сторони організації, можливості та загрози, пов'язані з використанням маркетингових технологій. Завдяки цьому аналізу державні установи можуть оцінити свою готовність до впровадження маркетингових методів, забезпечення ресурсами та зрозуміти зовнішні фактори, які можуть вплинути на успіх маркетингових заходів.

Серед інших методів дослідження варто згадати аналіз через соціальні мережі, який дозволяє розвивати реакцію громадян на повідомлення від державних установ. З використанням соціального аналізу можна досліджувати активність громадян, оцінювати коментарі та визначати теми, які турбують населення. Таким чином, аналіз соціальних мереж стає інструментом для збору зворотного зв'язку, який є цінним для корекції державного зв'язку. Також використовується метод порівняльного аналізу. Він дозволяє застосовувати досвід інших країн у застосуванні маркетингових технологій у державному управлінні, успішні практики, які можуть бути адаптовані та впроваджені на національному рівні, а також виявити слабкі сторони та застосування, які заходи можуть бути корисними для підвищення ефективності [2, с. 102 – 105].

Експериментальний метод є ще одним потужним інструментом, який дозволяє тестувати нові маркетингові заходи в рамках пілотних проєктів перед їх масовим впровадженням. Наприклад, державні органи можуть реалізувати тестові рекламні кампанії для нових ініціатив, щоб оцінити реакцію громадян і внести необхідні корективи перед широкомасштабним запуском. Такий підхід допомагає уникнути помилок і підвищити ефективність заходів, спираючись на дані, зібрані під час експерименту.

Загалом, методи дослідження маркетингових технологій у публічному управлінні дозволяють державним установам краще розуміти потреби громадян, оптимізувати комунікаційні стратегії та створювати сприятливі умови для позитивного зворотного зв'язку.

Вивчення принципів і методів маркетингових технологій у сфері державного управління є надзвичайно важливим для підвищення ефективності надання державних послуг. Дослідження сприяють глибшому розумінню потреб громадян, розвитку шляхів покращення комунікації між державою та суспільством, а також пошуку нових підходів для встановлення довірчих відносин. Успішна реалізація маркетингових стратегій дозволяє державним органам забезпечити відкритість, прозорість і доступність, що є основою для формування соціально відповідального та демократичного суспільства [3, с. 181 – 184].

Отже, дослідження маркетингових технологій у публічному управлінні ґрунтується на принципах системності, орієнтації на людину, адаптивності та комплексності. Поєднання методів соціологічного аналізу, SWOT-аналізу, контент-аналізу та інших інструментів дозволяє розробляти ефективні маркетингові стратегії для досягнення оптимальних результатів у сфері державного управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальна теорія держави і права : підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків, 2011. 584 с.
2. Чаусовська С. І. Поняття публічних послуг та їх класифікація. Держава та регіони. Серія: Державне управління Львів, 2017. С. 102–105.
3. Шатун В. Т., Зосімова І. О. Маркетинг в публічному управлінні : сутність, специфіка, класифікація. Наукові праці Чорноморського державного ун-ту ім. П. Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія : Державне управління. Київ, 2016. С. 181–184.

Дронь Т. О.

Науковий співробітник сектору шкільної освіти
відділу освітньої статистики і аналітики,
Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1374-5610

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У тезах розглянуто актуальність впливу державної політики у сфері запровадження освітніх інновацій у дошкільній освіті. Також підкреслено необхідність оновлення законодавчої бази дошкільної освіти у 2025 році, зокрема визначено прийняття нового Закону про дошкільну освіту та відповідних підзаконних нормативних актів як основний чинник запровадження новітніх освітніх ініціатив в дошкільній [1, с.1].

Сучасні суспільні трансформації, глобалізаційні процеси та динамічний розвиток науки й технологій зумовлюють необхідність модернізації системи дошкільної освіти. Запровадження освітніх інновацій є важливим чинником підвищення якості освітніх послуг, створення сприятливих умов для всебічного розвитку дітей та забезпечення їхньої готовності до подальшого навчання.

Державна політика відіграє ключову роль у процесі реалізації освітніх інновацій у дошкільній освіті, оскільки саме вона визначає стратегічні пріоритети, нормативно-правові механізми та інституційні умови для впровадження новітніх підходів. Прийняття нового Закону України «Про дошкільну освіту» та супутніх нормативно-правових актів (НПА) створює передумови для якісних змін у відповідній сфері, проте ефективність їх реалізації значною мірою залежить від державного регулювання, фінансового забезпечення, професійної підготовки педагогічних кадрів та активної взаємодії всіх стейкхолдерів.

Дослідження державної політики у сфері впровадження освітніх інновацій у дошкільній освіті є актуальним у контексті необхідності розробки ефективних управлінських рішень, оптимізації механізмів фінансування та створення сприятливих умов для інноваційної діяльності педагогічних працівників. Вивчення цієї теми дозволить визначити основні виклики, можливості та перспективи державного впливу на розвиток дошкільної освіти в Україні.

Дошкільна освіта є важливою складовою національної системи освіти, яка закладає основу для подальшого розвитку особистості. Проте сучасні виклики, зокрема демографічні зміни, урбанізація, цифровізація освітнього середовища, а також необхідність забезпечення інклюзивності, зумовлюють потребу у перегляді нормативно-правової бази. Чинне законодавство не повною мірою відповідає новітнім вимогам суспільства та освітнім стандартам, що обумовлює необхідність його оновлення [2, с.25].

На нашу думку, ключовими аспектами оновлення законодавства є:

1. Гармонізація з міжнародними стандартами. Новий закон має відповісти міжнародним зобов'язанням України у сфері освіти, враховувати рекомендації ЮНЕСКО, ЄС та інших міжнародних організацій.
2. Забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти. Потребує вдосконалення механізм фінансування та розширення мережі закладів дошкільної освіти, включаючи підтримку приватних ініціатив.
3. Цифровізація та інноваційні методики. Важливим напрямом є розширення використання цифрових технологій у дошкільній освіті, що потребує розробки відповідних стандартів та рекомендацій.
4. Інклюзія та адаптація для дітей з особливими освітніми потребами. Нове законодавство має передбачати ефективні механізми підтримки та адаптації освітнього процесу для всіх категорій дітей.
5. Підвищення соціального статусу педагогічних працівників. Запровадження нових стандартів професійного розвитку та вдосконалення умов праці вихователів сприятиме підвищенню якості дошкільної освіти.

Новий Закон України про дошкільну освіту, прийнятий 6 червня 2024 року, набув чинності 7 липня 2024 року. Цей нормативно-правовий акт спрямований на удосконалення системи дошкільної освіти, підвищення якості освітніх послуг та створення оптимальних умов для всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Закон уже набрав чинності, однак його положення набудуть юридичної сили у липні 2025 року, що забезпечує необхідний перехідний період для адаптації освітньої системи до нових регуляторних вимог.

Кабінет Міністрів України має забезпечити ухвалення всіх необхідних нормативно правових актів протягом року з моменту набрання чинності Законом, а органи місцевого самоврядування мають привести свої нормативні документи у відповідність протягом шести місяців.

Процес розробки якісних НПА є тривалим, оскільки передбачає аналіз регуляторного впливу, громадське обговорення (тривалістю від одного до трьох місяців), а також погодження з іншими державними органами. Для ефективної імплементації Закону необхідна консолідована співпраця всіх стейкхолдерів: працівників дошкільної освіти, батьків, управлінців та громадськості.

Успішна імплементація нового Закону про дошкільну освіту залежить від оперативного ухвалення необхідних нормативних актів, широкого залучення зацікавлених сторін та врахування актуальних викликів у сфері дошкільної освіти.

Отже, прийняття нового Закону про дошкільну освіту у 2025 році та відповідних підзаконних актів є важливим кроком для створення сучасної та ефективної системи дошкільної освіти в Україні. Законодавче оновлення дозволить забезпечити якісну освіту для всіх дітей, підвищити професійний рівень педагогічних кадрів та адаптувати освітню систему дошкільної освіти до сучасних викликів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про дошкільну освіту : закон України від 01.01.2025 р. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>.
2. The Condition of Education 2018. NCES 2018-144 / J. McFarland et al. National Center for Education Statistics. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED583502>.

Коваль В. В.

Здобувачка першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти
Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

Кононенко Я. В.

науковий керівник: к.е.н., доцент,
Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-9708-7215

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ

Регіональний розвиток є важливим аспектом економічної та соціальної політики кожної держави. Його мета – створення умов для розвитку регіонів, забезпечення справедливого розподілу ресурсів, покращення якості життя населення та створення сприятливого інвестиційного клімату. Ефективне управління регіональним розвитком потребує врахування економічних, соціальних та екологічних факторів, які визначають перспективи сталого розвитку територій [3].

На практиці існують різні підходи до управління регіональним розвитком, зокрема централізований, децентралізований та змішаний. Успішні моделі розвитку впроваджуються в країнах ЄС, де активно використовуються стратегії розумної спеціалізації, інтегровані територіальні інвестиції та програми зменшення регіональних дисбалансів. Україна також прагне застосовувати сучасні інструменти управління регіональним розвитком, орієнтуючись на європейські стандарти [1].

Сучасні умови розвитку регіонів характеризуються низкою викликів, серед яких: нерівномірність економічного розвитку, демографічні проблеми, неналежний розвиток інфраструктури, екологічні небезпеки та неузгодженість регіональної та державної політики. Нерівномірність економічного розвитку проявляється у значних відмінностях між регіонами через історичні, географічні та політичні чинники. Більшість інвестицій зосереджена у великих містах, тоді як периферійні території потерпають від нестачі фінансування [3]. Демографічні проблеми, зокрема міграція молоді та кваліфікованих кадрів, знижують інноваційний потенціал регіонів і ускладнюють реалізацію стратегій розвитку [2]. Недостатній рівень інфраструктури ускладнює інтеграцію регіонів у національні та міжнародні економічні процеси. Крім того, екологічні загрози, такі як забруднення, зміна клімату та нераціональне використання природних ресурсів, створюють додаткові ризики для сталого розвитку [5].

Для вирішення викликів зазначених вище необхідно впроваджувати комплексні заходи, що будуть включати у собі економічну децентралізацію, стратегічне планування регіонального розвитку, сприяння інвестиціям та розвиток підприємництва, модернізацію інфраструктури, розвиток людського капіталу та впровадження екологічної політики [3];

4]. Економічна децентралізація спрямована на розширення фінансових можливостей регіонів та підвищення їхньої самостійності в управлінні ресурсами. Стратегічне планування передбачає розробку довгострокових стратегій із врахуванням особливостей кожного регіону, його конкурентних переваг та потенціалу [2].

Ключовими чинниками підвищення конкурентоспроможності регіонів є залучення інвестицій та розвиток підприємництва. Це включає створення і сприятливого бізнес-клімату, і податкові пільги, а також розвиток кластерних ініціатив та бізнес-інкубаторів [1]. Модернізація інфраструктури передбачає оновлення транспортних мереж, енергетичних потужностей та цифрових технологій, що сприятиме інтеграції регіонів у світові економічні процеси. Важливим напрямком є також розвиток освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, що забезпечить підвищення якості життя населення. Впровадження екологічної політики включає заходи з раціонального використання природних ресурсів, впровадження «зелених» технологій та принципів циркулярної економіки [5].

Результати даного дослідження свідчать, що ефективний регіональний розвиток вимагає комплексного підходу та тісної співпраці між органами влади, місцевими громадами та бізнес-сектором. Аналіз показує, що країни, які активно впроваджують принципи розумної спеціалізації, цифровізації економіки та екологічної сталості, досягають вищого рівня конкурентоспроможності регіонів. Україна має значний потенціал для впровадження таких стратегій, проте необхідні додаткові зусилля щодо вдосконалення нормативно-правової бази, посилення координації між рівнями влади та збільшення інвестицій у регіональну інфраструктуру [3].

Тож подальші дослідження у цьому напрямі мають бути зосереджені на розробці ефективних моделей управління регіональним розвитком з урахуванням світового досвіду та національних особливостей [5].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний звіт «Регіональна політика ЄС: наскільки Україна готова до вступу в ЄС» / Центр економічних досліджень. – 2024. URL: <https://cedos.org.ua/researches/regionalna-polityka-naskilky-ukrayina-gotova-do-vstupu-v-yes/> (дата звернення: 23.02.2025).
2. Галина Возняк, Данило Сороковий. Виклики та орієнтири відновлення економічного зростання регіонів України. Економіка та суспільство. 2023. №56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2972> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 24.02.2025).
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. Дата оновлення: 22.08.2024 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 26.02.2025).
5. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03. 2021 р. № 179. Дата оновлення: 04.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ: ШЛЯХ ДО ЗМІЦНЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ

Кушнір О. К.

к.е.н., доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID: 0000-0003-2679-2782

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі діяльність бізнес-структур не може зосереджуватися виключно на прибутку та задоволенні потреб власників. Зростаючий вплив соціальних і екологічних проблем на глобальному рівні змусив бізнес-сектор переглянути своє місце у суспільстві та переосмислити свою роль у розвитку економіки. Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) стала важливим елементом, який має вплив на сталий розвиток економіки, забезпечуючи не лише економічні, а й соціальні та екологічні вигоди для суспільства в цілому.

Термін «сталий розвиток» виник як реакція на зростаючу загрозу навколишньому середовищу і соціальним нерівностям, викликаних інтенсивною економічною діяльністю. Метою сталого розвитку є забезпечення економічного прогресу, не шкодячи при цьому екології та соціальній стабільності. Тому соціальна відповідальність бізнесу є важливим інструментом для досягнення цієї мети. Прийняття принципів соціальної відповідальності допомагає зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, знижувати рівень забруднення, оптимізувати використання природних ресурсів та зберігати біорізноманіття. Крім того, це сприяє розвитку соціальної інфраструктури, створенню нових робочих місць та поліпшенню умов праці, що веде до підвищення рівня життя населення.

Управління бізнесом на основі принципів сталого розвитку допомагає не тільки поліпшити ділову репутацію та знизити ризики, а й підвищити вартість компанії в довготерміновій перспективі. З цієї метою кожний соціально відповідальний бізнес має намітити та виконати низку завдань, а саме:

- 1) налагодити взаємодію з зацікавленими сторонами або підвищити ефективність такої співпраці;
- 2) дослідити необхідність здійснення ефективних заходів з управління екологічними і соціальними ризиками та розробити плани їх реалізації;

3) визначити пріоритетні напрямки діяльності в сфері сталого розвитку; забезпечити відповідність соціальної стратегії корпоративним цілям компанії;

4) зміцнити ділову репутацію компанії, зокрема, підвищенням рівня прозорості діяльності в сфері сталого розвитку [1, с. 42].

Інвестиції у соціальні та екологічні ініціативи можуть здаватися витратними в короткостроковій перспективі, але у довгостроковій перспективі вони приносять суттєві економічні вигоди. Соціально відповідальний бізнес також має більшу привабливість для інвесторів, оскільки його довгострокові стратегії орієнтовані на сталий розвиток, що знижує ризики і підвищує стабільність. В результаті такий бізнес має стабільний фінансовий результат і зростає на більш стабільних ринках.

Бізнесові структури в Україні ще не повністю усвідомлюють свою роль і відповідальність у соціальному розвитку країни, а також не завжди враховують свої стратегічні інтереси. Це призводить до потреби в налагодженні співпраці з державними та недержавними організаціями для вирішення соціальних проблем різного рівня. Наразі співпраця в межах соціального партнерства між бізнесом, владою та громадськістю є розрізненою та неструктурованою, хоча й на такому етапі вона дає позитивні результати. Прогресивний бізнес, особливо великий, починає усвідомлювати важливість таких факторів, як репутація, корпоративний бренд, лояльність працівників та ставлення до соціального середовища. Поточний процес утвердження української державності виявляє низку суперечностей у питаннях широкого впровадження соціальної відповідальності (рис. 1).

Рис. 1. Проблеми впровадження соціальної відповідальності бізнесу

Джерело: [2, с. 37]

При цьому слід відрізняти соціальну відповідальність від подібних соціально-економічних категорій. Соціальна відповідальність бізнесу – це сукупність зобов'язань, які відповідають специфіці і рівню розвитку компанії, регулярно переглядаються і динамічно змінюються, добровільно і погоджено виробляються за участю ключових зацікавлених сторін, які приймаються керівництвом компанії, з особливим урахуванням думок персоналу і акціонерів і, в основному, виконуються за рахунок коштів компанії та націлена на реалізацію значущих внутрішніх і зовнішніх соціальних програм, результати яких сприяють розвитку компанії (зростання обсягів виробництва, підвищенні якості продукції та у слуг, і ін.), поліпшенню репутації та іміджу, становленню корпоративної ідентичності, розвитку корпоративних брендів, а також розширенню конструктивних партнерських зв'язків з державою, діловими партнерами, місцевими громадами та громадськими організаціями. Тому можна говорити про дві складові соціальної відповідальності бізнесу – добровільної та обов'язкової: які включають соціальну відповідальність не заради вигоди та соціальну активність заради вигоди і дотримання законодавства [3].

Отже, соціальна відповідальність бізнесу є важливим фактором сталого розвитку економіки, оскільки вона допомагає досягати не лише економічного процвітання, але й соціальної стабільності та екологічної безпеки. Бізнес, який активно залучається до вирішення соціальних і екологічних проблем, не тільки підвищує свою конкурентоспроможність, а й робить важливий внесок у створення більш справедливому і сталого суспільства. Врахування соціальної відповідальності в стратегії бізнесу є необхідним кроком на шляху до сталого економічного розвитку, яке об'єднує інтереси бізнесу, держави та громадян у досягненні спільної мети – процвітання без шкоди для майбутніх поколінь.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білан О. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку підприємств регіону. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. № 21. С. 40-46.
2. Кушнір О. К. Формування соціальної відповідальності бізнесу в Україні. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. Вип. 8. С. 35-38.
3. Шимановська-Діанич Л. М., Яхно Т. П. Соціальна відповідальність бізнесу як чинник переходу національної економіки України від «економіки товару» до «економіки людини». 2020. URL : <https://surl.li/vtlosq> (дата звернення : 14.02.2025).

Щипак В. І.

Студентка 2-го курсу група ХТ-23-2 хімічного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

Заворотченко Т. М.

Науковий керівник:
к.ю.н., доцентка кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління
юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0002-7799-0922

ПРАВО ВИЗНАВАТИ ТА ВКАЗУВАТИ СВОЮ НАЦІОНАЛЬНУ ПРИНАЛЕЖНІСТЬ

У багатьох країнах національність давно втратила своє юридичне значення (наприклад, США, Німеччини, Франції), там усі громадяни за ознакою громадянської власності іменуються загальним словом (німець, француз, американець). У нашій країні належність до певної нації вказувалася у паспортах, анкетах та інших документах, що породжувало певні привілеї чи дискримінацію представникам деяких національностей.

Відповідно до частини 1 статті 6 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» кожен має право визначати та вказувати свою національну належність. Національність – форма самоідентифікації людини, пов'язана з належністю її до того чи іншого народу (етносу), прихильність до її історичних традицій, побуту та культури, використання її мови. Нація – це сукупність громадян однієї держави [1, ст.114].

Специфікою України є багатонаціональний склад населення, різноманітність мов та релігійних конфесій. Зазвичай, національність громадянина визначається національною приналежністю його батьків. Якщо батьки належать до різних національностей, то людина сама має право визначити, до якої з двох національностей вона належить. Ніхто не може бути примушений до визначення та вказівки своєї національної належності. Це означає, що свобода вибору громадянином своєї національності – його право, і держава не повинна примушувати його до такого вибору, надавати йому будь-який вплив. Слід наголосити, що закріплення даного права обумовлено запереченням правового значення ознаки національності для кожної конкретної людини і означає свободу її самовизначення (самоідентифікації) у вирішенні питання про свою національність.

Приналежність особи до певної національності не може бути підставою для обмеження її прав. Зокрема, це не може бути підставою для обмеження участі чи неучасті тих чи інших осіб у громадських об'єднаннях громадян, які відносять себе до певної етнічної спільності, зареєстровані як національно-культурна автономія.

З юридичної точки зору визначення національної належності не тягне за собою жодних правових наслідків, оскільки стаття 24 Конституції України гарантує рівність прав і свобод людини та громадянина незалежно від раси та національності [2]. Більше того, стаття 161 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за порушення рівності прав та свобод залежно від раси та національності громадян. Конституційне закріплення національної рівноправності громадян не заперечує важливості для кожної людини її національної приналежності, формування у суспільстві шанобливого ставлення до самобутньої культури, національної мови, своєрідності побуту, прогресивних звичаїв та традицій людей будь-якої нації та народності, викорінення націоналістичних забобів [3]. Рівноправність народів означає рівність їхніх прав у всіх питаннях державного будівництва, розвитку культури та інших сферах життя.

У нашій країні всім громадянам, незалежно від національної належності, гарантуються рівні особисті, політичні, соціально-економічні права та свободи, визнається національна ідентичність (тобто право громадянина зарахувати себе до певної нації, дотримуватися національних традицій та обрядів), спадкоємність культури, заохочується прояв національної самосвідомості та самосвідомості. Забороняється образа національної гідності.

Право визначати та вказувати свою національну приналежність зовсім не означає, що у всіх документах, які стосуються цієї людини, національна приналежність, яку він визначає, може бути зазначена. Це лише означає, що якщо в документі, що стосується даної людини, йому запропоновано вказати свою національність, він це робить за розумінням. Більше того, відповідно до тієї самої статті, він може не вказувати свій національності, навіть якщо документ це вимагає. Які відомості про людину вносяться до документа, диктується завданнями цього документа та визначається його автором. Наприклад, форма, що заповнюється при поселенні в готель, не має граfi «національність», і це не викликає жодних заперечень. Існує безліч інших документів без такої граfi.

Паспорт є документом, що видається державними структурами, і необхідний для ідентифікації особистості. Які граfi мають бути у цьому документі – визначає держава. В українських паспортах нового зразка відсутня графа «національність».

Для забезпечення дотримання права вільно визначати та вказувати свою національність важливе значення має і закріплене у Конституції положення про те, що ніхто не може бути примушений до визначення та вказівки своєї національної належності. Це насамперед означає, що на свободу вибору громадянином своєї національності держава не повинна впливати жодним чином. Визначення національної власності не тягне за собою жодних правових наслідків і не впливає на правовий статус особистості. Національність не може бути підставою для надання особі будь-яких особливих привілеїв, держава гарантує рівність прав і свобод людини та громадянина незалежно від національності та мови.

Отже, Україна констатувала потребу посилити інституційний механізм захисту національних меншин, що відповідає за ведення конструктивних міжетнічних відносин та захист прав національних меншин [4, с. 63]. Даний курс закріплено як у Національній стратегії з прав людини на 2016-2020 рр. та відповідному Плані Дій із реалізації Стратегії даної проблеми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 10 груд. 2023 р. № 2827. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України : Контрольний текст проекту (станом на 14.10.2023). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/10/15/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-10-2023.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).
3. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навч. посіб. Київ : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 315 с.

Токарук Л. С.

к. пед. наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-7330-406X

Толкачов М. В.

Здобувач ОС «Магістр» ОНП «Соціальна педагогіка»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0008-0971-8146

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ФОРМУВАННІ КОМАНДОУТВОРЕННЯ В ЗАКЛАДІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Необхідність реформування української системи освіти на початку XXI століття виникла з огляду на відповідність її демократичним та гуманістичним цінностям, ефективності та результативності, запитам ринку праці, інтеграції до європейської спільноти. Концепція Нової української школи стала провідною складовою реформ і визначає соціальну відповідальність, командування та педагогіку партнерства, як організацію освітнього процесу в закладах середньої освіти на засадах добровільності, рівності, порозуміння та взаємодопомоги [3].

На сучасному етапі у соціально-педагогічній науці через педагогіку партнерства виокремлюється соціально-відповідальний напрям, як командування, який охоплює вивчення ціннісного підґрунтя, системи методів, прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості, педагогічних умов їх впровадження.

Пріоритети соціально-педагогічного партнерства відображено в Концепції розвитку освіти України на період 2015 - 2025 років, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державному стандарті базової середньої освіти (2021 року) [6, с.236].

Модернізація сучасної середньої освіти пов'язана з впровадженням в освітній процес технологій, які розкривають особистісний потенціал школярів, створюють умови активного включення учнів у самостійну пізнавальну діяльність, організовують дослідницький простір учнів, сприяють формуванню ключових компетентностей соціальної відповідальності.

Партнерська взаємодія є однією з умов сучасної середньої освіти, тому від того, як організована взаємодія, залежить тип освіти.

Організація партнерської взаємодії або командування є постійною темою і продовжує залишатися актуальною для педагогіки та соціальної педагогіки, психології. Сучасна педагогіка в закладі середньої освіти змінює базові принципи, тому на зміну односторонній дії, прийнятій в авторитарній педагогіці, приходять взаємодія педагога та учня, заснована на спільній діяльності. Основними параметрами педагогічного та соціально-педагогічного процесу є взаємний зв'язок, взаємоприйняття, підтримка, довіра та синхронність [4, с.36].

Освітній процес - це взаємодія залучених суб'єктів. Поверхневий аналіз реальних освітніх практик виявляє різноманітні взаємодії командоутворень: «учень – учень», «учень – колектив», «учень – педагог», «учні – об'єкт засвоєння» [2, с.120].

Базовим командним відношенням в освітньому процесі є відношення між діяльністю педагога та діяльністю учня. Першими відносинами, які в кінцевому підсумку визначають результат, є відносини «учень-об'єкт» [5, с.111].

Партнерська взаємодія, або командна взаємодія - це особистий контакт між педагогами та учнями (батьками учнів) з метою зміни взаємної поведінки, діяльності, стосунків і установок.

Партнерську взаємодію можна розглядати як особистісний процес (між педагогом і учнем), соціально-психологічний процес (командна взаємодія) та інтегративний процес (поєднання різних виховних впливів у певному суспільстві). Дорослі (педагоги, батьки) виступають у ролі лідерів, взаємодія є педагогічною [2, с.121].

Партнерська взаємодія розвивається в міру ускладнення духовних та інтелектуальних потреб учасників, сприяючи особистісному розвитку дитини і творчому зростанню педагога. Основними цілями взаємодії є розвиток особистості учасників, розвиток взаємовідносин, розвиток колективу та реалізація виховного потенціалу.

Отже, щоб організувати командну роботу в закладі середньої освіти, необхідно знати особливості та основні типи формування команд, адже не всі види команд будуть доцільними для закладів освіти і враховуватимуть специфіку виконання завдань.

Дослідники О. Долженков, О. Сакалюк, на основі аналізу науково-практичної літератури з управління командами в закладах середньої освіти виділяють, такі типи команд:

- за статусом, офіційні та неофіційні;
- за характером внутрішніх зв'язків, формальні й неформальні;
- за механізмом формування, стихійно сформовані та свідомо організовані команди;
- за часом існування, тимчасові та постійні;
- за функціями, команди, орієнтовані на досягнення певної мети;
- команди, орієнтовані на реалізацію спільного інтересу;
- команди, орієнтовані на спілкування;
- за розмірами, малі та великі [1, с.173].

Отже, розширення та поглиблення підготовки керівників закладів середньої освіти забезпечує ефективного командного менеджменту, який спирається на знання теоретичних підходів до сутності командоутворення, його цілей, переваг, обмежень та специфіки технологій, форм і методів впровадження в системі середньої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Долженков О. О., Саклюк. О. О. Командоутворення як метод управління колективом у закладі освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 171–176.

2. Жадан Р. І. Теоретичні основи «педагогіки партнерства» в освітньому процесі. Партнерство в освіті. *Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови Нової української школи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2022. Харків: Харківська академія неперервної освіти. С. 119–126.

3. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>.

4. Михалюк А. М. Творчість та інновація: Сучасний контент / А. М. Михалюк // Освітологічний дискурс, 2021. № 3(34). С. 32–45.

5. Ремпель Ж. О. Соціально-психологічні аспекти командоутворення в недержавній організації. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. 2015. № 2. С. 110–115.

6. Ціпан Т. Інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії школи і сім'ї у вихованні учнівської молоді. *Збірник наукових праць «Інноватика у вихованні»*. 2020. Т. 1. №12. С. 235–241.

Горецький О. В.

к.ю.н., адвокат,
Доцент кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ СТАТУС СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЗА КОРДОНОМ

Через збройний напад Росії на Україну Європейський Союз запровадив спеціальний захист українців у країнах ЄС, який передбачає спрощену процедуру перетину кордону та перебування в цих країнах. У кожній країні ЄС діє національне законодавство щодо можливості отримання міжнародного захисту шляхом подання запиту на отримання притулку і набуття статусу біженця. Країни ЄС, які межують з Україною, дозволяють в'їзд усім людям, які залишають Україну у зв'язку з війною, з гуманітарних міркувань. За висновками провідних українських експертів у сфері демографії та економіки, Україна сьогодні постала перед критичною ситуацією втрати робочої сили. Ця загроза сформувалася в результаті дії багатьох чинників, зокрема різниці в економічному розвитку між нашою країною та її сусідами, політичною нестабільністю в нашій державі, запровадженню нової міграційної політики у багатьох країнах ЄС, яка спростила залучення українців в їхній процес виробництва.

Значна чисельність осіб, які шукали притулку у державах Європейського Союзу підтвердила необхідність і актуальність координування діяльності цих країн щодо єдиних стандартів та заходів соціального захисту. Запроваджені механізми колективного захисту вимушено переміщених осіб отримали назву «заходи тимчасового захисту».

Директива ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 «Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб й відповідальності за наслідки такого прийому» вперше на практиці запрацювала саме для українців. Саме вона і визначила взірець заходів тимчасового захисту, які раніше державами не застосовувалися [1].

Рада Європи зі свого боку підтримала застосування процедури тимчасового захисту та забезпечення відкритих кордонів в Європу для вимушених переселенців з України. Про це було заявлено у Резолюції ПАРЄ № 2448 від 22.06.2022 року. Наголошуючи на тому, що у документах Ради Європи визначено значну кількість стандартів прав людини, серед яких і ті, що в сучасних умовах є нагальними для людей, які втікають від війни, Рада Європи заохочує всі інституції Європейського Союзу їх дотримуватися. Важливі у сфері реалізації прав людини документи Ради Європи були повторно наголошені у Рекомендації CM/Rec(2022)17, ухваленій 20.05.2022 р. [2].

Запровадження механізму тимчасового захисту поставило на порядок денний питання, пов'язане із визначенням мінімального обсягу соціальних прав переміщених осіб, адже кожна держава має власні національні системи їхньої реалізації. А саме внутрішньодержавні соціальні програми кожної із країн ЄС і застосовуються щодо осіб, які отримали тимчасовий захист.

Серед «захищених соціальних прав» – право на доступ до ринку праці, яке включає можливість особи працювати за наймом чи здійснювати трудову діяльність в іншій формі згідно із вимогами, що застосовуються до професії у приймаючій державі. Право на зайнятість передбачає й справедливі умови оплати праці за виконану роботу, визначення режиму оподаткування доходів економічно активних переміщених осіб тощо [1].

Верховна Рада України посилила захист українців, які працевлаштовуються за кордоном та заборонила компаніям-посередникам стягувати з людини будь-які гонорари за отримання роботи за їх сприяння. 20 березня 2023 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном» [3].

Зазначений закон передбачає відміну ліцензування з посередництва у працевлаштуванні за кордон з одночасним встановленням адміністративної відповідальності за надання таких послуг без включення до відкритого Переліку суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва. Контроль за діяльністю посередників у працевлаштуванні за кордоном покладається на Держпраці. Крім того, парламент передбачив обов'язок компаній-посередників вести облік громадян, які працевлаштовуються за кордон за їх сприяння та подавати звітність про здійснювану діяльність до Міністерства економіки України. При цьому прийнятим законом передбачено адміністративну відповідальність за стягнення з громадян будь-яких гонорарів, комісійних, винагород, інших видів оплати послуг з посередництва у працевлаштуванні в Україні або за кордоном. Отримувати винагороду за свою роботу посередники зможуть тільки від роботодавців, які замовляють їхні послуги.

Окремо слід зупинитися на аналізі змісту Закону України «Про зовнішню трудову міграцію». Цей Закон визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудова мігрантів) і членів їхніх сімей [4].

Дія цього закону поширюється на трудових мігрантів, які: 1) працюють на підставі трудового договору (контракту); 2) самостійно забезпечують себе роботою; 3) надають оплачувані послуги (виконують роботи); 4) здійснюють іншу оплачувану діяльність, не заборонену законодавством держави перебування.

Дія зазначеного закону поширюється також на членів сімей трудових мігрантів.

15 березня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [5]. Від-

повідно до «Прикінцевих положень» цього Закону главу XIX «Прикінцеві положення» Кодексу законів про працю України доповнено пунктом 2, у якому зазначено: під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6], діють обмеження та особливості організації трудових відносин, встановлені Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [5].

На період дії воєнного стану положення Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», які регулюють трудові відносини по іншому, ніж Кодекс законів про працю, мають пріоритетне значення та застосування. Однак інші норми, закріплені в законодавстві про працю, які не суперечать положенням Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», потрібно застосовувати й надалі.

Отримання статусу біженця працівником не позбавляє таку особу громадянства України та в жодному разі не обмежує обсяг її трудових прав.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Директива ЄС 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року «Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому». URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf
2. Гуманітарні наслідки російського вторгнення в Україну змусили українців рятуватися від війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3588346-socialni-prava-ukrainciv-za-kordonom-pro-timcasovij-zahist-v-krainah-es.html>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном : Закон України від 20 березня 2023 р. № 2982-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-20#Text>
4. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 5 листопада 2015 р. № 761-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Реверук П. К.

Аспірант,
Університет сучасних знань,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0005-1957-3647

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У сучасному світі державна політика щодо забезпечення доступності правничої допомоги для осіб з інвалідністю є важливим елементом соціальної справедливості та захисту прав людини. В умовах глобалізації і зростання соціальних вимог до правової системи, держави зобов'язані забезпечити не лише юридичну, але й фізичну доступність правових послуг для всіх верств населення, включаючи осіб з інвалідністю. Це передбачає розробку та реалізацію комплексних стратегій, які враховують різноманітні потреби людей з обмеженими можливостями, а також зобов'язують державні інституції створити умови для рівноправного доступу до правосуддя. Держава має забезпечити законодавче та інституційне підґрунтя, яке сприятиме подоланню бар'єрів у доступі до правничої допомоги, що є критично важливим для повноцінної інтеграції осіб з інвалідністю в суспільне життя.

Однією з основних складових державної політики у цій сфері є адаптація правової системи до потреб осіб з інвалідністю. Це вимагає перегляду та вдосконалення існуючого законодавства, яке має враховувати сучасні міжнародні стандарти, такі як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Положення цього документа закликають держави-учасниці вживати всіх необхідних заходів для забезпечення доступності правових процедур, включаючи правову допомогу, у тому числі шляхом розробки доступних форматів правових документів, підготовки спеціалістів у галузі правничої допомоги та впровадження інноваційних технологій, які б забезпечили доступ до правосуддя для осіб з інвалідністю. Ці заходи мають на меті усунути як фізичні, так і соціальні бар'єри, що обмежують доступ осіб з інвалідністю до правничих послуг, тим самим підвищуючи їхню юридичну обізнаність і забезпечуючи ефективний захист їхніх прав.

Інтеграція осіб з інвалідністю в суспільне життя та правову систему є також важливим аспектом соціальної політики держави. Це передбачає не лише забезпечення доступу до правничої допомоги, але й розвиток програм соціальної підтримки, які допомагають людям з інвалідністю долати різноманітні життєві труднощі. Держава повинна сприяти підвищенню рівня обізнаності громадян про права та можливості осіб з інвалідністю, стимулюючи створення інклюзивного суспільства, де кожен має рівні можливості для реалізації своїх прав і свобод. Такий підхід вимагає міжвідомчої співпраці, залучення громадських організацій, експертів та самих осіб з інвалідністю до процесу розробки і реалізації політики, що забезпечить її ефективність та відповідність реальним потребам суспільства.

Війна в Україні призвела до значного зростання кількості осіб з інвалідністю серед військових та цивільного населення. Військові дії створили нові виклики для правової системи, вимагаючи від держави адаптації політики, щоб забезпечити комплексний та потужний захист, підтримку цій вразливій категорії населення, особливо військових, які стали особами з інвалідністю внаслідок бойових дій. Держава повинна розробити спеціальні програми реабілітації та соціальної інтеграції, що враховують специфічні потреби осіб, які отримали інвалідність внаслідок війни. Це вимагає додаткового фінансування та залучення фахівців різних галузей, щоб забезпечити цим людям належний доступ до медичних, соціальних і правових послуг, необхідних для їх адаптації та відновлення. Державна політика повинна бути орієнтована на створення умов, за яких кожен, незалежно від фізичних можливостей, зможе активно брати участь у житті суспільства та отримувати всі необхідні послуги на рівних умовах.

Саме тому, треба наголосити на тому, що інклюзивна політика повинна бути адаптована до нових реалій, що виникли через військові дії, щоб гарантувати особам з інвалідністю не лише правову допомогу, але й доступ до всіх форм соціального захисту та підтримки, необхідних для їхньої реабілітації та інтеграції в суспільство.

Наукові дослідження проблем державної політики, попри численні наукові праці [1; 2; 3], вказують на те, що в Україні ще не склалася цілісна система кваліфікованого аналізу сутності та змісту державної політики, механізмів її впровадження в контексті забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Це зумовлено як відсутністю відповідних теоретико-методологічних напрацювань, так і нестачею методик, обмеженою кількістю ґрунтовної наукової та навчально-методичної літератури. Розглянемо детально зміст поняття державна політика.

О. І. Кучерявенко зазначає, що державна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер [4, с. 22]. Це визначення акцентує увагу на проактивному підході держави, що передбачає планування і реалізацію стратегій для забезпечення довгострокового розвитку та стабільності. Такий підхід підкреслює важливість державної політики в управлінні соціальними процесами та реалізації стратегічних цілей, які охоплюють різні сфери суспільного життя, включаючи економіку, освіту, охорону здоров'я та екологію.

В. І. Лисенко вказує, що державна політика – це реакція держави на конкретні проблеми суспільства, або груп у цьому суспільстві, наприклад, громадян, неурядових організацій. Вона покликана погоджувати інтереси, знаходити консенсус, необхідний для стабільності суспільства [5, с. 115]. Авторка розглядає державну політику як реакцію на конкретні проблеми суспільства або окремих груп, таких як громадяни чи неурядові організації. На думку В.І. Лисенко, державна політика повинна бути адаптивною, здатною швидко реагувати на актуальні виклики, погоджуючи інтереси різних груп для забезпечення стабільності суспільства. Цей підхід підкреслює значення державної політики у встановленні

балансу інтересів та сприянні консенсусу, що є ключовим для забезпечення соціальної гармонії.

О. П. Дем'янчук виокремлює основні атрибути державної політики:

– адміністративні повноваження – легітимність ухвалення рішень та їх виконання за ієрархією, яка забезпечується суспільно визнаними органами управління, тобто органами державної влади і громадського самоврядування;

- компетенцію у тій сфері, якої стосується державна політика,

- освіті, соціальному забезпеченні, екології тощо;

- впорядкованість і наступність – наявність системи розробки та ухвалення рішень, відстеження результатів, оцінка та коригування дій [6].

В. В. Тертичка вказує, що державна політика – як суспільне явище складається з п'яти елементів (практичної діяльності політичних суб'єктів; сукупності законодавчо закріплених цілей та завдань; політичного усвідомлення; політичної організації суспільства; політичних відносин) [7, с. 64].

Підводячи підсумок викладеному вважаємо, що державна політика забезпечення доступності правничої допомоги для осіб з інвалідністю - це комплекс заходів, що розробляються і реалізуються публічними органами влади з метою усунення бар'єрів, які заважають особам з інвалідністю повною мірою користуватися своїми правами на правову допомогу. Ця політика повинна забезпечуватися шляхом створення нормативно-правової бази, що гарантує дотримання прав осіб з інвалідністю, а також розробки та впровадження конкретних механізмів, які забезпечують їх доступ до правничих послуг на рівні з іншими громадянами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія, за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2000. 368 с.

2. Кальницький Е. А. Воєнна політика держави в умовах трансформаційних процесів (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Харків, 2002. 17 с.

3. Барановський Ф. В. Економічна політика держави: політологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політол. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». К., 1999. 20 с.

4. Кучеренко О. Державна політика: аналіз сучасних політологічних концепцій / О. Кучеренко// Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні : Мат. наук.-практ. конф. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – С. 279-281

5. Лисенко В. І. Адміністративно-правове регулювання співпраці із закордонними українцями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2015. 215 с.

6. Дем'янчук О. П. «Державна політик» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду URL: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/nz/nz18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdf

7. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. К.: Основи, 2002. 750с.

Полозенко А. В.

Аспірант,
Науково-дослідний інститут публічного права,
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ «ЗАХИСТУ» ТА «ОХОРОНИ» ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Українське законодавство та наукові праці не мають єдиного підходу до визначення правової категорії «адміністративно-правовий захист». Це поняття часто ототожнюється з такими термінами, як «адміністративно-правове забезпечення» або «адміністративно-правова охорона», що викликає змішування змісту цих категорій. Зокрема, під «захистом» розуміють систему заходів, спрямованих на відновлення порушених прав фізичної особи, усунення наслідків порушення та притягнення порушників до відповідальності. У той же час, «охорона» права фокусується на попередженні порушень через створення відповідних правових механізмів та запобіжних заходів.

Поняття «адміністративно-правового захисту» використовується як у вузькому, так і в широкому розумінні. У вузькому сенсі це заходи, спрямовані безпосередньо на відновлення порушених прав конкретної фізичної особи. У широкому сенсі до нього також включають діяльність органів публічної адміністрації з охорони прав, забезпечення дотримання законності та правопорядку, що спрямовані на забезпечення стабільного функціонування правовідносин у сфері публічного права. Таким чином, «захист» і «охорона» є взаємодоповнюючими категоріями, що формують основу забезпечення прав фізичних осіб як суб'єктів адміністративного права.

Так, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови слово «захист» вживається як синонім термінів «захищати», «захистити», «захищатися», «захиститися». Слово ж «захистити» означає обороняти чи охороняти кого-небудь від нападу чи замаху [1, с. 780].

Є. О. Гіда вважає, що охорона включає заходи, які застосовуються до моменту порушення прав людини, а захист – після вчинення правопорушення [2, с. 759].

На нашу думку, захист прав має гарантувати уповноваженій особі реальну можливість ефективно реалізовувати свої права. Забезпечення такої можливості можливе лише через діяльність органів публічної адміністрації, які використовують для цього спеціальні юридичні засоби.

О. О. Обущак зазначає, що «охорона» є більш широким поняттям, ніж «захист». Вона являє собою сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормальної реалізації прав, а також на захист прав у випадку їх порушення або оспорування через конкретні засоби державного впливу, які існують переважно в правовій формі і можуть проявлятися або через встановлення правових норм, або через їх, насамперед, позитивне застосування. Якщо ж розглядати поняття «захист», то слід зазначити, що воно

пов'язане не з стандартною реалізацією прав, а лише з конкретним правопорушенням або оспоруванням прав, тобто під «захистом» розуміється передбачена законодавством діяльність відповідних публічних органів щодо поновлення порушеного права, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних дій, внаслідок яких було завдано шкоди правам та законним інтересам суб'єктів. Таким чином, поняття «охорона» і «захист» співвідносяться як ціле й частина [3, с. 76].

Таким чином, термін «охорона» можна розуміти як безпосередній правовий захист соціальних інтересів громадян соціальних груп усього суспільства, так і стимулювання таких соціальних дій, які б мали наслідком зміцнення існуючих суспільних відносин та нейтралізація тих соціальних тенденцій, що їм загрожують.

В. В. Галуцько також вважає адміністративно-правову охорону більш широким поняттям порівняно з адміністративно-правовим захистом, зазначаючи, що адміністративно-правова охорона у вузькому розумінні — це позитивний статичний стан адміністративного права, спрямований на попередження правопорушень, усунення перешкод, що здійснюється публічною адміністрацією з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. Адміністративно-правовий захист він розуміє як динамічні (активні) дії публічної адміністрації, спрямовані на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення перешкод щодо їх здійснення засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності [4, с. 247].

В. В. Назаров стверджував, що поняття «охорона» та «захист» перебувають в одній площині, оскільки вони мають єдиний критерій виміру — права та свободи людини і громадянина [5, с. 385-391].

Ю. Ф. Кравченко визначав правовий захист як діяльність держави в особі її органів представницької, виконавчої та судової влади, організацій, установ та посадових осіб по забезпеченню процесу реалізації особою своїх прав на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами [6, с. 13].

З. В. Ромовська говорить про взаємообумовленість категорій «охорона» та «захист», проте повністю тотожними їх не вважає. На її думку, правова охорона містить в собі систему різноманітних юридичних заходів з метою вберегти право від можливого порушення. Таким чином, можливість захисту суб'єктивного права і конкретне здійснення захисту є одним із засобів правової охорони. Суть правового захисту полягає у тому, що він є реалізацією обраного правозастосовним органом заходом державного примусу. Своїм конкретним застосуванням примусові заходи припиняють порушення суб'єктивного права, забезпечують необхідні умови для його здійснення, поновлюють порушене право або тим чи іншим способом усувають наслідки його порушення [7, с. 11-13].

Існує також точка зору, відповідно до якої під охороною розуміються превентивні та профілактичні заходи, які здійснюються державними органами з метою попередження порушень прав громадян, а також усунення різних перешкод для реалізації цих прав. Охорона – система державних і громадських заходів організаційно-правового характеру; це обов'язок держави по забезпеченню прав та свобод громадянина шляхом здійснення превентивних заходів [8, с. 196].

Захист – це спосіб відновлення громадянином свого адміністративно-правового статусу, якому кореспондує обов'язок держави поновити порушене право. Під захистом мається на увазі примусовий (по відношенню до зобов'язаної особи) спосіб здійснення порушеного права з метою його поновлення. Захист охоплює заходи, які застосовуються для поновлення порушеного права. Захист – це заходи матеріально-правового та процесуально-правового характеру; він відображає юридично-закріплену можливість правомочної особи використати спеціальні засоби правозахисного характеру [8, с. 196].

Аналіз позицій провідних науковців щодо сутності та співвідношення категорій «охорона прав» та «захист прав» дозволяє стверджувати, що дані категорії є багатоаспектними та неоднозначними щодо змістовного навантаження. Саме тому вважаємо, що вищевказані наукові позиції для більш детального дослідження необхідно розмежовувати на декілька груп (відповідно до змісту, який у них вкладається).

Отже, «захист прав фізичної особи» як суб'єкта адміністративного права означає сукупність заходів, спрямованих на відновлення порушених прав, усунення наслідків такого порушення, а також забезпечення можливості реалізувати свої права у разі виникнення адміністративно-правових конфліктів. Захист передбачає активну діяльність уповноважених суб'єктів, таких як органи публічної адміністрації, суди або уповноважені особи, які забезпечують відновлення справедливості та законності через адміністративно-правові механізми.

Тоді як «охорона прав фізичної особи» як суб'єкта адміністративного права стосується системи превентивних заходів, спрямованих на створення умов для запобігання порушенням прав та свобод громадян. Це включає встановлення правових гарантій, формування правопорядку, здійснення контролю за дотриманням законодавства та недопущенням правопорушень. Охорона має більш широкий профілактичний характер, оскільки її основна мета — запобігти виникненню ситуацій, які можуть загрожувати правам фізичних осіб.

Таким чином, «захист» і «охорона» є взаємопов'язаними категоріями, що відображають різні аспекти діяльності публічної адміністрації у забезпеченні прав фізичних осіб: захист фокусується на відновленні порушених прав, а охорона — на їх запобіганні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дем'янчук В. *Форми і методи ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні. Підприємство, господарство і право*. 2020. № 8. С. 220-226.

2. Семенченко А. І., Дрешпак В. М. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: в 15 ч. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. Ч. 5: Інструменти електронного урядування та електронної демократії у запобіганні корупції в органах публічної влади. 58 с.

3. Шевченко С., Сидоренко Н. Електронне урядування та ІКТ як інструменти протидії корупції у контексті світового тренду прозорості публічної служби. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. № 5. С. 72-81.

4. Юрченко А. В. Електронне урядування – ефективний механізм запобігання політичній корупції. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2019. Т. 22. № 4. С. 83-90.

5. Transparency International. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>.

Горбань Д. А.

Доктор філософії у галузі «Охорона здоров'я»
Академія праці, соціальних відносин та туризму,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1273-3095

РЕГУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сфера охорони здоров'я охоплює систему медичних закладів, лікарів, фармацевтичну галузь, державні та приватні ініціативи, спрямовані на збереження та покращення здоров'я населення. Її розвиток критично важливий для забезпечення доступності, якості та ефективності медичних послуг, що безпосередньо впливає на рівень життя, тривалість життя та економічний розвиток країни.

Регулювання охорони здоров'я здійснюється на державному та міжнародному рівнях через законодавчі акти, нормативні документи, національні програми та міжнародні стандарти.

Основними суб'єктами, які забезпечують регуляторний вплив доцільно виділити ті інституції, які мають змогу забезпечувати конкретні цілі розвитку в охороні здоров'я. До таких суб'єктів варто віднести:

- Державні органи влади (парламент, уряд, міністерства охорони здоров'я), які здійснюють стратегічне управління розвитком системи охорони здоров'я через законодавчі ініціативи, регуляторні механізми та контроль за їх виконанням. Парламент шляхом ухвалення законів впливає на визначення загальних принципів організації та фінансування медицини, уряд, своєю чергою, розробляє підзаконні акти, нормативно-правові документи та державні програми, а Міністерство охорони здоров'я координує реалізацію політики в сфері медичних послуг, ліцензування закладів та контролю якості медичного обслуговування. Важливою функцією державних органів є забезпечення рівного доступу до медичних послуг, розвиток страхової медицини та регулювання цін на лікарські засоби, що безпосередньо впливає на якість і доступність охорони здоров'я для населення.

- Міжнародні організації (ВООЗ, ЄС, ОЕСР) відіграють важливу роль у формуванні глобальних стандартів охорони здоров'я, розробці стратегій боротьби з пандеміями, фінансуванні медичних реформ та впровадженні міжнародних норм у національні законодавства. ВООЗ забезпечує розробку рекомендацій щодо систем охорони здоров'я, ЄС сприяє гармонізації медичних стандартів у країнах-членах, а ОЕСР аналізує ефективність політик охорони здоров'я та надає рекомендації щодо їх покращення.

- Фінансові та донорські організації (Світовий банк, різноманітні фонди) мають значний вплив на розвиток сфери охорони здоров'я шляхом надання фінансової підтримки, кредитування та грантового фінансування реформ. Світовий банк фінансує проекти, спрямовані на покращення

медичної інфраструктури, модернізацію лікарень, впровадження страхових механізмів та підвищення якості медичних послуг. Глобальний фонд спеціалізується на боротьбі з інфекційними хворобами, зокрема ВІЛ/СНІДом, туберкульозом і малярією, фінансуючи програми профілактики, лікування та забезпечення доступу до медичних препаратів. Крім того, такі організації впливають на національну політику через рекомендації щодо ефективного використання коштів, стимулювання прозорості у фінансуванні медицини та підтримку стратегічних реформ.

Основні напрями змін у регулюванні охорони здоров'я представлені на рис.1.

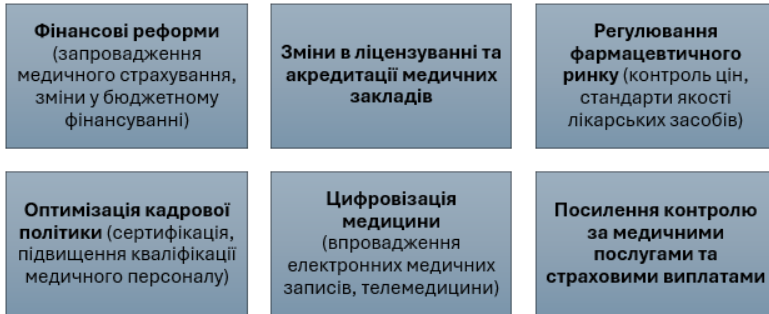

Рис. 1. Види регуляторних змін у сфері охорони здоров'я

Джерело: складено автором

Таким чином, регуляторні зміни спрямовані на модернізацію законодавства, оптимізацію управління системою охорони здоров'я, реформування фінансування та покращення стандартів надання медичної допомоги. Разом з тим, будь який вплив може мати дуальний прояв, оскільки застосування відповідних дій призводять до певних наслідків. Своєю чергою наслідки можуть характеризуватися позитивними змінами, так і призводити до негативних результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика результату можливих наслідків регуляторного впливу

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Підвищення якості та доступності медичних послуг	Адміністративні бар'єри для медичних закладів
Зниження корупційних ризиків	Можливі фінансові обмеження для малозабезпечених верств населення
Оптимізація фінансових потоків	Зростання вартості послуг через регуляторний тиск
Впровадження сучасних технологій у медичну сферу	Опір реформам з боку зацікавлених груп
Підвищення довіри населення до медичних установ	Нерівномірний розподіл медичних ресурсів між регіонами

Джерело: складено автором

З метою запобігання негативним наслідкам регуляторних змін та мінімізації можливих ризиків необхідно передбачити та вжити наступні заходи:

- забезпечити прозорість та обґрунтованість регуляторних ініціатив;
- впроваджувати механізми громадського та експертного обговорення;
- використовувати поетапний підхід до реалізації змін;
- оцінювати ефективність регуляторних ініціатив за допомогою економетричного аналізу;
- враховувати міжнародний досвід і рекомендації ВООЗ.

Отже, регуляторні зміни відіграють ключову роль у формуванні ефективної та доступної системи охорони здоров'я. Їхнє впровадження повинно бути обґрунтованим, поступовим і враховувати як позитивні ефекти, так і потенційні ризики. Важливими факторами успіху є міжсекторальна взаємодія, громадський контроль і використання сучасних аналітичних методів оцінки впливу регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-p#Text>.
2. Ващенко Ю. В. Незалежні регуляторні органи в сфері охорони здоров'я: європейський досвід та перспективи розвитку в Україні. Право і громадянське суспільство. 2014. №1. С.211-220. http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-4-2013/item/download/87_d8c307b0a01f77367bdf4879ed11133d.
3. Мельник А. Трансформаційна модель ринку охорони здоров'я в Україні в умовах сучасних викликів. Вісник економіки. 2022. Вип. 2. С. 111–127. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.111> .

Ворона П. В.

Доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
учасник україно-російської війни,
м. Полтава, Україна

КОМПАРАТИВНИЙ ЗРІЗ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ УПОДОБАНЬ Мешканців ПОЛТАВЩИНИ У 2012-2019 РР.

В Українській державі виборчий процес, разом з політичною системою країни, перебуває ще на стадії становлення, хоча загалом він постійно динамічний та віддзеркалює всі вади даної системи. Дослідження регіональних особливостей цього процесу має як наукове, так і практично-методологічне значення, а також певну політичну вагу для існування демократичного суспільства. Полтавщину часто називають «духовною столицею» України, для цього є справді історичні передумови та її вклад у формування національної культури, але часто і результати волевиявлення області є свого роду лакмусовим папірцем суспільно-політичного розвитку країни [1, с. 8]. Якщо демократичні політичні сили загалом отримують домінування в регіоні, то явно демократизація країни впевнено рухається далі на Схід. Це добре розуміла і рф - становлення демократичної політичної системи в Україні теж стало однією з причин російської агресії в 2014 році.

У 2012 році на парламентських виборах на Полтавщині відбувся значне електоральне зрушення у бік національно-демократичних сил. Хоча і в цьому році вони були більш персоніфіковані ніж зорієнтовані більше на програмні засади та ідеологію партії. При явці виборців по області 57,89%, були отримані наступні результати:

Партія Регіонів – 21,91% (по країні – 30%)

ВО «Батьківщина» - 30,14% (по країні – 25,54%)

ПП «Удар» - 18,47% (по країні – 13,96%)

Комуністична партія України – 13,49% (по країні – 13,18%)

ВО «Свобода» - 7,94% (по країні – 10,44%)

Окрім цих партій більше відсотка отримали голосів ПП «Вперед Україно» - 1,82%, ПП «Наша Україна» 1,24% та Радикальна партія – 1,29%, Соціалістична партія України – 0,99%.

Тому якщо провести елементарні арифметичні дії можна зазначити що проросійські партії (ПР та КПУ) з показником 35,5% програли демократичним партіям – 47,44% (враховано показники парламентських партій). На цих виборах остаточно закінчилась парламентська епопея Соціалістичної партії України під політичним проводом О. Мороза (у 2002 – 6,87%, у 2006 – 5,69%, у 2007 – 2,86%, у 2012 – 0,45%). Не зміг полтавський та й український виборець пробачити зраду ідеалів Помаранчевої революції і блокування з регіоналами проти діючого Президента України В. Ющенка. На цих виборах

У 2012 році упав електоральний рейтинг і Партії регіонів, яка перебувала при владі - у 2007 році – 34,37% , а у 2012 році вже – 30%.

Вибори до парламенту 2012 року на Полтавщині засвідчили що Полтавщини відійшла від своєї лівизни політичних уподобань й остаточно симпатизує спектру партій національно-демократичного спрямування [5].

Дострокові вибори 2014 року ще раз підтверджують демократичну еволюцію виборців Полтавщини. 24 липня 2014 року у Верховній Раді припинила існування урядова коаліція. І це не дивно, адже після Революції Гідності в країні в була вже сформована нова конфігурація політичних сил, що мали реальний вплив в суспільстві, а старі парламентські партії вже не відображали його інтересів. За Конституцією, якщо впродовж 30 днів у парламенті не сформується нова коаліція, президент отримує право розпустити ВР. 25 серпня Президент України П. Порошенко оголосив рішення про розпуск Верховної Ради України, а 27 серпня підписав відповідний указ.

Також президент, прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, спікер ВР Олександр Турчинов та керівники депутатських фракцій і груп домовилися про необхідність скорочення строку проведення виборчої кампанії на позачергових виборах Верховної Ради з 60 до 45 днів. Вибори відбулися 26 жовтня 2014 року і Полтавщина отримав новий електоральний зріз уподобань виборців, який дещо відрізнявся від загальноукраїнських. Явка виборців по області становила 54,53%. До українського парламенту полтавчани підтримали:

ПП «Народний фронт» – 23,33 % (по країні 22,14%)

Блок Петра Порошенка – 23,24% (по країні 21,82%)

ПП «Опозиційний блок» -5,33% (по країні 9,43%)

ПП «Самопоміч» -7,49% (по країні 10,97%)

ПП ВО «Свобода» – 4,58% (по країні 4,71%)

ПП ВО «Батьківщина» - 6,22% (по країні 5,68%)

Радикальна партія – 10,85% (по країні 7,44%)

КПУ – 3,98% (по країні 3,88%)

ПП «Всеукраїнське аграрне об'єднання «ЗАСТУП»» 2,74% (по країні 2,65%)

ПП Сергія Тигіпка «Сильна Україна» 2,73% (по країні 3,11%) [6].

За підсумками парламентських виборів України 2014 року, 77,66% виборців проголосували за «проукраїнські» партії, а 16,42% — за «проросійські партії». Лише в Донецькій та в Луганській областях (в територіях, які знаходяться під контролем України), більшість виборців проголосували за «проросійські» партії, в Харківській області - відносна більшість виборців підтримали «проукраїнські» партії, а в решта областях України абсолютна більшість виборців підтримала «проукраїнські» партії [4].

Парламентські вибори 2019 року проходили в умовах нової популістичної політичної реальності під знаком успіху на парламентських виборах Президента України Володимира Зеленського і його політичної партії назв якої суголосна з його відомим політичним шаржом-фільмом «слуга народу», який проглянуло мільйони глядачі України на телекана-

лі, що належав відомому олігарху Коломойському. Президент України не допустився помилки своїх попередників (Віктора Ющенка та Петра Порошенка) а відразу після своєї інавгурації оголосив дострокову парламентські вибори, що відбулися 21 липня 2019 року. Тому більшість мажоритарних кандидатів до українського парламенту активно спекулювали на рейтингу новообраного Президента і мали успіх, що згодом вилився у «піррову перемогу». Депутатська монобільшість «Слуг народу» виявилась не стійкою, ідеологічно розмаїтою і непрофесійною.

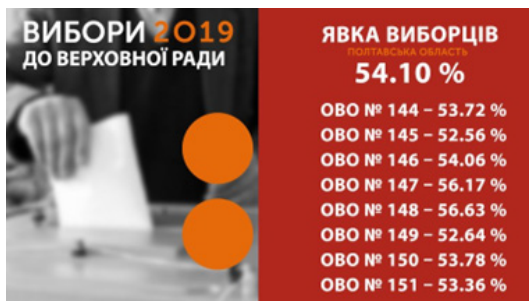

Рис. 1. Явка виборців Полтавщини на виборах до Верховної ради України

Джерело: [3]

Отже, на позачергових виборах 2019 року, при явці виборців 54,1%, Полтавщина мала такий електоральний зріз:

ПП «Слуга народу» - 52, 53% (по країні 43,16%), 2 місце по Україні;

ПП ВО «Батьківщина» - 10,31% (по країні 8,18%), 9 місце по Україні;

ПП «ОПЗЖ» – 10,12% (по країні 13,04%), 10 місце по Україні;

ПП Європейська солідарність 5,36% (по країні 8,1%), 16 місце по Україні;

ПП «Голос» 3,06% (по країні 5,82%), 14 місце по Україні;

Радикальна партія Олега Ляшка – 5,0% (по країні 4,01%), 11 місце по Україні;

ПП «Сила і честь» - 4,33% (по країні 3,82%), 11 місце по Україні;

ПП «Опозиційний блок» - 1,61% (по країні 3,03%), 13 місце по Україні;

ПП «Українська стратегія Гройсмана» -1,42% (по країні 2,41%), 18 місце по Україні;

ПП ВО «Свобода» - 1,58% (по країні 2,16%), 11 місце по Україні;

ПП «Громадянська позиція» - 0,72% (по країні 1,04%), 16 місце по Україні;

Партія Шарія – 1,61% (по країні 2,23%), 11 місце по Україні [2].

Компаративний аналіз електоральних уподобань виборців вказує на те, що політична палітра Полтавщини перебуває постійно в динаміці, а результати волевиявлення на парламентських виборах як правило залежать від кількох факторів : суспільно-політична ситуація в країні (кілька разів парламентські вибори впродовж останніх 20 років проводились достроково, відбулись Помаранчева революція та революція Гідності,

тощо), якість виборчої роботи та самої місцевої команди (історії та репутації регіональних партійних лідерів), особливо партійної фракції (якщо вона є в регіоні), а також медійно-агітаційна робота на всеукраїнському і регіональному рівнях лідера партії, її активу [1]. Зберігають вплив і рейтинг в регіоні ті партії, що системно налагодили роботу з активом партії, мають структури в кожній громаді, побудували виборчу сітку (агітатори та члени виборчих комісій) і як не цинічно це звучить – належне фінансування, постійну медіану присутність в регіоні. Партії залишаються бути іменними в своїй більшості (Зеленський, Тимошенко, Кличко, Вакарчук, Ляшко тощо). Процес ідеологізації політичних сил перебуває в зародковому стані.

Таблиця 1

Динаміка електоральних симпатій партій на парламентських виборах 2012-2019рр. на Полтавщині

№	Політичні партії, учасники виборчого процесу	Результати парламентських виборів		
		2012	2014	2019
1.	ПП «Слуга народу»	-	-	52,53%
2.	ПП ВО «Батьківщина»	30,14%	6,22%	10,31%
3.	ПП Європейська солідарність Блок П. Порошенка	-	-	5,36%
			23,24%	-
4.	ПП ВО «Свобода»	7,94%	4,58%	1,58%
5.	Радикальна партія Олега Ляшка	1,29%	10,85%	5,0%
6.	Партія Регіонів	21,91%	-	-
	Опозиційний блок	-	5,33%	1,61%
	ПП «ОПЗЖ»	-	-	10,12%
7.	КПУ	13,49%	3,98%	%
8.	ПП «Народний фронт»	-	23,33%	-
9.	ПП «Удар» В. Кличка	18,47%	-	-
10.	ПП «Сила і честь»	-	-	4,33%
11.	ПП «Самопоміч»	-	7,49%	

Джерело: [2]

На всіх наступних, відтермінованих у зв'язку з російської агресією виборах значну роль відіграватиме участь військових, про свідчать опитування громадської думки. Їх результати можуть призвести до радикалізації суспільних процесів у т. ч. до більшої нетерпимості до проявів корупції, інших зловживань владою. Тому ветеранів україно-російської війни необхідно готувати до процесів управління державою, участі у місцевому самоврядуванні, участі в освітньому процесі то що.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ворона П. В. Партії, вибори, місцеве самоврядування [Текст] : електоральний зріз уподобань виборців Полтавщини / П. В. Ворона. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2007. – 144 с. – (Серія «Досвід державотворення»).

2. Електоральна карта України: партії-переможці по дільницях. Інфографіка. Новинарня. 26/07/2019. URL: <https://novynarnia.com/2019/07/26/dvk-maps>.
3. На парламентських виборах проголосували 54 % виборців Полтавщини. Суспільне. Полтава. URL: <https://suspilne.media/poltava/609-na-parlamentskikh-viborah-progolosovali-54-viborciv-poltavsini>.
4. Парламентські вибори в Україні 2014. Із матеріалів вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%Парламентські_вибори_в_Україні_2014.
5. Парламентські вибори 2012. Результати голосування у багатомандатному виборчому окрузі. Datatowel.in.ua. Демографія, економіка, електоральна географія України. URL : <https://datatowel.in.ua/elections/parliamentary2012>.
6. Позачергові вибори народних депутатів України 26 жовтня 2014 року. Протокол ЦБК. URL : https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/protokol_bmvo_ndu_26102014.pdf.

Скачко А. В.

Здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ

У сучасному суспільстві роль бізнесу давно вийшла за межі суто економічної діяльності. Підприємства вже не обмежуються лише виробництвом товарів і наданням послуг, а впливають на суспільний розвиток, екологічну ситуацію та якість життя людей. Саме тому зростає значення соціальної відповідальності, що проявляється у дотриманні етичних норм, підтримці громадських ініціатив, сприянні збереженню довкілля та створенні комфортних умов праці для персоналу.

Суспільні очікування щодо підприємств змінилися: від них вимагається не тільки максимізація прибутку, а й участь у житті громади. Дедалі більше підприємств усвідомлюють, що дотримання соціальних стандартів позитивно впливає на їхній розвиток, формує довіру з боку споживачів, партнерів та працівників. Особливо це помітно у глобальній економіці, де підприємства, які ігнорують суспільну відповідальність, ризикують втратити не лише репутацію, а й ринкові позиції.

В останні роки багато міжнародних і вітчизняних підприємств активно запроваджують програми, що спрямовані на поліпшення умов праці, захист довкілля та підтримку суспільних ініціатив. При цьому важливо не лише декларувати свою відповідальність, але й демонструвати її реальними діями. Дослідження [2-4] показують, що підприємства, які серйозно ставляться до цього питання, отримують довготривалу підтримку суспільства, покращують корпоративний імідж і створюють міцне підґрунтя для стабільного розвитку.

Соціальна відповідальність включає кілька напрямів, серед яких найбільш значущими є ставлення до працівників, екологічна політика, взаємодія з громадськістю та дотримання етичних стандартів у бізнес-процесах.

Одним із головних завдань у цій сфері є забезпечення належних умов праці. Працівники є основним ресурсом будь-якого підприємства, тому підприємства, які піклуються про їхній добробут, мають більш стабільний колектив, високий рівень продуктивності праці та кращу репутацію [1]. До таких заходів належать створення безпечного робочого середовища, забезпечення конкурентної заробітної плати, впровадження програм навчання та розвитку персоналу. Ті, хто вкладає ресурси у створення сприятливого клімату в колективі, отримують довготривалу співпрацю та низький рівень плинності кадрів.

Важливим елементом відповідального бізнесу є також дотримання екологічних стандартів. Збільшення промислового виробництва, активне використання природних ресурсів та проблема утилізації відходів вимагають від підприємств більш усвідомленого підходу до впливу на

навколишнє середовище. Багато підприємств запроваджують заходи з енергоефективності, скорочення шкідливих викидів, повторного використання матеріалів та розширення переробки відходів. Ці кроки не лише зменшують негативний вплив на природу, а й дозволяють підприємствам знижувати витрати та формувати позитивний імідж.

Підприємства, які активно взаємодіють із громадськістю, завойовують довіру та отримують додаткові переваги на ринку. Благодійні ініціативи, соціальні проекти, підтримка освіти та науки – усе це сприяє зміцненню позицій підприємства. Наприклад, деякі підприємства запроваджують грантові програми для студентів, допомагають лікарням або беруть участь у відновленні історичних пам'яток. Це не лише приносить користь суспільству, а й допомагає підприємству зміцнювати свою позицію та отримувати підтримку місцевої громади.

На нашу думку, важливим елементом сучасного управління підприємствами є дотримання етичних стандартів. Прозорість ведення бізнесу, чесність у відносинах із партнерами та клієнтами, боротьба з корупцією – усе це впливає на довіру до підприємства. У міжнародній практиці великі підприємства регулярно публікують звіти про свою діяльність у сфері соціальної відповідальності, що дозволяє інвесторам та громадськості оцінювати їхній внесок у суспільство. У той же час підприємства, що ігнорують етичні норми, ризикують стикнутися з фінансовими втратами та проблемами з репутацією.

На прикладі українських підприємств можна побачити, що все більше організацій усвідомлюють важливість соціальних ініціатив. Наприклад, підприємство «Нова Пошта» активно впроваджує екологічні проекти та підтримує соціальні ініціативи. Його діяльність включає безкоштовну доставку гуманітарної допомоги, зменшення використання пластикової упаковки та розвиток програм підтримки молодих підприємців. Подібний підхід формує позитивний образ підприємства та сприяє його довготривалому розвитку.

У сфері агробізнесу також відбуваються значні зміни. Багато агропідприємств розширюють соціальні ініціативи, зокрема, підтримують місцеві громади, інвестують у розвиток сільської інфраструктури та сприяють збереженню природних ресурсів. Такі заходи допомагають не лише зміцнити стосунки з громадськістю, а й покращити ефективність господарської діяльності.

Окремо слід згадати про малий та середній бізнес, який, попри обмежені ресурси, також активно впроваджує соціально відповідальні практики. Часто це проявляється у співпраці з місцевими громадами, впровадженні екологічно чистих технологій або підтримці працівників через сприятливі умови праці та навчальні програми.

Отже, розвиток соціальної відповідальності бізнесу є важливим елементом сучасного підприємництва. Підприємства, що піклуються про своїх працівників, дотримуються екологічних стандартів, взаємодіють із громадськістю та ведуть бізнес чесно, мають більше шансів на стабільний розвиток та підтримку з боку суспільства. Такий підхід дозволяє не

лише отримувати фінансову вигоду, а й створювати цінності для майбутніх поколінь.

Попри те, що соціально відповідальні ініціативи потребують інвестицій, вони приносять довгострокові переваги, сприяють покращенню корпоративного іміджу та допомагають підприємствам завойовувати довіру серед споживачів. Український та міжнародний досвід свідчить про те, що соціальна відповідальність стає важливим чинником у веденні бізнесу. В майбутньому можна очікувати подальшого розвитку цієї сфери, що сприятиме гармонізації економічних та соціальних процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Zaika Svitlana, Gridin Oleksandr, Kuskova Svitlana. The concepts and the essence of intellectual capital. *Науково-практичний журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2020. Вип. 52. С. 28-39.
2. Варвус А.І. Зарубіжний досвід соціальної відповідальності бізнесу. *Регіональна економіка*. 2024. № 1. С. 112-118.
3. Іван Ю.Р., Ситник Й. Роль та принципи соціальної відповідальності в системі управління підприємствами. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 8-13.
4. Собко О. Соціальна відповідальність бізнесу та розвиток підприємництва в Україні в умовах війни. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. № 1 (13). С. 308-317.

Козьмук Н. І.

к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-7438-8691

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В РАМКАХ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ НА РИНКУ

Соціальна відповідальність бізнесу є важливим чинником у формуванні позитивного іміджу компанії на ринку. Впровадження соціальної відповідальності бізнесу сприяє зміцненню репутації, підвищенню довіри споживачів та залученню висококваліфікованих працівників. У сучасному світі соціальна відповідальність бізнесу стає не просто етичним вибором, а необхідною складовою стійкого розвитку компаній. Глобальні виклики, зокрема економічна нестабільність, екологічні кризи, технологічні зміни та соціальні проблеми, змушують бізнес переглядати свої підходи та активно інтегрувати відповідальні практики.

Соціальна відповідальність бізнесу охоплює як внутрішні, так і зовнішні аспекти діяльності підприємства. Внутрішня соціальна відповідальність стосується забезпечення гідних умов праці, професійного розвитку співробітників та дотримання етичних стандартів [1, с.145-150].

Внутрішня соціальна відповідальність бізнесу – це система принципів і заходів, спрямованих на створення сприятливих умов праці, підтримку персоналу та забезпечення етичних стандартів у середині компанії. Вона є невід'ємною частиною загальної корпоративної соціальної відповідальності та впливає на рівень мотивації працівників, продуктивність і стійкість компанії в довгостроковій перспективі.

Зовнішня — включає участь у соціальних проєктах, благодійність, екологічні ініціативи та співпрацю з місцевими громадами. Такі дії не лише покращують імідж компанії, але й зміцнюють її позиції на ринку, створюючи конкурентні переваги. Зовнішня корпоративна соціальна відповідальність – це стратегія компанії, спрямована на позитивний вплив на суспільство, екологію та місцеві громади за межами її внутрішньої діяльності. Вона включає благодійність, екологічні ініціативи, етичне ведення бізнесу та підтримку соціально значущих проєктів [2, с.118-120].

В умовах сучасного ринку споживачі все більше звертають увагу на соціальну відповідальність компаній. Підприємства, які активно впроваджують СВБ, отримують лояльність клієнтів, підвищують свою репутацію та встановлюють міцні зв'язки з партнерами. Це, в свою чергу, сприяє збільшенню доходів та стійкому розвитку бізнесу.

Важливо зазначити, що СВБ не обмежується лише благодійністю. Це комплексний підхід, який інтегрує соціальні та екологічні аспекти у стратегію розвитку компанії. Розробка та реалізація ефективної стратегії СВБ дозволяє підприємству не лише відповідати очікуванням суспільства, але й досягати довгострокових бізнес-цілей.

До загальних тенденцій соціальної відповідальності бізнесу відносять:

1. Екологічна стійкість та «зелений» бізнес

- Скорочення викидів CO₂ та перехід на екологічні технології.
- Використання відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих матеріалів.

2. Політика нульових відходів та рециклінг.

3. Дотримання етичних стандартів

- Прозорість у веденні бізнесу та антикорупційні заходи.
- Справедливі умови праці, рівність та недискримінація.
- Відповідальне ставлення до партнерів і постачальників.

4. Соціальний вплив та підтримка громад

- Благодійні ініціативи, підтримка освітніх та медичних проєктів.
- Розвиток місцевих громад, створення нових робочих місць.
- Інвестування у програми допомоги малозабезпеченим верствам населення.

5. Корпоративна культура та добробут працівників

- Гнучкий графік роботи, підтримка балансу між роботою та життям.
- Програми психологічної підтримки та підвищення кваліфікації.
- Збільшення соціальних пакетів і покращення умов праці.

6. Технологічна відповідальність

- Захист персональних даних та кібербезпека.
- Відповідальне використання штучного інтелекту.
- Впровадження етичних стандартів у цифрових продуктах.

Перевагами соціальної відповідальності для бізнесу виступають:

- довіра клієнтів – відповідальні компанії викликають більше лояльності.
- конкурентна перевага – соціально відповідальні бренди приваблюють інвесторів і партнерів.

- залучення та утримання персоналу – працівники прагнуть працювати в компаніях із сильними цінностями.

- фінансова стабільність – довгострокові стійкі практики допомагають компанії уникати криз [3, с. 58-60].

Отже, у сучасних умовах соціальна відповідальність бізнесу є не лише обов'язком, а й стратегічною необхідністю. Компанії, які впроваджують відповідальні практики, не тільки покращують свій імідж, а й створюють цінність для суспільства, залишаючись конкурентоспроможними в довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Божкова В.В., Сагер Л.Ю. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання. *Механізм регулювання економіки*, 2010, № 1, с. 145-150.
2. Лозова О. Корпоративна соціальна відповідальність, як чинник формування позитивного іміджу та ділової репутації компанії. *Галицький економічний вісник*, 2023, Том 82, № 3, с. 118-127.
3. Вдовичин І.Я. Використання соціальної відповідальності бізнесу для створення та підтримки позитивного іміджу підприємства. *Журнал економічних реформ*, 2014, № 2, с. 56-62.

Малєєв Є. С.

Аспірант денної форми навчання,
кафедра приватно-правових дисциплін,
Університет сучасних знань,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0006-7256-6355

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАБУДОВНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ САНІТАРНО-БУДІВЕЛЬНИХ НОРМ: ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО ТА КОМФОРТНОГО ЖИТТЄВОГО СЕРЕДОВИЩА

Проблеми дотримання санітарно-будівельних норм при будівництві багатоквартирних будинків набули особливого значення в умовах воєнного стану. Основні порушення стосуються недостатньої кількості паркомісць, хаотичного планування прибудинкових територій, а також ігнорування вимог щодо облаштування укриттів або приміщень подвійного призначення. Це ставить під загрозу безпеку мешканців і створює значні соціальні незручності.

Відсутність достатньої кількості паркомісць залишається однією з ключових проблем сучасної забудови. Багато новобудов вводяться в експлуатацію без належної інфраструктури для паркування, що призводить до стихійного паркування на прибудинкових територіях, тротуарах і проїжджих частинах. Це не лише ускладнює рух транспорту, але й створює загрозу для пішоходів, а в умовах надзвичайних ситуацій може заблокувати доступ до будинку рятувальних служб.

Особливо гостро постала проблема відсутності укриттів і захисних споруд, які є життєво важливими в умовах воєнного стану. Незважаючи на чинні вимоги будівельних норм, багато нових багатоквартирних будинків не мають підземних укриттів або приміщень подвійного призначення. Це ставить під загрозу життя мешканців під час повітряних тривог та інших надзвичайних ситуацій. Забудовники часто ігнорують вимоги щодо облаштування таких приміщень або зводять їх у мінімальних обсягах, що не відповідає потребам населення.

У сучасних умовах питання дотримання санітарно-будівельних норм і забезпечення будинків паркомісцями та укриттями потребує більш жорсткого контролю з боку держави. Важливими є як зміни до нормативних документів, так і запровадження ефективних механізмів перевірки виконання цих вимог, адже комфорт і безпека мешканців мають бути пріоритетом для містобудівної політики.

Проблеми недотримання ДБН та інших законодавчих актів у сфері будівництва набули системного характеру, що негативно впливає на безпеку, комфорт та якість життя громадян. Основні порушення стосуються невідповідності будівель санітарним, екологічним і безпековим вимогам, а також ігнорування норм щодо облаштування паркомісць, укриттів, зелених зон і мінімальної відстані між будівлями.

Однією з найгостріших проблем є порушення норм щільності забудови та недотримання вимог інсоляції. Це призводить до того, що мешканці багатоквартирних будинків не отримують належного рівня природного освітлення та вентиляції, що негативно впливає на їхнє здоров'я. Одним з документів дозвільного характеру, який повинен отримати забудовник є містобудівні умови та обмеження забудови земельної ділянки (далі - містобудівні умови та обмеження) – це документ, що містить комплекс планувальних та архітектурних вимог до проектування і будівництва щодо поверховості та щільності забудови земельної ділянки, відступів будинків і споруд від червоних ліній, меж земельної ділянки, її благоустрою та озеленення, інші вимоги до об'єктів будівництва, встановлені законодавством та містобудівною документацією [1].

Містобудівні умови та обмеження містять: 1) назву об'єкта будівництва, що повинна відображати вид будівництва та місце розташування об'єкта; 1-1) ідентифікатор об'єкта будівництва або закінченого будівництвом об'єкта (для об'єктів нового будівництва та закінчених будівництвом об'єктів, яким присвоєно ідентифікатор об'єкта будівництва до видачі містобудівних умов та обмежень); 2) інформацію про замовника; 3) відповідність на дату надання містобудівних умов та обмежень цільового та функціонального призначення земельної ділянки містобудівній документації на місцевому рівні; 4) гранично допустиму висотність будинків, будівель та споруд у метрах (з урахуванням обмежень використання приаеродромних територій, встановлених відповідно до Повітряного кодексу України); 5) максимально допустимий відсоток забудови земельної ділянки; 6) максимально допустиму щільність населення в межах житлової забудови відповідної житлової одиниці (кварталу, мікрорайону); 7) мінімально допустимі відстані від об'єкта, що проектується, до червоних ліній, ліній регулювання забудови, існуючих будинків та споруд; 8) планувальні обмеження (охоронні зони пам'яток культурної спадщини, межі історичних ареалів, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання, охоронні зони об'єктів природно-заповідного фонду, прибережні захисні смуги, зони санітарної охорони, планувальні обмеження використання приаеродромних територій, встановлені відповідно до Повітряного кодексу України, зони, встановлені відповідно до законодавства за результатами визначення рівнів ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, відображені у містобудівній документації); 9) охоронні зони об'єктів транспорту, зв'язку, інженерних комунікацій, відстані від об'єкта, що проектується, до існуючих інженерних мереж; 10) вимоги щодо розроблення розділу інженерно-технічних заходів цивільного захисту. Перелік зазначених умов є вичерпним [1].

Орган державного архітектурно-будівельного контролю розглядає відповідно до закону справи про адміністративні правопорушення та справи про правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

Варто відзначити, що в судовій практиці суд при прийнятті судового рішення в даній категорії справ відзначає, що додаток 3.1 ДБН 360-92**

«Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень» (зі змінами), на які міститься посилання у пункті 2.4. Розділу 2 «Містобудівні умови та обмеження» (надалі по тексту також - ДБН 360-92**), визначає протипожежні вимоги «допустимі відстані в метрах при ступені вогнестійкості будинків», та ні в якому разі не визначає конкретні мінімально допустимі відстані від об'єкта, що проектується до існуючих будинків та споруд. Таким чином загальне посилання на норми ДБН 360-92, які містяться в містобудівних умовах та обмеженнях забудови, не є зазначенням мінімально допустимих відстаней від об'єкта, що проектується до існуючих будинків та споруд.

В контексті вказаного варто відзначити, що ДБН 360-92** розрізняє різні допустимих відстаней між будинками і спорудами, зокрема, протипожежні, санітарно-гігієнічні, інсоляційні та інші. Зокрема, відповідно до Примітки 2 пункту 3.11*, абзацу 2 пункту 3.14 ДБН 360-92** при різних вимогах (протипожежних, санітарно-гігієнічних та ін.) до мінімально допустимих відстаней між будинками і спорудами при проектуванні треба приймати величини, найбільші з них.

Ще більш критичною є ситуація з недотриманням норм щодо облаштування захисних споруд або укриттів, що стало надзвичайно актуальним в умовах воєнного стану. Багато новобудов не мають приміщень подвійного призначення, здатних забезпечити безпеку мешканців у разі надзвичайних ситуацій. Дотримання вимог державних будівельних норм (ДБН) щодо укриттів повинно бути жорстко контрольованим, а забудовники мають нести відповідальність за їх порушення. Лише комплексний підхід до вирішення цих проблем із запровадженням ефективних механізмів контролю забезпечить комфортне, безпечне й захищене житлове середовище.

Ще однією актуальною проблемою, спричиненою порушенням санітарно-будівельних норм при будівництві багатоквартирних будинків, є відсутність належної інфраструктури — паркомісць, дитячих майданчиків, зон для відпочинку, що суттєво знижує комфорт та безпеку проживання. Забудовники часто нехтують вимогами щодо благоустрою прибудинкових територій, що призводить до перевантаженості міського простору та відсутності важливих соціальних об'єктів. Це питання регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема державними будівельними нормами (ДБН) та законодавством у сфері містобудівної діяльності.

Відповідно до ДБН В.2.3-15:2007 «Автостоянки і гаражі для легкових автомобілів», забудовники зобов'язані передбачати належну кількість паркомісць для кожного багатоквартирного будинку. Залежно від кількості квартир встановлюються мінімальні нормативи паркомісць, як на відкритих майданчиках, так і в підземних паркінгах.

ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» передбачають, що для кожного багатоквартирного будинку мають бути облаштовані зони для відпочинку, дитячі майданчики та майданчики для занять фізичною культурою, розташовані на безпечній відстані від проїжджої

частини та паркінгів. Площа таких зон залежить від кількості мешканців і повинна відповідати визначеним нормативам. Відсутність цих об'єктів погіршує умови проживання, особливо для сімей із дітьми. Окрім того, прибудинкова територія повинна включати зони озеленення для забезпечення екологічного балансу та покращення мікроклімату. Мінімальний відсоток озеленення становить 25% від загальної площі території (п.6.2.13). Однак ці норми часто ігноруються забудовниками, що призводить до втрати зелених зон у містах, підвищення рівня загазованості та погіршення якості повітря.

Відсутність належної інфраструктури суперечить чинним нормам та може стати підставою для притягнення забудовників до відповідальності, передбаченої Кодексом України про адміністративні правопорушення (стаття 96-1), а також відмови у прийнятті об'єкта в експлуатацію. Суворе дотримання зазначених норм і посилення контролю з боку державних органів є необхідними умовами для створення безпечного, комфортного та збалансованого житлового середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. Відомості Верховної Ради України, 2011. № 34. Ст.343.
2. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій»: затв. Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово- комунального господарства України від 26.04.2019 р. № 104. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3260441209981634046?doc_type=2

Чудненко В. О.

Аспірант денної форми навчання,
кафедра приватно-правових дисциплін,
Університет сучасних знань,
м. Київ, Україна

ВІДНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ВІД ВОЄННИХ ДІЙ

Навколишнє природне середовище багатобарвне та неоднорідне, його складові взаємодіють між собою, взаємозалежать одна від іншої та в конгломераті утворюють багаторівневу систему. Відносини, що складаються в процесі охорони навколишнього природного середовища, врегульовані правовими нормами, оскільки створюють публічний інтерес в екологічному, демографічному, рекреаційному напрямках. У ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено об'єкти навколишнього природного середовища, захищені системою нормативно-правових актів, а саме: земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ, ландшафти та інші природні комплекси [31]. Всі зазначені об'єкти зазнали під час особливого періоду значних змін, ушкоджень, а в певних випадках втрат, що не підлягають відновленню. Такі об'єкти можна об'єднати в групи, взявши за основу їхні ґносеологічні особливості.

Перша група об'єктів навколишнього природного середовища – ті, що мають абіотичні ознаки: земля, надра, води, атмосферне повітря, ліси. Сьогодні ці об'єкти зазнають значної шкоди від воєнних дій в Україні.

Друга група об'єктів навколишнього природного середовища характеризується біотичними ознаками, до них відносяться: рослини, тварини, бактерії, гриби, віруси, які прямо впливають на існування конкретного живого організму.

Воєнні дії спричиняють серйозне забруднення ґрунтів та водних об'єктів, особливо через використання вибухових речовин, розлив нафтопродуктів, важких металів і токсичних речовин. Забруднення загрожує родючості ґрунтів, викликає отруєння водних екосистем і ускладнює сільськогосподарську діяльність, що є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки країни. Обстріли нафтобаз, хімічних заводів, теплових електростанцій і газових мереж призводять до серйозного екологічного лиха. Викиди токсичних речовин, потрапляння важких металів у довкілля та забруднення повітря мають довгостроковий негативний ефект на здоров'я населення та біорізноманіття регіонів.

Воєнні дії призводять до масштабних лісових пожеж та вирубок лісів, що знижує здатність екосистем до самовідновлення, сприяє зміні мікроклімату та порушенню біологічної рівноваги. У багатьох регіонах, які постраждали від бойових дій, відновлення лісових екосистем може зайняти десятки років. Масове замінування лісів, полів, річкових берегів та природних заповідників ускладнює відновлення цих територій та створює небезпеку для людей і тварин. Процес розмінування є тривалим і потребує значних фінансових ресурсів та спеціального обладнання.

Пожежі, вибухи та руйнування інфраструктури сприяють викиду в атмосферу великої кількості небезпечних речовин, зокрема сажі, оксидів азоту та сірки, які спричиняють кислотні дощі, забруднення атмосферного повітря та зміни кліматичних умов. Це може впливати не лише на регіональному, а й на глобальному рівні. Багато природоохоронних територій України зазнали значної шкоди внаслідок бойових дій. Руйнування середовища існування тварин і рослин призводить до втрати унікальних екосистем, загрожує зникненню окремих видів флори та фауни, що порушує природний баланс екосистем.

Попри нагальну потребу у відновленні природних територій, держава стикається з обмеженими фінансовими та технічними можливостями. Брак спеціалістів у сфері екологічного моніторингу, недостатність фінансування та труднощі з імпортом спеціалізованого обладнання гальмують ефективне відновлення навколишнього середовища. Через військові дії та руйнування екологічних лабораторій ускладнено проведення належного моніторингу стану навколишнього середовища. Відсутність достовірних даних про рівень забруднення та пошкодження природних об'єктів ускладнює розробку ефективних заходів з відновлення.

Воєнні дії спричиняють масштабні екологічні злочини, проте їхня міжнародна юридична кваліфікація та механізми притягнення до відповідальності залишаються складними. Процес документування екологічних злочинів та стягнення репарацій вимагає довготривалої судової та дипломатичної роботи. Екологічне відновлення потребує масштабних інвестицій, технологій і людських ресурсів, що ускладнює реалізацію програм національного рівня. Участь міжнародних фінансових організацій, екологічних фондів та урядів інших країн є критично важливою для відбудови екосистем України та запровадження стійких природоохоронних практик.

Таким чином, відновлення навколишнього середовища після воєнних дій є комплексною та довготривалою задачею, яка потребує комбінованого підходу: від розмінування територій до впровадження сучасних технологій рекультивації та відновлення біорізноманіття. Для подолання цих викликів необхідна координація зусиль держави, громадськості, міжнародних організацій та наукових установ.

Для вироблення комплексного механізму відновлення навколишнього природного середовища на сьогодні необхідно затвердити Стратегію державної програми протидії екоциду, завданого воєнною агресією Росії проти України навколишньому природному середовищу України. Ця програма повинна запровадити систему фіксування всіх порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, що дозволить фіксувати реальний обсяг завданої шкоди та вжити найефективніших заходів, щоб уникнути подальшого погіршення ситуації та відновити екосистеми до безпечного стану – і для людини, і для дикої природи. Передбачити у планах із відбудови населених пунктів природорієнтовані рішення та заходи з адаптації до зміни клімату. Вироблення механізмів вловлювання твердих побутових відходів, які потрапляють в транскордонні ріки.

Примак Ю. В.

к. пс. н., доцентка,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка, Україна,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-7374-1844

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ РАКУРС

Зміст наукових категорій «соціальна відповідальність» та «громадянська активність» цікавить науковців із різних сфер, психологів зокрема. Так, наприклад, проаналізовано прагнення людей належати до груп, завдяки чому усвідомлюється їхня ідентичність (Н. Tajfel, J. Turner) або їхнє вірування щодо особистої значущості, самоефективності (А. Bandura), або мотивування, якщо йдеться про внутрішнє чи зовнішнє винагородження, на кшталт гордості, визнання, соціальної підтримки (G. Homans), а то й взагалі альтруїзму, що увиразнюється наявністю емпатії та співчуття (С. Batson), гедоністичної рефлексії (Е. Deci, R. Ryan). Водночас чи не якнайкраще заявлена проблема знайшла своє висвітлення у вчинковій психології В. Роменця, який аналізує внутрішню й зовнішню сторони вчинку [1].

У тривалих умовах невизначеності екзистенції (як от нині через війну) довірчі взаємини та спільна участь у проєктах (волонтерство, екологічні ініціативи, правозахисні організації) зменшують соціальне напруження, агресування та ізоляцію. Почуття спільної мети відповідно послабляє почуття самотності та фрустрації, а навпаки підсилює відчуття задоволеності життям. Побіжно спільні гуртові дії детермінують почуття патріотизму та зміцнюють національну ідентичність.

У згуртованому суспільстві менше поляризації та ненависті, частіше знаходиться компроміс, а відчуття контролю над своїм життям в особистості корелює зі зменшенням гостроти таких станів як апатія, фрустрація та безпорадність. Саме відчуття значущої соціальної приналежності, афіліації, цінності та самоцінності на всіх рівнях, знаходження сенсу життя та включеності здатні сприяти позитивному психічному благополуччю конкретної особистості, а відтак і суспільства загалом. А от соціальне відчуження, дискримінація та ізоляція навпаки – провокувати загострення проблем щодо психічного здоров'я (зокрема, поглиблення депресії, тривоги та дистресу) [2].

Через внутрішню настанову, що детермінує поведінку людини в суспільстві, виражається її соціальна відповідальність. Остання є результатом впливу батьківської сім'ї, школи, культури, релігії тощо. Заразом особливу роль відіграє власна відповідальна позиція у траєкторії морального розвитку (Л. Колберг), а також стосунки, наповнені емпатією та співпереживанням, почуттям обов'язку та колективної відповідальності.

Отож серед провідних психологічних чинників, що впливають на рівень громадянської активності можемо згадати: емпатію та альтруїзм, відчуття соціальної відповідальності, довіру до соціальних систем (особистості, соціальних інституцій), страх і тривожність (напрочуд у кризових ситуаціях можуть не лише паралізувати, а й стимулювати), соціальні норми й груповий тиск. Відтак, чим більше громадянської активності й соціальної відповідальності, тим згуртованіше суспільство, що неабияк актуалізується за умов загроз безпечному існуванню. Конструктивна активність соціального значення – суб'єктність, що наповнюється змістом значущості, вчинковості, відповідальності.

На жаль, існує й неефективний прояв громадянської активності-інертності через вигорання, емоційне виснаження або перекладання обов'язків на іншого («не моя справа»), низьку довіру до влади тощо. Заразом можна цього уникнути завдяки стимулюванню в ранні періоди онтогенезу особистості виховних дій щодо соціальної відповідальності та громадянської позиції дитини, а пізніше – підтримки волонтерства на загальнодержавному рівні, популяризації історій успіху, взаємної підтримки хелперів-активістів задля уникнення вигорання. Наразі в умовах війни український контекст громадянської активності засвідчив свою особливу значущість у гуртуванні, самоорганізації громад (зокрема під час евакуації, впровадженні гуманітарної допомоги), культурної згуртованості (йдеться про популяризацію української мови, історії, спорту, мистецтва та відповідно формування національної ідентичності).

Важливо, щоб нині в умовах невизначеності через війну увиразнювалася на імперативних і перманентних засадах соціальна інтеграція позитивного змісту, а також щоб вона наближалася до рівня соціального благополуччя, психологічного зокрема. У разі, якщо згуртованість негативного змісту унеможливорюється, то мінімізується ймовірність незахисності, стигматизації, соціальної інгібіції, вимушеного дистанціювання та самодистанціювання, уникнення соціальних зв'язків тощо. Згуртованість можлива там і тоді, де прагнуть благополуччя в усіх його вимірах (й економічному, й фізичному, й психологічному). Вона досягається завдяки толерантній і відповідальній співпраці на різних етапах онтогенезу, діалогу та полілогу між членами різних соціальних груп / спільнот (зокрема за допомогою фасилітативних зустрічей, медіацій тощо).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васютинський В. О. «Велика логіка вчинку» Володимира Роменця як утвердження колективної феноменології. Психологія і суспільство. 2011. №2. С. 143–147. URL : <https://surl.li/trjwel> (дата звернення : 16.02.2025).
2. Примак Ю. В. Психологічний дискурс: соціальна згуртованість в умовах невизначеності через війну. Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 16-17 травня 2024 року, м. Кривий Ріг. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2024. С. 88–91. URL : <https://surl.li/yszdsd> (дата звернення : 15.02.2025).

Грабовська І. М.
к.філос.н., провідний н.с., с.н.с.,
Музей книги і друкарства України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-7416-9541

УКРАЇНСЬКІ ВОЛОНТЕРИ У БОРОТЬБІ З РОСІЙСЬКИМ АГРЕСОРОМ – ЕФЕКТИВНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСТВА

Україна, якій американці знову напроорокували поразку у протистоянні з російським агресором вустами Венса (пам'ятаємо, що Україні давали три дні на здатність протистояти російській навалі на початках цієї війни у 2022 р.), показала свою ефективність у відстоюванні власної незалежності завдяки єдності народу. Тому, на думку В. В'ятровича [3] цю війну варто називати не вітчизняною, а народною визвольною. Саме здатність згуртуватись довкола спільної мети, насамперед, вижити та зберегти власну державність, та об'єднатись навколо своїх захисників – ЗСУ дозволила українцям ось вже четвертий рік відбиватись від жорстокого ворога.

Найпотужнішим чинником, який продемонстрував силу громадянського суспільства України, силу нації, став розвинений волонтерський рух в країні. Найрізноманітніші напрямки роботи волонтерів: від прямої допомоги фронту до підтримки немічних та дітей з онко захворюваннями тощо, створили достатньо міцний тил в державі.

Раніше авторка неодноразово висвітлювала питання консолідації українства як всередині країни, так і за межами держави, у тому числі і в науковому дискурсі [Див., напр.: 5] та мас-медіа [Див., напр.: 4]. Серед цих матеріалів є і про внесок жінок у спільну боротьбу проти російського агресора, оскільки ця війна має і «жіноче обличчя» (визначення, дане російсько-українському протистоянню Оленою Зеленською). У цій розвідці мова йтиме про «волонтерське обличчя» українського спротиву рашистській агресії.

Протягом трьох років гарячої фази війни сотні тисяч жінок і чоловіків України брали і беруть участь у волонтерській діяльності. Якщо для українських чоловіків боротьба на полі бою стала сьогодні найголовнішим способом повноцінного, смислосназначимого існування, то для українок на перший план вийшли усі форми благодійної діяльності поряд із професійною зайнятістю. Серед них особливе місце займає волонтерство. Саме волонтерство для жіноцтва країни стало однією з наймасовіших форм прояву жіночого активізму, способом самозбереження у час такого жорстокого випробування, а для України – ефективним засобом «зшивання» фронту і тилу. «Нам потрібна єдність всередині країни» [6], - наголосив Президент України Володимир Зеленський, виступаючи на Мюнхенській безпековій конференції 2025 р. «Йдеться не про мене, йдеться про майбутнє нашої країни, йдеться про сьогоднішній день. Питання в тому, як вижити, як врятувати Україну, нашу незалежність, наш

народ, нашу домівку. Якщо комусь це не подобається - вони можуть вибрати інше громадянство, якщо хочуть» [6], - додав він.

Волонтери України – це ті, хто не вибирав іншого громадянства. Волонтерський рух відкрив нові імена справжніх достойниць і достойників України.

В історії країни і раніше існував цікавий феномен: поділ провідників суспільства на керівників і достойників. І ці знані особистості нерідко не співпадали у масовій свідомості українського народу. Керівниками могли бути одні, а моральними авторитетами нації, її провідниками – інші. Видається, що саме з волонтерського руху виростають сьогодні нові достойники/достойниці України. Деякі з них у майбутньому стануть її провідниками.

Не можна не погодитись з думкою, висловленою на сайті команди громадської благодійної організації «Побач Перемогу»: «Важливо не перекладати власну відповідальність на інших. Сьогодні ми живемо в епоху, коли кожен або на фронті (мова йде тільки про військовий фронт!), або забезпечує фронт необхідним. Ніхто не подарує нам нашу свободу, землю, життя. Тому кожен українець має зробити свій внесок у загальну відповідальність, в спільні зусилля тилу» [2].

Волонтерський український рух – це до того ж ознака європейськості України. Адже, як стверджують науковці, «понад 100 млн людей у Європі є волонтерами: троє з кожних десяти європейців стверджують, що беруть участь у роботі на добровільних засадах, а майже 80 % громадян вважають, що волонтерська діяльність є важливою частиною демократичного життя в Європі. Тому інвестиції у волонтерську діяльність є інвестиціями в соціальну згуртованість суспільства (Європейська хартія прав та обов'язків волонтерів)» (виділ. Авт. – І.Г.) [1].

Волонтерський рух у воюючій Україні є одним із найважливіших чинників згуртування спільноти заради самозбереження та можливої перемоги над сильним і жорстоким ворогом – путінською неоімперією. Він має вирішальний вплив на формування сильного громадянського суспільства в країні та посилення ролі демократії і справедливості в українській державі. Величезним і вартісним є внесок українського жіноцтва у розвиток громадянської активності через благодійні організації і особливо волонтерство заради допомоги ЗСУ, а також внесок у цей непростий для країни час у збереження нації та держави. Саме волонтерство українського суспільства в період гарячої фази протистояння рашистській навалі дозволяє певним чином «намалювати» «волонтерське обличчя» цієї війни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>
2. Волонтерський рух в Україні. БО «Побач Перемогу». URL: <https://www.see-the-victory.com/post/volunteer-movementin-ukraine>

3. В'ятрович В.М. Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну. Харків: Вид-во «Ранок», 2023. 256 с.
4. Грабовська Ірина. Принцип справедливості як фактор консолідації українців під час війни. «День». 18 березня 2024 р. URL: <https://day.kyiv.ua/profile/iryna-hrabovska>
5. Товмаш Дмитро, Грабовська Ірина, Кагамлик Світлана. Волонтерство жіноцтва як ефективна складова боротьби з російським агресором (соціофілософський та філософсько-світоглядний аналіз). Українознавчий альманах, №32, 2023. С. 43-50.
6. «Я не зніму членство в НАТО з порядку денного». Що заявив Зеленський про США, армію Європи і РФ. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c74m2n19jn4o?xtor=AL-73-%5Bpartner%5D-%5Bukr%5D-%5Bheadline%5D-%5Bukrainian%5D-%5Bbizdev%5D-%5Bisapi%5D>

Заворотченко Д. О.

студентка 4-го курсу юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

Гордієнко Т. О.

Науковий керівник:
старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Ситуація, яка в теперішній час склалася на території України, і у зв'язку з якою було вирішено ввести режим воєнного стану, створила серйозні виклики для всієї судової системи, зокрема в галузі господарського судочинства. В даній ситуації воєнний стан викликав певні проблеми, оскільки господарські суди та судочинство в цілому потребують особливих підходів до забезпечення правосуддя та правомірного розв'язання господарських спорів. На сьогоднішній день законодавча та правова система піддаються серйозним викликам та змінам, тому регулювання господарських правовідносин доволі ускладнюється.

В даний момент господарським судам дуже складно здійснювати покладені на них функції, оскільки деякі такі суди можуть знаходитися у місцях, де ведуться активні бойові дії, а також на окупованих територіях. Але незважаючи на такі умови, необхідність звертатися до суду за захистом залишається безпосереднім правом громадян, яке закріплює стаття 8 Основного Закону України [1]. Таким чином кількість звернень громадян до щодня зростає.

Слід зазначити, що під час дії воєнного стану гарантоване статтею 55 Конституції України право на захист судом прав і свобод людини та громадянина ні в якому разі не може бути обмежене. Згідно зі статтями 10, 12-2 і 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року введення воєнного стану в державі не має впливати на діяльність судів. Крім того, не допускається прискорення або скорочення будь-яких форм судочинства [2].

Загалом діяльність господарських судів здійснюється з певними обмеженнями. Серед основних викликів судової діяльності та правосуддя, які ні в якому разі не залежать від впливу на їх діяльність певних посадових осіб держави, мають місце постійні повітряні тривоги, а також перебої з електропостачанням. Всі ці фактори значно впливають на діяльність судів.

З 2020 року поширення набув дистанційний режим роботи господарських судів через пандемію, викликану коронавірусною хворобою COVID-19. Тому до Господарського процесуального кодексу було вне-

сено деякі зміни, а саме до статті 197, які дозволяли учасникам справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів [3].

Після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України був прийнятий Закон, який вносив зміни до частини 7 статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у якому зазначається, що у випадку, коли суд під час воєнного стану з об'єктивних причин не може здійснювати правосуддя, територіальну підсудність судових справ може бути змінено. Такі справи передаються до суду, який знаходиться найближче до суду, що не може здійснювати свої повноваження [4].

На сьогоднішній день проблемним є питання поновлення господарських процесуальних строків, оскільки в умовах воєнного стану учасникам процесу важко вчасно вчиняти певні процесуальні дії. Відповідно до частини 1 статті 119 Господарського процесуального кодексу України суд поновлює пропущений процесуальний строк, однак лише за певних умов.

Перша умова поновлення пропущеного строку в господарському процесі полягає в поданні відповідної заяви учасником процесуальної справи. А друга умова може бути причинами, через які було пропущено процесуальний строк, і які суд визнає поважними. Винятком є лише те, що Господарський процесуальний кодекс України встановлює неможливість поновлення такого строку [5].

Також слід звернути увагу на питання відкладення розгляду господарських справ. Відповідно до частини 2 статті 202 Господарського процесуального кодексу України, існує повна встановлена низка підстав для відкладення судом розгляд справ.

Першою підставою для відкладення розгляду справи є неявка в судове засідання учасника справи, щодо якого немає відомостей про направлення йому ухвали з повідомленням про дату, час і місце судового засідання.

Другою підставою може бути перша неявка в судове засідання учасника справи, якого повідомлено про дату, час і місце судового засідання, якщо він повідомив про причини неявки, які судом визнано поважними.

Третьою підставою можна визначити виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, крім випадків, коли відповідно до Господарського процесуального кодексу України судове засідання може відбутися без участі такої особи.

Четвертою підставою є необхідність витребування нових доказів, у випадку коли учасник справи обґрунтував неможливість заявлення відповідного клопотання в межах підготовчого провадження.

Актуальністю сьогодення є часті проголошення повітряної тривоги, особливо на початку судових засідань, що унеможливорює своєчасне подання учасником справи клопотання про відкладення розгляду справи, прибуття учасника до суду, а також зумовлює вирішення судом питання

відкладення розгляду самої справи. Тому в першу чергу суд під час вирішення питання про відкладення розгляду справ повинен враховувати те, що, згідно зі статтею 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Таким чином, судова гілка влади прийняла на себе виклик з боку держави-агресора та намагається пристосуватися до нинішньої ситуації, яка відбувається на території України. Злагоджена та скоординована робота господарських судів забезпечила захист гарантованого Конституцією України права людини та громадянина на звернення до суду для захисту своїх прав. Але господарське судочинство та суди в цілому потребують ще багато змін та нових методів ведення правосуддя задля більш справедливого захисту прав громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996. Поточна редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n175>.
4. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03.03.2022 № 2112-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20>.
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

Ткач О. С.

Аспірант спеціальності 053 Психологія,
Університет імені Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-7513-5434

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧАСИ КРИЗИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ ТА COVID-19

Соціальна відповідальність є частиною постійного повноцінного розвитку суспільства, яка слугує буфером проти несприятливих подій сьогодення, що робить її потужним інструментом протидії психологічним, соціальним та економічним негараздам, особливо в часи кризи, такі як наше покоління переживає вже більше, ніж три роки, починаючи з пандемії ковіду-19, та особливо, з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Ці події мали значний вплив на всі сфери людської діяльності, галузі промисловості та заклади й установи, включаючи й освітні. Акумулявавши сили, освіта залучає до різноманітних активностей, пов'язаних із соціальною відповідальністю та спрямованих на покращення загального психо-емоційного та волевого стану учасників. Але, зважаючи на безпрецедентність даного досвіду для нашого покоління, зрозуміло, що університети та інші заклади освіти зустрічають виклики на шляху своїх кризових інтервенцій. Зростаюча динаміка та комплексність викликів часу війни та пандемії вимагає динамічного так комплексного підходу, враховуючи індивідуальні особливості кожного громадянина та специфіку групи, взаємодії та взаємовпливу в ній.

Соціальна відповідальність закладів вищої освіти має бути спроектована так, щоб відповідала потребам та очікуванням усіх учасників освітньо-виховного процесу. Це цілий соціальний інститут, який пов'язує діяльність закладу, норми та принципи, а також зобов'язання перед суспільством. Умови дотримання та впровадження принципів соціальної відповідальності є незмінними відповідно до закону України про вищу освіту, та мають певні правки, відповідно до вимог часу:

1. Дотримання принципів концепції соціальної відповідальності, впроваджені керівництвом;
2. Просвітницька робота та боротьба з антиукраїнською пропагандою, запобігання її поширенню, боротьба з дезінформацією;
3. Звітування перед громадськістю;
4. Реалізація двостороннього всебічного ввічливого спілкування між викладачами та студентами, з розумінням того, що всі люди різні і кожен вартує уваги та поваги;
5. Забезпечення всіх можливих засобів та умов для саморозвитку та самореалізації, як студентів, так і викладачів;
6. Гуманний підхід до навчання.

Кризові періоди в житті людини і нації не є унікальним явищем, проте кожного разу має різний характер та ступінь впливу. Заклади вищої освіти є потужними та численними установами, які можуть і мусять впливати на соціальні рухи та настрої, пам'ятаючи та дотримуючись соціальної відповідальності. Соціально відповідальний заклад освіти – це багатофункціональний живий організм, який бере на себе додаткові обов'язкові соціальні зобов'язання, окреслені в нормативних та законодавчих актах про вищу освіту в Україні. Кризові ситуації мають використовуватися для зближення та згуртованості учасників освітнього процесу, в супереч усім викликам непростих часів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Adel, H. M. Zein From University social responsibility to social-innovation strategy for quality accreditation and sustainable competitive advantage during COVID-19 pandemic. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 4(5), 410-438. 2022
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Відомості Верховної Ради. 2014.
3. Бех С., Грішнова О. соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрямки розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. №5. 2015.

Вишневська М. К.

к.т.н., доцент,

ННІ «Дніпровський металургійний інститут»

Українського державного університету науки і технологій,

м. Дніпро, Україна

ORCID: 0000-0002-3580-0564

Крамаренко А. В.

к.е.н., доцент,

ННІ «Дніпровський металургійний інститут»

Українського державного університету науки і технологій,

м. Дніпро, Україна

ORCID: 0000-0002-0386-9751

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У сучасному глобалізованому світі соціальна відповідальність стає все більш важливим фактором успіху для суб'єктів господарювання усіх сфер діяльності та галузей промисловості. Це пов'язано з очікуваннями стейкхолдерів, які все більше вимагають від бізнесу етичної поведінки та позитивного впливу на суспільство. Нині соціальна відповідальність бізнесу є не лише концепцією, але й важливим принципом, що визначається свідомим ставленням компаній до соціальної необхідності, етичних норм, а також розумінням наслідків власної діяльності для суспільства, держави, споживачів, ділових партнерів та працівників. Ба більше, принципи соціальної відповідальності в бізнесі визначають основні цінності та поведінкові стандарти, які підприємства мають дотримуватися в своїй діяльності. Ці принципи становлять основу для побудови відносин зі суспільством, зацікавленими сторонами та довкіллям, сприяючи стійкому розвитку та створенню позитивного впливу на оточуюче середовище.

Можна констатувати, що соціальна відповідальність бізнесу – вже звична практика серед європейських країн. Так, наприклад, у Данії, Франції, Фінляндії, Швеції соціальна відповідальність інтегрована в державну політику. В інших країнах, таких як Греція, Ірландія, Нідерланди, Словенія тощо, ці ініціативи також мають широке розповсюдження, проте є прерогативами безпосередньо суб'єктів господарювання. В обох наведених курсах є спільна риса – це стійке розуміння актуальності та значущості ведення бізнесу на засадах концепції соціальної відповідальності, що означає свідому реалізацію практик відповідального бізнесу, які сприяють соціальному, економічному і екологічному розвитку через максимізацію позитивного впливу на суспільство та мінімізацію негативного.

Разом з тим соціальна відповідальність в Україні має дві характерні риси. По-перше, ряд українських компаній й досі не мають можливостей та/або бажання впроваджувати принципи соціально-відповідального

бізнесу. По-друге, хоча соціальна відповідальність – це, безумовно, не тільки про благодійність, в Україні з початком повномасштабної війни класичні прояви соціально-відповідального бізнесу виражені в значно меншій мірі ніж благодійна підтримка. Так, за даними [1], відповідальні власники бізнесу чітко усвідомлюють, що нині найголовніша задача полягає у збереженні нашої країни, людей та кордонів, адже без усього цього не існуватиме і самого бізнесу власника. Саме тому, вони регулярно надають військову, медичну, гуманітарну та іншу допомогу, а також підтримують армію значними донатами в розмірі 5-10% від прибутку компанії.

На позитивні зрушення у свідомому ставленні до соціальної відповідальності вказують і дані опитування Deloitte у 2023 році [2], які засвідчили, що понад третина опитаних готові купувати навіть за дорожчою ціною товари у тих бізнесів (виробників), які підтримують ЗСУ та/або постраждалих від воєнних дій українців.

Соціально-відповідальний бізнес – це також розуміння ключових запитів суспільства. За даними дослідницької компанії Factum Group Ukraine, отриманими в рамках соціального проєкту YOUкраїна, найважливішим для споживачів наразі є те, щоб компанія (бренд) під час військових дій в Україні в першу чергу підтримувала ЗСУ (39%) та своїх співробітників (18%). Далі – відновлювала або продовжувала за можливості свою роботу (14%), а також підтримувала загальне населення країни (12%) [3].

Світові тенденції демонструють, що нині мати соціально-відповідальний підхід у бізнесі – це вже не унікальна опція, а необхідність. І цьому є чітке пояснення – соціально-відповідальний бізнес має ряд переваг, як для підприємств, так і для суспільства в цілому. До основних переваг, які отримують суб'єкти господарювання можемо віднести: підвищення лояльності та довіри до компанії, її товарів та послуг; розвиток кадрового потенціалу та забезпечення лояльності персоналу; відповідність нормам і стандартам світового економічного співтовариства; створення безпечного середовища для діяльності та розвитку компанії за допомогою власної корпоративної політики та багато іншого. Переваги, які отримує суспільство: встановлення партнерських відносин між бізнесом, урядом та громадськістю; надання цільової допомоги громадянам; підтримка громадських ініціатив, проєктів; розвиток соціальної активності та соціального захисту населення; залучення інвестицій в соціальні проєкти тощо.

Добре, що з кожним роком все більше керівників вітчизняних компаній усвідомлюють ці істини. Це доводять і результати опитування компанії Factum Group Ukraine, проведеного у 2022 році. За даними якого близько 67% українських підприємств реструктурували свої бюджети та додали соціальну відповідальність як окремий пункт бюджету балансу [3].

Підсумовуючи зазначимо, що за сучасних умов господарювання соціально-відповідальний підхід має слугити фундаментом для побудови стійкого бізнесу та виступати основним етичним і управлінським вектором. Поєднання освіти, підтримки з боку держави та зростаючого суспільного попиту може не тільки стимулювати вітчизняний бізнес

переходити до сталого розвитку, а й зробити корпоративну соціальну відповідальність більш привабливою для вітчизняних суб'єктів господарювання, перетворити її на важливий елемент конкурентоспроможності українського бізнесу та один з елементів модернізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соціально-відповідальний бізнес: що це і як це працює сьогодні в Україні? URL: <https://www.forfuture.life/blog/socialno-vidpovidalniy-biznes-shcho-ce-i-yak-vono-pracyuie-sogodni-v-ukrayini> (дата звернення: 20.02.2025).
2. Результати дослідження «Корпоративна соціальна відповідальність через призму ЗМІ». URL: http://csr-ukraine.org/krugliyi_stil.html (дата звернення: 11.02.2025).
3. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. URL: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini> (дата звернення: 20.02.2025).

Павлюк О. Д.

Доктор філософії (PhD),
асистент кафедри соціальної психології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1066-1235

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Війна, що триває в Україні, кардинально змінила соціальні, економічні та освітні реалії країни, зумовивши потребу посилення громадської активності та соціальної відповідальності всіх верств населення, зокрема студентської молоді. Країна потребує активної участі громадян у різних сферах: волонтерстві, допомозі внутрішньо переміщеним особам, інформаційному спротиві, наданні психологічної підтримки. В умовах військового стану саме студенти мають потенціал у процесі суспільних змін, оскільки їхня енергія, ініціативність та прагнення до справедливості можуть відіграти ключову роль у підтримці суспільної згуртованості всього населення, а також у післявоєнному відновленні країни.

Досліджували соціальну відповідальність та громадянську активність такі вітчизняні науковці: А. Безпрозвання, Т. Калина, М. Коваль, С. Король, О. Литовченко, О. Оржель, О. Петроє, Н. Сментина, Серпенінова Ю., Северина Л., Н. Стадник, А. Швець, О. Шевчук, Н. Шофолова, Л. Червінська, Т. Червінська, О. Чернишов, Н. Шуляр та інші. Важливі дослідження цієї проблематики включають і роботи таких відомих зарубіжних учених: М. Фрідман, П. Друкер, Т. Бредгард, Ф. Котлер, Л. Крафт, М. Крез, Х. Сілі, Дж. Штерн та інші.

Студентський вимір соціальної відповідальності університетів реалізується через два вектори: відповідальність перед здобувачем вищої освіти та відповідальність самого здобувача. Із посиленням соціальної відповідальності університету під час війни та повоєнного відновлення розширюється коло соціальної відповідальності закладів вищої освіти щодо студентства. Йдеться про створення безпечного середовища; запровадження освітніх програм і досліджень з питань миру, розвиток навичок толерантності, запобігання конфліктам, інших компетентностей, необхідних для сприяння процесам мирного відновлення; додаткову соціальну, гуманітарну та фінансову підтримку певних груп здобувачів освіти (наприклад, студентів-військовослужбовців, осіб, які зазнали фізичних і психологічних травм, внутрішньо переміщених осіб та ін.), полегшення їм доступу до вищої освіти через розроблення персоналізованих траєкторій навчання [1, с. 62].

Також, важливо описати основні характеристики соціальної відповідальності, а саме: усвідомленість наслідків своїх дій – студенти оці-

нують, як їх рішення впливають на суспільство, довкілля, економіку; врахування етичного аспекту діяльності; мотивація готовності діяти на благо суспільства; розвиток волонтерської діяльності, благодійності, допомоги незахищеним групам населення. Аналізуючи студентський вимір соціальної відповідальності університетів у контексті війни та післявоєнного відновлення, можна виділити кілька ключових аспектів: війна суттєво змінює роль університету, розширюючи його функції не лише як освітнього закладу, а й як центру соціальної підтримки. Важливою складовою цього процесу є створення безпечного освітнього середовища, що включає фізичну безпеку студентів та працівників, психологічну підтримку та забезпечення можливостей дистанційного навчання. Також, важливою складовою у процесі навчання є формування національних і культурних цінностей та толерантності, підтримка вразливих груп студентів та розвиток соціальної відповідальності самого студента. Соціальна відповідальність та громадська активність в умовах війни набуває комплексного характеру, що включає підтримку студентів, сприяння їх соціалізації та інтеграції в процес майбутнього мирного відновлення. Це вимагає розробки нових підходів до навчального процесу, зміцнення партнерських відносин між університетами, державними установами та громадськими організаціями. Водночас активна участь самих студентів у соціальних ініціативах є важливою складовою цього процесу, що сприяє розвитку соціальної відповідальності, громадської активності та готовності до відбудови суспільства. Тому ЗВО мають не лише давати знання, а й формувати активних громадян, здатних впливати на суспільні процеси. Необхідно впроваджувати спеціальні дисципліни з громадянської та соціальної відповідальності, соціальної етики, прав людини. Також важливим є залучення студентів до волонтерських ініціатив (допомога військовим, ВПО, соціально незахищеним групам). Впровадження соціально-орієнтованого студентського самоврядування забезпечить інформаційну підтримку та просвітництво шляхом студентських ініціатив та прийняття рішень, доведення їх через інформаційні ресурси ЗВО.

Під час війни набули поширення так звані соціетальні цінності, властивості соціальної взаємодії, бажані чи необхідні, безпека (захищеність громадян від внутрішніх диверсійних процесів, злочинності, екології, дискримінації) і свобода (зменшення державного втручання), різноманіття (можливість мирного співіснування різних політичних, релігійних і культурних орієнтацій у суспільстві). Комунікація розвитку воєнного часу є надзвичайно інтенсивною [2, с. 408].

Отже, безпека та свобода стали основою для формування нових підходів до громадської комунікації, управління державою, суспільною згуртованістю і соціальною відповідальністю й загострила питання захисту громадян не тільки у фізичному, а й у соціальному вимірі – від фізичної та інформаційної безпеки до запобігання дискримінації й деструктивних дій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України: результати соціологічного опитування. Аналітична доповідь. О. Оржель, О. Петроє, Н. Шофолова, О. Литовченко; за наук. ред. О. Петроє. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 70 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-63-6-2023>
2. Червінська Л., Червінська Т., Калина Т., Коваль М., Шуляр Н. Чернишов О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. Т. 6 (53). URL: <https://core.ac.uk/download/596246494.pdf>

Рубан Ю. Ю.

Аспірант та викладач кафедри теорії та практики управління,
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органами державної влади є важливою частиною належного функціонування демократичної держави. Наша держава продовжує йти до Європейського Союзу і регулярно імплементує нові цифрові інструменти, в тому числі, для взаємодії з громадянським суспільством. Сьогодні, силу цифрових технологій важко недооцінювати і саме вони можуть істотно допомогти у питанні взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади.

Одним із дієвих цифрових інструментів взаємодії інститутів громадянського суспільства з державною владою є громадське обговорення у формі електронних консультацій. Наприклад, проведення публічного громадського обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки». [1]

Така форма взаємодії є зручною для всіх учасників процесу і сприяє залученню широкого кола інститутів громадянського суспільства. Крім того, під час війни взаємодія за допомогою цифрових інструментів убезпечує сам процес взаємодії і не прив'язує саме громадське слухання до конкретного місця.

Також, позитивним прикладом цифрового інструменту для взаємодії громадянського суспільства з державною владою є електронні петиції, які можна подати за допомогою офіційного сайту petition.president.gov.ua. [1]

Подібна практика є досить популярною і залучає представників громадянського суспільства як і для створення петицій, так і для підписання петицій інших громадян.

Підсумовуючи варто зазначити, що потенціал розвитку цифрових інструментів для взаємодії інститутів громадянського суспільства з державною владою необмежений та недостатньо використовується в Україні. На нашу думку, наша держава має зробити акцент на розвитку цифрових інструментів в цілому, що призведе до покращення взаємодії з громадянським суспільством.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Звіт про результати проведення публічного громадського обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mtu.gov.ua/news/35148.html>.
2. Електронні петиції Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://petition.president.gov.ua/>

Кудласевич О. М.

к.е.н., старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-2411-9471

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Специфіка історико-культурного розвитку України зумовила формування національних традицій соціальної відповідальності бізнесу ще у другій половині XIX – на початку XX ст. Представники торгово-промислового капіталу не тільки сприяли розвитку виробництва та комерції, а й брали активну участь у суспільному житті як почесні члени добродійних товариств, попечителі училищ, гімназій, лікарень, притулків, фундатори філантропічних, лікувальних, освітніх та культурних закладів.

У свідомості представників модернізаторської еліти перепліталися ринкові принципи господарювання з народними традиціями та побутовими звичками; елементи традиційного світогляду та нового прагматичного мислення; національні цінності уживалися з впливами інших культур і наукових здобутків. Однією з визначальних рис українського підприємництва, що формувалося з народних низів, було усвідомлення взаємозалежності між власниками підприємств і робітниками, увага до добробуту, освіти, культурного рівня робітників своїх підприємств як вияв соціальної відповідальності. Завдяки зростанню національної самосвідомості українського суспільства партнерські відносини між різними соціальними групами розвивалися не тільки у формі меценатства та благодійництва, але й через участь підприємців у національному русі, активну підтримку ними діяльності культурно-просвітницьких і громадських організацій, наукових досліджень, науково-популярних видань тощо.

Коли загальний характер умов праці найманих робітників на промислових підприємствах (низька заробітна плата, скрупченість, антисанітарія, відсутність медичної допомоги, виробничий травматизм через примітивну організацію виробничого процесу, низький рівень технічної культури та освіти) визначався утвердженням ринкових інститутів експлуатації праці, переплетінням «дикого», первісного капіталізму, з його нестримною жадобою до швидкого збагачення за будь-яку ціну та модерних форм організації промислового виробництва на основі новітніх технологій, соціальна допомога робітникам стала вважатися важливим критерієм суспільного прогресу [3].

Реалізація заходів соціальної допомоги залежала від низки умов: масштабів промислового виробництва та рівня його прибутковості, стану законодавчої бази, ступеня згуртованості та активності робітничого руху. Основними складовими системи соціального забезпечення у другій половині XIX ст. були медична допомога, створення лікарняних закладів на підприємствах, відрахування на соціальне страхування, пенсійне за-

безпечення, поліпшення житлових умов, створення системи початкової технічної освіти та забезпечення культурного рівня робітників.

Підприємці в українських губерніях на соціальну сферу витрачали значно більше коштів, ніж держава або земства. Це свідчить про формування соціального захисту як ринкового інституту, коли діяльність фабрикантів-заводчиків щодо організації медичного обслуговування робітників, пенсійного та страхового забезпечення, вирішення житлової проблеми, налагодження початкової та технічної освіти працівників була пов'язана з усвідомленням ними зв'язку між особистим і суспільним благом, необхідністю дбати не тільки про власні, але й громадські інтереси, тобто зміною психології, що дістала вираження у становленні нового типу соціальної поведінки. Прогресивні промисловці добре розуміли й те, що від виробничо-побутових умов залежить не тільки життя та здоров'я робітників, але й ефективність, а отже й прибутковість виробництва.

Найбільш показовим історичним прикладом формування моделі соціальної відповідальності бізнесу є підприємства відомих цукрозаводчиків Яхненків, Симиренків, Терещенків та Ханенків, які створили гідні умови життя та праці для своїх робітників. Особлива увага приділялася початковій та професійній освіті, культурно-просвітницькій діяльності, підвищенню кваліфікації працівників. Наприклад, підприємцями-меценатами Терещенками утримувалося 10 середніх професійних навчальних закладів (заводські, сільськогосподарські, торгівельні школи; комерційні та ремісничі училища; художні й художньо-промислові навчальні заклади; спеціальні класи, курси, відділення в гімназіях та повітових училищах; жіночі професійні школи). Соціально-відповідальний підхід у веденні підприємницької діяльності українських підприємців другої половини XIX – початку XX ст. відіграв важливу роль у розвитку освіти, соціальної та культурної сфери на українських теренах [1].

Крім того, в умовах становлення ринкової промислової системи гостро постало т. зв. «соціальне питання». Тож тоді, як і тепер, потрібні були механізми узгодження інтересів, підтримки малозабезпечених, встановлення та дотримання соціальних стандартів, законодавче врегулювання умов найманої праці, створення соціальних ліфтів тощо. Оскільки у складних умовах інституційних ринкових трансформацій держава виявилася неспроможною забезпечити мінімальні соціальні стандарти для більшості категорій населення, українські вчені XIX – початку XX ст. робили ставку на добродійність як основу задоволення базових потреб населення і своєрідний механізм нівелювання соціально-економічних суперечностей у суспільстві. Історично підтверджено, що система соціального солідаризму та захисту має особливе значення в періоди суспільної трансформації, оскільки соціальна політика держави може слугувати як амортизатором, так і каталізатором у механізмі перетворення економічних суперечностей у соціально-політичні конфлікти.

Таким чином, соціально-історичні та ментальні детермінанти, які сформувалися впродовж тривалого періоду української історії, зумов-

люють можливість альтернативної моделі трансформації сучасної економічної системи України в напрямі побудови солідарної економіки. Історичними джерелами солідаризму є національні традиції соціально відповідальної діяльності представників українського підприємництва, що виявилися вже у середині XIX ст., зокрема історичний досвід розбудови соціальної інфраструктури на підприємствах цукрової галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кудласевич О.М. Українські джерела теорії підприємництва. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2014. 256 с.
2. Лазанська Т.І. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торговопромислової статистики XIX ст.) /НАН України, Інститут історії України. Київ, 1999. 282 с.
3. Підприємництво в Україні: історико-інституційний аналіз: монографія / [В.В. Небрат, Н.А. Супрун та ін.]; за ред. д.е.н. В.В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2019. 532 с.

Терент'єва А. В.
д.держ.упр., професор,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0003-3881-5865

БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Процеси децентралізації, що завершуються останнім часом в Україні, створили умови досягнення стратегічних цілей щодо реалізації завдань сталого розвитку створених територіальних громад в коротко- середньостроковому горизонті шляхом підвищення ефективності управлінських практик на місцевому рівні та широкого залучення громадянського суспільства до ефективного співробітництва, зокрема в антикорупційній діяльності на місцевому рівні.

Наразі розв'язання поточних завдань стосовно сталого розвитку територіальних громад в умовах кардинальної зміни безпекового середовища поєднане не тільки з критичним рівнем дестабілізації всіх процесів життєзабезпечення, руйнуванням інфраструктури, економічною та соціальною нестабільністю, міграцією населення і людськими втратами [1]. А також потрібно провести аудит спроможності поточних регіональних стратегій розвитку, які в умовах повоєнного відновлення мають стати інструментом розвитку відповідних регіонально-економічних систем, та окреслити спектр завдань, зумовлених сучасними реаліями, що реалізуються на рівні територіальних громад для мінімізації загроз і викликів та створення спроможностей щодо сталого розвитку територій.

Світова практика розвитку спроможностей та зменшення уразливостей знайшла свою реалізацію у формуванні загально світового розвитку людської цивілізації. Відповідно у 2015 р. Організація Об'єднаних Націй представила 17 Цілей сталого розвитку як складову всеосяжного порядку денного щодо розв'язання означених проблем на період до 2030 р. [2], з розумінням того, вони є масштабними і всеосяжними, але реальні зміни починаються на загальнонаціональному і місцевому рівнях. Отже, реалізація Цілей сталого розвитку на національному рівні зумовлює сталий розвиток національних економік та формує глобальне їх досягнення.

Глобальні Цілі сталого розвитку до 2030 р. на національному рівні для України стали орієнтирами для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку нашої країни [3]. Але маємо зауважити, що переважна більшість стратегій соціально-економічного розвитку територіальних громад було розроблені і затверджені протягом 2020 р. на період тривалістю від п'яти до десяти років (до 2030 р.).

На нашу думку при формуванні стратегії сталого розвитку територі-

альної громади потрібно провести ґрунтовний аналіз багатьох факторів, зокрема ідентифікувати та оцінити ризикоутворюючі чинники безпекової сфери, що включає не тільки питання громадської безпеки і цивільного захисту. Саме тому слушною є думка дослідниці Васильєвої О.І [4] щодо передбачення передбачає послідовної реалізації «...комплексу управлінських економічних, організаційних, фінансових заходів, що є компонентами політики забезпечення сталого суспільного розвитку». Виходячи з цього власне держава й має будувати партнерські відносини з приватним бізнесом та органами місцевого самоврядування для забезпечення належних умов ведення бізнесу, використання ресурсного потенціалу, реалізації соціально-економічних процесів, визначення перспектив повоєнного відновлення та забезпечення інтересів усіх членів суспільства.

Децентралізаційні процеси дозволяють переорієнтувати управлінську практику на місцевому рівні на те, що сама територіальна громада не тільки зацікавлена у якісних перетвореннях, а також спрямовує власні зусилля на сталих соціально-економічних і безпекових умовах для власного зростання і розвитку. Погоджуємось з думкою Бурик З. М. [5] щодо передбачення в стратегії розвитку територіальної громади застосування методології стратегічного планування з метою доповнення її інструментами, що дозволяють сформулювати та реалізувати ефективну траєкторію розвитку територіальної громади з урахуванням змін безпекового середовища. Зокрема в Концепції сталого розвитку населених пунктів [6] зазначено, що управління сталим розвитком територіальної громади реалізується за напрямками: «...формування повноцінного життєвого середовища, ... поліпшення санітарно-гігієнічного та екологічного стану населених пунктів, створення безпечних для життя і здоров'я людини умов, ... забезпечення захисту від несприятливих природних явищ, запобігання виникненню техногенних аварій та ліквідації їх наслідків...».

Нормами Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [7] передбачено запровадження національної системи стійкості, зокрема створення дієвої координації та чіткої взаємодії органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у «...запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних (кризових) ситуацій, налагодження та підтримання надійних каналів комунікації державних органів із населенням на всій території України тощо...».

Цікавим аспектом реалізації поставленого завдання стало створення центру безпеки як об'єкту інфраструктури громади, в якому можуть розміщуватися декілька служб, що забезпечують безпеку життєдіяльності населення (пожежно-рятувальний підрозділ з диспетчерським пунктом громади, підрозділ екстреної медичної допомоги, поліцейська станція (поліцейський громади). Відповідно метою створення таких центрів стало забезпечення доступності публічних послуг, що надаються мешканцям територіальної громади щодо забезпечення захисту населення і

територій від надзвичайних ситуацій на місцевому рівні, а також дотримання громадської безпеки.

Зазначимо, що головним завданням реформи місцевого самоврядування шляхом реалізації процесів децентралізації стало створення спроможної громади, яка самостійно вирішує питання місцевого значення. Попередніми аспектами цього завдання були фінансово-економічні, демографічні, екологічні, освітні та медичні спроможності, що створювали комфортне і дружнє середовище проживання. Поступово прийшло глибше розуміння комфорту як безпечного середовища із зручними сервісами та умовами для реалізації бізнес-ініціатив на засадах державно-приватного партнерства. Події російсько-української війни окреслили нові вимоги до безпекового середовища та змусили шукати спільні шляхи розв'язання цієї проблеми як територіальну громаду так й державу.

Наразі можна говорити про різке зниження рівня захищеності як на рівні громади, так й на індивідуальному рівні для кожного українця, тобто «нормальним» стало набуття навичок готовності до дій щодо реагування на різноманітні загрози, фактичного власного або колективного порятунку. А відповідно набуття безпекових навичок має напрацьовуватись комплексно по всій вертикалі – громадянин, територіальна громада, держава тощо. Власне так й формується нова культура безпеки, у базис якої покладено принцип готовності до дії (readiness to action) на всіх рівнях управління, а не очікування управлінського рішення зверху, від держави або очільника громади.

З урахуванням трагічного досвіду воєнного стану в контексті безпекових викликів до чинних стандартів соціально-економічного розвитку територіальної громади додалися стандарти щодо створення безпечного та безбар'єрного середовища громади. Тобто створення сучасного безпекового середовища територіальної громади є процесом формування та реалізації відповідної системи комплексних заходів, спрямованої на досягнення прийнятного рівня захищеності (безпеки) шляхом запобігання загрозам і викликам, оперативного реагування на їх прояв територіальними підрозділами служб екстреного реагування спільно з місцевими добровільними формуваннями. В умовах триваючого воєнного стану особливої ваги набувають заходи цивільного захисту, спрямовані на захист цивільного населення у разі повітряної тривоги та ведення бойових дій.

Отже, певною відповіддю на цю проблему стала співпраця МВС України та Міністерства розвитку громад і територій щодо формування концептуальних засад та визначення критеріїв функціонування безпекового середовища в територіальних громадах, що відображено в проєкті національної концепції «Безпечна громада», де висвітлено комплексні безпекові підходи. Новелою цього проєкту стало розуміння безпеки територіальної громади як дуального явища, що складається з об'єктів (у т.ч. критичної інфраструктури) та власне ситуації, що потенційно може виникнути на території громади. Автори даного проєкту концепції наголошують на тому, що безпека – це функція держави. Але частина повно-

важень саме у безпековій сфері наразі делегується на місцевий рівень та реалізується у форматі приватної ініціативи.

Зважаючи на вище викладене можемо виокремити напрями розвитку безпечового середовища територіальної громади в сучасних умовах широкого спектру загроз і викликів, а саме: розвиток культури особистої безпеки мешканців територіальної громади шляхом проведення просвітницьких заходів із залученням до співпраці волонтерів та осіб, які мають досвід і відповідні навички; створення спільних спроможностей організаційного та суспільного характеру для зміцнення безпечових спроможностей громади та її мешканців; розвиток співпраці з територіальними підрозділами служб екстреного реагування у форматі центрів безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мацерук А. Забезпечення сталого розвитку громад в умовах війни: проблеми та інструменти їх вирішення. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. №7. С.105-111.
2. Цілі сталого розвитку 2030. URL: <http://www.un.org/ru/millenniumgoals/mdgreport2015.pdf> (дата звернення: 23.02.2025).
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 №722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>(дата звернення: 23.02.2025).
4. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 74-78.
5. Бурик З. М. Стратегічне планування розвитку територій, як інструмент управління. *Публічне урядування*. 2020. № 5(25). С. 53-62.
6. Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів: постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 №1359-XIV. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359'14](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359%2014) (дата звернення: 23.02.2025).
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 23.02.2025).

Беззубко Л. В.

д.держ.упр., професор,
Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут ПАТ «МАУП»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-1401-1694

Беззубко Б. І.

к.держ.упр., доцент,
Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-2487-1316

ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖСЕКТОРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Органи влади, громадські організації, представники приватного сектору мають різні інтереси та завдання, але їх хвилюють багато спільних проблем, серед яких можливо виділити – відновлення країни після війни, подальший розвиток українського суспільства, досягнення його стабільності. У зв'язку з цим суттєвим напрямом реалізації сучасної місцевої, регіональної та державної політики у післявоєнний час повинно стати вдосконалення міжсекторної взаємодії між громадським та приватним секторами, органами влади, яке має бути націлене на вирішення нагальних питань розвитку країни.

Рівень процесу міжсекторної взаємодії, який сформувався в Україні до 2022 р., можливо охарактеризувати як задовільний. Слід визначити наявність деяких невіршених питань і проблем на державному, регіональному і місцевих рівнях. Необхідність вирішення існуючих проблем, поява нових проблем, які виникли під час війни, визначення шляхів подальшого розвитку партнерства, зміцнення взаємодії визначають актуальність проведення наукових та практичних досліджень в цьому напрямі.

Під час війни відбулися кількісні та якісні зміни у стані учасників міжсекторної взаємодії. У результаті проведеного дослідження визначені як позитивні зміни, так і проблеми у розвитку соціального капіталу громад, громадських організацій через війну [1]. Все це дозволяє здійснити висновок, що у післявоєнний час необхідно подальше вдосконалення міжсекторної взаємодії, її модернізація і перевантаження на виконання нових завдань сучасного етапу. Основними цілями міжсекторної взаємодії будуть:

- сприяння вирішенню актуальних економічних, соціальних та екологічних завдань;
- зміцнення демократії, стабільності громадянського суспільства і правової держави.

Однією з найважливіших умов подальшого розвитку взаємодії є ведення відкритого обміну думками та досвідом, розробка рішень щодо розвитку громад. Ефективно в багатьох випадках працювали громадські ради, механізми “соціального замовлення” та інше. У тих громадах,

де спостерігаються значні масштаби внутрішньої міграції, необхідно розробити місцеві програми та плани інтеграції ВПО в життя нових громад. Також доцільно формувати програми, спрямовані на підвищення соціальної згуртованості та взаємодії в громаді для досягнення синергетичного ефекту у вирішенні найбільш актуальних питань. Подальше поліпшення міжсекторної взаємодії передбачає вдосконалення нормативно-правового, соціального, економічного, організаційного механізмів, які регламентують форми співпраці (інформаційний обмін; консультування; діалог; спільна розробка проектів нормативно-правових актів і програм; експертиза рішень; соціальне замовлення - надання послуг; контроль; моніторинг; проведення спільних акцій; участь у спеціалізованих координаційних та консультативних органах та інш.) та дозволяють здійснювати певний ефективний вплив на процеси прийняття управлінських рішень в територіальній громаді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беззубко Л.В., Положенцева К.Л. Державне управління соціальним капіталом територіальних громад. *Наукові перспективи*. 2024. № 12 (54) . С. 49- 60.

Мотренко М. О.

Здобувачка вищої освіти (бакалавр),
ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

Степанова Н. М.

Науковий керівник:
канд. філол. наук, доцент,
ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
ORCID: 0000-0002-6842-629X

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ГРУ

Інтеграція українського суспільства в європейський та глобальний освітній простір спричиняє зміни у всіх сферах діяльності, насамперед в освіті. Вона трансформує концепції виховання, орієнтуючи їх на формування життєвих компетентностей, які починають розвиватися ще на дошкільному рівні освіти. Дошкільна освіта відіграє ключову роль у всебічному розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей, сприяючи соціалізації та формуванню необхідних життєвих навичок [1].

Поняття «компетентність» у педагогічній науці розглядається як здатність людини ефективно використовувати знання, уміння та навички у певній сфері діяльності. У Законі України «Про освіту» зазначено, що компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [1]. Закон України «Про дошкільну освіту» подає подібне визначення, наголошуючи на важливості формальної, неформальної та інформальної освіти в процесі соціалізації дитини [2]. Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти), компетентність охоплює знання, навички, способи мислення та особисті якості, що сприяють ефективній соціалізації та подальшому розвитку особистості [3].

Соціальна компетентність є основою для формування позитивних моделей поведінки, що допомагають дитині адаптуватися в суспільстві та ефективно взаємодіяти з навколишнім світом. Вона включає здатність до співпраці, емпатії та відповідальності у міжособистісних стосунках. Громадянська компетентність, у свою чергу, допомагає дитині усвідомити свою належність до суспільства, поважати його норми та традиції. У передшкільному віці закладаються перші уявлення про права й обов'язки, культуру поведінки та патріотизм. Вона передбачає виховання почуття відповідальності, поваги до законів і культурних традицій,

формування активної громадянської позиції. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, громадянська компетентність розвивається через ознайомлення дітей із нормами моралі, правами та обов'язками, що сприяє формуванню активного, свідомого громадянина.

Соціальна та громадянська компетентності відіграють важливу роль у розвитку дітей передшкільного віку. По-перше, вони полегшують адаптацію дитини до соціального середовища. По-друге, сприяють розвитку таких особистісних якостей, як відповідальність, співчуття та повага до інших. По-третє, ці компетентності формують міцний фундамент для успішного навчання у школі. Вони забезпечують формування навичок ефективної комунікації, розв'язання конфліктів, дотримання прав людини та підтримки соціокультурного різноманіття [4, с. 12]. У контексті Базового компонента дошкільної освіти соціально-громадянська компетентність [3] визначається як здатність дитини проявляти соціальні почуття, любов до Батьківщини, а також брати активну участь у соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді та суспільстві.

Серед освітніх напрямів Базового компонента дошкільної освіти, що сприяють формуванню соціально-громадянської компетентності, особливо важливими є «Гра дитини», «Дитина у соціумі» та «Дитина у соціумі. Соціально-фінансова грамотність» [3]. Кожен із цих напрямів передбачає організацію ігрового середовища, яке сприяє набуттю соціального досвіду дитиною та розвитку ключових компетентностей відповідно до вікових особливостей.

У педагогічній науці існує багато підходів до формування соціальної та громадянської компетентності через навчальні ігри. Дослідження науковців (Т. Ткачук, К. Комашко, Л. Шульга, О. Охріменко, Л. Козак, О. Сидоренко, Л. Куземко, О. Косенчук та ін.) підтверджують ефективність інтеграційних методів навчання, проєктної діяльності та ігрових форм роботи.

Гра є провідною діяльністю дітей передшкільного віку, під час якої формуються ключові соціальні та громадянські компетентності. Навчальні ігри сприяють розвитку емпатії, співпраці, взаєморозуміння та усвідомленого ставлення до суспільних норм і правил. Вони допомагають дітям розвивати такі навички:

- опановувати правила поведінки в суспільстві через імітацію дорослих та соціальних ролей;
- розвивати навички співпраці, вміння домовлятися та дотримуватися спільних норм;
- формувати емоційну чутливість, здатність розуміти почуття інших та відповідно реагувати.

Граючи, діти навчаються розподіляти ролі, обговорювати умови спільної діяльності та вирішувати конфлікти, що є важливими складовими соціально-громадянської компетентності.

Таким чином, формування соціальної та громадянської компетентності у дітей передшкільного віку є необхідною умовою для їх успішної адаптації у суспільстві. Гра як основна діяльність дошкільнят виступає

ефективним засобом розвитку цих компетентностей, сприяючи набуттю важливих соціальних навичок та усвідомленню власної ролі у суспільстві. Використання навчальних ігор у виховному процесі дозволяє забезпечити гармонійний розвиток дитини, формування моральних цінностей та підготовку до подальшого навчання і соціальної взаємодії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту: Закон України від 05.09 2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.02.2025).
2. Про дошкільну освіту: Закон України від 06.06 2024 р. № 3788-IX. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення 20.02.2025).
3. Базовий компонент державної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 20.02.2025).
4. Концепція Нової Української школи: Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Москалець І. М.

Кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Заклад вищої освіти
«Університет трансформації майбутнього»
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-7485-1375

ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ЕФЕКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ЗАДЛЯ ЗГУРТОВАНOSTІ СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах соціально-економічних і політичних трансформацій громадянські ініціативи відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного місцевого самоврядування. Вони виступають як інструмент демократичного врядування, сприяючи залученню громадян до ухвалення рішень, реалізації соціальних проєктів та забезпечення прозорості управлінських процесів. Взаємодія між громадянськими ініціативами та місцевими органами влади має вирішальне значення для розвитку демократії, оскільки сприяє формуванню суспільної згуртованості та активізації участі громадян у громадському житті.

Метою цього дослідження є аналіз ефективних форм взаємодії між громадянськими ініціативами та місцевим самоврядуванням, визначення їхнього впливу на згуртованість суспільства та обґрунтування шляхів підвищення ефективності такої взаємодії.

Громадянське суспільство – це сукупність громадських організацій, волонтерських рухів, ініціативних груп та активних громадян, які об'єднуються для вирішення суспільно важливих питань. В основі розвитку громадянського суспільства лежать такі принципи, як відкритість, добровільність, відповідальність та рівноправність.

Місцеве самоврядування є правом і можливістю територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Важливим аспектом діяльності місцевих органів влади є їхній зв'язок з громадськістю, що визначає ефективність реалізації соціальних, економічних та екологічних проєктів.

- Ефективна взаємодія між громадянськими ініціативами та місцевим самоврядуванням є ключовим елементом розвитку демократичного суспільства. Для цього необхідно:

- Забезпечити відкритий доступ громадян до інформації про діяльність місцевої влади.

- Запровадити механізми зворотного зв'язку між громадянами та органами влади.

- Підтримувати громадські ініціативи та сприяти їхній реалізації через спільні програми та проєкти.

Взаємодія громадських ініціатив і місцевих органів влади може відбуватися у різних формах, серед яких виділяють:

1. Громадські слухання та консультації. Громадські слухання є формою прямої демократії, що дозволяє громадянам брати участь в обговоренні важливих питань місцевого значення, таких як містобудування, бюджетні витрати, екологічна політика та інші стратегічні аспекти розвитку громади. Процес слухань зазвичай включає кілька етапів: підготовку порядку денного, оприлюднення інформації про слухання, безпосереднє обговорення, а також формулювання висновків та рекомендацій. Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у ініціюванні цих слухань, організовуючи їх відповідно до законодавчих вимог та залучаючи якомога ширшу аудиторію громадян.

Ефективність громадських слухань значною мірою залежить від рівня залученості населення, прозорості процесу та врахування результатів обговорень у подальшій діяльності місцевої влади. Наприклад, у Львові неодноразово проводилися громадські слухання щодо забудови історичного центру міста, що дозволило уникнути багатьох конфліктних ситуацій між забудовниками, мешканцями та владою.

Таким чином, громадські слухання сприяють не лише підвищенню рівня довіри громадян до влади, а й створенню механізмів зворотного зв'язку між населенням і органами місцевого самоврядування, що є важливим фактором у формуванні демократичної культури та розвитку громадянського суспільства.

2. Бюджет участі. Бюджет участі – це механізм, що дозволяє громадянам безпосередньо впливати на формування місцевого бюджету, пропонуючи та обираючи проекти, які отримають фінансування з муніципальних ресурсів. Цей інструмент є важливою складовою партисипативного управління, що сприяє залученню громадськості до ухвалення рішень і підвищенню рівня довіри до місцевої влади.

Процес бюджету участі зазвичай включає такі етапи:

1. Оголошення конкурсу та інформаційна кампанія.
2. Подання ініціатив мешканцями.
3. Попередня оцінка та експертиза проектів місцевими органами влади.
4. Голосування громади за подані пропозиції.
5. Реалізація відібраних проектів за рахунок бюджетних коштів.

Наприклад, у Львові бюджет участі активно використовується для розвитку міської інфраструктури, благоустрою громадських просторів, створення дитячих та спортивних майданчиків, екологічних ініціатив тощо. Ефективність бюджету участі підтверджується позитивним впливом на рівень громадянської активності та розвиток локальних спільнот.

3. Місцеві ініціативи – це ефективний механізм залучення громадян до процесу ухвалення рішень на місцевому рівні. Вони дозволяють мешканцям напряму звертатися до органів влади із пропозиціями щодо змін у різних сферах, таких як міське планування, соціальна політика, екологія, транспортна інфраструктура та культура. Для того щоб ініціатива була розглянута владою, вона має відповідати встановленим вимогам, наприклад, містити конкретні пропозиції та отримати достатню підтримку від громади.

Петиції є важливим інструментом електронної демократії, що дозволяє громадянам ініціювати зміни через онлайн-платформи. Електронні петиції, зазвичай, повинні набрати певну кількість підписів протягом визначеного терміну, щоб бути офіційно розглянутими місцевими органами влади.

4. Партнерські проекти. Спільна реалізація проектів між місцевими органами влади та громадськими організаціями дозволяє ефективно вирішувати соціальні та економічні проблеми, сприяючи більшій інтеграції громадян у процес прийняття рішень. Така співпраця базується на принципах партнерства, прозорості та взаємної відповідальності. Громадські організації можуть виступати як ініціатори соціальних проектів, забезпечувати експертний супровід та мобілізувати ресурси, тоді як органи місцевого самоврядування – надавати фінансову підтримку, організаційну допомогу та створювати умови для реалізації ініціатив.

Ефективна взаємодія громадських ініціатив та місцевого самоврядування є ключовим чинником розвитку демократії, підвищення рівня громадянської свідомості та створення більш згуртованого суспільства. Завдяки активній участі громадян у процесах прийняття рішень забезпечується ефективне використання ресурсів, підвищується довіра до органів влади та формується культура відповідального управління.

Розширення можливостей громадянського контролю та запровадження механізмів постійного діалогу між владою та населенням сприятимуть підвищенню ефективності взаємодії. Особливо важливо розвивати цифрові платформи для участі громадян у процесах ухвалення рішень, а також проводити регулярні консультації та громадські слухання для врахування думки місцевої спільноти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Батанов О. В., Кравченко В. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. Аспекти публічного правління. 2018. Том 6. № 6-7. С. 45-53
2. Букіна Т. В., Лазарева А. О., Губа М. І. Громадські слухання як форма взаємодії влади та громадськості: теоретичні аспекти. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/33.pdf
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 649-р від 20.09.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 112 с.

Вовченко Р. С.

к.е.н.,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

ORCID: 0009-0003-8713-2988

Ліщенко Д. П.

Аспірант,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Формування громадянського суспільства в умовах військової агресії в Україні набуває надзвичайної актуальності, оскільки сприяє мобілізації національних ресурсів та зміцненню соціальної згуртованості. Активна участь громадян забезпечує основу для організації волонтерських рухів, координації гуманітарної допомоги та ефективного реагування на виклики кризових ситуацій, що є надзвичайно важливим у період зовнішнього тиску. Крім того, розвиток громадянського суспільства стимулює політичну активність та підтримує демократичні процеси, що сприяє підвищенню довіри між державними структурами та населенням. Цей процес формує умови для побудови прозорих механізмів прийняття рішень, що особливо актуально в умовах воєнного конфлікту, коли потреба в швидкому та ефективному вирішенні соціальних і політичних проблем набуває першорядного значення. Нарешті, активізація громадянського суспільства допомагає зберегти та посилити національну ідентичність і єдність, що стає ключовим фактором у протидії агресії. Суспільство, яке об'єднується навколо спільних цінностей і цілей, здатне створити міцну основу для подальшого економічного відновлення та соціального розвитку після завершення конфлікту.

Діяльність соціально відповідального бізнесу має визначний вплив на формування громадянського суспільства, оскільки впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності сприяє підвищенню рівня соціальної згуртованості та стимулює розвиток місцевих громад. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) передбачає добровільне включення компаній у вирішення соціальних, екологічних та економічних проблем, що позитивно впливає на створення міцних соціальних зв'язків між підприємствами та громадськістю.

Успішні кейси глобальних корпорацій та місцевих компаній демонструють, що соціальні ініціативи, такі як підтримка освіти, охорони здоров'я, екології, а також благодійність та волонтерські програми, ведуть до зниження соціальної нерівності і підвищення рівня життєвого благополуччя громадян. Крім того, стратегічне впровадження КСВ дозволяє бізнесу зміцнювати довіру з боку споживачів і партнерів, що стимулює відповідальну участь компаній у розвитку сталого та демократичного суспільства.

Соціально відповідальний бізнес виступає потужним інструментом для формування громадянського суспільства, адже інтеграція принципів корпоративної соціальної відповідальності дозволяє компаніям впливати на розвиток місцевих громад через підтримку ініціатив у сферах освіти, екології, охорони здоров'я та культури. Практика, що демонструється як міжнародними корпораціями на кшталт Unilever та Microsoft, так і успішними українськими підприємствами, сприяє не лише підвищенню довіри та зміцненню соціальної згуртованості, але й стимулює партнерські відносини між бізнесом, громадськими організаціями та державною владою.

Інтеграція соціальних та екологічних стандартів у корпоративну стратегію передбачає включення принципів відповідального ведення бізнесу у всі рівні управлінських рішень. Це означає, що компанія не лише орієнтується на отримання прибутку, а й систематично враховує вплив своєї діяльності на довкілля та соціум. Такий підхід сприяє формуванню корпоративної культури, орієнтованої на довгостроковий сталий розвиток, що позитивно відображається на іміджі підприємства та його конкурентних перевагах.

Розвиток партнерств із громадськими організаціями, місцевими громадами та державними структурами є ключовим чинником у вирішенні соціальних проблем. Співпраця з різними зацікавленими сторонами дозволяє об'єднати ресурси, експертизу та досвід для більш ефективного реагування на потреби суспільства. Такий діалог забезпечує не тільки більш точне визначення пріоритетів, але й сприяє формуванню синергії, що веде до створення реальних рішень у галузі соціального розвитку.

Впровадження систем моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм дозволяє підприємствам чітко відслідковувати результати своїх ініціатив. Використання як кількісних, так і якісних показників забезпечує прозорість і підзвітність реалізованих проєктів, а також дозволяє виявляти сильні та слабкі сторони програм. Такий підхід сприяє оперативному коригуванню стратегій та постійному вдосконаленню заходів, спрямованих на зміцнення суспільної згуртованості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бізнес і соціальна відповідальність. Повні уроки. URL: <https://edufuture.biz>.
2. Білик Р.Р., Варвус А.І. Соціальна відповідальність бізнесу як основа безпеки підприємництва в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 9. № 3. С. 318 – 323.
3. Длугопольський О.В., Олійник Д.М. Соціальна відповідальність бізнесу: приклади розвинутих країн світу для України. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2020. №2(6). С. 265-271.
4. Клименко І.М. Соціальна відповідальність бізнесу як один з елементів євроінтеграційного поступу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 17. С. 91-96.
5. Формування відповідального суспільства: держава, політичні рухи, бізнес / за заг. ред. доктора соціол. наук В. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 266 с.

Децюк Т. М.

к. пед. н., доцент,

Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього»,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0003-2098-0053

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАД

У сучасних умовах України надзвичайно важливо активізувати громадян, залучати їх до процесів ухвалення рішень у громадах, мотивувати до створення громадських організацій та сприяти їхній участі в уже існуючих ініціативах. Адже саме розвиток громадянського суспільства, на нашу думку, відіграє ключову роль у відновленні країни, а також у реінтеграції ветеранів та ветеранок, адаптації внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю, інших уразливих категорій населення до життя в громаді.

Як зазначають експерти проєкту USAID «ГОВЕРЛА», серед інструментів демократії та залучення громадян до процесів прийняття рішень можна виділити наступні: громадські слухання, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення, консультативно-дорадчі органи, публічні консультації, громадські експертизи, електронні петиції, форми залучення громадян до бюджетного процесу [1].

В той же час громадський діяч, представник ГО «Експерти «Європейського діалогу» Крат М. пропонує серед найбільш поширених інструментів залучення громадян, які можуть використовувати органи місцевого самоврядування, крім усіх вищезазначених, розглядати наступні: онлайн консультації, громадський бюджет, шкільний громадський бюджет, молодіжна рада, звернення громадян, місцевий референдум, публічні звіти, громадська експертиза рішень органу місцевого самоврядування, прийом громадян, опитування [2].

Важливим аспектом процесу залучення та активізації громадян є налагодження діалогу та співпраці між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Потужним інструментом, що сприяє цьому, є діяльність різного спрямування робочих груп. Так, наприклад, у 2023 році в семи громадах Чернігівської області (Чернігівській, Ріпкинській, Прилуцькій, Ніжинській, Городнянській, Іванівській та Михайло-Коцюбинській громадах) були створені Робочі групи з громадської безпеки та відновлення (РГГБВ) за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) як відкриті платформи для діалогу, обміну ідеями та пошуку шляхів вирішення актуальних проблем громади. До складу РГГБВ входять представники органів місцевого самоврядування, громадських організацій, комунальних установ, органів національної поліції, ДСНС та інших зацікавлених структур. Протягом усього періоду їхньої діяльності мережа робочих груп отримує підтримку та супровід від громадської організації «Чернігів Європейський». Всього в Україні діє 12

таких мереж РГГБВ у 12 областях України (Донецька, Луганська, Миколаївська, Херсонська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Закарпатська, Запорізька, Дніпропетровська, Полтавська, Чернівецька).

РГГБВ забезпечують пряму взаємодію між надавачами безпекових послуг, представниками влади та громади. Їхню спроможність зміцнюють спільні проєкти, реалізовані у співпраці з громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування за підтримки ПРООН та інших міжнародних фондів. Це не лише відкриті майданчики для діалогу, а й консультативно-дорадчі органи, що функціонують на засадах партисипації. Вони сприяють впровадженню рішень громади в стратегічні документи місцевої влади та поступово переходять від проєктного до програмного управління, орієнтованого на сталий розвиток і якісні зміни. Засідання робочих груп є відкритими і відбуваються один раз на два місяці. Таким чином, всі бажаючі можуть долучитися до засідання РГГБВ, послухати про наявність проблем та взяти участь в обговоренні їх вирішення, а також громадські активісти на засіданнях робочих груп можуть презентувати ідеї проєктів, що сприятимуть відновленню та розвитку громади чи вирішення проблеми певної соціальної групи чи верстви населення.

Завдяки роботі даних робочих груп у вище зазначених громадах протягом 2023-2024 років було реалізовано 39 міні-ініціатив, створено профілі громад, розпочали свою діяльність 12 нових громадських організацій, в кожній громаді реалізовано в середньому по 7 проєктів.

Отже, діяльність робочих груп з громадської безпеки та відновлення, як інструмент залучення громадян до процесів прийняття рішень, є досить ефективним та результативним. Крім того, такий формат роботи сприяє діалогу та взаємодії між представниками органів місцевого самоврядування, громадських активістів, бізнесу та безпекових структур, що в свою чергу підвищує рівень згуртованості в громадах. Подальших досліджень потребує аналіз ефективності інших інструментів залучення громадян.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. 9 способів залучити жителів до рішень у громаді, і як це прописати у статуті – аналітика. Проєкт USAID «Говерла» - офіційний сайт. URL: <https://decentralization.ua/news/17626>
2. Крат М. Які інструменти залучення громадян можуть використовувати органи місцевої влади? ГО «Європейський діалог» - офіційний сайт. URL: <https://dialog.lviv.ua/yaki-instrumenti-zaluchennya-gromadyan-mozhut-vikoristovuvati-organi-mistsevoyi-vladi/>

Перчук О. В.

к.е.н., доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0000-0002-64844-7011

Ляшенко М. С.

Аспірант,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Діджиталізація громадянської активності відкриває нові горизонти для залучення широких верств населення до суспільного життя та виступає рушійною силою сучасних трансформацій суспільства. Цифрові платформи створюють умови та можливості для оперативного обміну інформацією, участі в онлайн-обговореннях та прийнятті рішень, що сприяє формуванню більш інтерактивного та прозорого діалогу між громадянами і владою.

Сучасні цифрові інструменти, зокрема соціальні мережі, онлайн-петиції та спеціалізовані платформи для громадянських ініціатив, відкривають нові можливості для інноваційних форм участі у суспільному житті, що дозволяє швидко мобілізувати ресурси та об'єднувати зусилля для вирішення актуальних соціальних проблем. Це не лише прискорює процес прийняття рішень, але й забезпечує доступ до різноманітних точок зору та стимулює колективну відповідальність. Такий підхід значно розширює традиційні форми громадянської активності, забезпечуючи більш інклюзивну участь різних груп населення.

Водночас, зростаюча діджиталізація громадянської активності супроводжується низкою викликів. Серед них – ризики поширення дезінформації, маніпуляції громадською думкою, загрози кібербезпеки та проблеми захисту особистих даних. Крім того, нерівномірний доступ до цифрових технологій може посилювати соціальну нерівність, що стає суттєвим фактором при впровадженні цифрових ініціатив.

Варто відзначити роль партнерства між державними структурами, бізнесом та громадським сектором, що є ключовим чинником успішної діджиталізації громадянської активності. Синергія між цими суб'єктами дозволяє не лише об'єднати ресурси та експертизу для впровадження інноваційних рішень, але й сприяє формуванню стабільного, прозорого та демократичного інформаційного середовища, що є запорукою сталого розвитку суспільства.

Діджиталізація громадянської активності активно розвивається в багатьох країнах. Естонія є лідером у сфері цифрового врядування, де громадяни мають доступ до електронного голосування (i-Voting), яке дозволяє голосувати онлайн з будь-якої точки світу. Також працюють електронні петиції (Rahvaalgatus.ee) та цифрові платформи для обговорення законодавчих ініціатив. Тайвань впровадив платформу vTaiwan, яка дозволяє громадянам обговорювати законопроекти та пропонувати зміни. Завдяки

алгоритмам штучного інтелекту (Pol.is) формується узгоджена громадська думка, яка впливає на прийняття рішень урядом. У 2011 році Ісландія запустила громадян до написання нової Конституції через соціальні мережі та онлайн-обговорення. Використовувалася платформа Better Reykjavik, яка досі допомагає жителям столиці пропонувати ідеї та голосувати за ініціативи. Адміністрація президента США запустила платформу We the People, де громадяни могли подавати петиції. Якщо ініціатива набирала певну кількість підписів, влада була зобов'язана офіційно відповісти. У Бразилії діє платформа Participe.br, яка дає змогу громадянам брати участь у розробці законодавства та політичних ініціатив через онлайн-дискусії та голосування. Багато країн активно використовують цифрові технології для залучення громадян до політичних процесів. Україна також рухається в цьому напрямку завдяки платформам e-Dem, Взаємодія, Громадський бюджет, петиції на сайті президента тощо [4].

Програма «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP) відіграла ключову роль у модернізації державних послуг та підвищенні прозорості роботи органів влади. Програма EGAP працює над діджиталізацією України з 2015 року. Вона фінансується Швейцарією і виконується Фондом Східна Європа у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України. За весь період дана програма запустила більше 60 національних цифрових сервісів, серед найбільш відомих її продуктів – «Дія», «Дія. Цифрова освіта», платформа СВОї та інші [1], які значно скоротили час на отримання послуг і мінімізували корупційні ризики. Крім того, завдяки платформам електронної демократії (наприклад, E DEM) громадяни отримали можливість безпосередньо брати участь у прийнятті рішень через петиції, консультації та механізми участі в бюджетуванні. Також програма підтримала цифрову трансформацію регіональних громад, навчаючи фахівців та впроваджуючи стандарти електронного урядування, що сприяє більш ефективній комунікації між владою і населенням.

Для максимального використання потенціалу цифрової участі та мінімізації супутніх ризиків необхідно впроваджувати ефективні системи модерації контенту, забезпечувати прозорість інформаційних процесів і розвивати освітні програми з підвищення цифрової грамотності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Історії в громадах. Як цифровізація змінює життя українців. URL : <https://hromadske.ua/tsyvrovizatsiya>
2. Куктенко Ю.В. Діджиталізація як чинник трансформації сучасної системи публічного урядування. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Випуск 38. С. 105-109.
3. Макарова І., Пігарев Ю., Сметаніна Л. Діджиталізація публічного управління на регіональному та міському рівнях. *Актуальні проблеми публічного урядування*. 2021. Вип. 2. С. 86–91.
4. Редзюк, В., & Дармостук, Д. (2024). Цифрові платформи для надання державних послуг: досвід України та світу. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, (9), 168–175. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-168-175>

Давидюк М. О.

к. пед. наук, доцент,
ВДПУ імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0002-2055-601X

Музика С. Д.

Аспірантка кафедри педагогіки і освітнього менеджменту,
ВДПУ імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0009-0001-2492-4684

ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МІГРАНТІВ

Швидкісні зміни сучасного світу – технологічні, політичні, культурні, економічні – ставлять людство перед низкою соціально-психологічних викликів, що стосуються здатності людей орієнтуватися в часі і просторі, у системі морально-етичних координат і різних варіантів соціальної взаємодії. Органічною складовою глобалізаційних процесів за останні десятиліття стала міграція як наслідок численних факторів, серед яких – стихійні лиха, збройні конфлікти, економічні кризи. В Україні внаслідок воєнного конфлікту міграція набула значних масштабів, нині близько 4,9 мільйона осіб (за даними Мінсоцполітики) є вимушеними переселенцями всередині країни. А понад 8 мільйонів осіб виїхали за кордон. Такий стан речей актуалізує проблеми підтримки вимушено переміщених осіб, зокрема формування толерантного ставлення до них з боку інших верств населення.

Сьогодні почастишали випадки упередженості і нетерпимості по відношенню до внутрішніх переселенців – про це свідчать численні публікації в ЗМІ, контент соцмереж – і це викликає значне занепокоєння. Толерантне ставлення усіх членів суспільства до людей, які опинились у складній життєвій ситуації, полегшує процеси адаптації біженців і переселенців до нових умов життя та сприяє їхній ефективній і швидкій інтеграції в нові соціальні середовища – громадянські, професійні, культурні. Виразною на часі постає проблема формування толерантності, зокрема молодих поколінь, до людей, які переживають скрутні часи, можуть відрізнитися етнічною, релігійною, культурною належністю від корінного населення, демонструвати прояви власної інакшості і несхожості на інших у різних соціальних ситуаціях. Очевидно, що ця різноманітність буде продовжувати зростати, і це може спровокувати зростання соціальної напруги. Освіта відіграє ключову роль у підготовці суспільств для боротьби з цими явищами. У цьому аспекті саме на систему освіти покладається надзвичайно важлива й відповідальна місія – сприяти розвитку толерантного ставлення дітей, юнацтва і молоді до представників усіх категорій населення.

Постає питання: яка конкретна освітня політика та практика можуть працювати найбільш ефективно на розвиток толерантності молоді і за яких конкретних обставин?

Мета дослідження – визначити ефективні освітні практики, що сприяють розвитку толерантного ставлення до мігрантів (біженців і переселенців).

Толерантність (від лат. *tolerantia* — стійкість, витривалість, терпимість) — соціальна цінність, індивідуальна чеснота та суспільний ідеал: розуміння та прийняття факту культурного й світоглядного багатоманіття, терпиме ставлення до відмінностей між людьми, культурами, націями, релігіями тощо [3].

Толерантність до мігрантів – складне соціальне явище, яке включає в себе багато аспектів: соціальну інтеграцію, економічні можливості для мігрантів, політичні рішення та ставлення місцевого населення до ново-прибулих [1, с. 48]. В Україні спостерігаємо нині не завжди однозначне толерантне ставлення до внутрішньо переміщених осіб серед членів місцевих громад: часто люди перебувають у полоні стереотипів, спілкуючись з вихідцями зі східних областей нашої країни, негативно ставляться до помилок, яких припускаються переселенці, зокрема у вживанні української мови, у трактуванні місцевих звичаїв і традицій тощо [2].

Тому виявляється надзвичайно важливим надавати усім учасникам освітнього процесу точну інформацію про міграційні потоки: дослідження в Європі показують, що школярі та студенти значно завищують кількість мігрантів, що проживають у європейських країнах нині [5]. Такі хибні уявлення можуть призвести до посилення почуття страху та загрози з боку прибулих людей стосовно корінного населення. Національні та місцеві розробники освітньої політики повинні співпрацювати із закладами освіти, щоб гарантувати, що здобувачі освіти отримують точну інформацію стосовно кількості мігрантів, до того ж самі студенти повинні активно брати участь у процесі збору інформації з відкритих джерел.

Було б добре також на загальнодержавному рівні визначити та винагородити заклади освіти та соціальні проекти, які сприяють толерантності та повазі до різноманітності, спрямовуються на підтримку адаптації переміщених осіб, зокрема дітей та юнацтва, до нових умов життя, до здобуття освіти в новому середовищі. Це може стати стимулом для закладів освіти щодо реалізації політики толерантного ставлення до всіх без винятку учасників освітнього процесу.

Педагоги можуть також потребувати конкретної методичної і психологічної допомоги для обговорення суперечливих проблем на заняттях. Ефективним у цьому аспекті є соціально-емоційне та етичне навчання: «У центрі уваги СЕЕН — три різновиди знань, умінь і навичок. Це усвідомленість, співпереживання й залученість. Співпереживання — це погляд на себе, інших і людство загалом крізь призму добра, турботи, емпатії та уваги до позитивних емоцій і страждань. Усвідомленість — стосується здатності тонко й глибоко сприймати внутрішні та зовнішні явища, зокрема власне внутрішнє життя й потреби інших людей, а також взаємозалежність як рису власного життя й систем, у яких перебуває людина. Залученість — це методи, якими людина втілює на практиці те, що зрозуміла, завдяки усвідомленості й співпереживанню» [4, с. 6].

Визнаючи важливість емпатії та соціально-емоційного навчання, педагоги отримують потужні інструменти для сприяння толерантності та безоцінного прийняття різноманітності усіх людей. У кожному закладі освіти за підтримки розробників державної освітньої політики доцільно розробити стійкі навчальні програми, спрямовані на покращення співпереживання учнівства і студентства. Оскільки досвід може сильно впливати на ставлення, такі програми можуть включати на основі досвіду заходи, як-от: навчання інших, емоційна підтримка інших, а також розвиток навиків розв'язання конфліктів.

Корисним буде і використання інтерактивних методів навчання: проєктне навчання, кооперативне навчання, освіта однолітків – це сприятиме формуванню й розвитку толерантності, повазі до різноманітності та громадянської відповідальності у здобувачів і здобувачок освіти різного походження.

Формування толерантного ставлення до мігрантів – вимушено переміщених осіб, які змушені були змінити місце свого проживання внаслідок воєнного конфлікту чи кризових ситуацій, має розпочинатися на рівні освітніх установ, за активної підтримки державних інституцій і внутрішньополітичних рішень, і поширюватися на інші соціальні практики – формальну і неформальну поведінку, повсякденні процедури, ритуали, звичаї, традиції. Усе це сприятиме розвитку громадянського суспільства і підтримці соціальної стабільності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мазур Ю. Толерантність до мігрантів: соціальні, економічні та політичні фактори (на матеріалах соціологічного дослідження). *Південноукраїнські наукові студії: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених* (м. Одеса, 19-21 листопада 2024 р.). Одеса : Університет Ушинського, 2024. С. 46–52.
2. Ставлення до біженців, внутрішньо переміщених осіб, до російськомовних громадян та до деяких інших категорій населення України. URL.: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1469&page=1>
3. Толерантність. BYE. URL. : <https://vue.gov.ua/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>
4. Я (практикую) СЕЕН. Посібник для роботи з батьківством: навч.-метод. посібник / О. Дегтярєва, Т. Дрожжина, Г. Калужна та ін.; за заг. ред. О. Елькіна, О. Марущенка, О. Масалітіної. Київ: Видавничий дім «Перше вересня», 2021. 64 с.
5. Intercultural Education for Tolerance. URL.: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/662cb335-9b9d-4ca6-bd88-d5007223613a/WP5Evaluation_D5.6_PolicyRecommendations.pdf.

Ланцев В. М.

Магістр права,

м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0005-4302-7603

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА ЯК ПЛАТНИКА ЄДИНОГО ВНЕСКУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Одним із найбільш складних та гострих питань оподаткування адвокатської діяльності є умови справляння адвокатами єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – ЄСВ).

Основним законодавчим актом у сфері ЄСВ є Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон № 2464-VI). Особи, які провадять незалежну професійну діяльність, в тому числі адвокатську діяльність, є платниками ЄСВ згідно з п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону № 2464-VI [1].

Відповідно до п. 2 розділу III Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24.11.2014 № 1162 (зі змінами), платники єдиного внеску, зазначені в п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону № 2464-VI, подають заяву за формою № 1-ЄСВ (додаток 1) протягом 10 календарних днів після державної реєстрації незалежної професійної діяльності у відповідному уповноваженому органі та отримання документа, що підтверджує право фізичної особи на ведення незалежної професійної діяльності [2]. Отже, адвокати зобов'язані стати на облік платників ЄСВ упродовж 10 днів з дня отримання права на заняття адвокатською діяльністю незалежно від обраної організаційної форми адвокатської діяльності, що не повною мірою узгоджується зі змістом понять «особа, яка провадить незалежну професійну діяльність» і «самозайнята особа», оскільки адвокат, що здійснює діяльність не індивідуально, а у складі адвокатського об'єднання чи через адвокатське бюро, не є самозайнятою особою. Крім того, обов'язок адвокатів стати на облік платників ЄСВ не залежить від того, чи працює особа, на момент набуття нею статусу адвоката, за трудовим договором, чи ні.

Найбільше змін зазнали норми, які визначають базу нарахування ЄСВ для адвокатів. Передусім йдеться про різні редакції абзацу другого п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону № 2464-VI. Нинішня редакція цієї норми має такий вигляд: «У разі якщо таким платником не отримано дохід (прибуток) у звітному періоді або окремому місяці звітного періоду, такий платник має право самостійно визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску» [3]. Після введення в Україні воєнного стану, законодавство про ЄСВ для адвокатів зазнало суттєвих змін. Розділ VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464-VI було доповнено п. 9-19, згідно

з яким, «тимчасово, з 1 березня 2022 р. до припинення або скасування воєнного стану в Україні на протязі 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану, особи, зазначені у пунктах ... 5 ... ч. 1 ст. 4 цього Закону, мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе [3].

Розмір ЄСВ для адвокатів становить 22 % від бази нарахування ЄСВ (ч. 5 ст. 8 Закону № 2464-VI), однак не менше ніж 22 % від мінімальної заробітної плати в разі, якщо у місяці отримано дохід (абзац перший п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону № 2464-VI) [1]. Отже, правом на несплату ЄСВ можна скористатися лише в разі повної відсутності доходу від адвокатської діяльності упродовж місяця.

Що стосується справляння ЄСВ з адвокатів, які одночасно зареєстровані як фізичні особи – підприємці, то у відповідності до абзацу тринадцятого ч. 1 ст. 5 Закону № 2464-VI, якщо фізична особа зареєстрована як підприємець та при цьому провадить незалежну професійну діяльність, така фізична особа обліковується у податковому органі як фізична особа - підприємець з ознакою провадження незалежної професійної діяльності [1]. Ця норма діє з 1 січня 2021 року. При цьому, згідно з ч. 5 ст. 4 Закону № 2464-VI, особи, зазначені у пункті 5 частини першої цієї статті, звільняються від сплати за себе єдиного внеску за умови взяття їх на облік фізичних осіб - підприємців та провадження ними одного виду діяльності одночасно як осіб, зазначених у пунктах 4 і 5 частини першої цієї статті. Отже, адвокат, який здійснює діяльність індивідуально і при цьому зареєстрований як фізична особа – підприємець та отримує дохід від підприємницької діяльності у сфері права, сплачує ЄСВ лише як фізична особа – підприємець та не сплачує ЄСВ як особа, яка провадить незалежну професійну діяльність.

У зв'язку із цим постає питання відмінностей між справлянням ЄСВ з осіб, які провадять незалежну професійну діяльність та не є підприємцями, з одного боку, та з фізичних осіб – підприємців – з іншого боку. Наявність таких відмінностей залежить від системи оподаткування, яку обрав адвокат – фізична особа-підприємець. Якщо фізична особа – підприємець перебуває на загальній системі оподаткування, то база нарахування ЄСВ не відрізняється від тієї, що застосовується особами, які провадять незалежну професійну діяльність. Якщо ж ідеться про спрощену систему оподаткування, то в такому випадку, згідно з п. 3 ч. 1 ст. 7 Закону № 2464-VI, ЄСВ нараховується на суми, що визначаються такими платниками самостійно для себе, але не більше максимальної величини бази нарахування ЄСВ. При цьому сума ЄСВ не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску [1]. Порівняльний аналіз норм п. 2 і п. 3 ч. 1 ст. 7 Закону № 2464-VI дозволяє дійти висновку про те, що фізичні особи - підприємці на спрощеній системі оподаткування, якщо не отримують дохід у конкретному місяці, все одно зобов'язані сплатити за цей місяць ЄСВ на рівні щонайменше 22 % від мінімальної заробітної плати. Однак якщо дохід є більшим ніж мінімальна заробітна плата, то такі фізичні особи – підприємці не зобов'язані сплачувати

ЄСВ виходячи з фактично отриманого доходу, а можуть його сплатити в будь-якому іншому розмірі, який, водночас, не може бути меншим за 22 % від мінімальної заробітної плати.

До всього викладеного варто додати те, що адвокати, які мають основне місце роботи та працюють за трудовим договором, звільняються від сплати за себе ЄСВ за місяці звітного періоду, за які роботодавцем сплачено ЄСВ за таких осіб у розмірі не менше мінімального страхового внеску (ч. 6 ст. 4 Закону № 2464-VI) [1]. При цьому, не важливо, на якій посаді працює адвокат за основним місцем роботи та чи пов'язаний роботодавець саме з адвокатською діяльністю, адже для цілей соціального страхування це не має значення. Головне, щоб місце роботи було основним (робота за сумісництвом не звільняє адвоката від сплати ЄСВ за себе), а роботодавець сплачував ЄСВ (отже такий працівник фактично вимушений контролювати сплату ЄСВ роботодавцем шляхом замовлення щодо себе довідок за формою ОК-7 на регулярній основі).

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що адвокат, який здійснює діяльність індивідуально, є платником ЄСВ за умови, що така діяльність не зупинена. Починаючи з 1 січня 2021 року і дотепер, адвокати мають право не сплачувати ЄСВ за місяці, в яких не отримано доходу. Крім того, за період з 1 березня 2022 року по 31 грудня 2024 року адвокати можуть не сплачувати ЄСВ навіть в разі отримання доходу. У такому разі додаток ЄСВ1 до податкової декларації про майновий стан і доходи не подається. Базою нарахування ЄСВ є дохід від здійснення діяльності. Якщо такий дохід є меншим ніж розмір мінімальної заробітної плати, то ЄСВ підлягає сплаті виходячи з мінімальної заробітної плати. В законодавстві усунуто передумови для подвійного нарахування ЄСВ тим адвокатам, які одночасно зареєстровані як фізичні особи – підприємці, що здійснюють діяльність у сфері права. У такому разі ЄСВ сплачується лише один раз – як з фізичної особи – підприємця. База нарахування ЄСВ для адвокатів – фізичних осіб-підприємців, які обрали загальну систему оподаткування – не відрізняється від бази нарахування ЄСВ для осіб, які провадять незалежну професійну діяльність. У разі перебування на спрощеній системі оподаткування, такий адвокат – підприємець змушений сплачувати ЄСВ навіть за ті місяці, в яких не було доходу, однак при цьому отримує можливість сплачувати ЄСВ не від фактично отриманої суми доходу, а від мінімальної заробітної плати. Отже, для адвокатів, в контексті сплати ЄСВ, реєстрація в якості фізичної особи – підприємця – платника єдиного податку – є вигідною в разі, якщо середній дохід перевищує мінімальну заробітну плату. Також не сплачують ЄСВ адвокати, які працюють на основному місці роботи незалежно від назви посади та основного виду діяльності роботодавця, за умови, що роботодавець належним чином сплачує ЄСВ. Існують також пільги у вигляді звільнення від сплати ЄСВ адвокатів-пенсіонерів та осіб з інвалідністю. Виявлено, що в нормативному акті, який регулює порядок взяття на облік платників ЄСВ, не враховано можливості адвоката обрати, під час отримання права на заняття адвокатською діяльністю, організацій-

ну форму адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання, оскільки в таких випадках адвокат не є платником ЄСВ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08 липня 2010 року № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#n9>.
2. Про затвердження Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та Положення про реєстр страховальників: наказ Міністерства фінансів України від 24.11.2014 № 1162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1553-14#Text>.
3. Закон України № 2464: деякі особливості нарахування єдиного внеску у період воєнного стану. Офіційний веб-сайт Головного управління ДПС у Дніпропетровській області. 18.10.2023. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/local-news/719839.html>.

Шевченко М. В.

Доктор філософії у галузі права,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-6708-016X

ЗАГАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИВАТНИХ ОСІБ ДО ФОРМУВАННЯ ТА/АБО РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Саморегулювання господарської та професійної діяльності, а також інші механізми, які ґрунтуються на співробітництві між приватним сектором економіки й інститутами громадянського суспільства та публічними інституціями у площині виконання їх владних управлінських функцій, стають все більш поширеними як перспективна частина системи публічного адміністрування зі значним потенціалом щодо позитивного впливу на якість виконання цих функцій.

Цей потенціал широко визнається науковою спільнотою, але її міркування щодо позитивних результатів, яких можна досягти за допомогою участі приватних осіб в управлінні публічними справами, потребують додаткового осмислення та систематизації.

Насамперед, у науковій літературі відзначається, що обсяг владних повноважень, у тому числі адміністративних послуг, для виконання яких уряд тепер покладається на приватних осіб (у першу чергу, на приватний сектор економіки), зріс та охоплює види діяльності, які наближаються до ядра того, що розцінювалось як діяльність із зони відповідальності держави у демократичному суспільстві [1].

Політична доцільність та економічна обґрунтованість приватизації владних управлінських функцій пов'язується із ускладненням взаємодій у суспільстві та результатами науково-технічного процесу, які у сукупності викликають необхідність якомога більш повного та ефективного використання можливостей та ресурсів фізичних та юридичних осіб приватного права для впорядкування суспільних відносин, до яких вони є дотичними.

Так, зокрема, П. Ларкін указав на те, що переконливим виправданням для делегування владних повноважень є дедалі складніші сучасні науково-технічні виклики, що постають перед сучасною Америкою [2, с. 56]. Як зауважив Р. Штобер, делегування прагне децентралізувати публічне адміністрування, позбавити органи публічної влади від надмірних функцій, використовувати приватну ініціативу та менеджерські навички, щоб забезпечити найбільш ефективне використання фінансових ресурсів, технічної та іншої експертизи [3, с. 27]. Більше того, приватизація владних управлінських функцій може бути вигідним кроком для публічних інституцій через недостатність бюджетних коштів для ефективного виконання їх регуляторних та контрольно-наглядових повноважень. Залучення приватних осіб до виконання цих повноважень сприятиме

також зворотному зв'язку із відповідними учасниками ринку [4, с. 627]. Також, приватизація владних управлінських функцій дозволяє уникнути громіздких бюрократичних процесів при їх виконанні державними органами та органами місцевого самоврядування, надаючи публічному адмініструванню гнучкості та інноваційності [5, с. 1420].

На доповнення до того, тенденцію до все більш широкого залучення приватного сектору економіки й інститутів громадянського суспільства до формування та/або реалізації публічної політики підкріплює усвідомлення науковою спільнотою та урядовими експертами потенціалу та можливості належного втілення у життя цього явища. Певною мірою передумовами для цього усвідомлення стали, серед іншого, утвердження людиноцентризму публічного адміністрування, розширення меж диспозитивності адміністративного права та розвитку концепції побудови системи публічного адміністрування на партнерських засадах із приватними учасниками адміністративно-правових відносин. Так, у контексті трансформацій концептуального рівня В. В. Кочин звернув увагу на те, що поступова відмова від державного регулювання (скоріше навіть управління) економічних процесів надає можливості інституційного або ініціативного регулювання економічних процесів, що мають публічно-правовий прояв (наприклад, діяльність саморегулювних організацій). Таким чином, громадянське суспільство взаємодії з державою у «розподілі сфер» правового регулювання, внаслідок чого відбувається приватизація суспільних відносин [6]. Значну цінність мають можливості наблизитись до інноваційного та ефективного публічного адміністрування за допомогою режиму делегованих повноважень. З належним нормативним дизайном ці режими могли б стало приносити відчутну користь без критичних проявів їх дисфункцій [7, с. 5].

Розмірковуючи ж над значенням та подальшими перспективами розвитку співробітництва між адміністративними органами та приватним сектором економіки й інститутами громадянського суспільства при управлінні публічними справами. О. А. Мілієнко наводить слушні у цьому контексті міркування Й. Пудельки, який підкреслив, що реалізація принципів верховенства права та принципів соціальної держави є неможливою без забезпечення впровадження принципу кооперації (партнерства), як пріоритетного принципу взаємодії суспільства в цілому та споживачів адміністративних послуг зокрема, з одного боку, та держави в цілому, і суб'єктів владних повноважень (адміністративних органів) зокрема, з іншого боку. Вчений переконливо стверджує про те, що реалізація принципу адміністративної кооперації, що розуміється як співпраця адміністративного органу із приватною особою, що є ознакою належного публічного управління (good administration) [8, с. 98]. Так само, В. П. Тимошук пропонує як певну альтернативу децентралізації повноважень з надання адміністративних послуг або паралельний напрямок покращення їх якості розглядати і «приватизацію послуг» та/або впровадження конкуренції [3, с. 27].

У цьому контексті заслуговує на згадку запропонована І. Бартлем та П. Вассом нова регуляторна парадигма, яка передбачає форму регуля-

торної «субсидіарності», завдяки якій досягнення регуляторних результатів може бути делеговано вниз регульованим організаціям та органам саморегулювання, водночас таке делегування має компенсуватися шляхом посилення державного контролю за регулюванням, яке засноване на системах підзвітності та прозорості [9, с. 17].

Підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що загальні передумови залучення суб'єктів господарювання приватного сектору економіки й інститутів громадянського суспільства до виконання функцій держави та місцевого самоврядування, які свідчать про їх потенціал позитивно вплинути на якість виконання цих функцій, включають, насамперед: 1) спеціальні знання, навички та досвід діяльності суб'єктів господарювання приватного сектору економіки й інститутів громадянського суспільства у відповідній сфері суспільних відносин та пряма залежність долі цих осіб на відповідних товарних ринках від розуміння закономірностей їх функціонування та рівня доброчесності; 2) більша швидкість процесів прийняття рішень та їх гнучкість, що сприяє своєчасному пристосуванню до змін; 3) можливість за рахунок фінансових, матеріально-технічних та кадрових ресурсів цих осіб розвантажити відповідні державні органи та органи місцевого самоврядування; 4) можливість підвищити рівень участі приватних осіб в управлінні публічними справами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Freeman, J. (1997). Collaborative Governance in the Administrative State. *UCLA Law Review*, 45, 1. <https://ssrn.com/abstract=11408>
2. Larkin, P. (2020). The Private Delegation Doctrine. *Florida Law Review*, 73, 31-94. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3690501>.
3. Бедний О. І. Відносини з делегування повноважень щодо публічного адміністрування як складник предмета адміністративного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. Вип. 90. С. 26-31. DOI: 10.32837/apdp.v0i90.3203
4. Markell, D., Glicksman, R. (2016). Dynamic Governance in Theory and Application, Part I. *Arizona Law Review*, 58. 563-631. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2734304>.
5. Metzger, G. (2003). Privatization as Delegation. *Columbia Law Review*, 103, 1367-1502. https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/144.
6. Кочин В. В. Методологія досліджень правового регулювання економічних відносин в умовах приватизації та євроінтеграції. Координата. 2023. URL: <https://coordynata.com.ua/metodologia-doslidzen-pravovogo-reguluvanna-ekonomicnih-vidnosin-v-umovah-privatizacii-ta-evrointegracii>
7. Wiseman, H. (2017). Delegation and dysfunction. *Yale Journal on Regulation*, 35, 233-291. https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2019/10/Wiseman_DRAFT_Delegation-and-Dysfunction.pdf.
8. Мілієнко О. А. Теоретико-прикладні аспекти застосування адміністративних актів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 481 с.
9. Гончаренко О. М. Приватне регулювання та саморегулювання господарської діяльності: зіставлення понять. *Економіка та право*. 2022, № 2. С. 13-24. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.013>

Кожем'якіна Т. В.

Аспірантка кафедри адміністративного права та процесу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0009-7700-5380

ЕЛЕМЕНТНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНОГО У СПРАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЙОГО УЗАГАЛЬНЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА

В умовах неоднозначного правового регулювання (коли основні вимоги до правового статусу політичних посад закріплені не в законах, а в окремих підзаконних актах, які за своїм змістом не розкривають всю специфіку адміністративно-правового статусу таких осіб) функціонує сьогодні Уповноважений у справах ЄСПЛ, адміністративно-правовий статус якого чітко не визначений в національному законодавстві, адже Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини від 31 травня 2006 р. [1], по-перше, чітко не відповідає на питання про вид публічної служби, яку дана особа проходить, по-друге, до купи змішує компетенцію, завдання, функції та права публічного службовця, що свідчить про повне ігнорування загальних підходів до адміністративно-правового статусу суб'єкта публічного права.

Тому питання з'ясування адміністративно-правового статусу Уповноваженого у справах ЄСПЛ набувають особливої актуальності в сучасних умовах державотворення в Україні.

Адміністративно-правовий статус Уповноваженого у справах ЄСПЛ це правовий стан Уповноваженого у справах ЄСПЛ, який розкриває специфіку його положення в суспільстві та системі органів виконавчої влади, а також особливості його участі в різних правовідносинах як суб'єкта публічно-владних повноважень, що займає політичну посаду.

На підставі сучасних підходів до визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів публічного адміністрування зроблено висновок, що адміністративно-правовий статус Уповноваженого у справах ЄСПЛ включає наступні структурні елементи: 1) цілі; 2) завдання; 3) функції; 4) права та обов'язки.

Мета, як елемент структури адміністративно-правового статусу Уповноваженого в справах ЄСПЛ поділяється на два види: а) мета створення політичної посади в системі органів виконавчої влади; б) цілі функціонування. Метою створення в системі органів виконавчої влади посади Уповноваженого в справах ЄСПЛ була наступна – «виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні». Цей факт підтверджується документами, що супроводжували законопроектний процес.

До цілей функціонування даної посадової особи відносяться: 1) предстваництво України в ЄСПЛ; 2) координація виконання рішень ЄСПЛ; 3)

інформування про хід виконання рішень ЄСПЛ Комітет міністрів Ради Європи. Таким чином, дві цілі функціонування Уповноваженого реалізуються зовні по відношенню до національної правової системи (це представництво України в ЄСПЛ та інформування Комітету міністрів Ради Європи про хід виконання рішень ЄСПЛ) і одна – всередині національної правової системи (наприклад, у вигляді координації виконання рішень ЄСПЛ в Україні).

Доведено і розкрито зв'язок між цілями та завданнями Уповноваженого в справах ЄСПЛ, а також в залежності від цілей, що ставляться перед даною політичною посадою, завдання були розбиті на три групи

До першої групи віднесені завдання представницького характеру:

а) здійснення представництва нашої держави в ЄСПЛ під час розгляду:

- справ про порушення Україною положень Європейської конвенції з прав людини;

- справ за заявами України стосовно порушення положень Європейської конвенції з прав людини іншими сторонами, що її підписали та ратифікували;

- справ за заявами громадян України або юридичних осіб проти інших сторін договору, де Україна виступає в якості як третьої сторони;

б) участь у діяльності ЄСПЛ у вигляді:

- підготовки і внесення необхідних матеріалів на розгляд ЄСПЛ;

- прийняття участі у слуханні справ;

в) організаційне створення умов, які необхідні ЄСПЛ для проведення розслідування по справі, а також для вжиття заходів, передбачених Регламентом Суду;

г) координація роботи, з метою підготовки матеріалів справи для розгляду в ЄСПЛ, а також співпраця з цією ж метою з іншими публічно-владними суб'єктами, підприємствами, установами і організаціями;

До другої групи віднесені завдання координаційного характеру, що пов'язані із виконанням рішень ЄСПЛ в Україні: а) координація роботи, яка пов'язана з виконанням рішень ЄСПЛ; б) співпраця з іншими публічно-владними суб'єктами, підприємствами, установами і організаціями з метою виконання рішень ЄСПЛ; в) здійснення координації виконання рішень ЄСПЛ, в яких Україна є стороною. Звертаючи увагу на протиріччя вимог підпунктів 2 і 4 пункту 4 Положення про Уповноваженого в справах ЄСПЛ було запропоновано нову редакцію підпункту 2 пункту 4 відповідного Положення.

Відзначено, що третя група завдань інформативного характеру сформульована в національному законодавстві за принципом «одна мета – одне завдання», що нівелює значення існування «мети» та «завдання» як самостійних елементів структури адміністративно-правового статусу Уповноваженого в справах ЄСПЛ. На нашу думку, таку мету як «інформування Комітету міністрів Ради Європи про хід виконання рішень ЄСПЛ» слід було конкретизувати в двох або і більше завданнях Уповноваженого.

Розкрито зв'язок між цілями та функціями Уповноваженого в справах ЄСПЛ, на підставі чого доводиться думка, що Уповноважений реалізує три функції – представницьку, координаційну і інформування.

Представницька функція полягає у здійсненні Уповноваженим у справах ЄСПЛ процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів держави в Європейському Суді з прав людини, у випадках та порядку, встановлених джерелами національного та Європейського права.

Координаційна функція Уповноваженого у справах ЄСПЛ полягає в узгодженні дій та об'єднанні зусиль різних суб'єктів національного права задля досягнення однієї мети – виконання в Україні рішень ЄСПЛ.

Функція інформування Уповноваженим у справах ЄСПЛ полягає в реалізації ним обов'язку повідомляти Комітет міністрів Ради Європи про стан виконання рішень ЄСПЛ в Україні, пояснювати і розкривати причини неналежного виконання даної функції, а також підкорятися зовнішній оцінці щодо виконання Україною рішень ЄСПЛ.

Встановлено, що Положення про Уповноваженого в справах ЄСПЛ закріплює 15 повноважень, які можна класифікувати в залежності від функцій, на три групи: 1) представницькі повноваження; 2) координаційні повноваження щодо виконання рішень ЄСПЛ; 3) повноваження щодо інформування Комітету міністрів Ради Європи про стан виконання в Україні рішень ЄСПЛ.

Запропоновано представницькі повноваження Уповноваженого у справах ЄСПЛ в залежності від сфери їх реалізації поділити на три групи: 1) процесуальні повноваження Уповноваженого як учасника європейського правосуддя; 2) повноваження щодо забезпечення правосуддя ЄСПЛ; 3) повноваження щодо забезпечення представництва України в європейському правосудді.

Залежно від мети застосування запропоновано поділяти координаційні повноваження Уповноваженого щодо виконання рішень ЄСПЛ на дві групи: а) повноваження, які безпосередньо спрямовані на виконання рішень ЄСПЛ в Україні; б) повноваження, які створюють умови для подальшого дотримання Україною зобов'язань Європейської конвенції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: Постанова Кабінету Міністрів України від 3.05.2006 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-п#Text>.

Деточка А. Ю.

Докторант кафедри
публічного та приватного права,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0009-0005-4302-7603

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: О НОВЛЕНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ

Проблематика джерел адміністративного права завжди викликати-
ме інтерес у вчених-юристів. Причиною цьому є поліструктурності га-
лузі адміністративного права і постійна, на даному етапі, активна транс-
формація державності в Україні, яка безсумнівно істотно впливає на
публічне адміністрування, його систему і спрямованість. Враховуючи
предмет адміністративного права, саме ця галузь підлягає першоряд-
ному реформуванню в Україні. До речі, сам предмет адміністративного
права за роки незалежності України має тенденції до розширення і су-
спільних відносин, які регулюються нормами адміністративного права,
яких стало значно більше в порівнянні з так званим радянським пе-
ріодом. В свою чергу, така ж ситуація характерна і для джерел адміні-
стративного права, які, власне, і регулюють зазначені правовідносини.
Саме ці обставини, на нашу думку, обумовлюють актуальність та необ-
хідність дослідження зовнішніх форм вираження адміністративно-пра-
вових норм.

Слід зазначити, що розуміння джерел адміністративного права кор-
реляційно пов'язано і розумінням джерел права в цілому. Відповідно,
загальноприйнятим фактом є те, що під джерелами адміністративного
права слід розуміти зовнішні форми вираження і закріплення адміні-
стративно-правових норм.

Зазначеною проблематикою займається досить велика кількість
вчених. Зокрема необхідно згадати роботи Ю. Битяка, А. Васильєва,
І. Голосніченка, Є. Додіна, Р. Калюжного, С. Ківалова, Б. Кістяківського,
В. Колпакова, І. Коліушка, Т. Коломoeць, А. Комзюка, А. Коренева,
Є. Курінного, Г. Петрова, А. Селіванова, В. Шкарупи, Л. Явича та бага-
тьох інших.

На жаль, враховуючи вищезазвані суспільно-політичні чинники, ця
проблематика вимагає абсолютно нових підходів і «свіжих» напрацю-
вань. Останнім часом фундаментальних досліджень, присвячених дже-
релам адміністративного права, на жаль, немає.

На сьогодні до системи джерел адміністративного права слід віднести:

1. Конституцію України;
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (від 7 грудня 1984 з подальшими змінами і доповненнями);
3. Кодекс адміністративного судочинства України (від 6 липня 2005 з подальшими змінами і доповненнями);

4. Закони України (наприклад, «Про державну службу», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про запобігання корупції», «Про адміністративну процедуру», «Про адміністративні послуги» і т.д.);

5. Постанови та інші акти Верховної Ради України;

6. Укази і розпорядження Президента України;

7. Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України;

8. Накази, інструкції керівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

9. Накази керівників державних підприємств, установ, організацій;

10. Нормативні акти місцевих рад та їх виконавчих органів (рішення, розпорядження);

Як правильно вказує Т. Коломоєць з посиланням на А. Школика, база джерел адміністративного права має певні особливості, а саме:

- існують різноманітні і величезні за обсягом джерела;

- відсутні загальні кодифіковані акти;

- особливе місце займають підзаконні нормативні акти, які видаються органами публічної адміністрації [1, с. 20].

Підсумовуючи, слід зазначити, що на наш погляд, наука адміністративного права, в контексті дослідження проблематики джерел адміністративного права, в подальшому повинна звернути увагу на зовнішні форми закріплення адміністративно-правових норм з точки зору закріплення в них принципу верховенства права та механізмів реалізації зазначеного принципу. При цьому наука повинна спиратися на виключне вивчення джерел адміністративного права в їх системі з глибоким аналізом внутрішніх і зовнішніх зв'язків, існуючих між ними. Безумовно, також має істотне значення і аналіз цілого ряду питань, які стосуються формування термінологічного ряду в цій сфері, визначення принципів формування системи джерел адміністративного права, чіткого визначення їх сутності та завдань правового регулювання і т.д.. Міжурядові угоди, ратифіковані Верховною Радою України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

Сокол М. Ю.

Викладач,

Університет трансформації майбутнього,
м. Чернігів, Україна

ORCID: 0009-0006-3273-7850

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ У ФОРМУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянська активність є фундаментальним елементом функціонування демократичного суспільства, оскільки вона забезпечує рівень залученості населення до прийняття рішень, сприяє формуванню соціальної відповідальності та забезпечує ефективний механізм контролю за владою.

Демократія базується на принципах участі, рівності, відповідальності та прозорості, і саме громадянська активність дозволяє ці принципи реалізовувати у житті. Активні громадяни є руйнівною силою соціальних змін, вони ініціюють політичні, економічні та культурні трансформації, сприяючи побудові справедливого суспільного устрою.

Громадянська активність проявляється в різних формах, зокрема через участь у виборах, створення та діяльність громадських організацій, волонтерство, благодійність, участь у громадських консультаціях та нагляд за діяльністю влади.

Політична активність, як один із проявів громадянської залученості, передбачає не лише голосування на виборах, а й активну взаємодію партії з політичними діями, участь у формуванні політики, розробку та підтримку громадських ініціатив. Демократичне суспільство неможливо без свободи вираження думок та обміну інформацією, а тому громадянська активність тісно пов'язана зі свободою слова, діяльністю незалежних медіа та цифровими комунікаціями.

Важливим аспектом громадянської активності є волонтерство, яке формує культуру взаємодопомоги та соціальної відповідальності. Волонтерські рухи відіграють ключову роль у вирішенні гуманітарних, екологічних та соціальних проблем, зокрема у кризові моменти, такі як війни, пандемії чи природні катастрофи.

Громадяни, які об'єднуються із спільною метою, посилюють стійкість суспільства, зміцнюють соціальні зв'язки та сприяють формуванню горизонтальних структур взаємодії, що є характерними для демократичних суспільств.

Інформаційна прозорість є ще одним ключовим компонентом, який підтримує громадянську активність. Використання цифрових технологій дозволяє громадянам відслідковувати діяльність уряду, аналізувати його рішення та впливати на політичні процеси. Платформи електронної демократії, онлайн-петиції, відкриті бази даних та громадські розслідування допомагають боротися з корупцією та зловживанням владою. Соціальні мережі та незалежні медіа забезпечують функцію мобілізації громадян, надаючи можливість швидко реагувати на суспільно значущі події.

Рівень громадянської активності впливає на соціальну згуртованість та стійкість демократичних інститутів. В країнах з розвиненим громадянським суспільством, влада змушена впливати на інтереси громадян, після чого вони активно беруть участь у політичному житті та контролюють діяльність уряду. Демократичне суспільство характеризується активним діалогом між державою та громадянами, що дозволяє уникати авторитарних тенденцій і забезпечує ефективну систему зворотного зв'язку [1].

Освіта та просвіта відіграють важливу роль у підвищенні рівня громадянської активності. Демократичні цінності необхідно закладати ще в освітніх закладах, формуючи критичне мислення, навички медіаграмотності та розуміння політичних процесів.

Освічене суспільство краще усвідомлює свої права та обов'язки, активно використовує механізми громадянської участі та відстоює демократичні принципи. Саме молоді люди часто ініціюють соціальні та політичні трансформації, використовуючи новітні технології та інноваційні підходи.

Громадянська активність також тісно пов'язана з питаннями соціальної справедливості та прав людини. Демократія забезпечує рівні можливості для всіх громадян від незалежності, етнічної приналежності, соціального статусу чи релігійних переконань. Активна участь громадян у захисті прав людини сприяє розвитку толерантного суспільства, в якому поважаються інтереси кожної особи.

Громадські організації та ініціативи, що займаються правозахисною діяльністю, є масовими інструментами запобігання дискримінації та забезпечення дотримання правових норм.

Громадянська ініціатива має вплив на розвиток місцевих громад. У сучасних умовах розвиток ефективного управління на місцевому рівні можна розглядати у форматі моделі, що включає концептуальні елементи, серед яких варто виділити: підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування з числом викликів, пов'язаних із військовою агресією Росією; створення демократичного середовища для всіх представників громадянського суспільства на місцевому рівні, проведення виборів, ухвалення рішень та здійснення громадського контролю, а також перехід від військових адміністрацій, запроваджених у період воєнного стану, до цивільних адміністрацій; нормативно-правове забезпечення процесу оптимізації адміністративно-територіального устрою, що сприятиме його впливу на територіальну організацію та ефективне адміністрування виборчого процесу.

Описана модель має включати заходи, спрямовані на посилення ефективного управління на місцевому рівні, серед яких можна виділити: розширення повноважень та зміцнення фінансової автономії органів місцевого самоврядування для вирішення питань громад; стимулювання розвитку місцевих ініціатив та підтримка програми соціально-економічного розвитку громад; забезпечення механізмів громадського контролю за діяльністю місцевих органів влади [2].

Актуальність цієї моделі підкреслив захід, що відбувся влітку 2024 року в Страсбурзі, під час якого було наголошено на необхідності продов-

ження процесів децентралізації місцевого самоврядування у воєнний період. Це сприятиме активному залученню представників громадянського суспільства до прийняття спільних рішень щодо соціально-економічного розвитку на місцевому рівні [3].

Варто зазначити, що місцеві органи влади в цьому контексті виконують ключову роль у розкритті потенціалу громадянського суспільства, забезпечуючи постійний діалог, координацію та взаємодію між усіма зацікавленими сторонами. Як зазначає Г. Чапала, «вести мову про прерогативи (у реалізації інтересів) когось одного – будь-то держави, місцевого самоврядування чи громадянського суспільства (незалежно від віднесення місцевого самоврядування до останнього) не можна»[4].

Сучасні виклики, зокрема війни, економічні кризи, екологічні катастрофи та пандемії, ще більше підкреслюють значення громадянської активності у формуванні демократичного суспільства. Коли державні інститути стикаються з труднощами, саме громадянське суспільство може виступати руйнівною силою, яка готова долати виклики та стабільність. Громадянська активність не лише намагається реагувати на кризові ситуації, а й ускладнює довгостроковий розвиток, забезпечуючи стійкість демократичних процесів.

Таким чином, громадянська активність є невід'ємною складовою демократичного суспільства, яка впливає на всі аспекти суспільного життя – від політики та економіки до культури та освіти. Без активної участі громадян демократія не може ефективно функціонувати, оскільки вона вимагає постійного зворотного зв'язку між владою та суспільством.

Саме через громадянську активність формується відповідальна, прозора та підзвітна система управління, яка базується на принципах справедливості, рівності та прав людини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Громадянського суспільства у формуванні моделі демократичного врядування на локальному рівні. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article>.
2. Добре демократичне врядування є однією з ключових реформ в Україні URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/good-democratic-governance-among-the-key-reforms-for-ukraine>
3. Коментарі народних депутатів України за наслідками третього Діалогу високого рівня «Добре демократичне врядування в Україні: досягнення, виклики та шлях уперед у повоєнний період», який відбувся у м. Страсбург 2-3 липня 2024 року. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/news/main_news/84633.html
4. Чапала Г. В. Громадянське суспільство і місцеве самоврядування — концептуальні засади взаємодії. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Випуск 10. 2005. С. 12-21.

Семченко-Ковальчук О. Б.

к.е.н., доцент,
Заклад вищої освіти
«Університет трансформацій майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-6834-7954

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

У сучасному світі соціальні проблеми, такі як безробіття, соціальна нерівність, екологічні виклики та брак доступу до якісної освіти, потребують нових підходів для їх ефективного вирішення. Традиційні державні програми та благодійність часто виявляються недостатніми для масштабного та стійкого впливу на суспільство. У цьому контексті соціальне підприємництво стає потужним інструментом, що поєднує соціальну місію з економічною ефективністю.

Соціальне підприємництво є сучасною формою ведення бізнесу, що спрямована на вирішення актуальних соціальних та екологічних проблем. Його головною особливістю є поєднання підприємницької діяльності та соціальної місії, де отриманий прибуток використовується для реалізації суспільно корисних ініціатив. У багатьох країнах світу соціальні підприємства вже стали важливим інструментом зниження рівня безробіття, підтримки вразливих груп населення, зменшення рівня бідності та вирішення екологічних проблем.

В Україні соціальне підприємництво набуває все більшого значення, особливо після Революції Гідності. Громадянське суспільство продемонструвало готовність до системних змін, що сприяло активному розвитку соціальних ініціатив, волонтерського руху та соціального бізнесу. Найбільш активними учасниками цього процесу стали громадські організації, підприємці малого та середнього бізнесу, які впроваджують інноваційні моделі для вирішення соціальних проблем. Зростаючий рівень глобальних та локальних викликів стимулює пошук нових підходів до створення соціально-економічно сталих рішень. В умовах зростаючих викликів, таких як економічні кризи, погіршення екологічної ситуації та соціальна поляризація, пошук сталих та ефективних рішень стає критично важливим.

Соціальні підприємства в Україні представлені у різних сферах, зокрема у сфері працевлаштування соціально вразливих груп, екологічних проєктів, інклюзивної освіти та охорони здоров'я. Вони активно залучають людей з інвалідністю, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та інші групи, що стикаються з труднощами на ринку праці. Наприклад, підприємства з виробництва біорозкладної упаковки та переробки відходів сприяють покращенню екологічної ситуації, а соціальні кав'ярні та майстерні надають можливість зайнятості та професійного розвитку для людей з особливими потребами. Створення соціальних підприємств та-

кож сприяє розвитку малих громад, покращенню доступу до освітніх і медичних послуг та зменшенню рівня бідності.

Таким чином, дослідження соціального підприємництва як інструменту вирішення суспільних проблем є вкрай важливим. Воно дозволяє оцінити його вплив на соціально-економічний розвиток, визначити ефективні механізми державної підтримки та знайти нові підходи до розширення цієї моделі в Україні.

Соціальне підприємництво є відносно новим напрямом економічної діяльності, який дозволяє розробляти інноваційні рішення сучасних соціальних викликів, використовуючи бізнес-інструменти. Процес заснування соціального підприємства практично не відрізняється від традиційного бізнесу. Він розпочинається з формування бачення, визначення місії підприємства та аналізу доступних ресурсів для старту [1]. Далі відбувається побудова бізнес-моделі, визначення цільової аудиторії, розробка конкурентної стратегії, маркетингового плану, а також здійснюються юридичні та бухгалтерські консультації.

Соціальне підприємництво, як і будь-який бізнес, повинен бути фінансово самодостатнім, виходити на самоокупність та приносити прибуток. Важливо не плутати соціальне підприємництво з благодійною діяльністю чи корпоративною соціальною відповідальністю, оскільки його основна мета – поєднання прибуткової діяльності з вирішенням важливих суспільних проблем [2].

В Україні термін «соціальне підприємництво» досі не має чіткого правового визначення на рівні національного законодавства. Враховуючи загальне визначення підприємництва, яке міститься в Господарському кодексі України, соціальне підприємництво можна розглядати як ініціативну, систематичну, здійснювану на власний ризик господарську діяльність, спрямовану не лише на отримання прибутку, а й на вирішення соціальних проблем. Саме ця особливість робить соціальне підприємництво унікальним, оскільки воно дозволяє одночасно вести бізнес і сприяти позитивним змінам у суспільстві.

Соціальне підприємництво має чітко визначені соціальні цілі, які є основним пріоритетом його діяльності. Соціальний ефект у цьому випадку є цілеспрямованим результатом, а не побічним наслідком комерційної діяльності. На відміну від цього, у соціально відповідальному бізнесі соціальний ефект є лише добровільним компонентом, який доповнює основну діяльність компанії. Його наявність або відсутність залежить виключно від рішення підприємців і може бути скасована у будь-який момент без істотного впливу на функціонування бізнесу [3].

Соціальні підприємства можуть функціонувати у різних сферах, включаючи освіту, охорону здоров'я, працевлаштування соціально вразливих груп, екологічні ініціативи та міський розвиток. Вони можуть бути зареєстровані як громадські організації, кооперативи, благодійні фонди або традиційні бізнес-структури, що мають чітко визначену соціальну місію.

Соціальне підприємництво відіграє важливу роль у розв'язанні соціальних проблем, які не завжди можуть бути вирішені державою чи тра-

диційним бізнесом. Одним із головних завдань соціального підприємництва є надання можливостей для зайнятості людей, які стикаються з труднощами у працевлаштуванні. Це можуть бути особи з інвалідністю, ветерани війни, внутрішньо переміщені особи, люди з кримінальним минулим, молодь без досвіду роботи та представники інших соціально вразливих груп. Завдяки соціальному підприємству такі люди отримують не тільки робочі місця, а й можливість навчання та професійного розвитку [4].

Соціальні підприємства часто діють у межах конкретних регіонів або міст і мають прямий вплив на покращення життя громади. Вони надають послуги, які не забезпечуються державним сектором, наприклад, організовувати освітні ініціативи, забезпечувати доступ до медичних послуг або сприяти розвитку малого бізнесу.

Сучасне соціальне підприємництво активно впроваджує екологічні інновації, зокрема виробництво біорозкладних матеріалів, повторну переробку відходів, впровадження альтернативних джерел енергії та розвиток екологічного фермерства.

Соціальне підприємництво також підтримує розвиток альтернативних освітніх платформ, програм професійної підготовки та соціально-культурних ініціатив. Наприклад, освітні хаби, які працюють за принципом соціального підприємництва, можуть надавати якісні освітні послуги для дітей та дорослих, особливо у віддалених регіонах.

В Україні соціальне підприємництво лише набирає обертів, проте вже демонструє значний потенціал. Розвиток соціального підприємництва в Україні стикається з низкою викликів, серед яких слід зазначити відсутність належного законодавчого регулювання. Нечітка правова база обмежує можливості соціальних підприємств, створюючи перешкоди для їхньої діяльності та доступу до підтримки. Однією з ключових проблем залишається обмежений доступ до фінансування, оскільки багато соціальних підприємців мають труднощі з залученням інвестицій та отриманням кредитів. Також існує проблема низької обізнаності суспільства про соціальне підприємництво, через що значна частина українців не повною мірою розуміє його значення та потенціал для покращення соціально-економічної ситуації.

Попри певні виклики, спостерігається позитивна динаміка у розвитку соціального підприємництва, залученні бізнесу до соціальних ініціатив та розширенні державно-приватного партнерства. Подальше вдосконалення законодавчої бази, розширення програм підтримки соціальних підприємств та активна участь міжнародних організацій сприятимуть більш ефективному використанню цього інструменту для досягнення сталої розвитку в Україні.

Отже, соціальне підприємництво є ефективним механізмом для вирішення соціальних проблем і має великий потенціал для подальшого розвитку в Україні. Впровадження кращих світових практик, підтримка держави та бізнесу можуть стати ключовими факторами успіху цієї моделі у нашій країні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чабарай Г. Підприємці й суперсила. Як в Україні розвивається соціальний бізнес. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/207751>
2. Швець А.І. Соціальне підприємство як інструмент вирішення соціальних проблем в Україні. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/74_2022/14.pdf
3. Валюс Л. О. Війна в Україні як каталізатор розвитку соціального підприємництва. *Трансформаційна економіка*. 2023. No 2 (02). С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-2>
4. Богацька Н. Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. No 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-4>

Линдюк О. А.

Професор кафедри публічного управління та адміністрування,
ЗВО Університет трансформацій майбутнього,
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0003-4503-5912

ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВА ЗМІЦНЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ

У сучасних умовах ефективна взаємодія між державою та громадянами є запорукою стабільного розвитку демократичного суспільства. Державна політика визначає стратегічні напрямки розвитку країни, тоді як громадянська активність виступає важливим механізмом впливу на ці процеси. Тому важливим є розгляд особливостей державної політики у сфері підтримки громадянської активності та її ролі у формуванні демократичних інститутів.

У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки зазначено, що «громадянське суспільство здатне зробити значний внесок у сталий розвиток держави шляхом надання соціальних послуг, забезпечення здійснення соціального підприємництва, збільшення кількості робочих місць і самозайнятих осіб, поліпшення бізнес-середовища, протидії корупції, сприяння прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та реалізації інших суспільно корисних проектів. Інститути громадянського суспільства в Україні також відіграють активну роль у сприянні відновленню територіальної цілісності та розбудові миру» [1].

Оскільки державна політика є інструментом підтримки громадянської активності, то саме ефективна державна політика має створювати умови для розвитку громадянського суспільства. До основних напрямів такої політики відносяться:

- забезпечення прозорості діяльності органів влади;
- підтримка ініціатив громадянського суспільства;
- розширення механізмів громадянської участі в ухваленні рішень;
- створення правових умов для розвитку волонтерства, соціального підприємництва та громадських ініціатив.

Важливим аспектом також є забезпечення відкритого діалогу між державними структурами та громадянами, що сприяє довірі та ефективному партнерству.

З іншої сторони громадянська активність є фактором впливу на державну політику. Така активність проявляється через участь у виборах, громадських ініціативах, діяльності неурядових організацій, петиціях та громадських обговореннях. Серед основних механізмів впливу громадян на державну політику слід виокремити: участь громадян у виборах і референдумах; громадський контроль за діяльністю влади; співпрацю з органами влади через дорадчі органи; ініціювання змін через петиції та звернення тощо. Адже саме активне громадянське суспільство сприяє

формуванню відповідального врядування і зниженню рівня корупції в державі.

Важливим вбачаємо дотримання підходу: «жодних рішень для громадянського суспільства без громадянського суспільства» [1] та «забезпечення співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства на всіх етапах: проведення аналізу стану реалізації державної політики у відповідній сфері та визначення тенденцій, виокремлення проблем, вироблення варіантів їх розв'язання, розроблення проектів рішень, їх імплементації та моніторингу реалізації, оцінювання результативності» [1].

Тому взаємодія між державою та громадянським суспільством має будуватися на принципах партнерства, діалогу, відкритості та спільної відповідальності. А питання оптимізації системи відносин між органами влади та громадськістю в умовах поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та мережевої громадської самоорганізації є актуальними.

Перспективними напрямками розвитку цієї взаємодії є:

- цифровізація процесів громадянської участі (е-урядування, онлайн-платформи для звернень громадян);
- налагодження суспільного діалогу та співпраці органів влади з громадським сектором;
- залучення громадських організацій до розробки та реалізації державних політик;
- розвиток освітніх програм із громадянської активності;
- впровадження механізмів партисипативного бюджету.

Державна політика та громадянська активність є взаємопов'язаними елементами демократичного суспільства. Ефективна співпраця між громадянами та владою сприяє підвищенню рівня довіри, розвитку правової держави та посиленню суспільної згуртованості. Успішна взаємодія можлива лише за умови активної участі всіх зацікавлених сторін у процесах ухвалення рішень і впровадження суспільно важливих ініціатив.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. UPL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 14.02.2025).

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ОСВІТІ ТА БІЗНЕСІ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Kozariichuk N. Ya.

Department of Paediatric Surgery,
Otorhinolaryngology and Ophthalmology,
Bukovinian State Medical University,
Chernivtsi, Ukraine

DIGITAL INNOVATIONS IN THE SCREENING OF DIABETIC RETINOPATHY

Diabetic retinopathy (DR) is a microvascular complication of diabetes mellitus and a major cause of visual loss in adults of the working-age group. The International Diabetes Federation estimated the global population with diabetes mellitus (DM) to be 463 million in 2019 and 700 million in 2045. Risk factors for development of DR include duration of diabetes and poor glycemic control. Typical fundus features of diabetic retinopathy include microaneurysms, hard exudates, macular edema, and new vessels. The management options include strict control of the systemic conditions, intravitreal pharmacotherapy, and laser photocoagulation. With early diagnosis and prompt management, good final visual acuity may be achieved in most patients with diabetic retinopathy.

We purpose of this review is to examine the applications of novel digital technology for the screening and management of patients with diabetic retinopathy (DR). It is generally accepted that screening of DR is cost-effective and can detect DR before it becomes sight-threatening to allow timely treatment.

We conducted a systematic review using PubMed for population-based studies published up to September 2023. A PubMed engine search was performed, using the terms “Diabetic Retinopathy”, “Telemedicine”, “Artificial intelligence”, “Digital health”.

Ophthalmology has been a leader in developing Artificial Intelligence algorithms for clinical use. Periodical screening for diabetic retinopathy by an ophthalmologist is expensive and demanding. Automated DR image evaluation with Artificial Intelligence tools may represent a clinical and cost-effective alternative for the detection of retinopathy.

The World Health Organisation (WHO) recommended diabetic retinopathy screening to be prioritized to ensure early detection. The recommendation was to begin screening at the diagnosis of diabetes for type 2 DM, and five years post initial diagnosis and at puberty for the patient with type 1 DM. According to the St Vincent Declaration of 1990, European countries should «reduce the risk of visual impairment due to diabetic retinopathy by systematic

programmes of screening reaching at least 80% of the population». Since 1990, meetings of national representatives have been held at regular intervals to discuss progress and exchange experiences. Most recently, the WHO European Region recommended diabetic retinopathy screening for all people with diabetes and provided guidance on overcoming obstacles to implementation.

Food and Drug Administration (FDA) has approved a software program Artificial Intelligence -based Device IDx-DR for the detection of «more than mild diabetic retinopathy» or its absence in 2018. In 2020, EyeArt (Eyenuk) received FDA clearance for the autonomous detection of «more than mild diabetic retinopathy and vision-threatening diabetic retinopathy». SELENA+ (EyRIS Pte Ltd, Singapore) has received European CE Mark Approval, and is planned to be deployed as part of the national DR screening program in Singapore. The largest national diabetic retinopathy screening programme is located in the UK, with most parts of the Diabetic Eye Screening Programme implemented in 2003. Diabetes mellitus and its eye complications, including DR, are particularly well suited to digital technologies, providing an ideal model for telehealth initiatives and real-world applications. The current development in the adoption of telemedicine, artificial intelligence

Telemedicine programs based on imaging with these low-cost devices and remote interpretation have opened new avenues for assessing DR. Early diagnoses and treatment of DM and DR are critical measures for preventing permanent blindness. Artificial intelligence for screening, diagnosis and prognostication of DR will become increasingly accessible and important.

Бублик Л. Я.

Кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Менеджмент організацій»,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID: 0009-0008-5886-1440

МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОБОТИ З ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ СТУДЕНТАМИ-ЕКОНОМІСТАМИ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) та його проникнення в усі сфери економічної діяльності зумовлює необхідність підготовки висококваліфікованих економістів, здатних ефективно використовувати потенціал ШІ у своїй професійній діяльності.

Дослідження спрямоване на визначення майбутніх перспектив вивчення особливостей роботи зі штучним інтелектом студентами-економістами, а також на розробку рекомендацій щодо вдосконалення освітнього процесу з урахуванням потреб сучасного ринку праці.

За допомогою табл. 1 розглянемо перелік навчальних закладів співпраця з якими могла б позитивно вплинути на процес провадження змін у освітній процес, із застосуванням відкритого, проте контрольованого використання програм штучного інтелекту.

Особливе значення мають розробки та застосування штучного інтелекту в Массачусетському технологічному інституті (MIT) — оскільки це всесвітньо відома установа, визнана своїми передовими дослідженнями та інноваціями, зокрема в галузі технологій. Він відіграв важливу роль у формуванні ландшафту штучного інтелекту (ШІ) і машинного навчання, зробивши значний внесок у розвиток ШІ та створення нових категорій робочих місць у світовій економіці [1].

Важливим є також дослідження перспективи наступного поділу досвідом праці з ефективними системами штучного інтелекту в сфері освіти. Таким чином є реальні перспективи працевлаштування частини студентів ВУЗу у інші навчальні заклади (школи, садочки, ліцеї коледжі) для просування власних ідей та вмінь роботи з машинним розумом.

Так, у закладах дошкільної освіти корисним буде безпековий та індивідуальний підхід до дітей, гарантувати які з застосуванням штучного інтелекту набагато простіше та економічніше. Оскільки завдяки вмінням студентів адаптувати громадськість до змін буде доволі не складно, їх подальше професійне життя буде успішним, а навички отримані в університеті приведуть до високої заробітної плати.

Щодо шкільних закладів, тут важливо розуміти необхідність індивідуального підходу до кожного учня і допомога в переорієнтації вмінь та навичок вчителів і в таких заходах викладачі університетів можуть вести тренінги та профорієнтаційні заходи для старшокласників. Оскільки, за припущенням провідних науковців світу у наступні 20 років відбудеться

абсолютна зміна професій і на ринок праці вийде 60% нових професій, а ряд попередніх повністю змінить робота штучного інтелекту. Тому розуміння роботи з машинним інтелектом є вкрай важливим та перспективним, як для студентів, так і для їх наступників – школярів.

Таблиця 1

Перелік навчальних закладів, що мають досвід та вміння використання програм штучного інтелекту у освітньому процесі

Назва навчального закладу	Цінний досвід
Массачусетський технологічний інститут	Створення можливостей адаптації до умов все більшого охоплення всіх сфер життя штучним інтелектом.
Оксфордський університет	1.Розробка універсальних робочих програм штучного інтелекту для різних дисциплін; 2.Надання можливостей проведення наукових досліджень.
Національний університет Сінгапуру	Встановлення партнерських відносин закладу із провідними організаціями-розробниками штучного інтелекту.
Університет Карнегі-Меллона	Робота з великими базами даних для винесення лаконічних рішень.
Стенфордський університет	Розташування в центрі Кремнієвої долини дає можливість розуміти перспективу від старанного навчання роботи з штучним інтелектом.
University College London	Розроблення та використання внутрішньої програми університету, покликаної вирішувати завдання сталого розвитку.
Гарвардський університет	Побудова спільноти вчених із різних галузей, що працюватимуть в області вивчення роботи штучного інтелекту.
Кембриджський університет	Особливе акцентування на етиці під час використанні програм штучного інтелекту у дослідженні та науковому процесі.

Джерело: складено автором

І за результатами опитування 7 із 10 освітян хоча б один раз за пів року перевіряли, як працюють інструменти на базі ШІ. Загалом 76% опитаних учителів хоча б раз користувалися ШІ, половина з них мала позитивний досвід взаємодії. З'являється розуміння, що: ШІ може бути корисним для роботи: під час підготовки до занять, для створення завдань різного формату, під час проведення уроків, перевірки знань тощо [2].

Наступними зацікавленими споживачами інформації та практичних навичок у вмінні користуватись системами штучного інтелекту у освітньому процесі є ліцеї, школи із поглибленим вивчення інформаційних технологій та коледжі. І їх профорієнтація є невідворотною, тому черпання досвіду від вищих навчальних закладів є запорукою їх розвитку та перспективою їх випускників у успішній професійній діяльності.

Цікавими є й дослідження ставлення дітей та студентів до застосування машинного інтелекту в сфері освіти, так діти запропонували чимало ідей щодо застосування ШІ в навчанні. Багато хто визнає допомогу новітніх технологій у пошуку різноманітної інформації та розбору складних тем: це швидко та цікаво. Також діти хочуть користуватися штучним інтелектом задля самоперевірки, а дехто навіть для отримання корисних порад для подальшої роботи. Ще одна популярна мета – використання інструментів на базі ШІ для пошуку нових ідей, взірця для наслідування (що часто роблять і дорослі). Водночас діти наполягають на тому, що такий розумний помічник насамперед потрібен для генерації прикладів, а не для сліпого списування (хоча частина опитаних хоче використовувати його і так) [2].

Як приклад, Університет Ювяскюля (Фінляндія) дозволив використання штучного інтелекту у навчальному процесі. Школа економіки вищу створює перші інструкції щодо використання цього інструменту під час навчання. «Ми не робимо спроб заборонити або обмежити використання штучного інтелекту в дослідженнях», - йдеться у пресрелізі вищого навчального закладу [3].

Штучний інтелект розвивається такими темпами, що фахівці цієї галузі вже забили на сполох і запропонували призупинити розробки систем ШІ від гріха подалі. Але у багатьох країнах світу над цією темою працюють десятки вишів та лабораторій. Лідерами галузі досліджень штучного інтелекту традиційно є 5 держав. США посідають стійке перше місце, Китай – друге, Великобританія – третє. Четверте і п'яте місця займають або Франція, або Канада, хоча ще років п'ять тому ці місця ділили між собою Індія та Ізраїль [4].

Дослідження виявило зростаючу потребу в фахівцях з економіки, які володіють знаннями та навичками роботи зі ШІ. Авторі обґрунтували необхідність інтеграції курсів з основ ШІ, машинного навчання та аналізу даних до навчальних програм економічних спеціальностей. Запропоновано шляхи вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін, що передбачають використання сучасних освітніх технологій та практичних завдань, орієнтованих на реальні потреби бізнесу.

Ефективне використання ШІ в економіці є запорукою успіху підприємств та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Підготовка студентів-економістів до роботи зі ШІ є важливим завданням сучасної освіти, що потребує комплексного підходу та врахування потреб ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ітай Пас. 10 найкращих університетів штучного інтелекту в світі. 2024. URL: <https://www.morningdough.com/uk/ai-tools/best-university-for-artificial-intelligence-in-the-world/> (дата звернення: 13.02.2025).
2. Перспективи використання штучного інтелекту в шкільній освіті. URL: <https://naurok.com.ua/post/perspektivi-vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-v-shkilniy-osviti> (дата звернення: 13.02.2025).

3. Фінський університет дозволив використання штучного інтелекту на уроках. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3660036-finskij-universitet-dozvoliv-vikoristanna-stucnogo-intelektu-na-urokah.html> (дата звернення: 13.02.2025).
4. Вишневський Д. ТОП світових вузів у вивченні ШІ: де і чого навчать. 2023. URL: <https://kp.ua/ua/life/a668149-top-svitovikh-vuziv-u-vivchenni-ii-de-i-choho-navchat> (дата звернення: 13.02.2025).

Bila A. V.

Senior Lecturer of the Department of Law,
Deputy Head of the Legal Clinic of the Department of Law,
HEI “Alfred Nobel University”,
Dnipro, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8271-8539

AUTOMATION AND THE PROTECTION OF WORKERS’ RIGHTS: LEGAL CHALLENGES AND POLICY RESPONSES IN CONTEMPORARY LABOR LAW

The rapid advancement of artificial intelligence (hereafter - AI) and automation is transforming labor markets worldwide, reshaping industries and redefining the nature of work itself. While automation promises increased efficiency, cost reduction, and enhanced productivity, it also raises significant concerns regarding employment stability, job displacement, and the legal rights of workers. These developments have necessitated a re-evaluation of labor law frameworks to address emerging challenges in worker protection.

In the contemporary world, automation affects not only manufacturing but also sectors such as finance, education, healthcare, and service industries. AI-driven decision-making systems are increasingly used in hiring, employee management, and performance evaluations, making it imperative to establish legal safeguards that protect workers from potential bias, discrimination, and exploitation. As governments, businesses, and legal experts grapple with these challenges, it is crucial to assess how existing labor laws can be adapted to safeguard workers’ rights while embracing the benefits of technological progress.

The significance of discussing the legal implications of automation in labor law cannot be overstated. The increasing deployment of AI and automated technologies in the workplace has led to structural shifts in employment relationships, posing new challenges to traditional labor protections. One of the most pressing concerns is job displacement. As machines and algorithms become capable of performing tasks that were once the exclusive domain of human workers, millions of jobs are at risk. This is particularly evident in industries such as manufacturing, logistics, and customer service, where companies are replacing employees with AI-driven robots and chatbots.

Moreover, the integration of AI in recruitment and workplace management raises important ethical and legal questions regarding bias and discrimination. Automated hiring systems, for example, have been found to unintentionally perpetuate discriminatory practices due to biases embedded in their algorithms. Such biases can lead to unfair hiring practices, wage disparities, and reduced opportunities for historically marginalized groups. Additionally, concerns over workplace surveillance and data privacy have intensified, as AI-driven monitoring systems track employees’ productivity, behavior, and even biometric data.

From a legal perspective, one of the foremost challenges posed by automation is the inadequacy of existing labor laws to address issues arising

from technological advancements. Traditional employment protections were designed in an era before widespread automation and AI, meaning they often fail to account for modern workforce dynamics. In many jurisdictions, labor laws do not provide sufficient safeguards against mass layoffs resulting from automation, nor do they offer adequate retraining opportunities for displaced workers.

Another key legal challenge involves the classification of workers. The gig economy, fueled by AI-driven platforms, has blurred the distinction between employees and independent contractors. This lack of clarity has led to legal disputes over workers' entitlements to benefits such as health insurance, minimum wage, and paid leave. As AI continues to redefine employment relationships, policymakers must reconsider legal definitions and worker protections to ensure fairness and stability in the labor market.

Privacy concerns also play a significant role in the legal discourse surrounding automation. AI-powered surveillance tools enable employers to track employee performance, monitor communications, and analyze behavioral patterns. While these tools can improve workplace efficiency, they also raise critical questions about data security, informed consent, and the potential for invasive monitoring practices that violate workers' rights.

Governments worldwide have begun to address these challenges through legislative reforms and policy interventions. For instance, the European Union's proposed AI Act aims to regulate the use of AI based on risk levels, ensuring that high-risk applications, such as those used in hiring and employee evaluations, comply with strict transparency and accountability standards. By implementing such regulations, the EU seeks to mitigate algorithmic bias, enhance worker protections, and ensure ethical AI deployment in the labor market [1].

In the United States, policymakers and labor unions are advocating for stronger legal safeguards against AI-driven job displacement. Recent discussions have focused on the expansion of social safety nets, including unemployment benefits and reskilling programs, to assist workers affected by automation. The Department of Labor has also explored strategies to enhance regulatory oversight of AI-based employment decisions, emphasizing the importance of protecting workers from discriminatory and opaque algorithmic processes [2].

Meanwhile, Ukraine faces unique labor law challenges in the wake of both technological advancements and socio-political disruptions. The country's labor legislation, even before the ongoing geopolitical conflict, was criticized for its weak enforcement and outdated provisions. Automation further complicates the labor market by exacerbating existing employment vulnerabilities. Experts argue that Ukraine needs urgent labor law reforms to balance the opportunities presented by AI with adequate protections for its workforce [3].

As automation continues to reshape the global labor market, it is imperative to develop legal frameworks that balance technological innovation with worker protection. The challenges posed by AI-driven job displacement, algorithmic discrimination, worker classification issues, and data privacy concerns

demand a proactive policy approach. Governments, legal experts, and labor organizations must work collaboratively to implement legislative reforms that ensure fair treatment, employment security, and equal opportunities in an increasingly automated world.

The legal response to automation should not aim to hinder technological progress but rather to establish safeguards that promote ethical AI deployment and protect fundamental labor rights. Future policies should prioritize worker retraining programs, transparent AI governance, and stricter regulations on automated decision-making in employment. Only through comprehensive and adaptive labor laws can societies harness the benefits of automation while ensuring that workers are not left behind in the digital revolution.

REFERENCES:

1. Addressing AI risks in the workplace. Workers and algorithms. Europarl: web-site. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762323/EPRS_BRI\(2024\)762323_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762323/EPRS_BRI(2024)762323_EN.pdf) (Accessed 19 February 2025).
2. Department of Labor. CAP: web-site. Available at: <https://www.americanprogress.org/article/taking-further-agency-action-on-ai/departement-of-labor-chapter/> (Accessed 21 February 2025).
3. Legal regulation of labour relations in the conditions of martial law in Ukraine: web-site. Available at: <https://www.americanprogress.org/article/taking-further-agency-action-on-ai/departement-of-labor-chapter/> (Accessed 22 February 2025).

Kotko Ya. M.

PhD in Economics, Associate Professor,
State Biotechnological University
m. Kharkiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6611-8130

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN HIGHER EDUCATION: OBSTACLES AND PROSPECTS

Higher education plays an important role in preparing students for future challenges and can help them develop new ways of thinking and problem solving. The use of artificial intelligence in education can greatly facilitate the learning process, making it more accessible and effective. New technologies can help create interactive learning, personalized learning programs, and develop skills that students can apply in their future careers.

The integration of information and communication technologies into the educational process in higher education institutions has become extremely important due to the spread of the coronavirus and the full-scale war in Ukraine. For this reason, artificial intelligence has been actively developed and implemented in education. This allows to provide access to quality online education, improve learning and develop the skills of higher education students in the digital environment. Today, artificial intelligence has become an integral part of education at all levels [1, pp. 16-17].

Artificial intelligence in education has great potential, as it can personalize the learning process, provide instant feedback, and even help create individual learning paths for students based on their individual needs and preferences. It can also help teachers by automating administrative tasks and providing valuable information on student performance and engagement. In general, artificial intelligence in education has great prospects for improving the quality and efficiency of teaching and learning, as well as making learning more accessible and effective for all [1, p.18].

When introducing artificial intelligence into education, various obstacles may arise, such as system instability, insufficient technology development, imperfect algorithms, lack of access to high-speed Internet and communication instability, data privacy issues, lack of teacher training in the use of new technologies, as well as abuse of academic integrity and ethics in the use of artificial intelligence in the educational process. For the successful implementation of artificial intelligence in education, it is important to avoid these problems through careful planning, staff training, and the introduction of effective process control [1, pp. 19-20; 2, p. 137].

Artificial intelligence can help improve the quality of higher education by providing a personalized approach to learning and individualized support for students. It can also help teachers and university administrators manage resources and increase the efficiency of teaching disciplines. However, it is important to consider ethical and privacy issues when introducing artificial intelligence into the educational process. The introduction of artificial

intelligence into the educational process has a number of advantages and disadvantages. The advantages of introducing artificial intelligence into the educational process include the possibility of individualizing learning, improving access to education for all segments of the population, automating administrative processes in educational institutions, and improving the quality of education through data analysis and the learning needs of students. Among the disadvantages are the following, in particular: the possibility of violating the confidentiality of student data, dependence on technology, and the lack of interpersonal interaction with teachers. In addition, it is important to take into account the issues of academic ethics and integrity of the use of artificial intelligence in education, such as the impact on the development of thinking and creativity of students [2, pp. 139-140].

Artificial intelligence is increasingly being used in higher education institutions for a variety of purposes, including:

- classical machine learning (uses models or algorithms to analyze data sets, identify patterns, and make predictions);

- deep learning (recognizing complex patterns in images, text, sounds, and other data to obtain accurate information and predict probabilities for greater accuracy);

- computer vision (processing of a large amount of visual data collected to locate, identify and track objects or certain actions - edge computing, cloud computing, software to increase the involvement of students in distance learning, automated supervision of online exams and plagiarism detection);

- generative artificial intelligence (used to accelerate research, increase productivity, improve curriculum development and maximize learning outcomes);

- voice assistants to improve the perception of information;

- online platforms (Google Classroom, Zoom);

- chat-bots (Duolingo, Thinkster);

- mobile applications [2, p. 140].

In line with the global adoption of AI, artificial intelligence is being integrated into all aspects of higher education - teaching, learning, research, and administrative tasks - to help students better prepare for an evolving technological future.

REFERENCES:

1. Vizniuk, I.M., Buhlai, N.M., Kutsak, L.V., Polishchuk, A.S., Kylyvnyk V.V. Vykorystannia shchuchnoho intelektu v osviti. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. S. 14-22. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22>.

2. Kotko, Ya.M., Levkin, A.V. Problemy i perspektyvy didzhitalizatsii zakladiv sfery osvity ta nauky v Ukraini. *Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice: International Scientific and Practical Conference Proceeding*. January 26, 2023. Lomza: MANS. 2023. Pt. 2. R. 136-140.

Holubnycha L. O.

Doctor of Educational Sciences, Professor,
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8252-9893

Koshechkina T. M.

PhD, Associate Professor,
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8971-6632

OPPORTUNITIES OF CHATGPT IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

In the modern higher education space, artificial intelligence plays an increasingly significant role, and one of its promising tools is ChatGPT, which is a modern deep learning model developed by OpenAI [1]. This technology has attracted the attention of English teachers in higher education institutions, because it has considerable potential for professional English language (ESP) teaching, as it contributes to personalization, automation and increasing the efficiency of the learning process. However, due to the fact that the use of this AI model poses certain challenges (related to academic integrity, information accuracy and methodological aspects of its implementation), it is important to assess the opportunities for the application of this tool in ESP teaching.

Investigating the advantages of this AI tool, scientists note, first of all, the ability of ChatGPT to adapt content to the individual needs of students by analysing their level of training as well as their interests [2]. Taking into account the need for professionally oriented teaching and learning of foreign languages, ChatGPT can propose the list of active vocabulary, generate professionally oriented texts and dialogues with these lexical units, create various exercises of the appropriate level of difficulty, including interactive ones [3], and provide personalized explanations for students' errors. Such an individualized approach significantly improves the quality of the learning process and contributes to a deeper assimilation of the material by students. In addition, ChatGPT can facilitate the teacher's work and significantly reduce their workload by automating routine tasks. In particular, the AI tool can check written assignments, create test questions, and provide instant feedback to students. The freed-up time allows teachers to pay more attention to individual work with students and the development of teaching materials.

Another important aspect, which is rightly considered an advantage of ChatGPT, is the development of language skills, especially writing and communication [4]. This application can help students improve academic writing, business correspondence, and other types of writing required by the curriculum. Moreover, it is very important that ChatGPT in dialogue mode is able to simulate real professional situations, which helps improve English

communication skills in the work environment.

Therefore, the use of ChatGPT in teaching English for specific purposes has significant potential due to the personalization of learning, automation of routine tasks and development of students' language skills. The technology, developed by OpenAI, helps to adapt the material to the individual needs of students, increases the efficiency of the learning process and helps teachers optimize their work. At the same time, it is important to consider the challenges associated with the need to methodically adapt AI to the educational process.

REFERENCES:

1. Kostikova, I., Holubnycha, L., Besarab, T., Moshynska, O., Moroz, T., Shamaieva, I. (2024). ChatGPT for Professional English Course Development. *International Journal of Interactive Mobile Technologies (iJIM)*, 18(2), 68-81. <https://doi.org/10.3991/ijim.v18i02.46623>
2. Faiz, H., Hazilan, W. F. (2024). ChatGPT in English as a second language education: a review. *Global Journal of Educational Thoughts*, 1(1), 34–40. <https://gsf.info/wp-content/uploads/2024/05/ChatGPT-in-English-as-A-Second-Language-Education-A-Review.pdf>
3. Holubnycha L., Shatrava O. (2017). Using interactive whiteboard at English lessons for Law Students. *Science and Education*. 12, 24-30. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2017/12_2017/3.pdf
4. Kostka, I., Toncelli, R. (2023). Exploring applications of ChatGPT to English language teaching: opportunities, challenges, and recommendations. *The Electronic Journal for English as a Second Language*, 27(3), 1–19. <https://doi.org/10.55593/ej.27107int>

Пристинська А. С.

Студентка,
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Янова Л. О.

к.т.н., доцентка,
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна
ORCID: 0000-0001-5050-5881

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ, ЦИВІЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ОХОРОНІ ПРАЦІ

Штучний інтелект (ШІ) поширюється і стає фундаментальною технологією в сучасному світі, впливаючи на всі сфери людської діяльності. Його застосування в освіті та фаховій діяльності відкриває нові можливості для автоматизації процесів, підвищення ефективності та персоналізації послуг. Однак, поряд з перевагами, виникають і побоювання споживачів, пов'язані з безпекою, етичними аспектами та впливом на навколишнє середовище.

Нейронні мережі, які імітують роботу людського мозку, є основою глибокого навчання. Вони дозволяють створювати складні моделі.

Інтелектуальні агенти - це автономні системи, здатні взаємодіяти з навколишнім середовищем і приймати рішення для досягнення своїх цілей. Їх можна використовувати для оптимізації логістики, автоматизації виробництва, управління енергетичними системами та безпекою праці.

Застосування такої платформи, як Google Expeditions, що використовує ШІ для створення захоплюючих віртуальних екскурсій, є допомогою у виборі освітнього закладу для навчання, розширюючи кругозір студентів та покращує їхнє культурне розуміння. Це набуло популярності у часи пандемії в 2019 році, та надалі продовжує активно розвиватись. Наприклад, у США, віртуальні тури використовуються як екскурсій по коледжах та університетах, допомагаючи абітурієнтам краще ознайомитися з освітніми закладами [1, с. 112].

ШІ вже інтегрований у сферу освіти, надаючи нові можливості для персоналізованого навчання, автоматизації оцінювання знань та впровадження віртуальних асистентів. Завдяки новим адаптаціям студенти отримують матеріали, які відповідають їхньому рівню підготовки, що підвищує ефективність навчання. Він може аналізувати сильні та слабкі сторони студентів і рекомендувати відповідні навчальні матеріали, що допомагає покращити розуміння предметів [2, с. 15].

Інтеграція ШІ в освіту обіцяє революціонізувати систему оцінювання та аналітики. Оцінки, що базуються на ШІ, допомагають педагогам виявляти тенденції навчання, аналізувати прогрес студентів та надавати індивідуальні рекомендації. Також вони можуть підтримувати оцінювання нестандартних тестів, що робить цей процес об'єктивнішим та ефектив-

нішим. Завдяки автоматизації перевірки тестів, завдань, есе викладачі отримують більше часу для взаємодії зі студентами та розвитку інноваційних методик навчання.[3, с. 78]

В освіті ШІ дозволяє автоматизувати рутинні та монотонні завдання, що компенсує витрати часу та інтелектуальні сили, підвищує продуктивність і вивільнює час на наступні дієві функції. При отриманні освіти за напрямом «Цивільна безпека», застосування ШІ дозволить покращити аспекти безпеки завдяки аналізу великого обсягу даних, прогнозуванню ризиків, виявленню та усуненню можливих небезпек та шкідливостей зі складанням рекомендацій щодо забезпечення належних умов праці для робітників.

У фаховій діяльності в сфері цивільної безпеки - ШІ шляхом статистичного аналізу, виявлення закономірностей, допомагає при прийнятті обґрунтованих рішень, що відповідають вимогам з безпеки праці.

Штучний інтелект використовується для аналізу поведінки персоналу, що дозволяє керівникам формувати процедуру проведення внутрішнього безпекового аудиту, прогнозувати можливі небезпечні ситуації, зменшувати вплив людського фактора на критичні рішення. Допомога ШІ сприяє підвищенню не тільки продуктивності, праці, а і зменшенню кількості помилок у виробничих процесах.

Застосування автоматизованих чат-ботів, віртуальних помічників підвищують як ефективність взаємодії з клієнтами, так і якість надання послуг.

Досконалість використання ШІ безперечна для отримання освітніх послуг ті у фаховій діяльності. Але є і недоліки використання ШІ. Збільшення застосування ШІ підвищує ризики кібербезпеки з можливим витоком даних. В майбутньому - призведе до скорочення робочих місць через автоматизацію виробництва. Небезпека використання ШІ може порушувати етичні аспекти, а саме, такі як автономність, приватність, дискримінація. Наприклад, системи розпізнавання обличчя людей для масового спостереження порушує право особистості на приватність. Але в сфері охорони праці, спостереження за процесом небезпечного виробництва дозволить упередити вразливі фактори та запобігти виробничому травматизму і таким чином подовжити працездатний вік робітників та захистити їх здоров'я та життя.

Таким чином, застосування ШІ в цивільній безпеці та охороні праці має свої переваги і недоліки. Незважаючи на численні переваги, такі як автоматизація процесів, підвищення ефективності і персоналізація послуг, існують також суттєві ризики, пов'язані з безпекою, етичними питаннями.

Для того щоб максимально використовувати потенціал ШІ, необхідно розробляти і впроваджувати відповідні регуляції і стандарти, які врахували б ці аспекти. На нашу думку, найближчим часом суспільство отримає нові законодавчі документи щодо набуття та захисту об'єктів права інтелектуальної власності інноваційних продуктів, що є результатом інтелекту людини і ШІ.

Інтеграція ШІ в практику цивільної безпеки та охорони праці має значні перспективи для підвищення безпеки та ефективності на робочих місцях. Використовуючи передову аналітику для прогнозування нещасних випадків, забезпечення моніторингу в режимі реального часу, автоматизації небезпечних завдань, персоналізації навчання та оптимізації ергономічних умов, організації можуть створити більш безпечне робоче середовище для своїх співробітників. Однак, оскільки організації все частіше впроваджують технології ШІ, вкрай важливо враховувати пов'язані з ними етичні міркування та впроваджувати надійний нагляд, щоб забезпечити відповідальне використання цих технологій.

Успішна інтеграція штучного інтелекту в заходи з охорони праці вимагає збалансованого підходу, який ставить на перше місце захист працівників і водночас використовує технологічний прогрес для підвищення рівня безпеки на робочому місці.

Безперечно, ШІ є сучасним, потужним інструментом, який трансформує освіту, суспільство, бізнес, виробництво. Його подальший розвиток потребує ретельного контролю та регулювання, етичного підходу та врахування наслідків, щоб максимально використати потенціал технології без шкоди для людства. Майбутнє ШІ залежатиме від відповідального підходу до його впровадження, що дозволить мінімізувати ризики та максимально використати можливості цієї революційної технології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дикий О.В., Ульянова Г.О., Соколов А.В. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.
2. Рамазанов С. К., Шевченко А. І., Купцова Є. О. Штучний інтелект і проблеми інтелектуалізації: стратегія розвитку, структура, методологія, принципи і проблеми. *Штучний інтелект*. 2020. № 4(90). С. 14-16.
3. Шаров С. В. Сучасний стан розвитку штучного інтелекту та напрямки його використання. Українські студії в європейському контексті. 2021.

Крамаренко А. О.

к.е.н., доцент,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-5987-1247

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ДЛЯ СЕРЕДНЬОГО ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

В Україні сфера застосування штучного інтелекту (ШІ) в середньому і малому бізнесі (МСБ) швидко розвивається, відображаючи більш широку глобальну тенденцію до демократизації технологій штучного інтелекту. Завдяки можливостям штучного інтелекту для автоматизації рутинних завдань та прогнозування поведінки клієнтів, підприємства малого та середнього бізнесу можуть значно покращити свої маркетингові стратегії та операційну ефективність. Наприклад, чат-боти, керовані штучним інтелектом, використовуються для цілодобової підтримки клієнтів, в той час як аналітичні інструменти дозволяють проводити цільові маркетингові заходи, тим самим підвищуючи лояльність і задоволеність клієнтів. Незважаючи на позитивні тенденції, для багатьох підприємств малого та середнього бізнесу в Україні зберігаються проблеми, особливо пов'язані з впровадженням більш передових технологій штучного інтелекту. Такі фактори, як обмежені ресурси, прогалини в знаннях та відсутність спільних ініціатив, можуть уповільнити темпи інтеграції штучного інтелекту [5].

Оскільки сфера ШІ продовжує розвиватися, у малого та середнього бізнесу в Україні є значний потенціал стати ключовими гравцями на своїх ринках. Тим не менш, підприємства середнього та малого бізнесу в Україні стикаються з цілою низкою проблем при впровадженні та використанні технологій штучного інтелекту. Ці проблеми можуть істотно знизити їх здатність ефективно конкурувати і впроваджувати інновації на ринку, що швидко розвивається.

Основною перешкодою для МСБ є нерівність ресурсів у порівнянні з великими корпораціями. Великі організації, як правило, мають більшу фінансову підтримку та технічний досвід, що дозволяє їм легше інвестувати в передові системи штучного інтелекту. Це дає їм конкурентну перевагу, тоді як менші компанії часто мають труднощі з впровадженням складних рішень на основі штучного інтелекту через обмеження бюджетів та ресурсів [4].

Незважаючи на те, що штучний інтелект має потенціал для підвищення ефективності та економії коштів, його впровадження має серйозні труднощі для МСБ. Особливо гостро стоять проблеми, пов'язані з конфіденційністю даних і кібербезпекою. Багатьом малим підприємствам не вистачає інфраструктури та досвіду, необхідних для безпечної обробки великих обсягів даних, що підвищує ризик витоку даних та недотримання нормативних вимог. Брак власних фахівців в області штучного інте-

лекту являє собою ще одну серйозну проблему. Багато МСБ не мають технічного персоналу, необхідного для ефективного впровадження та управління ініціативами штучного інтелекту. Щоб подолати цю прогалину, компаніям доведеться інвестувати в навчання співробітників або налагодити партнерські стосунки з консультантами з ШІ. Управління фінансами залишається важливою проблемою, оскільки великі компанії часто покладаються на зовнішні інвестиції для фінансування ініціатив ШІ. Однак зрозуміти складність венчурного капіталу та забезпечити необхідне фінансування може бути складним завданням, особливо для компаній, які не мають досвіду в сфері використання штучного інтелекту [2].

Водночас інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в середній і малий бізнес в Україні відкриває безліч можливостей для зростання. Розвиваючи культуру командної роботи, підприємства можуть використовувати різні точки зору для стимулювання інновацій. Спільні зусилля по інтеграції технологій штучного інтелекту не тільки покращують можливості вирішення проблем, але й прискорюють розробку креативних рішень, які можуть відповідати вимогам ринку. Останні статистичні дані свідчать про значне зростання інвестицій в українському технологічному секторі, що має вирішальне значення для розвитку ініціатив в області штучного інтелекту. У період з 2020 по 2021 рік фінансування в цій галузі зросло більш ніж на 60%, і в 2022 році цей сектор залучив близько 500 мільйонів доларів венчурного капіталу [3]. Такий приплив капіталу дозволяє середньому і малому бізнесу інвестувати в інструменти і технології штучного інтелекту, тим самим підвищуючи ефективність своєї діяльності і конкурентні позиції. Крім того, наявність місцевих акселераторів і інкубаторів надає істотну підтримку початківцям стартапам, допомагаючи їм орієнтуватися в складнощах впровадження штучного інтелекту. Ці платформи не тільки полегшують доступ до фінансування, але й пропонують наставництво та рекомендації, які є безцінними для технологічних інновацій. Українські стартапи, орієнтовані на штучний інтелект, вирішують не тільки місцеві завдання; вони також готові відповідати глобальним вимогам. Майже 80% цих стартапів наголошують на розробці програмного забезпечення та ІТ-послугах, що свідчить про схильність до рішень, які можуть конкурувати на міжнародному рівні.

Незважаючи на проблеми, пов'язані з триваючим конфліктом в Україні, уряд наголошує на необхідності покращення фінансових та організаційних ресурсів для малого та середнього бізнесу для швидкого впровадження рішень з використанням штучного інтелекту. Були вжиті заходи для розширення доступу до фінансування, наприклад, за допомогою позик і грантів, спеціально призначених для розвитку технологій і цифрової трансформації. Успіх таких ініціатив має вирішальне значення, оскільки малі та середні підприємства становлять значну частину української економіки, на їх частку припадає приблизно 99% всіх підприємств [1].

Оскільки Україна орієнтується в швидко мінливому технологічному ландшафті, однією з найбільш значущих тенденцій, очікуваних у майбутньому, є інтеграція генеративного штучного інтелекту в різних секто-

рах, включаючи малі та середні підприємства (МСП). Очікується, що ця інноваційна технологія покращить бізнес-операції шляхом автоматизації процесів та покращення можливостей прийняття рішень. У міру того, як організації будуть використовувати генеративний ШІ, все більша увага буде приділятися забезпеченню дотримання етичних норм при його застосуванні для зниження пов'язаних з цим ризиків.

Очікується, що впровадження технологій штучного інтелекту полегшить деякі операційні проблеми, з якими стикаються малі та середні підприємства. Автоматизуючи рутинні завдання, штучний інтелект може значно підвищити ефективність, дозволяючи підприємствам розширювати свою діяльність без істотного збільшення ресурсів. Це є особливо цінним для малих і середніх підприємств, які часто працюють в умовах жорстких фінансових обмежень. Підвищення операційної ефективності за допомогою штучного інтелекту може дозволити цим підприємствам збільшити свої доходи, зберігаючи при цьому бережливу операційну структуру.

Щоб максимально використати переваги впровадження штучного інтелекту, МСП повинні зосередитися на конкретних ключових показниках ефективності, які відповідають їхнім інвестиційним цілям. Вони можуть включати відстеження ефективності, зростання доходів, задоволеності клієнтів та скорочення операційних витрат. Моніторинг цих показників дозволить отримати цінну інформацію про ефективність інтеграції штучного інтелекту і допоможе направляти майбутні інвестиції в технології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Dligach A., Stavytskyi A. Resilience Factors of Ukrainian Micro, Small, and Medium-Sized Business // *Economies*. 2024. №12. P. 319.
2. Empowering Small Businesses: The Impact of AI on Leveling the Playing Field. URL: <https://orionpolicy.org/empowering-small-businesses-the-impact-of-ai-on-leveling-the-playing-field/> (дата звернення: 18.02.2025).
3. Leading the Way in Technology - A Look at the Top 10 Ukrainian Innovators Transforming the Industry. URL: <https://moldstud.com/articles/p-leading-the-way-in-technology-a-look-at-the-top-10-ukrainian-innovators-transforming-the-industry> (дата звернення: 18.02.2025).
4. Legal Regulation of Artificial Intelligence in Ukraine: Latest Trends and Developments. URL: <https://ukrainianlawfirms.com/reviews/ai-regulation/> (дата звернення: 18.02.2025).
5. Use of artificial intelligence in enterprises. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=568530> (дата звернення: 18.02.2025).

Кордяк М. О.

Здобувачка освітнього ступеня «Магістр»,
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна

Гриценко С. І.

д.е.н., професор,
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-3322-3986

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БІЗНЕСІ ТА ПРИ ПРОЄКТУВАННІ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ

Штучний інтелект (ШІ) - це галузь комп'ютерних наук, яка займається створенням систем, здатних виконувати завдання, що вимагають інтелектуальних здібностей. Системи штучного інтелекту можуть аналізувати дані, навчатися на основі досвіду, ухвалювати рішення і виконувати завдання, які раніше могли виконувати тільки люди [1].

Штучний інтелект активно застосовується в різних сферах бізнесу, таких як маркетинг, реклама, кадровий менеджмент, логістика та виробництво. Наприклад, компанія Amazon використовує ШІ для прогнозування попиту та оптимізації запасів на складах, що дозволяє зменшити час доставки товарів та знизити витрати на зберігання.

Одним із яскравих прикладів є використання чат-ботів для підтримки клієнтів у реальному часі. Так, компанія H&M застосовує чат-бот у Facebook Messenger, який допомагає покупцям знайти потрібний розмір одягу, дізнатися про наявність товару та отримати іншу інформацію. Завдяки технологіям машинного навчання та обробки природної мови, чат-боти можуть точно розуміти запити клієнтів і надавати відповіді миттєво, що знижує витрати на обслуговування клієнтів і підвищує їх задоволеність [6].

ШІ має великий потенціал і вже впроваджується в багатьох галузях, допомагаючи компаніям оптимізувати бізнес-процеси, зменшувати витрати та покращувати якість продукції та послуг. Проте варто пам'ятати, що на поточному етапі розвитку ШІ не може повністю замінити людську працю та самостійно вирішувати всі завдання.

Станом на сьогодні 40% компаній у світі активно використовують штучний інтелект. 82% організацій або вже впроваджують AI, або активно досліджують його можливості. Індія лідирує за рівнем адаптації AI, де близько 59% компаній застосовують новітні технології. Очікується, що до 2030 року глобальний ринок штучного інтелекту досягне вражаючих 1,85 трильйона доларів. Великі підприємства в два рази частіше використовують AI, ніж малі бізнеси [3].

Загалом, очікується, що ринок штучного інтелекту зростатиме на 37,3% щорічного темпу зростання (CAGR) з 2024 по 2030 рік. Великі

компанії вдвічі частіше впроваджують та розгортають технології ШІ у своїй діяльності, порівняно з малими бізнесами.

Використання ШІ в бізнесі приносить безліч переваг, і ще більше можливостей відкривається в майбутньому. Наприклад, генеративний ШІ змінює підхід до створення контенту, персоналізації продуктів та послуг, а також автоматизації рутинних завдань. Невеликі мовні моделі активно застосовуються у фінансах та охороні здоров'я для покращення обслуговування клієнтів і точності прогнозів, що дозволяє мінімізувати людські помилки та упередження. Але це лише початок.

Ось деякі можливості, які відкриває для бізнесу впровадження новітніх технологій ШІ [4]:

1. Персоналізація клієнтського досвіду за допомогою мультимодальних ШІ-моделей (текст, зображення, відео).
2. Підвищення рівня безпеки продуктів та бізнесу завдяки системам аналізу поведінки й цифрового бачення на основі ШІ.
3. Діджиталізація дизайну продуктів і доступність 3D-моделювання навіть для малих брендів, що дає можливість удосконалювати прототипи на ранніх етапах.
4. Раннє виявлення захворювань у сфері охорони здоров'я за допомогою аналізу медичних зображень з використанням ШІ.
5. Автоматизована персоналізація лікувальних планів на основі медичних даних та більш ефективного рідкісних хвороб.
6. У фінансових послугах предиктивний ШІ допомагає управляти інвестиційними ризиками та розробляти кращі стратегії для клієнтів.
7. Оптимізація ланцюга постачання за допомогою дослідження ШІ, що забезпечує мінімальні витрати ресурсів на виробництво.
8. Створення персоналізованої та доступної реклами за допомогою ШІ-генераторів зображень.

Перспективи використання та розвитку штучного інтелекту в проектуванні логістичних систем є надзвичайно багатообіцяючими. ШІ має потенціал значно змінити підходи до планування, оптимізації та управління логістикою, покращуючи ефективність, скорочуючи витрати та підвищуючи рівень обслуговування. Основні напрямки, де ШІ може бути корисним:

- Оптимізація маршрутів: Вибір найоптимальніших шляхів є одним з найважливіших завдань транспортної логістики [8, с. 346-348]. Алгоритми машинного навчання можуть значно покращити планування маршрутів для транспорту, враховуючи не лише відстань, але й дорожні умови, час доби, трафік, погодні умови тощо. Це дозволяє знижувати витрати на паливо, зменшувати час доставки і, в результаті, покращувати загальну ефективність.

- Прогнозування попиту: Це повноцінне розширення маркетингової концепції задоволення потреб клієнта у вигляді формули «7R» (відповідні продукт, кількість, якість, час, місце, споживач, вартість реалізації замовлення) [8, с. 58]. ШІ здатний аналізувати великі обсяги даних і виявляти шаблони попиту на продукцію або послуги. Це дозволяє логістам

точно прогнозувати обсяги вантажів у різні періоди часу і знижувати ризики нестачі чи надлишку запасів.

- Інтелектуальні склади та автоматизація: Використання роботизованих систем та штучного інтелекту для автоматизації складів дозволяє значно підвищити швидкість обробки вантажів, знижувати кількість помилок, а також покращити управління запасами. Наприклад, автономні роботи можуть автоматично сортувати та переміщувати товари, а ШІ може оптимізувати процеси управління запасами.

- Прогнозування технічного обслуговування: Застосування алгоритмів машинного навчання для прогнозування поломок та потреби в технічному обслуговуванні транспорту чи обладнання дозволяє запобігати затримкам і знижувати витрати на ремонти.

- Покращення управління ланцюгами постачання: ШІ може аналізувати дані з різних джерел і в реальному часі передбачати проблеми в ланцюгах постачання, такі як затримки або дефіцит товарів. Це дозволяє приймати своєчасні рішення, аби уникнути збоїв у процесах постачання.

- Рішення для управління ризиками логістичної системи [8, с. 300]: Алгоритми ШІ можуть аналізувати величезні обсяги інформації про ринки, політичну ситуацію, погодні умови, щоб оцінити ризики, пов'язані з логістикою, та вжити відповідних заходів для їх мінімізації.

- Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень: ШІ може допомогти керівникам логістичних компаній приймати більш обґрунтовані рішення, надаючи аналітичні інструменти для порівняння різних варіантів та сценаріїв.

У майбутньому ШІ в логістиці буде розвиватися ще більше, інтегруючи нові технології, як-от Інтернет Речей (IoT), блокчейн для покращення прозорості ланцюгів постачання та аналізу в реальному часі, а також адаптивні алгоритми, які зможуть впровадитися та оптимізувати процеси без постійного втручання людини. Це створить нові можливості для значного підвищення ефективності, скорочення витрат і покращення рівня обслуговування.

Штучний інтелект має великі перспективи в бізнесі, оскільки здатен значно покращити ефективність процесів, знизити витрати та підвищити якість обслуговування. З часом AI стане важливим інструментом для багатьох компаній, допомагаючи їм швидше адаптуватися до змін і створювати нові можливості. Проте, незважаючи на всі переваги, ШІ ще не може повністю замінити людську працю і вимагає поєднання з людським досвідом для досягнення максимальних результатів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зміна бізнес-процесів у 2024 році під впливом штучного інтелекту. URL: <https://surl.li/yukbjm> (дата звернення: 16.02.2025)
2. Болквадзе, Н., Братко, О., & Мигаль, О. Впровадження штучного інтелекту в бізнес-діяльність компанії. Економіка та суспільство. 2023. URL: <https://surl.li/ocbtzg> (дата звернення: 16.02.2025)
3. How Many Companies Use AI? URL: <https://surl.li/fazqlx> (дата звернення: 17.02.2025)

4. Роль штучного інтелекту в бізнесі у 2025 році. URL: <https://surl.li/zicnps> (дата звернення: 17.02.2025)
5. Штучний інтелект у 2025: 17 ключових трендів розвитку штучного інтелекту та їх вплив на Україну. URL: <https://surl.li/byvwih> (дата звернення: 17.02.2025)
6. Штучний інтелект для бізнесу: сфери застосування, ризики та перспективи. URL: <https://surl.li/giwuyi> (дата звернення: 17.02.2025)
7. Вплив штучного інтелекту на ефективність та конкурентоспроможність бізнесу. URL: <https://surl.li/lhkeqc>
8. Гриценко С.І., Смерічевська С.В., Савченко Л.В. Проектування логістичних систем. Навчальний посібник. К.: НАУ, 2024, 372 с. ISBN 978-966-932-208-1.

Бондар В. Т.

Доктор філософії,
доцент кафедри економіки, підприємництва, менеджменту,
Київський міжнародний університет,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-9833-9867

ОКРЕМІ ГЛОБАЛЬНІ ДОВГОСТРОКОВІ СЦЕНАРІЇ РОЗГОРТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розмірковуючи над глобальними трансформаціями в наступному десятиріччі, у звіті Атлантичної ради «Три світи у 2035 році. Сценарії зображення того, як світ може змінитися протягом наступного десятиріччя» (2025 р.) [1], його автори серед інших напрямів виокремлюють міжнародне співробітництво у сфері контролю над біологічною зброєю. Зокрема, йдеться про процес розвитку синтетичної біології вдосконаленого завдяки технології штучного інтелекту.

Однією із підстав для такого прогнозу можна вважати факт реагування світовою експертною спільнотою на сучасні технологічні виклики утворенням 2024 року новітньої так званої «моделі багатьох зацікавлених сторін», із залученням національних урядів розвинених країн, зокрема США, Великої Британії, а також Європейського Союзу, провідних технологічних компаній та наукових установ під назвою «AlxBio Global Forum».

Завдання, що визначене у «Білій Книзі» Форуму, передбачає створення платформи для міжнародних експертів, державних інституцій й інших стейкхолдерів з метою міжнародного співробітництва по: 1) виявленню і протидії ризикам від біологічної небезпеки внаслідок взаємопроникнення штучного інтелекту і біотехнології, 2) реалізації вигід від цього феномену позначеного терміном «біологічні моделі штучного інтелекту» («AlxBio») [2, с. 2]. У основі організаційної структури платформи такі багатопрофільні міжнародні установи, як: Глобальне партнерство у сфері ШІ (Global Partnership on AI); Партнерство у сфері ШІ (Partnership on AI); Коаліція з питань епідемій, готовності, інновацій (Coalition for Epidemic, Preparedness, Innovations); Всесвітній інститут з ядерної безпеки (World Institute for Nuclear Security); Міжнародна організація цивільної авіації (The International Civil Aviation Organization); Міжнародна наукова ініціатива з біозахисту та біобезпеки (International Biosecurity and Biosafety Initiative for Science); Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) [2, с. 3].

У питанні оцінювання ризиків, планування, управління та контролю, на наш погляд, певний теоретичний і практичний інтерес можуть становити висновки Центру безпеки здоров'я Школи охорони громадського здоров'я імені Джона Гопкінса [3]. Як підґрунтя для впровадження вітчизняними спеціалізованими державними чи приватними інституціями, науковими установами, залежно від сектора економіки або галузі знань, моделей штучного інтелекту на основі біотехнології.

Так, фахівцями Школи наголошується, що біологічні моделі штучного інтелекту мають як потенціал значних соціальних вигід (революційні перетворення у сфері охорони здоров'я з організації та впровадження; розробка медичних препаратів і вакцин; діагноз захворювань; швидкість виявлення нових спалахів), так й надзвичайно небезпечні наслідки. Джерела ризиків походять, по-перше, від значно прискореної та спрощеної ре-інтродукції небезпечних вимерлих вірусів або небезпечних існуючих вірусів що досліджуються в лабораторіях, і які можуть мати потенціал для початку епідемії, епізоотії, епіфітотії. По-друге, від створення нових варіантів патогенів або абсолютно нових біологічних конструкцій, які можуть спричинити надзвичайні події зазначені вище. З-поміж найбільш перспективних, спеціалістами виокремлюються два класи нових моделей штучного інтелекту, що навчаються на біологічних даних. Це високопродуктивні широкомовні моделі (Large-Language Models, LLM) та інструменти біологічного проектування (Biological-Design Tools, BDTs).

Отже, на думку автора, у основі алгоритму прийняття рішень на рівні державних органів контролю, розробки методологічної бази наукових й освітніх закладів, формування стратегії діяльності інноваційних суб'єктів господарювання доцільно передбачати пріоритетні завдання з розвитку та впровадження біологічних моделей штучного інтелекту.

Передусім, це:

- ефективне оцінювання ризику на етапі розробки найпотужніших нових біологічних моделей штучного інтелекту;
- розробка вузькоспеціалізованих механізмів для унеможливлення використання потужних моделей штучного інтелекту для зловмисних намірів зі створення пандемічних патогенів;
- опрацювання й впровадження процедури по контролю над використанням чутливих наборів біологічних елементів, що складають вітчизняну базу даних чи національних баз даних інших країн, які використовуються для навчання моделей штучного інтелекту, з метою запобігання виникненню нових патогенів;
- забезпечення стійкості та цілісності загальної системи національної безпеки з деталізацією заходів щодо її окремих складових, таких, як, наприклад, біологічна безпека, інформаційна безпека, інформаційно-психологічна безпека, охорона громадського здоров'я, безпека харчових і сільськогосподарських виробництв, екологічна безпека, безпека у сфері транспорту, а також інших сфер вітчизняної соціально-економічної екосистеми;
- провадження скоординованої зовнішньої політики й міжнародної співпраці з національними інституціями та наднаціональними інститутами, профільними організаціями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Three worlds in 2035. Imaging scenarios for how the world could be transformed over the next decade. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/atlantic-council-strategy-paper-series/>

three-worlds-in-2035/?mkt_tok=NjU5LVdaWC0wNzUAAAGYqKw5R2-fnTLjgwlwAyXnKUk6wooeAOnZHwA7Ebz_QL2fFO5mkbllpM4Ps2ePjThfkdQ_5f7TJWypUqPI5RTvjADm7HNrKcPlgnSVYq6x_1S4Q (дата звернення: 20.02.2025).

2. White Paper: AlxBio Global Forum Structure and Goals. URL: https://www.nti.org/wp-content/uploads/2024/07/AI_Bio-Global-Forum-Structure-and-Goals_White-Paper.pdf (дата звернення: 20.02.2025).

3. Artificial Intelligence and Biotechnology (AIXBIO). URL: https://centerforhealthsecurity.org/sites/default/files/2025-01/CHS-policy-onepaggers-web-AI_1.pdf (дата звернення: 20.02.2025).

Шевченко О. О.

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0007-8352-1125

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА США

У грудні 2023 року в межах Європейського Союзу відбулися події, що дали поштовх розвитку правового регулювання діяльності штучного інтелекту (далі – ШІ). Європарламент 523 голосами схвалив Закон про штучний інтелект «Artificial Intelligence Act» (надалі – Закон ЄС про ШІ). Цей законодавчий акт регулює суспільні відносини, що склалися у сфері забезпечення захисту фундаментальних прав людини, демократії, верховенства права та стійкості навколишнього середовища від штучного інтелекту з високим ризиком [1].

Положеннями цього Закону ЄС про ШІ, передбачена градація категорій ризику застосування ШІ компаніями. У цьому нормативному документі здійснено ранжування системи критеріїв ризиковості, через виділення чотирьох основних груп: «низький», «обмежувальний», «високий», «неприйнятний ризик».

Встановлене обмеження стосується європейських компаній, які працюють в межах ЄС та характеризується тим, що вони мають виключити останні дві категорії зі своєї господарської діяльності. За іншого випадку компанії, що порушуватимуть даний Закон ЄС про ШІ, будуть притягнені до юридичної відповідальності у вигляді застосування до них штрафних санкцій в розмірі до 35 млн. євро або 7 % від їх річного доходу.

Враховуючи те, що Українська Держава входить у правову сім'ю ЄС, Міністерство цифрової трансформації України презентувало Дорожню карту «Регулювання штучного інтелекту в Україні». Міністр цифрової трансформації Михайло Федорова відмітив, що «Україна має очолити тренд ШІ у світі. Розуміти, що відбувається, швидко реагувати та мати власну стратегію. Неможливо говорити про цифрову державу, якщо ми не формуємо прогресивну політику в напрямі штучного інтелекту та адженду для світу» [2].

2 лютого 2025 року вступили в силу обмеження щодо використання компаніями «високого» та «неприйняттого ризику» систем ШІ. За наведеною вище категоризацією, «високим» рівнем систем ШІ користуються правоохоронні та державні органами, а також інші суб'єкти, які виконують біометричну ідентифікацію та розпізнавання інструментів емоцій.

До високого рівня категоризації належить сфера землекористування.

Дослідження використання цього «високого» рівня ШІ державними органами, що здійснюють контроль за зміною цільового призначення зе-

мельних ділянок (далі – ЦПЗД), має надважливе значення для побудови стратегії розвитку Української держави.

Запровадження засобів та методів застосування ШІ, цифрова трансформація державного управління у сфері земельних ресурсів, впровадження новітніх досягнень щодо виміру якості ґрунтів та їх раціональне і ефективне використання у процесі реалізації земельної реформи в Україні, має стати ключовою та пріоритетною ідеєю — головною рушійною силою, що має забезпечити в майбутньому чітке правове регулювання цих відносин, а також неухильне гарантування українських національних інтересів, дотримання законів, що регулюють суспільні відносини у сфері функціонально-цільового допустимого використання землі, на всій території України відповідно до визначеного географічного розміщення [3].

Важливою метою запровадження методів і засобів ШІ в межах реалізації земельної реформи в Україні є впровадження дієвого та ефективного механізму контролю за зміною ЦПЗД. Інноваційність таких підходів за контролем зміною ЦПЗД має на меті врегулювати одночасно декілька питань: одноманітного прийняття рішень для погоджувальних процедур при таких процесах, мінімізації фактору людського впливу на прийняття адміністративних рішень суб'єктами владних повноважень, а також зниження рівня корумпованості серед уповноважених осіб, що правомочні приймати такі адміністративні рішення, а також унеможливлення впливу зовнішньополітичних акторів на прийняття рішень вищими посадовими особами держави під зовнішнім тиском на шкоду національним інтересам.

Окрім того, це повністю співвідноситься із нормативно-правовими засадами політики США у визначені положень щодо кібербезпеки даних при застосуванні методів і засобів ШІ. На основі методів та засобів захисту ШІ у США, є запуск програми маркування на пристроях та серверах, який відповідає заздалегідь розробленим критеріям, що зможуть відображати «Знак кібердовіри США», що має на меті підтвердження надійності цього ресурсу. Як заявляли Федеральна комісія зі зв'язку (FCC) США і Національний інститут стандартів і технологій (NIST) США (розробники цієї системи) - це впровадження убезпечить всі державні органи та їх посадових осіб, а також громадян США від несанкціонованого доступу третіх осіб та зловмисників від втрати або викрадення службової інформації та даних, що стосується володільців та розпорядників таких даних.

Для реалізації впровадження сучасних методів і засобів ШІ при запровадженні процедури контролю за зміною ЦПЗД, можна звернути увагу на вже існуючі технології, такі як – «Spectrum Technology Platform».

Ця технологічна платформа Spectrum складається з сервера, на якому працює кілька програм. Ці програми забезпечують різноманітні функції, такі як перевірка адреси, геокодування та розширений синтаксичний аналіз тощо. Вивчаючи, цю систему можливо впровадити саме контроль за зміною цільового призначення земельних ділянок на базі цієї системи, використовуючи вже створену основу «Публічної кадаст-

рової карти», встановивши чіткі критерії, за якими можливо змінити цілкове призначення земельних ділянок або відслідкувати та як наслідок перевірити, сумнівні видозміни у таких змінах [4].

Як влучно визначає поняття ШІ український професор В. А. Ліпкан, в першому словнику з інфраструктурної політики, ШІ - це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів, обробки інформації, отриманої або самостійно створеної рід час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [5].

У цьому контексті, також варто надати визначення дефініції «Системи ШІ», що наведена в «Словнику термінів у сфері штучного інтелекту», виданого Міністерством цифрової трансформації України. За цим Словником «Система ШІ» (AI system) – це комп'ютерна програма, яка спроєктована для роботи з різними рівнями автономності та може проявляти адаптивність після розгортання, і котра для явних або неявних цілей робить висновки на основі отриманих вхідних даних, як генерувати результати (зокрема, прогнози, контент, рекомендації або рішення), які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище [6].

Резюмуюмо, що запровадження ідеї моніторингу та контролю за зміною ЦПЗД з використанням сучасних систем ШІ потребує ширшого науково-правового дослідження. Майбутнє застосування систем ШІ в межах реалізації земельної реформи в Україні зумовлює необхідність у розробленні ефективного механізму правового регулювання, який гарантуватиме реалізацію українських національних інтересів, відповідатиме цивілізаційній та національній ідентичності, а також враховуватиме нові провідні положення законодавства ЄС у сфері регулювання ШІ, зокрема Закону про штучний інтелект. Також доцільно зважати і на американський досвід, зокрібно положення в США (FCC та NIST) щодо кібербезпеки, водночас враховувати, що законодавство США спрямовано передусім на захист американських національних інтересів, та власного кіберпростору, через інтереси України є для американців другорядними.

Удосконалення національного законодавства щодо регулювання діяльності ШІ має на меті формування сильної та ефективної, цифрової Української Держави, в якій функціонує ефективна інституційна система зміст якої полягає у гарантуванні реалізації українських національних інтересів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.

2. Дорожня карта «Регулювання штучного інтелекту в Україні». Міністерство цифрової трансформації України. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuivannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfry-prezentovalo-dorozhniu-kartu>.
3. Ліпкан В. А., Шевченко О. О. Вплив штучного інтелекту на земельну реформу в Україні. Матеріали МНПК «Сучасні вектори розвитку аграрної науки». Херсон–Кропивницький. 2024. С. 609-613. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2024/10/konferenciy_2024_10.pdf.
4. Шевченко О. О. Актуальні питання захисту земель від незаконної зміни та використання цільового призначення за допомогою штучного інтелекту. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-492-4-24>.
5. Ліпкан В.А. Стратегія державної інфраструктурної політики України: словник. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 252 с. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-97758-3-2>.
6. Словник термінів у сфері штучного інтелекту / упорядники: Чумаченко Д., Мішкін Д., Андрієнко О., Краковецький О., Турута О., Дубно О., Хрущова Д., Кобрін А., Авдєєва Т., Кравець І., Герасим'як В., Шабанов О., Бистрицька А. Київ : Міністерство цифрової трансформації України, 2024. 37 с.
7. Ліпкан В. А., Шевченко О. О. Механізми контролю за зміною цільового призначення земельних ділянок. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 471—481 URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/3_2024/74.pdf.

Литвин І. М.

к. філол. н., доцент,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
ORCID: 0000-0003-2276-9796

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НЕЙРОННОМУ МАШИННОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Термін штучний інтелект (з англ. Artificial intelligence) вважають об'ємною назвою «сукупності різноманітних методів, прийомів і засобів аналізу процесів мислення з метою конструювання технічних систем, спроможних виконувати дії, які за традицією вважались виключною прерогативою людського мозку» [2]. У словниках й енциклопедіях зафіксовано ще два значення вживання цього терміна. Штучним інтелектом називають «здатність комп'ютерної програми виконувати функції, що асоціюються з інтелектуальною діяльністю людини: аналіз даних, навчання, прийняття рішень» [3]. Штучним інтелектом вважають розділ інформатики (в «Словнику інформатики», розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики [2]), що займається розробкою методів розв'язування завдань, для яких відсутні формальні алгоритми [3]. Такими завданнями є розуміння природної мови, доведення теорем, навчання, розпізнавання зображень тощо.

Штучний інтелект (далі ШІ) застосовують в різних галузях. Переклад за допомогою ШІ – один із важливих напрямків у сфері обробки природної мови. Основними напрямками використання ШІ у перекладознавчій галузі є автоматизований і нейронний машинний переклади, які часто взаємодіють, проте це два різні підходи до перекладу текстів. Машинний переклад – автоматичний процес, який відбувається без участі людини, тоді як автоматизований переклад допомагає людині перекладати швидше й ефективніше за допомогою спеціального програмного забезпечення.

Мета. У цій розвідці зупинимося на застосуванні ШІ в нейронному машинному перекладі (англ. Neural Machine Translation), що виконується комп'ютерною програмою та ґрунтується на використанні алгоритмів і нейронних мереж для автоматичного перекладу тексту.

Ще в 1947 році ідею машинного перекладу одним із перших запропонував американський вчений Воррен Вівер (англ. Warren Weaver) – розробник концепції використання статистичних методів для аналізу мов. У 1954 році команда IBM у співпраці з Джорджтаунським університетом провела перший експериментальний машинний переклад, який увійшов в історію під назвою Georgetown-IBM Experiment (Джорджтаунський експеримент) [14]. Спочатку машинний переклад базувався на статистичних методах. А уже в 2006 році німецький вчений-комп'ютерник Франц Йозеф Оч (англ. Franz Josef Och), досліджуючи нові підходи до перекладу, очолив розробку програми нейронного машинного перекладу Google

Translate [10; 12; 13]. Помітний вклад в розвиток нейронного машинного перекладу внесли провідні дослідники у цій сфері: Кріс Дайер (англ. Chris Dyer), який працював у Google та DeepMind, Ян ЛеКун (англ. Yann LeCun) – один із творців глибокого навчання (англ. deep learning), оптичного розпізнавання символів і згорткових нейронних мереж LeNet, його розробки стали основою для сучасних нейронних машинних перекладачів [16]. З 2016 року використовують нейронний машинний переклад – найсучасніший підхід на основі штучного інтелекту, що застосовує глибинні нейронні мережі. Це дає змогу враховувати контекст під час перекладу, а отже, має потенціал для підвищення його якості [11, с. 4]. Нейронний машинний переклад працює за таким алгоритмом: токенизація: вхідний текст розбивається на так звані токени – окремі слова або частини слів; кодування: текст трансформується у числові вектори – кожен токен отримує унікальне представлення; механізм самоуваги: визначаючи зв'язки між словами, він допомагає зрозуміти структуру речення; декодування: формується вихідне речення шляхом прогнозування наступного слова на основі вже згенерованих слів; постобробка: перекладений текст перетворюється з числового представлення назад у слова; навчання та оптимізація: модель навчається на великому корпусі текстів із використанням алгоритмів оптимізації [15].

Глибокі нейронні мережі використовують для розуміння і перекладу тексту в сучасних системах НМП, таких як Google Translate, DeepL, Microsoft Translator (Bing Translator), Amazon Translate та інших.

Одним із найпопулярніших нейронних машинних перекладачів є сучасний Google Translate, який із 2016 року використовує глибокі нейронні мережі. Варто зазначити, що перші версії Google Translate базувалися на статистичних методах і були недосить досконалі. Цей онлайн-сервіс працює з текстом, голосом і зображенням, підтримуючи понад 100 мов. Проте він припускається помилок, особливо в складних синтаксичних конструкціях текстів різних жанрів, що можна пояснити недостатнім врахуванням контексту та стилістичних нюансів.

Нейронний машинний перекладач DeepL є точнішим, оскільки враховує значно більший контекст. Тому його можна використовувати для перекладу текстів різних жанрів, зокрема публіцистичних і художніх, навіть із складним синтаксисом.

Модель перекладу Microsoft Translator, використовуючи глибокі нейронні мережі та механізм самоуваги (Self-Attention), може перекладати слова, фрази та складні речення понад 100-а мов з урахуванням їхнього значення у тексті. Цей онлайн-сервіс інтегрований у продукти Microsoft, підтримує групові чати з перекладом у реальному часі.

Для перекладу широко застосовується багатофункціональна система ChatGPT, яка спеціалізується на генерації природної мови, використовуючи GPT-трансформери, методи глибокого навчання та механізм самоуваги для генерації тексту, розуміння контексту та надання відповідей на запитання. Таким чином, цей онлайн-сервіс може не лише перекладати, а й аналізувати, адаптувати та редагувати переклад. За вимогою ко-

ристувача може змінити структуру й стиль тексту, пояснити граматичні особливості тощо. Взаємодіючи з користувачем, система враховує його зауваження та покращує відповіді.

Пор. переклади назви інтернет-статті Келлі Гров'є (англ. Kelly Grovier) «The murky history of the colour yellow» [13] виконані нейронними машинними перекладачами: Google Translate: Туманна історія жовтого кольору [12]. DeepL: Неясна історія жовтого кольорує. Цей нейронний машинний перекладач пропонує альтернативні варіанти перекладу для прикметника *murky*: темна, невідома, туманна [6], тож вибір відповідника залишається за людиною-перекладачем. ChatGPT надає два варіанти перекладу: Мутна історія жовтого кольору або Темна історія. ChatGPT пропонує аналіз слова, що стало ахілесовою п'ятою в перекладі назви статті, залежно від контексту: «*murky* може означати як мутний, так і темний, підозрілий або сумнівний у переносному значенні. Якщо стаття описує суперечливу або негативну історію кольору, тоді темна історія може бути природнішим перекладом» [5] (відредаговано нами). Ні один із запропонованих технологіями штучного інтелекту варіантів не відображає повністю сенс багатозначного слова *murky* [6] в контексті інтернет-статті. Йдеться про історію, яка може інтригувати (зацікавити – привертати чиюсь увагу, викликати інтерес; привабити) [1]. Влучними синоніми до слова інтригувати в цьому контексті є зацікавлювати, лоскотати нерви [1]. Історія жовтого кольору, яка інтригує // зацікавлює – адекватний переклад назви статті Келлі Гров'є. Отже, наразі штучний інтелект не може повністю замінити перекладача, проте здатен оптимізувати процес перекладу.

Таким чином, штучний інтелект широко застосовується в системах нейронного машинного перекладу, таких як Google Translate, DeepL, IBM Watson Language Translator, Microsoft Translator, що дозволяє оптимізувати процес перекладу. Перспективу вбачаємо у дослідженні технологій нейронного машинного перекладу для конкретних галузей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Всесвітній словник української мови. URL: <https://uk.worldwidedictionary.org/інтригувати> (дата звернення 19.02.2024).
2. Економічна енциклопедія. URL: https://slovyk.me/dict/economics_encyclopedia
3. Словник інформатики. URL: https://it.словник.укр/index.php/Штучний_інтелект
4. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/murk> ChatGPT. URL: <https://chatgpt.com/g/g-69HnvSsm-ukrainian-voice/c/67b5abe3-eaac-8004-8530-959b21676a67> (дата звернення 19.02.2024).
5. DeepL. URL: <https://www.deepl.com/uk/translator#en/uk/Renaissance>
6. Escuadro, S. 10 Free AI translation tools. 2023. URL: <https://www.edapp.com/blog/ai-translation-tools/> (дата звернення 19.02.2024).
7. Franz Josef Och. Encoding and adaptive, scalable accessing of distributed models URL: <https://www.freepatentsonline.com/y2013/0046530.html> (дата зв. 19.02.2024).
8. Franz Josef Och. URL: Method and system for translating information with a higher probability of a correct translatio <https://patents.google.com/patent/US8977536B2/en>
9. Franz Josef Och. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Franz_Josef_Och.

10. Glover, E. Machine Translation: How It Works and Tools to Choose From. 2023. URL: <https://builtin.com/artificial-intelligence/machine-translation> (дата зв. 19.02.2024).
11. Google Translate. URL: <https://www.google.com/search?client> (дата зв. 19.02.2024).
12. Grovier, Kelly URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20180906-did-animal-cruelty-create-indian-yellow> (дата звернення 19.02.2024).
13. Hutchins, John W. The Georgetown-IBM experiment demonstrated in January 1954 Proceedings of the 6th Conference of the Association for Machine Translation in the Americas: Technical Papers September 28 – October 2. 2004. Washington, 2004. P. 102–114. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-30194-3_12
14. Vaswani, Ashish, Shazeer, Noam, Parmar, Niki, Attention. Is All You Need. 12 Jun 2017. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1706.03762>
15. Wikipedia. URL: <https://www.google.com/search?client> (дата звернення 19.02.2024).

Богач О. В.

Викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу,
м. Лозова, Україна

Лабінцева О. П.

Викладач вищої категорії,
Лозівська філія Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу,
м. Лозова, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ AI: ПЕРСОНАЛІЗОВАНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ

У сучасному бізнес-середовищі персоналізація стала ключовим фактором утримання клієнтів і підвищення конкурентоспроможності компанії. За даними McKinsey, компанії, що ефективно використовують персоналізацію, демонструють зростання доходів на 40% вище порівняно з конкурентами [1]. Штучний інтелект (AI) дозволяє створювати індивідуальні рекомендації для кожного користувача, аналізуючи його поведінку, історію покупок та уподобання.

Сучасні AI-системи використовують три основні підходи до генерації рекомендацій [2]:

1. Колаборативна фільтрація - аналіз поведінки схожих користувачів
2. Контентна фільтрація - аналіз характеристик товарів/послуг
3. Гібридний підхід - комбінація попередніх методів

За даними дослідження Gartner [3], впровадження AI-рекомендацій демонструє наступні показники ефективності:

Персоналізовані рекомендації знайшли широке застосування у сфері електронної комерції, банківському секторі, ритейлі та освіті. Платформи електронної комерції демонструють найвищу ефективність AI-рекомендацій. Amazon збільшив конверсію продажів на 35% [4].

В Україні Prom.ua активно використовує рекомендаційні системи для персоналізації каталогу товарів, що дозволяє збільшити середній чек на 20%.

У банківському секторі AI допомагає формувати індивідуальні кредитні пропозиції або інвестиційні портфелі на основі фінансової поведінки клієнта [5]. Наприклад, ПриватБанк впровадив систему, яка аналізує транзакції клієнтів і пропонує вигідні фінансові продукти, що збільшило конверсію кредитних пропозицій на 15% [6].

Економічний ефект від впровадження таких систем є відчутним. Компанії, що інтегрували AI у процеси рекомендацій, відзначають не лише зростання середнього чека, але й зниження витрат на маркетинг завдяки точному таргетуванню аудиторії [4]. Крім того, персоналізований підхід збільшує рівень лояльності клієнтів — за дослідженнями, 76% споживачів схильні повертатися до бренду, який враховує їхні індивідуальні потреби [5]. Наприклад, українська компанія Rozetka завдяки алгоритмам персоналізації змогла скоротити

витрати на рекламу на 25%, водночас збільшивши частоту повторних покупок.

Однак автоматизація процесів не позбавлена викликів. Використання персональних даних потребує дотримання міжнародних стандартів безпеки (наприклад, GDPR). Понад те, надмірна автоматизація може призвести до втрати людського контакту, що важливо для побудови емоційної прихильності до бренду [6]. Виклики та обмеження

1. Технічні:

- Необхідність обробки великих обсягів даних.
- Складність інтеграції з існуючими системами.
- Потреба в постійному оновленні алгоритмів.

2. Правові:

- Відповідність GDPR та локальним нормам захисту даних.
- Необхідність отримання згоди користувачів.
- Зберігання та обробка персональних даних [5].

3. Етичні:

- Баланс між персоналізацією та приватністю.
- Ризик створення «інформаційних бульбашок».
- Збереження людського фактору у взаємодії.

У майбутньому розвиток персоналізованих рекомендацій буде спиратися на багатоканальний інтегрований підхід. Наприклад, українська мережа EVA вже тестує систему, яка поєднує онлайн-замовлення з рекомендаціями у фізичних магазинах, підвищуючи загальну задоволеність клієнтів. За попередніми результатами, це дозволило збільшити частоту повторних візитів на 15% [7].

Впровадження AI-рекомендацій у бізнес-процеси сприяє не лише зростанню прибутковості, а й підвищенню рівня лояльності клієнтів. Завдяки омніканальному підходу компанії зможуть синхронізувати досвід клієнта у всіх точках взаємодії, що стане потужним інструментом для сталого розвитку в умовах цифрової трансформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. McKinsey & Company. The value of getting personalization right. Global Research Report 2024. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/growth-marketing-and-sales/our-insights/the-value-of-getting-personalization-right-or-wrong-is-multiplying> (дата звернення: 22.02.2025).
2. Петрова Н. І. Цифрові технології в електронній комерції: підходи до персоналізації. *Вісник економічних досліджень*. 2024. № 1. С. 55–63.
3. Gartner. Global AI Adoption Report 2024. URL: <https://www.gartner.com/en/articles/ai-adoption-trends-2024> (дата звернення: 22.02.2025).
4. Amazon. Annual Report 2023. URL: <https://ir.aboutamazon.com/annual-reports> (дата звернення: 22.02.2025).
5. International Journal of AI in Business. The Ethics of AI-Driven Personalization. 2024. Vol. 5(2). P. 110-118.
6. ПриватБанк. Звіт про впровадження AI-технологій 2023. URL: <https://privatbank.ua/ai-report-2023> (дата звернення: 22.02.2025).
7. EVA. Бізнес-результати впровадження омніканальних рішень. 2024. URL: <https://eva.ua/business-results-2024> (дата звернення: 22.02.2025).

Корінь С. Т.

Здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 075 «Маркетинг»,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID: 0009-0004-7170-2285
Науковий керівник – старший викладач Донець Д. М.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МАРКЕТИНГУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Штучний інтелект – це сукупність технологій, які надають гаджетам можливість виконувати різні складні завдання. Серед його можливостей є: здатність сприймати візуальну інформацію, розуміти та перекладати усну та письмову мову, аналізувати дані, надавати поради та багато іншого. Штучний інтелект використовується в маркетингу для автоматизації процесів, покращення взаємодії з клієнтами та аналізу великих обсягів даних [1].

Розвиток технологій і збільшення обсягу даних, які компанії збирають про своїх клієнтів, робить штучний інтелект все більш важливим для маркетингу. Серед корисних функцій є:

- дослідженні ринку (частково): інформаційні технології перевершують традиційні дослідження ринку та навіть людей у багатьох аспектах. Однею з переваг штучного інтелекту є економія часу, необхідного для проведення досліджень ринку, а також збору зворотного зв'язку. Наприклад, платформа на основі штучного інтелекту повністю самообслуговується та автоматично генерує звіти про дослідження;

- чат-боти для ефективності маркетингу: це програма, яка імітує живу взаємодію з людьми через веб-сайти, мобільні додатки, телефони тощо. Чат-бот автоматично відповідає на запитання клієнтів, виконуючи функції менеджера. Він має важливе значення в маркетингу, оскільки оперативно реагує на запити та надає підтримку цілодобово;

- ШІ та цифрова реклама: ця система аналізує вік, стать й інтереси користувача. Штучний інтелект миттєво запам'ятовує, що потрібно споживачу, коли він шукає товар або послугу в Інтернеті, та пропонує схожі товари на різних платформах. Таким чином, користувачі стають цільовою аудиторією для компаній і брендів, які пропонують товари та послуги, які їх цікавлять;

- ШІ та SEO: штучний інтелект є важливою частиною SEO, щоб підвищити рейтинги сторінок і створювати кращий контент. Існує велика кількість ефективних інструментів SEO на основі штучного інтелекту, які можуть допомогти відстежувати та досліджувати веб-сайти конкурентів, створювати та покращувати ключові слова, проводити аналіз трафіку та виконувати інші завдання [2].

Штучний інтелект для маркетингу відкриває нові можливості для підвищення ефективності та поліпшення взаємодії з клієнтами. Проте, його впровадження також має низку обмежень і проблем.

Серед переваг використання Штучного інтелекту в маркетингу можна виділити:

- персоналізований досвід: коли штучний інтелект аналізує величезний обсяг даних, він допомагає компаніям зрозуміти вподобання користувачів і створювати індивідуальні рекомендації для них, оскільки він обробляє інформацію значно швидше та точніше, ніж середньостатистичний маркетолог;
- економія коштів: за даними Business Insider, у найближчі роки 85% взаємодій з клієнтами відбуватиметься без участі людини. Це значно знизить витрати для бізнесу, особливо з урахуванням того, що ШІ-сервіси доступні навіть для малих підприємств;
- оптимізація людського ресурсу: штучний інтелект виконує рутинні завдання, звільняючи час фахівцям для розробки нових ідей і креативних рішень. З цієї причини маркетологи можуть зосередитися на роботі, що вимагає людського втручання;
- надточне визначення цільової аудиторії: нейромережі сьогодні дозволяють маркетологам точніше визначати цільову аудиторію та змінювати свої маркетингові стратегії завдяки швидкому збору даних про демографію, місцезнаходження та історію запитів клієнтів.

Попри очевидні переваги, використання штучного інтелекту має свої недоліки, серед яких:

- високі витрати на впровадження: воно вимагає значних фінансових вкладень, особливо на початкових стадіях. Малі та середні підприємства з обмеженими фінансовими ресурсами можуть зіткнутися з цією проблемою;
- складності інтеграції з наявними системами: це може бути складним завданням. Налаштування та адаптація систем може зайняти багато часу та ресурсів;
- проблеми з якістю даних: штучний інтелект потребує якісної інформації, щоб працювати ефективно. Помилки та неточності в прогнозуванні та аналізі можуть виникнути через відсутність або низьку якість даних;
- невизначеність результатів: незважаючи на всі переваги використання штучного інтелекту, воно не гарантує миттєвих результатів. Компанії можуть зіткнутися з непевністю та непередбачуваними змінами під час процесу впровадження штучного інтелекту [1].

Штучний інтелект відкриває багато нових можливостей для бізнесу, але він не може замінити маркетолога. Тим не менш, є недоліки будь-якого інструменту:

- існують обґрунтовані побоювання щодо конфіденційності даних, адже для навчання штучного інтелекту потрібні величезні масиви особистої інформації. Але поки невідомо, як її захистити;
- алгоритми штучного інтелекту можуть мати вбудовані упередження, якщо навчальні дані не є репрезентативними. Крім того, це призводить до помилок. Наприклад, Chat GPT не містить останніх новин;
- користувачі часто не бачать, як працює штучний інтелект. Не розуміють, чому він приймає ті чи інші рішення. І це підриває довіру [3].

Отже, як висновок, можна сказати, що штучний інтелект є потужним інструментом з безліччю можливостей для маркетингу. Він допомагає оптимізувати процеси, покращити взаємодію з клієнтами та підвищити ефективність рекламних кампаній завдяки здатності аналізувати великі обсяги даних. Використання ШІ в маркетингу має значні переваги, серед яких: персоналізація, автоматизація, оптимізація й економія коштів у використанні. Однак, поряд з перевагами, використання ШІ в маркетингу має і свої недоліки: високі витрати на впровадження, складність інтеграції, проблеми з якістю даних та невизначеність результатів. Штучний інтелект є перспективним напрямком розвитку маркетингу, але не може повністю замінити маркетолога. Людський фактор, креативність та емоційний інтелект залишаються важливими для успіху. Штучний інтелект - це лише інструмент, який допомагає маркетологам приймати обґрунтовані рішення та досягати кращих результатів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Штучний Інтелект у маркетингу, де це працює та які інструменти використовувати, URL: <https://guildofmarketing.com/shtuchnyy-intelekt-u-marketyngu/>
2. Штучний інтелект (ШІ) в маркетингу, URL: <https://careers.group107.com/uk/blog/shtuchnij-intelekt-shi-v-marketingu/>
3. Штучний інтелект в маркетингу. Як використовувати – поради експерта, URL: <https://ain.ua/2024/02/23/shtuchnyj-intelekt-ta-jogo-vplyv-na-elektronnu-kommercyiu/>

Христовой Д. Ю.

Здобувач першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: 0009-0000-2932-3549

Муртазієв Е. Г.

к.пед.н., доцент,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: 0000-0002-2154-5523

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Штучний інтелект (ШІ) стрімко змінює всі аспекти сучасного життя, і галузь фізичної культури та спорту не є винятком. Завдяки інтеграції передових технологій, таких як машинне навчання, комп'ютерний зір і великі дані, стає можливим оптимізувати тренувальні процеси, підвищувати ефективність змагань, покращувати управління спортивними організаціями та забезпечувати безпеку спортсменів [2, с. 17; 8, с. 2]. Ключові тенденції застосування ШІ у цій сфері включають персоналізацію тренувальних програм, аналіз даних і моніторинг фізичного стану, використання віртуальних тренерів і віртуальної реальності, передбачення результатів й аналітику суперників, управління спортивними організаціями, забезпечення безпеки та профілактику травм, а також сприяння здоровому способу життя та розвиток спортивної науки [4, с. 39]. ШІ також активно використовується для розробки інноваційного спортивного обладнання, яке адаптується до індивідуальних потреб спортсменів, підвищуючи їхню продуктивність та комфорт. Крім того, завдяки розумним алгоритмам аналізу відео можна автоматично фіксувати технічні помилки в русі спортсмена та надавати рекомендації щодо їх виправлення.

Одним із найпомітніших трендів є використання штучного інтелекту для створення індивідуальних тренувальних програм. На основі даних про фізичний стан, рівень підготовки, біомеханічні показники, генетичні фактори визначають оптимальні навантаження для кожного спортсмена, прогнозують ризик травм і пропонують коригувальні вправи, а також створюють динамічні програми тренувань. Застосування сенсорів та пристроїв Інтернету речей дозволяє збирати величезні обсяги даних про спортсменів у реальному часі, які аналізуються для оцінки рівня втоми, визначення аномалій у функціонуванні організму та надання рекомендацій щодо відновлення та харчування.

Інноваційні рішення, такі як віртуальні тренери та симуляції у віртуальній реальності, активно впроваджуються у спортивну практику. Ці технології дозволяють здійснювати тренування в умовах, максимально наближених до реальних змагань, опрацьовувати технічні навички за допомогою інтерактивного зворотного зв'язку та забезпечувати доступ до тренувань без

фізичної присутності тренера. ШІ також дедалі частіше використовується для аналізу суперників та прогнозування результатів спортивних подій. Алгоритми аналізують відео та статистику попередніх виступів, щоб визначати сильні та слабкі сторони суперників, пропонувати стратегії для змагань і підвищувати шанси на перемогу [3, с. 32; 5, с. 2].

Управлінські процеси у спортивних клубах та федераціях оптимізуються за допомогою ШІ. Це включає аналіз фінансових даних для підвищення ефективності бюджету, планування логістики та організації спортивних заходів, а також роботу зі спонсорами та фанатами шляхом аналізу їхніх вподобань. Крім того, алгоритми ШІ дозволяють ефективно виявляти потенційні ризики травм, аналізуючи дані про рухи спортсменів, навантаження на суглоби та м'язи. Також ШІ використовується для розробки захисного обладнання, моніторингу стану здоров'я під час змагань і швидкої діагностики травм [6, с. 3].

Для залучення населення до фізичної активності використовуються фітнес-додатки, які пропонують індивідуальні тренування, гейміфікацію фізичних вправ, що мотивує до занять спортом, та соціальні платформи, які об'єднують людей за інтересами у спорті. У спортивній науці ШІ дозволяє проводити моделювання фізичних процесів, аналізувати довгостроковий вплив тренувань на організм і оптимізувати методики підготовки на основі доказових даних.

Застосування штучного інтелекту у фізичній культурі відкриває широкі можливості для підвищення ефективності тренувань, змагань та управління спортивною інфраструктурою. Впровадження цих технологій вимагає співпраці між науковцями, тренерами, спортсменами та бізнесом. Водночас важливо враховувати етичні аспекти, такі як конфіденційність даних та рівний доступ до технологій. У майбутньому ШІ, без сумніву, стане невід'ємною частиною цієї галузі, сприяючи її інноваційному розвитку. Значним напрямком розвитку є розробка технологій, які забезпечують інтеграцію даних із різних джерел, таких як медичні обстеження, дані про спосіб життя та генетичні дослідження, для створення комплексної картини стану здоров'я спортсмена [7, с. 119]. Цей підхід дозволить не лише підвищити ефективність тренувань, але й сприятиме тривалому збереженню здоров'я і професійної працездатності спортсменів.

Штучний інтелект також сприяє популяризації спорту серед молоді через інтеграцію елементів доповненої реальності у спортивні ігри та змагання. Це дозволяє залучати нову аудиторію та мотивувати молодь до активного способу життя. У поєднанні з постійним розвитком технологій це сприятиме більш глибокому розумінню потреб спортсменів та аматорів, підвищуючи якість послуг у галузі фізичної культури.

Додатково ШІ стає важливим інструментом для сприяння інклюзивності у фізичній культурі. Наприклад, адаптивні системи допомагають людям з обмеженими можливостями брати участь у спортивних активностях, пропонуючи персоналізовані програми, які враховують їхні потреби та фізичні можливості. Це підвищує доступність спорту для широких верств населення та сприяє соціальній інтеграції.

Розвиток освітніх програм із використанням ШІ також дозволяє популяризувати знання про фізичну культуру серед різних вікових груп. Інтерактивні платформи допомагають школярам, студентам і навіть людям похилого віку краще розуміти важливість активного способу життя та навчатися правильно виконувати вправи. Інтеграція таких рішень у навчальний процес сприяє формуванню культури здорового способу життя з раннього віку [1, с. 118]. ШІ також допомагає створювати адаптивні навчальні програми, які підлаштовуються під рівень знань та фізичні можливості користувача, забезпечуючи індивідуальний підхід. Крім того, завдяки аналізу великих обсягів даних можна визначати оптимальні методи навчання та коригувати освітній процес у режимі реального часу.

Отже, застосування ШІ у фізичній культурі відкриває широкі перспективи для інноваційного розвитку галузі. Розвиток технологій, спрямованих на персоналізацію, доступність і ефективність, у поєднанні з етичним підходом і міждисциплінарною співпрацею дозволить створити нові стандарти у сфері фізичної активності, що сприятиме підвищенню якості життя кожної людини та суспільства загалом. Сучасні розробки у сфері штучного інтелекту також сприяють більшій доступності спортивних ресурсів, дозволяючи людям із різними фізичними можливостями долучатися до активного способу життя. Важливо продовжувати дослідження в цьому напрямку, щоб гарантувати відповідність технологічних рішень сучасним соціальним та етичним стандартам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреев П. Ю., Дубовой О. В., Дубовой В. В. Сучасний стан цифрової трансформації та штучний інтелект як засіб цифровізації освітнього процесу в галузі фізичної культури і спорту. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 3 (351). С. 116–126. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-3\(351\)-116-126](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-3(351)-116-126).
2. Краковецький О. ChatGPT, DALL·E, Midjourney. Як генеративний штучний інтелект змінює світ. Київ: ArtHuss, 2024. 190 с.
3. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монограф. / за заг. ред. А. І. Шевченка. Київ: Інститут проблем штучного інтелекту, 2023. 305 с. DOI: https://doi.org/10.15407/development_strategy_2023
4. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Толмачевська Ю. О. Використання штучного інтелекту у спорті: проблеми і перспективи. *Lex Sportiva*. 2022. № 1. С. 38-45. DOI: <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2021.1.7>.
5. Beal R., Norman T. J., Ramchurn S. D. Artificial intelligence for team sports: a survey. *The Knowledge Engineering Review*. 2019. № 34. e28. P. 1-37. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0269888919000225>.
6. Current approaches to the use of artificial intelligence for injury risk assessment and performance prediction in team sports: a systematic review / J. G. Claudino, et. al. *Sports medicine-open*. 2019. № 5. P. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40798-019-0202-3>.
7. Khrystova Tetiana, Pyurko Vladyslav, Khrystovoi Dmytro. Information focus on student youth health. Education and Economy in the Digital Age: monograph / edited by Nazar Dobosh and Aleksander Ostenda. Katowice: The University of Technology in Katowice Press, 2024. P. 116-121.
8. Lee H. S., Lee J. Applying artificial intelligence in physical education and future perspectives. *Sustainability*. 2021. № 13(1). 351. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13010351>

Іванова І. В.

канд. пед. наук, доцент,
Черкаський державний фаховий бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна
ORCID: 0000-0002-4769-3620

Боровик Т. М.

Викладач-методист,
Черкаський державний фаховий бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна
ORCID: 0000-0003-2461-8342

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Сучасний світ зазнає безперервних змін під впливом новітніх технологій, що інтегруються в усі сфери людської діяльності. Штучний інтелект (ШІ) є однією з найважливіших і найпотужніших технологій, що стрімко розвиваються, відкриваючи нові можливості та перспективи. Інтеграція штучного інтелекту в освітнє середовище наразі є необхідністю зумовленою сучасними технологічними викликами та має потенціал радикально змінити підхід до навчання, зробивши його більш ефективним, персоналізованим та доступним, «крім того, раннє знайомство з ШІ дає студентам конкурентну перевагу в критичному мисленні та навичках вирішення проблем» [1].

Інтеграція штучного інтелекту в освітнє середовище стала фокусом численних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Вітчизняні дослідники приділяють особливу увагу адаптації ШІ до умов національної освітньої системи, акцентуючи увагу на розробці персоналізованих навчальних програм та використанні адаптивних систем навчання. Такі системи аналізують індивідуальні потреби здобувачів освіти, пропонуючи оптимальні траєкторії навчання та зміст навчальних матеріалів. Зокрема, розглядають інноваційні платформи [2] на основі штучного інтелекту, які можуть бути застосовані для виконання завдань різного типу та сприяють побудові відкритого освітнього середовища.

Окремі науковці [3, с. 212; 4, с. 90; 5, с. 265] проводячи емпіричні дослідження констатують позитивні сторони від впровадження ШІ в освітній процес. Застосування ШІ в освітньому середовищі розглядають вітчизняні науковці А. Кочарян, М. Ячменик, Р. Гуревич, Л. Коношевський, А. Воевода, С. Люльчак, В.Круглик, В. Осадчий, А. Бойко, Л. Павленко, В. Камінський, В. Мізюк, Р. Турчанінов та ін. Серед зарубіжних дослідників слід відмітити праці К. Чжоу, Л. Чен, З. Лін, Г. Деял, П. Верма, С. Сегал, О. Тапалова, Н. Жієнбаєва, І. Песовські, Р. Сантос, І. Р. Енрікес, В.Трайковік та ін. У глобальній програмі освіти до 2030 року, розробленої UNESCO в розділі «Штучний інтелект в освіті: виклики та можливості для сталого розвитку» аналізується, як штучний інтелект можна використовувати для покращення результатів навчання, наводяться приклади того, як технологія штучного інтелекту може допомогти освітнім системам використовувати дані для підвищення якості освіти [6].

Для закладу освіти, який розглядає можливість інтеграції штучного інтелекту в освітній процес, важливо здійснити комплексне теоретичне та експериментальне обґрунтування цієї ініціативи. Це включає розробку моделі інтеграції ШІ у різні освітні компоненти та оцінку її ефективності. Інтеграція ШІ базується на концепції персоналізованого навчання, що дозволяє адаптувати освітні програми відповідно до рівня знань і потреб здобувачів освіти, підвищуючи якість засвоєння матеріалу. Використання ШІ сприяє формуванню компетентностей XXI століття, включаючи розвиток критичного мислення, цифрової грамотності та навичок роботи з великими даними.

Таблиця 1

**Використання технологій штучного інтелекту
для досягнення навчальних цілей**

Технологія, середовище, інструменти ШІ	Навчальні цілі
OpenAI API (середовище Google Colab)	Виконання базових запитів до моделі OpenAI «GPT-3.5-Turbo» з різними параметрами та змінюючи промпти, що описують різні ролі «system» та «assistant»; застосування та створення власного Jupyter Notebook; використання мовних моделей для автоматичного формування SQL-запитів на основі природної мови
ChatGPT, Gemini, Copilot, Write&Improve, Paperpal	Формування навичок написання есе та анотацій до кваліфікаційних робіт, розвиток умінь критично читати та мислити
Kickresume, CVGun, Interview Warmup, Resume Worded, NotionAI, Clockwise	Формування навичок написання CV та супровідного листа; підготовка до співбесід, імітуючи розмову з рекрутером; покращення LinkedIn профілю, формування навичок ефективного тайм-менеджменту
ChatGPT, Pandas, NumPy, NLTK, Scikit-learn, Matplotlib	Швидкий доступ до інформації; прискорення обчислень та візуалізація; створення структурованих документів і шаблонів; аналіз та інтерпретація великих обсягів даних; створення інноваційних рішень на основі ШІ, формування навичок роботи з новітніми технологіями та методами у сфері бізнес-аналітики в IT
Dall-E , Copilot	Генерація ідей для створення графічних зображень, формування запитів для ефективнішого використання кольору, пози, композиції, збору інформації про цільову аудиторію та психологічне сприйняття, узагальнене опрацювання концепції
ChatGPT, Gemini, Runway, Canva	Створення контенту для: просування товару; односторінкового сайту для продажу товарів чи послуг; промозображень та коротких відеороликів; формування навичок організація рекламних кампаній

Джерело: [3, с. 221]

Технології дозволяють відстежувати успішність студентів, прогнозувати ризики відставання та рекомендувати ефективні методики навчання. Важливо також розглянути адміністративний аспект інтеграції ШІ, зокрема

оптимізацію розкладу занять, навчальних навантажень і автоматизацію документообігу. «Використання ШІ в поєднанні з традиційними методами навчання сприяє когнітивному розвитку здобувачів освіти. Штучний інтелект має значний вплив на діяльнісний компонент навчання, який передбачає практичне застосування знань та навичок у реальних ситуаціях» [3, с. 220]. У попередніх дослідженнях авторами було узагальнено ключові підходи до використання штучного інтелекту в освітньому процесі. Зокрема, розглянуто технології, інструменти та середовища, що сприяють розвитку різних навичок у студентів та викладачів. Узагальнена інформація представлена в таблиці нижче.

Дослідження підтверджують, що використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі сприяє персоналізації навчання, розвитку аналітичного мислення та автоматизації рутинних завдань. Застосування спеціалізованих ШІ-інструментів дозволяє покращити навички написання текстів, роботи з даними, тайм-менеджменту та створення контенту. Інтеграція цих технологій в освітні програми підвищує ефективність освітнього процесу та готує студентів до роботи в умовах цифрової економіки. Доведено, що інтеграція ШІ в академічне середовище має значний потенціал для його модернізації, сприяючи покращенню результатів навчання, розширенню доступу до знань та досліджень, оптимізації освітнього процесу та стимулюванню мотивації його учасників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Artificial Intelligence in Designer Education Chandrasekera, T., Hosseini, Z., Bazhaw-Hyscher, A., & Perera, W. U. U. (2024, June). Artificial Intelligence in Design Education. In EDRA 55 Human-Centric Environments. EDRA. <https://edra.confex.com/edra/EDRA55/meetingapp.cgi/Paper/14831>
2. Круглик В., Осадчий В., Павленко Л., Симоненко С. Формування відкритого освітнього середовища з використанням технологій штучного інтелекту: аналіз та класифікація. Освітнологічний дискурс. 2024. Т. 45, № 2. С. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.2.1>
3. Куклін О., Іванова І., Боровик Т. Моделювання інтеграції штучного інтелекту в освітнє середовище. Інформаційні технології і засоби навчання. 2024. 103(5), С. 207-232. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v103i5.5735>
4. Švec V., Pavlíček J. Tichá I. Teaching Tacit Knowledge: Can Artificial Intelligence Help?, Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science, vol. 7, no. 3-4, pp. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.7160/eriesj.2014.070307>
5. Довгаль С. А., Тухтарова Т. К. Основні тенденції впливу технології штучного інтелекту на освітнє середовище. In The 12th International scientific and practical conference “Prospective directions of modern science and education in the world” (November 19–22, 2024) Rotterdam, Netherlands. International Science Group. 2024. pp. 263-267.
6. Pedro F., Subosa M., Rivas A., & Valverde P. (2019). Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities for sustainable development. 2019. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366994>

Нікулочкіна О. В.

к.п.н., доцент,

Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0000-0002-0972-3729

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

Ми живемо в епоху стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема сервісів на основі штучного інтелекту. Актуальним це питання є і для початкової освіти, адже молодші школярі – представники цифрового покоління, які в недалекому майбутньому вирішуватимуть проблеми розвитку України, визначатимуть її місце в глобальному світі.

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень засвідчує широкий спектр трактування поняття «штучний інтелект» та дискусії щодо нових можливостей і ризиків його використання на всіх етапах освіти. Цю проблему досліджують українські (І. Адамович, Т. Бріцкан, В. Биков, О. Гуляєва, Ю. Іващенко, В. Лапінський, А. Пилипчук, Л. Петречук, С. Сковцова, О. Соболєнко, Г. Швачич та ін.) і зарубіжні (S. Awasthi, H. Niemi, R. Pea, Y. Soni та ін.) вчені. Автори розглядають зміст поняття в соціально-етичному, психолого-педагогічному, міждисциплінарному аспектах.

Наприклад, С. Сковцова визначає штучний інтелект як здатність комп'ютерної програми думати, діяти і реагувати подібно до людини [4], а М. Мар'єнко, В. Коваленко – як засіб навчання, здатний на основі відкритих даних генерувати нові рішення або висновки згідно з поданим запитом [3, с. 50].

Спостерігаємо також різні підходи до класифікації засобів навчання. Нам імпонує думка Т. Бріцкан, яка пропонує об'єднувати їх у дві групи: перша – група засобів з елементами штучного інтелекту (системи комп'ютерного тестування, комп'ютерні тренажери, системи навчально-го діалогу тощо); друга – група інших засобів (навчальні бази даних, мультимедійні довідники та енциклопедії, електронні підручники, віртуальні лабораторії тощо), наголошуючи, що в освітньому процесі особливо цікавими для молодших школярів є сервіси на основі штучного інтелекту та віртуальні симуляції [1, с. 99].

Цікавими, на наш погляд, є оприлюднені МОН України результати всеукраїнського дослідження використання ШІ в шкільній освіті [2]. Перед респондентами (педагогами, учнями 8-11 класів) було поставлено низку питань, зокрема щодо сервісів ШІ, їх використання, ставлення до штучного інтелекту. Очікувано, що думки цих груп респондентів суттєво відрізняються. Так, учителі висловлюють побоювання щодо можливих етичних проблем, академічної доброчесності, і, як наслідок, обмежен-

ня розвитку учнів. Натомість більшість учнів стверджують, що ШІ може, зробити освітній процес цікавим і захоплюючим, і готові одержувати від педагогів інформацію щодо етичного використання ШІ, його переваг та недоліків, особливостей застосування.

Очевидно, що сервіси на основі штучного інтелекту в роботі з молодшими школярами відкривають нові можливості для навчання та розвитку. Наприклад, сервіси, що генерують зображення та музику за текстовим описом (DeepAI, Mubert, Paintbytext, Suno тощо), стимулюватимуть, на нашу думку, розвиток у дітей творчої уяви та креативності.

Перспективним нам також видається використання інтерактивних додатків на основі ШІ для вивчення іноземних мов (Babbel, Drops, Duolingo, Rosetta Stone та ін.). Те, що їх об'єднує – ігрова форма навчання, адаптування освітнього процесу до індивідуальних особливостей учня, розвиток навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання, письма.

Можливо також використовувати чат-боти ШІ в процесі пояснення складних для засвоєння тем з будь-яких предметів початкової школи, у проєктній діяльності (візуалізація понять, створення презентацій, генерування завдань, що вимагають аналізу, порівняння й оцінювання інформації тощо).

Звичайно, існують і певні ризики. По-перше, розуміємо, що надмірне використання ШІ обмежить взаємодію з учителями й однолітками, що є надзвичайно важливим для розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту, формування досвіду агентності. Особливо це актуально в умовах дистанційного навчання.

По-друге, виникає ризик виникнення комп'ютерної адикції – залежності від технологій, що може негативно вплинути на здатність молодших школярів самостійно мислити та вирішувати проблеми. І, як наслідок, ще один негатив – вплив на здоров'я: погіршення зору, сну, загального стану організму, проблеми з опорно-руховим апаратом, затяжність та ослаблення м'язів, особливо у спині та шиї, поява синдрому карпального каналу (оніміння пальців), ризик розвитку остеопорозу та інших розладів.

Третя проблема – існує ризик використання дітьми ШІ для виконання домашніх завдань замість них: генерація відповідей в математиці, написання творів, складання портретів літературних героїв тощо – в літературі. Тобто, є ризик обмежити розвиток творчого та критичного мислення в дітей, порушення етичних норм, пов'язаних з дотриманням в процесі навчальної діяльності академічної доброчесності.

Узагальнюючи вищезазначене, передбачаємо, що використання штучного інтелекту в освітньому процесі для учнів початкової школи відкріє нові можливості, але також нестиме й певні ризики. Важливо враховувати ці ризики та впроваджувати ШІ в початкову освіту обережно, забезпечуючи баланс між сучасними технологіями та живим спілкуванням, з урахуванням етичних норм та під контролем кваліфікованих педагогів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бріцкан Т. Г. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності : дис. ... докт. філ. : Ізмаїл, 2024. 296 с.
2. Всеукраїнське дослідження використання ШІ у шкільній освіті. URL: <https://surl.li/enllnp> (дата звернення 24.02.2025)
3. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. Фізико-математична освіта : науковий журнал / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка, Фізико-математичний факультет; редкол.: М.П. Вовк, М.Гр. Воскоглу, Т.Г. Дерека та ін. Суми, 2023. Вип. 1(38). С. 48–53. DOI: 10.31110/2413-1571-2023-038-1-007.
4. Скворцова С. О. Штучний інтелект як засіб реалізації професійних функцій викладача. II Міжнародна науково-практична конференція «Освіта та наука крізь виклики сьогодення», 15-17 травня 2024 р., м. Запоріжжя // Електронний збірник наукових праць. Вип.№1(56)/2024. URL: <https://surl.li/uyqdok> (дата звернення 20.02.2025)

Кішка І. О.

Аспірант кафедри економіки,
менеджменту та адміністрування
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0009-0008-0631-4410

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Використання штучного інтелекту (ШІ) на підприємствах відкриває значні перспективи для покращення ефективності, оптимізації процесів та створення нових можливостей для бізнесу. Ось основні напрямки та перспективи використання ШІ:

1. Автоматизація процесів:

- роботизація рутинних задач: ШІ дозволяє автоматизувати повторювані процеси, такі як обробка документів, введення даних, обслуговування клієнтів через чат-боти тощо;

- РПА (Robotic Process Automation): Використання програмних роботів для виконання складних бізнес-процесів, таких як фінансові звіти, управління ланцюгами поставок тощо.

2. Аналітика та прогнозування:

- прогнозування попиту: ШІ може аналізувати великі обсяги даних для прогнозування попиту на продукцію чи послуги, що допомагає оптимізувати запаси та виробництво;

- аналіз ризиків: Використання машинного навчання для оцінки фінансових, операційних та ринкових ризиків;

- персоналізація маркетингу: ШІ дозволяє аналізувати поведінку клієнтів і пропонувати персоналізовані пропозиції, що підвищує конверсію [1, с. 2].

3. Підтримка клієнтів:

- чат-боти та віртуальні асистенти: ШІ дозволяє створювати інтелектуальні системи для обслуговування клієнтів, які можуть відповідати на запитання, вирішувати проблеми та надавати рекомендації 24/7;

- аналіз sentiment-a: ШІ може аналізувати відгуки клієнтів у соціальних мережах та на інших платформах, щоб оцінити їхнє ставлення до продукту чи послуги.

4. Оптимізація виробництва:

- предиктивне обслуговування: ШІ дозволяє прогнозувати поломки обладнання та планувати профілактичні роботи, що знижує простої та витрати;

- управління якістю: Використання комп'ютерного зору для автоматичного виявлення дефектів у продукції.

5. Управління ланцюгами поставок:

- оптимізація логістики: ШІ допомагає оптимізувати маршрути доставки, знижувати витрати на транспортування та покращувати ефективність ланцюгів поставок;

- управління запасами: Автоматизовані системи на основі ШІ можуть контролювати рівень запасів у реальному часі, запобігаючи надлишкам або дефіциту.

6. Фінанси та бухгалтерія:

- автоматизація фінансових звітів: ШІ може автоматично обробляти фінансові дані, генерувати звіти та виявляти аномалії;

- виявлення шахрайства: Алгоритми ШІ можуть аналізувати транзакції та виявляти підозрілу активність [2, с. 5].

7. Управління персоналом:

- підбір та відбір кандидатів: ШІ допомагає автоматизувати процес пошуку та оцінки кандидатів, аналізуючи резюме та співбесіди;

- аналіз продуктивності: ШІ може оцінювати результативність працівників та пропонувати рекомендації для покращення [3, с. 89].

8. Інновації та розробка нових продуктів:

- генерація ідей: ШІ може аналізувати ринкові тенденції та пропонувати нові ідеї для продуктів чи послуг;

- тестування продуктів: Використання ШІ для моделювання та тестування нових продуктів перед їх виходом на ринок [4, с. 19].

9. Кібербезпека:

- виявлення загроз: ШІ може аналізувати мережеву активність та виявляти кібератаки в реальному часі;

- захист даних: Використання ШІ для шифрування даних та забезпечення їхньої цілісності.

10. Енергоефективність:

- оптимізація використання ресурсів: ШІ допомагає оптимізувати використання енергії на підприємствах, знижуючи витрати та вплив на навколишнє середовище.

У цілому, використання штучного інтелекту на підприємствах має величезний потенціал для трансформації бізнесу, але вимагає ретельного планування та управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонов Р.А., Мохненко А.С. Підвищення конкурентоспроможності IT-підприємства в умовах трансформаційних змін: вплив виходу на міжнародні ринки // Здобутки економіки: перспективи та інновації. Серія «Економіка». 2025. № 15.

2. Мохненко А.С., Антонов Р.А. Характеристика основних факторів конкурентоспроможності підприємств IT сфери в умовах воєнного стану // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. Чернігів, 2025. № 17.

3. Tyukhtenko N., Churkina I., Pavlovych O., Mikhnenko A., Burak V. Foreign market entry strategy as a key to the competitiveness of enterprises // Ekonomika APK – 2024. – №31(5). – P. 86-98.

4. Казакова А.Ю., Мохненко А.С., Антонов Р.А. Розробка моделі організаційно-економічного механізму управління системою конкурентоспроможності підприємства // Економіка. Фінанси. Право. Київ, 2024. № 6. С. 17-20.

Nykyporets S. S.
Senior Lecturer,
Vinnytsia National Technical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3546-1734

MAXIMIZING COMMUNICATIVE COMPETENCE WITH AI CHATBOTS: OPPORTUNITIES AND CONSTRAINTS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

The rapid evolution of technology has opened up remarkable new avenues for teaching and learning, and foreign language education is no exception. AI chatbots, powered by advanced language models such as ChatGPT, have emerged as particularly intriguing tools for nurturing communicative competence. Unlike traditional exercises that often rely on static prompts or fixed scripts, these chatbots offer dynamic, real-time conversations, helping learners practice spontaneous dialogue in a risk-free environment. On the one hand, students gain instant feedback and limitless opportunities to refine their grammar, pronunciation, and cultural understanding, tapping into a near-endless reservoir of interactive practice. On the other hand, the nature of AI introduces questions about the reliability of responses, potential biases, and ethical considerations – areas that educators must carefully navigate to ensure a balanced and respectful learning experience. Despite these challenges, integrating AI chatbots into language instruction has the potential [1] to accelerate and deepen students' language skills, moving them closer to genuine fluency and confidence in real-world communication. This article aims to explore both the transformative promise of AI-driven conversational tools and the limitations that demand thoughtful pedagogical oversight.

The fundamental challenge lies in determining how to effectively integrate AI chatbots into foreign language instruction without compromising educational quality or ignoring human-centred teaching principles. From a scientific standpoint, this involves developing a deeper understanding of how learners process AI-generated input, which can inform more accurate, culturally sensitive algorithms that enhance communicative competence. On a practical level, educators must address concerns related to data security, ethical deployment, and the potential for overreliance on automated feedback, striving to complement rather than supplant traditional pedagogical methods.

Recent studies have begun to shed light on the effectiveness of AI-driven interactions for advancing foreign language proficiency. For instance, Peterson and Jabbari (2024), writing in *The Electronic Journal for English as a Second Language*, demonstrated [2] that learners using chatbot-based tasks exhibited faster gains in conversational fluency compared to traditional classroom activities. Similarly, Nguyen Hoang (2024), in a large-scale experiment reported in *International Journal of AI in Language Education*, found [3] that adaptive feedback from AI chatbots helped intermediate-level students correct persistent

grammatical errors more effectively. Yet, Chen and Su (2023), publishing in *Scientific Reports*, emphasize [4] the risk of overreliance on automated responses, cautioning that such tools can miss nuanced cues pivotal for deeper cultural and contextual understanding. Despite these emerging insights, there remains a gap in fully identifying how to harmonize chatbot usage with face-to-face teaching to foster holistic communicative competence – a gap this article seeks to address by proposing a balanced, pedagogically informed framework.

The purpose of this article is to propose a structured approach for effectively integrating AI chatbots into foreign language education, ensuring that communicative competence is enhanced without compromising pedagogical rigor or cultural sensitivity.

A practical illustration of AI chatbots' potential comes from a pilot program at the Vinnytsia National Technical University. Over the course of one semester, 60 engineering students participated in weekly virtual conversational sessions with a customized AI chatbot designed to mimic everyday as well as technical scenarios. Initial assessments revealed that students generally struggled with spontaneous exchanges and used limited vocabulary. By the end of the semester, however, results from a standardized oral proficiency test showed a notable 17% average increase in fluency and a marked improvement in students' ability to apply context-specific terminology. Reflective surveys further suggested [5] that AI-driven dialogues allowed learners to practice without the fear of judgment, thereby reducing anxiety and encouraging more frequent use of the target language.

A second example comes from an online collaboration between the University of Cologne and a language institute in Spain. Here, both German- and Spanish-speaking undergraduate learners were paired with ChatGPT-based conversation modules that toggled between the two languages. Instructors integrated cultural cues – such as regional idioms and typical social practices – into the chatbot's database, which prompted deeper discussions about cultural norms and linguistic nuances. Observations made by the course facilitators indicated that learners were not only increasing their active vocabulary but also becoming more attuned to culturally appropriate phrasing. The instructors reported fewer instances of miscommunication during international group projects, suggesting that practice with AI chatbots may effectively supplement traditional classroom lessons to reinforce cross-cultural competence.

Finally, a third case study at the Technical University of Denmark focused on a blended model where AI chatbots and face-to-face instruction were combined. Students first engaged in role-playing exercises with the chatbot, simulating real-world scenarios such as job interviews, technical presentations, and customer support dialogs. They then participated in peer discussions facilitated by a course instructor, who offered targeted feedback and correction. Qualitative interviews with the learners highlighted that the chatbots provided a safe space for repeated practice, while human-led discussions added depth by clarifying idiomatic language and cultural subtext. This hybrid approach proved [6] especially valuable: final exam scores for speaking and listening tasks rose by an average of 20% compared to previous cohorts, indicating a significant boost in overall communicative competence.

Taken together, these examples underscore the dual value of AI chatbots in boosting both confidence and skill levels among foreign language learners. The quantitative gains in oral proficiency suggest that repeated, real-time exchanges with AI agents can enhance vocabulary retention and reduce hesitation in spoken communication. Meanwhile, qualitative data from surveys and interviews show [7] that learners tend to find these interactions motivating and low-pressure. When coupled with instructor feedback, chatbot-based practice can facilitate deeper cultural awareness and more accurate language use. In this way, the observed outcomes fully justify the scientific premise that integrating AI chatbots into language curricula can positively impact communicative competence, provided that educators balance automated interactions with guided reflection and cultural context.

In conclusion, the findings from the three illustrated examples demonstrate that AI chatbots can boost learner confidence and communicative competence when integrated thoughtfully into foreign language curricula. Regular, low-pressure interaction with these conversational agents encourages vocabulary expansion, spontaneous speech, and a smoother transition to real-world linguistic tasks. Future research should delve more deeply into refining chatbot algorithms for cultural awareness, exploring adaptive feedback models, and crafting blended approaches that optimize the synergy between automated practice and human-led instruction.

REFERENCES:

1. Wang Y. A Study on the Efficacy of ChatGPT-4 in Enhancing Students' English Communication Skills. Sage Open. 2025. Vol. 15, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.1177/21582440241310644>.
2. Li, F. & Yi, C., (2024). [Review of the book. Digital Games in Language Learning: Case Studies and Applications (2022), by M. Peterson & N. Jabbari]. *Teaching English as a Second Language Electronic Journal (TESL-EJ)*, 28 (1). <https://doi.org/10.55593/ej.28109r2>.
3. Nguyen Hoang A. Harnessing AI-Based Tools for Enhancing English Speaking Proficiency: Impacts, Challenges, and Long-Term Engagement. *International Journal of AI in Language Education*. 2024. Vol. 1, No. 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.54855/ijale.24122>. URL: <https://ssrn.com/abstract=5057771>.
4. Chen L. X., Su S. W., Liao C. H. et al. An open automation system for predatory journal detection. *Scientific Reports*. 2023. Vol. 13. Art. 2976. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-023-30176-z>.
5. Nykyporets, S. S., Melnyk O. D., Piddubchak S. Yu., Melnyk M. B., Krutchenko O. O. The efficacy of AI-driven pedagogical strategies for foreign language acquisition in higher education. *Society and national interests. Series «Education/Pedagogy»*, 2025. № 2(10). C. 24-36. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2\(10\)-24-36](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)-24-36).
6. Nykyporets S. S., Stepanova I. S., Hadaichuk N. M., Medvedieva S. O., Herasymenko N. V. Ways of improving the professional competence of foreign language teachers of a technical university in the conditions of blended learning. *Science and Technology Today. Series «Pedagogy»*. 2023. № 4. C. 162-179. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-4\(18\)-162-179](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-4(18)-162-179).
7. Nykyporets S. Information and communication technology (ICT) as a catalyst for lifelong learning and professional growth. *Distance Education in Ukraine: Innovative, Normative-Legal, Pedagogical Aspects*. 2024. Vol. 1, No. 4. P. 125–136. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.18888>.

Денисенко Т. М.

к.т.н., доцент,

Національний університет «Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів, Україна

ORCID: 0000-0002-7022-5884

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

За прогнозами аналітиків EdTech-індустрії, протягом наступних трьох років системи управління навчанням повністю інтегруються з технологіями штучного інтелекту [1]. Хоча ШІ-рішення вже існують в освітньому просторі, освітній сектор традиційно демонстрував певну інерційність щодо їх масового впровадження.

Однак глобальні кризи — пандемія та російська військова агресія — стали потужними каталізаторами цифрової трансформації. Освітняни, які раніше вагалися, були змушені швидко адаптуватися до нових реалій і масово перейти на платформи віртуального навчання. Ці виклики не лише прискорили цифровізацію освіти, але й відкрили шлях до нової ери персоналізованого навчання, підтриманого штучним інтелектом.

Інформаційні технології стрімко трансформують сучасне суспільство, спрощуючи складні завдання та оптимізуючи людську діяльність. ШІ, інтернет речей, блокчейн та робототехніка стають каталізаторами переходу до гіперінформаційного суспільства.

Особливу увагу привертає штучний інтелект — технологія створення систем, здатних вирішувати завдання на рівні людського мислення [2]. ШІ-інструменти радикально змінюють освітній ландшафт, пропонуючи рішення, які раніше здавалися неможливими.

Впровадження ШІ в освіту відкриває безпрецедентні можливості для персоналізації навчання. У перспективі ШІ зможе читувати емоційні реакції студентів та коригувати навчальний процес у реальному часі. Він оптимізує шлях до отримання диплома, рекомендує релевантні курси, покращуючи комунікацію з викладачами та вивільняючи час для інших сфер життя здобувачів. Ключові інновації трансформації освітнього процесу за допомогою ШІ наведено в таблиці.

Ефективність освітнього процесу у закладах вищої освіти безпосередньо корелює з рівнем технологічної інфраструктури та її відповідністю майбутнім професійним реаліям здобувачів. Сучасна освітня парадигма потребує не лише ревізії змісту освітнього компонента та дидактичних підходів, але й імплементації інноваційних методологій інтеграції та комунікації між елементами цієї мультимодальної системи.

Фундаментальним викликом для сучасної освіти є інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та систем штучного інтелекту з їх подальшою інтеграцією в освітньо-наукові процеси. Сучасний етап розвитку ШІ в освітньому секторі характеризується створенням смарт-освітніх технологій та пошуком оптимальних моделей інтеграції

цифрових продуктів, мобільних пристроїв та обчислювальних систем у навчальне середовище.

Таблиця 1

Ключові інновації освітнього процесу

Персоналізоване навчання	ШІ радикально змінює підхід до навчання, створюючи по-справжньому індивідуальні освітні траєкторії. Алгоритми аналізують навчальну історію здобувача, визначають оптимальну швидкість засвоєння матеріалу та адаптують контент під конкретні цілі. Така смарт-персоналізація дозволяє системі виявляти прогалини в знаннях і миттєво пропонувати релевантні курси для їх усунення
Інтелектуальний тьюторинг	Проблему обмеженої доступності викладачів ефективно вирішують ШІ-асистенти та чат-боти. Хоча вони не замінюють живого викладача, ці цифрові помічники забезпечують цілодобову підтримку, допомагаючи студентам практикувати навички та опрацьовувати складний матеріал у будь-який зручний час. Середній час відповіді сучасних ШІ-систем становить всього 2,7 секунди, що робить навчальний процес безперервним.
Миттєва комунікація	ШІ-системи миттєво відповідають на типові запитання студентів, усуваючи фрустрацію від довгого очікування. Автоматизація рутинних комунікацій не лише звільняє викладачів від повторюваних пояснень, але й оптимізує час студентів, дозволяючи їм швидко отримувати необхідну інформацію та просуватися далі.
Демократизація освіти	Цифрові ШІ-інструменти забезпечують цілодобовий доступ до якісної освіти незалежно від місцезнаходження. Це нівелює географічні бар'єри та фінансові обмеження, пов'язані з переїздами та проживанням. Студенти можуть навчатися у власному темпі, а викладачі отримують можливість зосередитися на дослідницькій роботі та особистому професійному розвитку, делегуючи рутинні завдання штучному інтелекту

Джерело: складено автором

Функціональні можливості сучасних ШІ-систем дозволяють автоматизувати широкий спектр педагогічних процесів, з особливим акцентом на персоналізацію навчання. Це включає автоматизовану оцінку відповідей, інтерактивну взаємодію з користувачами, інтелектуальні рекомендаційні системи для навчальних матеріалів та комплексну підтримку різноманітних педагогічних функцій.

Водночас, критично важливим залишається системний аналіз потенційних ризиків та викликів, пов'язаних з імплементацією ШІ-інструментів, а також постійне вдосконалення стратегій їх інтеграції для максимізації позитивного впливу на освітній ландшафт майбутнього.

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту створює безпрецедентні можливості для фундаментальної реструктуризації освітньої галузі. Емпіричні дослідження демонструють, що інтеграція ШІ в освітні екосистеми не просто вдосконалює існуючі підходи, але каталізує появу принципово нових парадигм навчання.

Алгоритми штучного інтелекту забезпечують безпрецедентний рівень персоналізації навчального процесу, що підтверджується результатами численних експериментальних досліджень. Згідно з даними Стенфордського університету, адаптивні системи навчання на базі ШІ здатні підвищити ефективність засвоєння матеріалу на 20-30% порівняно з традиційними підходами. Це досягається завдяки безперервному аналізу когнітивних паттернів, динаміки навчання та індивідуальних переваг кожного здобувача освіти. Імплементация ШІ-технологій дозволяє автоматизувати до 40% рутинних завдань освітнього процесу, що документально підтверджено дослідженнями McKinsey Global Institute. Це не просто вивільняє ресурси викладачів, але й оптимізує ключові компоненти освітнього процесу: системи автоматичного оцінювання досягають 95% точності при перевірці структурованих завдань; адаптивні алгоритми тестування зменшують час тестування на 50% при збереженні діагностичної точності; інтелектуальні системи планування скорочують адміністративне навантаження на 35% [3].

Масштабне впровадження ШІ в освіті актуалізує етичні питання: необхідність захисту персональних даних студентів згідно GDPR; важливість прозорості алгоритмів оцінювання для уникнення дискримінації; потреба балансу між технологічними інноваціями та людиноцентричним підходом. Міжнародний досвід підтверджує критичну роль розробки відповідних регуляторних фреймворків.

Предиктивна аналітика на базі ШІ радикально трансформує процеси стратегічного планування в освіті. Згідно з дослідженнями World Economic Forum, освітні заклади, що використовують ШІ для прогнозування тенденцій, демонструють на 25% вищу адаптивність до змін ринку праці та освітніх трендів. ШІ-системи аналізують масиви історичних даних, ідентифікуючи приховані патерни та кореляції, недоступні для традиційних методів аналізу [4].

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в освітні процеси створює потужний фундамент для системної трансформації галузі, що підтверджується не лише теоретичними моделями, але й зростаючим обсягом емпіричних даних.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дребезова Ю. EdTech: особливості правового регулювання. <https://speka.media/edtech-osoblivosti-pravovogo-regulyuvannya-pl4qx0>
2. Штучний інтелект. <https://surl.li/vhdczv>
3. Technology & Markets of the Future. <https://surl.li/ygebrk>
4. Artificial Intelligence. <https://surl.li/zycgwr>

Клименко Т. В.

к.е.н., доцент,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-5852-6350

Тунік М. В.

к.е.н.,
начальник Першого міського відділення «Райффайзен банк»,
м. Чернігів, Україна

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Активізація процесів цифровізації та інтеграції новітніх технологій у різні сфери діяльності забезпечує автоматизацію більшості процесів, підвищення ефективності управління на основі впровадження інноваційних рішень. Банківські установи, які відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи, намагаються використовувати штучний інтелект для підвищення якості обслуговування клієнтів, аналізу даних, забезпечення точності та швидкості прийняття рішень в умовах постійних змін фінансового середовища.

На сьогодні багато компаній впроваджують програмне забезпечення на основі штучного інтелекту для обслуговування потреб банківської сфери. Наприклад, Kasisto створила платформу KAI (чат-боти), яка зменшує навантаження на колл-центри банків; віртуальний фінансовий помічник Abe AI інтегрується з такими сервісами, як Google Home, Facebook, Amazon Alexa, а також з мобільними додатками для надання клієнтам доступу до зручного банкінгу; Trim – це помічник, що підключається до облікових записів користувачів і здійснює аналіз їх витрат. Щодо оптимізації кредитних операцій на основі штучного інтелекту пропонують рішення такі компанії, як: Enova – надання розширеної фінансової аналітики та кредитної оцінки; Oculous – програмне забезпечення для обробки банківських документів, яке поєднує машинне навчання з перевіркою людиною; Zest AI – андеррайтингова платформа, яка допомагає оцінювати позичальників практично без кредитної інформації чи історії [1].

Окрім цього, IT-компанії створюють платформи, які допомагають у сфері кібербезпеки. Так, Vectra розробила платформу, яка на основі штучного інтелекту дозволяє автоматично виявляти кіберзагрози та скомпрометовану інформацію; платформа KYX від Jumio здійснює перевірку особистості клієнта за допомогою розпізнавання обличчя, а також перевіряє відповідність клієнта фінансовим нормам і постійно оцінює ризики; платформа F5 пропонує рішення для захисту даних, цифрової трансформації та управління шахрайством; платформа машинного навчання штучного інтелекту Darktrace аналізує мережеві дані та створює обчислення на основі ймовірності, виявляючи підозрілу активність; FIS агрегує та аналізує дані клієнтів у різних системах для покращення фі-

нансових процесів, а FIS Credit Intelligence дозволяє здійснювати кредитний аналіз [1].

Безумовно штучний інтелект є потужним інструментом для трансформаційних змін у банківській діяльності, відповідно, можемо узагальнити основні напрями його використання в цій сфері:

- автоматизація окремих процесів для скорочення операційних витрат (наприклад, обробка транзакцій, перевірка даних клієнтів, обслуговування запитів тощо);

- обробка великих обсягів даних про фінансові операції та клієнтів для забезпечення якості прогнозування фінансових показників, обґрунтування управлінських рішень і підвищення ефективності управління ризиками;

- персоналізація пропозицій на основі дослідження фінансової поведінки та схильностей клієнтів, що сприяє покращенню взаємодії з клієнтами і підвищенню їх лояльності;

- своєчасне виявлення підозрілих транзакцій і попередження можливих шахрайських дій з боку клієнтів завдяки використанню алгоритмів для аналізу аномальних фінансових операцій;

- використання чат-ботів для забезпечення постійної інформаційної підтримки клієнтів та допомоги у проведенні фінансових операцій, що сприяє зниженню навантаження на операторів і підвищує зручність обслуговування;

- оцінювання кредитоспроможності клієнтів з аналізом не тільки фінансових індикаторів, але й якісних показників, які характеризують поведінкові особливості клієнтів, що можуть впливати на кредитні ризики;

- автоматизація інвестиційних процесів на основі дослідження тенденцій на фінансовому ринку, що сприяє оптимізації інвестиційних портфелів і полегшує прийняття рішень щодо інвестування.

Особливу увагу необхідно приділити перевагам і недолікам використання штучного інтелекту в банківській сфері в розрізі суб'єктів фінансових відносин: банківської установи та клієнта (табл. 1).

На сьогодні штучний інтелект має значний потенціал для трансформаційних перетворень у банківській діяльності, надаючи можливості для оптимізації процесів, мінімізації операційних витрат, точного прогнозування фінансових тенденцій, підвищення якості обслуговування клієнтів і забезпечення персоналізованого підходу, а також аналізу та зниження ризиків, особливо пов'язаних із шахрайством. Поряд з цим необхідно враховувати потребу в постійному оновленні технологій і залученні висококваліфікованих кадрів, що потребує значного фінансування, а також загрози кібератак. Також варто наголосити, що заклади вищої освіти мають сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти відповідних компетенцій, тобто знань і навичок у застосуванні технологій штучного інтелекту в банківській діяльності.

Проте, впровадження сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності банківської установи, підвищенню її ефективності та адаптації до швидкозмінюваного фінансового середовища.

Таблиця 1

Позитивні та негативні наслідки впровадження штучного інтелекту в банківській сфері

Суб'єкти	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Для банківської установи	- зниження витрат на оплату праці завдяки автоматизації рутинних операцій; - підвищення продуктивності та ефективності роботи за рахунок оптимізації внутрішніх процесів; - покращення управління банківською установою через використання точних даних для прийняття обґрунтованих рішень	- збільшення витрат на впровадження та підтримку інформаційних технологій; - зростання витрат на утримання висококваліфікованих фахівців, які мають необхідні навички для роботи з новітніми технологіями; - брак кваліфікованих кадрів
Для клієнта	- підвищення ефективності взаємодії між банківською установою та клієнтами, незалежно від їхнього місця проживання, завдяки цифровим каналам комунікації та онлайн-сервісам; - запровадження цілодобової підтримки через чат-ботів, що забезпечує клієнтам миттєвий доступ до консультацій у будь-який час	- неможливість повною мірою гарантувати захищеність персональних даних клієнтів, через можливі хакерські атаки, що підвищує ризики витоку конфіденційної інформації.

Джерело: уточнено авторами на основі [2]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Як штучний інтелект змінив фінансовий сектор: 6 головних напрямків. Процес: веб-сайт. URL: <https://salo.li/b1Ec1EB> (дата звернення: 25.02.2025).
2. Холявко Н., Садчикова І., Колоток М. Напрями використання штучного інтелекту у банківських установах. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. №2 (34). С. 192–203. URL: <https://salo.li/290DE0E>.

Корякін О. О.

канд. пед. наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0002-3084-8796

«РЕНДЕРИНГ» АУДІО ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Історія алгоритмічної композиції налічує понад півстоліття, починаючи з найбільш ранньої системи стохастичної композиції «Atree» [1]. З моменту створення постійні зусилля були спрямовані на розробку систем, здатних автоматично створювати музику. Традиційні підходи [2], [3] спиралися на експертні системи, які використовували ручну граматику та правила для створення музики різних стилів та структури. Однак розробка цих правил є нетривіальним завданням, оскільки теорія музики за своєю суттю є складною, з численними правилами, які можуть змінюватися залежно від стилів композиторів і музичних форм. Наприклад, система для генерації чотиричастинних хоралів Й.-С. Баха була розроблена з використанням 350 правил [2]. Деякі напрацювання [4] розширили це, вивчаючи партитури певного композитора для створення власних граматик і правил.

Очевидно, що в умовах сучасної технологізації музичного виробництва отримавши партитуру, її можна перетворити на аудіо синтез і зведення. Процес синтезу від партитури до аудіо також відомий як «рендеринг» звуку. У реальній практиці у пісенному жанрі мелодія, зазвичай, виконується професійним співаком, а потім зводиться з інструментальним звуком. «Рендеринг» і зведення, зазвичай, виконуються в студії звукозапису та, в сучасних умовах, за допомогою цифрової звукової робочої станції (англ. «Digital Audio Workstation» – «DAW»). Reaper і Logic Pro є прикладами програмного забезпечення DAW. До них можна підключити звукові бібліотеки, такі як «Kontakt», для перетворення партитур інструментів у аудіо. FluidSynth поєднаний Soundfont 2 також є популярною схемою для відтворення інструментів. Водночас, традиційні схеми візуалізації, як правило, займають багато часу та не мають різноманітності. В межах однієї і тієї ж самої партитури різні люди-виконавці створюють власну інтерпретацію, наповнюють виконання власною виразністю. І навпаки, вищезгадана схема «рендерингу» постійно створює однаковий звук, якщо використовується те саме джерело звуку. Отже, з розвитком технологій штучного інтелекту деякі дослідники намагалися розробити ШІ-виконавця, здатного генерувати музичне аудіо з нот.

Є багато загальнодоступних вокальних синтезаторів, таких як «Vocaloid», «Synthesizer V», які працюють шляхом з'єднання фонем, а не за допомогою глибокого навчання. Однак останнім часом спостерігається зростання кількості праць, зосереджених навколо синтезу співу

на основі глибокого навчання. Більшість із цих напрацювань адаптують моделі з технології TTS (перетворення тексту в мову). Як правило, інтерфейсна модель приймає текст або музичні партитури як вхідні дані та генерує вбудовування слів або нот. Потім ці вбудовування передаються в модуль Seq2Seq, і декодер у цьому модулі генерує акустичні характеристики. Нарешті, вокодер синтезує аудіо. Наприклад, існують методи, у яких синтез співу моделі вибудовується за допомогою описаного вище процесу [5]. Крім того, одні фахівці [6] виокремлюють функцію F0 і створюють модель тривалості, щоб полегшити декодер вивчення акустичних особливостей, інші [7] використовують модель шумозаглушення дифузії для підвищення точності прогнозування акустичної моделі.

Навчання моделей TTS вимагає великої кількості високоякісних даних, а маркування корпусу TTS є складним і дорогим. Ті ж проблеми стосуються синтезу співу, оскільки співочі корпуси є рідкісними. Щоб зменшити залежність від співочих корпусів, деякі дослідники досліджували методи перетворення голосу. Наприклад, розроблено моделі, у яких адаптовано техніку клонування голосу з TTS до синтезу співу, дозволяючи створити модель із кількома мовцями, використовуючи дані від різних мовців [8]. Цю модель можна ефективно адаптувати до нових голосів, використовуючи невелику кількість цільових даних. Роком пізніше було представлено модель співу на основі мовлення [9], здатну синтезувати співочий голос цільового мовця, використовуючи лише зразки його мовлення. У процесі подальшого удосконалення було розширено підтримку моделі з одним співаком кількома співаками [10] шляхом відокремлення вбудованого тембру від системи «Sinsy» [11] і «LiteSing» [12], які є прикладами ефективних моделей синтезу співу, які працюють із даними приблизно за 1 годину.

Створити виразний синтез музичного інструменту є складним завданням через те, що тембр різних інструментів суттєво варіюється. Крім того, даних синтезу музичних інструментів достатньо мало. GANSynth [13] — це модель синтезу нейронних інструментів на основі GAN. GAN використовується для моделювання логарифмічних величин і миттєвих частот, які згодом перетворюються на звук у часовому вимірі. Більш оптимізованою є модель WaveRNN в якій досліджуються різноманітні особливості й архітектури доменно-специфічного кондиціонування [14]. Ця модель економить час і здатна точно контролювати різні розміри. MIDI-DDSP (Differentiable Digital Signal Processing) [15] є ієрархічною музичною аудіогенеративною моделлю, яка не лише забезпечує реалістичний нейронний аудіосинтез, але також дозволяє користувачу детально керувати 13 різними видами інструментів.

Одним з найбільших викликів у «рендерингу» аудіо з використанням штучного інтелекту є виразність і варіативність. Додавання виразності та варіативності до синтезованого звуку є важливою проблемою. Поточні схеми відтворення звуку часто призводять до статичних і монотонних результатів. Моделі ШІ можна навчити імітувати нюанси та виразність людської діяльності. Можна використовувати такі методи, як моделю-

вання продуктивності людини, де алгоритми ШІ навчаються на виступах людей-музикантів. Ці моделі можуть навчитися додавати природні варіації, такі як тонкі відхилення синхронізації, зміни динаміки та артикуляції, щоб зробити синтезоване аудіо більш виразним і схожим на виконання людиною. Крім того, надання користувачам можливості контролювати рівень виразності за допомогою визначених користувачем параметрів або даних продуктивності в реальному часі (наприклад, MIDI-контролерів) може ще більше підвищити застосовність і креативність систем аудіосинтезу.

Очевидно, що у сучасному музичному виробництві засоби штучного інтелекту використовуються на різних етапах музичного виробництва в сучасних умовах (створення мелодії, пісенного тексту, поєднання мелодії та тексту, створення аранжування. Важливо зазначити, що у окресленому переліку не зазначені зведення та реміксування аудіо, насамперед через те, що програми глибокого навчання в цій підсфері все ще відносно нечисленні, а отримані експериментальні далекі від досконалості, проте саме означена підсфера є найбільш обґрунтованим перспективним напрямком у подальших дослідженнях застосування технологій штучного інтелекту у музичному виробництві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Xenakis I. Formalized music: Thought and mathematics in composition (sharon kanach, compilation and edition). New York: Pendragon Press, 1992. 400 p.
2. Ebcioglu K. An expert system for harmonizing four-part chorales. *Computer Music Journal*. 1988. № 12 (3). P. 43–51.
3. Nierhaus G. Algorithmic composition: paradigms of automated music generation, New York: Springer Science & Business Media, 2009. 287 p.
4. Cope D. The algorithmic composer, Vol. 16, AR Editions, Inc. Middleton, 2000. 302 p.
5. Angelini O., Moinet A., Yanagisawa K., Drugman T. Singing Synthesis: With a Little Help from my Attention. *Processing Interspeech*, 2020. P. 1221–1225. doi:10.21437/Interspeech.2020-1399.
6. Blaauw M., Bonada J. Sequence-to-sequence singing synthesis using the feed-forward transformer. *International conference on acoustics, speech and signal processing*, 2020. URL: <https://repositorio-api.upf.edu/api/core/bitstreams/9c0c60e5-021c-4a00-8382-98a3c683a146/content>
7. Liu J., Li C., Ren Y., Chen F., Liu P., Zhao Z. Diffsinger: Diffusion acoustic model for singing voice synthesis. 2021. (Mar). URL: <https://arxiv.org/pdf/2105.02446>
8. Blaauw M., Bonada J., Daido R. Data efficient voice cloning for neural singing synthesis. *International conference on acoustics, speech and signal processing*, 2019. P. 6840–6844.
9. Zhang L., Yu C., Lu H., Weng C., Wu Y., Xie X., Li Z., Yu D. Learning singing from speech, 2019. URL: <https://arxiv.org/abs/1912.10128>
10. Lee J., Choi H., Koo J., Lee K. Disentangling timbre and singing style with multi-singer singing synthesis system. *International conference on acoustics, speech and signal processing*, 2020. P. 7224–7228.
11. Hono Y., Hashimoto K., Oura K., Nankaku Y., Tokuda K. Sinsy: A deep neural network-based singing voice synthesis system. *IEEE/ACM Transactions on Audio, Speech, and Language Processing*. 2021. № 29. P. 2803–2815.

12. Zhuang X., Jiang T., Chou S.-Y., Wu B., Hu P., Lui S., Litesing: Towards fast, lightweight and expressive singing voice synthesis. *IEEE International conference on acoustics, speech and signal processing*, 2021. P. 7078–7082.
13. Engel J., Agrawal K. K., Chen S., Gulrajani I., Donahue C., Roberts A., GANSynth: Adversarial neural audio synthesis. International Conference on Learning Representations, 2019. URL <https://openreview.net/forum?id=H1xQVn09FX>
14. Hantrakul L., Engel J., Roberts A., Gu C. Fast and flexible neural audio synthesis. Processing of 20th International Society for Music Information Retrieval, 2019.
15. Wu Y., Manilow E., Deng Y., Swavely R., Kastner K., Cooijmans T., Courville A., Huang C.-Z. A., Engel J., Midi-ddsp: Detailed control of musical performance via hierarchical modelling. International Conference on Learning Representations, 2022.

Фоломєєва Н. А.

канд. пед. наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0002-7832-4748

ЗГОРТКОВІ НЕЙРОМЕРЕЖІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Загальновідомо, що згорткові нейромережі (англ. «convolutional neural networks» – «CNN») доволі ефективні в обробці зображень. Тому при застосуванні CNN у музиці, початковий етап, зазвичай, містить отримання даних зображення з необроблених аудіо-даних. Одним із простих підходів є представлення аудіо у вигляді спектрограми (зображення частотного спектру у часі). Існують дослідження застосування CNN для класифікації [6]. Автори провели порівняльне дослідження ефективності класифікації різних моделей, відрізняючи моделі з елементами ручної обробки (k-NN, RF, SVM) і засновані на навчанні репрезентації (CNN, LSTM). Крім того, різні комбінації зазначеного алгоритму були протестовані, з отриманими остаточними оцінками за допомогою суми або добутку окремих моделей результатів або більшістю голосів. Найкращі результати були отримані CNN (з використанням спектрограм) і комбінавою CNN з SVM або RF.

Також CNN було застосовано для класифікації співаків [7]. Дослідження оцінювало вплив трьох функцій втрат: триплетні втрати, прототипні втрати мережі і узагальнені наскрізні втрати в мережі виконання [12]. Модель CNN була побудована на основі архітектури ResNet, яка експериментально підтверджена як оптимальна для цього завдання. Подібна проблема із загальною архітектурою ResNet, зміненою шляхом включення спеціально розробленої функції втрат для полегшення вилучення музичних ознак із спектрограм досліджувалася окремо [3] з застосуванням softmax втрат Angular Margin [13] і Cosine Margin [14] замість типових втрат softmax, що забезпечило як внутрішньокласову компактність, так і міжкласову невідповідність для жанрової класифікації. В окремих працях використано базову архітектуру CNN для створення системи класифікації та рекомендацій [9]. CNN використовувала спектрограму як вхідну інформацію, оброблену чотирма згортковими блоками, за якими йшов глобальний середній рівень об'єднання та два повністю зв'язані рівні. Залежно від завдання підхід реалізовувався різними способами: для класифікації додавався додатковий вихідний рівень розміром, рівним числу класів; для рекомендації дані з кожної аналізованої спектрограми музичного твору усереднювалися, а потім результуючий вектор порівнювався з векторами інших треків за допомогою косинусної подібності.

Відповідно до ще одного підходу, у якому розглядався аспект проблеми автоматичного тегування при попередній обробці даних спектрогра-

ми перед їх введенням у мережу [10]. Для попередньої обробки спектрограм використовувався набір синхро-фільтрів, які можна навчати (тобто видалення всіх частот, вищих за граничне значення), параметризованих їх граничними частотами. Після того, як дані пройшли цю попередню обробку вони були передані через CNN / ResNet.

Також модель CNN була використана для класифікації mashup (тобто змішування двох або більше пісень) [2] з метою навчання мережі, щоб визначити, чи створений mashup є приємно чи неприємно чути. Дані навчання містили справжні пісні як стверджувальні зразки і неточно розроблені mashup-и, що стосуються узгодження тональності та темпу між треками mashup, як негативні приклади. Дві моделі були розроблені для вирішення цієї проблеми: перша використовувала три окремі доріжки як вхідні дані для створення міксу друга використовувала уже зібраний мікс. В останньому випадку спектрограма піддавалася обробці кількома згортковими блоками і згодом повністю з'єднаними рівнями. Для моделі, яка займалася комбінованими треками незалежно, кожен трек проходив окрему первинну обробку двома згортковими блоками та результатами з цих блоків були об'єднані та далі оброблені ще одним згортковим блоком і повністю пов'язаними рівнями. Обидві моделі досягнули понад 98% точності при класифікації mashup-ів.

Окрім цього є модель створення музики за допомогою WaveNet, у якій пропуски з'єднання були виключені і SeLU використовувався як функція активації в завершальному рівні. CNN також використовувалася у дослідженнях де вона об'єднувала неоднорідну інформаційну мережу (англ. «HIN») з вбудовування CNN для вирішення проблеми рекомендацій. Мережа HIN інтегрувала дані пісень, такі як теги та тексти, із контекстною інформацією, такою як сеанси відтворення користувача та глобальні налаштування. Модель вбудовування музики з урахуванням вмісту та контексту (CAME) була розроблена для вивчення векторів функцій із мережі HIN. Щоб створити вбудовування CAME застосувала CNN з механізмом уваги. CAME мав на меті досягнення: структурної цілі, яка стосувалася вимірювання ймовірності появи краю, і текстової цілі (була пов'язана з об'єднанням тегів, текстів тощо). Модель уможливила створення вставок для глобальних і контекстних налаштувань користувача, які в подальшому були використані для рекомендацій.

Крім стандартних часто використовуються розширені або модифіковані моделі CNN, які за своєю топологією мають забезпечувати кращу продуктивність при обробці музичних даних. Одним із прикладів є згорткова рекурентна нейронна мережа (CRNN) [8]. Створена модель містить 4 згорткових блоки (частина CNN) і 2 блоки GRU (RNN частина) і надзвичайно добре виконує завдання класифікація артистів. Аналогічне розширення мережі CNN використовується в дослідженнях, у яких вводиться модель CRNN у часовому та частотному вимірі (CRNN-TF) [4]. Вона поєднує в собі переваги як згорткових, так і рекурентних мереж, одночасно досліджуючи просторові залежності в часових і частотних вимірах у різних напрямках. Карта активації, отримана від частини CNN, перетворюється

на 8 послідовностей шляхом сканування всіх можливих комбінацій: зверху вниз/знизу вгору, зліва направо/справа наліво, по стовпцях/рядках. Потім послідовності представляються як вхідні дані в окремі GridLSTM. Отримані результати з усіх LSTM об'єднуються та обробляються повністю зв'язаним рівнем. Ця модель, якщо її використовувати як класифікатор, забезпечує гарні результати в прогнозуванні тегів завдання.

Ще одна модель – це нейронна мережа трансляції знизу вгору (BBNN) [5], [11]. Модель складається з 4 компонентів: неглибоких рівнів вилучення функцій, трансляційного модуля (англ. «Broadcast Module» – «ВМ»), перехідних рівнів і рівнів прийняття рішень. Трансляційний модуль створюється укладанням початкових блоків [168] один на одного, що дає змогу розвивати функції навчання з кількох сприйнятливих полів, тоді як єдиний початковий блок дозволяє об'єднувати згортки з різними розмірами ядра. Усі початкові блоки з'єднані, що дозволяє передавати функції до всіх блоків у ВМ, що зменшує чутливість мережі до частотних зрушень у даних. Модель використовується для класифікації музичних жанрів. Пропонується модифікований початковий блок і ВМ [5], який використовує 6 із цих блоків замість 3 [11]. Ця модифікація веде до ще вищої точності класифікації (понад 97%).

Зазвичай, використання згорткових мереж пов'язане з обробкою зображень, і те саме стосується музичної тематики, де ключовим компонентом є перетворення музичних даних у спектрограми. Тим не менш, на відміну від звичайних даних зображення, одним із вимірів спектрограми є час, який зберігає послідовний характер даних. Тому при побудові моделей CNN для тем, пов'язаних з музикою, часто робляться спроби модифікувати ці моделі для обробки часових параметрів, наприклад, використовуючи спеціальну функцію втрат [3] або включаючи повторюваний компонент для обробки з послідовними даними [4], [8].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Schimbschi F., Walder C., Erfani SM., Bailey J. Synthnet: learning to synthesize music end-to-end. *IJConAIO*, 2019. P. 3367–3374.
2. Huang J., Wang J-C., Smith JBL., Song X., Wang Y. Modeling the compatibility of stem tracks to generate music mashups. *AAAI Con AI*. 2021. № 35(1). P. 187–195
3. Li J., Han L., Wang Y., Yuan B., Yuan X., Yang Y., Yan H. Combined angular margin and cosine margin softmax loss for music classification based on spectrograms. *N C and A*. 2022. № 34(13). P. 10337–10353.
4. Wang Z., Muknahallipatna S., Fan M., Okray A., Lan C. Music classification using an improved CRNN with multi directional spatial dependencies in both time and frequency dimensions. *IJConNN*, 2019. <https://doi.org/10.1109/IJCNN.2019.8852128>
5. El Achkar C., Couturier R., Ate'chian T., Makhoul A. Combining reduction and dense blocks for music genre classification. In: Mantoro T., Lee M., Ayu MA., Wong KW., Hidayanto AN. (eds) *Neural information processing*. Springer, Cham, 2021. P. 752–760.
6. Pereira RM., Costa YMG., Aguiar RL., Britto AS., Oliveira LES., Silla CN. Representation learning vs. handcrafted features for music genre classification. *IJConNN*. 2019. <https://doi.org/10.1109/IJCNN.2019.8852334>

7. Hu S, Liang B, Chen Z, Lu X, Zhao E, Lui S Large-scale singer recognition using deep metric learning: an experimental study. *2021 international joint conference on neural networks (IJCNN)*. <https://doi.org/10.1109/IJCNN52387.2021.9533911>
8. Nasrullah Z., Zhao Y. Music artist classification with convolutional recurrent neural networks. <https://doi.org/10.1109/IJCNN.2019.8851988>
9. Mao Y., Zhong G., Wang H., Huang K. MCRN: a new content-based music classification and recommendation network. Yang H, Pasupa K, Leung AC-S, Kwok JT, Chan JH, King I (eds) *Neural information processing*. Springer, Cham, 2020. P. 771–779.
10. Vahidi C., Saitis C., Fazekas G. A modulation front-end for music audio tagging. *IJConNN*, 2021. P. 1–7. <https://doi.org/10.1109/IJCNN52387.2021.9533547>
11. Liu C., Feng L., Liu G., Wang H., Liu S. Bottom-up broadcast neural network for music genre classification. *Multimedia Tools and Applications*. 2021. № 80(5):7313–7331.
12. Wang J, Wang K-C, Law MT, Rudzicz F, Brudno M. Centroid-based deep metric learning for speaker recognition. *IEEE IConASandSP*, 2019. P. 3652–3656.
13. Liu W., Wen Y., Yu Z., Li M., Raj B., Song L. Sphereface: deep hypersphere embedding for face recognition. *IEEE CVandPR*, 2017. P. 6738–6746.
14. Wang H., Wang Y., Zhou Z., Ji X., Li Z., Gong D., Zhou J., Liu W. Cosface: large margin cosine loss for deep face recognition. *IEEE/CVF CVandPR*, 2018. P. 5265–5274

Точиліна Ю. Ю.

к.е.н., доцент,

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0001-8760-4824

ВЗАЄМОДІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА 5.0

Вектор сучасного розвитку цивілізації спрямовано на поступовий перехід від Суспільства 4.0, що характеризується поширенням основних елементів Індустрії 4.0, до Суспільства 5.0. Особливістю концепції останнього є забезпечення гармонійного співіснування людини та цифрових технологій. Тобто, пріоритетним стає не цифровізація усіх складових суспільства як цілісної системи, а побудова людиноцентричного світу, що ґрунтується на активному використанні нових технологій (штучний інтелект, BigData, IoT, блокчейн тощо), призначенням яких є сприяння інноваційному зростанню, покращення якості життя та збільшення продуктивності праці.

Активні наукові дослідження штучного інтелекту припадають на початок ХХІ століття, що пов'язано з розвитком складових Індустрії 4.0. Зокрема, у більш загальному розумінні штучний інтелект визначають як «здатність технологічної системи отримувати інформацію, аналізувати її, накопичувати необхідні знання, робити висновки, приймати рішення» [1, с. 68]. Штучний інтелект поєднує безліч технологій, що дозволяють працювати з великими даними та спрямовані до самонавчання, серед них виділяємо Machine learning, Deep learning, Artificial neural networks, Natural language processing.

У свою чергу, людський капітал – це «капітал людини у вигляді фізико-психологічних та інтелектуальних якостей, а також здібностей, умінь, навичок, знань, мотивації, що генеруються та акумулюються протягом значного терміну часу й потребують постійних інвестицій, які у подальшому будуть мати позитивний соціально-економічний ефект» [2, с. 89].

Отже, людський капітал та штучний інтелект дозволяють вирішувати широке коло подібних задач, адже мають багато спільних аспектів, серед яких виділяємо:

- 1) здатність до навчання та розвитку, що, у свою чергу, реалізується різними шляхами [3, с. 66];
- 2) спрямованість на збільшення продуктивності праці та прагнення до оптимізації та автоматизації;
- 3) можливість приймати обґрунтовані рішення;
- 4) адаптація до мінливості зовнішнього середовища.

Проте, на нашу думку, найбільш важливою спільною рисою штучного інтелекту та людського капіталу є створення нових можливостей для розвитку сучасного Суспільства 5.0 та інноваційного прогресу як його

невід'ємного атрибуту. Але враховуючи, що природа їх формування кардинально різниться, доцільно виділити особливі характеристики (див. табл. 1), існування яких дозволяє припустити не тільки співіснування людського капіталу та штучного інтелекту, а й можливість забезпечення ефективної співпраці.

Таблиця 1

Особливі характеристики штучного інтелекту та людського капіталу

	Штучний інтелект	Людський капітал
Навчання	Розвиток та навчання на основі постійного збільшення обсягу BigData, використання машинного навчання та сучасних нейромереж	Послідовне здобуття освіти, навичок, досвіду та кваліфікації. Може здійснюватися протягом усього життя людини – власника людського капіталу
Гнучкість	Обмежена, оскільки, у більшості випадків, не допускається технологією або алгоритмами, що використовуються	Висока, адже на основі досвіду та творчо-креативного підходу людина знатна приймати нестандартні рішення та генерувати нові ідеї
Творчість	Обмежена, що обумовлено неможливістю формувати нові ідеї, а лише спрямованістю на генерування відомостей або відповідного контенту на основі аналізу даних, інформації або існуючих трендів	Висока. Людина як один з важливих факторів суспільно-економічного розвитку спроможна створювати нові концепції, а також схильна до експерименту та винахідництва
Спрямованість	Орієнтація на структуровані та рутинні завдань, виконання яких на основі цифрових технологій унеможливорює помилки та здійснюється у більш стислі терміни	Орієнтація на нестандартні ситуації та завдання, вирішення яких потребує творчого підходу
Виклики	Заміна людської праці й як наслідок скорочення робочих місць, ризик використання упереджених алгоритмів	Втрата актуальності окремих навичок та необхідність постійного розвитку, значення якого збільшується в умовах цифрової трансформації

Джерело: систематизовано автором

Аналізуючи відомості таблиці 1 можна констатувати, що здобутки штучного інтелекту сприяють його активній інтеграції у виробничий процес, управлінську діяльність та повсякденне життя людини. Такі нововведення вимагають відповідної модернізації, у тому числі й складових людського капіталу. Тобто пріоритетним питанням для сьогодення у напрямі управління розвитком людського капіталу є сприяння адаптації освітньо-професійних систем до нових цифрових реалій, що має бути орієнтована на набуття та розвиток цифрових навичок, критичного мислення та формування вмій щодо обробки значних обсягів даних тощо. Вважаємо, що таке удосконалення людського капіталу є основою підви-

щення його конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання.

Отже, використання як штучного інтелекту, так і людського капіталу має свої особливості та переваги. Зокрема, штучний інтелект є більш дієвим при виконанні аналітико-рутинних та автоматизованих операцій, а людина залишається єдиним носієм етики, моралі, творчості, креативу. Враховуючи стрімкі темпи цифрового розвитку, найбільш доцільним та продуктивним стає забезпечення синергетичної взаємодії між людським капіталом та штучним інтелектом, що дозволить цілісно поєднати переваги кожного й тим самим забезпечити ефективний розвиток Суспільства 5.0.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гойчук В., Любомудрова Н. Застосування штучного інтелекту для розвитку людського капіталу організації. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2023. № 8 (08). С. 67-73. <https://doi.org/10.32782/dees.8-12>
2. Точиліна Ю.Ю. Роль людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 26, Ч. 2. С. 88 – 91. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/26_2_2019ua/18.pdf
3. Чалюк Ю. Суспільство 5.0 у японській концепції Кейданрен. *Mechanism of an Economic Regulation*, 2023. № 1 (99). С. 65-74. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.11>

Бондар Ю. В.

Викладач кафедри економіки, менеджменту та документознавства,
ПВНЗ «Європейський університет» Рівненська філія,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-2409-3577

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ

Сучасний розвиток суспільства передбачає активне впровадження нових цифрових технологій, що поступово проникають в усі сфери суспільного життя – економіку, політику, управління, соціальну сферу й тим самим кардинально модифікують не тільки усталені зв'язки, виробничий процес, особливості ведення та управління бізнесом, але й повсякденне життя людини. Розробка та активне використання технологій, що стали ознакою стрімкого переходу до четвертої промислової революції та становлення Індустрії 4.0, суттєво змінюють характер праці людини й відповідно не тільки висувають нові вимоги до знань, навичок і компетенцій працівників, але й позначаються на функціонуванні ринку праці. Отже, наочним виявляється поступове реформування звичної моделі соціально-трудових відносин, запровадження нових професій й розширення альтернативних форм зайнятості, а саме дистанційної роботи, фрілансінгу, аутсорсінгу, гіг-зайнятості тощо.

Вважаємо, що одним з важливих рушіїв окреслених змін стало активне використання штучного інтелекту як технології, що здатна збирати, аналізувати, накопичувати нові знання; автоматизувати виробничі, управлінські, логістичні та інші процеси, а також ухвалювати рішення на основі машинного навчання. Про назрілість з'ясування впливу штучного інтелекту на функціонування та розвиток ринку праці свідчать численні наукові дослідження в даній площині. Зокрема, виділяємо розробки Азьмук Н.А., що визначає виклики та можливості штучного інтелекту, що виникають в процесі організації праці в умовах цифрової економіки [1]. Єсіна О.Г. та Михайлов В.В. концентрують увагу на окресленні навичок та компетенцій, які необхідні сучасним працівникам для успішної адаптації до умов цифровізації та автоматизації [3]. Бутинська Р.Я. розглядає питання щодо впливу цифрової трансформації на розвиток правового регулювання трудових відносин й виділяє окремі рівні залучення штучного інтелекту до сфери праці, що можуть привести до полегшення праці, розширення можливостей працівника, автоматизації праці або повної заміни працівника [2].

Використання нових цифрових технологій, у тому числі штучного інтелекту має ряд позитивних здобутків для подальшого функціонування ринку праці, які деталізовано на рис.1.

Проте, незважаючи на численні переваги, які суспільство отримує використовуючи нові цифрові технології, у тому числі у функціонуванні ринку праці, необхідно зважено ставитися до нових викликів та загроз,

які вони породжують. На нашу думку, використання штучного інтелекту передбачає суттєве трансформовування галузей національної економіки та модернізацію усталених способів роботи, що може породжувати наступні небезпеки для ринку праці:

1) ризики «витіснення праці людини», що обумовлено тенденцією до трансформовування деяких професій й навіть зникнення окремих, а також збільшення нерівності між висококваліфікованими й некваліфікованими працівниками;

2) необхідність забезпечення безперервного навчання та розвитку нових навичок, зокрема digital skills, тобто «вмінь та здібностей, що дозволяють досягти ефективної професійної й творчої самореалізації на основі використання цифрових інструментів та сервісів, які необхідні для створення та поширення цифрового змісту, пошуку та захисту інформації, комунікації та взаємодії» [4, р. 225];

3) соціально-етичні загрози, які пов'язані з питаннями приватності та відповідальності за прийняті рішення, забезпечення рівного доступу до можливостей штучного інтелекту.

Переваги використання штучного інтелекту у функціонуванні ринку праці			
<i>автоматизація та роботизація, що позначається на зростанні продуктивності</i> • заміна рутинних повторювальних задач • використання штучного інтелекту в роботі чат-ботів, кол-центрів	<i>гнучкість та поява нових професій</i> • зміна попиту на фахівців у сфері штучного інтелекту, великих даних • розвиток дистанційної роботи, що актуалізується завдяки поширенню цифрових платформ сприяння зайнятості	<i>зміна вимог до кваліфікації</i> • необхідність опанування нових цифрових навичок та адаптації до швидких змін зовнішнього середовища • актуалізація таких складових людського капіталу як критичне мислення, креативність, здатність до комунікації	<i>покращення умов праці</i> • підвищення безпеки та комфорту на робочому місці

Рис. 1. Переваги використання штучного інтелекту у функціонуванні ринку праці

Джерело: систематизовано автором

Таким чином, активне використання штучного інтелекту обумовлює як позитивні, так і негативні наслідки для функціонування ринку праці. Тому важливими питаннями для сьогодення, що потребують вирішення є, по-перше, визначення ступеня органічного поєднання автоматизації виробничих процесів зі збереженням робочих місць; по-друге, розвиток освітніх ініціатив, які здатні сприяти адаптації населення до нових

цифрових змін. Отже, одним з головних завдань для сучасності стає забезпечення ефективного використання потенціалу штучного інтелекту на основі знаходження шляхів щодо мінімізації існуючих загроз ринку праці, що дозволить створити нові можливості для працівників та буде спрямовано на підвищення рівня життя та добробуту в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азьмук Н.А. Штучний інтелект у процесі праці у цифровій економіці: нові виклики та можливості. *Економічний вісник Донбасу*, 2019. № 3 (57). С. 137–145 doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-137-145
2. Бутинська Р.Я. Штучний інтелект у сфері праці: проблеми та перспективи правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. No 2. С. 301–308. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.52>
3. Єсіна О.Г., Михайлов В.В. Вплив штучного інтелекту на ринок праці. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 2024. №3-4 (316-317). С. 100-109. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-100-109>
4. Tsyra O., Tochylyna Yu., Tanashchuk K. Study of digital skills using ict in the development of the digital economy. *Proceedings of International Conference on Applied Innovation in IT*. Vol. 12, issue 2, pp. 223-230 doi:10.25673/118138

Сенів Л. О.

Здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 075 “Маркетинг”,
Національний університет “Львівська політехніка”,
м. Львів, Україна
Науковий керівник – ст. викл. Донець Д. М.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БІЗНЕСІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТА ВИКЛИК ТРАДИЦІЙНИМ МОДЕЛЯМ

В новітню еру необхідно розвиватися, створювати нові системи для покращення якості життя, оптимізації робочих процесів та впровадження інновацій, що сприятимуть сталому розвитку суспільства. Штучний інтелект (ШІ) є однією з ключових технологій сучасності, що активно впливає на багато різних сфер життя, зокрема на бізнес. Його впровадження відкриває значні можливості для автоматизації, персоналізації та ефективності процесів. Однак, поряд із численними перевагами, ШІ також висуває перед суспільством нові виклики, серед яких етичні дилеми, необхідність адаптації людських ресурсів і трансформація традиційних моделей навчання та управління бізнесом.

Штучний інтелект (Artificial intelligence) – це комплекс технологій та алгоритмів, які допомагають генерувати прогнози, надавати рекомендації й ухвалювати рішення щодо змін цифрового й реального середовища, базуючись на аналізі різних даних. Загалом, він повинен виконувати завдання та функції, які раніше вважалися виключно людськими [1].

Багато компаній сьогодні усвідомлюють всі переваги ШІ у веденні бізнесу. Наприклад, за даними Exploding Topics 40% глобальних компаній уже використовують штучний інтелект у своїй діяльності та ще 42% досліджують можливість використання ШІ у своїх організаціях [2]. Також дослідження показують, компанії яких галузей найбільше використовують штучний інтелект у своїй діяльності: охорона здоров'я, освіта, маркетинг, фінанси та банківська справа і сільське господарство [3].

Отже, штучний інтелект має значний позитивний вплив на бізнес. Деякі з цих аспектів необхідно окремо досліджувати, щоб проваджувати їх з максимальною користю.

По-перше, необхідно зазначити, що ШІ сприяє автоматизації процесів та підвищенні ефективності. Штучний інтелект суттєво зменшує робоче навантаження, беручи на себе виконання рутинних завдань. Тим часом це створює можливість для працівників приділити увагу на доручення, що потребують більше інтелектуальної діяльності. Наприклад, у службі підтримки клієнтів чат-боти можуть швидко реагувати на запити, що покращує швидкість обслуговування. У сфері виробництва роботизовані системи на основі ШІ забезпечують вищу точність і продуктивність [4].

Наступним наслідком позитивного впливу ШІ на бізнес є персоналізація клієнтського досвіду. Сучасні компанії на кшталт Amazon і Netflix активно застосовують штучний інтелект для аналізу користувацької

поведінки та формування індивідуальних рекомендацій. Такий підхід допомагає підвищити задоволеність клієнтів і стимулює зростання продажів [4].

Та останнім основним позитивним фактором є покращений процес прийняття рішень. Аналітичні інструменти, побудовані на основі штучного інтелекту, сприяють прийняттю керівниками більш зважених та обґрунтованих рішень, забезпечуючи аналіз значних обсягів даних у режимі реального часу. Ще однією технологією, яку для цього використовують – Big Data [4].

Також важливо пам'ятати і про негативні наслідки та виклики, які спричиняє використання штучного інтелекту в бізнесі.

Серед основних недоліків – висока вартість впровадження. Розробка, інтеграція та підтримка ШІ-рішень потребує значних інвестицій, що може бути перешкодою для малого та середнього бізнесу. Це створює нерівні можливості для великих та менших підприємств, що призводить до збільшення розриву в конкурентоспроможності [5].

По-друге, загрози конфіденційності та кібербезпеки. Використання штучного інтелекту пов'язане зі збором і обробкою значних обсягів даних, що підвищує ймовірність витоків конфіденційної інформації. Це особливо актуально для компаній, які працюють із персональними даними, оскільки вони мають посилювати заходи захисту та відповідати вимогам законодавства, таким як GDPR. Також пов'язаною з цією проблемою є проблема залежності бізнесу від ШІ. У випадку кібератак компаніям доводиться витратити багато часу на те, щоб налагодити процеси, що призводить до втрати грошей, часу тощо [5].

По-третє, автоматизація процесів та заміна людської праці технічними системами можуть призвести до значного скорочення робочих місць. Це створює потребу в перекваліфікації працівників і розробці ефективних заходів соціального захисту [5].

Таким чином, якщо гармонійно інтегрувати штучний інтелект з людським фактором, розробляти нові стратегії кібербезпеки та зробити нові технології доступними для малого та середнього бізнесу, то можна уникнути багатьох проблем, пов'язаних з використанням ШІ в бізнесі.

Отже, штучний інтелект докорінно трансформує традиційні бізнес-моделі, сприяючи підвищенню продуктивності, створенню персоналізованого клієнтського досвіду та оптимізації процесів. Водночас його інтеграція супроводжується серйозними викликами, серед яких автоматизація робочих місць, загрози кібербезпеці та ризики алгоритмічних упереджень. Збереження балансу між технологічним прогресом і соціальною відповідальністю стане вирішальним чинником успішного розвитку бізнесу в еру ШІ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Projector mag. Частіше, ніж здається. Де та для чого використовують штучний інтелект. URL: <https://prjctr.com/knowledge-base/aicases> (дата звернення: 18.02.2025).

2. Microsourcing. The impact of AI on business. URL: <https://www.microsourcing.com/learn/blog/the-impact-of-ai-on-business/> (дата звернення: 18.02.2025).
3. IDAP. Top 10 Industries Using Artificial Intelligence: Facts, Insights, Use Cases. URL: <https://idapgroup.com/blog/top-10-industries-using-artificial-intelligence/> (дата звернення: 18.02.2025).
4. CSR Hub. Що робить штучний інтелект у бізнесі? URL: <https://surl.li/ylqhha> (дата звернення: 18.02.2025).
5. Higher Education Digest. Artificial Intelligence and Business Education: Contemporary Challenges and Futuristic Solutions. URL: <https://www.highereducationdigest.com/artificial-intelligence-and-business-education-contemporary-challenges-and-futuristic-solutions/> (дата звернення: 18.02.2025).

Гаврилечко Ю. В.

к.н. з держ.упр.,
доцент кафедри фінансів,
Університет трансформації майбутнього
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-1930-7638

ДУАЛЬНА ОСВІТА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ В ОСВІТНІЙ ТА ВИРОБНИЧИЙ СФЕРАХ

Поява та активне використання систем штучного інтелекту (ШІ) у різних сферах життя викликало певне занепокоєння тим, що активне залучення ШІ може сприяти суттєвим та непрогнозованим змінам на як на ринку праці так і у сфері освіти.

Основні виклики, що виникають і перед системою освіти і перед ринком праці через поступове зростання застосування штучного інтелекту (ШІ) для вирішення більшості стандартних повсякденних завдань в різних галузях, полягають в тому, що досить стрімко знижується потреба в роботі низько- та середньокваліфікованих найманих працівників, полягають в тому, що виникає розрив в системі підготовки наступних поколінь висококваліфікованих кадрів.

ШІ дедалі більше автоматизує рутинні завдання, такі як введення даних, базове обслуговування клієнтів чи прості аналітичні процеси, що призводить до зменшення попиту на низько- та середньокваліфікованих працівників. Це створює виклики для ринку праці, зокрема зростання безробіття чи недозавантаження, а також для системи освіти, яка має підготувати студентів до нових реалій. Також ШІ може замінити певні ролі, але також створює нові, наприклад, у кібербезпеці чи розробці AI-систем [1].

Дуальна освіта може допомогти подолати виклики, пов'язані з поширенням ШІ, готуючи студентів до роботи в умовах автоматизації. Вища освіта відіграє ключову роль, інтегруючи ШІ в програми та співпрацюючи з галузями для практичного навчання. Є певна невизначеність щодо швидкості адаптації, але практика співпраці бізнесу та закладів вищої освіти (ЗВО) вказує на ефективність дуальної освіти для розвитку навичок, які доповнюють ШІ.

Що таке дуальна освіта та як вона допомагає протистояти викликам, пов'язаним із появою та використанням ШІ?

Дуальна освіта поєднує теоретичне навчання в навчальних закладах із практичним досвідом на робочому місці, наприклад, через стажування чи учнівство [2]. Це допомагає студентам розвивати навички, які відповідають потребам ринку праці, особливо в умовах, коли ШІ автоматизує стандартні завдання, такі як обробка даних чи базове обслуговування клієнтів. Дуальна освіта може підготувати студентів до роботи з ШІ, навчаючи їх використовувати ці технології та розвивати навички, які ШІ не

може легко замінити, наприклад, креативність, критичне мислення та емоційний інтелект. Наприклад, студенти медичних спеціальностей можуть навчитися використовувати ШІ для діагностики, одночасно вдосконалюючи навички спілкування з пацієнтами.

Роль закладів вищої освіти

Заклади вищої освіти (ЗВО) відіграють вирішальну роль, розробляючи програми, які включають ШІ, та співпрацюючи з підприємствами для забезпечення практичного навчання. Вони можуть:

- Включати курси з етики ШІ, програмування та його застосування;
- Пропонувати стажування, де студенти працюють над реальними проєктами з ШІ;
- Проводити дослідження в галузі ШІ, щоб інформувати про освітні практики;
- Тренувати викладачів для викладання ШІ та його інтеграції в курси.

Це допомагає студентам бути готовими до роботи в умовах, де ШІ трансформувє ринок праці, забезпечуючи баланс між теорією та практикою.

Варто зазначити, що дуальна освіта не лише готує до роботи з ШІ, але й може сприяти створенню нових робочих місць, наприклад, у сфері розробки етичних AI-систем чи їх обслуговування, що є менш очевидним аспектом її впливу.

Як дуальна освіта може подолати виклики, пов'язані з ШІ?

1. Розвиток практичних навичок, які доповнюють ШІ

Дуальна освіта забезпечує студентам практичний досвід, що дозволяє їм розвивати навички, які ШІ важко автоматизувати, такі як креативність, критичне мислення та емоційний інтелект. Наприклад, у сфері охорони здоров'я студенти можуть навчитися використовувати ШІ для діагностики, одночасно вдосконалюючи навички спілкування з пацієнтами [3].

У виробництві студенти можуть працювати з ШІ-системами, такими як автоматизовані лінії, але також розвивати навички контролю якості чи обслуговування, які вимагають людського втручання. Це допомагає підготувати їх до ролей, де ШІ є інструментом, а не заміною.

2. Підготовка до роботи з ШІ. Через практичне навчання студенти можуть зрозуміти, як ШІ застосовується в їхній галузі, і навчитися працювати з ним. Наприклад, у сфері маркетингу студенти можуть використовувати ШІ-аналітику для сегментації клієнтів, одночасно розвиваючи навички створення креативного контенту, який ШІ не може повністю замінити [1].

Це дозволяє студентам бути готовими до роботи в умовах, де ШІ є нормою, і адаптуватися до швидких змін на ринку праці.

3. Фокус на нових ролях, створених ШІ

Дуальна освіта може бути адаптована для підготовки до нових професій, які виникають через ШІ, таких як спеціалісти з етики ШІ, розробники ШІ-систем чи менеджери ШІ-проєктів. Студенти, які проходять навчання в компаніях, що впроваджують ШІ, можуть отримати досвід у цих сферах, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

4. Міст між освітою та ринком праці

Дуальна освіта допомагає усунути розрив між тим, що викладають у навчальних закладах, і тим, що потрібно на ринку праці. Через співпрацю з підприємствами студенти отримують навички, які безпосередньо відповідають потребам роботодавців, що особливо важливо в умовах, коли ШІ швидко змінює вимоги до працівників [4].

5. Розвиток навичок безперервного навчання

Дуальна освіта сприяє формуванню навичок адаптації до змін, що є критично важливим у світі, де ШІ постійно еволюціонує. Студенти, які проходять практичне навчання, вчаться швидко адаптуватися до нових технологій, що допомагає їм залишатися конкурентоспроможними протягом усієї кар'єри.

Потенційні обмеження та виклики

Хоча дуальна освіта має багато переваг, є певні ризики. Наприклад, вона може бути надто орієнтованою на поточні потреби ринку, які можуть швидко застаріти через швидкий розвиток ШІ. Щоб цього уникнути, програми мають бути гнучкими та регулярно оновлюватися.

Також є питання доступності: дуальна освіта часто залежить від партнерства з компаніями, що може обмежувати можливості для студентів у віддалених регіонах чи з меншими фінансовими ресурсами.

Роль вищих навчальних закладів у процесі подолання викликів

1. Розробка та впровадження програм дуальної освіти.

ЗВО можуть створювати програми дуальної освіти, які включають ШІ, забезпечуючи студентам як теоретичні знання, так і практичний досвід.

2. Співпраця з галузями. ЗВО можуть співпрацювати з підприємствами для забезпечення практичного навчання, яке відповідає потребам ринку. Це включає створення стажувань чи учнівств, де студенти можуть працювати над реальними проектами з ШІ, наприклад, у сфері кібербезпеки чи аналізу даних[5].

3. Дослідження та інновації. ЗВО можуть проводити дослідження в галузі ШІ, що сприяє розвитку нових методів навчання та інформуванню про освітні практики. Це допомагає студентам бути в курсі останніх технологій і їхнього впливу на ринок праці.

4. Тренінги для викладачів. ЗВО можуть організовувати тренінги для викладачів, щоб вони могли ефективно викладати ШІ та інтегрувати його в свої курси. Як наслідок, студенти отримують найбільш актуальні знання та навички[6].

5. Фостерінг міждисциплінарної співпраці. ЗВО можуть сприяти міждисциплінарним проектам, які включають ШІ, наприклад, поєднуючи інженерію, етику та бізнес, щоб вирішувати складні проблеми, пов'язані з AI-впровадженням[7].

Якщо порівняти можливості, що надає традиційна та дуальна освіта в контексті реакції на виклики, що постають через появу та використання ШІ, то можна побачити, що дуальна освіта більш гнучка та здатна швидше адаптуватися до поточних змін (див. таб. 1).

Таблиця 1

Порівняння традиційної та дуальної освіти в контексті ШІ

Аспект	Традиційна освіта	Дуальна освіта
Фокус уваги	Теоретичні знання, часто відірвані від практики	Поєднання теорії та практики в реальних умовах
Підготовка до ШІ	Обмежена, може не включати практичний досвід	Включає роботу з ШІ в реальних сценаріях
Адаптивність	Менша гнучкість до швидких змін	Вища гнучкість, завдяки постійному оновленню через партнерства
Результати для ринку праці	Можлива невідповідність навичок потребам ринку праці	Краща відповідність вимогам роботодавців

Джерело: складено автором

Дуальна освіта, підтримана вищими навчальними закладами, є ефективним інструментом для подолання викликів, пов'язаних із поширенням ШІ. Вона готує студентів до роботи в умовах автоматизації, розвиваючи навички, які доповнюють ШІ, та забезпечуючи практичний досвід. ВНЗ відіграють ключову роль, інтегруючи ШІ в програми, співпрацюючи з галузями та проводячи дослідження, що сприяє адаптації освіти до нових реалій ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. The Transformative Effects of AI on Jobs and Education. Wichita State University - Kansas. URL: <https://www.wichita.edu/services/mrc/OIR/AI/jobimpacts.php> (Дата звернення 12.02.2024).
2. Дуальна освіта. Міністерство науки та освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita> (Дата звернення 12.02.2024).
3. The Synergy of AI and Education: Opportunities and Challenges. Home. URL: <https://vasscompany.com/us-can/en/insights/blogs-articles/ai-education/> (Дата звернення 12.02.2024).
4. Roshanaei M., Olivares H., Lopez R.R. Harnessing AI to Foster Equity in Education: Opportunities, Challenges, and Emerging Strategies Journal of Intelligent Learning Systems and Applications 2023 Vol.15 No.4, DOI: <https://doi.org/10.4236/jilsa.2023.154009> (Дата звернення 14.02.2024).
5. AI Will Transform Teaching and Learning. Let's Get it Right. Stanford HAI. URL: <https://hai.stanford.edu/news/ai-will-transform-teaching-and-learning-lets-get-it-right> (Дата звернення 14.02.2024).
6. AI in Education: Benefits, Use Cases, Challenges, Cost & More. Appinventiv. URL: <https://appinventiv.com/blog/artificial-intelligence-in-education/> ((Дата звернення 14.02.2024).
7. 4 Ways AI Impacts the Job Market & Employment Trends. University of San Diego Online Degrees. URL: <https://onlinedegrees.sandiego.edu/ai-impact-on-job-market/> (Дата звернення 14.02.2024).

Глушко А. Д.
к.е.н., доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-4086-1513

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ БІЗНЕСУ: ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Штучний інтелект (ШІ) є одним із провідних напрямів досліджень у сучасній науці та бізнес-практиці. Впровадження технологій на основі ШІ охоплює широкий спектр галузей, сприяючи підвищенню продуктивності праці, автоматизації рутинних завдань, оптимізації бізнес-процесів і створенню нових продуктів та послуг. Його застосування в управлінні організаціями та прийнятті рішень суттєво підвищує ефективність державного та корпоративного секторів.

Згідно з численними науковими підходами, штучний інтелект визнається як галузь науки та технологій, що спрямована на моделювання людського мислення, розробку алгоритмів машинного навчання та створення інтелектуальних систем, здатних до самостійного аналізу даних і прийняття рішень [1]. Основні властивості ШІ включають здатність до розуміння природної мови, навчання, логічного мислення та автономного виконання завдань. Ці характеристики сприяють активному дослідженню та вдосконаленню методів машинного навчання, інтелектуального аналізу даних, прогнозного моделювання та автоматизованих систем управління.

Перспективи використання ШІ у сфері бізнесу є надзвичайно широкими. Високопродуктивні алгоритми, що аналізують великі обсяги інформації в режимі реального часу, здатні виявляти приховані закономірності та розробляти ефективні прогностичні моделі. Це дозволяє компаніям оптимізувати бізнес-стратегії, підвищувати рівень обслуговування клієнтів та покращувати управлінські процеси. Зокрема, використання штучного інтелекту у фінансовому секторі, маркетингу, логістиці, медицині та промисловості значно розширює можливості аналізу даних, зменшує операційні витрати та сприяє інноваційному розвитку.

Ключовими технологіями цифрової трансформації організацій є великі дані та машинне навчання. По-перше, аналіз великих обсягів інформації дозволяє створювати аналітичні моделі, що покращують процес прийняття рішень і забезпечують адаптацію бізнесу до динамічних ринкових умов. По-друге, алгоритми штучного інтелекту сприяють автоматизації рутинних процесів, звільняючи людські ресурси для вирішення стратегічних завдань.

За прогнозами міжнародних аналітичних компаній, до 2030 року технології штучного інтелекту стануть одним із основних факторів економічного зростання, сприяючи приросту світового ВВП на 14%. Це зумовлено

можливістю ШІ значно покращувати якість бізнес-рішень, підвищувати продуктивність та забезпечувати більш ефективну взаємодію між компаніями та споживачами. Дослідження також свідчать, що понад 50% користувачів позитивно оцінюють перспективи застосування ШІ у сфері послуг, зокрема у фінансовому, медичному та транспортному секторах [2]. Більшість споживачів готові надавати персональні дані для покращення обслуговування та підвищення рівня персоналізованих послуг.

Фахівці наголошують на важливості швидкої адаптації бізнесу до технологій ШІ, оскільки ефективність їх застосування визначає конкурентоспроможність компаній. Використання інтелектуальних рішень у бізнесі дозволяє оперативно аналізувати ринкові тренди, оптимізувати логістичні процеси, прогнозувати поведінку споживачів і підвищувати рівень безпеки даних [3]. Це особливо актуально для фінансового сектору, транспортної логістики, страхування та промислового виробництва, де впровадження ШІ забезпечує ефективність та зменшення витрат.

У найближчі роки роль штучного інтелекту у трансформації бізнес-середовища лише зростатиме, що вимагатиме від компаній активного впровадження інноваційних рішень та адаптації до змін ринку. Важливим завданням є також формування державної стратегії розвитку ШІ, що враховує етичні та соціальні аспекти його використання. Регулювання технологій штучного інтелекту, їх стандартизація та інтеграція у бізнес-процеси сприятимуть економічному розвитку та підвищенню глобальної конкурентоспроможності підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Shefer, O., Laktionov, O., Pents, V., Hlushko, A. & Kuchuk, N. Practical principles of integrating artificial intelligence into the technology of regional security predicting. *Advanced Information Systems*, 8(1), 2024, 86–93. DOI: <https://doi.org/10.20998/2522-9052.2024.1.11>
2. Mykytenko, N. and Rzaieva, S. 2024. Application of artificial intelligence in retail. *International Scientific-Practical Journal Commodities and Markets*. 50, 2 (Jun. 2024), 4–20. DOI: [https://doi.org/10.31617/2.2024\(50\)01](https://doi.org/10.31617/2.2024(50)01).
3. Grammarly. (2023, August). Transforming Business With Gen AI: New Research on Successful AI Strategies. URL: <https://www.grammarly.com/business/learn/forrester-webinar-gen-ai/#:~:text=Transforming%20Business%20With%20Gen%20AI%3A%20New%20Research%20on,holistic%20gen%20AI%20strategy%20with%20Grammarly%20Business>

Ілійчук Л. В.

к.п.н., доцент,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-4274-6903

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОЦЕСИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У сучасному суспільстві штучний інтелект (далі – ШІ) виступає одним із провідних каталізаторів технологічного та соціального прогресу, зумовлюючи масштабні трансформації у різних сферах життєдіяльності, зокрема і в сфері освіти. Проблема інтеграції ШІ в освітні системи пов'язана з динамічним зростанням значних обсягів інформації, необхідністю оптимізації і підвищення ефективності освітньої діяльності. Впровадження ШІ в освітній процес призводить до суттєвих змін у змісті, структурі та фундаментальних підходах до організації освітнього процесу, зокрема у площині індивідуалізації навчання, формування персоналізованих освітніх траєкторій відповідно до індивідуальних особливостей здобувачів освіти, впровадження інноваційних методів і стратегій викладання та навчання, удосконалення процедур оцінювання результатів навчання, розроблення інноваційних дидактичних матеріалів, адаптованих до освітніх потреб здобувачів освіти, що в сукупності впливає на покращення якості надання освітніх послуг.

У межах цієї наукової розвідки визначимо основні напрями застосування ШІ як ефективного інструменту модернізації освітнього процесу, спрямованого на підвищення якості освіти, персоналізацію навчання, оптимізацію методів і технологій викладання, вдосконалення системи оцінювання результатів навчання здобувачів освіти [1; 2].

Персоналізоване навчання. ШІ може аналізувати значні обсяги даних щодо успішності здобувачів освіти, що дозволяє адаптувати освітній процес до їхніх індивідуальних особливостей та освітніх потреб. ШІ здатен формувати персоналізовані навчальні програми, спрямовані на досягнення максимальних результатів, що дає можливість обирати власний темп і оптимальний рівень навчання, послідовність виконання завдань різної складності, опрацьовувати навчальний матеріал тощо.

Адаптивне та інтерактивне освітнє середовище. ШІ дозволяє оптимізувати освітній процес відповідно до індивідуальних особливостей здобувачів освіти шляхом створення навчальних матеріалів, які можуть динамічно змінюватися, автоматично підлаштовуватись до їхніх когнітивних можливостей й освітніх потреб. Алгоритми ШІ здатні аналізувати прогрес у навчанні і на основі отриманих даних рекомендувати додаткові ресурси, надавати альтернативні пояснення, модифікувати складність завдань, пропонувати персоналізовані підходи до засвоєння навчального матеріалу, створювати адаптивні тести, які коригують складність завдань у реальному часі, розробляти інтерактивні симуляції та віртуальні навчальні середовища.

Створення навчальних матеріалів та цифрових освітніх ресурсів. За допомогою ШІ можна створювати якісні та адаптивні навчальні матеріали, які враховують рівень підготовки, інтереси та індивідуальні освітні потреби здобувачів освіти. ШІ дає можливість персоналізувати навчальні завдання, здійснювати автоматизовану генерацію контенту, інтегрувати мультимедійні елементи у навчальний контент для покращення сприйняття інформації, створювати інтерактивні цифрові ресурси, такі як віртуальні лабораторії, імітаційне середовище, адаптивні електронні підручники та навчальні платформи тощо.

Автоматизоване оцінювання та зворотний зв'язок. Технології ШІ забезпечують високу точність, швидкість та об'єктивність оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Вони автоматизують процеси перевірки завдань різних видів, включаючи тестові завдання, творчі роботи тощо, модифікують складність завдань у реальному часі відповідно до рівня знань здобувачів освіти, а також надають зворотний зв'язок, що включає детальний аналіз допущених помилок, пояснення правильних відповідей та надання рекомендацій щодо їх усунення.

Прогнозування успішності та аналіз даних. ШІ може обробляти та аналізувати великі обсяги інформації, що дозволяє прогнозувати академічну успішність здобувачів освіти. Використовуючи алгоритми машинного навчання та методики обробки даних, ШІ здатен визначати прогрес навчальних досягнень, ідентифікувати потенційні помилки та передбачати ризики зниження успішності, що дає змогу педагогам своєчасно надавати підтримку, розробляти стратегії підвищення якості освіти, адаптувати навчальні програми до потреб здобувачів освіти, оцінювати ефективність та корегувати методи й технології навчання.

Інтелектуальні репетитори та віртуальні помічники. Вони можуть надавати персоналізовану підтримку здобувачам освіти шляхом оперативного реагування на запити, виконання певних видів завдань. Ці системи можуть адаптуватися до індивідуальних потреб з урахуванням рівня знань, темпу навчання та можливостей сприйняття інформації. Інтелектуальні репетитори можуть аналізувати помилки, надавати рекомендації щодо виконання завдань, забезпечувати зворотний зв'язок у реальному часі. Віртуальні помічники можуть проводити моніторинг успішності здобувачів освіти, нагадувати про дедлайни, надавати пропозиції щодо ефективного розподілу часу, пропонувати інтерактивні способи створення навчальних матеріалів тощо.

Автоматизація процесів та адміністративне управління. Використання алгоритмів машинного навчання та аналітичних систем дозволяє автоматизувати рутинні адміністративні завдання, зокрема ведення документації, планування освітнього процесу, управління розкладом занять тощо. Технології ШІ можуть аналізувати великий обсяг інформації для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, прогнозування стратегічного розвитку закладу освіти, здійснення оцінки ефективності освітніх програм і впровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу. Автоматизація комунікаційних процесів за допомогою чат-ботів

та віртуальних асистентів забезпечує зворотний зв'язок між здобувачами освіти, педагогічним колективом і адміністрацією, що сприяє оперативному розв'язанню різних завдань, покращує їх координацію в межах освітнього середовища.

Отже, застосування ШІ в сфері освіти є надзвичайно актуальним питанням сучасності, що пов'язано із його потужним впливом на процеси модернізації та забезпечення якості освіти. Впровадження ШІ в освітню сферу є революційним кроком для сучасної системи освіти, що не тільки змінює підходи до навчання та викладання, а й створює нові можливості для підвищення якості освіти. Однак важливо враховувати пов'язані з цим виклики та загрози, серед яких, зокрема, стандартизація навчання, втрата контакту між учасниками освітнього процесу, порушення академічної доброчесності, алгоритмічні помилки та недостовірність даних, соціальна ізоляція, недостатня підготовка кадрів тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ілійчук Л. Вплив штучного інтелекту на якість освіти: можливості, виклики та загрози. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 232–248. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-232-248>
2. Топузов О., Алексеева С. Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану. *Український Педагогічний журнал*. 2024. № 1. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-5-11>

Конопля А. І.

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна
ORCID: 0000-0002-6823-3471

Любива В. В.

канд. пед. наук, доцент,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна
ORCID: 0000-0003-2228-2013

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ДЛЯ ОСВІТЯН: ФУНКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У мінливому суспільстві сфера вищої освіти не залишається осторонь процесів цифрової трансформації, зокрема інтеграції штучного інтелекту (далі – ШІ), який має потенціал не лише змінити, а «сколихнути» форми, засоби, методи навчання та фундаментальні підходи до передачі й засвоєння знань [3, с. 61]. Використання надінтелектуальних систем в освітньому процесі уможливорює перед педагогами оптимізацію рутинних циклів, деєр-персоналізацію опанування дисциплін, створення інноваційних методик викладання, що будуть гнучкими для здобувачів та/або науково-педагогічних працівників. Однак, кожне явище супроводжується численними викликами, починаючи від етичних дилем і завершуючи питанням відповідності освітніх компонентів новим стандартам.

Використання алгоритмів машинного навчання для аналізу поведінки студентів у е-середовищі дозволяє не лише виявити труднощі в засвоєнні матеріалу, а й прогнозувати ймовірність успішного завершення курсу, своєчасно пропонуючи корекційні заходи. ШІ здатний підвищити ефективність викладацької діяльності, усуваючи ситуацію з перевіркою тестових завдань чи формулюванні рекомендацій щодо рівня успішності здобувачів. Пропонуємо формулу ранжування поступу студентів за допомогою AGI.

$$S = \alpha K + \beta P + \gamma E,$$

де:

S – прогнозований рівень успішності студента/ки;

K – показник засвоєних знань (оцінки);

P – активна діяльність особистості (участь в дискусіях, самоосвіта, публічні виступи);

E – емоційна залученість (поведінкові реакції);

α, β, γ – вагові коефіцієнти, які демонструють значущість кожного параметра від 0,1 до 1 включно, однак сума усіх коефіцієнтів повинна = 1, тобто: $\alpha + \beta + \gamma = 1$. K, P, E – корелюють від 1 до 100.

Н. Бахмат розглядає ШІ як помічника викладачу, бо підбір оптимального навчального матеріалу, який відповідає конкретній аудиторії та програмі ОК виступає одним із потенційних шляхів застосування нейромереж, оскільки роблять його цікавим та корисним у контексті майбутньої професійної діяльності [1, с. 165]. Проте, ми переконані, що автоматизований підбір матеріалів призводить до стандартизації освіти, обмежуючи академічну свободу та повною мірою не відображає складність, непередбачуваність людської поведінки.

Висновкуємо, що впровадження ШІ до системи вищої школи становить трансформаційний контекст для сучасної педагогіки. Це зумовлено низкою факторів, таких як-от: оптимізація адміністративних задач, створення безперешкодного доступу до інноватики, переосмислення парадигм digital-ери, реалізація системного підходу щодо формування у молоді цифрової грамотності та ІКТ-компетентності. Зазначимо, ШІ – компонент реформи стратегії ЗВО, який може бути реалізований через баланс між технічним прогресом і гуманістичними цінностями, зокрема прозорість алгоритмів, захист персональних даних, уникнення упередженості в оцінюванні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бахмат Н. В. Штучний інтелект у вищій освіті: можливості використання. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 35. С. 161–173. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-161-173> (дата звернення: 27.02.2025)
2. Конопля А. І. Strategy development закладів вищої освіти на засадах комп'ютерного та бенчмаркінгу. Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови [Електронне видання] : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 31 травня 2024 р. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. С. 493–495. URL: <https://tinyurl.com/5fnshjyu> (дата звернення: 27.02.2025).
3. Лисиця В. В., Конопля А. І. Роль штучного інтелекту у вищій школі: перспективи та недоліки. *Березневий науковий дискурс 2024 на тему: «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України» : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції для освітян*, м. Київ, 29 березня 2024 року. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2024. С. 61–63. URL: https://doi.org/10.54929/conf_ped_03_2024 (дата звернення: 27.02.2025).

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ОСВІТИ В ГЛОБАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ЕКОСИСТЕМИ

Чередніченко О. О.

к.т.н., доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-8908-4113

«КРЕАТИВНІСТЬ» У ТЕОРЕТИЧНО- КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасному суспільстві, як і в суспільстві попередніх епох, існує потреба в творчих особистостях із нестандартним мисленням, високим рівнем інтелектуального розвитку, спроможністю до генерування, створення, сприйняття та впровадження різноманітних інновацій у різних галузях людської діяльності.

Креативність як теоретична категорія привертає увагу багатьох науковців, які розглядають основні теоретичні підходи до трактування даного поняття. Значної уваги щодо розгляду даного питання заслуговують праці J. Guilford [1], M. Runco [2], R. Sternberg [3], E. Torrance [4] та ін.

Загальноприйнятим визначенням терміну «креативність» вважається здатність до генерації нових і корисних ідей [5, 6]. Проте в сучасному дискурсі все частіше прослідковується гегемонія економічних міркувань [7, 8].

Світові глобалізаційні процеси перетворюють креативність у вагоме джерело конкурентних переваг і прогресивну рушійну силу. Саме тому в умовах сучасності креативність є об'єктом зацікавленості економістів.

За англomовним перекладом поняття «творчість» і «креативність» пишуться однаково - «creativity». Відповідно, сучасне трактування терміну «креативність» необхідно розкривати в контексті англomовного тлумачення. Хоча, етимологічно дане слово латинського походження - «creare, creatio», що в перекладі й означає «творити». Сучасна економічна історія передбачає різне тлумачення, хоча в широкому аспекті «креативність» означає творчість. Але сьогодення потребує розділення даних понять.

Багато вчених [9, 10, 11] вважали критерієм розмежування категорій «творчість» і «креативність» результат діяльності. Тобто, творчість є процесом діяльності задля створення безпосередньо нового продукту, який не обов'язково передбачає її кінцевий результат. Креативність навпаки є результативним процесом із метою створення конкретного кінцевого продукту. Аналізуючи сучасні судження про поняття креативність, важливо відмітити його міждисциплінарність.

Одним із перших визначення креативності надав професор Стенфордського університету J. Као [9]: «креативність – це цілісний процес

генерації ідей, їхнього розвитку та перетворення на цінності. Даний процес поєднує в собі те, що люди називають новаторством».

R. Sternberg [12] у своїй «теорії інвестування» креативними вважає людей, які «купують ідеї дешево, а продають дорого». Тобто, за цією концепцією креативність є здатністю розумно ризикувати, вмінням боротися з перешкодами та протистояти думці оточення.

Найпопулярнішою науковою концепцією креативності є її прояв у створенні креативного продукту, що має прикладну цінність. У сфері економіки це створення нового унікального продукту з особливою практичною цінністю, який комерціалізується та передбачає генерацію доданої вартості. Саме таке розуміння даного терміну має місце в креативній економіці та цікавить сучасних дослідників.

Інтегративний характер креативності та її тісний взаємозв'язок із різноманітними сферами особистості набувають особливого значення в сучасному контексті розвитку економіки. Але багатогранність поняття потребує подальших досліджень і вдосконалення його визначення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Guilford, J.P. (1975). Creativity: a quarter century of progress. In I. A. Taylor & J. W. Getzels (Eds.), *Perspectives in creativity* (pp. 37–59). Chicago: Aldine.
2. Runco, M.A. (2004). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 657–687. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141502>.
3. Sternberg, R.J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87–98. https://doi.org/10.1207/s15326934crj1801_10.
4. Torrance, E.P. (1977). *Creativity in the classroom: what research says to the teacher*. Washington, DC: National Education Association.
5. Brown, N., Ince, A., & Ramlackhan, K. (2024). *Creativity in education: International perspectives*. UCL Press. DOI: 10.14324/111.9781800080638.
6. Gayle, D. (2022). *Defining creativity*. In J.A. Plucker (Ed.), *Creativity and Innovation* (Second edi). Routledge.
7. Kasiyan. (2019). Art, art education, creative industry: Critique of commodification and fetishism of art aesthetics in Indonesia. *Cogent Arts & Humanities*, 6(1). <https://doi.org/10.1080/23311983.2019.1586065>.
9. Kao, J. (1996). *Jamming: The art and discipline of business creativity*. New York: HarperCollins.
10. Kaufman, J. C., & Baer, J. (2012). Beyond new and appropriate: Who decides what is creative? *Creativity Research Journal*, 24(1), 83–91. <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.649237>
8. Rawlings, B.S., Cutting, S.J. Linking Disparate Strands: A Critical Review of the Relationship Between Creativity and Education. *Educ Psychol Rev*, 36, 135 (2024). <https://doi.org/10.1007/s10648-024-09973-z>
11. Simonton, D.K. (2018). Defining creativity: Don't we also need to define what is not creative? *The Journal of Creative Behavior*, 52(1), 80–90. <https://doi.org/10.1002/jocb.137>
12. Sternberg, R.J. (1994). Thinking styles: theory and assessment at interface between intelligence and personality. In R.J. Sternberg and P. Rurgis (Eds.), *Intelligence and personality*. N.Y., Cambridge Univ. Press.

Трегубенко І. Б.

К.Т.Н., доцент,

Державний науково-дослідний інститут технологій
кібербезпеки та захисту інформації,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-4991-5511

Котетунів В. Ю.

К.Т.Н.,

Державний науково-дослідний інститут технологій
кібербезпеки та захисту інформації,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-0214-3369

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ГІБРИДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЕКОСИСТЕМ НА БАЗІ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Процеси інтеграції гетерогених екосистем, зокрема науки та освіти, у сучасному світі є запорукою сталого розвитку та основною конкурентною перевагою держави. Основою такої інтеграції можуть бути сучасні хмарні технології. Хмарні технології надають можливість інтеграції обчислювальних ресурсів та оптимізації доступу до них з метою обробки та зберігання інформації за принципом сервісу. При цьому за побудовою є де-кілько типів архітектури хмари: публічна хмара (Public Cloud), приватна хмара (Private Cloud), гібридна хмара (Hybrid Cloud), мультихмара (Multi Cloud), спільна хмара (Community Cloud).

Перевагами публічної хмари є можливість мати доступ до ресурсів за допомогою мережі, швидкість модифікації обсягів ресурсів за потребою, постійна доступність та оплата тільки за ресурси які використовуються. У приватної хмари всі ресурси, додатки, даних доступні виключно для одного підприємства, при цьому ресурси розміщатись або у локальному середовищі, або у орендованому дата-центрі. Для збереження та обробки чутливих даних, зокрема державного сектору, найбільш підходить саме приватна модель хмари, але вона вимагає значних часових та фінансових витрат для підтримки працездатності. Гібридна хмара є гнучкою моделлю поєднання приватної та публічної хмар, що дозволяє зберігати окремо конфіденційну і публічну інформацію.

Хмарні технології поділяються за способом їх взаємодії з користувачем, серед поширеніших можна виділити моделі: SaaS (програмне забезпечення як послуга), IaaS (інфраструктура як послуга), PaaS (платформа як послуга), FaaS (функція як послуга), iPaaS (платформа інтеграції як послуга), IDaaS (ідентичності як послуги) [1, с.3]. Найбільш поширені SaaS сервіси: Dropbox, Google Doc, Microsoft Office 365, Flickr, Facebook, тощо. Приклади PaaS: Google App Engine, IBM Bluemix, Microsoft Azure, VMWare Cloud Foundry. Приклади IaaS: IBM Softlayer, Hetzner Cloud, Microsoft Azure, Amazon EC2, GigaCloud, тощо.

Великими приватними та державними підприємствам, які входять до гібридних інтеграційних екосистем, доцільно використовувати модель iPaaS вже із встановленими моделями SaaS, що підвищує ефективність розподілення даних між локальним програмним забезпеченням та додатками моделі SaaS та модель IDaaS, з ідентифікацією користувачів та надання доступу до ресурсів компаній на базі політик безпеки що встановлені на підприємстві або індивідуальних налаштувань.

Переваги хмарних сервісів очевидні. Хмарні технології дозволяють легко масштабувати обсяг ресурсів для використання на поточний момент, є економічними, значно збільшують швидкість обробки та отримання даних, забезпечують доступність даних з будь-якого сучасного пристрою з доступом до мережі, надають можливість перевести основну частину рутинних процесів в автоматичний режим та забезпечують ефективність дистанційної роботи віддалених команд.

Слід зауважити, що у сучасних хмарних сервісах інтегрується певні інструменти захисту даних користувачів, в першу чергу за рахунок збереження інформації у віртуальних розподілених сховищах та дублювання копій інформації на резервних серверах. Ефективно вже працюють технології шифрування та створення резервних копій даних користувачів[2, с.1]. Але, не можна стверджувати що рівень інформаційної безпеки у сучасних хмарних технологіях на достатньому рівні.

Ризики обмеження доступу до мережі та кібератак залишаються високими. До того, жодна модель організації хмари не надає користувачу повного контролю за фізичними платформами, сховищами зберігання даних.

Доцільно розглянути при побудові гібридних інтеграційних екосистем додаткові безпекові інструменти, відомих світових розробників, на прикладі рішень компанії Cisco. Постачальники керованих послуг безпеки (Managed Security Service Providers, MSSP) стикаються зі складним завданням пошуку безпекових рішень, які легко інтегруються у власні сервіси, підвищують ефективність роботи та забезпечують високий рівень захисту.

Cisco Umbrella [3, с.1] це сервіс хмарної безпеки, створений для підтримки бізнес процесів MSSP. Ця служба забезпечує кінцевим користувачам мережевий та внутрішній захист, блокуючи шкідливе програмне забезпечення, фішинг, а також зворотні виклики команд та управління. Umbrella захищає на рівні DNS, запобігаючи загрозам ще до того, як вони досягнуть мережі або кінцевих точок клієнта. Сервіс хмарної безпеки Cisco Umbrella підтримує першу лінію оборони від загроз в інтернеті: фішинг, шкідливі програми, зворотній виклик програм та керування через будь-який порт чи протокол.

Cisco Umbrella була розроблена спеціально для мереж із високим навантаженням. Основна особливість системи полягає у можливості масштабування, забезпечення функціонування незалежно від обсягу трафіку. Хмарна обробка даних дає змогу не тільки швидко та ефективно обробляти величезну кількість запитів, але й запобігає крадіжці

інформації шляхом перехоплення з'єднань. Зниження ризиків надання доступу зловмисникам і, як наслідок, відсутність необхідності додатково витрачати кошти на відновлення від збитку, завданого хакерами. Алгоритми Cisco здатні швидко визначати й затримувати загрози ще до того моменту, як вони зможуть завдати шкоди екосистемі. Umbrella має поліпшений моніторинг, який працює цілодобово в будь-якій точці планети, вміє активно взаємодіяти з іншими хмарними сервісами з метою ефективного відстеження появ загроз або ризиків вторгнення хакерів для обходу захисту Cisco Umbrella.

Поеднання можливостей інформаційної безпеки в хмарі та високої працездатності може забезпечити Cisco Integrated Services Virtual Router (ISRv), який забезпечує доступ до обчислювальних, мережевих та глобальних сервісів через віртуальний маршрутизатор. Cisco Adaptive Security Virtual Appliance (ASAv) забезпечує надійний захист та застосування політик безпеки в складних багатосайтових інфраструктурах, з гнучкою системою управління. Комплекс Cisco Stealthwatch Cloud дозволяє автоматично налаштувати пошук та інформування про загрози, легко масштабується, є простим в керуванні та забезпечує захист з'єднань офісу та публічної хмари. Рішення Cisco CloudCenter підтримує політику багатохмарної інфраструктури та оптимізує затрати на мережеву безпеку при багатохмарній концепції.

Хмарні технології мають сталий розвиток, постійно модифікуються, зокрема в частині збільшення швидкості обчислень, розширення можливостей аналітики, більш широкого використання великих даних та штучного інтелекту. З точки зору забезпечення балансу між інформаційною безпекою, гнучкістю та контролем найбільш перспективними є гібридні та мультихмарні реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Al-E'mari, S., Sanjalawe, Y., Al-Daraiseh, A., Taha, M.B., Aladaileh, M. (2024). Cloud datacenter selection using service broker policies: A survey. *Computer Modeling in Engineering & Sciences*, 139(1), 1–41. <https://doi.org/10.32604/cmcs.2023.043627>
2. Безпека хмарних технологій. – KPMG Ukraine. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/03/securing-the-cloud.html>
3. Comprehensive Cloud Security Services for Business - Cisco Umbrella. URL: <https://umbrella.cisco.com/products/cloud-security-service>

Tymkiv O. S.

Partner, Moore Ukraine,
Kyiv, Ukraine

ORCID: 0009-0006-9203-4540

Barabas D. O.

Ph.D Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8776-6222

CHALLENGES OF ADAPTATION OF THE MANAGEMENT SYSTEMS OF UKRAINIAN ORGANIZATIONS TO CONDITIONS OF INTERNATIONAL FINANCIAL ASSISTANCE

Russia's full-scale military aggression has caused significant destruction in Ukraine, necessitating large-scale reconstruction and recovery [1, p. 260]. According to estimates by the Kyiv School of Economics, as of November 2024, the total amount of direct damage to real estate, other infrastructure, transport, and inventory amounted to nearly \$170 billion [2, p. 4]. Ukraine would not be able to overcome these challenges alone without international financial assistance, key instruments of which include grants and other forms of financial support from donor organizations and international financial institutions. To use these resources effectively, Ukrainian organizations must adapt their management systems to the requirements of international financial assistance programs. This adaptation is a complex and multifaceted process covering a wide range of management aspects - from financial management and project management to compliance, environmental, and social responsibility. It involves not only optimizing the funding acquisition process but also managing projects in accordance with international standards, which is particularly important in the context of partnerships with international companies and executing projects under the leadership of international general contractors.

Adapting management systems to international standards presents a serious challenge for many Ukrainian organizations. This process is often accompanied by several issues, including:

- Gaps in management systems. The existing management practices in Ukrainian organizations often do not meet the requirements of international donors. This applies both to formal procedures (such as financial reporting, procurement, and project management) and informal aspects, such as corporate culture and ethical standards. Organizations may face the need to restructure entire management units, introduce new tools and methodologies, which requires significant effort and resources.

- Need for capacity building. Adapting to international standards requires highly qualified personnel capable of working under new conditions. Ukrainian organizations often experience an acute need for training and development

of their employees, as many specialists lack sufficient experience with international projects and do not possess the necessary knowledge of international standards.

- Cultural and institutional barriers. Management and business traditions in Ukraine can significantly differ from international practices. For example, hierarchical management models prevail in the Ukrainian business environment, while international donors may prefer more democratic and decentralized forms of organization. Cultural differences can lead to misunderstandings, inefficient use of funds, or even conflicts between international donors and local organizations. Certain strategies applied in some countries may not be well-received in others due to historical, cultural, or religious factors. In some countries, a high level of corruption may cause distrust toward external aid and the institutions that provide it, especially when resources are channeled through government agencies.

- Financial and resource constraints. The process of adapting management systems to international standards may require substantial financial resources. Organizations may face the need to hire external consultants, acquire new software, conduct staff training, etc. For many Ukrainian organizations, particularly small and medium-sized enterprises, these costs may be excessive. Co-financing requirements and exchange rate uncertainties may further complicate access to financial assistance.

Overcoming the above-mentioned challenges requires a comprehensive approach based on active cooperation between education, science, business, and the state. The synergy of these sectors can create favorable conditions for the successful adaptation of Ukrainian organizations and ensure their competitiveness at the international level. Educational institutions play a key role in preparing professionals capable of working under the conditions of international financial assistance. Universities develop specialized educational programs covering international project management, financial management, compliance, environmental, and social responsibility. The integration of best international practices into existing curricula and providing students with opportunities for hands-on experience with international projects is crucial. Scientific research contributes to identifying effective strategies for adapting management systems to international standards. Researchers develop specialized tools and methodologies tailored to the conditions of Ukrainian businesses and assess the impact of international financing on the development of Ukrainian organizations. Joint research projects between universities and enterprises serve as platforms for knowledge exchange and experience sharing.

Business, in turn, actively engages in the adaptation process of management systems, providing practical training for future professionals. Companies organize internships, apprenticeships, and mentorship programs for students and contribute to the development of relevant educational programs. Participation of business entities in this process is mutually beneficial, as it grants companies access to a qualified workforce and enhances the efficiency of international project implementation. The state plays a crucial role in creating a favorable environment for the adaptation of

management systems of Ukrainian organizations to international standards. Government institutions can support the development of educational programs, fund scientific research in this area, and establish financial support mechanisms for organizations engaged in such adaptation.

For the effective adaptation of Ukrainian organizations' management systems to international financial assistance conditions and the development of synergy between education, science, and business, the following measures should be taken:

- Establishing a platform for dialogue between representatives of education, science, business, and government to discuss adaptation challenges and develop joint solutions.
- Supporting educational initiatives, particularly specialized educational programs aimed at training specialists in international project management, financial management, compliance, and other fields related to international financial assistance.
- Encouraging scientific research in the field of management system adaptation, particularly studies focused on developing tailored methodologies, technologies, and tools.
- Providing Ukrainian organizations with access to information on international standards, donor requirements, and best adaptation practices.
- Expanding international cooperation in management system adaptation to facilitate experience exchange and the adoption of best practices.

Adapting the management systems of Ukrainian organizations to international financial assistance conditions is a critical task for Ukraine's successful recovery and sustainable development. While this process poses numerous challenges, active collaboration between education, science, and business can create favorable conditions for successful adaptation and enhance the international competitiveness of Ukrainian organizations. Implementing the proposed recommendations will contribute to the effective attraction and use of international financial assistance and create the foundation for the innovative development of Ukraine's economy. Further research in this area may focus on detailing adaptation methodologies, assessing the effectiveness of different approaches, and identifying best practices for managing international projects.

REFERENCES:

1. Барабась Д.О. Проблеми українського бізнесу в умовах воєнного стану та шляхи їх розв'язання. *Підприємництво та бізнес-адміністрування у воєнний час: сучасні виклики, тренди та трансформації*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 01–28 лютого 2024 р. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. С. 260–263.
2. Андрієнко Д. та ін. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на листопад 2024 року. Київ: Київська школа економіки, 2025. 27 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf

Кузнєцова М. А.

к.е.н., доцент,

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»,

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-7055-7168

МІЖНАРОДНІ ОСВІТНІ АЛЬЯНСИ ЯК СКЛАДОВІ ГЛОБАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОСИСТЕМ

Особливості дії сучасних економічних процесів на глобальному рівні пов'язані з поступовим формуванням нового типу суспільних відносин, що виокремлюють у якості свого базового імперативу розвиток науки та інноваційну спрямованість у вирішенні нагальних викликів й забезпеченні високого рівня добробуту людства. Формування суспільного інноваційного потенціалу та його реалізація вимагає наявності певних дієвих механізмів, що забезпечують можливість залучення широкого спектру стейкхолдерів для створення сприятливих умов й можливостей швидкої трансформації результатів наукової діяльності у інноваційний продукт. Одним з сучасних ринкових шляхів поширення інновацій є формування інноваційних екосистем.

Аналіз ринкових процесів з позиції їх розгляду як природних явищ набув широкої популярності після оприлюднення наукових робіт Джейсона Мура, який надав визначення термінів «екосистема» та «бізнесова екосистема» [1; 2] й виокремив визначальну ознаку бізнесової екосистеми, яка полягає у взаємодії економічних суб'єктів для досягнення спільної мети, а саме - «усвідомлене співтовариство економічних суб'єктів, чия індивідуальна ділова діяльність певною мірою поділяє долю всієї спільноти» [3, с. 33-34]. Його концепція набула широкого визнання та подальшого дослідження у наукових роботах закордонних й вітчизняних вчених, таких як Аутіо Е., Томас Л., Франсман М., Сарафін Г., Аднер Р., Фейлер Д., Брамвелл А., Хелпберн Н., Циганенко О., Зубко К., Самусь Г., Саврук Г., Лановська Г., Квятко Т., Солдак М. та інших. Так, наприклад, Аутіо Е. і Томас Л. розуміють під інноваційною екосистемою «мережу взаємопов'язаних організацій, організованих навколо ключової фірми або платформи, що включає як виробників, так і споживачів, спрямовану на розвиток нових цінностей за допомогою інновацій» [4, с. 205]. Інноваційні екосистеми можуть функціонувати на різних рівнях – від глобального до індивідуального та мати свої специфічні характеристики, унікальну структуру, внутрішній механізм взаємодії. Глобальні інноваційні екосистеми мають за мету реалізацію глобальних проривних інноваційних проєктів у сферах, що визначають нову фазу розвитку – Глобалізацію 4.0.

В нашій країні здійснюються активні зрушення по реалізації загальносвітових тенденцій щодо посилення інноваційної спрямованості економічного розвитку. 10 липня 2019 р. відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України було схвалено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, мета якої полягає у «...розбудові наці-

ональної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки...» [5].

Невід'ємним елементом будь-якої інноваційної екосистеми є університети, які не лише надають освітянські послуги, забезпечуючи зростання інноваційного потенціалу шляхом формування високого рівня людського капіталу, а й приймають безпосередню участь у продукуванні нових знань та комерціалізації результатів наукової діяльності. Процеси глобалізації та зростання потреб у висококваліфікованих фахівцях висувають нові вимоги до сучасних закладів вищої освіти, що вимагає нових форм взаємодії та забезпечення інтернаціоналізації освітянської сфери. У якості відповіді з боку сфери вищої освіти новим глобальним викликом може бути розглянуто формування міжнародних освітніх альянсів чи асоціацій, які охоплюють найкрупніші університети світу. Прикладом таких об'єднань може бути Міжнародний альянс дослідних університетів, створений у 2005 році [6], чи Європейська асоціація університетів, яка охоплює понад 900 членів, що діють у вищій освіті та науці [7]. Це явище не є новим, але в умовах сьогодення воно набуло значної актуальності та демонструє швидке розповсюдження. Вітчизняні заклади вищої освіти проводять активну роботу з інтеграції у світову освітню та наукову спільноту. Підтвердженням цього є той факт, що 46 найкрупніших ЗВО України з усіх областей країни є членами асоціації університетів Європи, серед яких 4 - індивідуальні асоційовані члени та 42 - індивідуальні повні члени [7].

Вказані тенденції щодо розвитку глобального співробітництва у освітній та науковій сфері створює дієві умови щодо реалізації принципово нових моделей та ефективних стратегій інтеграції у глобальні інноваційні екосистеми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Moore J.F. Predators and Prey: A New Ecology of Competition. Harvard Business Review. 1993. URL: <https://hbr.org/1993/05/predators-and-prey-a-new-ecology-of-competition> (Last accessed: 12.02.2025).
2. Moore J.F. The Death of Competition: Leadership and Strategy in the Age of Business Ecosystems. New York: Harper Paperbacks, 1997. 320 p.
3. Moore J.F. (). Business ecosystems and the view from the firm. *The Antitrust Bulletin*. 2005. Vol. 51. № 1. P. 31-75.
4. Autio E., Thomas L.D.W. Innovation ecosystems: implications for innovation management? In: Dodgson M., Gann D.M., Phillips, N. (Eds.). *The Oxford Handbook of Innovation Management*. Oxford University Press, Oxford, 2014. P. 204-228. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199694945.013.012>
5. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінет Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12> (дата звернення: 23.02.2025).
6. International Alliance of Research UniversitiesI. URL: <https://www.iaruni.org/index.php> (Last accessed: 06.02.2025).
7. European association university. URL: <https://www.eua.eu/our-membership/member-directory.html> (Last accessed: 10.02.2025).

Lytvynchuk A. O.

Ph. D. (Economics), Senior Researcher,
SSI «Institute of Educational Analytics»,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7523-558X

Pron N. B.

Ph. D. (Economics),
SSI «Institute of Educational Analytics»,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9413-8793

BRIDGING EDUCATION SYSTEMS: UKRAINE'S PARTICIPATION IN THE EURYDICE NETWORK

The global integration of education systems plays a pivotal role in advancing knowledge, expanding access to quality education and raising academic standards. It fosters cross-border cooperation, the exchange of best practices and the adoption of innovative methodologies. Strengthening international partnerships in education is therefore essential to align national systems with global trends, improve policy effectiveness and promote sustainable development.

In this context, Ukraine's accession to the Eurydice network [1] in 2024 represents an important milestone in harmonising its education system with the European Education Area (EEA) and accelerating its integration into the European Union (EU) [2]. Membership of Eurydice opens up new opportunities for knowledge exchange, implementation of European educational standards and alignment of national education policies with European best practices. The State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics» (SSI «IEA») serves as Ukraine's Eurydice National Unit, responsible for facilitating the country's engagement with the network.

The Eurydice network was established in 1980 to promote cooperation in education between EU Member States. Initially set up to support the exchange of information on national education systems, its mission evolved in 1992 to focus on systematic data collection following the Maastricht Treaty. In 2008, Eurydice was integrated into the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA) and in 2024 it became part of the Erasmus+ programme, closely linked to the Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (DG EAC).

Notably, Eurydice celebrates its 45th anniversary this year [3], underscoring its long-standing influence in shaping education policy across Europe. Ukraine's participation in the network marks a significant milestone, demonstrating its commitment to aligning with European education policies and fostering greater harmonisation with the EEA.

The core mission of Eurydice is to provide reliable, structured and comparative information on education systems and policies in Europe in order to support evidence-based policy making. In particular, the Eurydice website

offers a wealth of resources that can be used for research, policy development and training, including:

- Descriptions of national education systems,
- Thematic reports linking national developments with European policies,
- Comparative analyses of key indicators in education,
- Statistical data and visuals.

All national information is provided by the respective national units, ensuring accuracy and up-to-date insights into policy implementation.

As part of the Eurydice Network in Ukraine: Access and Cooperation (ENUAC) project, the SSI «IEA» is responsible for developing Ukraine's national education profile on the National Education Systems platform. The SSI «IEA» contributes to chapters 1-8, chapter 14 and page 15, which present key aspects of the Ukrainian education system in the international context. As the cooperation progresses, more sections of the national education profile will be developed and Ukraine will actively participate in thematic reports, comparative research and statistical data collection. This engagement is crucial to raise the visibility of Ukraine's education system in Europe and to ensure the continuous improvement of national policies through access to best practices and data-driven decision-making. These efforts not only enable a comparative analysis of Ukraine's education system against European benchmarks but also reinforce its integration into the EEA.

In addition, the official Eurydice Ukraine website [4] serves as a key platform for disseminating information on national education systems, facilitating stakeholder engagement and promoting clarity in education policy-making.

To sum up, Eurydice remains a key resource for evidence-based policy making, providing reliable and comparable data to support major European education policy initiatives. The information it offers is invaluable not only to policy makers but also to researchers, educators, students, and the wider academic community seeking authoritative insights into national education systems.

Ukraine's active participation in Eurydice represents a strategic step towards deeper educational integration with Europe, reinforcing the foundation for policy development and fostering innovation within its education system.

REFERENCES:

1. Eurydice website. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/>.
2. Lytvynchuk A. O., Pron N. B. Strengthening educational ties with the EU: Ukraine joins the Eurydice Network. *Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. для освітян*, м. Київ, 29 березня 2024 року. Чернівці : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2024. С. 166-168. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_ped_03_2024.
3. This year, we have a very important milestone to celebrate: Eurydice turns 45! URL: https://www.facebook.com/EurydiceEU/videos/1149098946621099?locale=uk_UA
4. SSI «Institute of Educational Analytics». The National Unit of Eurydice in Ukraine. URL: <https://eurydice.iea.gov.ua/en/the-national-unit-of-eurydice-in-ukraine/>.

Степенко С. А.

к.т.н., старший дослідник, доцент,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-7702-6776

ПІДХОДИ ДО РЕЄСТРАЦІЇ ТА ОБРОБКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ КОРИСТУВАЧІВ ЦЕНТРІВ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

За рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу для виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій “Горизонт 2020” Національним університетом «Чернігівська політехніка» реалізується науково-технічний проект «Розвиток науково-інноваційної екосистеми як основи сталої трансформації університету» (державний реєстраційний номер: 0124U004339, тривалість 01.09.2024 – 31.08.2025) [1]. Метою проекту є формування інтегрованої науково-інноваційної екосистеми у Національному університеті “Чернігівська політехніка” на основі наявної інфраструктури, спрямованої на активізацію розвитку науково-дослідницької та інноваційної діяльності, нарощування наукового потенціалу, розширення співпраці закладу вищої освіти з підприємствами регіону, органами державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення сталого розвитку регіону [2].

Одним із елементів науково-інноваційної екосистеми закладу вищої освіти є Центр іммерсивних технологій, дозволить використовувати можливості віртуальної та доповненої реальності для розвитку навичок та ефективного посилення кадрового потенціалу. Застосування іммерсивних технологій у освіті вже є сформованим сучасним трендом, що визначає майбутнє багатьох професій [3].

В той же час, застосування таких технологій у навчанні має свої виклики та ризики, що детально аналізуються в закордонній науковій літературі [4]. Зокрема, в [5] зазначається, що у віртуальному домені детальні записи поведінки користувачів, особистих даних та історії транзакцій підвищують ризик крадіжки даних, що має серйозні та тривалі наслідки для користувачів.

В документі [6] зазначається, що збір і обмін даними будуть центральними для впровадження метавсесвіту. Хоча велика частина цих даних не буде особистою та не викличе жодних проблем із конфіденційністю, створення аватарів користувачів, які заповнюють метавсесвіт, може вимагати збору величезних обсягів часто конфіденційних особистих даних. Визначаючи наступне, це дослідження зазначає, що в деяких випадках проблеми конфіденційності в метавсесвіті є новими, в інших метавсесвіт може посилити існуючі проблеми конфіденційності.

Основоположним нормативним документом в Україні, що регулює обробку персональних даних є Закон України «Про захист персональних

даних» [7]. Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів. Таким чином, норми цього Закону мають бути безпосередньо враховані при обробці персональних даних Центром імерсивних технологій. Також існує Типовий порядок обробки персональних даних, доступний на сторінці Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [8]. Серед вимог до обробки персональних даних, зокрема, зазначається, що Володілець визначає:

- 1) мету та підстави обробки персональних даних;
- 2) категорії суб'єктів персональних даних;
- 3) склад персональних даних;
- 4) порядок обробки персональних даних, а саме:
 - спосіб збору, накопичення персональних даних;
 - строк та умови зберігання персональних даних;
 - умови та процедуру зміни, видалення або знищення персональних даних;
 - умови та процедуру передачі персональних даних та перелік третіх осіб, яким можуть передаватися персональні дані;
 - порядок доступу до персональних даних осіб, які здійснюють обробку, а також суб'єктів персональних даних;
 - заходи забезпечення захисту персональних даних;
 - процедуру збереження інформації про операції, пов'язані з обробкою персональних даних та доступом до них.

В публікації [9, с.59] детально аналізуються міжнародні підходи до захисту персональних даних дітей у цифровому освітньому середовищі і зазначається [9, с.64], що на часі є розроблення низки навчально-просвітницьких матеріалів та проведення низки заходів з питань захисту дітей у цифровому середовищі у контексті кращих світових та європейських практик.

Детальний аналіз міжнародних підходів до обробки персональних даних також наведено в роботі [10]. Авторка зазначає, що в першу чергу варто розуміти, що персональні дані – це будь-яка інформація, що дає змогу ідентифікувати конкретну людину. До неї можуть належати:

- загальні дані: ім'я, дата народження, адреса;
- контактна інформація: номер телефону, електронна пошта;
- технічні дані: IP-адреса, файли “cookie”;
- чутливі (спеціальні) дані: інформація про стан здоров'я, расову чи етнічну належність, біометричні показники тощо.

Як бачимо, більшість цих даних може бути предметом обробки користувачів Центру імерсивних технологій. На етапі розробки Порядку обробки, зберігання та використання персональних даних користувачів Центру імерсивних технологій НУ “Чернігівська політехніка” авторами береться до уваги нормативна база України, а також рекомендації та кращі міжнародні практики.

Крім того, варто зазначити, що відповідно до пункту 3.1., абзацу четвертого пункту 3.4. Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини 08 січня 2014 року № 1/02-14 [8], Національний університет «Чернігівська політехніка» вживає заходи щодо забезпечення захисту персональних даних на всіх етапах їхньої обробки, за допомогою організаційних та технічних заходів, спрямованих на запобігання втрати, знищення, витоку, незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних. В університеті затверджено план дій на випадок несанкціонованого доступу до персональних даних, пошкодження технічного обладнання, виникнення надзвичайних ситуацій [11].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Розвиток науково-інноваційної екосистеми як основи сталої трансформації університету. <https://stu.cn.ua/nauka-ta-innovacii/naukovi-proyekty/naukovi-proyekty-shho-vykonuyutsya-za-rahunok-koshtiv-derzhbyudzhetu/goryzont-reimbursacziya/>
2. Степенко С.А. Особливості формування та функціонування інноваційних хабів / Новітні технології сучасного суспільства (НТСС-2024) : V Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернігів, 12 грудня 2024 р.) : тези доповідей – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2024.
3. Yeganeh, L.N.; Fenty, N.S.; Chen, Y.; Simpson, A.; Hatami, M. The Future of Education: A Multi-Layered Metaverse Classroom Model for Immersive and Inclusive Learning. *Future Internet* 2025, 17, 63. <https://doi.org/10.3390/fi17020063>
4. Kourtesis, P. A Comprehensive Review of Multimodal XR Applications, Risks, and Ethical Challenges in the Metaverse. *Multimodal Technol. Interact.* 2024, 8, 98. <https://doi.org/10.3390/mti8110098>
5. Bian, Y.; Zhang, X.; Luosang, G.; Renzeng, D.; Renqing, D.; Ding, X. Federated Learning and Semantic Communication for the Metaverse: Challenges and Potential Solutions. *Electronics* 2025, 14, 868. <https://doi.org/10.3390/electronics14050868>
6. Privacy, Immersive Technologies, and the Metaverse. A joint report of business at OECD (BIAC) and the USCIB foundation. <https://www.businessatoecd.org/hubfs/Privacy%2C%20Immersive%20Technologies%20and%20the%20Metaverse%20Report.pdf>
7. Про захист персональних даних. Документ 2297-VI, Редакція від 18.01.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
8. Типовий порядок обробки персональних даних. <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/rekomendaciyi-ta-rozysnennya/tipovij-poryadok-obrobki-personalnih-danih>
9. Гальперіна В. О., Овчарук О.В. Міжнародні підходи до захисту персональних даних дітей у цифровому освітньому середовищі / «Імерсивні технології в освіті»: збірник матеріалів І Науково-практичної конференції з міжнародною участю. / упоряд.: Н.В. Сороко, О.П. Пінчук, С.Г. Литвинова. Київ : ІІТЗН НАПН України, 2021.
10. Ольга Петрів. Захист персональних даних у добу штучного інтелекту: міжнародні підходи та виклики. January 23, 2025. <https://cedem.org.ua/consultations/zahyst-personalnyh-danyh-u-dobu-shtuchnogo-intelektu-mizhnarodni-pidhody-ta-vykyly/>
11. Про затвердження плану дій на випадок несанкціонованого доступу до персональних даних, пошкодження технічного обладнання, виникнення надзвичайних ситуацій <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/nakazu/2025/nakaz-36-VC.pdf>

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ: ЧЕРНІГІВЩИНА ЯК ПРИКЛАД ТРАНСФОРМАЦІЇ

Курепін В. М.

к.е.н., доцент,

Миколаївський національний аграрний університет,

м. Миколаїв. Україна

ORCID: 0000-0003-4383-6177

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА МИКОЛАЇВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Стратегія розвитку Миколаївської міської територіальної громади заснована на інноваційному розвитку щодо досягнення сталого зростання громади спираючись на ресурси та значимий її потенціал, зрозуміло враховуючи і слабкі сторони. Через те, що в Україні триває повномасштабна війна, у мерії передбачають три умовні сценарії розвитку міста [1, с. 163].

Перший - інерційний (песимістичний) - війна триває щонайменше два – три роки. За такого сценарію стратегію розвитку Миколаєва не буде реалізовано.

Другий - оптимістичний - продовження війни на території України у 2025 році із встановленням миру наприкінці 2026 року. Такий сценарій дає змогу повністю реалізувати інноваційний стратегічний план.

Третій - базовий (цільовий) - війна триватиме у 2026 році, встановлення миру відбудеться лише усередині 2027 року). Цей сценарій розвитку подій також передбачає впровадження Стратегії розвитку Миколаєва та його активну реалізацію.

Зрозуміло, прогнозувати закінчення війни важко. Тому у мерії міста було розроблено три сценарії розвитку подій. Шляхом моніторингу проаналізовано та визначено які показники будуть виконані (вже виконуються), а які ні. Це дозволяє об'єктивно коригувати стратегію згідно з прогнозами.

Однією з найбільших проблем для городян міста Миколаїв з перших хвилин війни виявилася наявність підходящих укриттів [2, с. 142]. На початок повномасштабного вторгнення в Миколаєві існувало 93 бомбосховища, більшість з яких було занедбано, і кілька сотень абсолютно непридатних для тривалого перебування підвалів багатоповерхівок. Тому стратегічна мета «Безпечна та стійка громада» є першою та пріоритетною.

Для впровадження цієї стратегічної мети планується встановити сучасні системи оповіщення та нову систему відеоспостереження у місті [3, с. 142], відповідно облаштувати укриття у лікарнях, закладах середньої та вищої освіти, інших місцях загального доступу. Поки що лише

третина миколаївців має доступ до укриттів, що ставить під сумнів ефективність заходів захисту у разі небезпеки, в якій місто, на жаль, перебуває щодня. Але є і позитивні зрушення за 2024 рік завдяки стратегії розвитку міста збільшено рівень укриттів на 9%. Зрозуміло, це недостатньо в умовах постійного обстрілу міста, але влада все-таки змогла збільшити рівень забезпечення мешканців укриттями.

Ще одна стратегічна мета для мешканців громади - екологічна безпека. Без інноваційної стратегії розвитку в цьому питанні не вирішити проблему. При чисельних опитуваннях мешканців міста Миколаїв, однією з основних тем, що турбує громаду є переробка сміття - забезпечення збору вивезення та обробки відходів та сміття (у тому числі будівельних відходів та відходів від руйнувань) з територій районів міста.

Плани щодо будівництва сміттєпереробного заводу обговорювалися давно, ще 2016 року. Саме тоді, після скандалу із похованням на миколаївському полігоні твердих промислових відходів сміття зі Львова, влада заявила про плани будівництва сміттєпереробного заводу. У лютому 2017 року інвестори запропонували місту варіанти будівництва заводу, але на початок реалізації проєкту справа не дійшла. Міській владі жоден із варіантів не підійшов.

У квітні 2019 року громадяни отримали новину, поки в Україні не побудують хоча б один сучасний сміттєпереробний завод, говорити про будівництво такого об'єкта в Миколаєві немає сенсу. Пізніше ще одна обіцянка: замість сміттєпереробного заводу буде збудовано сортувальну лінію. Такі системи використовуються на звалищах для подрібнення та сортування різних відходів: змішаних відходів [4, с. 195], побутового сміття, будівельних відходів, органічних та неорганічних відходів, полімерів та макулатури, їх подальшого вторинного використання та утилізації. Але, зазначимо, наразі в Миколаївській області немає жодного працюючого сміттєпереробного заводу.

Інноваційна стратегія розвитку Миколаївської міської територіальної громади передбачає розробку техніко-економічного обґрунтування поведення з твердими побутовими відходами, подальших дій та нового пошуку варіантів будівництва заводу чи сортувальної лінії. Індикатором виконання цієї мети є збільшення частки задоволення населення за якістю збору сміття [5, с. 153]. Зокрема, до 2027 року вона має збільшитись на 6%.

На жаль стратегія розвитку не передбачає вирішення проблеми з питною водою. Миколаїв два роки без питної води, ще 12 квітня 2022 року було припинено централізоване водопостачання у місто. Тоді російські війська обстріляли водогін, який постачав місту воду з Херсонської області, і миколаївці залишилися без питної води. До теперішнього часу її так і нема у громадян, а до будинків повернули лише «технічну» воду, тобто її не можна пити та використовувати для приготування їжі.

Фахівцями екологами було з'ясовано, наскільки вода в кранах миколаївці є небезпечною для споживання. Виявилось, що вона містить ентерококи, синьогнійну паличку, токсичні елементи, має підвищений вміст хлоридів, сульфатів, сухого залишку тощо. Дивно, враховуючі

критичну проблему для міста - питання питної води, стратегія не надає конкретних відомостей про те, коли саме мешканці Миколаєва можуть очікувати на отримання питної води. (слабка сторона інноваційного розвитку громади).

Хоча у стратегії розвитку йдеться про забезпечення мешканців високоякісною водою (першочерговий пріоритет, який є критично важливим для суспільства). Але програма не містить жодної конкретики чи розуміння термінів вирішення проблеми з питною водою у місті. Якщо не вважати, що рівень збільшення задоволення від послуг з водопостачання має збільшитись лише на 5% (з 40% до 45%).

Інновації у стратегії розвитку Миколаївської міської територіальної громади включають поняття «Комфортна громада». Це ремонт пошкоджених війною будинків у Миколаєві та будівництво нової житлової площі. При цьому до 2027 року планується відновити 245 будинків та надати постраждалим громадянам 400 нових квартир у новобудовах. Відновлення будинків є кроком у правильному напрямку, але очевидно, що ця кількість не зможе задовольнити всіх мешканців, чий будинки постраждали від війни.

Ще одна оперативна мета цієї стратегії «Здорове життя всім». Вона передбачає надання якісних медичних послуг: доступ до медичних послуг для всіх мешканців міста; розвиток та модернізація медичних закладів; забезпечення кваліфікованих кадрів та впровадження передових методів діагностики та лікування. Зазначимо, що у місті фіксується достатньо випадків інсультів, інфарктів та кардіологічних хвороб [6, с. 286]. Зрозуміло, це пов'язано з підвищеною тривожністю. Зазначимо, збільшення лише на 1% рівня задоволення населення якістю медичних послуг видається недостатнім.

Наступна стратегічна мета - «Конкурентна громада». Оперативні цілі: створення логістичного хаба; центр інновацій та нових індустрій; розвиток центру бізнес-освіти; конкурентний бізнес; місто сили; креативна молодь; розвиток сфери гостинності. Тобто ми бачимо «оптимістичний сценарій», спрямований на розвиток міста на підвищення його конкурентоспроможності, а також створення сприятливих умов розвитку бізнесу та інновацій.

«Центр інновацій та нових індустрій» - стратегічна мета яка трансформує Миколаїв в сучасний центр інновацій та нових індустрій [7, с. 147]. Також у планах - запуск пілотного проєкту «Інноваційний район» та ревіталізація старих промислових об'єктів для перетворення їх на інноваційні простори. Постає тільки одне питання: чому ця мета не враховує реалію війни?

Остання стратегічна мета - «Товариство ефективного партнерства». Передбачені завдання: інформаційна доступність у забезпеченні прозорого управління [8, с. 40], запровадження ініціативи «Добровільна громада», підвищення суб'єктності городян, забезпечення участі територіального суспільства міста у формуванні міської політики та процесі прийняття управлінських рішень.

Отже, пріоритети, які зазначені у інноваційх стратегії розвитку Миколаївської міської територіальної громади направлені на розвиток партнерства як важливого фактора ефективного управління та розвитку міста. Впровадження конкретних ініціатив та проектів у межах громади сприяє забезпеченню розвитку Миколаєва як відкритого та прозорого суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Піндера М. В. Погляд на моделювання місцевого економічного розвитку громади. *Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції : матеріали X всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Миколаїв, 25-27 жовтня 2023 року). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 162-164. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15757>.
2. Іваненко В. С. Інновації у сфері безпеки: захист різних сфер діяльності місцевих громад. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.*, (м. Миколаїв, 9 грудня 2024 р. Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 141-144. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20102>.
3. Курепін В. М. Іваненко В. С. Застосування цифрових технологій у сільському господарстві для досягнення цілей сталого розвитку. *Modern Economics*. 2024. № 47(2024). С. 62-69. DOI:[https://doi.org/10.31521/modecon.V47\(2024\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V47(2024)-09).
4. Курепін В. М. Рециклінг та утилізація будівельних відходів в Україні: виклики та перешкоди. *Green Construction = Зелене будівництво : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 16-17 квітня). Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024. С.192-197. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17499>.
5. Таракашева Е. А. Поводження з відходами на Миколаївщині. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса : ОДАБА, 2024. С. 150-155. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17615>.
6. Лазіс М. І. Європейський підхід до управління безпекою та здоров'ям працівників підприємств. *Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Миколаїв, 23-25 жовтня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 285-288. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18926>.
7. Лотарева Д. В. Сучасні інформаційні технології у системі управління. *Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Миколаїв, 23-25 жовтня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 146-148. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18921>.
8. Соколюк-Орел Д. А. Вдосконалення форм взаємодії органів місцевого самоврядування з населенням. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.*, (м. Миколаїв, 9 грудня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 39-41. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20101>.

Павлова М. Д.

Аспірантка,
кафедра економічної політики та безпеки,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна
ORCID: 0000-0002-9321-6796

ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЧЕРНІГІВЩИНИ

У сучасних умовах децентралізації, євроінтеграційних процесів та викликів, спричинених повномасштабною війною, залучення міжнародних інвестицій є не лише інструментом економічного зростання, а й критично важливим засобом для фізичного та соціально-економічного відновлення територіальних громад Чернігівщини. Іноземний капітал сприяє модернізації інфраструктури, розвитку підприємництва, впровадженню енергоефективних рішень, цифрових технологій та створенню нових робочих місць тощо.

Метою дослідження є аналіз можливостей та бар'єрів залучення міжнародних інвестицій до розвитку територіальних громад Чернігівської області, а також розробка рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості регіону.

У процесі залучення іноземних інвестицій громади Чернігівської області стикаються з низкою специфічних викликів, які суттєво ускладнюють економічний розвиток регіону, особливо в умовах воєнного стану. Найбільш критичними є такі бар'єри:

- ризики безпеки та близькість до кордону з державою-агресором;
- руйнування інфраструктури;
- міграційні процеси та дефіцит робочої сили;
- інституційні та правові ризики;
- обмежені фінансові ресурси на рівні громад.

Подолання зазначених бар'єрів потребує як регіональних ініціатив, так і державної підтримки, що передбачає створення спеціальних програм стимулювання інвесторів для відновлення постраждалих територій.

Одним із важливих показників успішної та стабільної роботи певної ТГ є залучення іноземних інвестицій в громаду. При залученні іноземного капіталу у діяльність ТГ України місцеві органи влади мають виконувати ряд функцій [1]:

1) Розробка стратегії залучення інвестицій – визначення пріоритетних напрямів для приваблення іноземних інвестицій, а також визначення методів інвестування.

2) Привернення уваги інвесторів – організація міжнародних презентацій, конференцій, семінарів, які привернуть увагу іноземних інвесторів, створення привабливого іміджу громади для іноземних інвесторів.

3) Інформування інвесторів – розроблення ефективної системи інформування іноземних інвесторів про можливості та перспективи інвестування в територіальну громаду, а також про законодавство, що регулює інвестиційну діяльність.

4) Забезпечення підтримки інвесторів – створення умов для ефективного функціонування іноземних інвесторів, забезпечення допомоги в оформленні необхідних документів та розв'язанні проблемних питань.

5) Моніторинг і контроль – ведення моніторингу і контролю за використанням інвестицій, встановлення механізмів контролю за ефективністю витрат та результативністю проєктів.

6) Взаємодія з державними та міжнародними організаціями – співпраця з державними та міжнародними організаціями, що сприяють розвитку інвестиційної діяльності.

Інноваційні підходи до залучення інвестицій:

- Цифрові платформи: створення онлайн-платформ для представлення інвестиційних можливостей громад, спрощення процедур подання заявок та взаємодії з інвесторами.

- Публічно-приватне партнерство: залучення приватного сектора до реалізації інфраструктурних проєктів та надання публічних послуг.

- Інноваційні фінансові інструменти: використання таких інструментів, як венчурний капітал, краудфандинг, для фінансування інноваційних проєктів.

- Підтримка стартапів: створення сприятливого середовища для розвитку стартапів та їх інтеграції в економіку регіону.

- Співпраця з науковими установами: створення спільних науково-дослідних центрів для розробки інноваційних продуктів та технологій.

- Залучення грантових програм ЄС (Horizon Europe, ERDF, програми від ЄІБ) – один із реальних шляхів отримання фінансування для громад, особливо на відновлення та «зелені» технології.

- Інвестування у безпекові рішення: інновації в системах безпеки для громад, що розташовані поблизу кордону (дрони, системи спостереження, smart-бомбосховища).

- Створення інноваційних агрокластерів – з урахуванням сільськогосподарського потенціалу Чернігівщини.

На Чернігівщині вже є приклади успішної співпраці територіальних громад із міжнародними партнерами, що демонструють ефективність інвестиційних підходів навіть в умовах війни:

- Ніжинська громада: розвиток кооперативного руху та підтримка малого бізнесу за сприяння ПРООН та МОП.

- Корюківська громада: впровадження енергоефективних рішень та модернізація ЦНАПу за підтримки «U-LEAD з Європою».

- Менська громада: грантова підтримка фермерів від USAID, відновлення аграрного виробництва.

- Участь громад у програмі «Енергоефективність у громадах II» (GIZ): модернізація інфраструктури, запровадження енергозберігаючих технологій.

Ці кейси підтверджують, що територіальні громади Чернігівщини, навіть попри виклики війни, мають значний потенціал для залучення інвестицій та впровадження інноваційних рішень.

Однак, аналіз наявних практик свідчить, що попри позитивний ефект короткострокових грантових програм, громади Чернігівщини стикаються з проблемою масштабування бізнесу через нестачу довгострокових інструментів кредитування та страхування ризиків. Для підвищення інвестиційної привабливості регіону критичне значення має створення сприятливих умов для розвитку біоенергетичних проєктів, деревообробної галузі та агропереробних кластерів. Саме ці напрями відповідають природним і виробничим ресурсам Чернігівщини та можуть стати основою для формування регіональної інноваційної системи.

Для ефективної взаємодії з міжнародними інвесторами важливо встановити партнерські відносини з інвестиційними фірмами та організаціями, які мають досвід іноземних інвестицій. Наприклад, співпраця з такими компаніями, як InVenture, може полегшити зв'язки між китайськими інвесторами та українськими компаніями, відкриваючи шляхи для фінансування в різних секторах [2].

Регіони, які сфокусовані на розвитку ключових секторів, спостерігають значне зростання. Чернігівська область, наприклад, визначила пріоритетними такі сектори, як паливно-енергетичний комплекс, сільське господарство та важка промисловість, узгодивши їх із національними цілями відновлення [3]. Також Чернігівщина має значний потенціал у лісовому господарстві та регіон вже демонстрував спроби впровадження проєктів відновлюваної енергетики.

Війна, яка триває в Україні, суттєво вплинула на економічний ландшафт, зокрема в Чернігівській області. Проте з оновленими регіональними даними за 2021 рік та ранніми оцінками воєнних збитків станом на 2023 рік є більш чітка картина перспектив територіального розвитку регіону. Виклики, пов'язані зі значною шкодою для життєво важливих економічних сфер, роблять шлях вперед більш складним, ніж до початку конфлікту [4].

Створення хаб-мережі регіональної інноваційної системи (RIS) пропонується як стратегічна відповідь на поточні виклики регіону. Ця система включатиме в себе інтегрований міжнародний індустриальний парк, підтримуваний місцевими інноваційними та інвестиційними центрами. Акцент буде зроблено на розвитку біоекономіки охорони здоров'я та технологій з метою перетворення регіону на центр промислових інновацій крім простої комерціалізації інновацій[5]. Такий підхід міг би допомогти в боротьбі з поточними депресивними регіональними тенденціями та сприяти сталому розвитку.

Рекомендації щодо підвищення інвестиційної привабливості Чернігівщини:

- розробка єдиного каталогу інвестиційних пропозицій громад регіону з урахуванням специфіки післявоєнного відновлення;
- створення регіонального інвестиційного офісу, який координуватиме співпрацю громад із міжнародними донорами та бізнесом;

- впровадження інструментів державно-приватного партнерства у відновленні критичної інфраструктури;
- сприяння створенню агропереробних кластерів та біоенергетичних проєктів як стратегічних напрямів для області;
- запровадження регіональних інструментів страхування ризиків для інвесторів у прикордонних громадах.

Чернігівщина, незважаючи на значні руйнування, має унікальне розташування, природні ресурси та людський потенціал, що робить її перспективним регіоном для впровадження інноваційних рішень за підтримки міжнародних інвесторів. Залучення міжнародних інвестицій є стратегічним інструментом для відбудови та інноваційного розвитку територіальних громад Чернігівщини, що сприятиме економічному зростанню, підвищенню якості життя населення та інтеграції регіону у європейський простір.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Павлова, М. Д. Розвиток територіальних громад в Україні через ефективне залучення міжнародних інвестицій = Development of territorial communities in Ukraine through effective attraction of international investments : дис. ... д-ра філос. : 051 «Економіка» / М. Д. Павлова ; наук. кер. Г. В. Єфімова ; НУК. – Миколаїв, 2024. – 229 с. URL: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/90c0c414-9974-4e65-bda1-0bd985c89171/content>
2. Restoration of Chernihiv region carried out comprehensively in collaboration with UNESCO /Ukrinform/ 2025. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-society/3710410-restoration-of-chernihiv-region-carried-out-comprehensively-in-collaboration-with-unesco.html>
3. Transitioning from humanitarian recovery to community development: Highlights of the second Chernihiv Oblast Local Development Forum /Delegation of the European Union to Ukraine/ 2024. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/transitioning-humanitarian-recovery-community-development-highlights-second-chernihiv-oblast-local_en?s=232
4. The Spatiality of War and Challenges in Restoring Ukraine's Economy / PONARS Eurasia/ 2023. URL: <https://www.ponarseurasia.org/the-spatiality-of-war-and-challenges-in-restoring-ukraines-economy/>
5. Clusters of Chernihiv region /ONOVA. Ukraine`s renovation league/ URL: <https://onova.org.ua/en/projects/klastery-chernihivskoi-oblasti>

Сокольська Т. В.

д.е.н., професор,
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0001-5420-8569

Панасюк В. І.

к.е.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна
ORCID: 0000-0002-9141-0149

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Дієва державна політика розвитку територіальних громад має беззаперечний пріоритет серед усієї сукупності державних інтересів. Як частина єдиної держави кожна територіальна громада вносить свій вклад в її історію, політичне, соціально-економічне, культурне життя. Очевидно, що першочерговим завданням, як для центральних, так і місцевих органів влади, буде питання відновлення України, успішна реалізація якого потребує збалансованої державної регіональної політики з урахуванням безпекової ситуації. Актуальною потребою залишається планування заходів до державної стратегії регіонального розвитку, зміненої Урядом рішенням від 13 серпня 2024 року [1]. Вважаємо, що активізація соціально-економічного життя територіальних громад визначає тенденції економічного зростання всієї країни.

Сутність соціально-економічного розвитку полягає у відносинах між суб'єктами економіки, спрямованих на будівництво економічних засад для постійного переходу до якісно кращих характеристик життєвого рівня населення. Це досягається шляхом застосування нових етапних інститутів, що сприяють формуванню синергетичної взаємодії чинників соціалізації та економізації [2].

Сучасний розвиток міських територіальних громад обумовлений глобальними та національними трансформаціями. Українські міста стикаються із впливом глобалізації, зростаючою важливістю інновацій, повною інформатизацією та переходом до цифрової економіки. Незважаючи на складні умови воєнного часу, все більш актуальним стає потреба активізації розвитку територіальних громад для забезпечення економічного прогресу та соціального добробуту.

Незмінним є той чинник, що територіальні громади, особливо міські, перебувають під впливом макротрендів, мають важливий вплив на суспільство, уряди та компанії, визначаючи нові засади економічної системи і соціуму. Серед трендів, вплив яких вважається найбільш суттєвим, визначають наступні: урбанізація (зростання ролі міст, включаючи не лише найбільші метрополії, але й середні за розміром населені пункти); міграція (створення динамічних ринків праці через міграційні

процеси, які в певному розумінні компенсують демографічні зміни та вирівнюють дисбаланс між різними регіонами світу); інформатизація суспільства та технологічна трансформація (зростання впливу інформаційних технологій та нововведень у телекомунікаціях, що сприяє формуванню економічної системи, базованої на знаннях); глобальні виклики забезпечення продовольством та природними ресурсами (якісні продовольчі товари та раціональне використання природних ресурсів). При цьому все більше акцентується увага на зростанні за принципами сталого розвитку, який враховує екологічні, соціальні та економічні аспекти, сприяючи стійкому та збалансованому прогресу [3, с. 44].

Відмітимо стійкість міграційних процесів в сучасних містах, до прикладу переїзд в м. Київ з громад Київської області, що свідчить про поліцентричність цієї метрополії. Порівняння міграційної активності населення вказує на те, що мотивація переїзду з прилеглих міст зумовлена доступністю житла через високу щільність нового житлового будівництва, близькістю до центрів ділової, культурної і освітньої активності столиці, а також можливістю знайти роботу на місцевому ринку праці.

На нашу думку, сучасним громадам неможливо залишити поза увагою ідею «розумного» управління містом. Ця концепція поєднує інформаційні та комунікаційні технології з метою ефективного управління інфраструктурою міста (безпекою, транспортом, медичним забезпеченням, комунальною системою тощо), підвищуючи якість життя його мешканців з використанням сучасних технологій, суттєво заощаджуючи ресурси як громади так і жителів міста.

З метою локалізації негативних чинників впливу на соціально-економічний розвиток територіальних громад, серед завдань державної політики у цій сфері визначимо:

- впровадження ефективної системи постійного моніторингу та оперативного оприлюднення основних параметрів соціально-економічного розвитку територіальних громад, що передбачає поліпшення методології публікації статистичних даних Державної служби статистики України та посилення ролі відповідних міністерств у цьому процесі;

- у сфері доходів населення пропонується забезпечити адекватну індексацію соціальних виплат і допомог, враховуючи прогнози інфляції; спрямувати антикризові заходи у сфері оплати праці у громадах різних регіонів з найбільш складним станом для запобігання соціальної напруженості;

- у сфері демографічної політики пропонуємо впровадження системи оперативного моніторингу демографічних процесів, вивчення причин погіршення демографічної ситуації та розробка заходів вирішення проблем шляхом розширення та підвищення фінансування на демографічні цілі (до прикладу, через надання пільгових кредитів молодим сім'ям з дітьми, кредитування пільгового житлового будівництва сім'ям внутрішньо переміщених осіб з дітьми);

- у сфері трудових відносин пропонуємо створення інформаційно-аналітичної бази для моніторингу трудових ресурсів та реєстрації

наявного трудового потенціалу, а також розробку заходів для зменшення регіональних розбіжностей у зайнятості, особливо у депресивних, слабо-розвинених та постраждалих від військових дій регіонах [3, с. 48-49].

Як підсумок відмітимо, що початок більшості позитивних змін у територіальних громадах було започатковано завдяки реформі децентралізації, яка мала стимулюючий вплив на їхній соціально-економічний розвиток. Отримавши фінансову незалежності, більшість громад активно включилися у розвиток своєї інфраструктури, поліпшення соціальних стандартів, якості надання адміністративних і комунальних послуг, підвищення рівня освітніх послуг та розвитку дітей, активізуючи жителів до створення комфортних умов проживання для себе і наступних поколінь громади. Маємо надію, що найближчим часом ми переможемо країну-агресора і перейдемо до наступного етапу досягнення гармонії у соціальних та економічних складових розвитку територіальних громад України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.02.2025).
2. Тимошенко Л. М., Сімахова А. О. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. Mechanism of Economic Regulation. 2015. № 1. С. 68-78. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141446693.pdf> (дата звернення: 25.02.2025).
3. Гринкевич Е.С., Іляш О.І., Петроє О.М. та ін. Соціально-економічний розвиток міст в умовах децентралізації/ кол. моногр. / за ред. Л.М. Ільч. Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 532 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36136/2/monograph_kol_2021_fitv.pdf (дата звернення: 25.02.2025).

Коваленко С. В.

Ph.D доктор філософії
з Публічного управління та адміністрування,
головний спеціаліст
відділу документального забезпечення,
контролем за виконанням документів
Чернігівської обласної ради,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-1291-7508

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Традиції благодійності, доброчинності та меценатства здавна були притаманні українському народу.

Надання допомоги усім, хто перебуває у складних життєвих обставинах та потребує сторонньої допомоги, чи проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного та історико-культурного середовища, або організація масових спортивних та інших видовищних заходів національного і міжнародного значення, а також участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у наш час називають волонтерською діяльністю.

Це поняття досить широке і його зміст трактується по-різному. В українському законодавстві вказується, що волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Серед термінологічного масиву та різноманіття підходів до тлумачення та розмежування понять, найбільш обґрунтованим визначенням терміну «волонтери» вважаємо представників певної соціальної групи, які добровільно здійснюють допомогу, яка приносить користь як для суспільства, так і для держави [2, с.30].

Волонтери були потужною силою під час подій Революції Гідності у 2014 році. Вже тоді волонтерство стало частиною суспільних відносин та самоорганізації громадян у певні соціальні групи, які характеризувалися спільністю інтересів, цілей та цінностей і прагненням справедливості та дотримання демократичних принципів.

З моменту збройної агресії внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України прослідковується новий рівень волонтерства. В умовах воєнного стану поряд із загрозами життю і здоров'ю людей виникло безліч гуманітарних, соціальних та інших проблем, до вирішення яких добровільно долучилися волонтери.

В Україні волонтерство стало не лише покликанням чи внутрішньою потребою людей, прагненням соціального визнання чи можливістю бути причетним до наближення Перемоги, а системою норм і правил організації та регулювання суспільного життя, діяльності й поведінки людей. Війна стала поштовхом до шліфування соціальних норм, утвердження

певних зразків поведінки, масового суспільного руху та розвитку волонтерства в Україні, яке набуло характерних рис інституції та притаманних ознак інституції громадянського суспільства.

Цей висновок підтверджує визначення інституції громадянського суспільства, подане у термінологічному словнику «Публічне управління» і таркується як суб'єкти громадської взаємодії, які в процесі своєї діяльності формують суспільні відносини, спрямовані на подальшу розбудову громадянського суспільства та на участь в управлінні державними справами, зокрема у формуванні та реалізації державної/публічної політики [3, с.61].

Саме з метою відзначення та вшанування осіб, які зробили вагомий внесок у розвиток волонтерського руху та всебічної волонтерської допомоги під час здійснення заходів із забезпечення оборони України, захисту безпеки мирних громадян під час російської збройної агресії та подолання її наслідків, враховуючи внесок волонтерів у справу Перемоги, відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» [1], керуючись частиною другою статті 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4], засновано Почесну відзнаку Чернігівської обласної ради «Волонтер Чернігівщини» [5].

Цією Почесною відзнакою нагороджуються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, юридичні особи, громадські організації та трудові колективи, які зробили вагомий внесок у розвиток волонтерського руху та надання всебічної допомоги, у тому числі під час здійснення заходів із забезпечення оборони України, захисту безпеки мирних громадян під час російської збройної агресії та подолання її наслідків.

Відзнака «Волонтер Чернігівщини» присвоюється щорічно не більше десяти відзнак на рік, в тому числі окрема відзнака також може бути вручена в номінації «Я – маленький волонтер».

Номінація для найменших волонтерів виокремлена, адже ідеї волонтерства об'єднують широке коло людей різного віку, професії чи особистих можливостей. В умовах воєнного стану та епохи глобальних трансформацій зазнає змін і сфера публічного управління, яка охоплює діяльність органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників приватного сектору та інститутів громадянського суспільства в межах визначених законом повноважень і функціональних обов'язків по формуванню та реалізації управлінських рішень суспільного значення, політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць.

Водночас є численні приклади підтримки місцевих ініціатив волонтерських організацій та діяльності волонтерів, спрямованої на подальшу розбудову громадянського суспільства, представниками органів публічного управління. Хоча волонтерство не відноситься до посадових обов'язків посадових осіб місцевого самоврядування і не прописано у визначеннях стосовно публічного управління та адміністрування, але є безліч фактів, коли управлінці долучаються до громадських організацій та волонтерських ініціатив.

Отже, органи публічного управління сприяють підвищенню суспільного престижу волонтерської діяльності та утвердженню волонтерства як інституції громадянського суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про волонтерську діяльність. Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
2. Ільчук Л.І. Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах європейського союзу з метою її запровадження в Україні: звіт про науково-дослідну роботу. Київ. 2014. <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/VOLONTERSTVO.pdf>
3. Публічне управління : термінологічний словник / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. 224 с
4. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97 ВР. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про Почесну відзнаку Чернігівської обласної ради «Волонтер Чернігівщини». Рішення Чернігівської обласної ради від 16 грудня 2024 року № 2-21/VIII. URL: <https://chor.gov.ua/normativni-dokumenti/rishennya/item/13994-pro-pochesnu-vidznaku-chernihivskoi-oblasnoi-rady-volonter-cherni>

Зуб М. Я.

к.е.н., викладач,

Відокремлений структурний підрозділ

“Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету”,

м. Хмельницький, Україна

ORCID: 0000-0003-0575-4074

Кот А. М.

Здобувач освіти,

Відокремлений структурний підрозділ

“Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету”,

м. Хмельницький, Україна

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Поводження з твердими побутовими відходами є глобальною проблемою, яка стосується кожної людини у світі. Щороку людство виробляє понад два мільярди тонн відходів, як засвідчують дані Звіту Світового банку під назвою «Що таке відходи 2.0: огляд світового управління твердими відходами до 2050 року» [1].

Проблема відходів в нашій державі, як зазначається у «Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року», вирізняється особливою масштабністю і значимістю, як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоємних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики. Неконтрольоване та неналежне поводження з твердими побутовими відходами впродовж десятиліть в світі та Україні, негативно впливає на здоров'я, продуктивність і чистоту громад, та, безумовно, вимагає термінових дій на всіх рівнях суспільства.

Органи місцевого самоврядування в регіонах України відіграють важливу роль у процесі переходу регіону, міста до сталих практик у сфері управління відходами. Хмельниччина крок за кроком застосовувала сортування різноманітних видів відходів. Зокрема, активними ініціаторами сортування твердих побутових відходів та сміття в Україні стали: міська рада, комунальні установи, організації, підприємства, ОСББ міста Хмельницького (сортування відходів в міській раді, комунальних установах; сортування відходів на контейнерних майданчиках тощо).

Вже у 2018 р. в окремих ОСББ та на майданчиках загального користування міста Хмельницького почали з'являтися контейнери для сортування скла та пластику. А з 2020 р. у м. Хмельницькому встановили контейнери для сортування різних відходів у закладах освіти. Пізніше, контейнери для сортування пластикових пляшок, скла та паперу/картону можна було побачити у приміщеннях Хмельницької міської ради, окремих департаментах, управліннях, комунальних підприємствах та підпорядкованих установах (спортивні, художні, музичні школи, усі бібліотеки міста тощо).

Слід зауважити, що значна частина комунальних підприємств (серед яких: амбулаторії загальної практики-сімейної медицини, лікарні, поліклініки, управляючі муніципальні компанії) купили комплекти контейнерів за власні кошти, усі інші контейнери були придбані за кошти природоохоронного спецфонду. Отже, тепер близько 100 установ та організацій Хмельницької міської ради мають у своєму розпорядженні, як мінімум, один комплект контейнерів для сортування скла, пластикових пляшок і паперу [2].

Наразі у місті Хмельницькому функціонують два Центри управління відходами, які розташовані за адресами: проспект Миру, буд. 7 та на перехресті вулиць Чорновола і Пілотської. Стосовно поняття «центр управління відходами», то він трактується як місце, в якому жителі м. Хмельницького мають можливість безкоштовно здати різноманітні відходи для їх видалення, відновлення (переробки), а також для повторного використання.

Перший центр управління відходами у місті Хмельницькому був відкритий у 2020 році представниками офісу проєкту «Розумне Довкілля. Хмельницький» спільно із Хмельницьким комунальним підприємством (ХКП) «Спецкомунтранс». Заснування такого Центру, як зазначив міський голова м. Хмельницького Олександр Симчишин, обійшлося у понад 1,5 млн грн, в тому числі це – бюджетні кошти та кошти ХКП «Спецкомунтранс», зокрема, ті, які були отримані від дегазації полігону.

Варто зазначити, що даний центр став першим комунальним майданчиком в Україні для глибокого сортування відходів. У 2023 році у місті Хмельницькому відкрили другий Центр управління відходами у мікрорайоні Ракове.

В обох Центрах безкоштовно приймають понад десять видів відходів, зокрема: будівельні матеріали, «зелені» відходи, папір, скло, ПЕТ, побутову техніку, метали, меблі, одяг, поліетилен. До того ж, мешканці міста можуть здати небезпечні компоненти побутових відходів, такі як термометри, батарейки, медикаменти, енергозберігаючі та люмінесцентні лампи, електроніку, побутову хімію, клеї, фарби, розчинники та відпрацьоване мастило.

До того ж, у функціонуючих Центрах управління відходами організовано збір матеріалів (гофрокартон, консервні баночки, віск і парафін) для виготовлення окопних свічок і передачі ЗСУ. Заразом, у Центрах управління відходами працівники офісу проєкту «Розумне довкілля. Хмельницький» проводять майстер-класи, екскурсії для різної аудиторії відвідувачів, у тому числі для здобувачів освіти.

Важливим елементом системи збирання відходів є мобільний пункт – «Екобус». Він регулярно відвідує різні райони Хмельницької громади, приймаючи для утилізації акумулятори, батарейки, люмінесцентні лампи, електричне і електронне обладнання, фарби, термометри з ртутьвмісними матеріалами, клеї, розчинники з тарою, миючі засоби, побутову хімію з тарою, а також протерміновані медикаменти [3].

Управління твердими побутовими відходами є критично важливим для населення всіх регіонів України, однак на нього мало звертають увагу та майже не виділяють фінансування, особливо в умовах воєнного стану. Попри все, влада Хмельниччини, старається інтегрувати поводження з твердими побутовими відходами у свою парадигму економічного зростання та

інновацій. Так, у Хмельницькій ОВА 5 лютого 2025 року відбулося засідання робочої групи з оновлення Стратегії розвитку Хмельниччини на 2021-2027 роки під керівництвом С. Тюріна, Голови Хмельницької ОДА. У процесі обговорення С. Тюрін наголосив, що «реалізація оновлених стратегічних цілей дозволить забезпечити стабільний розвиток Хмельниччини, покращити якість життя мешканців та зробити область більш стійкою до сучасних викликів» [4].

Більшість жителів м. Хмельницького повільно долучаються до реалізації концепції «Розумне довкілля», яка впроваджується ще з 2017 року. Однак, хмельничани схвально сприйняли приєднання обласного центру до програми «Zero Waste City». Як повідомляє влада м. Хмельницького, передбачається до 2028 року запровадити низку заходів, щоб зменшити утворення відходів, навчити людей сортувати і компостувати сміття, привести полігон у відповідність до стандартів ЄС. Якщо вдасться це зробити, через три роки м. Хмельницький зможе отримати міжнародно визнаний статус «Місто нуль відходів», який, наразі, мають лише 14 муніципалітетів у світі із півтисячі міст-учасників програми «Zero Waste City» [5].

У школах та закладах освіти Хмельниччини можна спостерігати посилення культури сортування відходів. Молодь старається зробити свій внесок у спільні зусилля. І водночас, молоді люди голосують за удосконалення управління твердими побутовими відходами, а також за планування стійких, здорових та інклюзивних міст і громад для всіх.

Отже, наш уряд, бізнес, і кожен громадянин в регіонах України повинні стати відповідальними за створення здорового, інклюзивного та придатного для життя спільного світу, якого ми прагнемо. А збереження довкілля, підвищення екологічної безпеки міста Хмельницького, розвиток культури сортування відходів – має перетворитися на крутий тренд, до якого все більше залучатиметься молодь. У всіх фірмах, підприємствах, установах Хмельниччини необхідно призначити відповідальних осіб за сортування відходів, які б змогли навчити своїх колег правилам сортування відходів, взаємодіяти із технічним персоналом тощо. Адже, правильне поводження з твердими побутовими відходами повинно стосуватися кожного жителя Хмельниччини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. WHAT A WASTE 2.0. A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. URL: <https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/>.
2. Сортування відходів в міській раді та комунальних установах, м. Хмельницький. URL: https://city.zerowaste.org.ua/wiki/sortuvannia_miska_rada_komunalni_ustanovy_khm.
3. У Хмельницькій гро маді працюють Центри управління відходами та «Екобус» для ефективної утилізації небезпечних відходів. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/u-hmelnyckiy-gromadi-pracyuyut-centry-upravlinnya-vidhodamy-ta-ekobus-dlya-efektyvnoyi#:~:text=%D0%9D%D0%>.
4. Стратегія розвитку Хмельниччини на 2021-2027 роки. URL: <https://khm.dcz.gov.ua/novyna/strategiya-rozvytku-hmelnychchyny-na-2021-2027-roky>
5. Хмельницький в "Zero Waste City". URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N1TOapVkt74>.

ЗМІСТ

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: НОВІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ МАЙБУТЬОГО

Корнієнко Н. О.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ
ПСИХОСОМАТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТІ 4

Черняк В. А., Саленко О. Ф.

НОВІ МОЖЛИВОСТІ РАНЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИДАЛЕННЯ УЛАМКІВ
У ВОГНЕПАЛЬНИЙ РАНИ 7

Stoyanets N. V.

MODERN EDUCATION AS A KEY FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION 11

Задорожна О. М.

STEM, STEAM, STREAM ЯК ОСВІТНІ ПІДХОДИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ SOFT
SKILLS У ШКОЛЯРІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ЗАКЛАДАХ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 13

Панчук Н. П.

ІНТЕГРАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ПІДХОДІВ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ 16

Панчук С. О.

АНГЛОМОВНА ГРАМАТИЧНА, СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА ПОЛІКУЛЬТУРНА
КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ 20

Трикіз К. Д., Панчук Н. П.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ
СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 23

Гальчич І. П., Ярошенко А. О.

ФОРМУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ 26

Федоришина Л. М.

НАСТАВНИЦТВО, МЕНТОРСТВО ТА КОУЧИНГ ЯК МЕТОДИ ПЕРЕДАЧІ
ТА ПОШИРЕННЯ ЗНАНЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ 28

Лопатинська І. С.

DEVELOPMENT OF GRAMMATICAL COMPETENCE DURING LEARNING
A FOREIGN LANGUAGE 32

Кузнецова В. А.

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІЙНИХ КАДРІВ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ 34

Ткачук В. В.

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ІНСТРУКТОРІВ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
НАВЧАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ
І СТРУКТУРИ 37

Лавніков О. А.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ.....	39

Прекурат О. Т., Січковська О. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З НАСТІЛЬНОГО ТЕНІСУ	42

Купіна І. О., Радченя І. В.

ІННОВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	45

Зенинець С.-М. І., Дідик Н. М.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК КОМПОНЕНТ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	47

Батов Д. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬК ЗВ'ЯЗКУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В РАЙОНАХ БОЙОВОГО ЧЕРГУВАННЯ	50

Кабиш М. Ю.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	53

Заєць С. В.

СЕРТИФІКАЦІЯ ЯКОСТІ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ ЗА СТАНДАРТОМ ISO 21001 ЯК МАРКЕР ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	55

Власюк О. А.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ	59

Пасько М. В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬК ЗВ'ЯЗКУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	61

Іваночко І. Б., Козьмук Н. І.

ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙ.....	63

Воронова О. Ю., Барчій М. С.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	65

Дичко А. О., Вишемірський Є. Д.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА JAVASCRIPT ДЛЯ МОНИТОРИНГУ І АНАЛІЗУ ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ	69

Сайтарли Н. А., Шевченко С. В.

ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	73

Тітова Л. О., Ковтанюк І. І.

МІКРОНАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ	77

Войналович О. О.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ..... 80

Ріпей М. В.

ВИБІРКОВІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ..... 83

Бадак М. С.

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ПРАВНИЧУ ОСВІТУ В АСПЕКТІ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЮРИСТА..... 85

Дорофей С. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ ТА ТВОРЧИХ НАВИЧОК..... 87

Медведєва М. О.

ІНТЕГРАЦІЯ РОБОТОТЕХНІКИ ТА ПРОГРАМУВАННЯ В STEAM-ОСВІТУ:
КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ІНЖЕНЕРНОГО МИСЛЕННЯ 90

Андрєєва Т. Т., Дзюбенко О. В.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 6 -8 РОКІВ ЗАСОБАМИ
КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 93

Прусак П. В.

ЩОДО ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ
ТЕХНОЛОГІЙ КОУЧИНГУ 97

Кібаленко В. В.

СТВОРЕННЯ VR-ЗАСТОСУНКУ З ІНТЕГРАЦІЄЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 100

Shapoval O. V.

DETERMINANTS OF INDUSTRY 4.0 ADOPTION IN GLOBAL HIGHER
EDUCATION: A CROSS-NATIONAL ASSESSMENT..... 103

Iryna Lysenko

INNOVATIONS IN LEARNING: INTEGRATING TECHNOLOGY
FOR ENHANCED EDUCATIONAL OUTCOMES 107

Vasylenko O. V.

MODERN GLOBAL TRENDS IN ADULT EDUCATION DEVELOPMENT 110

Свинаренко Н. О.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ПОЛЬСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЧЕРЕЗ МУЗЕЙНУ
ПЕДАГОГІКУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 114

Загородня Л. П.

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО..... 118

Залевська Г. М., Войналович О. О.

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
АСОЦІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ 121

Титаренко Н. В.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ
РЕФОРМУВАННЯ..... 123

Совік Т. В.

ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА, МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	126

Сотніченко М. М.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ	129

Чаруха Р. Р.

ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРАВОЗНАВСТВА	132

Гбур З. В.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	135

Smetankin O. V.

FEATURES OF TARGETED TRAINING OF PROFESSIONAL JUNIOR BACHELORS	139

Storozhuk S. D.

CHALLENGES AND INNOVATIVE STRATEGIES IN TEACHING ACADEMIC ENGLISH TO MASTER'S STUDENTS	141

Бельдій А. О.

СИМУЛЯЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР	143

Кошова С. П.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	145

Солошенко-Задніпровська Н. К.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	149

Твердохліб О. С.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАБУТТЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ	153

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. НАУКА ТА БІЗНЕС:
СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Опалов О. А.

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ДІЛОВОГО ПРОТОКОЛУ В ТУРИЗМІ.....	155

Зеленін Ю. М.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	157

Данилюк Н. М.

КОМУНІКАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННІ БРЕНДОМ РОБОТОДАВЦЯ	159

Nechyporenko T. D.

SCIENCE AND BUSINESS: STRATEGIC PARTNERSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	161

Обіход Т. В.

ПАРТНЕРСТВО МІЖ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЮ НАУКОЮ І БІЗНЕСОМ 164

Волох Д. О.

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ПРИ ЮРИДИЧНИХ ОСОБАХ 167

Онікієнко Н. В.

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 171

Теплюк М. А.

ВІД ЕНТРОПІЇ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ: АНТИКРИХКІСТЬ ЯК ПАРАДИГМА
ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ 174

Фоменко Б. О.

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ
В УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ 176

Kostiantyn Shaposhnykov, Oleksandr Pustovyi

CREATIVE STRATEGIES FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY
IN THE SPHERE OF ELECTRONIC COMMUNICATIONS 178

Голоядова Т. О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ОФОРМЛЕННЯ ТА ОСКАРЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ
В УКРАЇНІ 182

Лєзіна А. В.

ЛАНЦЮГ СКЛАДОВИХ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ЗМІЦНЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ 187

Вакулич М. М.

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ
БІЗНЕСУ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК 190

Сахно Є. Ю.

РОЗВИТОК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ 192

Шумік В. В.

ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО
АГРОБІЗНЕСУ 194

Оприско Я. Р.

УКРАЇНСЬКІ КЕЙСИ УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ У БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ 197

Цупаленко А. О.

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІДЕРНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ
ЯК ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОГО ЛОГІСТИЧНОГО ЛАНЦЮГА 200

Балановська Т. І., Чжен Яньцзя

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 204

Бондаревська К. В.

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА БІЗНЕСУ ЯК ПЕРЕДУМОВА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 207

Норік Л. О.

НАУКОВО-БІЗНЕСОВІ ЗВ'ЯЗКИ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЇ У ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ..... 210

Дементьєва А. О., Скотинянський Д. А.

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 214

Свищук І. Л.

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
УКРАЇНИ..... 216

Плахотнюк Р. В.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ 219

Мироненко М. А., Полякова С. В.

ПІДСУМКИ РОБОТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ УСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ
ВЛАСНОСТІ У ТРЕТЬОМУ КВАРТАЛІ 2024-ГО РОКУ ЯК ПРИКЛАД
СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА НАУКИ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 221

Левченко Д. С., Калініна Н. В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
В ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ 225

Бобко О. А., Кононенко Я. В.

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОРУПЦІЇ: МОРАЛЬНИЙ
ЗАНЕПАД І ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ 227

Кодола Р. М.

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ, ЛОКАЛЬНІ РІШЕННЯ: ЯК ОСВІТА, НАУКА ТА БІЗНЕС
ОБ'ЄДНЮЮТЬСЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ 229

Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В.

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ..... 232

Гайдук А. В.

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПРОЕКТІВ 235

Гарбуза Є.

СІМЕЙНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ: МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ
ТА ПОБУДОВИ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ 237

Дементов І. Ю.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ
ДЛЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ 239

Дубовик Д. Є.

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 241

Переверзєв О. О.

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ 243

Пінежко А. О.

РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ 245

Стегній С. В.

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН УКРАЇНИ 247

Степюк О. Р.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ 249

Трикоза О.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СИТУАЦІЯХ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО СТРЕСУ 251

Туз О. І.

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 253

Чорній О. М.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 255

Шестаковська Т. Л.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ .. 257

Старченко Г. В.

МОДЕЛЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БІЗНЕСУ, ОСВІТИ ТА ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ 259

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ.
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ**

Лінік Ю. В.

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНЦІЯ 21 СТОЛІТТЯ..... 262

Жукова І. В.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЄЮ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ (ВРАХОВУЮЧИ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД) 265

Борисьонек М. О.

BLINKSHOT – ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 267

Polyvana L. A., Lutsenko O. A.

MANAGEMENT ACCOUNTING IN THE USA, CANADA AND UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS AND WAYS OF IMPROVEMENT 269

Гуменюк В. В.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРЕВЕНЦІЇ МОБІНГУ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ОРГАНІЗАЦІЙ..... 273

Димон І. В.

ГІБРИДНЕ НАВЧАННЯ: БАЛАНС МІЖ ТРАДИЦІЙНОЮ
ТА ЦИФРОВОЮ ОСВІТОЮ 275

Бортун К. О., Конончук К. О.

THE ROLE OF SPEECH SKILLS IN THE FORMATION OF A PROFESSIONAL
IMAGE OF A LAWYER 277

Ковальчук А. В.

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ 280

Моложон К. О.

ЦИФРОВА ЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА РІШЕННЯ 283

Письменна О. М.

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА
В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ 288

Журавель Ю. В.

ОСВІТНЯ ЕМІГРАЦІЯ ТА ІММІГРАЦІЯ УКРАЇНИ 291

Кириченко Г. В.

«ДІЯ.ОСВІТА» – ІННОВАЦІЙНА УКРАЇНСЬКА ОСВІТНЯ ПЛАТФОРМА 295

Коваленко Д. В.

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ІТ-РИНКУ В ХХ СТ. 298

Шикиринська О. В., Єлизавета Панченко

ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ГРУ ЯК СУЧАСНИЙ
ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ 301

Іліка В. В., Гарвасюк О. В.

ІННОВАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ: РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРИ ВИВЧЕННІ ПАТОМОРФОЛОГІЇ..... 304

Рябова Т. А.

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ..... 308

Лучик С. Д.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ 311

Старченко С. В.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ
ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ 314

Chetveryk V. K.

AI-POWERED CHATBOTS FOR PERSONALIZED FOREIGN LANGUAGE
EDUCATION 317

Линдюк С. Д.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ
ТА МОЖЛИВОСТІ 320

Павлова О. С.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 323

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЗЕЛЕНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Сукрушева Г. О.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ESG У СУЧАСНИХ УМОВАХ 326

Момот В. Є., Чумакова К. О.

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ПРОГРАМИ ПОДВІЙНИХ ДІПЛОМІВ «СМАРТ-СІТІ
МЕНЕДЖМЕНТ» ЯК ДРАЙВЕР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
У ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ 329

Соколова В. В., Чумаков К. І.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ
ПРОГРАМИ ПОДВІЙНИХ ДІПЛОМІВ З ПРОВІДНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ 332

Коптева Г. М., Панченко А. О.

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ
У СФЕРУ ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ 335

Kotko Y. M., Matsiuk A. V.

MODERN STRATEGIES FOR INNOVATIVE SUSTAINABLE BUSINESS
DEVELOPMENT 338

Kotko Y. M., Rybalkina K. O.

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF GLOBAL
TRANSFORMATIONS 341

Кручинський О. В.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЕЛЕКТРОННОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 343

Санжаревський Д. В.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВОДНОТРАНСПОРТНОЇ
ЛОГІСТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 346

Біла Ю. А.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ
У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ОБЛІКУ
БІОЕНЕРГЕТИЧНИХ АКТИВІВ 349

Гедін М. С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ 352

Піскун І. А.

АРМУВАННЯ ВИРОБІВ ІЗ ПРИРОДНОГО КАМЕНЮ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ
ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ МІЦНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
В БУДІВНИЦТВІ 357

Мірзоєв Т. Д., Байдала В. В.

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НІШЕВИХ КУЛЬТУР У КОНТЕКСТІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ 361

Юрченко О. К.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ 363

Кулиняк І. Я.

ЕКОТУРИЗМ І ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ: ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ 366

Фурманюк І. Г.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ЗЕЛЕНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ВІДНОВЛЮВАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ 368

Гнедіна К. В., Акименко О. Ю.

СТАЛЕ ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД ТА ЗЕЛЕНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ:
КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ 371

Крикун О. О., Медяник Ю. Г.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ
ТА РОЗВИТОК ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 375

Лощихін О. М., Талах Л. О.

ФОРМУВАННЯ ЛАНДШАФТУ ІННОВАЦІЙ В ГАЛУЗІ «ЗЕЛЕНОГО»
БУДІВНИЦТВА 379

Sakun O. S.

SPECIFICS OF REBUILDING UKRAINIAN TERRITORIAL COMMUNITIES
IN THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN GREEN DEAL 382

Зібцева О. В.

ЗЕЛЕНА ІНФРАСТРУКТУРА І ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ У ПІДВИЩЕННІ
СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІЙ 386

Рябов І. Б.

МАРКЕТИНГ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ПРОДУКТІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ 388

Матросова Л. М., Кононенко Я. В.

ЦИРКУЛЯРНА БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ
МЕНЕДЖМЕНТУ 391

Кустовська О. В.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 395

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. МОЛОДІЖНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ

Шевчик Б. М.

КОГНІТАРИАТ ЯК МЕРИТОКРАТІЯ НООЕКОНОМІКИ 398

Dziuba N. V.

THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL GROWTH FOR YOUTH WORK
SPECIALISTS IN SUPPORTING UKRAINIAN YOUTH IN WARTIME
TO BUILD THE FUTURE 401

Дем'янчук Д. В., Жук А. В.

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС СЕСІЇ 404

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА СТАРТАПИ:
ПІДТРИМКА БІЗНЕСОМ НАУКОВИХ ІНІЦІАТИВ**

Плотнікова М. Ф., Борковська Д. С.

ТУРИСТИЧНІ СТАРТАПИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 408

Tatyana Medvedovska, Oleksandr Pashchenko

PERSONALIZED LEARNING THROUGH ADAPTIVE TECHNOLOGIES 411

Волошко Л. Б.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АДАПТИВНОГО СПОРТУ: РОЛЬ СТАРТАПІВ
У ПОКРАЩЕННІ ДОСТУПНОСТІ ТРЕНУВАНЬ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ 415

Лапчук Я. С., Дуб М. Г.

РОЛЬ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У ФОРМУВАННІ БРЕНДУ
ПІДПРИЄМСТВА 417

Палій Є. А., Куцевол С. О.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАПІВ СУЧАСНОСТІ 420

Папроцька В. В.

РОЛЬ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ У РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ І МОДЕРНІЗАЦІЇ
ПІДПРИЄМСТВ 423

Циганенко Г. В.

ESG-МОДЕРНІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ: СИМБІОЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ІНІЦІАТИВ 426

Kravchenko S. A.

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AND STARTUPS
IN AGRICULTURE IN WARTIME CONDITIONS 430

Oleksandr Pashchenko, Yevhenii Koroviaka

MODELS OF EFFECTIVE COMMERCIALIZATION OF SCIENTIFIC
DEVELOPMENTS 433

Цира О. В.

СУЧАСНІ ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ: ПЕРЕВАГИ, РИЗИКИ
ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 437

Сук П. Л.

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА ОБЕРНЕНІМ МЕТОДОМ
НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 440

Мельник Б.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ 444

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЇ:
ПІДТРИМКА НАУКОВО-ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ**

Бицюра Ю. В.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЇ: ВИЯВЛЕННЯ І ПОДОЛАННЯ
НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ НЕРАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ 447

Баркалов О. О.

ПРАВО ГРОМАДЯН НА АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ
НАДРОКОРИСТУВАННЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ 451

Пешков В. В.

ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	455

Середа І. П.

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	458

Котетунов В. Ю., Трегубенко І. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ	461

Дацій Н. В.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНДИВІДУАЛІЗМ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕГРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА.....	463

Мужичок В. О., Ротар Т. Ю.

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ У РОЗВИТКУ БАСКЕТБОЛУ	466

Оганян А. Т.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ	469

Косоловський І. С., Шевчик Б. М.

ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЕПОХУ КВАНТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	472

Romanov O. I.

EDUCATION AS A FUNDAMENTAL RIGHT: LEGAL CHALLENGES DURING MARTIAL LAW	476

Гололобов С. М.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ: МОДЕЛЬ «ЕТИЧНО-КРЕАТИВНОГО ДІАЛОГУ»	479

Ліпкан В. А.

СТРАТЕГІЧНА МЕРИТОКРАТІЯ: РЕЗУЛЬТАТ СИНЕРГІЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	483

Ліпкан А. В.

СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	487

Кравченко Ю. П., Ільченко Д. О.

НАУКОВО-ОСВІТНЯ ІНІЦІАТИВА ЩОДО СЕРТИФІКАЦІЇ ВНУТРІШНІХ АУДИТОРІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКОВУ СФЕРУ В УКРАЇНІ	490

Мінчук О. М.

ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО СВІТОВОГО БРЕНДУ: ДІЯ	494

Пушкар О. А.

ІННОВАЦІЙНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ НА БАЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ.....	497

Кухар Т. В.

САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНИХ СТРАТЕГІЙ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ	499

Дука А. П.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЛОБІЗМУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ..... 502

Голубєв О. В.

ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ КОНФЛІКТІВ..... 507

Горбань Д. А.

РЕГУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СФЕРИ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я 510

Філіпова Н. В.

ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я..... 513

Лощихін О. М., Неборачко М. Е.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
У ШКІЛЬНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ..... 515

Коваленко С. В.

ПРОФЕСІЙНІ ЗНАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ ПУБЛІЧНИХ
СЛУЖБОВЦІВ 518

Глухова В. І., Михайлова А. С.

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД..... 521

Тулупченко Г. Я.

ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ
МАТЕМАТИЧНИХ НАУК: ДОСВІД US NSF..... 524

Макарчук В. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ СТОСОВНО МІГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОСВІТИ..... 527

Чижик О. В.

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ..... 530

Дронь Т. О.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ
У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ 533

Коваль В. В., Кононенко Я. В.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ..... 536

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ТА ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ: ШЛЯХ ДО ЗМІЦНЕННЯ
СУСПІЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTI**

Кушнір О. К.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ 538

Щипак В. І., Заворотченко Т. М.

ПРАВО ВИЗНАВАТИ ТА ВКАЗУВАТИ СВОЮ НАЦІОНАЛЬНУ ПРИНАЛЕЖНІСТЬ.....	541

Токарук Л. С., Толкачов М. В.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ФОРМУВАННІ КОМАНДОУТВОРЕННЯ В ЗАКЛАДІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	544

Горецький О. В.

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ СТАТУС СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЗА КОРДОНОМ	547

Реверук П. К.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	550

Полозенко А. В.

ПОНЯТТЯ «ЗАХИСТУ» ТА «ОХОРОНИ» ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	553

Горбань Д. А.

РЕГУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	557

Ворона П. В.

КОМПАРАТИВНИЙ ЗРІЗ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ УПОДОБАНЬ МЕШКАНЦІВ ПОЛТАВЩИНИ У 2012-2019 РР.....	560

Скачко А. В.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ.....	565

Козьмук Н. І.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В РАМКАХ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ НА РИНКУ	568

Малєєв Є. С.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАБУДОВНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ САНІТАРНО-БУДІВЕЛЬНИХ НОРМ: ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО ТА КОМФОРТНОГО ЖИТТЄВОГО СЕРЕДОВИЩА	570

Чудненко В. О.

ВІДНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ВІД ВОЄННИХ ДІЙ	574

Примак Ю. В.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ РАКУРС	576

Грабовська І. М.

УКРАЇНСЬКІ ВОЛОНТЕРИ У БОРОТЬБІ З РОСІЙСЬКИМ АГРЕСОРОМ – ЕФЕКТИВНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСТВА	578

Заворотченко Д. О., Гордієнко Т. О.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	581

Ткач О. С.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧАСИ КРИЗИ
ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ
ТА COVID-19..... 584

Вишневська М. К., Крамаренко А. В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ
ТА СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ..... 586

Павлюк О. Д.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ГРОМАДСЬКОЇ
АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ..... 589

Рубан Ю. Ю.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 592

Кудласевич О. М.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА..... 593

Терент'єва А. В.

БЕЗПЕКОВА СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ГРОМАДИ..... 596

Беззубко Л. В., Беззубко Б. І.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖСЕКТОРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ..... 600

Мотренко М. О., Степанова Н. М.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ГРУ 602

Москалець І. М.

ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ЕФЕКТИВНА
ВЗАЄМОДІЯ ЗАДЛЯ ЗГУРТОВАНOSTІ СУСПІЛЬСТВА..... 605

Вовченко Р. С., Ліщенко Д. П.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ У ФОРМУВАННІ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА..... 608

Децюк Т. М.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН
ДО ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАД..... 610

Перчук О. В., Ляшенко М. С.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ: МОЖЛИВОСТІ
ТА ВИКЛИКИ 612

Давидюк М. О., Музика С. Д.

ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО МІГРАНТІВ 614

Ланцев В. М.

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА ЯК ПЛАТНИКА ЄДИНОГО ВНЕСКУ
НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ 617

Шевченко М. В.

ЗАГАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИВАТНИХ ОСІБ ДО ФОРМУВАННЯ
ТА/АБО РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ..... 621

Кожем'якіна Т. В.

ЕЛЕМЕНТНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
УПОВНОВАЖЕНОГО У СПРАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ЙОГО УЗАГАЛЬНЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА..... 624

Деточка А. Ю.

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ОНОВЛЕНИЙ ПІДХІД
ДО КЛАСИФІКАЦІЇ 627

Сокол М. Ю.

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ У ФОРМУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНОГО
СУСПІЛЬСТВА 629

Семченко-Ковальчук О. Б.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ..... 632

Линдюк О. А.

ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВА
ЗМІЦНЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ 636

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ОСВІТІ ТА БІЗНЕСІ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Kozariichuk N. Ya.

DIGITAL INNOVATIONS IN THE SCREENING OF DIABETIC RETINOPATHY 638

Бублик Л. Я.

МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОБОТИ
З ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ СТУДЕНТАМИ-ЕКОНОМІСТАМИ..... 640

Bila A. V.

AUTOMATION AND THE PROTECTION OF WORKERS' RIGHTS: LEGAL
CHALLENGES AND POLICY RESPONSES IN CONTEMPORARY LABOR LAW ... 644

Kotko Ya. M.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN HIGHER EDUCATION: OBSTACLES
AND PROSPECTS 647

Holubnycha L. O., Koshechkina T. M.

OPPORTUNITIES OF CHATGPT IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC
PURPOSES..... 649

Пристінська А. С., Янова Л. О.

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ, ЦИВІЛЬНИЙ БЕЗПЕЦІ
ТА ОХОРОНІ ПРАЦІ 651

Крамаренко А. О.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ДЛЯ СЕРЕДНЬОГО ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ:
УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ..... 654

Кордяк М. О., Гриценко С. І.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В БІЗНЕСІ ТА ПРИ ПРОЄКТУВАННІ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ..... 657

Бондар В. Т.

ОКРЕМІ ГЛОБАЛЬНІ ДОВГОСТРОКОВІ СЦЕНАРІЇ РОЗГОРТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 661

Шевченко О. О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА США 664

Литвин І. М.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НЕЙРОННОМУ
МАШИННОМУ ПЕРЕКЛАДІ..... 668

Богач О. В., Лабінцева О. П.

АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ AI:
ПЕРСОНАЛІЗОВАНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ
ЛОЯЛЬНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ..... 672

Корінь С. Т.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МАРКЕТИНГУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ 674

Христовой Д. Ю., Муртазієв Е. Г.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА СПОРТУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ..... 677

Іванова І. В., Боровик Т. М.

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ 680

Нікулочкіна О. В.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:
НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ..... 683

Кішка І. О.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ..... 686

Nykuporets S. S.

MAXIMIZING COMMUNICATIVE COMPETENCE WITH AI CHATBOTS:
OPPORTUNITIES AND CONSTRAINTS IN FOREIGN LANGUAGE
EDUCATION 688

Денисенко Т. М.

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС 691

Клименко Т. В., Тунік М. В.

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ..... 694

Корякін О. О.

«РЕНДЕРИНГ» АУДІО ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 697

Фоломєєва Н. А.

ЗГОРТКОВІ НЕЙРОМЕРЕЖІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ 701

Точиліна Ю. Ю.

ВЗАЄМОДІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ
СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА 5.0..... 705

Бондар Ю. В.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ 708

Сенів Л. О.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БІЗНЕСІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТА ВИКЛИК
ТРАДИЦІЙНИМ МОДЕЛЯМ.....711

Гаврилечко Ю. В.

ДУАЛЬНА ОСВІТА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ
СЬОГОДЕННЯ В ОСВІТНІЙ ТА ВИРОБНИЧИЙ СФЕРАХ 714

Глушко А. Д.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ БІЗНЕСУ: ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙ
ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ..... 718

Ілійчук Л. В.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОЦЕСИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ТА ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ..... 720

Конопля А. І., Любима В. В.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ДЛЯ ОСВІТЯН: ФУНКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ..... 723

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ
ТА ОСВІТИ В ГЛОБАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ЕКОСИСТЕМИ**

Чередніченко О. О.

«КРЕАТИВНІСТЬ» У ТЕОРЕТИЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ..... 725

Трегубенко І. Б., Котетунов В. Ю.

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ГІБРИДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ЕКОСИСТЕМ НА БАЗІ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ..... 727

Тymkiv O. S., Barabas D. O.

CHALLENGES OF ADAPTATION OF THE MANAGEMENT SYSTEMS
OF UKRAINIAN ORGANIZATIONS TO CONDITIONS OF INTERNATIONAL
FINANCIAL ASSISTANCE 730

Кузнєцова М. А.

МІЖНАРОДНІ ОСВІТНІ АЛЬЯНСИ ЯК СКЛАДОВІ ГЛОБАЛЬНИХ
ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОСИСТЕМ 733

Lytvynchuk A. O., Pron N. B.

BRIDGING EDUCATION SYSTEMS: UKRAINE'S PARTICIPATION
IN THE EURYDICE NETWORK 735

Степенко С. А.

ПІДХОДИ ДО РЕЄСТРАЦІЇ ТА ОБРОБКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ
КОРИСТУВАЧІВ ЦЕНТРІВ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 737

**НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ
МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ: ЧЕРНІГІВЩИНА
ЯК ПРИКЛАД ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Курепін В. М.

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА МИКОЛАЇВ В УМОВАХ
ВОЄННОГО ЧАСУ 740

Павлова М. Д.

ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ДЛЯ ЧЕРНІГІВЩИНИ 744

Сокольська Т. В., Панасюк В. І.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ..... 748

Коваленко С. В.

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 751

Зуб М. Я., Кот А. М.

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ 754

ФАХОВІ НАУКОВІ ЖУРНАЛИ ВИДАВНИЦТВА НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ІННОВАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

НАЗВА ВИДАННЯ: **ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.** **СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ**

Про видання: Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління – це електронний науково-практичний журнал з економічних наук, що був заснований у 2021 році НАУКОВО-ОСВІТНІМ ІННОВАЦІЙНИМ ЦЕНТРОМ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ. м. Чернігів, Україна.

До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї. У виданні публікуються науково-теоретичні та практичні матеріали з актуальних загальнотеоретичних та галузевих економічних питань, а також пропозиції щодо оптимізації економічних процесів та явищ країни.

Запрошуємо всіх бажаючих до співробітництва з нашим виданням та пропонуємо Вам опублікувати Ваші статті. Це видання розраховане не тільки для науковців, а й для практиків, які черпають із нього чимало корисного для своєї діяльності.

Засновник та видавець: НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ. м. Чернігів, Україна. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК номер 7528, від 03.12.2021 р.).

ISSN (Online): 2786-5738

Періодичність видання: 6 разів на рік.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України від 06.06.2022 року № 530 (Додаток 2)

Галузь науки: економічні

Спеціальності: 051 Економіка – С1 Економіка; 071 Облік і оподаткування – D1 Облік і оподаткування; 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок – D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок; 073 Менеджмент – D3 Менеджмент; 075 Маркетинг – D5 Маркетинг; 076 Підприємництво та торгівля – D3 Менеджмент, D7 Торгівля; 241 Готельно-ресторанна справа – J2 Готельно-ресторанна справа та кейтеринг; 242 Туризм та рекреація – J3 Туризм та рекреація.

Журнал включено до наукометричних та реферативних баз даних: Vernadsky National Library, Google Scholar, Crossref, Open Ukrainian Citation Index.

Web-сайт (web-сторінка) наукового видання
<https://reicst.com.ua/pmt/home>

НАЗВА ВИДАННЯ:
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.
СЕРІЯ: ПРАВО, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Про видання: «Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування» – це електронний рецензований науково-практичний журнал з права, публічного управління та адміністрування, що був заснований у 2021 році НАУКОВО-ОСВІТНІМ ІННОВАЦІЙНИМ ЦЕНТРОМ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ. м. Чернігів, Україна.

До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї. У виданні публікуються науково-теоретичні та практичні матеріали з актуальних загальнотеоретичних та практичних питань права, публічного управління та адміністрування. Журнал спрямований на популяризацію новітніх досягнень та обмін передовим досвідом у сфері права, юридичної освіти, висвітлення актуальних питань практичного застосування законодавства України, публічного управління та адміністрування.

Запрошуємо всіх бажаючих до співробітництва з нашим виданням та пропонуємо Вам опублікувати Ваші статті. Це видання розраховане не тільки для науковців, а й для практиків, які черпають із нього чимало корисного для своєї діяльності.

Засновник та видавець: НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ. м. Чернігів, Україна. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК номер 7528, від 03.12.2021 р.). Адреса та контакти видавця.

ISSN (Online): 2786-5746

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України від 06.06.2022 року № 530 (Додаток 2)

Галузь науки: Право

Спеціальності: 081 Право – D8 Право;

Галузь науки: Публічне управління та адміністрування

Спеціальності: 281 Публічне управління та адміністрування – D4 Публічне управління та адміністрування

Журнал включено до наукометричних та реферативних баз даних: Vernadsky National Library, Google Scholar, Crossref, Open Ukrainian Citation Index

Web-сайт (web-сторінка) наукового видання
<https://reicst.com.ua/pmtl/home>

**НАЗВА ВИДАННЯ:
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ**

Про видання: Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія – це фаховий (Категорія Б) електронний науково-практичний журнал з педагогічних та психологічних наук, що був заснований у 2023 році НАУКОВО-ОСВІТНІМ ІННОВАЦІЙНИМ ЦЕНТРОМ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ, м. Чернігів, Україна.

До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї. У журналі висвітлюються актуальні питання методології та історії педагогіки, теорії і практики навчання, теорії і практики виховання, теорії і методики професійної освіти, соціальної педагогіки, сучасних педагогічних технологій та інших галузей педагогічної та психологічної науки. Журнал інформує також про події наукового життя та педагогічну освіту в Україні; подає рецензії наукових праць та підручників з педагогічної та психологічної тематики.

Запрошуємо всіх бажаючих до співробітництва з нашим виданням та пропонуємо Вам опублікувати Ваші статті. Це видання розраховане не тільки для науковців, а й для практиків, які черпають із нього чимало корисного для своєї діяльності.

Засновник та видавець: НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ. м. Чернігів, Україна. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК номер 7528, від 03.12.2021 р.).

ISSN (Online): 2786-9199

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України від 21.02.2024 року № 220 (Додаток 4).

Галузь науки: А Освіта; С - Соціальні науки, журналістика та інформація
Спеціальності

011 – Освітні, педагогічні науки – А1 Освітні науки

015 – Професійна освіта – А5 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

053 – Психологія – С4 Психологія.

Журнал включено до наукометричних та реферативних баз даних: Vernadsky National Library, Google Scholar, Crossref, Open Ukrainian Citation Index.

Web-сайт (web-сторінка) наукового видання

<https://reicst.com.ua/pmtp/home>

НАЗВА ВИДАННЯ:
ВІСНИК АКАДЕМІЇ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ.
СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА, ПСИХОЛОГІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Про видання: Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління – це фаховий електронний науково-практичний журнал з економіки, психології та управління, що був заснований у 2024 році НАУКОВО-ОСВІТНІМ ІННОВАЦІЙНИМ ЦЕНТРОМ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ, м. Чернігів та Академією праці, соціальних відносин та туризму, м. Київ.

До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї.

Електронний науково-практичний журнал «Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління» публікує результати досліджень провідних фахівців, науковців, здобувачів наукових ступенів та звань з питань сучасного розвитку економіки та психології.

Видавець: НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ, м. Чернігів, Україна. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК номер 7528, від 03.12.2021 р.).

ISSN (Online): 3041-2390

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України від 24.02.2025 року № 349

Галузі науки:

С - Соціальні науки, журналістика та інформація;

D - Бізнес, адміністрування та право

Спеціальності:

C1 Економіка, C4 Психологія, D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, D3 Менеджмент.

Журнал включено до наукометричних та реферативних баз даних: Vernadsky National Library, Google Scholar, Crossref, Open Ukrainian Citation Index.

Web-сайт (web-сторінка) наукового видання

<https://www.alsrt.com.ua/index.php/economics/main>

Наукове видання

**БЕРЕЗНЕВИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС 2025
НА ТЕМУ: «СИНЕРГІЯ ОСВІТИ, НАУКИ
ТА БІЗНЕСУ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної
конференції для освітян (м. Чернігів, 27 лютого 2025 року)

Видано в авторській редакції
Підписано до публікації 02.04.2025. Формат 60х84/16
Гарнітура Arial
Ум. друк. арк. 23.81
Електронне видання

ГО «Науково-освітній інноваційний центр
суспільних трансформацій»
14032, Україна, м. Чернігів, вул. Доценка 4а
Телефон: +38 (0462) 921-914
Веб-сайт: <https://reicst.sgv.in.ua/>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК номер 7528, від 03.12.2021 р.